MAGYARORSZÁG ÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ

MAGYARORSZÁG
ÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETE

MAGYARORSZÁG ÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ

TITKOS DIPLOMÁCIAI OKMÁNYOK
A HÁBORÚ ELŐZMÉNYEIHEZ ÉS TÖRTÉNETÉHEZ

Az iratokat összegyűjtötte és
a bevezető tanulmányokat írta:

ÁDÁM MAGDA
JUHÁSZ GYULA
KEREKES LAJOS

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1959

Lektorálta:

ZSIGMOND LÁSZLÓ

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

ZSIGMOND LÁSZLÓ

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ HUSZADIK ÉVFORDULÓJÁRA

Szomorú évfordulóra emlékezik a világ: húsz esztendeje annak, hogy a hitleri Németország megtámadta Lengyelországot, és kirobbantotta a második világháborút.

Önként adódik a kérdés: levonta-e az emberiség a tanulságot e szörnyű történelmi leckéből, amelyért oly súlyos árat kellett fizetnie. A válasz, sajnos, nem egyértelmű, és ennélfogva nem is megnyugtató. Tanúi vagyunk, miként állott helyre Németország nyugati részében az imperializmus és a militarizmus. Gazdasági, társadalmi és politikai alapjait — a háború folyamán vállalt kötelezettségek semmibevételével — a megszálló kapitalista nagyhatalmak: az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország nemcsak érintetlenül hagyták, hanem segítették helyreállítani és megszilárdítani, sőt kiszélesíteni is. Tanúi lehetünk, hogyan rehabilitálták és reaktiválták az amerikai, angol és francia megszállási zónákból létrehozott nyugatnémet államot, a Német Szövetségi Köztársaságot. Olyan helyzet alakult ki ezáltal, hogy a csúfos katonai vereséget szenvedett német militarizmus, a politikailag és eszmeileg csődöt mondott német imperializmus — alig másfél évtized elteltével — nemcsak magához térhetett, de egyenrangú félként tetszeleghet újdonsült szövetségesei táborában. Ezen túlmenően magának igényli a vezetést annak európai részlege tekintélyes része felett. Ami az utóbbit illeti, hatóköre térbelileg a kontinens nyugati részére korlátozódik, és a gyakorlatban azt az ún. Kis-Európát jelenti, amelynek gazdasági pilléréül a Montan-Unio[1] szolgál.

---

[1] Az Európai Szén- és Acélközösséget eredetileg Robert Schuman francia külügyminiszter javaslatára hozták létre 1951. április 18-án Belgium, Hollandia, Luxemburg, Franciaország, Német Szövetségi Köztársaság és Olaszország. 1952. július 23-án *Montan-Unio* néven a tervezetet mind

Ez viszonylag szerény igénynek tűnik, ha összevetjük az első, de főleg a második világháború alatti háborús célokkal. Első pillanatra az a benyomás támadhat, hogy a német imperializmus és militarizmus özönvíz utáni utódai beletörődtek a változtathatatlanba, és két vesztes háború tanulságain okulva, megelégednek a hajdani nagyigényű tervek töredékeinek valóra váltásával.

E feltételezés azonban minden alapot nélkülöz. Elég figyelemmel kísérni a nyugatnémet vezetők megnyilatkozásait, hogy éppen az ellenkezőjéről győződjünk meg. Csak kezdetnek fogadják el a Kis-Európa feletti hegemóniát, területét pedig a Kelet- és Délkelet-Európa elleni agresszió bázisának és kiindulási pontjának tekintik.[2]

A Német Szövetségi Köztársaság kormánykörei — Hitler nyomdokain haladva — előbb a nyugati mögöttes területeket akarják biztosítani, hogy azután teljes erővel és zavartalanul kelet felé, a népi demokratikus országok és a Szovjetunió ellen fordulhassanak. A sors iróniája, hogy gazdasági, politikai és katonai vonatkozásban már számos olyan eszköz áll a nyugatnémet imperializmus és militarizmus rendelkezésére, amely minden előzőnél nagyobb biztosítékot nyújthat a hátország kielégítő igénybevételére. Elég a Montan-Unióban, a nyugateurópai gazdasági közösségben,[3] az EURATOM-ban[4] kivívott szerepükre utalni vagy arra, hogy az egykori hitlerista tábornokot, Speidelt nevezték ki a NATO közép-európai szárazföldi haderőinek[5] főparancsnokává.

---

a hat ország 50 évre ratifikálta. Az Európai Szén- és Acélközösség célja a tagállamok szénbányászatának, vas- és acéliparának közös irányítása, a NATO célkitűzéseihez szükséges európai hadiipari bázis biztosítására. A szén-, vasérc-, vas- és acél-vámkorlátok megszüntetése, az import-korlátok eltüntetése, közös piac és árrendszer kialakítása. A megállapodás tiltja a részvevő tagállamokban a csúcsmonopóliumok és a kartellek létrehozását. Tekintettel arra, hogy 1953-ban a hat állam széntermelésének 53,7%-át, az acéltermelésnek 41%-át a Német Szövetségi Köztársaságban termelték, ily módon Nyugat-Németországnak vezető szerepe van az Európai Szén- és Acélközösségben.

[2] Fehér könyv a Német Szövetségi Köztársaság kormányának agressziv politikájáról. Budapest 1959. 32—58. old.

[3] 1957. március 25-én az Európai Szén- és Acélközösség hat országa Rómában egyezményt írt alá az európai gazdasági közösség létrehozására. Az egyezmény értelmében a részvevő országok között meg kell szüntetni a vámhatárokat. Az egyezmény 1959. január elsejével lépett életbe a vámtételek első csökkentésével. A vámok későbbi megszüntetésével a közös piac országai vámunióvá alakulnak át, és a kívülálló országok felé egységes vámtarifát vezetnek be. Az európai gazdasági közösség a Német Szövetségi Köztársaság számára kedvező, mert fejlett ipara következtében elsősorban a nehézipari termékek terén alacsonyabb árakkal tud fellépni, és a gazdasági közösség együttal a szabad tőkeexport lehetőségét biztosítja számára.

[4] 1957. május 25-én Rómában az Európai Szén- és Acélközösség országainak képviselői egyezményt írtak alá közös európai atomenergia-szervezet (EURATOM) létrehozására. Az egyezmény 1958. január elsején lépett életbe. Politikai jelentősége elsősorban abban van, hogy hivatalosan először engedélyezték Nyugat-Németország részére az atomkísérletek folytatását. Tagállamai: Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Franciaország, Belgium, Hollandia és Luxemburg.

[5] A Nyugat-európai Unió agressziv katonai csoportosulás az Északatlanti Szövetség (NATO) keretei között. 1948 márciusában Anglia, Franciaország, Hollandia, Belgium és Luxemburg 50 éves

Mindezekkel nem merülnek ki a Kis-Európa országai gúzsbakötésének módozatai. A gazdasági, politikai, katonai és diplomáciai jellegű kötelékek mellett jelentős szerepet szántak népeik kellő ideológiai átgyúrásának.

Ez számukra annál inkább fontos, mert az érdekelt országokban nemcsak elevenen élnek a második világháború, a múlt emlékei, de máris repedések és törések mutatkoznak az ún. „európai egység" tákolmányán. Ez pedig igen érzékenyen érinti az illetékes nyugati köröket, mert — amint erre a „Fehér könyv a Német Szövetségi Köztársaság kormányának agresszív politikájáról" című kiadvány találóan rámutat — „az »egyesült Európa« cégére alatt, és »az európai intézmények« segítségével valósulna meg a német imperializmus és militarizmus nyugateurópai hatalomátvétele. Hogy itt a német militarizmus által uralt Európáról van szó, az abból is kitűnik, hogy az egykori hitlerista SS-tábornokok, akik a bonni államban új működési területet találtak, rendkívül gyanús érdeklődést tanúsítanak . . .

A »Wiking-Ruf« című SS-újság . . . kijelenti: »Az egykori fegyveres SS-eknek joguk van Európáról, európai közösségről és Európa védelméről beszélni. Ez az európai közösség először a mi sorainkban valósult meg a gyakorlatban és a csatatéren.« (Wiking-Ruf, Hannover, 1953. június 21.)

Ennél világosabban nem is beszélhetnének: Az »egyesült Európa« SS-Európa lenne, amelyben, akárcsak Hitler idején, a német monopolisták és militaristák kényükre-kedvükre rendelkeznének, s amelyben az európai népeknek el kellene tűrniük és ellentmondás nélkül kellene teljesíteniük a bonni zsarnokok parancsait".[6] Az áldozatul kiszemelt népek éberségét tehát el kell altatni.

Ennek hatékony eszköze — többek között — a történelemhamisítás. Azt akarják elhitetni a nyugati közvéleménnyel, hogy a második világháború egyetlen és legfőbb tanulsága, hogy a kapitalista nagyhatalmak közötti fegyveres összeütközés elkerülhető lett volna, ha nem a Hitler által képviselt és végze-

---

szerződést írtak alá Brüsszelben „együttműködésre a gazdasági, szociális és kulturális élet, továbbá a kollektív önvédelem terén". Az egyezmény brüsszeli paktum néven ismeretes. 1950. december 20-án katonai szervezetét egyesítették a NATO katonai szervezetével. 1954. október 20-a és 23-a között Londonban az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Olaszország, Német Szövetségi Köztársaság tárgyalásokat folytattak, ahol elhatározták, hogy Olaszországot és a Német Szövetségi Köztársaságot felszólítják, csatlakozzanak a brüsszeli paktumhoz, és közösen megalakítják az „európai hadsereget". 1955. május 6-án hivatalosan megalakult a Nyugat-európai Unió Franciaország, a Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Hollandia, Belgium, Luxemburg és Nagy-Britannia részvételével.

[6] Fehér könyv a Német Szövetségi Köztársaság kormányának agresszív politikájáról. 34—35. old.

tesnek bizonyult irányvonal, hanem a német külpolitikának ún. hagyományos és alapvető tendenciája érvényesült volna. Ezt pedig — hangzik az érvelés — minden alkalommal a mértéktartás, a nemzetközi erőviszonyok reális értékelése és az abból adódó diplomáciai vonalvezetés jellemezte, végül, de nem utolsósorban az a készség, hogy Németország érdekterületét az európai kontinens zömére, végső esetben Kelet- és Délkelet-Európára korlátozza — elkerülve ezzel a nyugati versenytársak elleni háborút.[7]

Nem nehéz e koncepció mögött a nagyon is nyilvánvaló — és az aktuális politikát szolgáló — szándékot felismerni. A cél: a múlt egyes, önkényesen kiragadott részleteire és tanulságaira hivatkozva elhitetni az ún. Kis-Európa népeivel, hogy nem fenyegeti őket semmiféle veszély a Német Szövetségi Köztársaság részéről, minthogy az — a hagyományoknak megfelelően — csak kelet felé terjeszkedik. A nyugatnémet történetírás, ha ma valamiért elmarasztalja Hitlert, akkor mindenekelőtt azért, mert eltért eredeti elgondolásától. Szemére veti, hogy nem elégedett meg a Kelet- és Délkelet-Európa feletti uralommal, mohósága lehetetlenné tette a nyugati imperialista nagyhatalmakkal való megegyezést, ami viszont egyetlen biztosítéka volt a Szovjetunió feletti győzelemnek.

A tanulság tehát: vissza kell térni ahhoz a külpolitikai irányvonalhoz, melyet egykor Bismarck, majd Caprivi képviseltek kancellárságuk idején. Ennek lényege: a tengerek feletti uralomért folyó vetélkedés és a gyarmatszerzés előtérbe állítása Németország számára előnytelen. Azzal a veszéllyel jár, hogy feleslegesen kiélezi, sőt helyrehozhatatlanul megrontja a német—angol viszonyt. Az utóbbi rendezése és a két imperialista nagyhatalom közötti normális kapcsolatok tartóssá tétele viszont attól függött: hajlandó-e Németország világuralmi törekvéseit a kontinens középső részére, valamint Kelet- és Délkelet-Európára korlátozni, és elismeri-e Nagy-Britannia hegemóniáját a tengereken és a tengeren túlon.

A huszadik század küszöbén azonban már eldőlt a Bismarck korabeli vita, hogy kontinentális vagy gyarmati politikát folytasson-e Németország. A századfordulón a kérdés már nem alternatíva formájában merült fel, hanem oly módon, ahogy a

---

[7] German history, some new German views. London 1954. A kotet a legismertebb nyugatnémet történészek tanulmányait tartalmazza, amelyek mind a fenti történeti koncepció egy-egy oldalát igyekeznek bemutatni és népszerűsíteni. — *Ludwig Dehio:* Deutschland und die Weltpolitik im 20. Jahrhundert. München 1953. A konyv szerzője a szóban forgó koncepció egyik ismert és tekintélyes képviselője.

pángermánok, a német finánctőke, a junkerek és a katonai klikk legkövetkezetesebb irányzatainak szócsöve, az „Altdeutsche Blätter" fogalmazta meg: „Csak ha elég erősek leszünk a tengeren, akkor engedik meg nekünk a rosszindulatú tengeri hatalmasságok, hogy létrehozzunk egy közép-európai gazdasági szövetséget. És csak akkor leszünk képesek idegen földrészeken világpozícióra szert tenni és azt megőrizni, ha széles középeurópai alapra helyezkedünk."[8] A német imperializmusnak keleti és nyugati irányú, a kontinensre és a gyarmatokra egyaránt kiterjedő háborús céljai ezúttal már egymástól elválaszthatatlan egységben jelentkeztek, és ebben a formában való prezentálásuk nem szubjektív okokból adódott. Meghatározásuknál nagyon mélyreható, objektív tényezők játszottak közre. Lenin „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka" című tanulmányában Kautskyval vitatkozva találóan állapította meg, hogy „az imperializmusra éppen az a jellemző, hogy *nemcsak* agrárterületek, hanem az ipari tekintetben legfejlettebb területek annektálására is törekszik".[9] Nem jelentette Lenin tételének megcáfolását, ha az első világháború utolsó szakaszában német részről hajlottak arra, hogy az eredeti háborús célokat az agrár jellegű keleti térségre korlátozzák. A német politikai és katonai vezetést csupán taktikai meggondolások vezérelték. A manőver értelme az volt, hogy engedményeket téve nyugaton, lélegzetvételhez jusson keleten. A követendő politika szempontjából nagyon tanulságos az a jelentés, amelyet a német finánctőke tekintélyes tagjait tömörítő „Deutscher Wirtschaftsrat für Mitteleuropa" 1918 júliusi értekezletén fogadtak el. Lényege abban foglalható össze, hogy a német gazdaságnak Kelet- és Délkelet-Európa erőforrásai igénybevételével kell begyógyítania háborús sebeit, hogy ily módon megújulva későbbi időpontban ismét napirendre tűzhesse világuralmi követeléseit.[10]

A két világháború közötti időszakban, különösen a harmincas években Kelet- és Délkelet-Európa országai — a Szovjetunió kivételével — valóban a német imperializmus újjáéledésének egyik jelentős erőforrásává váltak. Ezért nagy felelősség terheli Nagy-Britanniát, Franciaországot és az Egyesült Álla-

---

[8] *A. S. Jerussalimski:* Die Aussenpolitik und die Diplomatie des deutschen Imperialismus Ende des 19. Jahrhunderts. Berlin 1954. 747. old.

[9] *Lenin* Művei. 22. köt. Szikra 1951. 278—279. old.

[10] Vö. *L. Zsigmond:* Versuche des deutschen Imperialismus seine Machtpositionen nach Ost-, und Südosteuropa hinüber zu retten (1919—1920). Lásd Acta Historica. Budapest 1958. 1—2. sz. 71—72. old.

mokat. Csak magukra vethettek, ha a harmincas évek elején önálló útra lépő német imperializmus megelégelte a másodrendű szerepet, amelyet győztes versenytársai tartósnak, sőt véglegesnek szántak. A fasizmus hatalomra juttatása nem utolsósorban azt a célt szolgálta, hogy a visszavágásra készülő német finánctőke számára biztosítsa a gazdasági, politikai, eszmei, katonai és diplomáciai feltételeket keleti és nyugati irányú, a kontinensre és a gyarmatokra egyaránt kiterjedő háborús céljai érdekében.

A második világháború előkészítésének időszakában, legalábbis a nyilvánosság előtt, a hitleri Németország diplomáciája előszeretettel hangsúlyozta a háborús célok egyik oldalát, méghozzá azt, amelyik a keleti térséggel volt kapcsolatos. Ez nagyon megfontolt és ravasz játék volt. Mindaddig, amíg a német hadigépezet nem készült fel a nyugati hadjáratra, Hitlerék célravezetőbbnek látták a keleti erőpróbát. Hivatkozhattak a nemzeti önrendelkezési jogra (Ausztria), a nemzeti kisebbségek védelmére (Csehszlovákia), az ún. német „nép- és kultúrtalajra" (Lengyelország). Ezekkel külön-külön és együttesen álcázhatták tulajdonképpeni imperialista céljaikat.

A fasiszta Németország értékét szovjetellenessége és kommunistaellenessége csak növelte. A nyugati kapitalista nagyhatalmakat arra indította, hogy — a gazdasági világválság nyomán jelentkező forradalmi erjedés időszakában — Hitlerre bízzák a rendfenntartó szerepét Európa keleti felében. A fasiszta Németország készségesen vállalta a megbízatást, de nem elégedett meg a nemzetközi reakció botosispánjának funkciójával. Elég erősnek vélte magát ahhoz, hogy ne osztozkodjon más imperialista hatalmakkal e térségben, és mint annak eljövendő ura, maga válassza ki helytartóit és pribékjeit.

Ami Horthy-Magyarország szerepét illeti — az okmánygyűjtemény bevezető dokumentumai is bizonyítják ezt —, a csatlósok számbavételénél a kétes értékű első helyet vívta ki. Az a körülmény, hogy a fasizmus magyarországi változata időben megelőzte Mussolini és Hitler hatalomra kerülését, arra indította Horthyékat, hogy maguknak vitassák a nemzetközi ellenforradalom élharcosának szerepét. Kétségtelen, hogy a Tanácsköztársaság leverése után az ellenforradalmi Magyarország Európa egyik legsötétebb foltja lett és maradt, de kárhozatos szerepe a maga teljességében csak abban a nemzetközi

helyzetben bontakozhatott ki, amely a fasizmus németországi felülkerekedése után állott elő.

1933 januárja, Hitler hatalomra kerülése, fordulatot jelentett a népek életében. Az a tény, hogy a kontinens egyik legnagyobb és legfontosabb országában győzött a fasizmus, komoly következményekkel járt Európa más államaira nézve is. Az 1933—1934-es esztendő a fasizmus általános előretörésének periódusa volt. A fasiszta barbárság vad áradata egymás után törte át a rögtönzött gátakat, szennyes hullámaival elárasztotta Ausztriát, Spanyolországot, és 1934 elején arra készülődött, hogy betörjön a francia földre is. A francia munkásosztályt és forradalmi élcsapatát, a Kommunista Pártot illeti a dicsőség, hogy az antifasiszta erők összevonásával létrehozta a népfrontot, amelyen megtört a fasizmus rohama. A francia siker szárnyakat adott más országok fasisztaellenes mozgalmainak, és alig két év alatt jelentős eredményeket értek el a haladás, a demokrácia és a béke erői.

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának (1935. július 25—augusztus 25.) történelmi jelentőségű érdeme, hogy az eredményesen kibontakozó antifasiszta harc tapasztalatait s tanulságait összegezte, általánosította és a nemzetközi munkásmozgalom közkincsévé tette. A spanyol és a francia népfrontmozgalom 1936-os választási sikerei és a népfront-kormányok létrejötte mindkét országban annak bizonyságai voltak, hogy a fasizmusnak útját lehet állni.

1936 nyarán természetesen még nem dőlt el, hogy a demokrácia és a béke erői felülkerekednek-e. A belső és a külső reakció még ugyanaz év júliusában ellenforradalmi felkelést robbantott ki Spanyolországban, Franciaországban pedig — egyelőre békésebb és közvetett, de nem kevésbé veszélyes eszközökkel — megindult az aknamunka a népfront ellen. Ez annak a jele volt, hogy a küzdelem újabb és az eddiginél élesebb szakaszába lépett — hazai és nemzetközi vonatkozásban egyaránt. Ami az utóbbit illeti, minden attól függött, hogy a kedvező nemzetközi helyzet — amelynek 1934 folyamán reményt keltő állomása volt a Szovjetunió belépése a Népszövetségbe — fennmarad-e. A kezdet biztató volt. Miután a Szovjetunió belépett a Népszövetségbe, megjavultak a béke kilátásai, és kirajzolódtak a kollektív biztonság rendszerének körvonalai. Az a felismerés, hogy a béke oszthatatlan, és fennmaradását mindenekelőtt a hitleri Németország veszélyezteti, arra indította Franciaországot és Csehszlovákiát, hogy kölcsönös segélynyújtási egyezményt

kössenek a Szovjetunióval (1935 május), új életet öntött a kisantantba, életre hívta Európa legkülönbözőbb pontjain az ún. regionális paktumokat. Sokirányú, korántsem egyértelmű, de egymáshoz kapcsolódó vagy egybefonódó szövetségek hálózata jött létre, amelybe a hitleri Németország — agresszió esetén — reménytelenül belegabalyodott volna.

1935—1936 folyamán a nemzetközi helyzet súlyos volt, de nem volt reménytelen. A kérdés úgy állt: sikerül-e egy-egy ország keretein belül és nemzetközi méretekben fenntartani, sőt gyarapítani a béke és a demokrácia erőit. Fennmarad-e a népfront-kormány Spanyolországban és Franciaországban, tartósnak tekintik-e a Népszövetség kapitalista hatalmai — mindenekelőtt Nagy-Britannia és Franciaország — a Szovjetunióval való együttműködést, készek-e a kollektív biztonság rendszerének megteremtésére, az agresszió nak csírájában való elfojtására? Vagy pedig elkötelezik magukat az engedmények politikája mellett, lazítják a kapcsolatokat a Szovjetunióval, illetve elszigetelésére törekszenek, szabotálják-e a haladó közvélemény által kikényszerített szankciókat az Abesszíniát megtámadó Olaszország ellen, cinkostársaivá válnak-e a köztársasági Spanyolország ellen kirobbantott ellenforradalomnak és a mögötte álló olasz és német fasisztáknak?

Nagy tét forgott kockán. Minden attól függött, hogy a béke vagy a háború erői bizonyulnak-e erősebbnek. Ebben, az emberiség jövője szempontjából oly kritikus periódusban minden ország kormányzatára — lett légyen az kicsi vagy nagy — rendkívüli felelősség nehezedett. Szégyen, hogy Horthyék diplomáciája mindenütt jelen volt, ahol az új háborút kiforralták. Erről tanúskodnak a Külügyminisztérium közzétett okmányai, akár az Abesszínia elleni olasz agresszióról vagy a spanyol köztársaság elleni Franco szervezte felkelésről, vagy a Kína elleni japán támadásról szólnak. Az ellenforradalmi kormányzat szolgai módon kezére játszott az agresszív nagyhatalmaknak: Németországnak, Olaszországnak és Japánnak. A kollektív biztonság eszméje és rendszere elleni aknamunkában, a Kelet- s Délkelet-Európa biztonságának aláásásában Magyarország jelentős szerepet vállalt. A reakciós politikai köröket bátorította az a körülmény, hogy a megbékéltetés politikája — főleg Chamberlain kormányalakítása után (1937 május) — az angol és a pórázára fogott francia diplomácia fő irányvonalává vált. Eden távozása az angol Külügyminisztérium éléről és lord Halifax kinevezése azt jelentette, hogy maradéktalanul

felülkerekedett az az irányzat, amely úgy próbálta megoldani a kapitalista világ végsőkig feszült ellentéteit, hogy a hitleri Németországot Kelet felé, a Szovjetunió ellen tereljék. Ennek jegyében került sor 1937. november 19-én Halifax és Hitler megbeszélésére.[11]

Nagy-Britannia külügyminisztere Hitler értésére adta, hogy angol részről megértést tanúsítanak az Ausztriára, Csehszlovákiára és Danzigra vonatkozó német igények iránt. Hitler egy későbbi beszédében elismerte, és az események is igazolták, hogy az Ausztria, Csehszlovákia és Lengyelország ellen irányuló német tervek szerves összefüggésben állottak egymással. Végrehajtásuk nem volt kockázatmentes, éppen úgy, mint a fasiszta Németország korábbi lépései sem. De mivel e lépések minden egyes alkalommal sikerrel jártak, Hitlert látszottak igazolni. Nem is mulasztotta el, hogy erre célozzon az 1939. november 23-i beszédében, amikor is rövid történeti áttekintést adott az eseményekről. „Egy évvel később jött Ausztria. Ezt a lépést is nagyon megfontolandónak tekintették — mondotta. Majd sietve hozzáfűzte: — A birodalom erősödését hozta magával. A legközelebbi lépés Csehország, Morvaország és Lengyelország volt . . . Az első pillanattól világos volt számomra, hogy a szudétanémet területtel nem elégedhetem meg. Ez csak részmegoldás volt. A döntés a Csehországba való bevonulásra megtörtént. Ezután következett a protektorátus felállítása, és ezáltal létrejött az alap Lengyelország meghódítására, de ebben az időpontban még nem voltam tisztában azzal, hogy előbb kelet vagy nyugat ellen, vagy fordítva járjak el."[12]

A második világháború után napvilágra került dokumentumokból, valamint az időközben megjelent emlékiratokból kitűnik, hogy a lengyelországi hadjárat befejezése után, 1939. október 9-i dátummal már készen álltak a nyugati hadjárat direktívái. Végrehajtásukra egyelőre nem került sor, sőt a katonai akció időpontja menetközben állandóan kitolódott. A helyzet illusztrálására jellemző, hogy 1939. november 7. és 1940. május 9. között tizenhét utasítás jelent meg, amely hol kitűzte, hol újból elhalasztotta a hadműveletek megindításának

---

[11] Okmányok és adatok a második világháború előzményeiről. Első kötet. 1937 november—1938. Közzétette a Szovjetunió Külügyminisztériuma. 14—16. old.
Vö. Documents on German Foreign Policy. 1918—1945. From the Archives of the German Foreign Ministry. Series D. Volume I.; From Neurath to Ribbentrop; September 1937—September 1938. London 1949. 55—67. old.

[12] Procès des grands criminels de guerre devant le Tribunal Militaire Internationale. Nuremberg 1947. XXVI. köt. 328—329. old. PS—789.

dátumát.[13] Mindez annak a jele volt, hogy a politikai, katonai és diplomáciai körökben nézeteltérések merültek fel a soron levő fegyveres akció irányát illetően.

Még napjainkban sem ült el a vita a polgári és reakciós, főleg a nyugatnémet történetírásban és történeti publicisztikában Hitler nyugati hadjáratának megítélése körül. Az „egyesült Európa" és az „európai integráció" újdonsült hívei és propagátorai súlyosan elmarasztalják Hitlert, mert számos figyelmeztetés, valamint a nyugati kapitalista nagyhatalmak kezdeményezése ellenére megszegte az ún. „európai szolidaritást", megindította a német hadigépezetet nyugat ellen, ahelyett, hogy kelet felé, a Szovjetunió ellen fordult volna. Tény, s ezen semmiféle rosszallás vagy siránkozás nem segít, hogy 1940 tavaszán az imperializmus objektív törvényszerűsége újból erősebbnek bizonyult, mint egyes köröknek az a szubjektív igyekezete, hogy a kapitalista hatalmak között kirobbant háborút ún. „furcsa háborúvá" változtassák, illetve új hadszínterek nyitásával, mint pl. Finnország esetében, kelet felé tereljék a háborút. A keleti térnyerés Németország számára csak előjátékul szolgált ahhoz, hogy nyugati ellenfeleivel leszámolva, azokat maga alá gyűrve és erőforrásaikat kisajátítva minden erő összpontosításával a Szovjetunió ellen fordulhasson.

A nyugati hadüzenetek zavarba hozták a magyar diplomáciát. De a nyugati front megnyitása körüli huzavona azt a reményt keltette, hogy a finn—szovjet háborúval kapcsolatban létrejöhet az egységes szovjetellenes arcvonal, amelybe Magyarország is bekapcsolódhat. „Új és német—angol—francia háborútól különálló háború ez — mondotta gróf Teleki Pál miniszterelnök —, amely mégis az európai országoknak a múltban és jelenben egységes történelme folytán komplementer háborúnak mondható."[14] A diplomácia virágnyelvén ugyan, de nyilvánvaló célzattal hangzottak el a magyar miniszterelnök szavai, amelyeket hamarosan tettek követtek. Magyarország hadianyagot bocsátott Finnország rendelkezésére, és gróf Teleki Pál személyes ellenőrzése alatt szerveződtek azok az ún. önkéntes alakulatok, amelyek Anglián keresztül igyekeztek a finn frontra. A magyar kormány nemcsak szavakkal, de tettekkel is dokumentálni kívánta, hogy kész bekapcsolódni a kibontakozó szovjetellenes arcvonalba, amelynek legfontosabb és

[13] Nazi conspiracy and agression. Office of United States Chief of Counsel for prosecution of Axis criminality. Washington 1946. II. köt. 543. old.
[14] Külügyi Szemle, 1940 január. 92. old.

legnagyobb frontszakasza természetesen Németországot illette volna meg. Éppen ezért csak meglepetést és csalódást okozott Hitlernek az a döntése, hogy hadműveleteit nyugatra helyezi át. A magyar uralkodó osztályoknak az a csoportja, amelyhez gróf Teleki Pál is tartozott, nagy kétségekkel tekintett e harcok kimenetele elé. A váratlanul gyors sikerek nem nyugtatták meg Telekit és az ellenforradalmi korszak politikai életének egyes messzebbre látó képviselőit. Meg voltak győződve arról, hogy a háború ily módon elhúzódik, és végül Németország vereségével vagy legalábbis nagyméretű gyengülésével végződik. Mindkét esetben — hangzott érvelésük — légüres tér keletkezhet Kelet- és Délkelet-Európában, amely csak a forradalmi mozgalmaknak és a Szovjetuniónak kedvezhet. Az ellenforradalmi Magyarországnak — véleményük szerint — távol kell maradnia a háborútól, hogy szükség esetén egyedül vagy más hasonló jellegű államokkal együtt, mint pl. Jugoszlávia, betölthesse a rendfenntartó szerepét Kelet- és Délkelet-Európában. Ez a külpolitikai koncepció, amint ismeretes, széttört a valóság szikláin, és gróf Teleki Pál miniszterelnök öngyilkossága 1941 tavaszán teljes csődjének beismerését jelentette. Halála figyelmeztetésül szolgált, hogy a magyar külpolitika zsákutcába jutott. A megtett úton — az ország s a nép elkerülhetetlen katasztrófája nélkül — nem lehetett továbbhaladni. Visszafordulni még volt idő, és a helyzet sem volt reménytelen.

Érdemes összevetni gróf Teleki Pál sorsát Bajcsy-Zsilinszky Endre vagy Szekfű Gyula útjával. Ők is messziről jöttek, sok és helytelen nézettől kellett megszabadulniuk, amíg felismerték, hogy együtt kell haladniuk a nemzeti függetlenség és szabadság, a társadalmi fejlődés és haladás egyedül következetes erejével, a munkásosztállyal és annak forradalmi élcsapatával, a Kommunista Párttal. Az igazi értelemben vett patriotizmus segítette át őket a buktatókon, és arra késztette őket, hogy 1941 decemberében, a „Népszava" karácsonyi számában, hitet tegyenek a kibontakozó Hitler-ellenes nemzeti összefogás mellett. Ha későn is, de még idejében akarták jóvátenni azt, amiért — korábbi tevékenységük folytán — nem kis részben felelősek voltak ők is. Ezzel szemben Telekinek nem futotta többre erejéből, mint az öngyilkosságra. Halálba menekült az ország s a nép sorsa szempontjából kritikus, de korántsem reménytelen szituációban, abban az időpontban, amikor hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt érlelődtek a fasisztaellenes koalíció feltételei.

A magyar ellenforradalmi rendszer külpolitikája a Szovjetunió elleni német támadás alkalmával nem számolt a Hitler-ellenes koalíció létrejöttével. Ez igen nagy megdöbbenést keltett. A magyar kormánykörök Németország és szövetségesei gyors győzelmére számítottak. Miután a villámháború csődöt mondott, egyetlen reménységük az volt, hogy a koalíció szétesik. Azt szerették volna elhitetni magukkal is és másokkal is, hogy a Szovjetunió, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok összefogása nem lesz tartós, előbb-utóbb, még a háború időtartama alatt, alkotóelemeire törik szét a szabadságszerető népek frontja. Számításuk nem nélkülözött minden alapot, hiszen a nyugati kapitalista nagyhatalmak csak a végső pillanatban szánták el magukat a Szovjetunióval való aktív együttműködésre, amikor a megbékéltetés politikája már nagyon is visszájára fordult: Franciaország tragikus bukásához vezetett, létében fenyegette Nagy-Britanniát, a német és japán támadás harapófogójával pedig az Egyesült Államokat veszélyeztette. Ha megkésve, de létrejött a hitleri Németország és csatlósai elleni hatalmas tábor. E szövetség nem volt ugyan teljesen egységes, nem volt ellentmondásoktól, sőt ellentétektől mentes, de összetartó ereje a háború alatt nem csökkent, hanem állandóan erősödött. Ebben döntő szerepe volt a szovjet nép óriási erőfeszítéseinek, s elért, világraszóló győzelmeinek.

A szovjet hadsereg hősi harca Európa leigázott országaiban szárnyakat adott az ellenállási mozgalomnak. Az a belső politikai és eszmei megújulás, amely a háború folyamán, nem utolsósorban éppen annak szörnyű tapasztalatai és kegyetlen tanulságai alapján, a világ valamennyi országában végbement, a hitleri Németország és csatlósai elleni harc egyik legnagyobb és legfőbb erőforrásává vált. A munkásosztály magához tért aléltságából, a munkásegység gondolata tért hódított, a munkások, parasztok, kisemberek és hazafiak antifasiszta tömörülése megindult, és végül számos országban legálissá váltak a kommunista pártok. A kommunisták politikájának helyessége, előrelátó és intő szavai, valamint az ellenállási mozgalmakban kifejtett önfeláldozó szerepük rendkívül megnövelte tekintélyüket. A kommunista mozgalom befolyásának növekedését igen szemléltetően mutatja a franciaországi példa. Alig néhány héttel Franciaország teljes felszabadulása után, 1945 márciusában, a Kommunista Párt tagsága az 1937. évi 330 000-ről 540 000-re emelkedett, megsokszorozódott a pártszervezetek száma, a párt központi lapjának, az „Humanité"-nak a példányszáma napról

napra növekedett.[15] Hasonlóképpen alakult a helyzet Olaszországban[16] és még számos országban, bizonyságául annak, hogy egyesek korán elparentálták a forradalmi munkásmozgalmat. A szocializmus eszméi termékeny talajra hullottak. Gyakorlati megvalósításuk attól függött, sikerül-e megteremteni a munkásmozgalom elvi alapon nyugvó szervezeti egységét. Biztató jel volt, hogy több országban határozott közeledés történt a kommunista és szocialista pártok között, és nem egy helyen megállapodást is kötöttek a létrehozandó egység kérdésében. Még 1941-ben megalakult az angol—szovjet szakszervezeti bizottság.[17] Ez kiindulópontját képezte a később megalakuló Szakszervezeti Világszövetségnek. 1944—1945 folyamán a szervezési munkálatok új szakaszba léptek. A világszövetség megalakulását a katonai és a nemzetközi helyzet kedvező alakulásán túl döntően siettette a franciaországi szakszervezeti egység létrejötte. A francia CGT — amely a kommunisták kezdeményezésére, a szocialista és szervezett dolgozók akarata eredményeképpen valósult meg — a háború utolsó hónapjaiban ötmillió szervezett dolgozót tömörített. Ez hatalmas erőt jelentett francia viszonylatban, és példaképül szolgált a nemzetközi mozgalomban is. Miután 1945 januárjában létrejött a francia—szovjet szakszervezeti bizottság, egyik és legfontosabb feladatának azt tekintette, hogy erőteljes harcot indítson az egységes nemzetközi szervezet létrehozásáért. A háború utolsó hónapjaiban (1945 február) ült össze Londonban a szakszervezeti konferencia, amelyen a kontinens országainak zöme, több mint hatvanmillió szervezett dolgozó küldöttekkel képviseltette magát. A konferencia határozatot fogadott el arról, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete közgyűlésében részvételt követel magának. A dolgozó milliók nem akartak többé a nemzetközi politika szolgálatkész eszközei vagy passzív szemlélői maradni, hanem súlyukat és erejüket megillető helyet igényeltek. És ha a háború viszonyai között, különösen annak utolsó szakaszában, nem lehetett megismételni „München"t, ebben a Szovjetunió katonai sikerei és megnövekedett nemzetközi súlya mellett döntő szerepe volt annak, hogy számolni kellett az öntudatra ébredt dolgozó nép milliós tömegeivel.

---

[15] *Paul Marabuto:* Les partis politiques et les mouvements sociaux sous la IV.e République. Paris 1948. 154. old.

[16] Az Olasz Kommunista Párt. Rövid történelmi áttekintés. Szikra 1952. 97—121. old.

[17] *Lewis L. Lorwin:* The International Labor Movement. New York 1953. 200—201. old.

Nem egyszerűen politikai vakság vagy korlátoltsággal párosult csökönyösség volt az oka annak, hogy a magyar ellenforradalmi rendszer külpolitikája nem tudott és nem is akart számolni a népek életében végbemenő mélyreható változással. Az uralkodó köröket annyira elvakította osztályelfogultságuk, hogy még arra a viszonylagos politikai rugalmasságra és manőverezési készségre sem bizonyultak alkalmasnak, mint más országbeli társaik. Ez a vezetés csak arra volt képes, hogy a Teleki-féle koncepciót, azt is silányabb változatban, 1943—1944-ben felmelegítse, természetesen már teljesen más nemzetközi erőviszonyok között. A nyugati kapitalista nagyhatalmaknak ajánlkoztak fel, figyelmen kívül hagyva, hogy Nagy-Britannia és az Egyesült Államok kormánykörei belpolitikai okokból és katonai meggondolásokból arra kényszerültek, hogy tekintettel legyenek a Szovjetunióra. A Németország elleni hadjárat ekkor még nem fejeződött be, és hátra volt a Japánnal való leszámolás. E harc megvívása a Szovjetunió segítsége nélkül nemcsak igen hosszadalmasnak és költségesnek, de kockázatosnak is ígérkezett. Nem annyira a szövetségi hűség, mint az erőviszonyok nagyon is reális felmérése indította Londont és Washingtont[18] arra, hogy ismételten visszautasítsák azokat a javaslatokat, amelyekkel Horthyék elárasztották őket. Ezek a gyenge kísérletek sem maradtak titokban a németek előtt, és 1944 márciusában sor került Magyarország megszállására.

Magyarország bekebelezésének gondolata már régen megérlelődött Hitler fejében. Amikor szűkebb körben, különböző alkalmakkor, szóba került az eljövendő Nagynémet Birodalom, Hitler mindig annak keretén belül jelölte ki Magyarország helyét. Még egyes hívei számára is őrült lázálomnak tűnt annak idején az a kép, amelyet Hitler 1934 elején a német uralom alatt létrehozandó Európáról adott: „Összekovácsolom acélmagját egy új birodalomnak, amelyet szétzúzhatatlan kapcsok fognak össze. Ausztria, Csehország, Morvaország, Nyugat-Lengyelország! Százmillió ember tömör tömbje, szétzúzhatatlan, nincs rajta egyetlen repedés sem, nincsenek benne szabad kisebbségek! Ez lesz a mi uralmunk szilárd alapja. E tömb körül először egy kelet-európai konföderáció: Lengyelország, a balti államok, Magyarország, a Balkán-államok, Ukrajna, a Volga-

[18] Foreign relations of the United States. Diplomatic papers. The conferences at Malta and Yalta. 1945. Washington 1955. 80. old. — Igen tanulságos a helyzet megítélése szempontjából az az emlékirat, amelyet Stimson amerikai hadügyminiszter készített a külügyminiszter számára 1945. január 23-án. — Sztálin uzenetváltása az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfőivel. 1941—1945. Kossuth 1958. I. kot. 352—353. old.

vidék, Georgia. Konföderáció, persze, de természetesen a beletartozó népeknek nem lesznek meg ugyanazok a jogaik, mint a németeknek. Segédnépek uniója lesz, hadsereg nélkül, saját közgazdaság nélkül. S egy pillanatig sem gondolok arra, hogy e népek bármelyikének emberiességi alapon engedményeket tegyek. Például Magyarországnak, régi határai visszaállítására. Nem fogok semmiféle különbséget tenni barát és ellenség között. A kis államok kora lejárt. Továbbá nyugaton a vazallus-államok egy másik rendszere: Hollandia, Flandria és Észak-Franciaország konföderációja. Végül egy északi konföderáció: Dánia, Svédország, Norvégia. — S Hitler belemerült látomásainak önelégült festegetésébe"[19] — írja feljegyzéseiben egykori bizalmasa és közeli munkatársa, Rauschning. Leleplezésnek szánt emlékiratát 1939-ben tette közzé, miután Hitlerrel előzőleg nézeteltérései keletkeztek. Élhetnénk a gyanúperrel, hogy szándékosan színezte ki és túlozta el Hitler szándékait, így többek között Magyarországgal kapcsolatos megnyilatkozásait is. Az események későbbi menete azonban azt mutatta, hogy nem lehetett a fasiszta rendszerről olyan valószínűtlennek, hihetetlennek és emberi értelemmel felfoghatatlannak tűnő dolgot mondani vagy feltételezni, amelyre a valóságban még szörnyűbb formában ne került volna sor.

Rauschning könyvének megjelenése idején sokan még fejcsóválva és kételkedve vettek tudomást azokról a részletekről, amelyek Magyarország bekebelezéséről szóltak. Pedig, amint a jelen kötet egyik melléklete[20] is bizonyítja, Magyarország megszállásának terve már 1938-ban elkészült. Ha a kitűzött időpontnál korábban, és nem a feltételezett körülmények között került rá a sor, abban elsősorban a katonai és nemzetközi események alakulása játszott szerepet. A magyar népre ugyanaz a sors várt — csupán az volt a kérdés, hogy sorrendben mikor —, mint Európa többi leigázott, szolgasorsra kárhoztatott lakosságára, vagy a kihalásra, kiirtásra ítélt zsidókra és szlávokra. Miközben Horthyék saját eszmei szemétdombjuk tetejéről, az ún. magyar felsőbbrendűségről szónokoltak, hogy ily módon is indokolják a szomszéd szláv népek és a Szovjetunió elleni agressziót, Hitler — 1941 szeptemberében — egy kalap alá vette a magyarokat a szlávokkal. „Tömegében a magyar ugyanolyan tunya, mint az orosz. Természeténél fogva a sztyeppe embere — mondotta. Majd sietett hozzátenni: — Ebből a szem-

[19] *Hermann Rauschning:* Hitler bizalmasa voltam. Budapest. 163—164. old.
[20] Lásd e kötet 1. sz. mellékletét.

pontból Horthynak igaza van, hogy ha a nagybirtokok rendszerét feladná, a termelés rohamosan esne."[21]

A gazdasági struktúrának az ún. faji talajra való visszavezetése a német fasiszta ideológia alaptétele volt, amelyből természetszerűleg következett más népek lebecsülése és semmibevétele. Éppen ezért nyilatkozatának nem is az első, hanem a második részére érdemes felfigyelni, melyben kifecsegte, hogy a fasiszta Németországnak érdekében áll a magyarországi nagybirtok-rendszer fennmaradása. És ha Hitler ez alkalommal elsősorban a termelés érdekeivel indokolta is létét, emögött nagyon határozott politikai koncepció húzódott meg. A fasiszta Németországnak érdekében állt oly gazdasági, társadalmi és politikai rendszer megőrzése Magyarországon, amely a német orientációt mintegy determinálta. A lényegre tapintott rá a tekintélyes angol polgári napilap, a „Manchester Guardian", amikor 1944. március 23-i számában a következőket írta: „Csak egy dolog világos, ha a szövetségesek segítenek fenntartani a nagybirtokokat és a hagyományos uralkodó osztály politikai hatalmát, akkor szövetségeseket fognak szerezni Németország számára az eljövendő háborúra."

Elég a cikk megjelenésének időpontját szemügyre venni, hogy mondanivalója világosan álljon előttünk. Óva inti a francia, amerikai és angol kormányzati köröket, nehogy hitelt adjanak a magyar ellenforradalmi rendszer hatalmon levő irányzata próbálkozásainak, s — tekintettel Magyarország kétségtelen vereségére — a nyugati nagyhatalmakban újabb patrónusokra leljenek. Éppen a második világháború tanulságai alapján a cikk szerzője olyan irányvonalat javasol, amely elősegítené Magyarországon azon németellenes polgári és kispolgári erők felülkerekedését, amelyek a nagybirtok-rendszer felszámolását és a paraszti kisbirtok millióinak megteremtését követelik. Ugyancsak a „Manchester Guardian"-ben — az 1944. február 15-i számában, tehát még Horthyék manővereinek kellős közepén — fejtette ki nézeteit Seton Watson, az ismert angol publicista: „A Horthy-rezsim Hitlerrel áll vagy bukik; a nemzetet olyan értelemben befolyásolta, hogy az egyetlen alternatíva, amely előtt áll, Olaszország sorsa, és ezt lépésről lépésre kell megharcolnia. Ha majd azután a rezsim megbukik, Magyarország és az anarchia között nem marad más, mint az új narod-

[21] *H. R. Trevor:* Hitler's secret conversations. 1941—1944. New York 1953. 28. old. — Adolf Hitler: Libres propos sur la guerre et la paix. Recueillis sur l'ordre de Martin Bormann. Paris 1952. 34. old.

nyikok." Rájuk várt volna az a feladat, hogy megteremtsék a paraszti Magyarországot, amely — a feltevések szerint — immunis lett volna a német befolyással szemben, és gátat jelentett volna — Kelet- és Délkelet-Európa más hasonló jellegű államaival együtt — a Szovjetunió ellen. Magyarország a Balti-tengertől az Adriai-tengerig húzódó hatalmas szövetségi rendszer, az ún. paraszt-Európa tagjává vált volna, amely a fasiszta Németország háborús veresége folytán keletkezett légüres teret volt hivatva kitölteni.[22] Gazdasági, társadalmi és nemzetközi jogosultságát az indokolta volna, hogy — lévén a szóban forgó terület lakosságának többsége kisárutermelő — egyforma veszélyt jelent számukra a kapitalizmus és a szocializmus, a gyakorlat nyelvére lefordítva: Németország és a Szovjetunió.

E koncepció nem tartalmazott semmi újat, csupán variációját jelentette annak a politikának, amely egy ízben már oly végzetesnek bizonyult Kelet- és Délkelet-Európa kis államai számára a két világháború közötti időszakban. A szovjetellenesség csupán az újjáéledő német imperializmus és militarizmus malmára hajtotta a vizet, és az ún. „harmadik út" a hitleri Németország hadigépezete országútjává változott. Füstbe mentek az időszakonként felmerülő konföderációs tervek, sorra meghiúsultak a lengyel, csehszlovák, román, jugoszláv, magyar uralkodó osztályok azon elszántságán, hogy maguknak tartsák fenn az elsőbbséget, sőt a vezetést.[23]

A kis országok közötti ellentétek viszont kedvező helyzetet teremtettek az imperialista nagyhatalmak manőverei számára, és szerepük, amint egykor Mussolini a maga cinikus módján megjegyezte, a sakkjáték „paraszt" figurájához hasonlított. Az 1939 májusában kötött német—olasz szerződés titkos záradékához, a soron levő háborúra utalva, a következőket írta: „Ebben a játszmában — úgy, mint a sakkjátékban — két előnyös »parasztra« számíthatunk: Magyarországra és Bulgáriára."[24] Mindkettő, de főleg Magyarország, eljátszotta a véres

[22] Free Europe, 1943. október 8. — A folyóirat a Kelet- és Délkelet-Európa német megszállás alá került országaiból nyugatra menekult polgári és kispolgári emigráció szócsöve volt. Az ún. harmadik Európa eszméjét propagálta.

[23] *Elizabeth K. Valkenier:* Eastern European Federation. A study in the conflicting national aims and plans of the exile groups. — Journal of Central European Affairs. 1955. január 4. 354—370. old. — Az Egyesült Államokban megjelenő és a népi demokráciák irányában jóindulattal korántsem illethető folyóirat tanulmánya — akaratlanul is — nagyon szemléltető képet ad azokról az ellentétekről és harcokról, amelyek a lengyel, román, jugoszláv, csehszlovák és magyar emigráció csoportjai között folynak abban a kérdésben, hogy miként is fessen az ún. kelet- és délkelet-európai-„egység", s mely államot illesse meg az első hely.

[24] Procès des grands criminels de guerre... XXXI. köt. 159. old. PS—2818.

játszma „parasztjának" szerepét. Ezért a felelősség nemcsak az uralkodó osztályok féktelen sovinizmusát terheli, hanem az ún. középrétegek provincializmusát, partikularizmusát, nacionalizmusát is, amelytől a munkásosztály kevésbé öntudatos része sem maradt mentes.

Az ellenforradalmi rendszer propagandája a hatalmi törekvéseket Trianonra hivatkozva álcázta, és Horthyék az igazságtalan békeszerződés elleni harc hajlíthatatlan bajnokainak álruháját öltötték magukra. Ezzel megtévesztették és félrevezették a magyar közvélemény tekintélyes részét. A magyar nép többsége — a kommunisták ismételt figyelmeztetése ellenére — csak későn és nagyon keserves tanulságok árán döbbent rá, milyen aljas játéknak vált előbb cinkosává, majd áldozatává. Az ún. „országgyarapítás" nemcsak nem hozta meg a váltig ígért aranykorszakot, hanem kis híján csaknem az egész nép pusztulásához vezetett. 1944. szeptember 16-án Szálasi — Horthy kegyelméből és Hitler akaratából Magyarország parancsolója — ígéretet tett Greiffenberg német tábornoknak, hogy 800 000—1 000 000 főnyi magyar hadsereget bocsát Németország rendelkezésére.[25] Attól a szörnyű sorstól, amely a magyar népre várt, a szovjet hadsereg gyors és diadalmas előrenyomulása mentette meg népünket.

Új szakaszt nyitott az 1945 januári fegyverszünet. Lehetővé tette, hogy népünk minden erejével külső és belső ellenségei ellen forduljon, s a felettük aratott győzelem a megújulás alapvető feltétele legyen. Éppen ebben a tekintetben érdemes összevetni az 1945 januári fegyverszünetet azzal a fegyverszünettel, melyet 1918 november első napjaiban kapott az Osztrák—Magyar Monarchia a vele szemben álló imperialista nagyhatalmaktól. Utóbbiak annak idején sietve eleget tettek a Habsburg-birodalom sürgető és kétségbeesett kérelmének, mindenekelőtt azért, hogy lélegzetvételhez juttassák, és lehetőséget nyújtsanak a forradalmi és nemzeti függetlenségi mozgalmak elfojtására. A fegyvernyugvás elrendelésekor nem a béke vágya vezérelte Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország és az Egyesült Államok kormányait, hiszen ugyanakkor nem voltak hajlandók békét adni Szovjet-Oroszországnak, és fegyveres intervenciót szerveztek a Magyar Tanácsköztársaság ellen.

[25] Vö. A Szálasi-per. Budapest 1946. II. rész. 18. old. — „*Elnök:* ... Szeptember 16-án volt önnek egy megbeszélése Greiffenberg tábornokkal. Ekkor ön azt mondotta Greiffenbergnek, hogy az ön felfogása szerint a totális háborúba való bevetés céljaira Magyarországnak 800 000—1 000 000 főnyi hadsereg áll rendelkezésére, csupán felszerelni kell a német hadiiparnak, mert a magyar ipar felszerelni képtelen. — *Szálasi:* Igen."

Az egy évvel később, 1920 júniusában megkötött békeszerződés, minden kegyetlen intézkedése ellenére, nem utolsósorban azt a célt szolgálta, hogy lélegzetvételhez segítse az ellenforradalom felülkerekedése nyomán hatalomra került, eléggé ingatag alapon nyugvó régi rendszert. Ezúttal érdemes ismételten idézni a „Manchester Guardian" már említett cikkének szerzőjét, annál is inkább, mert nem vádolható azzal, hogy a polgári rend ellensége. Az első világháború utáni helyzetre utalva cikkében nyíltan elismeri, hogy bár „a vereség véget vetett az ezeréves Magyarországnak, de a szövetségesek, akiket elvakított a bolsevizmustól való félelem, nemcsak hogy eltűrték a magyar kiváltságos osztályok fennmaradását, hanem még segítették is lábraállításukban, először francia fegyverekkel, azután pedig népszövetségi kölcsönökkel". Ez beismerése annak, hogy a trianoni békeszerződés megkötésekor és az azt követő években a győztes imperialista nagyhatalmakat határozott osztályszempontok vezérelték, és ezen nincs is mit csodálkozni. Osztályszempontok vezérelték a Szovjetuniót is, amidőn 1945 januárjában késznek mutatkozott fegyverszünetet kötni Magyarországgal, és következetesen harcolt a végleges békeszerződés mielőbbi megkötéséért. Csakhogy ezek az osztályszempontok gyökeresen különböztek az említettektől. Nem a pusztulásra ítélt kapitalista rendszert, hanem a haladás, a demokrácia és a szocializmus erőit voltak hivatva a nyugodt alkotó munka lehetőségeihez juttatni. Ez a példa újból bebizonyította, hogy valamely fegyverszünet vagy békekötés értékelését nem lehet egyedül és elsősorban a területi kérdésekkel kapcsolatos döntésektől függővé tenni, hanem, amint Leninnek a breszt-litovszki békével kapcsolatos állásfoglalása példaszerűen mutatja, elsősorban az osztályharc szempontjait kell figyelembe venni. Ha ebből a szempontból vizsgáljuk az 1945 januári fegyverszünetet és az 1947. évi párizsi békeszerződést, akkor mindkét esetben megnyugtató az eredmény.

A két békeszerződés egymástól gyökeresen eltérő történelmi viszonyok között jött létre. A Trianonban aláírt békediktátum az imperialista háborút lezáró imperialista béke volt, új ellentétek, viszályok, ellenségeskedések magjait hintette el, amelyek kedvező talajra hullottak a határon innen és túl, minthogy itt is, ott is érintetlenül maradtak a kapitalizmus erői. A magyarországi nacionalizmus csak éltette és erősítette a csehszlovák, román és jugoszláv sovinizmust, és viszont — oly helyzet állott elő, amely kedvező terepet teremtett az imperialista országok hatalmi politikája számára.

Az eredmény ismeretes: kitört a második világháború, amely még nagyobb emberáldozatot követelt, mint az előző. Míg az első világháború embervesztesége — csak halottakban — közel tízmillió volt, addig ez a szám a második világégés folyamán annak háromszorosára emelkedett. Új és megdöbbentő vonása volt a második világháborúnak, hogy áldozatainak többségét a hátország polgári lakosságából szedte: a fasiszta koncentrációs táborok, a deportálások, az elhurcolások, a megtorlások és kivégzések, a hitleri Németország szörnyűségei több emberáldozatot követeltek, mint a véres és elkeseredett csaták.[26]

A fegyverszünet — az ország teljes felszabadulása után — nemcsak elősegítette, hogy a háború okozta sebek mennél hamarább begyógyuljanak, hanem kedvező feltételeket teremtett ahhoz a politikai harchoz, amelynek kimenetelétől az ország további fejlődése függött.[27] Hogy a sorsdöntő küzdelemből a munkásosztály és forradalmi pártja került ki győztesen, abban nagy szerepe volt az 1947-ben megkötött békeszerződésnek is.

A hazai és a nemzetközi reakció érdekében állt, hogy a rendezetlen kérdések napirenden tartásával elterelje a közvélemény figyelmét a legfontosabb problémákról, a határkérdések kényes komplexumának előtérbe tolásával szítsa a népek közötti ellentéteket, megossza, majd szembeállítsa egymással Kelet- és Délkelet-Európa országait, amelyek felszabadulásukat a Szovjetunió hősi harcának köszönhették. Annak ellenére, hogy a nyugati nagyhatalmak — köztük az Egyesült Államok is — jogosultnak tartották Magyarországnak, a hitleri Németország utolsó csatlósának a megkülönböztetett felelősségrevonását, és az 1938-as határok visszaállítása mellett foglaltak állást,[28] a későbbiekben nagyon is kétértelmű játékba kezdtek. A cél az volt, hogy a szigorú békefeltételekért, amelyek jogos és megérdemelt következményei voltak a hitleri Németország szolgálatában elkövetett bűnöknek, a Szovjetuniót tegyék felelőssé, és bűnbaknak állítsák oda az érdekelt népek közvéleménye

[26] Bulletin économique pour l'Europe. Première trimestre. 1949. 15. old. — Bilanz des zweiten Weltkrieges. Hamburg 1953. 441—447. old. — Fehér könyv az amerikai—angol intervenciós politikáról és a német imperializmus újjáélesztéséről Nyugat-Németországban. Budapest 1952. 9—12. old.

[27] Felszabadulás. 1944. szeptember 26—1945. április 4. Dokumentumok hazánk felszabadulásának és a magyar népi demokrácia megszületésének történetéből. Budapest 1955. 221—232. old. — Lásd a fegyverszüneti egyezmény szövegét, a Magyar Kommunista Párt és a „Pravda" értékelését a fegyverszüneti egyezménnyel kapcsolatban.

[28] Foreign relations of the United States. Diplomatic papers. The conferences at Malta and Yalta. Id. mű. 243—244. old.

elé. Ebbe a nagyarányú manőverbe kapcsolódott bele a hazai reakció is.[29] A békeszerződés körüli vita, a határok kérdésének az előtérbe állítása — bevallott értelmén túl — messzebbmenő célokat rejtett magában.[30] Feladata az volt, hogy aláássa és semmivé tegye mindazt, ami a második világháború idején a győzelem feltételét, a győzelem kivívása után pedig a békés demokratikus és szocialista fejlődés biztosítékát jelentette. A nemzetközi méretekben megindult és az amerikai, angol, valamint francia imperialisták által irányított ellentámadás keretében a hazai reakció — erejéhez mérten — hozzá akart járulni a Szovjetunió elszigeteléséhez, a szervezett munkásság megosztásához, a Kommunista Pártnak a hatalomból és a politikai életből való kiszorításához. A nacionalizmus és sovinizmus felszításával el akarták terelni a figyelmet a legfőbb kérdésekről, és megakadályozni, hogy létre jöhessen az a fordulat, mely a határokon innen és túl, egyedüli biztosítéka lehetett Kelet- és Délkelet-Európa népei békéjének: hatalomra kerüljön a munkásosztály, és megvalósuljon a proletárdiktatúra.[31]

A békeszerződés megkötése óta eltelt események igazolták a Kommunista Párt politikájának helyességét. Bár a közbeeső évek nem voltak nehézségektől, hibáktól és megrázkódtatásoktól mentesek, a fő tendencia annak a fejlődésnek az irányába mutatott, amely a proletariátus létéből és lényegéből fakad. Nem a provincializmus, partikularizmus, nacionalizmus vagy sovinizmus, hanem a patriotizmus és internacionalizmus szelleme vezérli Kelet- és Délkelet-Európa oly sok viszályt és háborút szenvedett népeit. Ez teszi őket képessé arra, hogy kielégítően rendezzék a határok kérdését — egyikét azoknak a legkényesebb és legbonyolultabb kérdéseknek, amelyeket szocialista rendszerünk a kapitalista világ örökségeként kapott. A gazdasági feltételek már érőben vannak, és ebből a szempontból különös jelentősége van a XXI. kongresszus azon megállapításának, hogy a szocialista tábor országai lényegében egyszerre juthatnak el a kommunizmus fokára. Alapgondolatát kifejtve és a határok problematikájával összekapcsolva a Lipcsében tartott összném et munkáskonferencián Hruscsov a következőket mondotta:

[29] *Stephen D. Kertész:* Diplomacy in a Whirlpool. Hungary between Nazi Germany and Sovjet Russia. Notre Dame (USA) 1953. 185—186. old. — A szerző, aki a régi külügyi apparátus angolszász orientációjú csoportjához tartozott és annak machinációiban részt vett, a felszabadulás után egy ideig még külügyi téren tevékenykedett, majd csatlakozott a nyugaton élő ellenforradalmi emigrációhoz.

[30] *Révai József:* Élni tudtunk a szabadsággal. Szikra 1949. 67—77. old.

[31] Ugyanott, 372—382. old.

„A kommunista társadalom, amelynek rendelkezésére áll majd az anyagi és szellemi javak bősége, azonos mértékben képes lesz kielégíteni minden ember, minden nemzet szükségletét. Úgy gondolom, a kommunizmusban egyáltalában nem fognak felmerülni olyan problémák, hogy miként biztosítsuk az emberek számára a létfenntartási eszközöket. Az lesz a legfontosabb, hogy a kommunizmusban élő egész emberiség, s nem csupán egyetlen nemzet érdekében minél jobban, minél ésszerűbben tudjuk felhasználni mindazt, amit az embereknek a természet és a munka adni képes.

Ilyen körülmények között a határokra vonatkozó régi fogalmak fokozatosan megszűnnek. A kommunizmus világméretű győzelmével az államhatárok, amint azt a marxizmus—leninizmus tanítja, elhalnak. Csupán a néprajzi határok maradnak fenn egy ideig, de ezek is bizonyára csak feltételesen. Persze, az ilyen határokon, ha egyáltalán határoknak nevezhetők, nem lesznek se határőrök, se vámtisztviselők, nem lesznek semmiféle incidensek. Ezek a határok csupán rögzíteni fogják egy-egy nép vagy nemzetiség történelmileg kialakult elhelyezkedését azon a területen. A sok nemzetiségű Szovjetunióban végbemenő folyamat bizonyítja, hogy ez így lesz. A Szovjetunió minden népének, minden népcsoportjának és nemzetiségének megvannak a maga történelmileg kialakult határai, hagyományai, kultúrája. De szövetségi és autonóm köztársaságaink minden népét közös érdekeik egyetlen családba tömörítik, s együtt haladnak egyazon cél — a kommunizmus felé. Ezért a Szovjetunió szövetségi és autonóm köztársaságai számára a határok kérdése elveszti régi jelentőségét.

Ahogyan országunk előrehaladt a szocializmus felé, az egyes nemzeti köztársaságok közötti határok lényegében elmosódtak. Ezt a folyamatot erősítette az a tény, hogy a nemzeti köztársaságok fejlődési színvonala kiegyenlítődött. Ha ma megkérdeznénk egy-egy orosz, ukrán vagy belorusz embert, hogy időszerű kérdés-e számukra köztársaságuk közigazgatási határainak kérdése, azt hiszem, legtöbbjük csodálkoznék. S miért? Azért, mert szocialista államunkon belül minden nemzet és nemzetiség egyenjogú, az élet egységes szocialista alapokon épül fel, azonos mértékben elégítik ki minden nép és minden nemzetiség anyagi és szellemi szükségleteit.

Öt évvel ezelőtt célszerűnek láttuk, hogy az Ukrán SZSZK területéhez csatoljuk a Krím-félszigetet, amely azelőtt az Orosz SZSZKSZ-hez tartozott. Ez teljesen az önkéntesség alapján

történt, és mind az oroszok, mind az ukránok helyeselték. S miért? Azért, mert ez az intézkedés sem az oroszok, sem az ukránok érdekeit nem érintette. A Krím-félsziget, minden kincsével együtt, továbbra is az egész szovjet nép tulajdona.

A Szovjetunióban és az egész szocialista táborban lefektettük a népek közti kommunista viszony alapját. Ezt számtalan példa bizonyítja. A szocialista országok népei, amelyeket összefűz a testvéri barátság s a szocializmus és a kommunizmus építésének közös ügye, önzetlen segítséget és támogatást nyújtanak egymásnak. A szocialista tábor szuverén országai között széleskörű együttműködés bontakozik ki a gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális élet minden területén. Ami a jövőt illeti, úgy képzelem, hogy a szocialista országok további fejlődése minden valószínűség szerint az egységes szocialista gazdasági világrendszer erősítésének útján halad majd. Egymás után lebontjuk azokat a gazdasági korlátokat, amelyek országainkat a kapitalizmusban elválasztották. Megerősödik a világszocializmus közös gazdasági bázisa, amely végül is tárgytalanná teszi a határok kérdését.

Nagymértékben gyorsítja ezt a folyamatot az a tény, hogy a szocialista országok gazdasági és kulturális fejlődési színvonala az elmaradottak felemelkedése révén kiegyenlítődik. Minél magasabb lesz valamennyi szabad nép életszínvonala, minél jobban kielégítik anyagi és szellemi szükségleteiket, annál gyorsabban és könnyebben küzdhetik le a kapitalista csökevényeket az emberek tudatában, annál eredményesebben halad az a folyamat, amelynek során a népek egységes kommunista családba tömörülnek. A határok kérdése a szónak jelenlegi értelmében fokozatosan megszűnik. Egyetlen szuverén szocialista ország sem zárkózhat saját határai közé, s nem támaszkodhat csak a saját erejére, saját gazdagságára. Ha így tennénk, nem volnánk internacionalista kommunisták, hanem nemzetiszocialistákká válnánk.

A marxista—leninista elmélet egyik legfontosabb kérdése az, hogy kiegyenlítődik azoknak az országoknak a fejlődési színvonala, amelyekben a szocializmus győzött, s a határok jelentősége fokozatosan megszűnik, ha a kommunizmus minden országban győzelmet aratott. Jelenleg a fejlődésnek olyan fokán állunk, hogy behatóan foglalkoznunk kell e kérdés kidolgozásával. Ez azért szükséges, hogy jól lássuk a távlatokat, s jobban megértsük azt, ami ma még leküzdhetetlennek látszik, de bizo-

nyos számú év leforgása után már egyáltalán nem fog problémát jelenteni."[32]

Nem álmodozásról vagy illúziókról van tehát szó, bizonysága ennek a szovjet népek hazája, a Szovjetunió, amelynek jelene a népi demokratikus országok jövője. És ami szovjet földön megvalósult, az nem csoda vagy varázslat műve volt, nem véletlen és egyszeri jelenség, magyarázata abban rejlik, hogy hatalomra jutott a proletariátus, az az osztály, amely nincs érdekelve semmiféle kizsákmányolásban és elnyomásban. 1947 folyamán a népi demokratikus országokban éppen a munkásosztály hatalmáért folyó harc került előtérbe, és kimenetelétől függött, miként alakul a jövőben az egyes államok egymáshoz való viszonya. Miután a döntő fordulat a szocializmus erői javára bekövetkezett, új helyzet állott elő a nemzetközi kapcsolatok terén is.

A második világháború huszadik évfordulóján emlékeznünk kell az áldozatokra, a mártírokra és a fasizmus elleni harcban elesett hősökre. Emlékezzünk — és szítsuk magasra a gyűlölet lángját a fasiszta embertelenség és barbárság, az ellenforradalmi rendszer politikai csalárdsága és rothadtsága ellen. Fényénél ismerjük fel a velünk űzött csúfos játék minden cinizmusát és elvetemültségét. Ismerjük fel és okuljunk rajta.

1959. szeptember 1.

[32] Nemzetközi Szemle, 1959 május. 5. sz. 17—18. old. Hruscsov elvtárs beszéde a IX. összném et munkáskonferenciáján Lipcsében 1959. március 7-én.

I

ÚTBAN A HÁBORÚ FELÉ

Néhány nappal azután, hogy a német monopóliumok urai Hitlert a kancellári székbe ültették, Gömbös Gyula miniszterelnök — minden más országot megelőzve — utasította a berlini magyar követet, hogy tisztelgő látogatásakor fejezze ki a magyar kormány teljes egyetértését és rokonszenvét az új német kormány iránt.(1)

Az ellenforradalmi Magyarország első csatlósként zárkózott fel a náci Németország oldalára, és ez korántsem tekinthető véletlennek. Számtalan bel- és külpolitikai tényező együttes hatása magyarázza, hogy Horthyék a német nácik hatalomrajutása után miért orientálódtak azonnal Németország felé. A belpolitikai okok közül különösen fontos volt az a körülmény, hogy 1919 őszén a magyar uralkodó osztályok az átmenetileg diadalmaskodott proletárdiktatúra vérbefojtása után kerültek vissza a hatalomba. Éppen ezért riasztó emlékként állandóan szemük előtt lebegett a munkáshatalom, amely rövid fennállása alatt a nagyüzemek, bányák, bankok és nagybirtokok államosításával nagy történelmi lépést tett előre az elmaradott magyar társadalom forradalmi átalakítása felé. A Tanácsköztársaság alig öthónapos uralma miatt a haladás legkisebb megnyilvánulásával szemben is görcsös félelemérzés töltötte el a magyar uralkodó köröket. Ez a félelem uralta 25 esztendőn keresztül a magyar kormányok bel- és külpolitikáját, ez határozta meg a hivatalos Magyarország helyét a legreakciósabb külföldi erők oldalán.

A náci Németország és az ellenforradalmi Horthy-rendszer szoros szövetségének azonban egyéb belpolitikai okai is voltak:

a Hitler „Mein Kampf"-jában kifejtett gondolatok legfontosabbjai: a fajelmélet, a legvadabb sovinizmussal párosuló nemzeti demagógia, a tömegek felett uralkodó vezér kultusza, a liberalizmus fasiszta kritikája stb. Horthyék politikájában gyakorlattá váltak, még *mielőtt* Hitlerék azokat elméleti rendszerbe foglalták.

Mindezek betetőzéseként az 1932-ben kormányt alakító Gömbös Gyula a gazdasági válság idején fellépő forradalmi veszélyt, a német monopoltőkéhez hasonlóan, a totális fasizmus bevezetésével akarta leküzdeni. Ez érthetően érdekközösséget teremtett a magyar és német uralkodó osztályok között.

Horthyék náci német orientációjában jelentős szerepet játszott a trianoni békeszerződés revíziójára irányuló törekvés. A magyar nagybirtokos és nagytőkés osztályok 1919-ben a győztes imperialista nagyhatalmak: az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország segítségével kerültek újból hatalomra, s az ellenforradalmi rendszer pozíciója ekkor még egyáltalán nem volt szilárd. A trianoni békeszerződés, bármilyen súlyos is volt, lélegzetvételhez juttatta Horthyékat, és lehetővé tette nekik, hogy minden erejüket belső helyzetük megszilárdítására fordítsák. Az a körülmény, hogy a magyar ellenforradalmi rendszer konszolidációja a tegnapi ellenség, a győztes imperialista koalíció segítségével valósult meg, kezdettől fogva magában rejtette ellentmondásait. Amíg segítséget jelentett belpolitikai téren, akadály, sőt tehertétel volt külpolitikai vonatkozásban. Ugyanis Nagy-Britannia, de főleg Franciaország a háború után kialakított status quo híve volt. A hazai reakció éppen ezért külpolitikai vonalon olyan nagyhatalmak felé orientálódott, amelyek a háború után kialakult erőviszonyok fenntartásában kevésbé vagy egyáltalán nem voltak érdekelve.

A húszas évek végén a magyar külpolitika Olaszország irányába tapogatózott. Bethlen Mussolinival szövetkezett, s e szövetség éle elsősorban a közös ellenfél, Jugoszlávia ellen irányult. De az olasz fasizmus egymagában gyenge volt ahhoz, hogy a versailles-i békerendszer területi döntéseit erőszakos úton megváltoztassa vagy akárcsak megrendítse.

Új lehetőségek bontakoztak ki Horthyék előtt a német fasizmus erősödésével, különösen pedig hatalomrajutásával. Az 1923-as sikertelen müncheni fasiszta puccs egyik szervezője, Hitler, 1933-ban a kormány élére került. Az általa képviselt politikai irányzat a német imperializmus és militarizmus legagresszívebb szárnyát juttatta hatalomra. Napirendre került a

világ új területi felosztása. Természetesen ürügyül a versailles-i békeszerződés igazságtalanságára hivatkoztak, ez azonban csak takarója volt Hitler világuralmi terveinek. 1933 októberében Németország kilépett a Népszövetségből, majd elhagyta a genfi leszerelési konferenciát is. Ez kézzelfogható bizonyítéka volt a hitleri Németország agresszív szándékainak. „Hitler a háborút jelenti!" — hirdette a Németországi Kommunista Párt —, de a nyugati nagyhatalmak, amelyeknek létét az önálló útra lépő német imperializmus és militarizmus szintén közvetlenül fenyegette, a béke megőrzésére való hivatkozással sorozatos engedményeket tettek Hitlernek. E bűnös és egyben végzetes politikában az a hátsó szándék vezette őket, hogy a német fasizmusban látták az egyetlen reális erőt, amelyet a Szovjetunió ellen irányíthattak. Ily módon kettős hasznot reméltek elérni: egyrészt a német hódító törekvéseket a Szovjetunió, valamint a kelet- és délkelet-európai kis államok rovására akarták kielégíteni, a német terjeszkedést erre a területre lokalizálni, megőrizve saját gyarmataik és egyéb hatalmi pozícióik épségét; másrészt a forradalom gócának és központjának, a Szovjetuniónak megsemmisítésével elhárítani a forradalmi népmozgalmak egyre növekvő veszélyét.

Hitler — a mögötte álló politikai és katonai körökkel együtt — tisztában volt azzal, hogy világuralmi terveit nem valósíthatja meg minden irányban egyszerre. Éppen ezért eleinte a nyugati államokkal kapcsolatban békés szándékokat hangoztatott, és területi igényeket csak Kelet felé támasztott. Ezért expanziós törekvése a világkapitalizmus helyeslésével, legalábbis hallgatólagos beleegyezésével találkozott.

A német fasizmus legközvetlenebb célja a kelet- és délkelet-európai országok leigázása volt.(4) Ennek előkészítése érdekében pontos menetrendet állítottak fel. Első lépésként Ausztria bekebelezése szerepelt. Az anschluss sikeres végrehajtása volt hivatva megnyitni a kaput Csehszlovákia felé. Ezután a Baltikum vagy Lengyelország meghódítása következett, amelynek révén majdan szabaddá válik az út a Szovjetunió felé.

Magyarország, Délkelet-Európa szívében elfoglalt stratégiai kulcshelyzete folytán, a keleti előrenyomulás fontos átvonulási útja, a Südostraum — a délkeleti térség — szerves része volt. A németek a Gömbös-féle kormányzatot messzemenően megfelelőnek tartották a náci tervek számára (5), s a szomszédos államokban is hasonló kormányok létrehozását szorgalmazták.

A magyar belpolitikában vezető helyet foglalt el a nacionalista, soviniszta uszítás, a revíziós hangulatkeltés. Ez volt Horthy ellenforradalmi rendszerének ideológiai bázisa. A néptömegeknek a társadalmi nyomorúság miatt felgyülemlett keserűségét egyedül a trianoni békeszerződéssel magyarázták, a kizsákmányoló osztályok elleni jogos és növekvő gyűlöletet pedig a szomszédos népek ellen terelték. A magyar uralkodó osztályok szélsőségesen reakciós beállítottsága és elvakult sovinizmusa az országot minden olyan háborús kaland készséges eszközévé tette, amely Magyarország szomszédai vagy a Szovjetunió ellen irányult. Állandóan napirenden tartották a területi revízióra irányuló követeléseket, amelyek sohasem a békeszerződés jogtalan döntéseinek módosítását, hanem az ún. „történelmi Magyarország" helyreállítását célozták. Hitler saját terveinek maradéktalan végrehajtása érdekében hajlandó volt a magyar uralkodó osztályok egyes területi igényeit támogatni, de Horthyék totális revíziós követeléseit sokallva, ismételten felhívta a magyar kormánykörök figyelmét, hogy valamennyi szomszéd országgal szemben támasztandó területi revízió helyett erőiket egyelőre Csehszlovákia ellen összpontosítsák. (7, 8) Említést kíván itt még az a tény, hogy Kelet- és Délkelet-Európa nemzetiségi kérdéseinek rendezetlenségét Hitler alkalmas eszköznek vélte az egyes államok közötti feszültség állandósítására, hogy egymás ellen kijátszva őket végül is valamennyit elnyelje.

Bár a magyar reakció önként állott a náci Németország oldalára, felelős körökben ugyanakkor bizonyos mértékig tartottak a korlátlan német előretöréstől. A Németországgal szembeni ellensúlyt — a Nagy-Britanniával való kacérkodás mellett — elsősorban a fasiszta Olaszországban keresték.

Mussolini belpolitikai szempontból örömmel fogadta Hitler hatalomrajutását, külpolitikai síkon azonban veszélyes vetélytársnak mutatkozott a Hitler-vezette náci Németország. Olaszországnak fontos érdekei fűződtek a Duna völgyéhez, főként Ausztria függetlenségének megőrzéséhez. Mussolini olasz érdekszférába akarta vonni a Balkánt, és ennek kulcsát, Ausztriát, saját befolyása alatt akarta tartani. A német és olasz fasizmus érdekei egyébként az első világháborúból győztesként kikerült nagyhatalmak elleni harc számos kérdésében megegyezőek voltak.

Horthyék 1933 után a német—olasz orientációra építették külpolitikájukat. 1934 márciusában Gömbös kijelentette Mussolininak: „Magyarország hivatva érzi magát, hogy a Kárpát-

medencében saját politikát csináljon, a Dunától délre Olaszországra, a Dunától északra Németországra támaszkodva." Ez irányú törekvésük világosan megnyilvánult az 1934. március 17-én létrejött római jegyzőkönyv aláírása során is, amikor Gömbös nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a három állam, Olaszország, Ausztria és Magyarország szövetsége nem irányulhat Németország ellen (2), sőt kívánatosnak tartotta volna Németország csatlakozását is. (3) A németek, érthető módon, nevetségesnek tartották a római paktumba való belépés gondolatát, hiszen legelső támadó céljuk éppen annak egyik tagja, Ausztria ellen irányult. Ezen túlmenően Hitler sohasem tekintette Olaszországot egyenrangú partnernek, és arra törekedett, hogy alárendelt helyzetbe hozza Németországgal szemben.

Ebben az időben Gömbösről az a téves felfogás alakult ki, hogy ő a Berlin—Róma tengely „kovácsolója". Az igazság csupán annyi, hogy a két fasiszta nagyhatalom utazó ügynökeként közvetíteni próbált a Duna völgyében meglevő olasz—német ellentétek elsimítása érdekében. Ebbeli igyekezete azonban semmiféle tényleges eredménnyel nem járt. A Berlin—Róma tengely formájában létrejött olasz—német szövetség csak akkor öltött testet, amikor Olaszország már feláldozta Duna-völgyi érdekeit a németek segítségével elérhető hódítások kedvéért.

1933—1934-ben Németország, az osztrák nácik nyílt támogatásával, egyre fokozta az Ausztria elleni nyomást. Politikai merényletek, szabotázs-akciók, véres kimenetelű kormányellenes tüntetések követték egymást, s a nyomozás szálai minden esetben Németországba vezettek. Ezeknek az akcióknak nyíltan megvallott célja az volt, hogy Ausztria belső ellenállását megtörve kierőszakolják az anschlusst.

A német behatolást jelentősen megkönnyítette a Dollfuss-féle kleriko-fasiszta kormányzat népellenes politikája. A náci Németország példáját követve 1933-ban Dollfuss illegalitásba kényszerítette az ausztriai Kommunista Pártot, az imperialista és militarista Németországgal szembeni függetlenség gondolatának legbátrabb képviselőjét. 1934 februárjában, amikor a német agresszió veszélye már szembetűnően jelentkezett, az osztrák reakció kiprovokálta a bécsi proletariátus felkelését. Ezt aztán a kormány könnyűszerrel vérbe fojtotta. Nemsokára, 1934. május 1-én, új alkotmányt léptettek életbe. Ezzel felszámolták a parlamenti demokrácia utolsó maradékát is, megszüntették a demokratikus pártok és szakszervezetek tevékenységét. Ausztria államrendszerét az olasz fasizmushoz hasonló korpo-

rációs alapokra helyezték. Mindezzel a Dollfuss-kormány belülről ásta alá Ausztria függetlenségének alapjait.

A német diverziós tevékenység az 1934. július 25-i náci puccsban érte el csúcspontját. Az államcsíny során meggyilkolták Dollfusst, és az átmenetileg megszállt bécsi rádión keresztül bejelentették a hitlerbarát Rintelen-kormány megalakulását. A puccsal azonban a nácik mégsem érték el céljukat. Az osztrák közvélemény többsége ellenségesen fogadta az erőszakos fordulatot, a hatalmi szerveknek pedig sikerült elszigetelni, majd elfojtani a megmozdulást. Németország katonai beavatkozása megfordíthatta volna a helyzetet, de erre az akkori körülmények — katonai és diplomáciai szempontból egyaránt — még kedvezőtlenek voltak.

Az Ausztria elleni német erőszakkal szemben Olaszország Anglia és Franciaország oldalán keresett biztosítékot. 1935 januárjában olasz—francia szerződést írtak alá, majd 1935 áprilisában Stresában angol—olasz—francia egyezmény jött létre. Olaszország külpolitikai irányváltozása azonban csak átmeneti és ellentmondásokkal terhes kitérő volt, hiszen az olasz fasizmus érdekei szöges ellentétben állottak Anglia és Franciaország érdekeivel. Ezekre a szerződésekre Mussolininak nem utolsósorban azért volt szüksége, hogy szilárdabb pozícióból vegye fel a tárgyalások fonalát Hitlerrel.

Új szakaszt nyitott a két fasiszta nagyhatalom kapcsolatában Olaszország Abesszínia ellen 1935. október 4-én kirobbantott hódító háborúja. Az olasz agresszió megrendítette a gyenge lábakon álló „stresai frontot". Noha Anglia vajmi keveset tett az olasz támadás megakadályozására, idegenkedve fogadta az olasz imperialista versenytárs afrikai vállalkozását.

Az olasz—abesszín háború első ízben állította komoly erőpróba elé a béke megőrzésére hivatott Népszövetséget. Először kínálkozott alkalom, hogy a Népszövetség alapokmányában az agresszor megfékezésére és a megtámadott ország védelmére lefektetett rendszabályokat a gyakorlatban alkalmazzák. Ezért az olasz—abesszín háború a fasiszta agressziós politika és a kollektív biztonság eszméjének nagy mérkőzése lett. A világpolitika további alakulására sorsdöntő jelentősége volt annak, hogy a mérkőzésből melyik irányzat kerül ki győztesen.

Az események rövidesen beigazolták, hogy a nyugati nagyhatalmak csak látszatintézkedésekkel akarnak gátat vetni a fasiszta agressziónak. A Népszövetség 1935. október 7-én az egyességokmány értelmében gazdasági szankciókat léptetett

életbe Olaszország ellen, de ennél határozottabb lépésekre nem szánta el magát. A gazdasági szankciók pedig nem okoztak gondot Olaszországnak, hiszen a hadifontosságú nyersanyagokat: vasat, rezet, nyersolajat és acélt kivonták a szankciók alól.

A Népszövetség tagállamai közül egyedül a Szovjetunió foglalt el kezdettől fogva határozott álláspontot. Követelte, hogy a Népszövetség alapokmányában körülírt összes eszközöket vessék latba Olaszország ellen. A szovjet kormány abból az alapelvből indult ki, hogy a béke oszthatatlan, s ezért csírájában el kell fojtani az agresszorok minden háborús kísérletét. A legkisebb gátszakadás elegendő ahhoz, hogy az emberiség újra egy pusztító világháború veszedelmébe kerüljön. A szovjet kormány javaslataival ellentétben az angol és francia kormányok vég nélküli viták alá bocsátották az olasz—abesszín háború ügyét, miközben a modern fegyverekkel felszerelt olasz csapatok Abesszínia mind nagyobb területeit vették birtokba.

Gömbös sietve üdvözölte az olasz agressziót, egyrészt, mert látta, hogy az véget vet az olasz külpolitika angol—francia orientációjának, másrészt, mivel felismerte, hogy az események súlyos csapást mértek a Népszövetségre és a kollektív biztonság gondolatára. (6) A Népszövetség tagállamai közül három állam szavazott az Olaszországot sújtó szankciók ellen, köztük Magyarország is. Ebben a tényben is világosan kifejezésre jutott a magyar ellenforradalmi rendszer háborús, agresszív politikája.

Olaszország büntetlensége bátorítást adott Hitlernek: 1936. március 7-én a versailles-i békeszerződés és az 1925-ben megkötött locarnói egyezmény határozatait egyoldalúan felrúgva — a német hadsereg megszállta a demilitarizált rajnai zónát. Erre a kalandos lépésre a Népszövetség tehetetlenségének felismerése ösztönözte a németeket. Hitler maga vallotta be később, hogy Németország akkor még katonailag teljesen felkészületlen volt, s ezért egyetlen francia hadosztály ellenállása meghátrálásra kényszeríthette volna. A nyugati hatalmak, elsősorban Franciaország, akkor olyan pozícióból léphetett volna fel a náci Németország ellen, amelynek elmulasztását — túlzás nélkül — végzetesnek nevezhetjük. Az elért siker azonban a német uralkodó körök előtt Hitler „zseniális" helyzetfelismerését igazolta, s ez megszilárdította Hitler hatalmi pozícióját.

A Népszövetségre mért német és olasz csapások, valamint a további hódítási lehetőségek felismerése fokozatosan közelebb hozta egymáshoz Hitlert és Mussolinit. 1936 elején újra meg-

indultak a német—olasz tárgyalások, amelyek azzal zárultak, hogy Hitler — amint később kiderült, csak taktikai okokból — elismerte Olaszország elsőbbségét a Földközi-tenger medencéjében. Mussolini a Brenner-határ garanciája mellett hozzájárult ahhoz, hogy Németország diplomáciai úton engedményekre kényszerítse Ausztriát.

Németország azonnal élt a lehetőséggel. A német sajtó- és rádió-propaganda egyre élesebb hangokat ütött meg. A katonai fenyegetésig menő agresszivitás eredményeként a megfélemlített Schuschnigg-féle osztrák kormány 1936. július 11-én egyezményt írt alá Németországgal, amelyben messzemenő engedményeket tett Hitlernek. A szerződés a korábbinál nagyobb szervezkedési lehetőséget biztosított a náciknak, s ami a legfontosabb: az osztrák kormány arra kötelezte magát, hogy mindenkor olyan külpolitikát folytat, amely összhangban áll azzal az általa elfogadott alapelvvel, hogy Ausztria „német állam". E szerződésről joggal jelentette ki Goebbels a német újságírók szűkebb köre előtt, hogy „megteremtette az 1933. január 30-ához hasonló hatalomátvétel feltételeit Ausztriában". Bár Hitler formailag kötelezte magát, hogy nem avatkozik az osztrák belügyekbe, ígéretét sohasem tartotta meg. A német—osztrák határ közelében ezután is folytatódott a nácik katonai kiképzése és államellenes propagandája.

A német—olasz külpolitikai együttműködés 1936 nyarán a spanyol polgárháború közös előkészítése, kirobbantása és támogatása során tovább erősödött. A spanyol köztársasági népfront-kormány ellen Franco által kirobbantott fasiszta lázadás mindvégig összekapcsolódott Németország és Olaszország közvetlen intervenciójával. A fasiszta hatalmak a spanyol polgárháborút a készülő nagy háború „főpróbájának" tekintették. Magyarország is, a maga szűk kereteihez mérten, a reakciós erők segítségére sietett. A köztársasági Spanyolországgal szemben fennálló gazdasági kötelezettségeit nem teljesítette, ugyanakkor fegyverszállítmányokkal segítette Francót (11), és minden nemzetközi fórumot felhasznált a spanyol ellenforradalmi lázadók támogatására. (21) Magyarország első volt azon államok között, amelyek Franco fasiszta diktatúráját elismerték és az ellenforradalmi kormányzattal diplomáciai kapcsolatokat teremtettek. (14) Bátorította Horthyékat, hogy Franciaország és Nagy-Britannia nemcsak kétértelmű politikájával, hanem — amint arról magyar okmány (12) is tanúskodik — nyílt segítség nyújtásával is támogatta Francót és társait.

Az olasz és német fasizmus közeledése különösen Ausztriára nézve jelentett veszedelmet. Schuschnigg osztrák kancellár abban reménykedett, hogy Olaszország nemcsak diplomáciai biztosítékot nyújt majd Németország esetleges erőszakos beavatkozása ellen, hanem elég erős lesz ahhoz, hogy visszatartsa a nácikat Ausztria lerohanásától. A római jegyzőkönyvben szövetkezett államoktól azonban Ausztria nem várhatott segítséget. Magyarország — bár tartott a hatalmas Németország szomszédságától — a Csehszlovákiával szemben támasztott követelései érdekében mindjobban alárendelte magát Németország akaratának. Olaszország pedig a Földközi-tenger térségében tervezett hódító törekvései miatt mind nagyobb függőségbe került Németországtól. (9) Így tehát a római jegyzőkönyv Ausztria számára már 1936-ban elveszítette jelentőségét.

1936 októberében, a Berlin—Róma tengely megalakulása alkalmával, Ciano olasz külügyminiszter Berlinben egyezményt írt alá, amely többek között leszögezte, hogy a Duna-völgyi kérdéseket a két fasiszta nagyhatalom a békés kollaboráció szellemében fogja megoldani. (10) Olaszország tehát már ekkor voltaképpen lemondott Ausztriáról. Ez időtől kezdve a német kívánságok teljesítése érdekében Olaszország is állandó nyomást gyakorolt Ausztriára (13); pl. 1937 májusában maga Mussolini követelte Schuschniggtól, hogy az ausztriai nácik képviselőit vonja be a kormányba.

Ausztria nemzetközi helyzetének meggyengülése láttán a németek megkezdték az annexió közvetlen katonai előkészítését. 1937. június 24-én Blomberg német hadügyminiszter titkos parancsban intézkedett a német hadsereg feladatairól egy Habsburg-restauráció esetén. Bár a beavatkozás jogcímeül Habsburg Ottónak az osztrák trónra való esetleges visszatérését jelölte meg — ennek gondolatával Schuschnigg kancellár valóban foglalkozott is —, de a restauráció veszélye tulajdonképpen csak ürügy volt Ausztria lerohanásának előkészítésére.

1937 végén Hitler elérkezettnek látta az időt a cselekvésre. Lord Halifax angol külügyi államtitkár 1937 novemberi berlini tárgyalása alkalmával tudomására adta Hitlernek, ha lemond az angol érdekeket sértő gyarmati igényeiről, ennek fejében Anglia szabad kezet biztosít Németországnak Ausztriával és Csehszlovákiával kapcsolatban. „Az angol a realitások népe — mondta Halifax — és nem hiszi, hogy a status quonak minden körülmények között érvényben kell maradnia. Ausztria, Csehszlovákia és Danzig helyzetének megváltozását teljesen normális

és elképzelhető dolognak tekinti." Henderson berlini angol nagykövet számos hasonló megnyilatkozást tett. Ezek után Hitlernek semmi kétsége sem maradt aziránt, hogy Ausztriát a nyugati nagyhatalmakkal való összeütközés nélkül megszállhatja. A francia és angol kormány teljes közönnyel nézte Hitler agresszív terveit. Olaszországot német részről megnyugtatták, hogy az anschluss után létrejövő határokat Németország véglegesnek és megváltoztathatatlannak tekinti. Mussolini és Stojadinović jugoszláv miniszterelnök elvi beleegyezése után Magyarországot egy állítólag titokban szerveződő Bécs—Prága szövetség rémképével meggyőzték Ausztria bekebelezésének szükségességéről. (15, 16)

1937-ben még fennállott a lehetősége annak, hogy Magyarország a szomszédos országokkal megegyezve, védelmi szövetségbe tömörüljön a náci Németország ellen. Az illegális Kommunista Párt a „Dolgozók Lapja" 1937 áprilisi számában e lehetőségről a következőket írta: „Mit követelnek a magyarság érdekei a külpolitikában? Elsősorban *biztosítékot arra nézve, hogy Magyarország nem fog háborús kalandba keveredni.* Ennek megnyilvánulása az kell hogy legyen, hogy *Magyarország megnemtámadási szerződéseket köt az őt körülvevő országokkal.* Ez lényegesen enyhítené a Duna-völgyben ma uralkodó feszültséget, és megvethetné az alapját a dunai államok barátságos együttműködésének. A megértés a szomszéd államokkal annál könnyebb, mert hiszen a náci veszély valamennyit fenyegeti.

Vannak az uralkodó osztálynak tagjai, akik jobb tudásuk ellenére azt állítják, hogy Magyarországot a Szovjetunió felől fenyegeti támadás. Ez a mese természetesen csak a Szovjetunióellenes háború, a nácikkal szövetségben indítandó háború előkészítése, a háborús uszítás egyik eszköze. A legjobb védekezés az lenne, ha *megnemtámadási szerződést kötünk a Szovjetunióval* is. A Szovjetunió erre minden ellenszolgáltatás nélkül, minden országgal szemben hajlandó. És a náci Németországgal ellentétben, a Szovjetunió még sohasem szegte meg vállalt kötelezettségeit!"

De a magyar uralkodó osztályok hallani sem akartak a szomszéd államokkal, különösen pedig a Szovjetunióval való megegyezésről.

1937 végétől gyorsan peregtek az események. Az osztrák nácik, Seyss-Inquart vezetésével, fokozták államellenes tevékenységüket. Napirenden voltak a tüntetések, merényletek és összeesküvések. A belpolitikai élet teljes felfordulással fenyege-

tett, és ez kedvező helyzetet teremtett Hitlerék számára. Hitler Papen követ útján felszólította az osztrák kancellárt, hogy „kölcsönösen elfogadható megoldás" kidolgozása érdekében látogassa őt meg Berchtesgadenben. 1938. február 12-én találkozott Hitler az osztrák kormányfővel. Az előzetes üzenettel ellentétben, miszerint „kölcsönösen elfogadható megoldást" keresnének, Hitler a diplomáciai érintkezésben teljesen szokatlan fenyegetések és Schuschnigg személye ellen irányított durvaságok kíséretében ultimátumszerűen felsorolta követeléseit. Schuschnigg szóhoz sem juthatott. Hitler célzatos kérdéseket intézett a jelenlevő tábornokokhoz, hogy az Ausztria ellen készenlétben álló haderők „adott esetben" mennyi idő alatt érhetnék el Bécset. Hitler legfontosabb követelései: Seyss-Inquartnak osztrák belügyminiszterré való kinevezése, több osztrák miniszter leváltása, a náci párt teljes akciószabadságának biztosítása, egyszóval Ausztria teljes nácifikálása. A berchtesgadeni találkozó után már nyilvánvaló volt: Ausztria sorsa eldőlt.

Schuschnigg kancellár — bár továbbra is hangoztatta Ausztria különállásának létjogosultságát — Hitler követeléseinek legnagyobb részét teljesítette.

A kritikus helyzetben az osztrák kommunisták előkészületeket tettek a fegyveres ellenállás megszervezésére. Az üzemekben tiltakozó gyűléseket és antifasiszta tüntetéseket szerveztek, de a kormány erőszakkal gátat vetett a nemzeti ellenállás sikeres megszervezésének. Schuschnigg egyetlen, erőtlen kísérletet tett. 1938. március 15-ére népszavazást hirdetett annak eldöntésére: kívánja-e az osztrák nép a független Ausztria fennmaradását? Hitler azonban nem várta meg a népszavazás kimenetelét, őt nem érdekelte az osztrák nép akarata. Március 13-án hajnalban, a korábban kidolgozott katonai terv szerint, megindította a Wehrmacht gépesített alakulatait Ausztria ellen. A náci ügynökök segítségével és Schuschnigg gyáva megalkuvása révén a német hadsereg egyetlen puskalövés nélkül birtokba vette Ausztriát. Jellemző, hogy a megszállás előtti súlyosan feszült órákban Schuschnigg hiába kereste telefonon Mussolinit, a Duce az osztrák kancellár számára nem volt elérhető. A „hegyekben sílelt". (19)

A magyar uralkodó körök szívesen vállaltak bizonyos szerepet Ausztria annektálásának előkészítésében. Gömbös állandó és intim kapcsolatban állt Papen bécsi német nagykövettel. Gömbös tétényi kastélyában a német—osztrák kapcsolatok legtitkosabb kérdéseiről tárgyaltak. A magyar kormány több ízben

is határozottan tiltakozott az osztrák kormány azon kísérletei ellen, hogy a fenyegető német nyomással szemben Csehszlovákiához közeledve keressen védelmet.

A német expanzió sikerében tehát a magyar kormány is segédkezett, ami annál visszataszítóbb volt, mert Ausztriával baráti szerződés kapcsolta össze.

Ausztria annektálása után a magyar kormány a közvéleménynek a németek eljárása feletti jogos felháborodását — különösen a nagyszámú gyilkosság és rejtélyes „öngyilkosság" hírei után — azzal igyekezett lecsillapítani, hogy az események elkerülhetetlenségét bizonygatta, majd szolgaian követve a Goebbels-féle propaganda szólamait, a brutális erőszakot „nemzeti egyesülésnek" állította be. E propagandahadjárat mögött a németek ígérete húzódott meg: *Ausztria után Csehszlovákia kerül sorra.* (18)

Az osztrák állam bekebelezése következtében Németország fontos stratégiai pozíciók birtokába jutott. A bécsi medence feletti uralom szabad utat nyitott Csehszlovákia felé. (Ezen a határszakaszon ugyanis nem voltak komolyabb csehszlovák katonai erődítmények.) Burgenlandon keresztül Magyarország, délen a grazi medencén át pedig Jugoszlávia elleni kiinduló állások kerültek Hitler kezébe.

A Szovjetunió kormánya világosan látta, hogy Ausztria megszállása csak az első lépés a németek kelet- és délkelet-európai előnyomulásában, s Ausztria annektálását mint az európai béke ellen irányuló veszélyes támadást, a leghatározottabban elítélte. Néhány nappal a megszállás után Litvinov külügyi népbiztos felhívással fordult a Népszövetség tagállamaihoz, hogy tegyenek sürgős óvintézkedéseket a német agresszió veszélyétől fenyegetett kelet- és délkelet-európai államok védelmére. A nyugati nagyhatalmak azonban válasz nélkül hagyták a szovjet kormány indítványát. A béke megőrzése érdekében teendő együttes intézkedések helyett szentesítették a német agressziót. A Népszövetség 1938 májusi tanácsülése, a tények durva meghamisításával olyan határozatot hozott, hogy „miután Ausztria önként mondott le állami függetlenségéről", a Népszövetség nem tekinti a bekebelezést agressziós cselekménynek.

Litvinov a moszkvai magyar követ útján figyelmeztette a magyar kormányt, hogy a németek terjeszkedési törekvései nem állnak majd meg a magyar határnál, és ezért Magyarországnak a szomszédos államokkal való megértésre és összefogásra kellene törekednie. A magyar uralkodó osztályok azonban e

figyelmeztetéseket nem vették komolyan, és noha kormányzati körökben az eseményeket nem fogadták osztatlan örömmel, Horthy elsőként sietett üdvözölni Hitlert az anschluss alkalmával. A kormánykörök álláspontjára jellemző Kánya külügyminiszternek a varsói magyar követhez intézett instrukciója (17), amely ugyanakkor, amikor felismeri, hogy az új helyzet komoly veszélyeket rejt magában Magyarország számára, a csehszlovák koncon való osztozkodás reményében további végzetes lépések szándékát árulja el.

1

Budapest, 1933. február 1

GÖMBÖS GYULA MINISZTERELNÖK MAGÁNLEVELE KHUEN-HÉDERVÁRY SÁNDORNAK, A KÜLÜGYMINISZTER ÁLLANDÓ HELYETTESÉNEK

525/T. — 1933.

Tisztelt Barátom!

Kérem a berlini követet a következőkre utasítani:

Minél előbb vegye fel az érintkezést tisztelgő látogatás formájában Hitler kancellárral. Adja át nevemben Hitler kancellárnak üdvözletemet és szerencsekívánataimat. Hivatkozzon arra, hogy 10 évvel ezelőtt Scheubner-Richter úron keresztül az elvközösség és világnézeti közösség alapján érintkezésben voltunk, és azóta is nagy figyelemmel nézem az ő pártjának és az ő személyének működését. Az a körülmény, hogy törvényes úton lett a hatalom birtokosa, garanciát nyújt számára eszméinek reálpolitikai megvalósítására, amihez én újból és újból sok szerencsét kívánok neki. Adjon kifejezést azon óhajomnak, hogy amint annak idején gondolatainkat kicseréltük, most már hivatalos állásban is tiszteljen meg azzal, hogy nexusban maradunk, miután meggyőződésem, hogy külpolitikailag és gazdaságpolitikailag kooperatív kell a két országnak eljárni. Hívja fel a figyelmét a leszerelési konferencián[1] való szoros együttműködésre, és különösen arra, hogy sajnálattal látom, hogy Magyarország és Németország között a kereskedelmi kapcsolatok meglehetősen lazák. Különösen érzékenyen érint engemet az, hogy Németország Magyarország mezőgazdasága számára nem áll abban a mértékben rendelkezésre, mint ahogy ezt a sorsközösségünk

[1] 1932. február 2-án nyílt meg Genfben a nemzetközi leszerelési konferencia. Számtalan ülésszak után, 1934-ben, teljes sikertelenséggel zárult. Németország és Olaszország a leszerelés helyett fegyverkezési egyenjogúságot követelt. Követeléseik — az angol—francia ellentétek miatt — a nyugati kormánykörökben is támogatásra találtak. Hitler 1933. január 30-i hatalomrajutása után Németország még nyíltabban követelte a fegyverkezési egyenjogúságot, s ebben Magyarország is támogatta. Miután Németország nem érhette el teljesen céljait, 1933. október 14-én elhagyta a leszerelési konferenciát, s egyidejűleg kilépett a Népszövetségből is.

involválná. Arra kérem, hogy elődje által kilátásba helyezett, a két ország gazdasági relációit tanulmányozni hivatott bizottság minél előbb jelenjen meg Magyarországon a tanulmányozásnak megkezdése céljából. Azt szeretném, hogy már júliusban egy olyan élénk forgalom induljon meg Németország felé és Németország felől, amely ezt a célt szolgálja.

Arra kérem Őexcellenciáját, hogyha vannak differenciák bizonyos kérdésekben, azokat az igazi Rassenschützlerek őszinteségével ne hallgassuk el egymás előtt, hanem tisztázzuk azokat.

Követünk utasítsa a katonai attasét, hogy nevemben von Blomberg birodalmi hadügyi miniszternek adja át üdvözletemet. A követ maga gondoskodjon arról, hogy Göring és Papen Őexcellenciáknak bajtársi üdvözletem tolmácsoltassék.

Őszinte tiszteletem nyilvánításával

Gömbös

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1933. 21/7. t. 306. sz.

2

Budapest, 1934. március 20

A KÜLÜGYMINISZTÉRIUM LEIRATA MASIREVICH SZILÁRD BERLINI KÖVETNEK

Hivatkozással Nagyméltóságod 62. sz. jelentésére.[2]

Megelégedéssel látom, hogy Nagyméltóságod igyekezett a németeket megtartani az eddigi magyarbarát politikájuk irányvonalán. Szíveskedjék az ottani kormánynál reámutatni arra, hogy a római értekezlet[3] alkalmával ezen barátságra messzemenő tekintettel voltunk, és így az német érdekeket is szolgált.

Szavainak irányítására közlöm, hogy ígéretünket megtartva, semmiféle blokk vagy egyéb exkluzív alakulat létrehozása nem volt célunk. Ennek dokumentálására lett az egyes

[2] Masirevich követ 1934. március 7-én kelt 62/pol. sz. jelentésében arról számolt be, hogy az olasz—osztrák—magyar szövetség bizalmatlanságot keltett a németekben. *(OL Küm. pol. o. 1934. 21/7. t.)*

[3] 1934. március 17-én Olaszország, Ausztria és Magyarország kormányképviselői aláírták a három állam szoros együttműködéséről szóló, ún. római egyezményt. A megállapodásokat három jegyzőkönyvbe foglalták, amelyek közül az első a három állam politikai, a második azok gazdasági együttműködésére vonatkozott, míg a harmadik az olasz—osztrák gazdasági viszony kiépítését célozta.

államok függetlenségét hangsúlyozó passzus beiktatva, mely a fenti tényeket külön aláhúzza.

Hívja fel az ottani Külügyminisztérium figyelmét azon passzusra, mely más államok csatlakozására ad lehetőséget. Ezen rész a mi kezdeményezésünkre azért lett a jegyzőkönyvbe felvéve, hogy ezzel Németország csatlakozását lehetővé tegyük. Ezen indokolást nyíltan megmondtuk az olasz és osztrák megbízottaknak, ti. azt, hogy a csatlakozás lehetőségénél elsősorban és főleg Németországra gondolunk. Elgondolásunk szerint a célravezető politikánknak továbbra is a Berlin, Bécs, Róma, Budapest közti kollaboráció kell, hogy alapja legyen. Ezt az elgondolást az olaszok előtt is kifejtettük, és azt ők teljes mértékben elfogadták.

A miniszterelnök úr benyomása szerint az olaszok részéről Németországgal szemben a jó szándék megvan, ezt bizonyítja Mussolini legutóbbi beszéde a rádióban is.

A magyar kormány azon meggyőződésben van, hogy Olaszország ezen irányvonal mellett megtartható, amennyiben az osztrák kérdés közös megegyezés alapján lesz megoldható. A magyar kormány a maga részéről továbbra is mindent meg fog tenni ezen irány biztosítására.

Ami a gazdasági megállapodásokat illeti, a helyzet hasonlóképp áll, mint a politikai kérdéseknél. Itt figyelembe veendő azon körülmény, hogy az ún. Semmeringi accordok[4] oly időben létesültek, amikor Németország gazdaságilag teljesen elzárkózott. Ily módon Németország egy bizonyos időbeli veszteséget szenvedett. Az új német—magyar szerződés[5] örvendetes fordulatot jelent ebben a tekintetben, és ezen az úton tovább haladva gazdaságilag is rövidesen ott leszünk, mint politikailag, ti. a Berlin, Róma, Bécs, Budapest négyszög bázisán.

dr. Hory András
követ és megh. miniszter,
a külügyminiszter állandó
helyettese

Fogalmazvány. — OL Küm. pol. o. 1934. 21/7. t. 820. sz.

[4] Az olasz—magyar—osztrák gazdasági egyezményről van szó, amelyet Olaszország az 1931-es sikertelen német—osztrák vámunió kísérlet megismétlődése ellen hozott létre. Az egyezmény keretében Olaszország — Duna-völgyi politikai érdekei miatt — előnyös áruforgalmi lehetőségeket biztosított Ausztriának és Magyarországnak.

[5] 1934. január 21-én német—magyar gazdasági pótegyezményt kötöttek, amellyel kibővítették az 1931-es német—magyar kereskedelmi szerződést. A pótegyezmény nagyarányú mezőgazdasági exportlehetőségeket biztosított Magyarországnak. A szerződés azonban csak a magyar nagybirtokos osztály számára volt kedvező, viszont a Németországnak nyújtott ipari vámkedvezmények és nagyobb arányú ipari behozatal engedélyezése miatt hátrányosan érintette a magyar gazdasági élet más ágait.

3

Budapest, 1934. március 26

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER NAPIJELENTÉSE COLONNA HERCEG BUDAPESTI OLASZ KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Colonna herceg mai látogatása alkalmával megkérdezett, hogy miképp ítélem meg a római konferencia eredményét. Azt válaszoltam, hogy erről most még nehéz nyilatkozni, minthogy nézetem szerint az eredmény attól függ, hogy a római megállapodásoknak milyen gazdasági tartalmat tudnak adni.

Egyben rámutattam Colonna előtt arra, hogy a római paktumnak Németország számára való nyitvahagyása kérdésében bizonyos félreértés forog fenn. A miniszterelnök úr ugyanis Rómában a paktum vonatkozó passzusát kifejezetten azzal az indoklással javasolta, hogy Németországot együttesen kell a csatlakozásra megnyernünk. Tárgyalóink azzal a határozott impresszióval tértek vissza Rómából, hogy olasz részről a római paktum ily beállítottsága Németországgal közölve is lesz. Ebben a tudatban a magunk részéről utasítást is adtunk Masirevichnek, hogy a Wilhelmstrassén[6] ily értelemben nyilatkozzék. Azonban, amint az az olasz követnek e hó 23-án a miniszterelnök úr előtt tett nyilatkozatából kitűnik, az olasz kormány nem szándékozik ily értelemben Berlinben deklarációt leadni. Mivel kölcsönös érdeket képez, hogy Németországot el ne kedvetlenítsük, kérdezem, hogy az olasz kormány nem tartaná-e célszerűnek legalább egy oly nyilatkozatnak Berlinben való leadását, hogy a római paktum semmi tekintetben sem irányul Németország érdekei ellen.

Colonna észrevételeimet tudomásul vette, s közölte, hogy a mondottakról kormányának jelenteni fog, s annak válaszát tudomásomra fogja hozni.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. pol. o. 1934. 21/27. t. 978. sz.

---

[6] A német Külügyminisztérium (das Auswärtige Amt) Berlinben a Wilhelmstrasse egyik palotájában székelt. A hivatal teljes neve helyett általában a „Wilhelmstrasse" meghatározást használták.

4

RÉSZLETEK MESSERSMITHNEK, AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK EGYKORI BERLINI KONZULJÁNAK A NÜRNBERGI PERBEN TETT TANÚVALLOMÁSÁBÓL

. . . 1933 elején, amikor Németországban szolgáltam, azok a német és náci ismerőseim, akik a legfelső és a második kategóriába tartoztak, nyíltan beismerték Németországnak azt a szándékát, hogy Délkelet-Európát, Csehszlovákiától le Törökországig, uralmuk alá akarják hajtani. Mint nyíltan megállapították, Ausztria és Csehszlovákia esetében a cél területi expanzió volt. A náci rendszer korábbi stádiumaiban Délkelet-Európa többi részével kapcsolatban politikai és gazdasági ellenőrzés volt bevallott céljuk, és ebben az időben nem beszéltek olyan határozottan a szuverenitás tényleges elnyeléséről és elpusztításáról. Ambícióik azonban nem korlátozódtak Délkelet-Európára. 1933 legelejétől kezdve, sőt mielőtt a nácik hatalomra jutottak volna, fontos beosztású nácik Ukrajnáról beszélve nyíltan kijelentették, hogy annak „magtárunkká kell válnia", és hogy „még ha Délkelet-Európa uralmunk alá kerül is, Németországnak szüksége van és bírnia kell Ukrajna nagyobb részét, annak érdekében, hogy képes legyen Nagy-Németország népét táplálni". Miután 1934 közepén Németországot elhagytam, hogy ausztriai állomáshelyemet elfoglaljam, további folytatólagos jelentéseket kaptam Németország Délkelet-Európát illető szándékairól. Egy beszélgetés alkalmával, amelyet 1934-ben, röviddel ausztriai nagykövetté való kinevezése után Papennel folytattam, egészen nyíltan kijelentette előttem, hogy „Délkelet-Európa egészen Törökországig Németország élettere, és az én megbízatásom az, hogy e célkitűzést megvalósítsam. Legközelebb Ausztria van soron." Amint diplomata kollégáimtól megtudtam, Papen Bécsben és kollégája, Mackensen Budapesten, már 1935 óta egészen nyíltan terjesztették Csehszlovákia felosztásának és végleges bekebelezésének eszméjét. . .

„Procès des grands criminels de guerre devant le Tribunal Militaire International" Nuremberg, 14. novembre 1945. — 1. octobre 1946. (Továbbiakban: Háborús főbűnösök pere.) XXX. köt. 296—297. old. PS—2385.

ALFRED ROSENBERG JELENTÉSE AZ NSDAP[7] KÜLPOLITIKAI HIVATALÁNAK 1933—1943-IG TERJEDŐ TEVÉKENYSÉGÉRŐL

A Külpolitikai Hivatal 1933. április 1-én történt létesítésekor a Führer azt az utasítást adta, hogy a hivatalnak nem kell nagy hatósággá kifejlődnie, inkább irányelvek és kezdeményezések útján kell tevékenykednie.

A moszkvai kormány már eleve rendkívül ellenséges állásfoglalásának megfelelően az újonnan létesített hivatal különös figyelmet fordított a Szovjetunió belső állapotaira, valamint a világbolsevizmus kihatásaira is, főképpen a többi európai országban. Kapcsolatba lépett a legkülönbözőbb, a nemzetiszocializmus felé hajló és a bolsevizmus ellen küzdő csoportokkal, miközben legnagyobb figyelmét a Szovjetunióval határos népekre és államokra fordította, amelyek egyrészt elszigetelő gyűrűt képeztek a bolsevista szomszéd körül, másrészt a német élettér szárnypozícióit jelentették, harmadsorban oldalvédet alkottak a nyugati hatalmakkal, különösen Angliával szemben. Tekintetbe véve a teljesen különböző életviszonyokat, a vérségi és szellemi kötelékeket és történelmi függőségeket az ezen országokban megfigyelt mozgalmakban, a hivatal a legkülönbözőbb módszerek alkalmazását látta szükségesnek, hogy ilyen vagy amolyan úton a kívánt befolyáshoz jusson. . .

Délkeleten a háborút követő időszak francia szövetségi rendszere volt érvényben. A kisantantban egyesült államok célja a háborúban szerzett zsákmány megvédelmezése volt. Ezen országok mindegyike ezenkívül biztosítékokat igyekezett találni a kölcsönös támogatási szerződésben egy fölényben levő ellenfél ellen: Csehszlovákia Németország, Jugoszlávia Olaszország, Románia pedig a Szovjetunió ellen. Míg Csehszlovákiában az ott még meglevő, részben pánszláv, szabadkőműves és zsidóbarát tendenciák minden német dolog ellen való különleges gyűlöletben találkoztak, Romániában növekedőben volt a bizonytalan-

[7] Az NSDAP (National Szialistische Deutsche Arbeiterpartei — Német Nemzetiszocialista Munkáspárt) Külpolitikai Hivatala, az ún. „Rosenberg-iroda", függetlenül tevékenykedett a Külügyminisztériumtól. Amint a közölt okmányokból kiderül, legfontosabb feladata az volt, hogy az egyes országokban a német behatolást előkészíteni hivatott erőket felkutassa, szervezze és irányítsa.

ság és a félelem érzése a túlerőben levő szomszéddal szemben, amelyiktől elvette Besszarábiát. Romániában ezenkívül volt még egy egészen eredetileg is antiszemita csoport, amelynek akadémikusan doktrinér magatartása akadályul szolgált ugyan nagyobb politikai befolyásnak, de mégis nyújtott lehetőségeket a kapcsolatok megteremtésére. A Külpolitikai Hivatal felvette ezeket a kapcsolatokat, kibővítette őket, új pártalapítást[8] sugalmazott, és ezáltal döntő változást ért el Románia egész politikai viszonyaiban, amely egészen a mai napig kihat.

Csak a világháborúban szövetséges, jogaiktól korábban teljesen megfosztott államokra, Magyarországra és Bulgáriára gyakorolt bizonyos vonzó hatást az északon újonnan alakult erőközpont. Ezt a vonzást az a remény éltette, hogy Németország újramegerősödése révén saját hatalmuk is megnövekedik. Ennek ellenére Bulgáriában bizonyos tartózkodás vagy ellenszenv mutatkozott a nemzetiszocializmus iránt, amely az igen elterjedt kommunista fertőzésen alapult. Magyarországon is hasonló tartózkodás nyilvánult meg, amely a még mindig hangadó, feudális, a zsidó tőkeerőkre támaszkodó rétegben gyökerezett.[9] Mindenesetre meg kell itt említeni, hogy a hatalom átvétele utáni első idegen állami látogatás a Külpolitikai Hivatal közvetítésével jött létre. Gömbös Gyula, aki a korábbi években maga is antiszemita és fajpolitikai irányzatokat követett, és most a magyar miniszterelnöki székbe került, s akivel a hivatalnak személyes kapcsolata volt, 1933 szeptemberében látogatást tett Németországban, és a Führer Erfurtban fogadta őt. Ez a látogatás törte át először a nemzetiszocializmussal szemben meglevő hivatalos elszigetelődést. A hivatal közvetítése útján jött létre a román költő és volt miniszter, Goga Octavian fogadtatása a vezérnél, aki később a Németországhoz való politikai közeledés döntő exponensévé lett.

Jugoszláviában hasonló értelemben más német birodalmi hatóságok fejtettek ki tevékenységet, úgy hogy itt a Külpolitikai Hivatal ettől tartózkodott, és célkitűzéseit tisztán gazdasági

[8] Több romániai szélsőjobboldali antiszemita csoporttal léptek kapcsolatba: pl. a Cuza és Goga vezetése alatt működő csoportokkal, amelyek német sugalmazásra egyesültek a Nemzeti Keresztény Pártban. Ugyancsak kapcsolatban állottak a Codreanu vezetése alatt működő Mihály Arkangyal Légióval, amelyik később a Vasgárdába olvadt be, valamint a Cantacuzino-Grănicerul nyugalmazott tábornok vezetése alatt létrejött Mindent a Hazáért nevű fasiszta párttal.

[9] A jelentés itt homlokegyenest ellenkező érdekű társadalmi osztályok teljesen másként megnyilvánuló náciellenességét hozza közös nevezőre. Bulgáriában a kommunisták osztályharcos elvi alapokról utasították vissza a nácizmust. A magyar uralkodó osztály egy része viszont helyeselte a német fasizmus bel- és külpolitikai programját, de bírálta a nácizmus egyes módszereit.

térre korlátozta. A hivatal készítette elő a horvát és szerb részvénytársaságokkal az első megegyezéseket. . .

Rosenberg

A német nyelvű szöveg megtalálható: Háborús főbűnösök pere. XXV. köt. 34—39. old. 007—PS.

6

Budapest, 1935. október 5

GÖMBÖS GYULA MINISZTERELNÖK ÁTIRATA
KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

Római attasénkat utasítottam volt, hogy amint az olaszok átlépik az etióp határt, jelentkezzen a Ducenál szolidaritási és bajtársi együttérzésünket tolmácsolva.

A Ducéra, Szabó attasé jelentése szerint, mély benyomást tett üzenetem, és kijelentette, Olaszország nem jöhet soha olyan helyzetbe, hogy Magyarországért ne tegyen meg mindent.

Parianira és Biastrocchira is mély benyomást tett Szabó szerint a magyar üzenet.

Gömbös s. k.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1935. 23. t. 3043. sz.

7

Prága, 1935. október 7

WETTSTEIN JÁNOS PRÁGAI KÖVET JELENTÉSE
KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

177/pol.—1935. *Titkos!*

Az itteni német ügyvivő szigorúan bizalmas tudomásulvétel végett felolvasta nekem a berlini Külügyi Hivatalnak[10]

[10] Kulugyminisztérium.

a német külképviseleti hatóságokhoz a fenti ügyben intézett körtáviratát:

A szóban forgó tájékoztatás mindenekelőtt hangsúlyozza, hogy a magyar miniszterelnök németországi útja alkalmával semmi konkrét politikai megállapodásra nem került sor. Ez a látogatás kizárólag Göring porosz miniszterelnök magyarországi látogatásának viszonzása volt. Tekintettel a Führer nürnbergi beszédében foglalt kategorikus kijelentésekre, a német kormány feleslegesnek tartotta a nemzetközi sajtóban megjelent tendenciózus híreket dementálni, amint ez magyar és lengyel részről történt.[11] Ezeknek a híreknek nyilvánvaló célja az, hogy egyrészt eltereljék a közvélemény figyelmét az olasz—abesszín konfliktusról, és ennek esetleges messzemenő politikai kihatásairól. Ezenkívül kétségtelen, hogy kútmérgező tendenciájuk van a német—jugoszláv viszony megzavarására. Végül pedig egy román—orosz egyezmény megkötését akarják elősegíteni.

A megbeszélések során a magyar miniszterelnök bővebben kifejtette ismeretes kedvenc eszméjét: egy magyar—német—olasz és esetleges lengyel kooperáció létesítését. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a római kormánnyal folytatott különböző politikai megbeszélések alkalmával mindig kiemelte, hogy Magyarország soha, semmi körülmények között nem lesz kapható németellenes politikára.

Az osztrák kérdéssel kapcsolatban kijelentette, hogy határozott ellenfele minden restaurációnak, de viszont Ausztria függetlenségének fenntartását kívánatosnak tartaná, hogy politikai és gazdasági tekintetben is összekötőkapocs szerepét játszhassa úgy Németország és Magyarország, mint Németország és Olaszország között.

A dunai paktumra vonatkozólag kijelentette, hogy a magyar kormány legszívesebben látná, ha ilyen, a Franciaország által kezdeményezett keretekben, egyáltalában nem jönne létre. Viszont kívánatosnak tartaná, ha a dunai problémára vonatkozólag Németország, Ausztria, Magyarország, Olaszország, esetleg Lengyelország bevonásával létesítenének bizonyos megállapodásokat.

A birodalom Jugoszláviához való viszonya kapcsán a magyar miniszterelnök megjegyezte, hogy belpolitikai okokból kénytelen intranzigens revíziós politikát folytatni, de teljesen tisztában

[11] Gömbös berlini tárgyalásairól a francia és angol lapok, valamint a kisantant-országok sajtója olyan híreket tett közzé, hogy a berlini megbeszélések középpontjában a kisantant elleni német—magyar politikai együttműködés kérdései állottak.

van azzal, hogy ez száz százalékig meg nem valósítható. Mivel a revíziós törekvések legnagyobb akadálya a kisantant, azért utóbbinak megbontására törekszik. Jugoszlávia az az ország, mellyel szemben Magyarországnak legkevesebb területi revindikációja van, viszont ennek az országnak érdekei a kisantant másik két ország érdekeivel szemben bizonyos lényeges pontokban eltérést mutatnak, ezért a legközelebbi célja, hogy Magyarországnak Jugoszláviához való viszonyát szívélyesebbé tegye.

A német Külügyi Hivatal ezen körtávirata a következő mondattal végződik: „Aus allen Besprechungen ergab sich die unverhüllte Antipathie des ungarischen Ministerpräsidenten gegenüber der Tschechoslowakei und insbesondere deren Aussenminister."[12]

Nem hiszem, hogy Stein báró a szóban forgó utasítás felolvasásánál bármit is kihagyott volna, viszont feltűnő, hogy az csak a miniszterelnök úr kijelentéseit regisztrálja, és elhallgatja a német részről ezekre adott válaszokat. A birodalmi kormánynak ezekre a kérdésekre vonatkozó álláspontjáról a Külügyi Hivatal valószínűleg már előzetesen is tájékoztatta a német külképviseleteket, úgy hogy ezt ez alkalommal szükségtelennek tartotta megismételni.

Wettstein

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1935. 21/7. t. 3062. sz.

8

Berlin, 1936. augusztus 1

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET LEVELE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK[13]

Szigorúan titkos!

Kegyelmes Uram!

Egyidejűleg megküldött magánlevelem kapcsán bátorkodom felvetni azt a kérdést, nem volna-e célszerű a Kormányzó Úr Őfőméltósága figyelmét a következő, Nagyméltóságod előtt is ismeretes pontokra felhívni.

[12] A megbeszélésekből kicsendült a magyar miniszterelnök leplezetlen ellenszenve Csehszlovákiával és annak kulugyminiszterével szemben.

[13] A levél Horthy németországi látogatása előtt készült.

1. Hitler felfogása szerint Magyarország szempontjából nem volna célszerű a revíziót túlságosan hangoztatni, mert ez fokozottan ellenünk sorakoztatja és ébren tartja a kisantantot és ennek pártfogóit.

Összpontosítsuk minden erőnket Csehország ellen. Hitler elismeri, hogy cseh vonatkozásban közös céljaink vannak, azonban ő távolabbi időre gondol. A cseheket gyűlöli.

2. Hitler súlyt helyez az olasz—magyar—német jó viszonyra, de ezt kifelé nem óhajtja túlságosan hangoztatni, már az angolokra való tekintettel sem, akiket nem akar maga ellen hangolni. Jó viszonyt akar a lengyelekkel is fenntartani, de nem akar még blokk-képződésről beszélni.

3. Belátja Magyarország tarthatatlan helyzetét, szimpatizál velünk, de a kölcsönös jó viszony kimélyítése mellett, benyomásom szerint a magyar—német viszonynak konkrét formában való lekötését jelenleg nem tartja célszerűnek.

A németek bizonyos mértékig tartanak attól, hogy mi elveszítjük türelmünket, és esetleg kalandos vállalkozásba bocsátkozunk, ami által ők is idő előtt, azaz mielőtt hadseregük kész, és mielőtt a nyugati határt megerősítették volna, belesodródhatnának egy háborús konflagrációba.

Ezért e tekintetben minden alkalommal meg kell őket nyugtatni.

4. Közös érdekünk van antibolsevista irányban. Fz külö*nösen* aláhúzandó.

5. Ausztria bekebelezését nem kívánja, de nem mond le arról, hogy az a történelmi idők folyamán valamikor, valamilyen formában a nagy német birodalomhoz kerüljön.

6. A magyarországi kisebbség kérdésében egyoldalúan van tájékoztatva, e kérdés talán *kerülendő volna.*

7. Blomberg és Göring legelső emberei. A Kormányzó Úr Őfőméltósága ezen urakat ismeri. Érdekünkben állana ezekről megfelelő jó véleményt mondani.

8. A két hadsereg kitűnő baráti viszonyát és a német haderő hatalmas fejlődését meg kellene említeni, annak kiemelésével, hogy tudjuk azt, hogy csakis az ő nagy horderejű elhatározása a felfegyverkezés és a Rajna-vidék remilitarizálására vonatkozólag adja vissza a neki kijáró hatalmi pozíciót és biztosítja jövőjét.

A magyar—német katonai viszonyra vonatkozólag egyébként szintén érvényesek a 3. pont alatt mondottak.

Fentieket kizárólag egy megfelelő hangulat kialakulásának érdekében említettem meg, hogy még egyszer vázoljam Hitler felfogását ezekről a kérdésekről.

Mély tiszteletem jelentésével vagyok Kegyelmes Uram legalázatosabb híve

Sztójay Döme s. k.

Sokszorosított másolat. — PIA. XII/7/1920/62.

9

Budapest, 1936. október 11

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER NAPIJELENTÉSE GÖRING POROSZ MINISZTERELNÖKKEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Titkos!

Boldogult Gömbös Gyula miniszterelnök temetése napján a Nemzeti Kaszinóban adott vacsorán hosszabb beszélgetést folytattam Göring porosz miniszterelnökkel, amelynek lényege az alábbiakban foglalható össze:

Az osztrák kérdésről, illetve a július 11-én kelt német—osztrák megegyezésről Göring miniszterelnök kb. úgy nyilatkozott, mint Neurath báró szeptember hóban lefolyt budapesti látogatása alkalmával. Göring kijelentette, hogy Hitler állja a szavát, nem fogja Ausztria belső helyzetét megzavarni, nem fog erőszakot alkalmazni. „Obwohl zwei Divisionen genügend würden, um Österreich in kurzer Zeit zu überrennen."[14] Ez azonban természetesen nem jelenti azt, hogy Németország Ausztriáról véglegesen lemond. Ennek az ízig-vérig német államnak előbb-utóbb valamely formában a birodalomhoz kell csatlakoznia. Mussolininak pedig be kell látnia, hogy nem tetszeleghetik örökké a független Ausztria protektorának szerepében, hogy az angol revans-gondolat által veszélyeztetett Itáliának óriási érdeke fűződik ahhoz, hogy az elkövetkezendő német—angol háborúban biztosítsa magának Németország szövetségét és támogatását.

[14] Jóllehet, két hadosztály elegendő lenne, hogy Ausztriát rövid idő alatt lerohanják.

Utalt Sir Samuel Hoare, Duff-Cooper és az angol király földközitengeri útjára, Anglia óriási mértékben folyó fegyverkezésére és ama egyáltalán nem palástolt törekvésére, hogy magának Olaszország ellen Jugoszlávia, Görögország, Törökország barátságát biztosítsa.

Dicsérte a szintén jelenlevő Ciano grófot, akit „schneidiger Kerl"-nek[15] nevezett.

Csehszlovákiáról Göring nagyon lekicsinylőleg nyilatkozott. „Wir werden nicht dulden, dass das kerndeutsche Sudetenland unter tschechischer Herrschaft verblute."[16] Göring szerint Csehország legyőzése könnyű feladat lesz. Igaz, hogy most a csehek a német határ mentén nagy erődítményeket építenek, ami a német csapatok bevonulását meg fogja lassítani, de ez Németországnak Csehszlovákia elleni terveit semmiképpen sem fogja módosítani.

Göring Jugoszláviáról ismét a legnagyobb elismerés hangján nyilatkozott, és egyáltalán nem titkolta, hogy ezzel az országgal való kibékülés, illetve együttműködés neki szívügye. „Sie glauben gar nicht, wie weit unsere Verhandlungen mit Belgrad vorgeschritten sind",[17] amihez azután magyarázatként hozzáfűzte, hogy Stojadinović el van határozva arra, hogy idővel a kisantantból kilépjen. Természetesen sok körültekintéssel és óvatossággal kell eljárnia, mert szövetségesei oldaláról máris hűtlenséggel vádolják.

Ezután előadta a porosz miniszterelnök, hogy az angol király, akinek Pál hercegre nagy befolyása van, mindent elkövet, hogy Jugoszláviát az Olaszországgal és Magyarországgal való barátkozástól visszatartsa. Sajnos — folytatta a miniszterelnök — ennek hatása az utóbbi időben reávetette árnyékát a német—jugoszláv viszonyra is, de azért Göring nem mondott le Jugoszlávia végleges megnyerésének reményéről.

Romániában ez idő szerint Göring épp oly kevéssé bízik, mint Neurath báró, és azt hiszi, hogy ott az erősen franciabarát kurzus Titulescu bukása után is fenn fog maradni.

Lengyelország magatartására Berlin Rydz-Śmygly párizsi látogatása óta erősebben felfigyel, de azért Göring egyelőre még bízik abban, hogy végeredményben a Szovjet-Oroszország által annyira fenyegetett Lengyelország mégiscsak Németország

---

[15] Helyre legénynek.

[16] Nem fogjuk tűrni, hogy a törzsökös német Szudéta-vidék cseh uralom alatt elvérezzen.

[17] Ön talán nem is hiszi, hogy belgrádi tárgyalásaink milyen előrehaladott szakaszban vannak.

mellett fog felsorakozni a bolsevizmus elleni küzdelemben.

Göring, aki még mindig az olasz befolyás túltengésétől fél Magyarországon, többek között azt a kérdést intézte hozzám, hogy igaz-e, hogy Colonna budapesti olasz követ mindent elkövet Magyarországon a német befolyás csökkentése érdekében? Azt válaszoltam neki, hogy Colonna nyugodt, higgadt és minden intrikától mentes személye egyáltalán nem volna alkalmas eme feladat végrehajtására. Voltak idők — folytattam —, amikor az olaszok féltékenyek voltak a németekre. Az állítólagos túlzott németbarátságot két évvel ezelőtt Rómában nekem úgy Mussolini, mint Suvich külügyi államtitkár szememre vetették. Ezután részletesen megmagyaráztam Mussolininak Magyarországnak Németországgal szemben követett politikájának fő indító okait, és kijelentettem, hogy míg én miniszter leszek, Olaszország iránt érzett meleg barátságom mellett fenn fogom tartani a németbarát kurzust, melyet csak abban az esetben volnék kénytelen feladni, ha észrevenném, hogy Berlin a magyar barátságra nem helyez súlyt. Az olasz kormányfő nagy megértést mutatott az általam kifejtett álláspontunk iránt, és mint a mostani helyzet bizonyítja, ma már ő maga is nagy súlyt helyez a birodalom barátságára.

Gömbös miniszterelnök halála mély benyomást gyakorolt Göringre. „Wir haben ihn so gerne gehabt"[18] mondotta nekem többször beszélgetésünk során. Ama aggályának adott kifejezést, hogy úgy kül-, mint belpolitikánk Gömbös halála után lényegesen meg fog változni. Igyekeztem őt megnyugtatni azzal a megállapítással, hogy Darányi talán kevesebb lendülettel, de egészen biztosan éppoly szívóssággal és határozottsággal fogja úgy a belpolitikában, mint nemzetközi vonatkozásban azt az irányt követni, amelynek Gömbös Németországban népszerűségét köszönhette.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. pol. o. 1936. 20/25. t. 4087. sz.

---

[18] Mi annyira kedveltük őt.

10

Róma, 1936. október 27

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET JELENTÉSE
KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

Titkos!

Ciano gróf olasz külügyminiszter folyó hó 25-én érkezett vissza Németországból, és ígéretéhez híven azonnal fogadott, hogy informáljon berlini és berchtesgadeni megbeszéléseinek eredményéről.

Úgy ő, mint kísérői a legnagyobb elragadottsággal beszéltek a fogadtatás melegségéről és fényes külsőségeiről, különösen kiemelvén, hogy nemcsak a kormány, de a nép is lelkesen ünnepelte a fasiszta Olaszország külügyminiszterét.

A tárgyalások programját Ciano Rómából való elutazása előtt senkivel sem közölték, és úgy a külügyminiszter maga, mint Hassell nagykövet kérdezősködésemre azt válaszolták, hogy minden, a két államot érdeklő és az összes többi európai kérdést át fogják beszélni, és visszaérkezésük után azonnal informálni fognak, ugyanezt mondotta Ciano Berger bárónak is.

Bastianini államtitkártól, akit a látogatás tartama alatt felkerestem, szintén csak általánosságokban mozgó felvilágosításokat kaptam, és a kollégákkal folytatott beszélgetéseimből is megállapíthattam, hogy azok sem tudnak semmit.

Tegnap este felkerestem Cianót, aki betekintést engedett a titkos jegyzőkönyvbe, amelyet csak Berger bárónak mutatnak meg.

A jegyzőkönyv német—olasz nyelven (félhasábosan) van megszerkesztve, és a két külügyminiszter írta alá.

Tartalmazza mindazt, amit már Ciano által Münchenben a sajtónak adott nyilatkozatából ismerünk, és azonkívül azokat a megállapodásokat, melyek nincsenek a nyilvánosság számára szánva.

A jegyzőkönyv mindenekelőtt megállapítja, hogy Olaszország és a birodalom egyöntetűen járnak el a béke biztosítása érdekében és a szovjettel szemben; közösen harcolnak az európai civilizációt fenyegető bolsevista propaganda ellen; a nyugati biztonsági paktumra vonatkozó nemzetközi tárgyalásokat illetőleg párhuzamos eljárást konzultációval biztosítják.

Addig, amíg Olaszország tagja a Népszövetségnek, az azt érdeklő kérdésekben szintén konzultálják egymást.

Arra az esetre, ha Olaszország kilépne, a német kormány kötelezettséget vállal, hogy nem fog belépni.

Megállapítják, hogy a római jegyzőkönyvek és a július 11-i német—osztrák megegyezés máris meghozta gyümölcsét, és az a jövőben is jó eredményekkel fog járni — különösen Ausztriára nézve.

A két kormány a dunai medence politikai és gazdasági problémáit barátságos kollaboráció szellemében kezeli. (Ez Ciano szerint kezdete annak a „mezzadriá"-nak[19], melyet Mussolini meg akar valósítani.)

A két kormány, úgy mint eddig, a jövőben is ellenzi a gazdasági kisantant kiépítését (Ciano ezt amúgy is lehetetlennek tartja), valamint a Tardieu-terv[20] megvalósítását.

A spanyol nemzeti kormányt a két nagyhatalom el fogja minél előbb ismerni, és azután felmondják a benemavatkozási egyezményt[21] (hogy hathatósabban támogathassák Francót a középtengeri partvidék elfoglalásában, ami csak súlyos harcok árán lehetséges).

Spanyol területek megszerzésére nem fognak igyekezni.

Berlin elismeri Abesszínia annexióját; a német birodalom kiveszi részét a gyarmatosításból és az ország gazdasági kihasználásából. Az 1935. október 3. előtti német koncessziókat az olasz kormány megerősíti, a hadjárat alatt létrejötteket megvizsgálják.

Olaszország egész súlyával támogatja a birodalomnak gyarmatok szerzésére irányuló akcióját, egyöntetűen jár el a két kormány addig is olyan irányban, hogy az angol részről kilátásba helyezett nyersanyagelosztásnál részesedjék. Egyelőre azonban ez irányban semmiféle lépés nem tétetett.

Villani
rendk. követ és
megh. miniszter

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1936. 21/27. t. 3560. sz.

---

[19] Felesgazdálkodás.

[20] André Tardieu francia miniszterelnöknek (1932) a közép-európai államok francia vezetés alatt történő gazdasági és politikai megszervezésére vonatkozó terve.

[21] 1936 szeptemberében Anglia és Franciaország kezdeményezésére 28 állam egyezményt írt alá, amelynek értelmében létrehozták Londonban a benemavatkozási bizottságot. E bizottság tevékenysége a valóságban abban merült ki, hogy gazdasági és politikai blokád alá vette a köztársasági Spanyolországot, míg Francót a fasiszta hatalmak a legmesszebbmenő támogatásban részesítették.

11

Lisszabon, 1937. január 8

WODIANER ANDOR LISSZABONI ÜGYVIVŐ SZÁMJEL-JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

5031/1/res. sz. *Bizalmas!*

Weiss Manfréd Rt. itt időző képviselőjének, Mencer Ernőnek felkérésére jelentem, hogy azon spanyol és portugál hatóságok, amelyekkel nevezett különböző hadianyag-szállítások ügyében tárgyalásokat folytatott, legteljesebb mértékben megbízhatók, és hogy nem kell tartani attól, hogy az esetleg eladásra kerülő hadianyagok spanyol baloldali elemek számára kiszolgáltatnának.

Wodianer

Megfejtett, sokszorosított számjel-jelentés. — OL Küm. pol. o. 1937. 29/7. t.

12

Róma, 1937. február 13.

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

32/főn. pol.—1937. *Titkos!*

A nemzeti hadsereg újabb hadműveletei, melyek Malaga bevételét eredményezték, nemcsak olasz vezetés alatt, hanem majdnem kizárólag olasz csapatokkal hajtatott végre. Azokat Roatta tábornok — az olasz Hadügyminisztérium kémelhárító osztályának vezetője — irányította (Budapesten is járt tavaly), aki a harcokban karján meg is sebesült. Parancsnoksága alatt összesen 9000 olasz harcolt (spanyol alig volt), azaz az összes Spanyolországba küldött olasz csapatok egyhatod része.

Most azonban az összes, 54 000 főnyi olasz haderő akcióba fog lépni, és egy nagy átfogó művelettel kétségtelenül meg fogja semmisíteni a már demoralizált vörös hadsereget.

Ciano, akitől a fenti információt kaptam, azt hiszi, hogy legkésőbben két hónap múlva Spanyolország egész területe a nemzeti kormány uralma alatt lesz.

Kérdésemre, hogy Anglia milyen magatartást tanúsít a polgárháborúval szemben, azt válaszolta, hogy Londonban végre tisztában vannak azzal a veszéllyel, amelyet egy bolsevista Spanyolország jelent; Franco győzelmét kívánják, jó szemmel nézik az olasz segítő akciót, sőt megesett, hogy a „Nelson" angol hadihajó parancsnoka a nemzetieknek felajánlotta segítségét.

Villani s. k.

A másolat hiteléül:

Bethlen

Sokszorosított, hiteles másolat. — OL Küm. pol. o. 1937. 29/23. t.

13

Budapest, 1937. május 21

KÁNYA KÁLMÁN FELJEGYZÉSE DARÁNYI KÁLMÁN MINISZTERELNÖKKEL, VALAMINT CIANO OLASZ KÜLÜGYMINISZTERREL 1937. MÁJUS 20-ÁN ÉS 21-ÉN LEFOLYT MEGBESZÉLÉSRŐL

Szigorúan titkos!

Jugoszlávia.

Gr. Ciano először előadta a márciusi olasz—jugoszláv egyezménynek ismert tartalmát és a két titkos, Albániára és az isztriai szlovén kisebbségekre vonatkozó megegyezést. Albániát illetőleg kijelentette, hogy ezen egyezmény által Belgrád elismerte a status quót, ami olasz szempontból kedvező, mert Olaszország Albániában katonailag, gazdaságilag és kulturális téren is megvetette lábát, ami ellen Jugoszlávia többé kifogást nem emelhet. A kisebbségekre vonatkozólag Ciano gróf oda nyilatkozott, hogy az új egyezmény biztosítja az oktatásnál, a hivataloknál a szlovén nyelvnek bizonyos mérvű használatát, de kevesebbet ígér a belgrádiaknak, mint amennyit annak idején Schuschniggnak a dél-tiroli németség érdekében kilátásba helyezett. (!)

Ciano minden módon igyekezett engem meggyőzni, hogy Stojadinović közeledése őszinte, és hogy sikerül neki (Stojadinovićnak) Pál herceget is teljesen az ő politikájának megnyerni. Utóbbi, ellentétben előbbi erősen anglofil irányzatával, nemrég nagyon határozott formában megmondta volna az angol követnek, hogy a szomszédokkal való jó viszony teremtése a legjobb politika, amit Jugoszlávia csinálhat. Maga Stojadinović pedig azt mondotta Cianónak, hogy a szerbek a cseheket nem szeretik, és a magyarokat nem gyűlölik, és ezért annyival kevésbé hajlandó a cseheket Németország ellen megvédeni, mert míg a magyarok legyőzése után Csehszlovákiába juthatnának, ott valószínűleg egy, már a németek által teljesen tönkresilányított csehszlovák hadsereget találnának, melyen már sehogysem lehetne segíteni. A kisantantról pedig Stojadinović oda nyilatkozott, hogy az annak idején szükséges volt a restauráció és a magyar revízió ellen, ma azonban a restauráció egyáltalában nem aktuális, másrészt pedig többé-kevésbé biztosra vehető, hogy Magyarország Jugoszláviával szemben nem fog többé területi aspirációkkal előhozakodni.

Mikor én erre azt a kérdést intéztem Cianóhoz, hogy ő ezt a felfogást osztja-e, utóbbi sietett megjegyezni, hogy az olasz—jugoszláv egyezmény csak a közös olasz—jugoszláv határokat biztosítja.

Németországgal — Ciano szerint — Belgrád úgy politikai és gazdasági téren jó viszonyt tart fenn, de tudomása szerint titkos egyezmény a két állam közt nem létezik, Göring ugyan tesz erre néha célzásokat, de a porosz miniszterelnök túl nagy optimista, és a politikát kissé primitív módon kezeli. Stojadinović egyébként minden németbarátsága mellett nem mentes a pángermanizmustól való félelemtől, és ezért az anschluss megtörténte esetére szükségesnek találna egy olasz—jugoszláv—magyar—román összefogást.

Stojadinović igyekezett Cianót meggyőzni az olasz—román közeledés nagy előnyeiről. A román hadseregről ugyan nem tart sokat, de nézete szerint a romániai nyersanyagot háború esetén nem lehet nélkülözni.

A magam részéről részletesen elmondtam Cianónak a magyar—jugoszláv közeledési kísérletek eddigi kudarcát, különösen kiemelvén, hogy ismert konkrét javaslatomat Stojadinović először rendkívül melegen fogadta, néhány nappal később azonban nem találta kielégítőnek. Elmondottam azt is, hogy a jugoszláv miniszterelnök szavait nem mindig az igazsághoz való

ragaszkodás irányítja. Így például autentikusan meg van állapítva, hogy a kisantant szövetségeseinek a jugoszláv—olasz tárgyalásokról állandóan valótlanságot mondott, és ezért feltételezhető, hogy másokkal szemben is hasonló módon jár el. Nagyon bizalomgerjesztőnek az ilyen magatartást a legjobb akarattal sem lehet minősíteni. Egyéni benyomásom szerint ügyesen lavíroz a két európai hatalmi csoport között, de nem fogja magát véglegesen lekötni, míg az erőviszonyokkal nincs egészen tisztában. Mindennek dacára az olaszok és németek kívánságainak megfelelően hajlandók vagyunk továbbra is a Belgrádhoz való közeledésre, bár tisztában kell lennünk azzal, hogy a helyzet bonyolultabbá vált, mióta Stojadinović a kisantant nyomására arra kötelezte magát, hogy Magyarországgal csak a két kisantant szövetségesével közösen és egyidejűleg egyezik meg. Ennek az a következménye, hogy Belgráddal való esetleges megegyezést ki kellene terjeszteni Csehszlovákiára is, ami sem Németországnak, sem Olaszországnak nem volna ínyére. Ebből a labirintusból nem könnyű kiutat találni. Legjobb volna talán a kérdést néhány hónapig nyugodni hagyni és bevárni, hogy vajon Stojadinović úgy az olaszok, mint a lengyelek szerint meglevő elvi hajlandósága a velünk való kibékülésre tényleg fennáll-e még. Megnehezíti ezen terv gyakorlati megvalósítását az a körülmény, hogy a nehéz helyzetben levő csehszlovák kormány folyton sürgeti egyenjogúságunk elismerése érdekében a tárgyalások megkezdését, és nem lesz könnyű dolog ezekkel a javaslatokkal szemben állandóan a merev negáció álláspontjára helyezkedni.

Ciano azon kérdésére, hogy elvileg hajlandó volnék-e Prágával megegyezni, azt válaszoltam, hogy ez a megegyezés sem szívügyünk, sem politikánk célját nem képezi, és nézetem szerint csak akkor jöhetne létre, ha Prága a kisebbségi kérdésben vagy más téren nagy előzékenységre volna hajlandó. Ciano többször hangsúlyozta, hogy egy magyar—cseh megegyezés Berlinben rossz benyomást tenne. Ezekre közöltem vele, hogy Hodža csehszlovák miniszterelnök nemrég egy magyar újságíró útján azt üzente, hogy megszerzi egyenjogúságunk elismerését a kisantant részéről, ha Csehszlovákia csatlakozhatnék a római paktumhoz. Ciano azt válaszolta, hogy ez csak Berlin hozzájárulásával történhetnék meg.

Ciano ismételten hangsúlyozta, hogy mily nagy mértékben meg van elégedve az olasz—jugoszláv barátsági szerződéssel, bízik Stojadinovićban, aki Pál herceg teljes bizalmát bírja, és

a jugoszláv miniszterelnök belpolitikai nehézségeit sem veszi túl komolyan.

Románia

A románokról Ciano hasonló módon nyilatkozott, mint Stojadinović, és ahogy a németek azt szokták tenni. Megbízhatatlanok, katonai szempontból nagyobb értéket nem jelentenek, de természeti kincsekben bővelkedő országuk mindamellett hasznos barátokká teheti őket. Olaszország és Románia között érdekellentét nem áll fenn, a két nép fajrokonsága is kívánatossá tenné a közeledést. Dacára ennek, Olaszország Romániával nem fog szerződéses viszonyba lépni, míg Bukarest velünk nem egyezik meg. Nem igaz, amit a durazzói román követ jelentett, hogy ti. Ciano spontán felkínálta bukaresti látogatását. Mindezt a római román követnek „crument" megmondta. A budapesti román követet, ki tisztelegni akart nála, nem fogadta. Fogadta azonban a német, az osztrák és a jugoszláv követet.

Ezután én részletesen előadtam a Bukaresttel folytatott eszmecsere eredménytelenségét, hozzáfűzve, hogy benyomásom szerint igen sokáig fog tartani, míg a magyar—román közeledés létrejön. Erre Ciano újból nyomatékosan kijelentette, hogy nem tárgyal Bukaresttel, míg én ki nem jelentem neki, hogy az olasz—román közeledést „kívánatosnak" tartom. (Tehát nem elég a puszta hozzájárulásom, hanem az olasz—román barátság felújítását kívánatosnak kell tartanom.) Megköszönve Cianónak ezen többször hangoztatott készségét arra, hogy az olasz—román barátság restituálását a magyar—román viszony normalizálásától teszi függővé, nem mulasztottam el kiemelni, hogy igen jó forrásból eredő hírek szerint úgy Franciaország, mint Oroszország erős nyomást gyakoroltak Bukarestre abból a célból, hogy a román kormányt visszatartsák a fasiszta Olaszországgal való barátkozástól. Azt is közöltem Cianóval, hogy Neurath báró nemrég ugyancsak azt üzente, hogy a Romániához való német közeledést Magyarország placetjétől teszi függővé, és hogy a német külügyminiszter június havában látogatást tesz Belgrádban, Szófiában és Budapesten.

Csehszlovákia

A csehekről Ciano éppoly kedvezőtlenül nyilatkozott, mint a múlt évi novemberi bécsi hármas miniszteri találkozás alkal-

mával. Prágával, Ciano szerint, Olaszország semmi megegyezést nem keres, bár direkt ellentétek a két állam között nem forognak fenn. Szóval Prágával szemben Róma teljesen az ismert német álláspontot teszi magáévá.

Ausztria

Az osztrák kérdéssel Ciano igen hosszadalmasan és részletesen foglalkozott. A restaurációra Mussolini soha komolyan nem gondolt, ez inkább Suvich ideája volt. Az ismert restauráció-ellenes Gayda-féle cikk olyan osztrák forrásból származó hírek alapján készült, melyek a restaurációt, mint imminenset állították be. Mussolini a velencei találkozás alkalmából nyíltan megmondta Schuschniggnak, hogy a monarchia visszaállítása Ausztriában a római paktum felrobbantását jelentené. Hisz Hitler a restaurációról való lemondástól tette függővé a tavaly július 11-i német—osztrák paktumhoz való hozzájárulását, és az osztrák monarchia visszaállítását továbbra is casus bellinek tekintené. Ciano sokat emlegette a náci mozgalom megerősödését Ausztriában, s azon nézetének adott kifejezést, hogy az anschluss előbb-utóbb be fog következni. Ismételten hangsúlyozta, hogy az osztrákokban most is él a háború előtti olasz gyűlölet, és hogy őt tavalyi bécsi látogatása alkalmából a közönség mily ridegen fogadta. Arra a megjegyzésemre, hogy tudtommal Mussolini Velencében biztosította Schuschniggot, hogy Ausztria függetlenségének megóvása továbbra is az olasz politika alapelvét képezi, Ciano ezt nem tagadta, de hozzáfűzte, hogy fegyveres erővel Olaszország a jövőben Ausztria függetlenségéért nem fog küzdeni. Midőn én erre megjegyeztem, hogy a hallottakból azt a benyomást nyertem, mintha Olaszország a külszín megóvása mellett (pro foro interno[22]) Ausztriát máris elejtette, Ciano nemigen tiltakozott. Csak este, a kormányzói ebéd után legalább egy óra hosszat magyarázta nekem, hogy Ausztriára vonatkozó fejtegetéseit félreértettem, hogy Ausztria függetlenségére az olasz kormány továbbra is nagy súlyt helyez. Kiemelte, hogy a németek — így Neurath — legutolsó római látogatásakor is határozottan kijelentette, hogy az 1936. július 11-i egyezményt lelkiismeretesen be fogják tartani. Göring tavaly egyszer Mussolinival szemben említést tett ugyan az anschlussról, de kitérő választ kapott, és azóta erre a kérdésre többé nem tért

[22] Befelé, a belső közvéleményre való tekintettel.

vissza. Meglehet, hogy az anschlusst véglegesen megakadályozni nem lehet, de az olasz politika feladata lesz ennek az olasz érdekek szempontjából kedvezőtlen eseménynek bekövetkezését minél távolabbi időpontra kitolni. Olasz szempontból „kedvezőtlen" nem annyit jelent, hogy ez Olaszország katonai helyzetének gyengülését vonná maga után, mert Olaszországot oly természetes határok védik, melyeknek áttörése kizártnak tekinthető. De kedvezőtlen volna az anschluss főleg abból a szempontból, hogy a német birodalom befolyása a dél-tiroli németekre erősen megnövekednék. Jelenleg az anschluss a német—olasz barátságot megbonthatná, és Németország már ebből az okból is minden meggondolatlan lépéstől el fog tekinteni. Ciano beismerte, hogy Göring igyekszik Rómában bizalmatlanságot kelteni Bécs ellen. Így nemrég megküldte neki Schmidt államtitkár egy állítólagos titkos londoni jelentésének másolatát, melyből kitűnik, hogy Schmidt az angol miniszterekkel szemben hangsúlyozta, hogy Ausztria senkivel szemben lekötve nincs, és külpolitikájának irányításában teljesen szabad kezet biztosított magának. Ciano végül az olasz külpolitikát az osztrák kérdésben a következőkben foglalta össze:

Róma továbbra is ragaszkodik Ausztria függetlenségéhez, és ezen elvtől csak akkor térne el, ha Ausztria 1. restaurálna, 2. ha Bécsben egy népfront-kormány kerülne uralomra és 3. ha Ausztria külpolitikájában a párizs—prága—moszkvai tengelyre akarna támaszkodni.

Németország, Franciaország, Anglia

A német—olasz viszonyról Ciano a legmelegebb hangon nyilatkozott. Arra a kérdésemre, hogy ezt az antantot hosszú életűnek tartja-e, igennel válaszolt. Nem hiszi ugyanis, hogy egy angol—német közeledés egyhamar bekövetkezhetnék, a francia—német viszony komoly javulása pedig kizártnak tekinthető. Az olasz—francia viszony, míg Párizsban Blumék uralkodnak, nem fog javulni, az olasz—angol viszony pedig változatlanul rossz. Midőn közöltem vele Vansittarttal és Edennel Londonban folytatott beszélgetéseim tartalmát, Ciano kijelentette, hogy Mussolini gyűlöli az angolokat, és nagy bizalmatlansággal viseltetik irántuk. Szigorúan bizalmasan közölte, hogy kezük között van Edennek egy, az ankarai angol nagykövethez intézett rendelete, melyben ki van fejtve, hogy az angol kormány nagyon nem szívesen látta az olasz—jugoszláv barátsági szerződés megköté-

sét, és utasítja a nagykövetet, hogy egy olasz—török megegyezést minden eszközzel igyekezzék megakadályozni. Angol fondorkodásnak minősítette Ciano Londonnak azt az eljárását, hogy most, mikor Bilbao eleste küszöbön áll, fegyverszüneti ajánlatot tesz[23] abban a reményben, hogy ily módon Bilbaónak Francóék által való bevételét késleltetni fogja, és ily módon megakadályozza, hogy Franco a Bilbaónál felszabaduló 60—70 000 emberét Madrid ellen használhassa fel. Ciano ezután kijelentette, hogy Mussolini nagyon bírja a kritikát, de roppant érzékeny minden, az olasz katonaság felett gyakorolt kritikával szemben. Ezért, mikor az angol lapok a különben egészen jelentéktelen guadalajarai olasz vereség[24] után megtámadták az olasz hadsereg becsületét, és még Caporetto emlékét[25] is felidézték, elrendelte az összes Londonban élő olasz újságírók visszahívását, és úgy intézkedett, hogy VI. György koronázási ünnepélyén Olaszországot csak Grandi nagykövet képviselje. Mikor Darányi erre azt kérdezte, hogy Mussolininak támadó szándékai vannak-e Anglia ellen, Ciano nemmel válaszolt, de kijelentette, hogy Olaszország gyors ütemben és nem kímélve se fáradságot, se költséget, elkészül minden eshetőségre. Tengeralattjáróinak számát négy év alatt 108-ról 200-ra emeli, az abesszíniai hadsereg létszámát ugyancsak 4 év alatt 500 000 főre (ebből 120 000 olasz) egészíti ki. Pantelleria szigetét bevehetetlen várrá alakítja át, és Líbiában két hadosztályt összpontosít.

Spanyolország

Ezek után elérkeztünk a spanyol kérdés megbeszéléséhez. Megemlítettem, hogy benyomásom szerint Németország szívesen visszavonulna a spanyolországi intervenciótól, és Bilbao bevételét erre alkalmas kiindulópontnak tekintené. Ciano azt válaszolta, hogy az a felfogás téves, mintha Mussolini csak a Guadalajaránál katonai presztizsén ütött csorbának kiküszöbölését akarná bevárni, és utána ő is szívesen befejezettnek tekintené a spanyol polgárháborúba való beavatkozást. Olaszország annyira anga-

[23] 1937 májusában az angol kormány fegyverszünetre vonatkozó tervezetet intézett a benemavatkozási bizottságban képviselt államok kormányaihoz. A fegyverszünet az adott pillanatban Franco javára szolgált volna, mert az ellenforradalmi csapatok sikertelen madridi támadása után a köztársaságiak lendültek támadásba Madrid térségében. Németország és Olaszország azonban nagyobb arányú hadianyag-szállítmányokkal Franco segítségére siettek, és elutasították a fegyverszünet gondolatát.

[24] 1937. március 9-től 24-ig lefolyt guadalajarai ütközetben, amelynek során az olaszok a Nemzetközi Brigáddal kerültek szembe, súlyos vereséget szenvedtek. Ciano itt kisebbíti a vereség tényleges jelentőségét.

[25] Az első világháborúban az Isonzo folyó mellett elszenvedett olasz vereségekre céloz.

zsírozta magát ebben a kérdésben és Francótól oly fontos ígéreteket kapott, hogy Franco uralmának biztosítása nélkül alig lesz hajlandó Spanyolországból teljesen visszavonulni.

Beszélgetéseink során Ciano azt a kérdést intézte hozzám, hogy megfelelnek-e a valóságnak a magyar—német viszony rosszabbodásáról keringő hírek. Azt válaszoltam, hogy bizonyos cikkek (Rosenberg fejtegetései a V. B.-ben[26], egyes *kisebbségi* szaklapokban megjelent támadások Magyarország ellen) az itteni közvéleményben rossz vért szültek ugyan, de azért a magyar—német viszony változatlanul jó. A német sajtó hangja Magyarországgal szemben újból barátságos lett, a katonai körök közti együttműködés igen bensőséges, és június havában két német miniszter (Neurath báró és Blomberg) budapesti látogatása esedékes.

Beszélgetés közben, midőn arra utaltam, hogy a három, úgynevezett nagy nyugati demokrácia közt egy németellenes együttműködés kontúrjai kezdenek fokozatosan mutatkozni, Ciano rámutatott egy német—olasz—japán kooperáció lehetőségére.

Gazdasági kérdések

A beszélgetés folyamán gazdasági kérdések is szóba kerültek. Nevezetesen Jugoszlávia agrártermékeinek konkurrenciája Olaszországban a magyar agrárprodukumokkal szemben.

Ciano Darányinak, aki ezt a kérdést felvetette, azt válaszolta, hogy amennyiben ezen a téren nehézségek mutatkoznának, írjon a miniszterelnök Mussolininak vagy neki (Cianónak), és meg lehet győződve, hogy az ügy megfelelő módon lesz elrendezve.

Végül említésre méltónak tartom még, hogy Ciano célzást tett kormányának ama igyekezeteire, hogy Görögországgal és Törökországgal is hasonló szerződést kössön, mint Jugoszláviával. Szavaiból azonban kivehető volt, hogy eme törekvések sikere egyelőre még bizonytalannak látszik.

Kánya s. k.

Sokszorosított, hiteles másolat. — OL Küm. res. pol. 1937. 23. t. 339. sz.

---

[26] A „Volkischer Beobachter" című náci újság.

Budapest, 1937. szeptember 14

A SPANYOL ELLENFORRADALMI FRANCO-KORMÁNY MAGYARORSZÁGI ELISMERÉSÉRŐL SZÓLÓ FELJEGYZÉS

A Franco tábornok vezetése alatt álló spanyolországi nemzeti mozgalomnak mind nagyobb tért nyerő sikerei az európai államok egy tekintélyes részét arra bírták, hogy a spanyol nemzeti kormánnyal való mikénti nemzetközi érintkezés kérdésében állást foglaljanak.

Mint ismeretes, Németország és Olaszország Franco tábornok kormányát tényleg is, jogilag is elismerték, s vele rendes diplomáciai összeköttetést tartanak fenn.

A Szentszék, mely a spanyol nemzeti kormánnyal már eddig is félhivatalos összeköttetést tartott fenn, újabban komolyan foglalkozik a spanyol nemzeti kormány de jure elismerésének kérdésével, a svájci szövetségi kormány pedig tényleges összeköttetést létesített Franco tábornok berni megbízottjával.

Legújabban az angol kormányt foglalkoztatta ez a kérdés, s ha egyelőre nem is lehet szó arról, hogy az angol kormány Franco kormányát ez idő szerint elismerje, az angol miniszterelnök és külügyminiszter legutóbbi kijelentései szerint Anglia is de facto összeköttetés létesítését határozta el a spanyol nemzeti kormány megbízottaival.

Minthogy a spanyol nemzeti csapatoknak a f. év nyarának végén Asztúriában elért döntő sikerei nyilvánvalóvá tették, hogy rövid időn belül ez az országrész is teljesen a nemzeti csapatok kezére jut, s ezáltal Spanyolország területének mintegy $^2/_3$ része a Franco tábornok vezetése alatt álló nemzeti kormány fennhatósága alá kerül, amit az időközben bekövetkezett események igazoltak is, a magyar kormány, az osztrák kormánnyal egyetértőleg, szintén indokoltnak látta, hogy a spanyol nemzeti kormány elismerésének kérdésében állást foglaljon.

Ez f. évi szeptember hóban meg is történt oly formában, hogy a magyar kormány közölte az itteni volt spanyol ügyvivővel, ki a spanyolországi nemzeti mozgalom kitörésekor Franco tábornokhoz csatlakozott, hogy a magyar kormány hajlandó Franco tábornok nemzeti kormányát de facto elismerni a célból, hogy a két kormány között félhivatalos összeköttetést teremtsen addig is, míg a normális kapcsolatok felvételének időpontját el-

érkezettnek látja. A magyar kormány közölte továbbá azt is, hogy ezt a de facto elismerést egyelőre nem óhajtja a sajtóban közzététetni, s ugyanily eljárásra kérte a spanyol nemzeti kormányt is. A hivatalos közzététel csak akkor fog megtörténni, ha azt mind a két fél célszerűnek fogja látni.

Az osztrák kormány egyidejűleg azonos közlést tett Franco tábornok wieni megbízottja előtt.

Sokszorosított, hiteles másolat. — OL Küm. pol. o. 1939. 29/1. t. ad. 2847/pol. 1937.

15

Carinhall, 1937. november 22

KÁNYA KÁLMÁN NAPIJELENTÉSE
GÖRING ÉS DARÁNYI KÁLMÁN MINISZTERELNÖKÖKKEL
FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Titkos!

Göring meglehetős izgatott hangulatban azzal fogadott, hogy jó forrásból származó hírei szerint az osztrák és a magyar kormány között létrejött volna egy megállapodás, melynek értelmében egy német—osztrák fegyveres konfliktus esetén Magyarország Ausztriát a németek ellen támogatná. Ausztriáról meglehetős ingerülten megállapította, hogy Schuschnigg sehogy sem hajlandó a július hó 11-i egyezményt betartani, a német nemzeti elemeket nem engedi érvényesülni, úgyhogy ő (Göring) Schmidt meghívását egy hinter-rissi vadászatra nem fogja elfogadni, ha nem kap előzetesen garanciákat arra vonatkozólag, hogy ausztriai útjáról az osztrák nácik kérdésében bizonyos eredményekkel tud hazatérni. Göring szerint hiába állítja Schuschnigg, hogy ő, amennyiben országának függetlenségét biztosítják, hajlandó Németországgal minden tekintetben együttműködni. A valóság az, hogy Schuschnigg gyűlöli a németeket, ami kiviláglik nevezettnek egy nemrégen a Szentszékhez intézett leveléből is, melyben többek között olvasható, hogy Ausztria barátságot szímlel ugyan Berlin felé, igazi barátság azonban Ausztria és a pogány vallású harmadik birodalom között soha létre nem jöhet. Felemlítette továbbá a porosz miniszterelnök,

hogy az ő meggyőződése és információja szerint Bécs szoros összeköttetést tart fenn Prágával, mellyel a Németország elleni közös gyűlölet szorosan összefűzi. Információi szerint katonai megegyezés áll fenn Prága és Bécs között, mely német támadás esetére biztosítja a két ország együttműködését.

Göring nézete szerint Anglia nagyobb érdeklődést Ausztriának Németországhoz való csatlakozása kérdésében nem fog mutatni. Nem lehet ugyanezt Franciaországról hasonló határozottsággal állítani, de valószínű, hogy Franciaország is csak akkor sietne Ausztria segítségére, ha az általános európai helyzet ezt megengedi. La France s'inspirera des circonstances.[27]

Darányi és magam azon törekvése, hogy az osztrákok állítólagos intrikáit illetőleg Göringet megnyugtassuk, nem járt eredménnyel. Nagyon jó benyomást tett reá azonban az a határozott kijelentésünk, hogy az osztrákokkal nemcsak hogy nem kötöttünk semmiféle Németország ellen irányuló egyezményt, de soha Ausztria részéről hasonló javaslatot nem kaptunk. Kijelentettük, hogy Ausztriával nagyon jó viszonyban vagyunk, de semmi katonai obligót egymással szemben nem vállaltunk, és jó viszonyunk katonai téren főleg abban nyilvánul meg, hogy a csere-tisztek intézményét bevezettük, és hogy igyekszünk hadianyagellátás tekintetében egymást kölcsönösen támogatni.

Göring előadta, hogy az ő információi szerint Schuschniggnak az volna a terve, hogy szorosabb kapcsolat jöjjön létre Budapest és Prága között, mégpedig legitimista alapon. Ottó Ausztriában mint császár, Csehországon és Magyarországon mint király uralkodnék. A leghatározottabban kijelentettük neki, hogy hasonló tervekről mi nem hallottunk, és azokat teljesen alaptalanoknak tekintjük, annál is inkább, mert biztos tudomásunk van arról, hogy Schuschnigg tartózkodni akarván minden, Németországot esetleg bántó akciótól, a restaurációt aktuálisnak egyáltalán nem tartja. Göring megnyugtatására irányuló igyekezetünk azonban teljesen csődöt mondott. Göring állandóan hivatkozott az osztrák börtönökben sínylődő nácik sorsára, és hangsúlyozta, hogy míg ez az állapot tart, barátságos viszony Bécs és Berlin között nem fejlődhet ki. Mióta Németország ismét világhatalom lett, vonzó ereje a külföldi németekre és természetesen az osztrákokra is erősen megnőtt, miért is ő mint természetes további fejleményt elkerülhetetlennek tartja Ausztriának az anyaországgal való egyesülését.

---

[27] Franciaországot majd a körülmények befolyásolják.

Hosszabb vitára a szerb kérdés adott alkalmat. Göring ezúttal, úgy mint már a múltban is, hangsúlyozta, hogy Jugoszláviának mint a Balkán legnagyobb katonai államának barátságára igen nagy súlyt helyez, és teljesen megbízik Stojadinovićban és Pál hercegben. Néhány évvel ezelőtt a Führertől azt a megbízást kapta, igyekezzék az akkor nagyon rossz német—jugoszláv viszonyt megjavítani, ami szerinte tökéletesen sikerült is. Meg van győződve arról, hogy Stojadinović Jugoszláviája soha nem fog részt venni egy németellenes kombinációban, hacsak nem alakul ki egy világkoalíció Németország ellen. Ettől azonban, hála az égnek, igen messze vagyunk. A Führer mindig azt hirdette, hogy Magyarország mostani nemzedékének meg kell elégednie azzal, hogy egy irányban (Csehszlovákia irányában) léphessen fel támadólag, és így visszaszerezze az ahhoz csatolt magyar területeket. Ezért szükséges, hogy lehetőleg véglegesen kibéküljünk Jugoszláviával, Romániával pedig egy modus vivendit találjunk. A jugoszlávok nem bíznak a magyar ígéretekben, és csak úgy volnának hajlandók Magyarországgal őszintén kibékülni, ha utóbbi Németország vagy Olaszország garanciája mellett „örökre" lemondana a Jugoszláviához csatolt magyar területek visszaszerzéséről. Jugoszláviának nem lehet rossz néven venni, hogy nem akarja elhinni, hogy Magyarország a tőle elvett területekről hajlandó végleg lemondani. Írásbeli kötelezettségeket erre Stojadinović már azért sem vállalhat, mert ha ez kitudódnék, a belgrádi kormány lehetetlen helyzetbe jutna.

Sajnálatomnak adtam kifejezést afelett, hogy Göringnek a szerbekbe vetett nagy bizalmát a magam részéről indokoltnak nem tudom tartani. A budapesti jugoszláv követtel szemben bizalommal nem viseltetem, mert ő minden bizalmas közlést azonnal tovább ad a francia és a kisantant követeknek. Biztos tudomásom van arról is, hogy az említett követnek az az instrukciója, hogy ne tanúsítson olyan magatartást, melyből azt lehetne következtetni, hogy kormánya a magyar—jugoszláv barátságra különösen nagy súlyt helyez. Stojadinovićnak márciusban tettünk egy szerb szempontból igen kedvező ajánlatot, mely ugyan nem tartalmazta a mostani határok elismerését, de kizárt minden támadást Magyarország részéről. A jugoszláv miniszterelnök ezt a tervet kezdetben nagy lelkesedéssel fogadta, hogy egy hét múlva visszavonja az ezen tervhez való hozzájárulását. Francia és kisantant szövetségesei befolyására kijelentette, hogy a Bulgáriával és Olaszországgal

kötött egyezmények, valamint a Németországgal való barátság hangoztatása kabinetjét már annyira diszkreditálta, hogy politikai számláját egy Magyarországgal kötendő kétoldalú megegyezéssel nem terhelheti meg. Dacára ezen barátságosnak egyáltalán nem mondható magatartásnak, nyitva tartottam a lehetőséget egy magyar—szerb közeledésre azáltal, hogy belgrádi követünk útján egy nyilatkozatot adattam le, mely szerint az idő egy magyar—szerb közeledésre, úgy látszik, még nem érett meg, de ha Stojadinović erre a kérdésre később vissza akarna térni, rendelkezésére állunk. Újabb javaslattételre én többé hajlandó nem vagyok, de egy Belgrádból kiinduló kezdeményezést szívesen tenném komoly megfontolás tárgyává. Meggyőződésem, hogy direkt magyar—jugoszláv tárgyalások útján megegyezéshez nem juthatunk, annyival kevésbé, mert hisz Stojadinović minden alkalmat felhasznál annak kijelentésére, hogy Magyarországgal kisantant szövetségeseinek előzetes hozzájárulása nélkül semminemű megegyezést kötni nem fog. Így nyilatkozott Stojadinović legutóbb augusztus végén a sinaiai tárgyalások alkalmával is. Azért kész vagyok Göring esetleges közbenjárását elfogadni, feltéve, hogy nem egyoldalú kötelességvállalásról volna szó, hanem a trianoni határok végleges elismerése fejében garanciákat kapnék Belgrádtól arra, hogy egy Magyarország és valamely szomszédja között kitörő konfliktus esetén teljes désintéressement-t fog mutatni. Göring nagy örömmel fogadta ezt a kijelentést, és azt mondta, hogy nem hivatalosan, de mint magánember szóvá teszi ezt a kérdést a belgrádi kormánynál vagy az itteni követnél.

Romániával szemben Göring nézete szerint elegendő volna egy modus vivendi, de arra a kérdésemre, hogy ezt hogyan képzeli, választ nem kaptam. Mindig csak azt hajtogatta: „Ungarn kann, durch geschickte Politik, ohne die heutigen Grenzen als definitiv anzuerkennen, Rumänien von einer Unterstützung der Tschechoslowakei im Falle eines Konfliktes abhalten."[28] Midőn kételyeimet fejeztem ki erre vonatkozólag, és azon nézetemnek adtam kifejezést, hogy a románoknak, ha távol akarom őket tartani Csehszlovákia támogatásától, ugyanazon engedményeket kell tennem, mint a jugoszlávoknak, Göring nem tudott mást mondani, mint megismételni fenti nyilatkozatait. Csehszlovákiáról természetesen, mint minden német államférfi, úgy Göring is,

[28] Magyarország ügyes politikával visszatarthatja Romániát egy konfliktus esetén Csehszlovákia támogatásától anélkül, hogy jelenlegi határait érvényesnek ismerné el.

a legelítélőbben nyilatkozott, feldarabolását okvetlenül szükségesnek mondta, hozzáfűzte azonban, hogy háborút Csehszlovákia ellen megindítani természetesen csak egy nagyobb háború keretében lehetne.

Szóba került a magyarországi német kisebbségek kérdése is, melyre vonatkozólag Göring kijelentette: „Es ist eine hirnverbrannte Idee zu glauben, dass sich Hitler mit der Einverleibung auch Ungarns beschäftigt."[29] A magyarországi német kisebbségek önszántukból mentek oda, nem egy nagy tömbben, hanem szétszórva élnek, és ezért Németország törekvése csak arra irányul, hogy eme kisebbségek kulturális követelései kielégítést találjanak. Darányival együtt hosszasabban kifejtettük neki, hogy a német sajtó és a náci párt különböző orgánumainak azon igyekezete által, hogy a német kisebbségek helyzetét Romániában és Jugoszláviában sokkal kedvezőbbnek tüntessék fel, mint Magyarországon, nálunk azt a benyomást keltette, hogy a német kormány nagyobb érdeklődéssel viseltetik e két ország, mint Magyarország iránt. Ezen nézet megerősítést nyert azon német részről ismételten történt kijelentés által, hogy a birodalom Magyarország területi követeléseit Románia és Jugoszlávia ellen semmi körülmények között támogatni nem fogja. Göringnek megmondottuk őszintén, hogy Hitler tárgyba vágó többrendbeli nyilatkozataira gondolunk, melyek azt a benyomást keltették különösen Romániában, hogy a német—magyar viszony nem olyan bensőséges, mint amilyennek lenni látszik, és hogy nekik románoknak semmi okuk arra, hogy Magyarország barátságát keressék, mivel úgyis minden körülmények között számíthatnak Németország támogatására. Ezzel kapcsolatban szóba került az ismert múlt novemberi Rosenberg-cikk[30] is, melynek Göring szerint az volt a fő célja, hogy a romániai szélsőjobb pártokat megnyerje. Rosenberg ti. abban az illúzióban él, hogy ez a párt nemsokára uralomra fog jutni, és emellett még egyszer megkísérelt magas külpolitikát csinálni. Célját nem érte el, a szélső nacionalista pártok Romániában még ma is nagy kisebbségben vannak, és nincs kilátás arra, hogy a legközelebbi jövőben ebben a helyzetben változás következzék be.

Ami Hitlernek fent említett nyilatkozatait illeti, Göring erről azt mondta, hogy azok nem abban a formában történtek,

---

[29] Eszelős elgondolásnak kell tartani, hogy Hitler Magyarország bekebelezésének gondolatával foglalkoznék.

[30] 1936 novemberében Rosenberg a „Völkischer Beobachter"-ben azt írta, hogy Németország nem támogathatja Magyarország revíziós követeléseit Romániával szemben.

mint ahogy azt a románok állítják. A kancellár csak annyit mondott, hogy az a román felfogás, mintha ő uszítaná a magyarokat Románia ellen, egyáltalán nem felel meg a valóságnak, és Magyarország agresszív fellépését Románia ellen ő jelenleg nem helyeselné. Ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy Hitler Magyarország területi revízió-törekvéseit Romániával szemben helytelenítené, de az a meggyőződése, hogy ezen cél elérését egy későbbi időpontra kellene halasztani. Jugoszláviával szemben azonban Hitler felfogása szerint még nagy áldozatok árán is helyre kellene állítani a teljes egyetértést.

Göring végül részletesen kifejtette, hogy a jövő év tavaszától kezdve, amikor meg fog kezdődni a még eddig ki nem aknázott vasérctelepek kitermelése, nyersanyag tekintetében Németország helyzete erősen meg fog javulni. Állítólag havonta 200 000 tonna vasércet fognak kitermelni. A birodalom benzinszükségletét kb. egy esztendőre a szintetikus olaj teljesen ki fogja elégíteni. Egyelőre, tekintettel a birodalom jelenlegi területén létező csekély vasérc-előfordulásokra, a hadiipar bizonyos nehézségekkel küzd. Éppen ezért kénytelen volt a repülőgépszállításokat Görögországba és Romániába beszüntetni. Figyelmeztettem, hogy nemcsak az említett két országba, hanem Magyarországba is beszüntették a szállítást, az év végéig esedékes 120 repülőgépből csak ötöt kaptunk meg. Göring kilátásba helyezte a szállítások siettetését.

Kánya s. k.

Sokszorosított, hiteles másolat. — OL Küm. res. pol. 1937. 21. t. 680. sz.

16

Berlin, 1937. november 25

OTTO MEISSNER,
A BIRODALMI KANCELLÁRI HIVATAL FŐNÖKÉNEK FELJEGYZÉSE NEURATH NÉMET KÜLÜGYMINISZTERNEK

Titkos!

A szokásos üdvözletváltás után a magyar miniszterelnök Horthy kormányzó megbízásából jelentette a Führernek, hogy a jövő évben tartják Budapesten az eucharisztikus kongresszust. Bár ő és a kormányzó protestánsok, mégis arra kéri a Führert,

hogy Németország ne gördítsen akadályokat a kongresszus résztvevőinek budapesti utazása elé. A Führer azt válaszolta, hogy ma még nem lehet tudni, milyen álláspontot foglal el majd abban az időben a katolikus egyház Németországgal szemben. Ha a katolikus egyház a jövő évben Németországgal szemben ellenséges álláspontra helyezkednék, ez természetesen a mi magatartásunkat is meghatározná.

Ezután áttértek Ausztria és Csehország viszonyának megbeszélésére. A Führer kifejezte aggodalmát afölött, hogy Bécs és Prága között szorosabbra fűződő kapcsolat figyelhető meg; ennek következtében az a veszély fenyeget, hogy Németország és Magyarország közé fal ékelődik, ami kellemetlen fordulatot hozhat mind Németország, mind pedig Magyarország részére. Csehszlovákia politikája a nemzetiségi kisebbségekkel mellőben helytelen. Darányi és Kánya azt felelték, hogy Schuschnigg teljesen megnyugtató felvilágosításokat adott nekik Ausztria és Csehszlovákia viszonyáról.

A beszélgetés ezek után általános vonásokban érintette a nemzetiségi kisebbségek problémáit, majd különösen a Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában élő magyar nemzetiségi kisebbségek kérdését. A magyar miniszterek ismertették a magyar nemzetiségi kisebbséghez való viszony megjavításának érdekében folytatott romániai tárgyalásaik lefolyását. Ezek a megbeszélések nem vezettek a kívánt eredményre. A kisantant nyilvánvalóan egyidejűleg akarja megoldani a nemzetiségi kisebbségek kérdését valamennyi államában, Magyarország viszont külön-külön akarna tárgyalni e kérdésben az egyes államokkal.

A Führer rámutatott a nemzetiségi kisebbségek kérdésének Németország és Lengyelország között történt szabályozására, és hangsúlyozta, hogy minden állam különös érdeke nemzetiségi kisebbségeinek az elnemzetietlenedéstől való megóvása. Azt tanácsolta, hogy Magyarország ne forgácsolja szét politikai erejét különböző irányokba, hanem egy vonalra állítsa be azt, nevezetesen Csehszlovákiára. Kánya azt felelte, hogy Magyarországot ugyanez a szempont vezeti. Nem kell túl tragikusan venni azokat a revíziós beszédeket és újságcikkeket, amelyek időnként megjelennek Magyarországon; a kormány tudja, hogy mit akar.

Ezek után Kánya azokról a tárgyalásokról tett jelentést, amelyeket Stojadinović jugoszláv külügyminiszterrel folytatott a nemzetiségi kisebbségek kérdésének szabályozásáról. Kezdetben Stojadinović jóindulatúnak mutatkozott e kérdésben, de belpolitikai meggondolásokból, és talán a kisantant többi álla-

maira való tekintettel, nem kívánta a tárgyalások folytatását. Magyarország hajlandó engedményeket tenni Jugoszláviának, és lemondani területi igényeinek háború útján való érvényesítéséről, azzal a feltétellel, hogy Jugoszlávia kulturális önkormányzatot ad a magyar nemzetiségű kisebbségnek. A Stojadinović-csal folytatott tárgyalások folyamán azonban nem sikerült ezt a kérdést a holtpontról elmozdítani.

A Führer élénken helyeselte a magyar kormány Jugoszláviának tett e javaslatát; minthogy a kisantantot nem lehet széttörni, belső kapcsolatainak meglazítására kell törekedni: a Kánya úr tervezte egyezmény jó eszköz ehhez. Ő — a Führer — kifejezi azt a készséget, hogy a javaslatot átgondolja, és támogatja Stojadinović-csal való megbeszélésein, aki nemsokára szintén Berlinbe érkezik.

A magyar miniszterek kijelentették, hogy ezért csak hálásak lehetnek.

A tanácskozás végén Kánya még egyszer hangsúlyozta, hogy különböző kósza hírek ellenére Magyarország semmiképpen sem szándékozik fegyveresen megvalósítani revíziós követeléseit, és ezzel háborút előidézni Európában. Kéri a Führert, hogy vegye ezt tudomásul.

A Führer kijelentette, hogy ő nem is hitt soha ezekben a hírekben.

Az egy óra hosszat tartó megbeszélés végén Darányi magyar miniszterelnök bemutatta a Führernek kísérete tagjait. A Führer néhány percig elbeszélgetett a két államtitkárral, Marschall-lal és Patakyval, majd mindkettőjükkel kezet szorított.

Meissner

A németek magyarországi politikája titkos német diplomáciai okmányokban. Szikra 1950. 19—22. old. 3. sz. irat.

17

Bécs, 1938. március 2

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER MAGÁNLEVELE HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVETNEK

Szigorúan titkos!

Kedves Barátom!

Kristóffy követségi tanácsos jelentése szerint Kobylański követ közölte veled, hogy Beck külügyminiszter nagyon hálás volna nekem, ha még római útja előtt a csehszlovák és az osztrák problémára vonatkozólag felvetett két kérdésére választ adnék vagy legalábbis indikációkat nyújtanék.

Az első kérdés a következőképpen hangzik: Mi a magyar álláspont egy Csehszlovákia ellen indítandó akcióban? Részt akarunk-e ebben venni vagy nem?

Válaszom a következő: Örömmel állapítom meg, hogy megegyezünk abban, hogy mindketten az európai helyzetben beállott fordulatok kapcsán a cseh kérdésre kell elsősorban figyelmünket irányítanunk. Megelégedéssel veszünk tudomást nevezetesen arról, hogy Lengyelország a lengyel—magyar—német együttműködést ebben a problémában szükségesnek tartja. Rendkívül örülünk annak, hogy a lengyel és magyar felfogás most, amikor ez a kérdés akutabbá kezd válni, harmonikusan találkozik. Hogy mikor kerül a cseh kérdés megoldására a sor, azt természetesen előrelátni nem lehet, de mi is azon a nézeten vagyunk, hogy erre az eshetőségre már most el kell készülni. Beck úr első kérdésére teljes őszinteséggel kijelentem, hogy elhatározásunk, hogy minden esetlegesen szükségesnek mutatkozó csehellenes akcióban részt veszünk, és ezért kívánatos volna, ha a részletekről, beleértve a katonai természetűeket is, minél előbb megkezdhetnénk a tárgyalásokat. Amennyiben Beck úr jónak látja, nem emelek kifogást az ellen, ha fentieket Mussolini úrral is közli.

Ami a második kérdést illeti, tudniillik, hogy mi volna állásfoglalásunk az osztrák anschluss esetében beálló új helyzettel szemben, a következőket válaszolom. Mindenekelőtt ki kell jelentenem, amint azt különben Beck úrnak már Varsóban megmondtam, hogy mi szívesebben látnánk Ausztria függetlenségének fenntartását, mint egy nyolcvanmilliós birodalom szomszédságát. Ismervén azonban a német nemzetiszocialista kormány

nagyon határozott szándékait ebben, el kell készülve lenni arra, hogy a két német állam egyesülése előbb-utóbb bekövetkezik. Ez annyival valószínűbb, mert Anglia és Franciaország eddig nem tudják vagy akarják magukat erélyesebb lépésekre elhatározni. Mussolini pedig azon az álláspontón van, hogy az osztrák—német unió természetes történelmi folyamat, amelyet elodázni igen, de megakadályozni nem lehet. Azon jó viszony folytán, mely köztünk és Berlin között fennáll, nem látom ugyan kizártnak, hogy a németekkel ebben az esetben is meg tudnánk egyezni. Tekintettel azonban a nemzetiszocialisták roppant erős dinamikájára, számolni kell más eshetőségekkel is, és ezért a magam részéről célszerűnek tartanám, ha ezt a kérdést Lengyelország és Magyarország beható eszmecsere tárgyává tennék. Nem tudom ugyan garantálni, de információim odaszólnak, hogy Olaszország máris foglalkozik a közép-európai egyensúly eltolódásának veszélyével és a szükséges preventív rendszabályokkal. Ennek keretében felmerült az olasz—jugoszláv—magyar—lengyel vonal gondolata. Nagyon hálás lennék, ha Beck úr erre vonatkozó információit és elsősorban saját nézetét az említett kombinációról velem mielőbb közölné. Amennyiben Beck úr egyetértene egy ilyen eszmefuttatással vagy más elgondolásai volnának, a vonatkozó megbeszéléseket hasonlóképpen azonnal meg lehetne kezdeni. Magától értetődőnek tartom, hogy bármi formát is öltsenek az itt-ott felbukkanó elgondolások, a szóban forgó vonalban felsorakozó államoknak Németországgal szemben barátságos politikát kell folytatniok. Meg vagyok róla győződve, hogy Beck úr eme nézetemet teljesen osztja.

A lengyel külügyminiszternek talán római tartózkodása alkalmával lehetősége nyílik arra, hogy az olasz állásfoglalást tisztázza.

Szívélyesen üdvözöl

Kánya Kálmán s. k.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1938. 17. t. 138. sz.

18

Berlin, 1938. március 12

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

5281/41. sz. Statissime!

Szigorúan bizalmas!

Göring mai estélyen következőket mondotta nekem: Megszállják egész Ausztriát, csapatok máris menetelnek, azután a népszavazást elrendelik, annak eredményéhez képest határoznak, hogy teljes anschluss-e vagy formailag fenntartják-e Ausztria függetlenségét.

Ottani vezetést elsősorban született osztrákoknak engedik át.

Hesseni herceg péntek este átadott Hitler kancellártól egy levelet Mussolininak. Mussolini azonnal közölte, hogy Schuschnigg kancellárt lebeszélte a népszavazásról, és hogy Hitler kancellár által abesszín-kérdésben tanúsított támogatásának emlékezetében szabad kezet engedett Ausztria tekintetében. Göring magasztalta Mussolinit és megbízható barátságát.

Csehek ellen most nem történik semmi, előttem adott az odajövő csehszlovák követnek — aki kormánya utasítására kijelentette, hogy a cseh hadseregfőparancsnokság nem mozgósított és nem is rendeli el a mozgósítást — a birodalmi kancellár nevében biztosítékot, hogy Csehszlovákiával szemben nem foganatosítanak katonai intézkedéseket.

Hitler most nyolc napra átadta neki a kormány vezetését, biztosra veszi, hogy a nyugati hatalmak nem tesznek semmit.

Reményét fejezte ki, hogy mi meg leszünk elégedve normális viszonyok helyreállításával.

Sztójay

Berlin, 1938. március 12

5301. sz. *Szigorúan titkos!*

41. sz. számjeltávirat folytatása:
A Sifrefőnök által személyesen fejtetett meg.
Szigorúan titkos, *kizárólag miniszter úr részére!*

Konkrét kérdésemre, hogy mikor kerülhetne sor Csehszlovákiára, és hogy tulajdonképpen miért maradtak félben együttműködésre vonatkozó tárgyalások[31], Göring kifejtette, hogy most előbb Ausztriát kell rendbehozni, azután biztosan sorra jön Csehszlovákia is. Hangsúlyozta, hogy egyébként ők nincsenek még annyira készen, hogy ezen mégis nagyobb erőket igénylő akciót megindíthassák.

Kooperáció szükségét elismeri, mert közös a célunk, erre vonatkozó megbeszéléseket is szükségesnek tartja, de nem nyilatkozott, hogy azok mikor fognak megtörténni. Egyúttal megjegyezte, hogy vezérkartól nyert értesítés szerint magyar hadsereg fegyverzet és felszerelés tekintetében nem áll legjobban.

Továbbiakban ismételte tanácsát, hogy sietve fegyverkezzünk.

Utaltam eddigi és legújabb erőkifejtéseinkre, kifejtettem, hogy honvédséget nem szabad alábecsülni. Nem is óhajtaná alábecsülni, mondotta nekem, és elismerően nyilatkozott kormány legújabb akciójáról.

Keitel eddig nem jelentkezett.[32] Túlságos forszírozást nem tartok egyelőre célszerűnek, de katonai attasé megfelelő formában ébren tartja a Hadügyminisztériumban e kérdést.

Sztójay

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő.)

---

[31] Blomberg német hadügyminiszter már 1937 végén német—magyar vezérkari megbeszéléseket tervezett a Csehszlovákia elleni együttes háborús fellépések előkészítésére. A megbeszéléseket Blomberg 1938. február 4-én bekövetkezett leváltása, majd az ausztriai események miatt elhalasztották.

[32] Hogy ti. a fent említett megbeszélések újbóli megindítását kezdeményezze.

München, 1938. március 18

SZABÓ GYÖRGY MÜNCHENI FŐKONZUL JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

33/pol.—1938.

Amikor Nagyméltóságodnak f. évi február hó 7-én 23. pol.—1938. szám alatt[33] előterjesztettem jelentésemet a német hadsereg és külügyek vezetésében február 4-én beállott változások müncheni visszhangjáról, utaltam arra a konsternációra is, amelyet ezeknek a változásoknak híre osztrák kollégámban keltett, aki másnap engem is megkérdezett benyomásaim felől, ami eddig nem volt szokása. Annak mérlegelése alapján, hogy az új, merészebb külpolitikai kurzusra esetleg hajlamosabb vezetőknek több hétre van szükségük, hogy új munkakörükben teljesen kiismerjék magukat, és hogy hadmozdulatokra is alkalmasabb időjárás szempontjából egy későbbi terminus szükséges, osztrák kollégámtól ezekkel a szavakkal búcsúztam, mikor távozott tőlem: „also, für alle Fälle, sechs Wochen können Sei noch ruhig schlafen".[34]

A hat hétből öt hét lett. Március 11-én reggel egy magyar állampolgár a telefonhoz hívatott, és oly értelmű igazolvány sürgős kiállítását kérte, hogy mint magyar állampolgár tulajdonosa több, a müncheni Tattersallba beállított lónak; hivatkozott arra, hogy a többi lovat onnan előző este elvitték, lévén „alarm" Ausztria ellen. Rögtön érintkezésbe léptem olasz kollégámmal, akihez viszont az olasz gyümölcsimportőrök fordultak segítségért elrekvirált piaci szekereik miatt, és minthogy csakhamar megtudtam, hogy az éj folyamán motorkerékpáros küldöncök azonnali bevonulásra szóló katonai parancsokat kézbesítettek mindenfelé, még 50 éveseknek is, az utcák pedig máris vonuló katonai osztagokkal voltak tele, ½11 órakor telefonösszekötte-

[33] A hivatkozott jelentés a német hadsereg és a külügyek vezetésében beállott személyi változások okait és várható következményeit elemzi. 1938. február 4-én igen sok fontos beosztásban levő személyiséget leváltottak, és helyükre Hitler politikai céljainak megfelelőbb személyeket neveztek ki. Így pl. leváltották Blomberg hadügyminisztert (a hadsereg főparancsnoka maga Hitler lett), Fritsch hadseregparancsnokot (helyébe Keitelt nevezték ki), Neurath külügyminisztert (az új külügyminiszter Ribbentrop lett), továbbá sok magas rangú katonatisztet és diplomatát. E személyi változások szoros összefüggésben állottak a fasiszta Németország erősödő agresszivitásával. Ezt a tényt Szabó György jelentése is hangsúlyozza. *(OL Küm. pol. o. 1938. 21/1. t. 423. sz.)*

[34] Tehát, mindenesetre hat hétig még nyugodtan alhat.

tést kértem berlini követségünkkel, és egy negyed óra múlva szóbelileg közöltem katonai attasénkkal észleleteimet. Osztrák kollégám Kufsteinbe szaladt autójával telefonálni, többi kollégáim pedig lázasan sifríroztak, úgy, hogy csak délben, 11 óra felé hívták fel őket telefonon meglepett és kétkedő berlini nagyköveteik (Henderson angol nagykövet: „Is it true?"[35] szavakkal az itteni angol főkonzult), hogy tényleg megfelelnek-e az igazságnak a mozgósítási hírek. Ebben az időben már egész München lázas izgalomban volt, az iskolákat bezárták, és katonai szállásoknak készítették elő, egyes vonalakon az autóbuszok megszűntek közlekedni, a gépkocsikat nagy számban (többnyire az újak kivételével) katonai szolgálatra hívták be, a repülőgépek százával haladtak el München felett, és még a 60 évesek is behívót kaptak irodai szolgálatra! (A behívások látszólag különösebb rendszer nélkül történtek, mert fiatalabbakat viszont igen nagy számban hagytak meg rendes foglalkozásukban.)

Egész nap érintkezésben voltam olasz kollégámmal, aki Eden politikájának következményeire utalt, és fogadkozott, hogy kormánya mit sem tudott a berchtesgadeni találkozás óta Schuschnigg szándékairól. Felkereste őt délután öt óra felé, amikor nála jártam lengyel kollégámmal együtt, a francia főkonzul is, aki nem tudta elnyomni elkeseredését otthoni viszonyai felől („c'est lamentable"[36]), és el volt képedve, amikor megjósoltam neki, hogy Schuschnigg le fog mondani a vérontás elkerülése végett, és át fogja adni a hatalmat Seyss-Inquartnak, Ausztriában pedig nem fog akadni senki sem, aki lőne a német csapatokra. („Quel peuple"[37] volt erre a megjegyzése.) Este, amikor a rádiójelentések mindezt igazolták, „consummatum est"[38] szavakkal búcsúzott tőlem telefonon olasz kollégám.

12-én még folytatódtak a behívások, újabb gépkocsik átadására is jöttek még parancsok, és folyton újabb repülőgépek haladtak délkelet felé. „Beavatottak" „elárulták", hogy ők már 10-én délben „tudtak mindenről". Egyeseknek eszébe jutott, hogy Garmisch körül tényleg láttak is már ekkor sok katonaságot.

A mozgósítás meglehetősen konsternálta a lakosságot, és valószínűleg klerikális befolyás is érvényesült abban, amikor „das ist doch nicht schön"[39] és hasonló megjegyzések hangzottak

[35] Igaz?
[36] Ez siralmas.
[37] Micsoda nép.
[38] Bevégeztetett.
[39] Ez mégsem szép.

el egész nyíltan az ausztriai beavatkozás ellen. Nagy volt a népben az aggodalom, hogy a vállalkozás háborúhoz vezet, utaltak a szűkös ellátásnak és rejtett kommunisták megmozdulásának a veszélyére, úgy hogy a csapatok sem valami „virágos hangulatban" vonultak az osztrák határ felé.

13-án és különösen 14-én, amikor látták már, hogy minden „simán megy", és amikor a sajtó- és rádiópropaganda is megtette már nagyszerű hatását, egyszerre megváltozott mindenfelé a hangulat, mindenki belátta, hogy az osztrákokon segíteni kellett, és felébredtek az imperialisztikus ösztönök is a nagy német birodalom megvalósításának és a külföld tehetetlenségének láttára. Széltében beszélték, hogy most a csehekre, azután pedig a magyarokra kerül a sor. Ez utóbbi programot alátámasztva látták abban is, hogy a lapok minden országból közöltek híreket a sajtó magatartásáról, még egy cseh laphangot is közöltek, amelyik a németek „családi ügyének" mondta Ausztria bekebelezését, csak éppen Magyarország felől nem jött semmiféle tudósítás, és a hallgatás, tapasztalatok szerint, itt „vésztjósló" szokott lenni. Még 15-én este is, miután München város lakossága lelkesen ünnepelte a hazatérő diadalmas vezért, ennek a programnak atmoszférájában éreztem magam, amikor egy régebbi meghívás alapján a város vezetőivel vacsorán voltam együtt, és célzásokat hallottam arról, hogy Budapest „egy délutáni kirándulásra" van az új német határtól. Voltak azonban már olyan hangok is, amelyek német—magyar közös vállalkozásról beszéltek Csehszlovákia ellen. Egy városi tanácsnok, az SS-szervezet tagja, azt ajánlotta nekem, hogy Magyarország támadja meg Csehszlovákiát, Németország majd segíteni fogja. Mikor hátbatámadásunk veszélyére utaltam, biztosított arról, hogy egyik szomszédunk sem fog megmozdulni. Berlini szerencsekívánatainkat 16-án csak a Münchener Neueste Nachrichten közölte a többi hírek között, a Völkischer Beobachter müncheni kiadása pedig csak 17-én különösebb kiemelés nélkül.

Az elmúlt napok megmutatták, hogy a „Volkstum"[40]-határ gondolata, amely a VDA[41] minden részletre kiterjedő tevékenysége által a németek körében a politikai határokon belül és kívül mély gyökeret vert, még a baráti Magyarországgal szemben is itt-ott kevéssé barátságos gondolatokat ébreszthet. Ezzel szemben természetesen hivatkozni lehet Hitler kancellár

[40] Népiség.
[41] VDA = Volksbund fur das Deutschtum im Ausland. (Külföldi Németség Népi Szovetsége.)

ismételt nyilatkozataira, amelyek a „fremdes Volkstum"[42] feltétlen respektálásának elvét hangoztatják. E mellett az alapelv mellett is helye lehet azonban olyan gondolkozásnak, hogy az ideológiai közösség is alapja lehet szoros kapcsolatoknak a határoktól és a „Volkstumtól" eltekintve, amint például a házmesterem attól látta függővé téve — valószínűleg nem a maga esze után — a német csapatok bevonulását Magyarországba, hogy vajon van-e ott már elég nemzetiszocialista vagy sem.

Ausztria beolvasztása némely vonatkozásban bizonyos megkönnyebbülést jelent a Harmadik Birodalom legnagyobb problémája, a nyersanyagellátás terén. „Wir haben in den letzten zwei Jahren Reserven unserer Volkswirtschaft in ganz gewaltigem Umfange mobilisiert. Die Notlage der österreichischen Wirtschaft hat darin bestanden; dass vorhandene Produktionsmöglichkeiten nicht ausgenutzt werden durften. Das ist jetzt vorbei."[43] — írja a Völkischer Beobachter mai számában, Göringnek azzal a rendeletével kapcsolatban, amely az eddigi Ausztriát is bevonja a négyéves tervbe.

Kétségtelen, hogy a tartalékoknak fent is bevallott elhasználása után örömmel fog hozzányúlni a Harmadik Birodalom azokhoz az új erőforrásokhoz, amelyek Ausztriában most rendelkezésre jutottak. Teszi azt annál nagyobb örömmel, mert a birodalmi lakosság hangulata az utóbbi időkben majdnem kritikusnak volt mondható — sokak információja szerint — a nagy áldozatok hatása alatt, amelyeket tőle úgy a termelés, mint a fogyasztás terén a birodalom erőfeszítéseinek eredményessége érdekében követelt. (Nem lehetetlen, hogy ennek a hangulatnak az ismerete is közrejátszott politikai és a hangulattal kapcsolatos gazdasági indokok mellett az idei „tavaszi meglepetés" elhatározásában, bár hangzott el a múltban nyilatkozat, hogy a meglepetések sorozata lezárult.) Az ausztriai vasérc és fa (cellulóze, tej- és vajtermelés, zsír) éppen úgy előnyére fog válni a birodalom ellátásának, mint hasznára lesznek a munkanélküliek, akiket a birodalom akuttá vált mezőgazdasági munkásszükségletének fedezésére fognak elsősorban beállítani.

Nyilvánvaló azonban — és erre Fiehler Reichsleiter, München városnak Hitler nagy bizalmát élvező főpolgármestere is nyomatékosan utalt előttem —, hogy az erőgyarapodás

[42] Idegen népiség.

[43] Az utolsó két évben népgazdaságunk tartalékait hatalmas mértékben mozgósítottuk. Az osztrák gazdaság baja az volt, hogy meglevő termelési lehetőségeit nem használhatta ki. Ez most elmúlt.

Ausztria beolvasztása következtében távolról sem lesz elegendő ahhoz, hogy a Harmadik Birodalom égető nyersanyagproblémája a megoldás felé közeledjék. Egyik jelentésemben számszerűen is bátor voltam rámutatni a nyersanyagkérdés döntő politikai fontosságára a Harmadik Birodalom egész felépítésére nézve, mert a szociális politikájának lényegét képező fokozott munkaalkalmat csak fokozott anyagfelhasználással lehet megteremteni, feldolgozható anyagot pedig a négyéves terv sem tud előteremteni kellő mennyiségben. A kilátás a kolóniák után, ha csak 15%-os könnyebbséget is hoznának a behozatali szükségletben, ezután sem ülhet el. „England muss verstehen, dass Deutschland ohne Kolonien explodieren muss"[44] — mondta Fiehler.

Az angol „megértés" azonban igen kétséges, és ez Ausztria zavartalan beolvasztásának sikere után a védtelen „Südostraum" felé kell hogy irányítsa az itteni tekinteteket. Magyarország területe, ha mezőgazdasági termelése az „Ernährungslage"[45] lényeges könnyítéséhez is vezetne, ebben az esetben majdnem csak „Durchzugsland",[46] ahogy némelykor „felelőtlen elemek" mondják, Jugoszláviában azonban nagy erdőségek vannak, és az elmúlt évben 44 új bányát nyitottak meg, amelyeknek több mint a fele német vállalkozás, Romániában pedig az áhított nyersolaj tör elő a földből egyéb természeti kincsek mellett.

A nyomás a nyersanyagszükséglet kielégítése felé nagyobbnak látszik, mint a szudétanémetek felszabadításának nemzetietikai kívánalma, amely talán katonai tekintetben is nagyobb rizikóval jár.

Elképzelhető és remélhető természetesen, hogy a nyersanyagkérdést a Südostraumban a Harmadik Birodalom gazdasági megállapodások keretei közé is be tudja foglalni, amire a nemzetközi helyzet fejlődése is talán indítani fogja.

A magam részéről mindenesetre Nagyméltóságod intencióinak értelmében véltem eljárni, amikor itteni diskurzusaimban már f. hó 13-tól kezdve hangoztattam, hogy Magyarország csak egy politikát folytathat: a fokozott barátság politikáját Németországgal szemben, abban a reményben, hogy német részről is belátják és elismerik egy erős nemzeti érzésű, független Magyar-

---

[44] Angliának meg kell értenie, hogy gyarmatok nélkül Németország felrobban.
[45] Ellátási helyzet.
[46] Átvonulási terület.

ország barátságának értékét. A tapasztalatok a „grandes impuissances"[47] támogatásának effektivitása terén aligha csábíthatnak Ausztria kétértelmű politikájának utánzására.

Szabó György s. k.
m. kir. főkonzul

Sokszorosított másolat. — OL Küm. pol. o. 1938. 21/7. t. 993. sz.

20

Moszkva, 1938. március 26

JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY MOSZKVAI KÖVET JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

65/pol.—1938. *Szigorúan bizalmas!*

Március 23-án hosszabb beszélgetést folytattam Litvinov külügyi népbiztossal. Látogatásomnak célja volt: *a)* megismerni a Szovjetunió álláspontját a Duna-völgyi államok és problémákkal szemben az anschluss után; *b)* megállapítani, hogy Litvinovnak március 17-i nyilatkozatával, ill. ajánlatával kapcsolatban van-e valami koncepciója.

A népbiztos számolt az anschluss-szal; dramatikus megvalósítása mindazonáltal megdöbbentően hatott a szovjet körökre, mert egyszerre szemben találták magukat a németek délkelet felé irányuló előretörésének rideg tényével, melynek rémével évek óta ijesztgették önmagukat és a világot.

Az anschluss-szal megdőlt — Litvinov szerint — a hatalmi egyensúly Közép-Európában, és az ezáltal érintett valamennyi állam nemzetközi helyzetében lényeges változás állott be, ami előreláthatólag előbb-utóbb hatalmi átcsoportosuláshoz vezet. Hogy milyennek képzeli ezt az átcsoportosulást, arra vonatkozólag nem nyilatkozott a népbiztos; annak fejtegetésére szorítkozott csupán, hogy az ő véleménye szerint az anschluss minő befolyást gyakorolt a közvetlenül érintett szomszédos országok magatartására.

Olaszország — szerinte — Ausztria elfoglalása után a Harmadik Birodalommal ugyanolyan viszonyba került, mint ami-

[47] Nagy tehetetlenségek.

lyenben volt a világháború előtt az Osztrák—Magyar Monarchiával, csak azzal a különbséggel, hogy a Reich sokkal hatalmasabb és arrogánsabb, mint a monarchia volt. A népbiztos úgy látja, hogy Mussolini ugyanazt a politikát követi a birodalommal szemben, mint amelyet a régi Itália a monarchiával szemben követett, vagyis tehetetlenségében őszinte barátságot szimulál, míg egy alkalmas pillanatot talál, hogy ugyanazt csinálja vele, amit a háború előtti Olaszország csinált az osztrák—magyar szövetségesével.

Magyarország és Jugoszlávia, a másik két új szomszéd, most hozsannát kiált a Reich felé, mondotta a népbiztos, amit nem lehet tőlük rossznéven venni, mert gyengeségükben nem tehetnek mást. Ő azonban meg van győződve, hogy lelkük mélyén mindkettő segítséget kiált. Jugoszlávia helyzetét az új alakulás után rosszabbnak látja, mint a miénket, mert az szerinte most Olaszország és Németország közé szorult.

Magyarország és az összes Duna-völgyi államok úgy politikai, mint gazdasági önállósága — Litvinov szerint — a német birodalom előretörése és óriási túlsúlya folytán szenvedni fog, és ha kellő ellenállást nem tudnak kifejteni, el fogják veszíteni függetlenségüket. A nagy országoknak — tette hozzá — éppen az volna a feladatuk, hogy az új helyzetben ezeknek az államoknak anyagi és politikai támogatást nyújtsanak függetlenségük biztosítása érdekében.

A magyar—szovjet viszonyra kijelentette: „Unser Verhältniss zu Ungarn wurde durch die Änderung nicht berührt, im Gegenteil, wir sind jetzt an der Erhaltung der Unabhängigkeit Ungarns in gesteigertem Masse interessiert."[48] Ezt a kijelentést a beszélgetés folyamán kétszer is tette.

Érdeklődött római jegyzőkönyvek sorsa és a kisantanttal folytatott tárgyalásaink menete iránt. Midőn erre megadtam a felvilágosításokat, nem hagytam kétségben afelől, hogy az anschluss nem érintette zavarólag a magyar—német viszonyt, és hogy a mi őszinte barátságunkban Németországhoz nem állott be változás. Meg kell azonban állapítanom, hogy bár ezt természetesnek találta, mégis különös megelégedést mutatott, mikor közöltem vele, hogy Rómában való intim viszonyunk fenntartása, sőt kimélyítése lesz továbbra is egyik fő célja külpolitikánknak. A népbiztos ezt azért hallja szívesen, mert ez igazolja előtte,

[48] A változások nem érintik Magyarországhoz fűződő kapcsolatainkat, sőt ellenkezőleg, fokozottabb mértékben érdekünkben áll Magyarország függetlenségének fenntartása.

hogy még nem hódoltunk be teljesen a németeknek, másrészt pedig, bármennyire is haragszik Mussolinira, mégis inkább ennek, mint Hitlernek kíván barátokat, mert megvan győződve és közép-európai politikáját is arra alapítja, hogy Olaszország előbb-utóbb elárulja Németországot. Ez a meggyőződés különben a népbiztos számára — benyomásom szerint — most az egyedüli megnyugtató momentum az anschluss és következményeivel szemben.

Szóba hoztam a Szovjetunió viszonyát a kisantant államokhoz is. A Csehszlovákiával való barátságban nem történt változás, mondotta, Romániát a népbiztos feltűnő előzékenységgel kezelte, kétszer is hangsúlyozta, hogy a Butyenko-ügy nem befolyásolhatja a szovjet—román viszonyt, melyet inszisztálásomra így jellemzett: „nem különösen jó, de zavartalan és normális szomszédi viszony". Három hét alatt mily változás a hangnemben! Litvinov soha ily előzékeny rezerváltsággal nem beszélt Romániáról. Mi lehet ennek az oka? Komolyan elfordult volna Bukarest Berlintől? Vagy a cseh veszedelem és egy esetleges (ha csak formális is) segélynyújtási lehetőség biztosítása kényszeríti mérséklésre a szovjet diplomáciát?

Végül szóba került a külügyi népbiztosnak március 17-én tett javaslata nemzetközi konferencia egybehívására. Aziránt érdeklődtem, hogy javaslatával mily terve van, hogy az magában foglalja-e: *a)* politikai egyensúly létesítését Közép-Európában; *b)* a Duna-völgyi és Balkán-államok részvételi lehetőségét, anélkül, hogy egzisztenciájukat veszélyeztetnék; *c)* a még megoldandó nemzetközi kérdések rendezését vagy *d)* a békeszerződések még érvényben levő igazságtalanságainak véglegesítését a status quo fenntartása formájában.

Litvinovot a pozitív kérdések egy kissé meglepték; kijelentette, hogy az ő nyilatkozata csak „sondierung" volt, hogy kifejezetten nem iniciálta konferencia összehívását, és hogy egyáltalán nincs nagy reménye Anglia kedvező állásfoglalására. A nyilatkozat-tételnél határozott terv nem lebegett szeme előtt. Elsősorban a felelősséget akarta a Szovjetunióról elhárítani. Az ügy lényegében — szerinte — mindenekelőtt arról volna szó, hogy a németek további expanziójának kellene gátat vetni. Később azután esetleg lehetne szó arról is, hogy a kollaboráló államok békés úton bizonyos változásokat eszközölnének.

Az volt a benyomásom, hogy a népbiztosnak tényleg nem volt nagyobbszabású terve a javaslattételnél. Célja úl. tisztán az volt, hogy a hangulat kihasználásával megismételje a de-

mokratikus országoknak egy német, ill. fasisztaellenes blokkba való egyesítését, amely kísérlet különben ismét keserű csalódással végződött.

Jungerth s. k.
m kir. követ

Sokszorosított másolat. — OL Küm. pol. o. 1938. 21/7. t. 1120/pol.

21

Burgos, 1938. május 5

WODIANER ANDOR BURGOSI ÜGYVIVŐ JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

11/pol. Sp. *Titkos!*

Amint azt már táviratilag voltam bátor Nagyméltóságodnak tisztelettel jelenteni, Franco tábornok államfői minőségben múlt hó 23-án bemutatkozó kihallgatáson fogadott.

Bevezetésként a Kormányzó Úr Őfőméltóságának bajtársi üdvözletét adtam át a tábornoknak, jóllehet erre utasításom nem volt. Nézetem szerint azonban ettől nem lehetett eltekinteni, és nem is hiszem, hogy ezt téve a legmagasabb intenciók ellenére jártam volna el. Természetesen az „üzenetet" megfelelő kísérőszavakkal adtam át, amelyekben főleg azt a tagadhatatlanul fennálló párhuzamot igyekeztem kidomborítani, amely Őfőméltósága és Franco tábornok történelmi szerepe között fennáll.

Belpolitikai kérdésekről beszélve, Franco tábornok legfőbb célkitűzésének a bolsevizmus teljes kiirtását jelezte. Egyébként röviden kifejtette erős klerikális alapszínezetű korporációs terveit. Feltűnt, hogy a tábornok, ezúttal is, mint mindig, ha idegenekkel beszél spanyol belpolitikai problémákról, nyomatékosan leszögezte, hogy a jövendő spanyol alkotmány teljesen spanyol jellegű lesz, és e tekintetben nem fogja magát más országokból behozott eszmék által inspiráltatni. Bár ez nézetem szerint nehezen lesz keresztülvihető, Franco tábornok szavai mindenesetre bizonyítják, hogy a spanyolok mennyire idegenkednek külföldi befolyások érvényesülésének még a látszatától is.

A külpolitikával kapcsolatban azt a vonatkozó táviratomban már jelentett kérést intéztem az államfőhöz, hogy a vezetése alatt álló kormány adott esetben közvetve támogassa a magyar ügyet, amint hogy mi is támogattuk közvetve a nemzeti mozgalmat azáltal, hogy pl. kereskedelmünket a vörös területek felé beszüntettük, hogy a spanyol üggyel kapcsolatos nemzetközi konferenciákon mindenkor a nemzetieknek kedvezőbb megoldás mellett foglaltunk állást stb. Figyelmet érdemel a kérésemre kapott válasz. Ugyanis a tábornok kijelentette, hogy a nemzeti spanyol kormány a polgárháború befejezése után szakítani fog az előző rezsimek külpolitikai passzivitásával, és aktív nagyhatalmi politikát fog folytatni. Tehát a fontosabb európai problémák megoldásánál hallatni fogja szavát, és érvényesíteni fogja befolyását. És éppen ezen kijelentéseinek folytatásaképp mondotta a tábornok, hogy Magyarország a jövőben számíthat nemzeti Spanyolország közvetett támogatására. Megjegyzem, a tábornok teljesen tisztában volt azzal, hogy az „adott esetben" kifejezéssel Csehszlovákia esetleges likvidációjának kérdésére céloztam.

Áttérve a katonai kérdésekre, a tábornok főleg eddigi két nagyobb échecjének (Madrid és Guadalajara) igyekezett magyarázatát adni. Madridot 1936 novemberében csak az esetben vehette volna be, ha előbb a várost védő vörös csapatok vele a városon kívül ütközetbe bocsátkoznak. Ezt azonban nem tették meg, és ahhoz, hogy Madridot akár ostrom alá fogja, akár pedig utcáról utcára foglalja el, elég ereje nem volt. Egy ilyen utcai közelharc ezenkívül annyi ember- és anyagi áldozatot kívánt volna, amely nem állott volna arányban az elérhető eredménnyel. Egyébként is — fűzte hozzá a tábornok — Madridnak semminemű stratégiai jelentősége nincs, és annak közeli elfoglalására súlyt nem helyez. Sőt, ha ma Miaja tábornok kiürítené azt, amire minden komoly stratégiai oka megvolna, csak kellemetlenséget okozna neki, miután ezáltal kb. 1 millióval több ember ellátásáról kellene nagy közlekedési nehézségek közepette gondoskodnia. Ami pedig a guadalajarai ütközetet illeti, a tábornok az offenzíva folyamán beállott kedvezőtlen időjárásváltozástól eltekintve a vereség okaként a segítségre küldött olasz csapatok elégtelen katonai kiképzését hozta fel.

Természetesen a tábornok további terveire vonatkozólag nem nyilatkozott, és e tekintetben nem is tettem fel indiszkrét kérdéseket.

Végül szabadjon megjegyeznem, hogy Franco tábornokot,

akit különben még Madridban a polgárháború előtt volt szerencsém személyesen ismerni, dacára az elmúlt 20 hónap nagy munkateljesítményének — hiszen egy személyben államfő, miniszterelnök és effektív hadseregfőparancsnok — kitűnő színben, egészségben és kedélyállapotban találtam.

Wodianer

m. kir. ügyvivő

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1938. 29/7. t. 1621. sz.

II

A MÜNCHENI KONFERENCIA ÉS AZ ELSŐ BÉCSI DÖNTÉS

Ausztria annektálása után a német külpolitika közvetlen célja a csehszlovák állam lerohanása volt. Csehszlovákia gazdasági jelentőségén túl, fontos stratégiai pont volt, hídfőt, felvonulási területet képezett a soron következő keleti és délkelet-európai hódításokhoz. A német kormánykörök már jóval az anschluss előtt megkezdték Csehszlovákia megszállásának katonai és diplomáciai előkészületeit.

A csehszlovákellenes akció előkészítésében és végrehajtásában Hitlerék komoly szerepet szántak a nyíltan revíziós külpolitikát hirdető magyar kormánynak. Számos, időközben napvilágra került diplomáciai irat minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy már a harmincas évek közepétől kezdve a német—magyar megbeszélések során ismételten napirendre került a Csehszlovákia elleni közös fellépés kérdése. Berlin megértést tanúsított a magyar revíziós igények iránt, és hajlandó volt azokat támogatni, de csak annyira, amennyire saját célkitűzéseinek megvalósítását elősegítették. A német diplomácia ezért igyekezett megértetni a magyar kormánykörökkel, hogy értelmetlen egyszerre és minden irányban fellépni revíziós törekvéseik érvényesítéséért, azokat egyelőre csak Csehszlovákia ellen összpontosítsák. 1938 elején a magyar kormány késznek mutatkozott felhagyni addigi — minden irányú — kardcsörtető külpolitikájával, és bekapcsolódni Hitler soron következő akciójába. A Wilhelmstrasse utasítására a magyar külpolitika a kisantant többi országa felé békülékenységet mutatott — Jugoszláviát és Romániát igyekezett semlegesíteni az esetleges csehszlovák konfliktus idejére. Ezzel párhuzamosan a csehszlovák

kormány közeledési kísérleteit, a németellenes összefogásra tett, különben bátortalan és felemás ajánlatait a magyar kormány a legmerevebben visszautasította. (24) A magyar ellenforradalmi rendszer ellenállásán tehát már csírájában meghiúsult, hogy a Duna-medencében bármilyen németellenes összefogás létrejöjjön. A magyar uralkodó osztályok rövidlátó, önző osztálycélokért folytatott politikája nem kis szerepet játszott abban, hogy a fasiszta Németország olyan könnyűszerrel foghatott hozzá a „Drang nach Osten" tervének megvalósításához.

Egy hónappal Ausztria bekebelezése után, 1938 áprilisában, Hitler és Keitel, a német vezérkar főnöke, már megtárgyalták a Csehszlovákia elleni támadás konkrét részleteit. E megbeszélések eredményeképpen született meg május 30-án az ún. „Fall Grün"-terv végleges változata, (31) amely Csehszlovákia felszámolásának politikai és katonai irányelveit rögzítette. A tervezet külön pontban foglalkozik a magyarok és a lengyelek bekapcsolásának módjával. Alapul Hitlernek az a tétele szolgált, hogy a Csehszlovákia elleni agressziónál számbajövő szövetségeseket a területgyarapítás lehetőségeinek megcsillogtatásával kell megnyerni.

Horthyék kilátásai igen sokat ígérőek voltak: kijátszhatták magukat a magyar kisebbségek megmentőinek, a trianoni igazságtalan békeszerződés jóvátevőinek. Valójában az ellenforradalmi rendszert nem aggasztotta különösebben a magyar kisebbség sorsa, ha kellett, összefogtak és szorosan együttműködtek a magyarság legnagyobb ellenségeivel, pl. Tisóékkal, (39) akik még a magyar szót is ki akarták üldözni Pozsonyból és Kassáról. A kisebbségekre való hivatkozás csak taktika volt, ürügyül szolgált a Csehszlovákia elleni agresszív tevékenységhez: a finánctőke és a nagybirtok uralmának kiterjesztését várták a magyarok, szlovákok és kárpátukránok újabb százezrei felett. (45, 61) Horthyék az ún. „országgyarapítástól" a mindjobban feszülő társadalmi ellentmondások megoldását, ingatag helyzetük megszilárdulását remélték. Ezért vállalkoztak készségesen a Hitler által kijelölt szerep teljesítésére. Sztójay berlini követ már Ausztria megszállásának napján sietve érdeklődött Göringnél a Csehszlovákia elleni támadás időpontja, valamint az együttműködésre vonatkozó tárgyalások iránt. Ilyen irányú puhatolózásait kormánya nevében többször is megismételte. (25)

Hitler, de különösen a német vezérkar, tisztában volt az adott nemzetközi erőviszonyokkal, amelyek 1938 tavaszán és

nyarán még nem dőltek el az agresszor javára. Egyelőre Csehszlovákia belső bomlasztása került előtérbe.

Ebben a vonatkozásban komoly szerepet kaptak a Csehszlovákiában élő kisebbségek. A német Külügyminisztérium 1938 tavaszán nagy alapossággal kidolgozta a Csehszlovákia belső helyzetét aláásni hivatott irányelveket. Ribbentrop és közvetlen munkatársainak utasítása alapján Henleinék kezdeményezésére hozzáfogtak az ún. autonomista front megszervezéséhez.

Miután a Szudétanémet Párt megbízottai 1938. február 8-án megegyeztek Hlinkáékkal, február 12-én Budapestre érkeztek. Darányival és Kányával tárgyaltak a csehszlovák állam felrobbantására irányuló elgondolásaikról. A magyar miniszterelnök és külügyminiszter e tárgyalások során ígéretet tettek az együttműködésre. Ugyanakkor, a nyomaték kedvéért, még a német kormánykörök is figyelmeztették a magyar kormányt, hogy igényeiben tartson lépést a Szudétanémet Párt követeléseivel. (27, 28)

Bár a budapesti kormánykörök tevékenyen Hitler kezére játszottak a Csehszlovákia elleni aknamunkában, Berlin időszakonként ismételten rosszallotta, hogy a magyar akciók nem elég erélyesek és határozottak, és többször interveniáltak azok erősítése érdekében. (36, 37)

Kétségtelen, hogy a magyar kormányzat a csehszlovák krízis folyamán nemegyszer tett tanúságot a bizonytalanságról, kapkodásról, sőt ijedelemről is. Ennek az óvatosságnak forrása több tényezőben rejlett.

A csehszlovák válság első szakaszában, 1938 tavaszán és nyarán, a magyar kormánykörök még kétségesnek tartották az esetleges Csehszlovákia elleni háború kimenetelét. A vezérkar birtokában levő titkos információk a német gazdasági, politikai és katonai helyzet ingatagságáról számoltak be.

A csehszlovák kormánynak az 1938 májusi válság idején tanúsított határozott magatartása, valamint az attól való félelem, hogy a háborús konfliktus nem korlátozódna csak Németországra és Csehszlovákiára, bizonyos óvatosságra késztette a magyar revíziós köröket.

Abban sem voltak biztosak, hogy Jugoszlávia és Románia semlegesek maradnak-e. Attól tartottak, hogy mindkét állam eleget tesz majd Csehszlovákiával fennálló szerződéses kötelezettségeinek.

A magyar külpolitika bizonytalanságában szerepet játszott az a körülmény is, hogy ekkor még angol—francia beavatkozással is számoltak. (22, 34, 35) A nyugati hatalmak későbbi magatartása azonban meggyőzte a magyar kormányt arról, hogy minden ilyen irányú aggálya alaptalan: 1938 tavasza óta a magyar Külügyminisztériumba befutó diplomáciai iratok egész sora számolt be arról, hogy a nyugati hatalmak nem fogják exponálni magukat Csehszlovákiáért, s készek mindent helybenhagyni, ami az ún. „békés evolúció" útján történik. A nyugati hatalmak álláspontját igen szemléltetően fejezték ki azok a felelős angol politikusok, akik az Angliában tartózkodó Wiedemann-nak — Hitler személyi szárnysegédjének — azt a tanácsot adták, hogy „do not shoot — but strangle" — lőni nem szabad, megfojtani igen. (29) A nyugati hatalmak tehát aláásták a kollektív biztonság különben is gyenge építményét, és a be nem avatkozás ürügye alatt szemet hunytak Németország agresszív cselekedetei felett, abban bizakodva, hogy sikerül azokat Kelet felé irányítani.

A magyar kormány esetleges fenntartásait a Vatikán is igyekezett eloszlatni. Pacelli bíboros államtitkár, a későbbi XII. Pius pápa, Barcza György vatikáni magyar követ, majd később Thierry Heribert vatikáni követségi tanácsos útján reményét fejezte ki, hogy a Csehszlovákia elleni német akció nem vezethet háborús összetűzéshez, és már eleve lemondott az önálló csehszlovák állam létezéséről.

A szovjet kormány közvetlenül Ausztria bekebelezése után, 1938. március 17-i nyilatkozatában felhívta a világközvélemény figyelmét azokra a veszélyekre, amelyek ezúttal Csehszlovákia függetlenségét fenyegetik. Ugyanebben a felhívásban a Szovjetunió javaslattal fordult egyes államokhoz, elsősorban a nagyhatalmakhoz, a béke kollektív megvédése érdekében. (23) A külügyminisztériumi iratok egész sora tanúskodik arról, hogy a Szovjetunió diplomáciai tevékenysége nem korlátozódott a csehszlovák konfliktus kitörésének megakadályozására, hanem egyidejűleg komoly előkészületek történtek abban az irányban, hogy igazságtalan támadás esetén a Csehszlovák Köztársaságnak katonai segítséget is nyújtson. (33, 38, 41) A Szovjetunió figyelmeztette a lengyel és a magyar kormányt, (30) hogy a Csehszlovákia elleni agresszióban való részvételük komoly következményekkel fog járni. Magyar vonatkozásban igen tanulságosak ebből a szempontból Jungerth-Arnóthy Mihály moszkvai magyar követ jelentései, amelyek részletesen beszámolnak

arról, miként hívták fel ismételten Magyarország figyelmét a szomszéd országokkal való megegyezésre és összefogásra. (32)

Az intelmek süket fülekre találtak. Horthyék nemcsak folytatták, de fokozták is a hitleri Németország szolgálatában Csehszlovákia széttörésére irányuló romboló tevékenységüket, amely 1938 őszén újabb és magasabb szakaszba lépett. Döntő szerepe volt ebben személy szerint Horthynak. Kishitűséggel vádolta egyes minisztereit, és attól sem riadt vissza, hogy pl. Kánya külügyminiszter aggályait a németek segítségével oszlassa el. Amikor augusztus 20-án Horthy Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter kíséretében Berlinbe utazott, minisztereit Ribbentropnak adta át „megpuhításra", maga pedig négyszemközt tárgyalt Hitlerrel. A német külügyminiszter arról igyekezett meggyőzni magyar kollégáit, hogy sem Nagy-Britannia, sem Franciaország nem fog Csehszlovákia segítségére sietni. Ribbentrop hangsúlyozta, hogy Magyarország, amennyiben területeket akar szerezni, ne mulassza el kihasználni a kínálkozó alkalmat, és ne remélje, hogy számára mások fogják kikaparni a gesztenyét. A közbenjárás nem maradt eredménytelen. Kánya késznek mutatkozott korábbi aggodalmaskodó álláspontja feladására. Döntő szerepe volt ebben annak, hogy Hitlerrel folytatott megbeszélései során Horthy elkötelezte magát a Csehszlovákia elleni nyílt fellépésre.

A magyar kormánykörök kezdettől tartottak attól, hogy a kilátásba helyezett osztozkodásnál ők húzzák a rövidebbet. Ezért, amikor Hitler 1938. szeptember 13-án a szudétanémeteknek önrendelkezési jogot követelt, másnap, szeptember 14-én, Sztójay felkereste Weizsäckert, és közölte vele, hogy a magyar kormány érthetetlennek tartana bármiféle rendezést, amely a magyar érdekeket nem olyan mértékben venné figyelembe, mint a szudétanémetekét. Amikor ismeretessé vált, hogy Nagy-Britannia miniszterelnöke újra Hitlerhez utazik, Imrédy Berlinbe sietett. Miután átadta Horthy levelét Hitlernek, amely a magyar kívánságokat tartalmazta, még egyszer emlékeztette Hitlert: a magyar kormány tiltakozni fog minden olyan megoldás ellen, amely megkülönböztetést tesz a magyar és a szudétanémet követelések között.

A magyar kormány a diplomáciai hadjárat fokozása mellett katonai intézkedéseket is hozott: több korosztályt behívott, és a hadsereget a cseh határon, Miskolc és Gyöngyös között, valamint Győrnél vonták össze.

Szeptember 22-én a magyar Külügyminisztérium éles hangú

jegyzéket küldött a prágai kormánynak, amelyben a magyar területek elkülönítését, a szlovákok és kárpátukránok számára önrendelkezési jog biztosítását követelte. A csehszlovák kormány válaszjegyzékében kifejtette, hogy hajlandó baráti tárgyalásokat kezdeni a magyar kormánnyal, és a magyar kisebbségeknek ugyanolyan jogokat biztosítani, mint amilyet a szudétanémeteknek terveztek a tárgyalások megszakításáig. A magyar kormányt ez a válasz nem elégítette ki. Szeptember 28-án Wettstein János prágai követ útján újabb jegyzéket küldött, megismételve a szeptember 22-i jegyzék tartalmát. A csehszlovák kormány ezt visszautasította.

A müncheni konferencia előtt egy nappal, szeptember 28-án Sztójay kihallgatást kért Göringtől, és egy teljes órán át faggatta, hogy szóba kerül-e a müncheni összejövetelen a magyar kérdés. Göring arcátlanul a németek legmesszebbmenő támogatásáról biztosította Sztójayt, bár nagyon jól tudta, hogy a magyar kérdés nem szerepel a napirenden. A félelem, hogy elillan a történelmi pillanat, arra indította Sztójayt, hogy még aznap este összeköttetést keressen Budapesttel, és azt tanácsolta Kányának, hogy Csáky a magyar követeléseket feltüntető térképpel azonnal induljon Mussolinihoz. (40)

Szeptember 29-én reggel Csáky kihallgatást kért Mussolinitól, majd Ciano jelenlétében vázolta a magyar kormány követeléseit. Mussolini ígéretet tett, hogy mihelyt a szudétanémet kérdéssel végeznek, azonnal felveti a magyar és a lengyel kérdést, és követeli, hogy azt ugyanolyan alapon rendezzék, mint a német kérdést. „Ha eme minimális program sem megy" — mondta Mussolini fennhéjázóan —, akkor — „támadjanak... Teremtsenek fait accomplit". (42) De a konferencián Mussolini már korántsem volt ilyen harcias. Szó nélkül alávetette magát Hitler akaratának, aki viszont nem volt érdekelve abban, hogy a kérdés magyar és lengyel vonatkozásai a négyhatalmi konferencia elé kerüljenek. Ebben maga akart dönteni. A magyar kérdésről csak a konferencia jegyzőkönyvének függeléke emlékezik meg, megállapítva, hogy Magyarország és Lengyelország Csehszlovákiával szemben támasztott követeléseit az érdekelt kormányok kétoldalú tárgyalásokkal oldják meg. Amennyiben a felek három hónapon belül nem tudnak megállapodni, a kérdés a müncheni konferencia részvevői elé kerül. (43)

Az 1938. szeptember 29-én létrejött megállapodás Hitler, Mussolini, Chamberlain és Daladier között, az ún. „müncheni egyezmény", jelentős területeket ítélt oda Németországnak. (43)

Az új német határ jóval a korábban kiépített cseh védővonalak mögött húzódott, 30—50 km-re közelítve meg Prágát és a cseh nagyvárosokat. A müncheni döntés ily módon Csehszlovákiát teljesen kiszolgáltatta a hitleri Németországnak.

A csehszlovák kormány elfogadta a müncheni egyezmény feltételeit: inkább kapitulált, semhogy igénybe vette volna saját népének áldozatkészségét és a Szovjetunió segítségét.

A csehszlovák nép el volt szánva a köztársaság megvédésére. Lelkesedéssel tett eleget a szeptember 23-i mozgósítási felhívásnak. Ebben a harcban támogatta a világ haladó emberisége, közte a magyar társadalom haladó rétegei is.

A Kommunisták Magyarországi Pártja az egész csehszlovák válság idején a „Dolgozók Lapja" és az „Új Hang" hasábjain leleplezte a magyar uralkodó körök csehszlovákellenes tevékenységét, amely a magyarság „segítségéről" és a „hazáról" szóló hangzatos frázisok ellenére a magyar nép nemzeti érdekei ellen irányult. A magyar kommunisták hangsúlyozták, nem lehet és nem szabad Trianont úgy revideálni, hogy ezzel kérdésessé váljon a megmaradt magyar állam függetlensége is. Helyesnek bizonyult a „Dolgozók Lapja" 1938 áprilisi számának megállapítása: „Ha Ausztria bekebelezése a német fasiszták szerint történelmi szükségszerűség volt — úgy holnap hasonló szükségszerűségnek fogják Hitlerék nyilvánítani Magyarország megszállását is."

A köztársaság függetlenségéért folytatott harcban a csehszlovák népnek támogatást nyújtottak az ott élő magyarság haladó képviselői is. Különböző felhívásokban, gyűléseken, tüntetéseken; Pozsonyban, Kassán, Ungváron, Beregszászon, Tarnócon és másutt a magyarság tízezrei szálltak síkra Csehszlovákia függetlenségéért, felismerve, hogy Csehszlovákia védelmezésével Magyarország függetlenségéért is harcolnak.

A Csehszlovákia függetlenségéért küzdő erőknek bátorítást adott az a körülmény, hogy a Szovjetunió kezdettől fogva síkraszállt a köztársaság területi épségéért. A szeptemberi válságos napokban a Szovjetunió kész volt szövetségi kötelezettségei teljesítésére, (41) s a Kommunista Párt főtitkára, Klement Gottwald útján félreérthetetlen üzenetet küldött a csehszlovák kormánynak: kész segítséget nyújtani a német agresszió ellen Franciaország tartózkodása esetén is, ha a segítséget hivatalosan kérik. Szeptember 29-én, a müncheni konferencia megnyitásának napján, Fierlinger moszkvai csehszlovák követ a külügyminiszterhez írt levelében kifejtette, hogy a Szovjetunió hű szövetséges

volt és az is maradt, és Moszkva segíteni akarása sokkal nagyobb, mint ahogy az a külső jelekből látszik. De a csehszlovák kormány nem vette komolyan a csehszlovák—szovjet egyezményt, és eltökélt szándéka volt, hogy nem veszi igénybe a szovjet segítséget, ha a franciák nem avatkoznak be. Ezt Beneš elnök Gratz Gusztávval folytatott beszélgetésében kifejtette, (22) és visszaemlékezéseiben nyíltan is beismerte. Ily módon válasz nélkül maradt a szovjet kezdeményezés. Bár Beneš, miután átnyújtották a müncheni paktum feltételeit, szeptember 30-án a prágai szovjet követ útján megérdeklődte, mi a szovjet kormány álláspontja, de a választ már nem várta be, országát a kapituláció útjára vitte.

A magyar revíziós körökben a müncheni konferencia határozatai vegyes érzelmeket keltettek. Az első reflexió Budapesten az azon való elkeseredés volt, hogy Hitler és Mussolini nem tartották be ígéreteiket. Ezeket a benyomásokat azonban egyre inkább háttérbe szorította az a felismerés, hogy Csehszlovákia szétesése feltartóztathatatlanul megindult, s a háború után folytatott revíziós politika mégiscsak meghozta első gyümölcsét. Október 1-én este már útban voltak Horthy, (44) Imrédy és Kánya üdvözlő és köszönő levelei Berlinbe és Rómába.

A müncheni konferencia után a magyar uralkodó körök a korábbinál sokkal agresszívebben folytatták a meggyengült Csehszlovákia elleni diplomáciai és katonai hadjáratot. Az 1938. október 1-i, 2-i, de különösen az október 3-i magyar jegyzék már a legdurvább módon avatkozott be a csehszlovák belügyekbe. (46) Október 1-én Imrédy miniszterelnök magához rendelte Kozma Miklós volt belügyminisztert, és a legnagyobb titoktartás mellett megbízta irreguláris diverzáns alakulatok megszervezésével.

Kozma, a magyar vezérkarral együttműködve, főleg nyilasokból és munkanélküliekből, valamint a soviniszta propagandától megtévesztett és kalandokat kereső fiatalokból megalakította az ún. szabadcsapatokat, majd a jól felfegyverzett és kiképzett „rongyosgárdistákat" október 5-től kezdve illegálisan átdobták a csehszlovák határon romboló tevékenység végrehajtása céljából. (45)

A szudéta és a tescheni területeken oly jól bevált provokációs hadjárat fokozása érdekében a magyar kormány Lengyelországhoz fordult segítségért. Október 5-én Csáky külügyi államtitkár Varsóba érkezett, ahol Beck külügyminiszterrel az akciónak a lengyelekkel való összehangolásáról tárgyalt. Beck még

aznap, október 5-én, Csáky kérésének megfelelően intézkedett a lengyel vezérkarnál, és ettől kezdve az együttműködés teljes volt. A lengyel és a magyar határon a diverzánsok átdobása egyre nagyobb méreteket öltött. (49, 50, 51) Kozma szavai szerint az akciót valóságos kis háborúvá változtatták. Az volt a cél, hogy a fegyveres provokációkkal siettessék Prágában a magyar követelések maradéktalan teljesítését.

A magyar hivatalos követelések „a néprajzi alapokon nyugvó müncheni egyezmények" értelmében csak a magyarlakta területek visszaadására vonatkozhattak. A valóságban azonban előkészületek folytak egész Szlovákia és Kárpát-Ukrajna megszerzéséért. E célból a magyar kormány titkos tárgyalásokat folytatott Tisóval, valamint Bródyval, a kárpátukránok vezérével. (39, 47, 48) Bár Szlovákia és Kárpát-Ukrajna megszerzésének kérdésében a magyar kormány teljes mértékben élvezte a lengyel támogatást és az olasz hozzájárulást is, mégis a szóban forgó területek megszerzésére, a németek ellenállása miatt, egyre kisebb lett a remény.

Hitler, aki a magyarokkal folytatott tárgyalásai során többször kilátásba helyezte Kárpát-Ukrajna és Szlovákia Magyarországhoz csatolását, München után a legmerevebben elzárkózott ez elől. A müncheni konferencia után a németek Csehszlovákia elleni terveiben a magyar kérdés jelentősége csökkent. Hitler most már arra törekedett, hogy minél kevesebb területet vágjanak ki Csehszlovákiából, mert teljes bekebelezése a német külpolitika soron levő feladata volt. Szlovákiával és Kárpát-Ukrajnával kapcsolatban a német diplomácia már saját terveket szőtt.

A német kormány ezúttal az etnikai elvre hivatkozva intette le a támogatásért hozzá folyamodó magyar politikusokat, és azt tanácsolta, hogy a magyarlakta területekre korlátozzák igényeiket. A németek álláspontja nagy elkeseredést váltott ki a magyar revíziós körökben, mert meghiúsulással fenyegette a régen melengetett terjeszkedő terveket. Kárpát-Ukrajna megszerzését ugyanis még inkább szívügyének tekintette a magyar reakció, mint a valóban magyarlakta területek visszacsatolását. Jellemzőek ebből a szempontból Kozma Miklós október 10-i naplójegyzetei: „Magyarországnak szüksége van nemcsak arra, hogy visszaszerezzük a csehektől a magyar területeket, hanem szüksége van a Ruszinföldre is, és a Ruszinföld révén közös magyar—lengyel határra. A Ruszinföld fontossága a magyar gondolat szempontjából felmérhetetlen, talán nem népszerű,

amit mondok, a Ruszinföld politikai értékében sokkal több, mint bármely, vagy akár több visszakövetelt magyar város. Nekem régi meggyőződésem, hogy ez így van."

Bármennyire is áhítoztak Horthyék a nem magyar népességű Kárpát-Ukrajnára, mit sem tehettek Berlin akarata ellenére. Be kellett érniük a magyarlakta területekkel, Kárpát-Ukrajna és Szlovákia esetében pedig az önrendelkezési jog biztosításával. Ami a kárpátukránok és szlovákok önrendelkezési jogáért való harcot illeti, az a magyar uralkodó osztályok részéről csupán taktikai manőver volt. Nagyon is szemléltetően igazolja ezt Kozma Miklósnak a Magyar Távirati Irodában tartott bizalmas beszéde, (61) de bizonyítja a Horthy-uralom alá került kárpátukránok jogfosztottsága és elnyomatása is.

A csehszlovák kormány, miután október 2-án Teschen és Oderberg átadásával kielégítette a lengyelek követeléseit, engedve a magyar kormány igen erős diplomáciai és katonai nyomásának, hozzájárult a közvetlen tárgyalások megindulásához. A megbeszélések október 9-én kezdődtek Komáromban, és négy napon át, rendkívül feszült légkörben folytak. Csehszlovákiát a tárgyalásokon a központi kormányon kívül a szlovák és a kárpátukrán kormány is képviselte.[1] A magyar delegáció legnagyobb meglepetésére a vele szemben álló tárgyalófél csak autonómiát volt hajlandó adni a magyar kisebbségnek, és ha a továbbiakban tett s területi engedményeket, azok is tízszer kisebbek voltak az eredeti magyar követeléseknél. Nyilvánvaló volt, hogy a teljesen behódolt csehszlovák kormány merev magatartása mögött Hitler áll, akivel egyébként a tárgyalások folyamán mindvégig kapcsolatban volt a csehszlovák delegáció. Mivel a magyar kormány képviselői, Kánya, Teleki és a többiek sem voltak hajlandók engedni követeléseikből, a tárgyalások megszakadtak. A magyar diplomácia riadót fújt. Az erősen németbarát Darányi miniszterelnök október 14-én Münchenbe sietett, ahol még aznap Keitel és Erdmannsdorff jelenlétében Hitlerrel találkozott. Hitler ellentámadásba ment át, és szemrehányásokkal illette a magyar kormányt, személyesen Kányát, München előtti ingadozásáért, azért, hogy a német politikát annak idején nem támogatták elég határozottan. Darányi, hogy eloszlassa a Führer haragját és kételyeit, kijelentette, hogy Magyarország az eddiginél szorosabb kapcsolatba akar lépni a Berlin—Róma tengellyel, és ezért

[1] A müncheni döntés után Csehszlovákia föderatív állam lett. Szlovákia és Kárpát-Ukrajna autonómiát, külön kormányt kapott.

kész csatlakozni az antikomintern paktumhoz. Hitler a Népszövetségből való kilépés lehetőségét is szóba hozta, és Darányi ezt is kilátásba helyezte.

Darányi útjával egy időben, október 14-én, Csáky Rómába repült. Mussolini, mint mindig, ezúttal sem fukarkodott az ígéretekkel, és a legmesszebbmenő politikai, diplomáciai és katonai támogatásáról biztosította a magyar kormányt. (52, 53)

A diplomáciai akciókkal párhuzamosan a magyar kormány igyekezett fokozni az északkeleti térségben a katonai nyomást. A szabadcsapatok „kis háborúja" erősödött. Nagy ütemben folyt a magyar hadsereg összevonása a csehszlovák határ mentén (5 korosztályt behívtak). Magyar részről háború kirobbantásával fenyegetőztek, ilyen értelemben nyilatkozott Sztójay is október 15-én Göring előtt. (54)

A németek igyekeztek lehűteni a magyar kormány kardcsörtető harciasságát, visszautasították a magyar és olasz kormány négyes konferenciára tett javaslatát, és továbbra is a kétoldali tárgyalások folytatása mellett foglaltak állást. A döntőbíró szerepére igényt tartva, Hitlerék vállalták a csehszlovák és magyar kormányok közötti közvetítést. Ribbentrop személyesen „fáradozott" a csehszlovák—magyar kérdés „rendezésén". Ungvár és Munkács városok miatt valóságos diplomáciai csata folyt hovatartozásuk körül, és mert nem szerepeltek a csehszlovák kormány által előterjesztett javaslatban, a magyar kormány elzárkózott a további tárgyalások elől. A tengelyhatalmak, valamint Lengyelország döntőbíráskodását kérte. A német kormány elutasítólag válaszolt, s a magyar és olasz kormány legnagyobb megdöbbenésére most az eddig oly mereven visszautasított négyeskonferenciát javasolta. (57)

Hitleréknek ez a manőverezése nem volt más, mint a magyar és a csehszlovák kormány zsarolása. Berlinben nagyon jól tudták, hogy Anglia és Franciaország nem foglalkoznak többé a csehszlovák problémával, s örömmel veszik a döntőbíráskodást. (58) Ily módon a nyugati nagyhatalmak ismételten tudtára adták a világnak, hogy Kelet- és Délkelet-Európát a tengelyhatalmak érdekszférájának tekintik.

A magyar kérdésben ugyanakkor nézeteltérések keletkeztek a tengely két partnere között. Olaszország támogatta a döntőbíróság összehívását, valamint Ungvár és Munkács Magyarországnak ítélését. (55, 56) Az ellentétek tisztázása céljából Ribbentrop október 27-én Rómába utazott, ahol négy napon keresztül tárgyalt Mussolinival és Cianóval. A megbeszélések középpontjá-

ban a magyar területi követelések állottak. Október 28-án Ciano magához hivatta Villani római magyar követet, és közölte vele, hogy Ribbentrop végül is beleegyezett a döntőbíráskodásba, amelynek megnyitása november 2-án Bécsben lesz. (59) Újból megkezdődött tehát az alku a vitatott városok birtoklásáért. Október 31-én Ciano nagy titoktartás mellett közölte a magyar kormánnyal, hogy közvetlenül Ribbentrop elutazása előtt sikerült megnyernie hozzájárulását: Kassa, Ungvár és Munkács Magyarországhoz került.

A Ribbentrop által tett engedmények ára az volt, hogy az olasz kormánynak le kellett mondania az annyira szívügyét képező magyar—lengyel közös határról.

A magyar—csehszlovák vitás kérdések már október végén eldőltek Rómában, ily módon a november 2-i bécsi döntés csak formális aktus volt. De a német és olasz diplomácia gondoskodott arról, hogy a bécsi döntés látványos ceremóniák közepette folyjon le. Ezzel is tudtára akarták adni a világnak, ki az úr Európa keleti térségében. November 2-án Bécsben, Ribbentrop elnöklete alatt kezdődtek meg a tárgyalások. 18 órakor a Belvedere-kastély aranytermében ünnepélyes formák között Kánya, Teleki, Chvalkowsky és Krna állva végighallgatták a döntőbíróság határozatait. A határozat 12 400 km²-t és 1 100 000 lakost Magyarországnak ítélt. Az öt vitatott város közül Kassát, Ungvárt, Munkácsot Magyarországnak, Pozsonyt és Nyitrát Csehszlovákiának adták. (60)

Kétségtelen, hogy a bécsi döntéssel a magyar diplomácia pillanatnyilag sikereket ért el, hiszen a komáromi tárgyalásokon támasztott követelések túlnyomó részét vérontás nélkül teljesítették. Ezekért a sikerekért azonban a magyar nép súlyos árat fizetett. A fasiszta védnökséggel végrehajtott „országgyarapítással" a magyar uralkodó körök elkötelezték magukat az agresszív politika mellett. Az első bécsi döntés után a magyar kormányok egyre szolgaibb engedelmességgel követték Hitlerék utasításait, még kegyetlenebbül üldöztek minden haladó gondolatot, elmerültek a faji üldözés posványába, és fokozatosan teret engedtek a nácik hazai ügynökei befolyásának. Az első bécsi döntés kiindulópontja lett a nemzeti szerencsétlenség szakadékába vezető lejtőnek, melynek állomása volt Csehszlovákia teljes megsemmisítése is.

22

Budapest, 1938. március 12

GRATZ GUSZTÁV LEVELE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

Kedves Barátom!

Vagyok bátor a tegnap elmondottakat, kívánságodnak megfelelően, írásbafoglalva mellékelten megküldeni.

Őszinte nagyrabecsüléssel és szívélyes üdvözlettel

Gratz Gusztáv

Március 5-én Prágában beszéltem Beneš köztársasági elnök úrral, 7-én pedig Krofta külügyminiszter és Hodža miniszterelnök urakkal. Csehszlovákiának jelenlegi helyzetét mindhárman nehéznek mondották ugyan, de pánikszerű hangulatot nem mutattak. Különösen Beneš elnök, de a két másik úr is annak a véleményének adott kifejezést, hogy Csehszlovákiának Franciaországgal való szerződése[2] feltétlenül biztonságot nyújt Csehszlovákiának minden Németország részéről jövő támadás ellen. Szerintük Anglia is ugyanezt a támogatást fogja nyújtani Csehszlovákiának, már csak Franciaországra való tekintettel is. Egy Csehszlovákia érdekében Oroszország részéről jövő támogatást nem vesznek kombinációba, aminthogy szerintük egyáltalában a cseh—orosz szerződésnek[3] gyakorlati értéke nincsen,

[2] A cseh—francia szerződést 1924. január 25-én írta alá Beneš és Poincaré. A szerződés lényegében politikai és katonai jellegű volt, amely a versailles-i rendszer fenntartására és védelmére irányult. Ennek alapján Franciaország ellenőrzése alá vonta Csehszlovákiát.

[3] 1935. május 16-án a Szovjetunió és Csehszlovákia között kölcsönös segélynyújtási egyezmény jött létre. Az egyezmény szövege lényegében megegyezett az 1935. május 2-án aláírt francia—szovjet egyezménnyel. A szerződés aláírási jegyzőkönyvének 2. pontja, a csehszlovák kormány követelésére leszögezi, hogy a kölcsönös segélynyújtás csak akkor léphet érvénybe, ha a megtámadott félnek a szerződésben aláírt feltételek mellett Franciaország is segítséget nyújt. Ily módon a francia—szovjet és a szovjet—csehszlovák egyezmény háromoldalú egyezménnyé vált.

az csak következménye volt a francia—cseh és francia—orosz[4] szerződéseknek. Beneš eléggé bizakodó volt abban a tekintetben, hogy a nyugati hatalmak Ausztriát is támogatni fogják Németország ellen, de ebben nem volt annyira pozitív, mint amikor Csehszlovákiáról volt szó, azzal indokolván ezt, hogy Ausztriának utóvégre szerződése nincs.

Beneš szerint a legbiztosabb védelmi eszköz Németországgal szemben a bécs—budapest—prágai háromszögnek a megalakítása volna, amely esetben a nyugati hatalmasokkal erőteljesebben lépnének fel. Szerinte Olaszország az utolsó időben támogatja ezt a hármas egyesülést. Kétkedő ellenvetéseimre is ismételten biztosított arról, hogy a prágai olasz követnek határozott nyilatkozatai megerősítik az ő felfogását. Az olasz politikának a bécs—budapest—prágai háromszögre nézve állítólag kedvező alakulása tekintetében Hodža miniszterelnök szkeptikusabb volt.

Ami a német törekvéseket illeti, különösen Krofta külügyminiszter fejezte ki azt a véleményét, hogy Németország nem gondol Ausztria egyszerű annexiójára. Utalt Hitler beszédére, amely az anschluss szót kerülte, és a régebben fennállott nagynémet Bundra[5] utalt, amiből azt következtette — bizonyos általa közvetlenül nem részletezett más információkra támaszkodva is —, hogy a Német Birodalom Ausztriával valami szövetségi viszonyt akar létesíteni.

Mindhárman ellentmondás nélkül ismerték el, hogy Csehszlovákia szempontjából Ausztriának Németországgal való egyesülése vagy szövetkezése veszélyes helyzetet teremthetne, de nagyon bíznak a francia támogatásban. Ismételt kérdésekre, amelyekben kiéleztem a helyzetet olyan formában, hogy mi történnék, ha Franciaország mégsem akarna vagy tudna egy német támadás esetében segíteni, azt a választ kaptam, hogy ez ugyan teljesen valószínűtlen, de ha mégis bekövetkeznék, hát akkor a cseh nép, amely már évszázadokig élt a szent Római Birodalom gyomrában, el fogja bírni azt is, ha a jövőben újból egy pár évszázadot egy másik Német Birodalom gyomrában fog élni. Ez különösen Beneš elnöknek a nézete. Beneš erősen kiemelte, hogy ő a monarchia összeomlása óta állandóan keresto a Magyarországgal való megegyezés útjait. Ezt tette a brucki

[4] 1935. május 2-án a Szovjetunió és Franciaország kölcsönös segélynyújtási szerződést kötött. E szerződés értelmében a felek kölcsönösen kötelezték egymást, hogy bármely európai állam részéről jövő, nem provokált támadás esetén azonnali segítséget és támogatást nyújtanak egymásnak.

[5] Szövetségre.

tárgyalásokon, az ezt követő marienbadi tárgyalásokon[6] nem ő, hanem a magyar kormány szakította meg a kedvezően megindult tárgyalások fonalát. Később ő exponálta magát Romániával és Jugoszláviával szemben azért, hogy a kisantant a magyar népszövetségi kölcsönt támogassa. Hivatkozott azután egy látogatásra, amelyet Genfben Bethlen grófnál tett, amikor ott Bethlen betegen feküdt (az időpontot nem jelölte meg közelebbről), és ahol szintén nyilvánított közeledési készséget. Azután az osztrák—német vámunió meghiúsulása után ajánlotta Apponyinak a közeledésnek gazdasági megállapodások útján való előkészítését. A múlt esztendőben ismét ő egyengette legerősebben azoknak a megállapodásoknak útját, amelyek a katonai egyenjogúság elismerése és a kisebbségi kérdés megoldása érdekében megindultak, és amelyek csak azért nem vezettek eredményre, mert Tatarescu be akarta várni a választásokat, amelyek után azonban megbukott.

A kisebbségi kérdésről különösen Beneš nyilatkozott kimerítően. Azt mondta, hogy ő a kisebbségi kérdést nemzetközi megállapodások tárgyává semmi szín alatt sem engedi tenni, de el van határozva arra, hogy ezt a kérdést kielégítő megoldásra viszi. Az a szándéka, hogy a Csehszlovákiában élő összes nemzetiségek (szudétanémetek, tótok és magyarok — a ruténeket nem említette) teljesen autonóm módon intézhessék iskolaügyeiket, közegészségügyüket (hygiene publique) és közlekedésügyüket, értvén ezalatt úgy a közutakat, mint a vasutakat. Az ezekbe a komplexusokba tartozó kérdéseket az arra megfelelően megszervezett nemzeti kisebbségek teljesen önállóan intézhetnék és önállóan diszponálhatnának az e célból nekik rendelkezésre bocsátandó állami pénzek felett is. Szerinte ezek a jogok tovább mennek, mint azok, amelyek az észtországi kisebbségi autonómia körébe tartoznak, mert az utóbbi csakis kulturális kérdésekre vonatkozik. Nem akarja ezt a belső reformot nemzetközi alku tárgyává tenni, de a maga részéről keresztül fogja vinni, hogy Csehszlovákia a maga saját akaratából ezt a kérdést kielégítő rendezésre vigye.

A katonai egyenjogúság kérdésében, amit mindhárom úr említett, a magam részéről arra az álláspontra helyezkedtem, hogy egy, e téren adott engedmény néhány évvel ezelőtt még

---

[6] 1921. március 14-én Bruckban magyar—csehszlovák tárgyalások indultak, amelyeken Beneš és gróf Teleki Pál miniszterelnökök, valamint Gratz Gusztáv külügyminiszter vettek részt. A tárgyalások 1921. június 24-én Marienbadban folytatódtak. A két ország kapcsolatának normalizálására irányuló megbeszélések nem vezettek eredményre.

nagyon értékes lehetett volna, ez idő szerint azonban azzal már hatást elérni nem lehet. Krofta és Hodža uraknál utaltam már Darányi miniszterelnök győri beszédére[7] is, amely Benešnél tett látogatásom alkalmával még nem hangzott el, és hivatkoztam arra, hogy mint ebből a beszédből kitűnik, mi a katonai előkészületek terén a katonai egyenjogúságnak formális elismerése nélkül is megtehetjük azt, ami szükséges.[8] Úgy Krofta, mint Hodža kijelentették, hogy ők tudomásul vették a győri beszédben foglaltakat, és nem fognak azokra semmi tekintetben sem reagálni. Hodža hozzátette, hogy hiszen Csehszlovákia részéről is tekintetbe kell venni azt, hogy a német expanzió következtében Magyarországnak szüksége lehet bizonyos katonai előkészületekre. Úgy Krofta, mint Hodža kijelentették azonban, hogy amennyiben Magyarország formálisan is kijelentené, hogy a békeszerződésnek itt szóba jövő cikkeitől függetleníti magát, ezt tiltakozás nélkül nem hagyhatnák.

A gazdasági viszony kérdésében Beneš azt mondotta, hogy a magyar—cseh vámkonfliktusnak[9] a bekövetkezte egyike volt azoknak a kisszámú eseteknek, amikor ő maga álláspontját nem tudta a cseh politikai pártokkal szemben keresztülvinni. Ő mindenáron el akarta kerülni ezt a vámkonfliktust, de a cseh agráriusok nyomása túlságosan nagy volt, úgyhogy végül is deferálnia kellett. Arra az ellenvetésemre, hogy a gazdasági érdekeknél politikai közeledést már annak idején sem lehetett volna elérni, és még kevésbé lehet ma, amikor a gazdasági egymásrautaltság a mindkét országban követett autarchikus politika következtében már sokkal szűkebb térre szorítkozik, Beneš nem tett ellenvetést. Hodža, aki pedig újólag visszatért ismeretes gazdasági tervére,[10] és kijelentette, hogy annak érdekében

---

[7] Darányi Kálmán 1938. március 5-i, győri beszédében nyilvánosságra hozta a kormány fegyverkezési programját. A programot 1938 májusában az országgyűlés törvénybe iktatta, amelynek értelmében egymilliárd pengő összegű beruházást irányoztak elő a hadsereg fejlesztésére. Ez elsősorban a Csehszlovákia elleni felkészülést célozta.

[8] A trianoni békeszerződés korlátozta Magyarország fegyverkezését. A magyar kormány 1924-ben — a népszövetségi kölcsön felvételekor — kötelezte magát a fegyverkezést korlátozó feltételek betartására. Ennek ellenére — a népszövetségi ellenőrzés kijátszásával — folytatták a fegyverkezést, különösen, miután Németország és Ausztria egyoldalúan és következmények nélkül felmondták a fegyverkezési korlátozást.

[9] 1930. december 15-én a csehszlovák kormány felbontotta a Magyarországgal korábban megkötött kereskedelmi egyezményt, a magyar mezőgazdasági cikkek vámtarifáját lényegesen felemelte, amely a cseh és magyar kormányok között komoly nézeteltérést okozott. A magyar—csehszlovák vámháború a német gazdasági befolyás növekedéséhez vezetett Magyarországon.

[10] Hodža Milán csehszlovák miniszterelnök 1935-ben a kisantant és a római paktum államainak gazdasági közeledésére tervezetet készített, amelynek politikai vonatkozásai is voltak. A középeurópai államok gazdasági közeledése révén ellensúlyozni akarta Németország délkelet-európai törekvéseit, ugyanakkor szovjetellenes elgondolásokat is tartalmazott. Németország és Magyarország merev ellenállása miatt a Hodža-terv nem valósult meg.

folytatott akcióját nem hagyja abba, szintén nem nagyon tudott ez ellen érveket felhozni.

Amikor én, rekapitulálva a helyzetet, azt mondottam, hogy nem látok a közeledésre módot, mert a gazdasági érdekközösség nem elég teherbíró, a katonai egyenjogúsággal már nem lehet operálni, a kisebbségi kérdés pedig nem nagyon alkalmas egy közeledési akció számára, mert nem lehet úgy beállítani a dolgot, hogy a kisebbségeket csak a közeledés mentheti meg a teljes megsemmisüléstől, azonkívül pedig a cseh urak álláspontja szerint ezt a kérdést nem szabad nemzetközi tárgyalások alapjává tenni, úgyhogy hát én nem látok más lehetőséget, mint esetleg a határkérdés megfelelő megoldását — mindhárom úr elutasítóan válaszolt. A legenyhébben nyilatkozott Beneš, aki azt mondotta, hogy amennyiben egy valóban benső viszony jöhetne létre Csehszlovákia és Magyarország között, akkor a jövőben felmerülhetnének lehetőségek a legkényesebb kérdéseknek a magyar óhajtással számoló rendezésére is. Határozottan és minden indoklás nélkül mondotta tekintetbe nem jöhetőnek a határrevízió kérdését Krofta külügyminiszter. Hodža szintén azt mondotta, hogy erről a kérdésről nem lehet beszélni, mert lehetetlenség, hogy Csehszlovákia a relatíve gyenge Magyarországnak területeket adjon, és a hatalmas Németország által kívánt területeket megtagadja.

A beszélgetésnek egy mellékmondatában, nem tudom, milyen relációban, Beneš említette azt, hogy a kisantant-államok közötti viszony az utolsó időben tényleg lazábbá vált, és hogy a közeljövő feladatának tartja azokat a szálakat, amelyek a három országot egybekötik, ismét szorosabbra fűzni.

Említette továbbá valamilyen összefüggésben azt is, hogy a jugoszlávok, különösen Stojadinović németbarátsága szintén alábbhagyott az utolsó időben.

A magyar kormányról úgy nyilatkozott Beneš és Krofta, hogy a múlt évben bizonyos közeledési szándékot láttak, hogy azonban az utolsó hetekben a magyar kormány álláspontja ismét megmerevedett.

Eredeti tisztázat. — OL Küm. res. pol. 1938. 7. t. 1455. sz.

1938. március 17

A SZOVJETUNIÓ KÜLÜGYI NÉPBIZTOSSÁGÁNAK NYILATKOZATA A SAJTÓ KÉPVISELŐINEK[11]

A szovjet kormány, amely a többi békeszerető államokkal való együttműködés céljából lépett be a Nemzetek Szövetségébe, egy alkalmat sem szalasztott el, hogy a béke leghatékonyabb biztosítását javasolja. Ezeket a Nemzetek Szövetségén belül szervezett kollektív biztonsági rendszerben, valamint az agresszorok elleni kölcsönös segítségnyújtási területi paktumokban látja. A szovjet kormány gyakorlatban erre az útra lépett, amikor Franciaországgal és Csehszlovákiával megkötötte a paktumot, mely agresszió hiányában egy államot sem fenyeget...

Ha ezelőtt az agresszió többé-kevésbé Európától távol eső helyeken vagy annak perifériáin történt, ahol az agresszió áldozatain kívül csak egynéhány, legközelebbi állam érdekei voltak érintve, addig most Európa központjában hajtottak végre erőszakot, mely kétségtelenül veszélyt jelent nemcsak az agresszorral mostantól kezdve határos 11 államra, hanem az összes európai országokra és — nemcsak az európaiakra. A kisállamok területi sérthetetlensége, gazdasági, politikai és kulturális függetlensége veszélyeztetve van. Elkerülhetetlen leigázásuk létrehozza a feltételeket a nagy államok presszionálására, sőt azok megtámadására is.

Elsősorban Csehszlovákia van veszélyeztetve. A veszély azonban az agresszió fertőző hatásánál fogva új nemzetközi konfliktusokat hoz létre. Jelei már mutatkoznak a lengyel—litván határon létrejött helyzetben.[12]

A jelenkori nemzetközi helyzet az összes békeszerető államokat, elsősorban nagyhatalmakat teszi felelőssé Európa népeinek további sorsáért. A szovjet kormány tudatában van a fele-

[11] A szovjet kormány e nyilatkozatot több országhoz, elsősorban a nagyhatalmakhoz juttatta el.

[12] 1938. március 17-én a lengyel kormány határincidenst provokált a lengyel—litván határon, és ultimátumot nyújtott át a litván kormánynak, amelyben követelte, hogy 24 órán belül állítsák helyre az 1938 legelején megszakadt diplomáciai kapcsolatokat Lengyelországgal. Az ultimátum átadásával egyidejűleg 50 000 főnyi hadsereget vonultattak fel a litván határra. A Szovjetunió kormánya figyelmeztette a lengyel kormányt, hogy amennyiben Lengyelország katonai akciókat kezdene Litvánia ellen, a Szovjetunió kormánya felmondja a szovjet—lengyel megnemtámadási egyezményt, és fenntartja magának a cselekvési szabadságot. Lengyelország és Litvánia között a diplomáciai kapcsolat 1938 őszén újból létrejött.

lősség rá eső részének, tudatában van azoknak a kötelezettségeknek, melyek a Szövetség szabályzatából, a Briand—Kellog-paktumból,[13] valamint a Franciaországgal és Csehszlovákiával kötött kölcsönös segítségnyújtási egyezményből hárulnak rá. Nevében kijelenthetem, hogy továbbra is kész részt venni kollektív tevékenységben, melyeket közösen oldanánk meg, amelyek célja az agresszió további fejlődésének, az új világháború növekvő veszélyének megállítása. Kész azonnal megkezdeni a többi államokkal együtt a Nemzetek Szövetségében vagy azon kívül a helyzet által diktált gyakorlati rendszabályok megvitatását. Holnap már késő lehet, de ma még nem múlt el az ideje, ha az összes államok, elsősorban a nagyhatalmak szilárd, kétértelműségektől mentes álláspontot foglalnak el a béke kollektív megvédése problémájával szemben.

Az orosz nyelvű szöveg megtalálható: Novije dokumenti iz isztorii Münchena. (Új dokumentumok München történetéből.) Moszkva 1958. 19. old. 4. sz. irat.

24

Budapest, 1938. március 31

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER NAPIJELENTÉSE KOBR BUDAPESTI CSEHSZLOVÁK KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

[f] Ma felkeresett Kobr csehszlovák követ, és hosszasan fejtegette előttem a német veszélyt, amely mindig érezhetőbbé válik a Duna-medencében. Előadásának lényege az volt, hogy a Német Birodalom nem Csehszlovákiát fenyegeti elsősorban, hanem Magyarországot és Romániát. A birodalomnak szüksége van Románia különböző nyersanyagaira, elsősorban petróleumra, Romániához pedig Magyarországon át vezet az út. Magyarország-

[13] 1927. június 20-án Briand francia külügyminiszter jegyzéket juttatott el az Egyesült Államok kormányához, amelyben amerikai—francia örök barátsági szerződésre tett ajánlatot. Kellog, az Egyesült Államok külügyminisztere válaszában javasolta, hogy ne csak az Egyesült Államok és Franciaország, hanem a locarnói paktum valamennyi résztvevője kössön egyezményt arról, hogy lemond a háborúról, mint a vitás nemzetközi kérdések rendezésének eszközéről. A Briand—Kellog-paktumot 1928. augusztus 27-én írták alá Anglia, Belgium, Németország, Olaszország, Lengyelország, Franciaország, Csehszlovákia és Japán. A Szovjetuniót csak a paktum aláírása után hívták meg. A Szovjetunió Külügyi Népbiztossága 1928. augusztus 31-i jegyzékében kijelentette, hogy az egyezményből hiányzik a leszerelésre vonatkozó minden kötelezettség, de tekintettel arra, hogy mégis bizonyos felelősséget ró a nagyhatalmakra a közvélemény előtt, és új lehetőséget nyújt a Szovjetuniónak, hogy szorgalmazza a leszerelést, csatlakozik az egyezményhez. A Szovjetunió 1928. szeptember 6-án aláírta az egyezményt.

gon is található nagyszámú olyan nyersanyag, amelyre a Német Birodalomnak szintén szüksége van. Ezért is áll érdekében Magyarországot szorosabb befolyás alá vonni. De végül azért irányul a német nyomás elsősorban Magyarország ellen, mert amint Chamberlain angol miniszterelnök legutóbbi beszédéből is kiviláglik,[14] a Csehország ellen intézett német támadás európai háborút idézne fel, míg Magyarország megtámadása, a követ nézete szerint, nem vonna maga után nemzetközi konflagrációt. Kobr végül oda konkludált, hogy Magyarországnak össze kellene Csehszlovákiával fognia a németek elleni közös, ha kell, fegyveres védekezésre.

Azt válaszoltam neki, hogy egyelőre egyáltalában nincs okom az úgynevezett német veszélytől tartani, ami pedig a jövőt illeti, a „wait and see"[15] álláspontjára helyezkedem.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. pol. o. 1938. 7/7. t. 1045. sz.

25

Budapest, 1938. április 5

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER LEVELE SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVETNEK

247/res. pol. *Szigorúan titkos!*

Sokat beszélnek mostanában a cseh kérdésről, vagyis arról, hogy Csehszlovákiában egy nem távoli időben fontos események fognak lejátszódni. A magyar kormány, mint ez közismert, békés politikát folytat, és bízik abban, hogy a cseh kérdést is sikerülni fog békés eszközökkel megoldani.

Mindazonáltal a mai kissé izgatott és ideges időben számítani kell minden eshetőséggel, így többek között azzal is, hogy a cseh kérdés megoldása csak fegyveres beavatkozás útján lesz elérhető. Amennyiben minden várakozás ellenére ez az eset állana be, azt hisszük, hogy szükségképpen magyar—német kooperációra kerülne a sor. Ezért indokoltnak és szükségesnek tartjuk

[14] Chamberlain angol miniszterelnök 1938. március 24-i alsóházi beszédére utal.
[15] Várni és meglátni.

felkészülni erre az eshetőségre, és vezérkarainkat arra utasítani, hogy tárgyalják meg az esetleges együttműködés részleteit.

Andorka vk. ezredest, aki jelen utasításomat mint futár magával viszi, a honvédelmi miniszter azzal az utasítással küldte Berlinbe, hogy a fenti kérdésben a legnagyobb óvatossággal puhatolózzék, és észleleteiről jelentsen.

Felkérem Nagyméltóságodat, hogy Ribbentrop külügyminiszter előtt a fenti kérdést felvetni, és tőle megkérdezni szíveskedjék, hogy a birodalmi kormány hajlandó-e a csehek elleni esetleges kooperáció részleteit velünk már most megbeszélni.

Ribbentrop válaszáról mielőbbi jelentést kérek.[16]

Kánya Kálmán s. k.

Fogalmazvány. — OL Kum. res. pol. 1938. 7/a. t. 247. sz.

26

Varsó, 1938. május 10

HORY ANDRÁS VARSÓI KOVET JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLUGYMINISZTERNEK

119/pol. főn.—1938. *Sürgős!*

Szigorúan titkos!

A politikai osztályfőnök ma az alábbi kérdéseket intézte hozzám, és felkért, hogy azokra vonatkozólag a lengyel vezérkar érdeklődésére való tekintettel kérjek Nagyméltóságodtól részére, lehetőleg sürgősen, bizalmas információkat illetőleg adatokat:

1. Pontos tájékozást óhajtanának szerezni arra nézve, hogy Csehszlovákia feloszlatása esetére hogyan képzeljük el az új magyar határt. Kívánatos volna, ha erre vonatkozólag egy részletes skicc állhatna rendelkezésünkre.

2. Ismerni óhajtanák, hogy magyar részről miként kívánják az autonóm tót vidék határát megvonni.

Amennyiben a Ruténföld részére is autonómia vétetett volna tervbe, kérnék az autonóm rutén vidék határainak megjelölését is.

---

[16] Az erre vonatkozó jelentést nem találtuk a Külügyminisztérium iratanyagában.

3. Tájékozásukat igen elősegítené, ha egy oly etnográfiai térkép állhatna rendelkezésükre, amely *megyénként* feltüntetné a Felvidék nemzetiségi megoszlását.

Kobylański úr első kérdésére igen határozott hangon azt válaszoltam, hogy én úgy ő előtte, mint Beck külügyminiszter előtt minden egyes alkalommal úgy nyilatkoztam, hogy Magyarország Csehszlovákia felbomlása esetére *történelmi határaira tart igényt*. E kérdést különösen az általa Budapesten tett deklaráció után, amely több ízben megerősítést nyert, kormányom elintézettnek tekinti.

A politikai osztályfőnök megerősített ebben a felfogásban, és magyarázatul hozzátette, hogy a vezérkarnak a szakaszonkénti részletes tracée ismerete az általuk jelenleg összeállítandó térképek és egyéb munkálatok végett volna szükséges.

Érzésem az, hogy Kobylański úr e kérdés felvetésével annak tisztázását szándékozott bevezetni, vajon északi történelmi határaink visszaállítása esetére mi történik azon két apró területnyúlvánnyal, amelyek jelenleg Lengyelországhoz tartoznak. E kérdés ugyanis eddig még érintve nem volt, és így lengyel részről felmerülhetett a kétely, vajon Magyarország e területek visszaszerzésére is gondol-e. Összefügghet ez a feltevés azon említett nyilatkozataimmal, amelyekben mindenkor a régi magyar határ integrális helyreállítását jelöltem meg célként. Ezen aggodalmak eloszlatása céljából helyesnek vélném, ha egy oly térképet adhatnék át, amelyben a berajzolt új határok a jelenlegi lengyel területeket respektálnák.

A politikai osztályfőnök harmadik kérdése kapcsán egyelőre megküldöttem részére gróf Teleki Pál által az 1910. évi népszámlálás alapján kidolgozott etnográfiai térképet.

Hálás volnék Nagyméltóságodnak, ha a feltett kérdésekre nézve engem a jónak vélt anyaggal ellátni méltóztatnék, hogy ezekre módom legyen mielőbb visszatérni.[17]

Hory

rend. követ és megb. miniszter

Eredeti tisztázat. — OL Küm. res. pol. 1938. 17. t. 402. sz.

---

[17] Kánya Kálmán válaszában utasította Hory András varsói követet, hogy közölje a lengyel külügyminisztériummal: „Magyarország a jelenlegi Szlovenszkó és Ruszinszkó területére tart igényt. Ez annyit jelent, hogy Magyarország Csehszlovákia felbomlása esetén a koztársasághoz tartozó területből régi történelmi határainak visszaállítására tart igényt, azonban a Lengyelországhoz tartozó apró területnyúlványok nélkül." *(OL Küm. res. pol. 1938. 17.t. 402. sz.)*

27

Berlin, 1938. május 19

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

5602/94.

Egy birodalmi miniszter ma azon német aggályt juttatta kifejezésre, hogy csehek az egyes nemzetiségekkel külön-külön tárgyalnak, és egyiket kijátsszák másik ellen. Szükségesnek tartja, hogy magyarok ugyanazt követeljék mint a szudétanémetek, mert ha kevesebbel beérik, ezzel gyengítik Henlein álláspontját. Mint személyes véleményemet kifejeztem, hogy valószínűleg magyarok sem fognak kevesebbet követelni.

Ajánlatos volna, hogy újból jelentsük ki, hogy kisebbségek messzemenő együttműködését részünkről üdvözöljük, azonban ez Jugoszláviára és Romániára is kiterjedjék.

Kérek utasítást.

Sztójay

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1938. 7. t. 438. sz.

28

Budapest, 1938. május 21

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVETNEK

5491/68.

Hivatkozással Nagyméltóságod 94. sz. számjeltáviratára, felkérem, hogy szóban forgó személyiséggel közölni szíveskedjék, hogy Szudétanémet Párt és magyar párt[18] közt a kollaboráció nem hagy semmi kívánni valót hátra. Sajnos azonban, hogy Romániában és Jugoszláviában a helyzet ebben a tekintetben egyáltalában nem kielégítő.

Kánya

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1938. 7/7. t. 438. sz.

[18] A Csehszlovákiában működő Egyesült Magyar Pártról van szó.

29

London, 1938. május 23

MAROSY FERENC KÖVETSÉGI TANÁCSOS, LONDONI IDEIGLENES ÜGYVIVŐ LEVELE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

64/pol.—1938. *Titkos!*

Röviddel Henlein elutazása után megjelent Londonban Hitler személyi szárnysegéde, Wiedemann úr, aki inkognitóban 4—5 napot itt töltött. Nem vagyok tisztában azzal, vajon látogatása megbizatás jellegű volt-e, tény azonban, hogy különböző mértékadó személyiségekkel jött össze, és itteni benyomásairól nyilván közvetlen jelentést fog tenni a német államfőnek.

Alkalmam volt nevezett úrral találkozni, és az általános helyzetről alkotott felfogása iránt puhatolózni. Wiedemann úr osztotta felfogásomat a nemzetközi légkör feszültségét illetőleg, és tisztában volt azzal, hogy az angol közhangulat az osztrák események óta Németország rovására erősen megromlott. Úgy találta azonban, hogy kormánykörökben továbbra is megvan a hajlandóság a kiegyezésre. Szerinte a cseh kérdésnek a német intenciók szerint való megoldása angol részről nem ütközik leküzdhetetlen *ténybeli*, illetve elvi nehézségekbe, azonban az eljárás *mikéntje* körül szükség van a legnagyobb óvatosságra.

Anglia ellenzi a fegyveres fellépést, viszont nem bánja, ha Németország más módon valósítja meg céljait. Itteni németbarát politikai körökben (a személyek kilétét nem sikerült megtudnom, azonban egyik elszólásból Butler parlamenti államtitkárra következtetek) azt a tanácsot kapta: „do not shoot — but strangle." Azaz: lőni nem szabad, megfojtani igen.

Azt hiszem, nem érdektelen, hogy Nagyméltóságod ezen jelszóról, mely a Führer részére teendő személyes jelentésnek nyilván alaphangját képezi, tudomással bírjon.

Marosy

követségi tanácsos, ideiglenes ügyvivő

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1938. 7/25. t. 1828. sz.

30

Moszkva, 1938. május 30

JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY MOSZKVAI KÖVET JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

99/pol.—1938.

Litvinov külügyi népbiztossal május 5-én folytatott beszélgetésem óta a Szovjetunió érdeklődése a cseh probléma iránt nem csökkent, különösen mióta Anglia erősebb befolyást vett az ellentétek békés rendezésére. A válság úgy bel-, mint külpolitikai vonatkozásai állandóan foglalkoztatják a szovjet sajtót, mely propagandaszerűleg támogatja a prágai kormányt, főleg a szudétanémetek és Németországgal szemben. Ez utóbbit azzal vádolja, hogy Csehszlovákiát Ausztria sorsára akarja juttatni.

Németország mellett mint fő ellenséget Lengyelországot állítja oda, mely hasonlóan a németekhez, csapatokat összpontosít a határon, hogy egy Berlinben adott jelre cseh területre bevonulhasson.

Magyarországot a szovjet sajtó, Litvinovval folytatott beszélgetésem óta, igen kíméletesen kezeli. Mi nem szerepelünk a sajtóban Németország és Lengyelország mellett, mint agresszor; nem említ minket, mint olyanokat, akik katonai előkészületeket tesznek, hogy adott esetben a németekkel és lengyelekkel Csehszlovákia megszállásánál részt akarnak venni. Nem tetszik ugyan egyik-másik cikkírónak, hogy a szlovenszkói magyar kisebbség az autonomista tótok, a szudétanémetek és a lengyel kisebbség mozgalmához csatlakozott, de ezt nem hozzák kapcsolatba Magyarországgal vagy a magyar kormánnyal. Mint egyetlen anti-cseh intézkedést hozzák, hogy a Nemzeti Bank korlátozta a külföldi valuta kiadását a Csehszlovákiába utazó turistáknak, azzal az indokolással, hogy ezek az utazások jelenleg „nem kívánatosak".

Hogy Magyarország igényeket emel csehszlovák területekre, ha az ország felosztására kerülne sor, azt a világsajtóból átvett hírek útján juttatja kifejezésre. Eddig azonban még célzást sem tett arra nézve, hogy Magyarország katonai előkészületeket tenne e területek erőszakos birtokba vétele céljából, mint a németek és a lengyelek. Hogy ez a kímélet velünk szemben meddig fog tartani, azt nehezen lehet megjósolni.

Tény az, hogy a németek délkeleti expanziós törekvéseivel kapcsolatban, aminek a Csehszlovákia elleni nyomást is tekintik, Moszkva Magyarországot egyelőre szintén veszélyeztetett területnek tekinti, melyet a Berlinből fenyegető veszély ellen inkább támogatni kell. Mindenesetre el akar kerülni jelenleg még mindent, ami Magyarországot elkeserítve végleg Németország karjaiba kergethetné.

A magam részéről nem kívánom zavarni Moszkvát eme felfogásában, sőt ellenkezőleg: annál inkább, mivel tudomásom van róla, hogy a felfogását Párizsban is kifejezésre juttatja.

A szovjet sajtónak Magyarországgal szemben tanúsított kíméletével azonban figyelemre méltók azok az éles támadások és fenyegetések a cseh kérdéssel kapcsolatban, melyeket Németország mellett Lengyelország ellen intéz. A Pravda május 29-i száma figyelmezteti a lengyel politikusokat, hogy veszedelmes játékot űznek, „mert — írja a lap — maga Lengyelország járhat a legrosszabbul az esetleg bekövetkezendő eseményeknél". A Journal de Moscou május 31-én pedig ezt mondja: „... Mais Beck se trompe s'il croit qu en se faisant complice de l'agresseur allemand il s'assurera la liberté d'action."[19] Leplezetlen fenyegetés ez arra, hogy esetleg Lengyelország juthat arra a sorsra, melyet most Csehszlovákiának szán, ha tényleg háborúra kerül a sor. Aláhúzandó azonban, hogy erre a tónusra csak május 24-ike, vagyis az angolok határozottabb állásfoglalása után ragadtatta magát a szovjet sajtó.

Itt legyen szabad megjegyeznem, hogy mikor május 5-én Csehszlovákia kisebbségi arányszámairól beszéltünk, Litvinov azt fejtegette nekem, hogy Lengyelországban, sőt Jugoszláviában is a helyzet e tekintetben nem jobb, mint Csehszlovákiában.

Német- és Lengyelország mellett a szovjet sajtó a csehszlovák kérdéssel kapcsolatban elsősorban Franciaország és Anglia magatartásával is foglalkozik. Május 22—23-ig erősen kritizálta ezeket, azzal vádolván különösen az angol miniszterelnököt, hogy tárgyalásaival csak bátorítja az agresszor németeket tervük forszírozása és végrehajtására.

Május 23-án fordulat állott be a tónusban, mert az itteni hivatalos felfogás szerint akkor tették meg az angolok Berlinben azt a kijelentést, amelyről Litvinov nekem május 5-én említést tett (lásd 85/pol. sz. — 1938. jelentést). Azóta felhagytak az

[19] Beck csalódik, ha azt hiszi, hogy szolgálatot téve a német agressziónak, ezzel biztosítani tudja cselekvési szabadságát. Jobban tenné, ha lemondana erről az álomról. Meg fogják találni a hatásos eszközöket arra, hogy cselekvési szabadságat korlátozzák, és annak határt szabjanak.

itteni lapok az angol politika támadásával e kérdésben: nem mulasztják el azonban állandóan buzdítani az angol és francia kormányokat, hogy folytassák és fokozzák energikus magatartásukat, biztosítván őket arról, hogy a németeket, akik különben is gyengébbek náluk, csak így lehet visszavonulásra kényszeríteni.

Jungerth
m. kir. követ

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1938. 25. t. 1907. sz.

31

1938. május 30

HITLER UTASÍTÁSA A WEHRMACHTNAK A CSEHSZLOVÁKIA ELLENI ELŐKÉSZÜLETRE („FALL GRÜN")

(Részlet)

Megmásíthatatlan elhatározásom, hogy Csehszlovákiát belátható időn belül katonai akcióval szétzúzom. . .

A kedvező pillanat helyes megválasztása és elszánt kihasználása a siker legbiztosabb feltétele. Ennek megfelelően az előkészületeket haladéktalanul meg kell tenni. . .

Már az első két-három napon olyan helyzetet kell teremteni, hogy a beavatkozásra kész államoknak a cseh katonai helyzet kilátástalansága azonnal szembetűnjön, viszont azoknak az államoknak, amelyeknek területi kívánságaik vannak Csehszlovákiától, ösztönzést adjon a Csehszlovákia elleni azonnali beavatkozásra. Ebben az esetben Magyarország és Lengyelország beavatkozásával lehet számolni. . .

A német nyelvű szöveg megtalálható: Weltgeschichte der Gegenwart in Dokumenten. München 1953. I. köt. 48—53. old. 23. sz. irat.

Moszkva, 1938. június[20]

JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY MOSZKVAI KÖVET JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

110/pol. — 1938. *Szigorúan bizalmas!*

A napokban itteni cseh kollégám, ama kérdésemre, hogy a Külügyi Népbiztosság hogyan ítéli meg most a közép-európai helyzetet, azt felelte, hogy Litvinov a franciák határozott állásfoglalása és az angolok május 20-i energikus fellépése óta[21] meg van elégedve a helyzet alakulásával. A népbiztos a maga részéről, — fűzte hozzá Fierlinger — elejétől kezdve a legnagyobb lojalitást mutatta a szovjet—csehszlovák paktum működésbe lépését illetőleg. Azt a körülményt, hogy a szovjet sajtó május 24-e előtt erre vonatkozólag pozitív állást nem foglalt el, a követ azzal magyarázta, hogy a Szovjetunió saját állásfoglalását csak a francia álláspont végleges tisztázása után nyilváníthatta, tekintettel arra, hogy a szovjet—cseh paktum akcióba lépésének a cseh—francia paktum működésbe lépése az előfeltétele.

Ez természetesen cseh szempontból a legoptimisztikusabb magyarázat. Meg kell jegyeznem, hogy Litvinov velem szemben is elejétől kezdve arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szovjet—cseh paktumban vállalt kötelezettségeinek a Szovjetunió meg fog felelni.

Fierlinger követ a tótokkal, magyarokkal és lengyelekkel való megegyezést illetőleg elég optimisztikusan látja a helyzetet. A magyarok — mondotta — ugyanazokat a jogokat kapják, mint a németek. A németekkel való nehézségek a többi között abban is fognak megnyilvánulni, szerinte, hogy a cseh kormány nem akarja megengedni, hogy a kisebbségek ideológiai alapon pártokká alakuljanak.

Fierlinger azt hiszi, hogy a magyar kisebbséggel való megegyezés után Magyarország és Csehszlovákia között szívélyesebb viszony fog kifejlődni. A cseh kormánynak — mondotta —

[20] Az eredeti iraton csak a keltezés hónapja van feltüntetve. Az iratot 1938. június 22-én iktatták. A jelentést valószínűleg június 5-én vagy 6-án írták.

[21] Az angol kormány Henderson berlini nagykövet útján valóban tiltakozott a csehszlovák határon végrehajtott német csapatösszevonások ellen, de már május 22-én oly értelmű jegyzéket intézett a francia kormányhoz, hogy az figyelmeztesse a csehszlovák kormányt arra, hogy Anglia nem feltétlenül avatkozna be a csehszlovák—német háborúba. *(Weltgeschichte der Gegenwart in Dokumenten. I. köt. 44—45. old. 20. sz. irat.)*

semmi kifogása sincs az ellen, hogy Csehszlovákiában levő testvéreink jó magyarok maradjanak, különösen, ha nem ideológiai, hanem demokratikus alapon szervezkednek. „A kisebbségi rendezés után meglátja, egész jó barátság fejlődhetik ki országaink között."

Benyomásom, hogy e beszéde és irántam az utóbbi időben tanúsított különös figyelme Litvinov befolyására vezethető vissza, ki úl. nem adta még fel azt az eszmét, hogy a kisantantnak, elsősorban Csehszlovákiának meg kell nyerni Magyarország barátságát.

Hazája nagyhatalmi protektorai iránt Fierlinger különben nem mutatott abszolút bizalmat. Azt mondta, jobb, ha az ember saját maga rendezi ügyeit, mintha sorsát a nagyhatalmak érdekeitől teszi függővé.

A cseh követ a külügyi népbiztossággal állandó kapcsolatot tart; a cseh kormány Litvinovot a helyzetváltozás minden árnyalatáról informálja.

A beszélgetés folyamán félreérthetetlenül kitűnt, hogy Litvinov Prágának oly irányú tanácsokat ad, hogy igyekezzen a tótokkal, magyarokkal és lengyelekkel valahogyan megegyezni, hogy pozícióját így megerősítve a németek követeléseit leszoríthassa.

Jungerth
m. kir. követ

Eredeti tisztázat. — OL Kum. pol. o. 1938. 7/25. t. 2057. sz.

33

Budapest, 1938. július 6

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER LEVELE HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVETNEK

A jelenleg szabadságon itt tartózkodó moszkvai m. kir. követ jelentést tett nekem arról, hogy moszkvai hivatalos körökkel a legutóbbi időben folytatott konverzációiból, eddigi impresszióival ellentétben, azt a benyomást nyerte, hogy Oroszország harci kedve, esetleges német—cseh konfliktusba való aktív beavatkozást illetőleg, erősen megnövekedett s így komo-

lyan számolni kell azzal, hogy az oroszok, adott esetben, Románián át, nemcsak repülőgépekkel, hanem hadsereggel sietnének a csehek segítségére.

Az oroszok ily irányú szándékát Anglia magatartása bátorítaná, mely élénken érdeklődik a cseh kérdés iránt s esetleg nem hagyná magára a cseh—német konfliktusba beavatkozó Franciaországot.

A románok, orosz hivatalos körök megítélése szerint, esetleges tiltakozás kifejezése mellett, nem állnák útját erőszakkal az orosz átvonulásnak, mert nem kockáztathatnának meg egy fegyveres konfliktust Oroszországgal azért, mert az román területen át kisebb hadsereget küld cseh szövetségese segítségére.

Minthogy fentiek ellentétben állnak Beck úrnak Oroszország magatartására vonatkozó, Nm-od előtt még legutóbb is kifejtett megítélésével, kérem Nm-t, hogy Beck úr figyelmét a moszkvai m. kir. követ által előadottakra felhívni, s erre vonatkozó nézete, illetve esetleges információi felől érdeklődni szíveskedjék.

Eljárása eredményéről kérem Nm-od jelentését.

Kánya Kálmán s. k.

Fogalmazvány. — OL Küm. res. pol. o. 1939. 7/a. t. 592. sz.

34

Varsó, 1938. szeptember 14

HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6005/157. *Szigorúan titkos!*

Külügyi államtitkár úgy nyilatkozott előttem, hogy sem külügyminiszter, sem ő nem osztják azon aggályokat, amelyek Budapest részéről általános konflagráció és következményei tekintetében fennállani látszanak. Angol—francia offenzívát feltételezve is Németország helyzete nem kilátástalan, mert:

Franciák német erődöket áttörni aligha fogják, angol blokád hatályossága legalább is kétséges, Roosevelt legutóbbi nyilatkozatából nem lehet harci szándékot kimagyarázni, Oroszország

nagyobb katonai akcióra ma nem képes. Az sem feltehető, hogy szerbek németek ellen akcióba lépjenek. Románok egyedül nem kezdenek háborút. Olaszország teljesen nem hagyható ki a számításból.

Természetesen sok függ attól, hogy németek mennyi idő alatt tudnak végezni csehekkel. Lehet, hogy a háború Csehország birtokbavétele után is fog tartani, de a helyzeten nehéz lesz változtatni.

Hálás volnék, ha Nagyméltóságod fenti lengyel felfogást illetőleg véleményét velem szavaimnak irányítására közölni méltóztatnék.

Hory

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. o. 1938. 7. t.

35

Budapest, 1938. szeptember 14

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVETNEK

5851/79. *Szigorúan titkos!*

157. számú számjeltáviratára:

Német—cseh háború esetében francia—angol intervenciót nagyon valószínűnek tartjuk. Bár nem akarjuk kétségbevonni, hogy Beck úr ama felfogása, mely szerint Németország katonai helyzete nem kedvezőtlen, helytálló, mégis nem hisszük, hogy Németország egyedül eredményesen tudná végigküzdeni háborút, mely valószínűleg igen hosszú lejáratú lenne.

Egyébként helyzet ma, úgy látszik az, hogy vagy háborúra kerül sor, vagypedig, mint erről Nagyméltóságodat tegnap este tájékoztattam, talán angol támogatással népszavazás lesz szudétanémet területen, melynek eredménye nem lehet kétséges. Utóbbi esetre való tekintettel magunk részéről mindent elkövetünk, hogy népszavazás magyarlakta vidékekre is kiterjesztessék. Hálás volnék, ha lengyel sajtó ilyen értelemben írna.

Kánya

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. o. 1938. 7. t. 804. sz.

36

Budapest, 1938. szeptember 16

CSÁKY ISTVÁNNAK,
A KÜLÜGYMINISZTERI KABINETIRODA VEZETŐJÉNEK
NAPIJELENTÉSE
SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVETTEL FOLYTATOTT TELEFON-
BESZÉLGETÉSÉRŐL

Ma felhívott telefonon Sztójay berlini követünk, és közölte velem, hogy látogatóban volt Göring tábornagynál, aki rendkívül szívélyesen fogadta, de csodálkozásának adott kifejezést, hogy sem a világsajtóban, sem a magyar sajtóban, sem a szlovenszkói magyar párt, és magyarság megnyilvánulásaiban nem látja azt, hogy valami történnék a világ figyelmének felhívására abban az irányban, hogy a szlovenszkói magyarság „a vér jogán" visszacsatoltassék az anyaországhoz.

Sztójay egyúttal engedélyt kért arra, hogy egy napra Budapestre utazhassék szóbeli jelentéstételre.

Nagyméltóságoddal történt megbeszélés után Sztójayval az alábbiakat közöltem:

Keresse fel a tábornagyot újból, és a következőket mondja meg neki:

1. A londoni kormánynál minden megtörtént már hetek óta, hogy a magyar kérdésre a figyelem komolyan ráirányíttassék. Ez a törekvés fokozódó nyomással érvényesült, és tetőfokát elérte ma este, amikor a miniszterelnök úr a budapesti angol követet magához hívatta, és vele mindent közölt, amit szükségesnek látott.

2. Mi úgy látjuk, hogy a helyzet megoldása, amennyiben az békés úton történik, Prágától és Párizstól függ. Párizsban is tettünk lépéseket, de a franciák állandóan Prágához utasítanak. Amennyiben a tábornagy járható útnak tartaná, hogy Prágához forduljunk, ezt könnyen megtehetjük, és meg vagyunk róla győződve, fáradozásunk nem volna sikertelen. Nem hisszük azonban, a tapasztalatok alapján, hogy a Német Birodalom ezt az utat járhatónak tartaná.

3. A magyar kormány óvatossága és rezerváltsága nem jelenti azt, hogy semmi sem történik. Szükséges volt tapogatózó előrehaladás, nehogy különösen a románok, akik az utóbbi napokban élesen állást foglalnak Csehszlovákia mellett, a szovjet karjai-

ba legyenek kergetve, mert semmi kedvünk sem volna a magyar Alföldön román és szovjetorosz csapatokat üdvözölni.

4. Lengyelországgal szemben karöltve járunk el, amely szintén el van szánva kisebbségeinek megvédésére.

5. A tábornagy ismeri a kormány álláspontját egy fegyveres konfliktust illetőleg. Amennyiben azonban a csehszlovák kérdés békésen oldatik meg, a magyar kormány támaszkodik arra az őszinte és meleg barátságra, amelyet Göring tábornagy vele szemben csak legutóbb kimutatott. Kötelességünk egyúttal felhívni a tábornagy figyelmét arra, hogy amennyiben Magyarország kárára a csehszlovák ügy likvidálásánál diszkrimináció történnék, akkor a magyar kormány mindenre el van szánva, és ebben az esetben számít arra a hátvédre, amelyet a Német Birodalom nekünk nyújthat.

Kértem Sztójayt, hogy ezt különösen kihangsúlyozza, és a választ hozza magával Budapestre.

A telefoncenzúra kedvéért még azt is közöltem Sztójayval, hogy a magyar sajtó teljes mértékben megteszi a kötelességét, ahogy barátaink, így elsősorban Mussolini és Beck, hasonlóan cselekszenek, és így nem is kételkedünk abban, hogy nagy barátunk, Göring, ezek példáját követni fogja, már csak azért is, mert talán a közeljövőben bekövetkezendő események következtében a magyarság, pártkülönbség nélkül, mint egy ember, a kormány mögött sorakozik fel, azzal a jelszóval, hogy jobb a kötelesség teljesítése közben elmerülni, mint szlovenszkói véreink további bántalmazását eltűrni.

Felhívtam Sztójay figyelmét a Pester Lloyd holnap, 17-én megjelenő vezércikkére,[22] és egyúttal közöltem vele, hogy Nagyméltóságod egynapos budapesti útjához hozzájárult.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1938. 7/a. t. 825. sz.

---

[22] A „Pester Lloyd" 1938. szeptember 17-i vezércikke Chamberlain szeptember 15-i, Hitlernél tett látogatásával kapcsolatban fejtegeti a csehszlovák problémát. Megengedhetetlennek tartja a csehszlovák kérdésnek a szudétanémetekre való korlátozását. A cikk hangsúlyozza, hogy a Csehszlovákiában élő összes nemzetiségeket „egyenlő elbánásban" kell részesíteni.

37

Berlin, 1938. szeptember 17

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET JELENTÉSE
KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

139/pol.—1938. *Titkos!*

Gróf Csákyval szeptember 16-án este telefonon közölteket alábbiakban megismétlem:

Göring magához kéretett, s rámutatva arra, hogy itt a sorsdöntő pillanat, a legbehatóbban hangsúlyozta annak célszerűségét,

1. hogy az önrendelkezési jogot csehországi magyar kisebbségek részére hivatalosan is a legerélyesebben és pergőtűzszerűen követeljük;

2. hogy a magyar kisebbségek Henlein felhívásához hasonlót intézzenek a cseh kormányhoz, illetőleg az összes tekintetbe jövő kormányokhoz;

3. hogy provokáljanak fegyveres összeütközéseket, sztrájkokat, s behívási parancsnak ne tegyenek eleget, mert csak erős incidensek irányítják a nyugati hatalmak figyelmét a magyar követelésekre;

4. hogy hassunk a szlovákokra hasonló magatartás követésére, és hogy az önrendelkezést követeljék;

5. hogy londoni és párizsi követeink lehetőleg döngessék ottani kormányok kapuit úgy, ahogy a cseh követek ezt naponta többször is teszik, és

6. vessünk mindent latba, hogy külföldi sajtó többet foglalkozzék a magyar kérdéssel is. Eddig jelentés szerint főleg a szudétanémetekkel foglalkozik, félő tehát, hogy nyugati államok csak ezen kérdés megoldására törekszenek, s hogy miránk megfeledkeznek.

Göring előzőleg Lipskivel beszélt, úgy látom, hasonló értelemben, mert arra utalt, hogy Lipski szerint lengyel kormány már tegnap ultimatív követelte lengyel kisebbségek önrendelkezését.

A német kívánság az volna, hogy az összes kisebbségek és érdekelt szomszéd államok kormányai, valamint a közvéleménye ordítóan dokumentálják a csehszlovák állam tarthatatlan voltát, mégpedig most legsürgősebben, amíg Chamberlain Londonban tárgyal.

Göring eddigi magatartásunkban, úgy látom, némi rezerváltságot vélt konstatálni.

Sztójay
m. kir. követ

Eredeti tisztázat. — OL Küm. res. pol. 1938. 7/a. t. 873. sz.

38

Moszkva, 1938. szeptember 25

A SZOVJETUNIÓ HONVÉDELMI NÉPBIZTOSSÁGÁNAK SÜRGÖNYE A PÁRIZSI SZOVJET KATONAI LÉGIATTASÉNAK

Gamelinnel való személyes találkozása során köszönje meg neki a francia hadseregparancsnokság intézkedéséről szóló információját, és közölje vele a következőket:

Hadseregparancsnokságunk a következő figyelmeztető intézkedéseket foganatosította: 1. 30 lövészhadosztályt a nyugati határ közeléhez fekvő területre irányított. Ugyanez történt a lovas hadosztályokkal. 2. Az alakulatokat megfelelően kiegészítette tartalékosokkal. A technikai hadseregünk: a légierők és a tankalakulatok teljes készenlétben vannak.

Az eredményekről azonnal értesítsen.[23]

Az orosz nyelvű szöveg megtalálható: Novije dokumenti iz isztorii, Münchena. Moszkva 1958. 139. old. 53. sz. irat.

---

[23] A választ az idézett kiadványban nem publikálták.

Budapest, 1938. szeptember 27

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVETNEK

5993/106. *Titkos!*

229. számú számjeltáviratára:

Szlovákok, úgy látszik, tovább folytatják kétszínű játékukat. Míg Sidor, úgy látszik, csehbarát nyilatkozatokat tesz, addig Tiso napokban három pontban foglalta össze kívánságaikat Magyarországhoz való csatlakozásuk esetére. Ezek:

1. Központi hivatal végrehajtó hatalommal Szlovenszkó közigazgatását illetőleg, és szlovák nyelv hivatalos használata.

2. Külön országgyűlés-féle törvényhozó hatalommal saját belügyekben, vallás- és közoktatásügyekben és igazságügy terén személyi ügyekben.

3. Költségvetési kvóta.

Tisóval közöltük, hogy kívánságaikat akceptáljuk, mit ő megnyugvással tudomásul vett, s kérte, hogy Benešhez való útjában ne lássunk bizalmatlanságot, vagy halogató tendenciát, mert célja csak az, hogy elejét vegye oly vádnak, hogy nem használt ki minden lehetőséget, ami szlovák tábor több részre szakadását okozhatná.

Helyzetképre jellemző, hogy szlovákok néhány nappal ezelőtt azt üzenték, hogy Prága felé barátságos arcot kell mutatniuk, különben lemészárlás veszélyének vannak kitéve.

Kánya

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1938. 7/a. t.

40

Budapest, 1938. szeptember 28

CSÁKY ISTVÁNNAK,
A KÜLÜGYMINISZTERI KABINETIRODA VEZETŐJÉNEK
NAPIJELENTÉSE
SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVETTEL FOLYTATOTT
TELEFONBESZÉLGETÉSÉRŐL

Ma este 7 órakor felhívott telefonon Sztójay berlini követünk, és a következőket közölte:

Göringtől jön, akivel egy óra hosszat beszélt. A tábornagy is el fog menni Münchenbe holnap. Göring a legnagyobb megértést mutatja a csehszlovákiai magyar problémával szemben. Teljesen osztja azt a felfogást, hogy a kérdést 100%-osan kell megoldani. Csehszlovákia újraépítéséről van szó, mondotta a tábornagy, amelynek folyamán a magyar érdekeket a legmesszebbmenően figyelembe kell venni.

Göring kijelentése szerint Hitler is ezen az álláspontón van.

A beszélgetés során a tábornagy kijelentette, hogy bár a holnapi müncheni találkozón elsősorban a szudétanémet terület megszállásának részleteit fogják tárgyalni, a magyar kérdést mégsem akarják elejteni.

A szudétanémet terület megszállásáról a következőket mondotta:

Az ellenoldal elvileg elfogadta az etapszerű megszállás gondolatát. Törekvése arra irányul, hogy ne 1-én szállják meg a német csapatok az egész átengedendő szudétanémet területet, hanem a megszállás körülbelül egy hétre oszoljék meg. Ahol kétségtelen a német többség, azt a részt német csapatok szállanák meg, ahol pedig ez iránt kétségek merülhetnek fel, oda nemzetközi alakulatok mennének.

Göring szerint Hitler elvileg nem zárkózik el egy ilyen megoldás elől.

Követünk erősen hangsúlyozta, hogy a müncheni a legutolsó alkalom, ahol a magyar kérdést a csehszlovák probléma megoldásával kapcsolatban el lehetne intézni. Javasolja, hogy a Főméltóságú Kormányzó úr még ma este telefonáljon úgy Hitlernek, mint Göringnek, és újólag kérje támogatásukat. A legjobb diszpozíciók megvannak, és követünk kétségtelennek tartja, hogy a Kormányzó úr személyes közbelépése döntő befolyással lehetne a Német Birodalom két vezérére. Szinte könyö-

rögve mondotta, hogy a miniszterelnök úr a Kormányzó urat feltétlenül kérje meg erre, mert nagyon kevés a remény, hogy ha a magyar kérdés most nem kerül megfelelő elintézésre Münchenben, akkor lemarad a színtérről. Meg van győződve, hogy olyanok a diszpozíciók Németországban, hogy a Főméltóságú úr közbelépése a ránk nézve legkedvezőbb megoldást is elérné, különösen akkor, ha Mussolininak is telefonálna.

Sztójay jelentése szerint egész Németországban úgyszólván minden körben számítanak a békés megoldásra, bár a katonai előkészületek az eddigi tervek alapján továbbfolynak.

Végül megjegyezte, hogy Weizsäcker államtitkárral is beszélt, aki mondotta, hogy ismeri a magyar kérdés horderejét, hogy beszélt a kancellárral is erről, és megnyugtatta követünket azirányt, hogy a német kormány teljesen tudatában van annak, hogy Magyarország részére milyen sorsdöntő kérdésről van szó.

½8-kor ismét felhívott Sztójay követ, és a következő kiegészítő javaslatot tette: Javaslom, hogy Csáky gróf repülőgépen azonnal induljon Mussolinihoz egy térképpel, amelyen a magyar követelések be vannak rajzolva, és azt magyarázza meg neki összes részletes adatokkal.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1938. 7/a. t. 918. sz.

41

Moszkva, 1938. szeptember 28

JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY MOSZKVAI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6302/29.

Litvinov helyettese tegnap egy kollégám előtt azt mondta: Daladier tegnapelőtt kijelentette, hogy most masírozni kell Németország ellen. Szovjet kormány Párizs újólagos kérdésére tegnap még egyszer kijelentette, hogy ha Franciaország masírozik, ő is megfelel kötelezettségeinek.

Jungerth

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. pol. o. 1938. 7/25. t. 3218. sz

München, 1938. szeptember 29

CSÁKY ISTVÁNNAK,
A KÜLÜGYMINISZTERI KABINETIRODA VEZETŐJÉNEK
SZÁMJELTÁVIRATA
KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6310/2.

Kizárólag miniszter úr vagy helyettese részére!

Mussolini megérkezése után, Ciano gróf jelenlétében, azonnal fogadott. Megkérdezte, mit kíván Kormányzó úr Őfőméltósága s miniszterelnök úr tőle csehszlovákiai kérdés megoldásával kapcsolatban. Térképpel és számadatokkal előadtam ismert követeléseinket. Először azt kérdezte, milyen határidőt szabunk meg azok teljesítésére? Miniszterelnök úr utasítása szerint azt válaszoltam, hogy egy hónapot. Azután következőket mondotta nekem:

Magyarországnak ma jó napja lesz. Amint szudétanémetek kérdését lezárjuk — mert mondotta nekem, hogy ha Chamberlain nem bocsátkozik vitába, ez ma megtörténik — azonnal felvetem magyar és lengyel követeléseket, és követelem azoknak azonnali kielégítését olyan alapon, mint németekéit.

Folytatása következik.

München, 1938. szeptember 29

6324/3. sz.

Azaz átcsatolás és önrendelkezési jog. Ez maximális program. Ha nem megy keresztül, ugyanezt követeli végrehajtásra egyhavi záros határidőn belül. Mindegy neki, hogy technikai lebonyolítás közvetlen tárgyalás vagy más úton folyik le. Itt közbevetettem, hogy közvetlen tárgyalási kísérlet csődöt mond. Ha eme minimális program sem megy, akkor, mondotta nekem emelt hangon, támadjanak; románoktól ne tartsanak és jugoszlávoktól sem: utóbbiak most el vannak foglalva Olaszország elleni tüntetésekkel. (sic!) Teremtsenek fait accomplit. Ismertetni fogom különben Imrédy miniszterelnök úr levelének megfelelő

magyar követelést Bukarestben és Belgrádban. Alaposan remélem, hogy megérteni fogják, hogy magyar kívánság ésszerű. Mussolini kérte, hogy kontaktust tartsuk fenn vele, hogy informálhasson történtekről. Németek közül eddig csak Weizsäckerrel tudtam beszélni. *Csáky.*

Szabó

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1938. 7/a. t. 937. sz.

43

München, 1938. szeptember 29

A MÜNCHENI EGYEZMÉNY SZÖVEGE

A négy hatalom, Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország — tekintetbe véve a Németországnak átengedendő német Szudéta-vidék tárgyában elméletileg létrejött megállapodást — az engedményt és a szükséges intézkedéseket illetően az alant következő feltételekben állapodtak meg. A négy hatalom mindegyike kötelezi magát, hogy megteszi a végrehajtáshoz szükséges lépéseket.

1. A kiürítés október 1-én kezdődik.

2. Az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország megállapodnak abban, hogy a kérdéses terület kiürítését október 10-ig úgy kell befejezni, hogy a fennálló berendezéseket semmilyen kár ne érje. A Csehszlovák Köztársaság felelősséget vállal azért, hogy ez a kiürítés úgy történjék, hogy a berendezések el ne pusztuljanak.

3. E kiürítés részletes feltételeit nemzetközi bizottság fogja megállapítani, amelyben Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország, Olaszország és Csehszlovákia képviselői vesznek részt.

4. A német többség által lakott területeket a Reich október 1-től kezdődően fokozatosan fogja megszállni. A mellékelt térképen[24] megjelölt négy övezetet a német csapatok a következő sorrendben szállják meg:

az 1. övezetet október 1-én és 2-án,

[24] A forrásanyagban nem kozolték az említett térképet.

a 2. övezetet október 2-án és 3-án,
a 3. övezetet október 3-án, 4-én és 5-én,
a 4. övezetet október 6-án és 7-én.

Az egyéb német többségű területeket a nemzetközi bizottság fogja megjelölni, ezeket a német csapatok október 10-ig bezáróan foglalják el.

5. A 3. szakaszban megemlített nemzetközi bizottság fogja megállapítani, hogy milyen területeken kell népszavazást elrendelni. Ezeket a területeket a népszavazás befejezéséig nemzetközi osztagok szállják meg. A bizottság állapítja meg azokat a feltételeket is, amelyek között a népszavazást véghez viszik; a Saar-vidéki népszavazás[25] fog ehhez alapul szolgálni. A bizottság fogja megállapítani a népszavazás határidejét is, amely azonban november végénél későbbi keletű nem lehet.

6. A nemzetközi bizottság vonja meg a végleges határokat is. Arra is fel van hatalmazva, hogy — kivételes esetekben — a népszavazás nélküli, szigorúan néprajzi jellegű területek rovására kisebb helyreigazításokat ajánljon a négy hatalomnak: Németországnak, az Egyesült Királyságnak, Franciaországnak és Olaszországnak.

7. Opciós jog fogja szabályozni, hogy valaki meg akar-e maradni az átadott területeken vagy el akarja-e hagyni őket? Ez az opciós jog jelen szerződés keltétől számított hat hónapon belül érvényesíthető.

Német—csehszlovák bizottság fogja megállapítani ennek az opciónak a részleteit, megvizsgálja, miképpen lehetne a legkönnyebben végrehajtani a lakosságcserét, és dönteni fog azokban az elméleti kérdésekben, amelyeket ez a lakosságcsere esetleg felvet.

8. A csehszlovák kormány jelen szerződés aláírásától számított 4 hét leforgása alatt mindazokat a szudétanémeteket, akik katonai vagy rendőri alakulatokban teljesítenek szolgálatot, és ez alakulatokból kilépni óhajtanak, mentesíteni fogja szolgálatuk alól. Ugyanezen határidőn belül a csehszlovák kormány szabadlábra helyezi a politikai vétségekért elítélt szudétanémeteket.

Őexcellenciája, a birodalmi kancellár: *Adolf Hitler*
Őexcellenciája, Nagy-Britannia miniszterelnöke: *Neville Chamberlain*

---

[25] 1935. január 13-án népszavazást tartottak a Saar-vidéken hovatartozása kérdésében. A népszavazás német többséget eredményezett, és ennek értelmében 1935. március 1-én a Saar-vidéket Németországhoz csatolták.

Őexcellenciája, a francia minisztertanács elnöke: *Ed. Daladier*

Őexcellenciája, az olasz kormány feje: *Mussolini*

A SZERZŐDÉS FÜGGELÉKEI

1. sz.

Őfelsége kormánya az Egyesült Királyságban és a francia kormány a fenti szerződést azzal kötötte meg, hogy fenntartják az 1938. szeptember 19-i angol—francia javaslat[26] hatodik szakaszában említett nemzetközi szavatosságot a csehszlovák államhatárokra, minden nem provokált támadás esetére.

Miután a Csehszlovákiában élő lengyel és magyar kisebbségek kérdése is elintéztetett, Németország és Olaszország a maguk részéről szavatosságot fognak vállalni Csehszlovákiáért.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

2. sz.

A négy nagyhatalom kormányfői kijelentik, hogy amennyiben a Csehszlovákiában élő lengyel és magyar kisebbségek problémáját az érdekelt kormányok három hónapon belül egyezség útján nem rendeznék, a kérdést a ma összegyűlt négy hatalom kormányfői újabb értekezleten tanulmány tárgyává fogják tenni.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

3. sz.

A területátadással kapcsolatban felmerülő valamennyi kérdés a nemzetközi bizottság hatáskörébe tartozik.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

[26] 1938. szeptember 19-én az angol—francia kormány közös javaslatot intézett a csehszlovák kormányhoz a szudétanémet probléma megoldására. A javaslat 6. pontjában kilátásba helyezték, hogy az általuk előterjesztett javaslat elfogadása esetén Anglia hajlandó lenne egy olyan nemzetközi megállapodáshoz csatlakozni, amelyik szavatolná Csehszlovákia függetlenségét esetleges, nem provokált támadással szemben.

Az összegyűlt négy kormányfő megegyezik abban, hogy a ma aláírt szerződés értelmében létesítendő nemzetközi bizottság tagjai: a külügyminiszteri államtitkár, a három felhatalmazott berlini nagykövet és a csehszlovák kormány által kinevezendő személyiség.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Francia sárga könyv. (Magyar fordítás.) Párizs, 1939. 23—25. old. 12. sz. irat.

44

Budapest, 1938. október 1

HORTHY MIKLÓS LEVELE HITLERHEZ

Őszinte elégtételemre szolgál, hogy Münchenben a sorsdöntő kérdésekben békés megegyezésre jutottak, és hogy Magyarország jogos követeléseit alapjában véve elismerték. Ebből az alkalomból Excellenciád megértő és tetterős támogatásáért, amelyet velünk szemben igazságos kéréseink javára barátságtól áthatva állandóan tanúsított, a jobb jövőért való legbensőbb kívánságaim kifejezésével szívből jövő köszönetemet fejezem ki.

Horthy Miklós

Sokszorosított másolat. — OL Küm. pol. o. 1938. 7/25. t. 3276. sz.

45

1938. október 1—15

RÉSZLETEK KOZMA MIKLÓS NAPLÓJÁBÓL

1938. X. 1.

Imrédy féltizenegyre kéret, s felkér, hogy vállaljam a ruténföldi akció politikai vezetését, propagandáját és felügyeletét

s a felkelők irányítását. Mindazt, amit javasoltam, elfogadja, és belemegy, ha a helyzet kívánja, illegális és erőszakos módszerekbe is. . .

1938. X. 4.

Végre mégis megindul az ügy. Az elmúlt három napban végleg elfogadták következő tervemet: Ruténföld felé egyidejűleg megindul egy erős propaganda és egy direkt akció. Az önkéntes zászlóaljak Nyírbátor, Vásárosnamény körül koncentrálódnak a határon innen. Hatszáz emberes csoport mielőbb akcióba kezd. Cél: Ruténföld elégedetlen és valóban csatlakozni akar, de az elégedetlenség a megszálló katonaság miatt nem jut nyílt kifejezésre. Kifejezésre kell juttatni, az ügyből európai ügyet kell csinálni. Az első katonai tervet a VKF 5.[27] rettentő metodikusan dolgozta ki. Az önkéntes zászlóaljakból kiválogatott, néhány száz emberből álló direkt akcióra szánt csoportnak valahol Szolnok megyében előzetes kiképzést kellene kapnia, eldugva a tanyák között. Négy-öt napi kiképzés után kell őket felvinni a határra. Az első perctől látszott, hogy az események sokkal gyorsabb tempóban mennek a kifejlődés felé, semhogy ilyen körültekintő módszerekkel lehetne dolgozni, de hiába beszéltem. Egyébként sem lehet titokban forradalmat csinálni, bizonyos kockázatot kell vállalni, és a lényeg az, hogy az első járőrök minél hamarább átlépjék a határt, és dolgozni kezdjenek. Annyi alkalmas és kiképzett ember azonnal rendelkezésre áll, amennyiből három vagy négy napra elegendő jut, és a többit ezalatt ki lehet képezni. Kezdettől fogva hibás volt, hogy a politikai irányítást és a katonai vezetést megosztották. Az lett volna helyes, ha rám bízzák a teljhatalmú katonai parancsnokságot is. De az ügyet nem akartam hatásköri kérdés felvetésével veszélyeztetni, és előre rámutatni az előrelátható bajokra. A VKF 5. aktázott és módszerezett, igaz, hogy gyorsan tudott változtatni, ha kellett, de az is biztos, hogy kisháborút lovastisztre vagy volt bandavezérre kellett bízni, mert jobban ért hozzá, mint más, mert ez volt a kenyere. Specialistát kaphat a részletekre annyit, amennyit kell. De hát fog az menni — gondoltam —, úgyis az lesz, amit akarok. Az idő hamar fütyült a vezérkari tervekre, és mindjárt első igazolásomként arra nem került sor, hogy Szolnok megyében kiképzést tartsunk.

[27] A Vezérkari Főnökség 5. osztálya a vezérkari főnök hatáskörébe tartozó elvi katonai politikai ügyekkel foglalkozott. Ebben az időben az 5. osztály vezetője Homlok Sándor vk. ezredes, a későbbi berlini katonai attasé volt.

A zászlóaljak részben már a felvonulási területen voltak, részben még csak úton. A Héjjas-csoport kiválogatására és Vásárosnaményba való útbaigazítására futár útján kaptak parancsot. Stefán Valér álneve Szigetváry igazgató. A körülbelül hatszáz emberes csoport mint H. csoport szerepel. Parancsnoka Héjjas. Az emberek esküt tesznek. A zászlóaljak overal ruhát kaptak baszk sapkával, innen született meg a mackóruha elnevezés. Másként, mint mackóknak, nem is hívtuk őket. A ruha most jó, de bizony hideg lesz későbbre.

Közben javasoltam Imrédynek, hogy Csáky vagy én, vagy valaki azonnal repüljön Varsóba, és közvetlenül tárgyalja le a lengyelekkel a kérdés politikai részét, szervezze meg továbbá a lengyel határt elért embereink fogadását, és innen odaküldendő száz-kétszázas — a lengyelek kedve szerinti nagyságú csoport — elhelyezését és működési lehetőségét, végül pedig a lengyel önkéntesek akcióját és a velük való együttműködést is.

1938. X. 9.

Imrédynél töltök egy órát. Ismertetem a fenti dolgokat. A legkisebb részlet is érdekli. Örül az eredményeknek. Tájékoztat az általános politikai helyzetről. Örömmel hallom, hogy Varsóval mégis felvették a közvetlen tárgyalást. Varsóba Csáky repült, ami számomra megnyugtató. Javasolom Imrédynek, hogy a fent levő szabadcsapatokat összefogva kockáztassunk meg egy nyílt támadást. Én vállalkozom rá. Kifejtem okaimat. Hitlert és Mussolinit ismerve, ez nekik tetszenék, s tudomásul vennék a kész helyzetet. A cseh helyzet odaát olyan, hogy a felfordult helyzetben bizonyosra veszem a leggyorsabb sikert. Igaz, hogy repülőket nem vethetünk harcba és tüzérséget sem, de az leginkább morális okokból szükséges, egyébként is egy-két tüzérüteget „ellophatunk" a honvédségtől. Azok szívesen hagyják magukat ellopni. Miután pedig tudom, hogy ez a terv politikailag bizonyos kockázatot jelent, hajlandó vagyok vállalni minden személyes felelősséget a legmesszebbmenően, és éppen ezért bejelentem neki, hogy minden címemről és rangomról, titkos tanácsosságról, felsőházi tagságról való lemondásomat, felhatalmazva őt, hogy azt tetszése szerinti időpontban hozhassa nyilvánosságra. Ha valakinek ülni kell, az én leszek. Olyannak kell lennie, akinek van vesztenivalója. De azt sem bánom, ha baj esetén a hadbíróság legszigorúbb eszközeit alkalmazzák velem szemben. Én a magyar jövő szempontjából a rutén kérdés haladéktalan meg-

oldását annyira fontosnak tartom, hogy érte hajlandó vagyok mindent kockáztatni, ha kell, fal mellé is állni.

Imrédy megígérte, hogy gondolkozik a kérdésen. Láttam rajta, hogy neki szimpatikus a gondolat...

1938. X. 15.

...Csáky azzal fogad, hogy baj van. Egy csomó emberünk fogságba esett. A Naményban hallott cseh rádióhír tehát sajnos igaz. Még sajnosabban igazolódott aggodalmam, amikor képtelenségnek tartottam zárt századok áttételét. Persze, a pesti úrfiak századai estek fogságba. Berzeviczy, Szabó Gyula, Bukovinszky[28] és társaik politikai lelkesedése csak addig tartott, ameddig a dolgok komolyan el nem kezdődtek. Ahol a golyó fütyül, ott nem elég a nagy száj, és nem elég az, ha valaki nyilasnak kiabálja magát. A cseh rádió a világ minden nyelvén természetesen éjjel-nappal erről az ügyről beszélt. Közölte azt is, hogy mind a háromszázat főbelövik. Hogy igaz-e a háromszáz, azt még nem tudjuk. A cseh rádió hírére persze húsz oldalról is azonnal intervenció történt Imrédynél, s ő Csáky útján Rómában interveniáltatott az elfogottak érdekében. Imrédy megkérdezte, hogy mi a véleményem. Én azt feleltem neki, hogy mindenki tudja, mire vállalkozik. A határátlépés előtt még egyszer figyelmeztetést kaptak, hogy aki nem érez magában elég erőt arra, hogy adott esetben meghaljon, az lépjen vissza. Az idejében történő visszalépésre éppúgy gyávák voltak, mint arra, hogy ha már vállalkoztak, a harcot felvegyék. Csáky Rómából azt a választ kapta, hogy olasz intervencióra a cseh kormány nem löveti őket agyon, ha a magyarok a ruszinföldi akciót abbahagyják. A válasz csak negyven emberről beszélt, nem háromszázról. Úgy látszik, a háromszáz nem igaz, és a számban környékbeliek is lehetnek, akik csatlakoztak. De a többiről sem tudunk semmit. Nekem az a véleményem, és ezt Imrédynek meg is mondtam, hogy semmit sem szabad abbahagyni, még akkor sem, ha mindet agyonlövik. Miért tudott elesni Dercennél a Prém-század fele?[29] Aki megadja magát lövés nélkül, miért jobb, mint a másik, aki verekszik, és miért nem szabad éppen a gyávának meghalnia. Rám, Homlokra és Stefánra vérdíj van kitűzve, és tudjuk nagyon

[28] A „rongyosgárda" tagjai. Szerepükről közelebbi adatokat nem tudunk.

[29] 1938. október 11-én a „rongyosgárda" Prém vezetése alatt álló százada kisebb csoportokban átszivárgott a csehszlovák határon, és ott gyülekezve romboló tevékenységbe kezdett. A csehszlovák biztonsági szervek szétverték őket.

jól, hogy embereket küldtek át azért, hogy minket elintézzenek. Aki ebben a partiban játszik, az reszkírozza a bőrét. Egyébként is helytelenítem az intervenciót, mert ez bevallása annak, hogy a kormánynak ingerenciája van az eseményekre. Imrédy azt felelte, hogy még sem lehet háromszáz embert fejbelövetni. Amire én azt válaszoltam, hogy úgysem fogják őket fejbelőni, de aki lövés nélkül fehér zászlót küld át az ellenséghez, azért nem kár, ha főbelövik. A legrosszabb eset, amivel számolni kell, a tizedelés, de a csehek azt sem fogják megtenni.

Eredeti, géppel írt tisztázat. — OL Kozma-iratok. 27. csomó.

46

Budapest, 1938. október 3

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA WETTSTEIN JÁNOS PRÁGAI KÖVETNEK

6082/81. sz. *Statissime!*

Szíveskedjék Kroftát azonnal felkeresni, s vele jegyzék hátrahagyása mellett alábbiakat közölni:

Magyar kormány súlyt helyez arra, hogy Csehszlovákiával való tárgyalások barátságos szellemben s békés atmoszféra mellett legyenek lefolytathatók, s azért szükségesnek tartja, hogy békés atmoszféra létrehozására bizonyos előfeltételek teremtessenek.

Ezért magyar kormány felhívja (invite) csehszlovák kormányt, tegye meg haladéktalanul következő intézkedéseket:

1. Magyar nemzetiségű politikai foglyokat haladéktalanul bocsássa szabadon.

2. Magyar nemzetiségű katonákat haladéktalanul szereltesse le, s bocsássa haza.

3. Élet- és vagyonvédelem biztosítására helyi rendfenntartó osztagokat állítson fel, vegyes vezetés alatt.

4. Területek átadásának szimbolikus jele gyanánt 2—3 csehszlovákiai határmenti város Magyarországnak átengedendő, a magyar csapatok által szállandó meg. Ilyenek gyanánt jönnek

tekintetbe nyugati részen: Komárom vagy Párkánynána vagy Ipolyság; keleti részen pedig Sátoraljaújhely pályaudvar vagy Csap vagy Beregszász.

5. Végül magyar kormány javasolja, hogy magyar—cseh közvetlen tárgyalások f. hó 6-án csütörtökön délután 4 órakor Komáromban kezdődjenek. Magyar delegációt személyesen fogom vezetni.

Amennyiben Krofta Méltóságodat nem tudná személyesen fogadni, úgy szíveskedjék hozzá jegyzéket mindenesetre még ma eljuttatni.

Utasítás végrehajtásáról telefonjelentést kérek.[30]

Kánya

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. o. 1938. 7/a. t. 951. sz.

47

Prága, 1938. október 6

VÖRNLE JÁNOS PRÁGAI IDEIGLENES ÜGYVIVŐ SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6426/166. sz.

Bertalan[31] kérése: Balog Andor, Miniszterelnökségen, küldjön sürgősen 500, ötszáz pengőt Bertalan feleségének Balatonkenesére.

Az ő küldeményét Prágába, és nem Pozsonyba kéri.

Amennyiben magyar kormány szükségét látná vele való tárgyalásnak (amit lehetőleg azonban el akar kerülni), úgy *Balatonkeneséről* felesége *tudta nélkül* következők sürgönyzendők: „gyermek beteg, gyere azonnal, Marika".

Vörnle

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő.)

---

[30] A csehszlovák kormány a szudétanémet és tescheni terület átadásának technikai lebonyolításával volt elfoglalva, és emiatt nem válaszolt azonnal a magyar kormány október 3-i jegyzékére. A magyar Külügyminisztérium október 4-én újabb jegyzéket küldött, amelyben sürgette a választ. A csehszlovák kormány a magyar követ útján küldött válaszában kifejezte készségét a Felvidék egy részének átadására vonatkozóan, de hangsúlyozta, hogy Kárpát-Ukrajna átadásáról nem lehet szó. *(OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő). 157. sz.)*

[31] A későbbi kárpátukrán miniszterelnök, Bródy András fedőneve. Évekig kapcsolatot tartott a magyar kormánnyal. Kárpát-Ukrajna Magyarországhoz csatolása érdekében kifejtttet tevékenységéért rendszeres pénzbeli támogatásban részesült.

48

Budapest, 1938. október 6

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA WETTSTEIN JÁNOS PRÁGAI KÖVETNEK

6121/86. *Titkos!*

165. számú számjeltáviratára:

Szíveskedjék Bertalant figyelmeztetni, hogy semmi esetre se üljön fel cseh ígéreteknek, s maradjon meg feltétlenül eddigi alapon, azaz önrendelkezés népszavazással. Nyomatékosan figyelmeztesse arra, hogy ha nem csatlakoznak hozzánk, magyarlakta területek teljes egészükben leszakadnak, ami lehetetlen gazdasági helyzetet teremt számukra, míg ha hozzánk csatlakoznak, ezeket a kérdéseket barátságos szellemben tudjuk az ő érdekeik figyelembe vételével elintézni. Népszavazással magyar államközösségben autonómiával: egyetlen megoldás rutén szempontból.

Magyar részen teljesen kidolgozott nagy program van; hatalmas víztartó medencék építése sok millió pengő munkabérrel, s általában nagy ipari beruházások.

Ha bármi okból nehézségek volnának fenti álláspont érvényesítésére, Bertalan minden körülmények közt jöjjön Pestre.

Rutén vezetők részére Petravichnál megfelelő költség rendelkezésre áll.

Kánya

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1938. 7/a. t.

49

Varsó, 1938. október 7

HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6435/286. sz.

Barátaim nyomatékkal ajánlották, hogy Ruténföldön nagyarányú szabotálási akciót *azonnal* kezdjünk meg. Ezzel Magyar-

ország még nem angazsálta magát. Románokat vasútvonal kérdése annyira foglalkoztatja, hogy témát fait accomplival sürgősen le kell zárni, ottani vasúti hidak (Csap) stb. felrobbantásával.

Lengyel részről ügynökök útján hasonló megszervezést előkészítem. De addig is, míg magyar részről történő komoly szabotázsra nem hivatkozhatom, minden törekvésem hiábavaló marad.

Hory

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).

50

Varsó, 1938. október 10

LENGYEL BÉLA VARSÓI KATONAI ATTASÉ TÁVIRATA A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK

368/K. a.—1938. *Sürgős!*

A Ruténföldre É-ról végrehajtandó akciókat a lengyel VK főnöke lengyel feladatnak tekinti, és a tisztább vezetés érdekében nem találja célszerűnek, hogy lengyel és magyar szabadcsapatokat egymás mellett alkalmazzanak. Ezért a következőket határozta el:

1. Munkács és Ungvárra különítményeket, benyomásom szerint, ténylegesekből, polgári ruhában küldenek tiszt vezetése alatt, amely különítményeket abban az erőben szabnak meg, ahogyan mi terveztük.

2. A többi útvonalakon egyéb önkéntesekből alakított járőröket tolnak Ruszinszkóba, robbantások és egyéb terrorcselekmények végrehajtására.

A lengyel vállalkozás akkor fog megindulni, amikor a magyar szabadcsapatok harca kifejlődött. Az összhang biztosítására ezért naponta információt kérnek a helyzetről.

Koren[32] és társai harcértékét kétesnek minősítik, kár ezekkel foglalkozni.

[32] A „rongyosgárda" tagja.

A magyar szabadcsapatoknak légi úton való kiszállítását feleslegesnek tekinti a lengyel VK.

Felterjesztem a HM VI. 5. osztályának.

Lengyel Béla
okszt. alezr. kat. attasé

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. o. 1938. 7/a. t. 1042. sz.

51

Budapest, 1938. október 12

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVETNEK

6181/136. *Szigorúan titkos!*

Ruszinszkóba eddig kb. 750—800 embert sikerült benyomni. Tegnapi és tegnapelőtti összeütközések és szabotázsakciók után csehek határt úgyszólván légmentesen lezárták. Szíveskedjék visszatérni katonai attasé hétfői javaslatára, és újból kísérelje meg lengyel kormánynál általa előadott tervet keresztülvinni. Tartok ugyanis attól, hogy ha nagy önfeláldozás és költséggel megszervezett forrongás nem kap északról táplálékot, mozgalom folytatólagossága veszélyeztetve lesz.

Kánya

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. o. 1938. 7/a. t. 1060. sz.

52

Róma, 1938. október 14

CSÁKY ISTVÁNNAK,
A KÜLÜGYMINISZTERI KABINETIRODA VEZETŐJÉNEK
SZÁMJELTÁVIRATA
KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6546/130. *Statissime!*
Szigorúan titkos!

Kizárólag miniszter úr részére!

Ciano gróf fogadott Villani báróval, azután mindkettőnket Mussolini, akivel két óráig tárgyaltam.

Mussolini nézete:

I. Azonnal kellene, hogy jegyzékben kérjük négy nagyhatalom sürgős összehívását, rámutatva arra, hogy legkisebb remény sem maradt, hogy közvetlen tárgyalások újra felvétessenek, megvilágítván, hogy döntés halogatása veszéllyel jár békére.

II. Egyidejűleg *részleges mozgósítást* kellene elrendelnünk, kiemelve, hogy ez Csehszlovákia határozottan fenyegető magatartása miatt történt, és csak önvédelmi célt szolgál.

III. Mozgósítást és indokait egyidejűleg közölni kell nagyhatalmakkal, szomszédainkkal és lengyel kormánnyal.

IV. Hajlandó „Informazione-Diplomatica"-ban megállapítani intézkedés jogos voltát.

V. Hajlandó ezt Jugoszláviának és Romániának diplomáciai úton tudomására hozni, nyomatékosan hangsúlyozván békés szándékainkat. Itt megjegyezte, hogy fő súly Jugoszlávián van, annak magatartására pedig Németország felfogása lesz döntő. Elejtette a szót, hogy Német Birodalom viselkedése velünk szemben lanyha. Politikájának tengelyét Duna-medencében Belgrádra helyezi. De elkerülte nyilatkozatot arra vonatkozólag, hogy mit tesz, ha Jugoszlávia mégis mozgósítana. Angol—francia intervencióval szerinte nem kell törődnünk. Ha mozgósításunk ellen fellépnének, esetleges válaszunk az lehetne, hogy olyan mértékben hajlandók vagyunk leszerelni, mint csehszlovákok, és csak négyes konferencia után.

VI. Négyhatalmi konferenciát jövő hét elejére szeretné Olaszországba, Genuába összehívni. Ő valószínűleg nem lenne azon jelen, de legnagyobb nyomást gyakorolná.

VII. Lengyel nagykövetet Ciano gróf ma este meg fogja nyugtatni négyes konferencia ügyében.

Térképanyagot átadtam.

Hangulat németekkel szemben gyanakodó, ami helyzetünket éppen nem könnyíti meg. *Csáky.*

Villani

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. o. 1939. 7/a. t. 1122. sz.

53

Róma, 1938. október 14

CSÁKY ISTVÁNNAK,
A KÜLÜGYMINISZTERI KABINETIRODA VEZETŐJÉNEK
SZÁMJELTÁVIRATA
KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6551/131. *Statissime!*

Miniszterelnök harmadik pontjára Mussolini azt válaszolta, hogy repülőgépek hívásra azonnal Magyarországon lesznek. Budapesttől 1½ órányira indulásra készen állnak.

Gép-, anyag-, lőszer- stb. szükségletünkről vezérkar készítsen kimutatást, és azt katonai attasé adja át neki. Felhatalmazott arra, hogy jelentsem kormánynak, hogy hajlandó bennünket hadianyaggal támogatni. *Csáky.*

Villani

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1939. 7/a. t. 1093. sz.

54

Berlin, 1938. október 15

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6560/201. sz.

Ma este tájékoztattam Göringet háborúra való teljes elszántságunkról is. Megértést mutatott, meggyőződése, hogy háború nélkül kapjuk területeinket, azonban követeléseinket legerélyesebben kell képviselni. Jelentőségteljesen mondotta, ha cseh csapatok ellenünk harcolnak, ez Németország részére Csehszlovákia kérdésében új helyzetet teremt. Úgy láttam, örült ennek, és reményt fűz hozzá. Ebben megerősítettem. Tehát kívánatosnak tartanám következetesen sajtóban és más helyeken kiemelve, hogy cseh katonák szemben állanak velünk, és szlovák hadsereg nincsen. Szlovák ellenérveket ismeri, mondotta, Tiso helyettese volt nála (biztos megállapításom szerint Durčansky).

Térképeket és statisztikai adatokat bemutattam neki, elkérte.

Amint hivatalos helyről értesülök, sajtó holnaptól kezdve jobban támogatja magyar érdekeket. Hivatalos helynek és sajtónak adtam statisztikai adatokat és térképeket.

Propagandaminisztériumban Böhmer panaszkodik, hogy német tudósítókat nem kezeljük elég jól és szimpátiával. Kívánatosnak tartja, hogy nagyobbfokú propagandát fejtsünk ki.

Sztójay

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. o. 7/a. t. 1114. sz.

55

Belin, 1938. október 22

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6687/218.

Lengyel nagykövet közölte, hogy tegnap hosszas beszélgetést folytatott Göringgel, főleg rutén vidékről és lengyel—magyar közös határról, bolsevistaellenes alapon. Szerinte Göring tudomásul vette érveléseit, és nem ellenezte azokat (!). Nagykövet optimista, és nyomatékosan hangsúlyozta, hogy semmi körülmények között se engedjünk követeléseinkből.

Szlovák határra vonatkozólag Göring tartózkodóbb volt. Pozsonyra vonatkozólag elég negatív, Kassára nézve még kétséges felfogást tapasztalt nagykövet.

Francia nagykövet véleménye szerint ne hozzuk ügyünket négyhatalmi konferencia elé. Franciaországnak cseh oldalra kellene állnia (mert egyszer már feladta!), Angolország pedig francia álláspontot támogatná.

Sztójay

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. o. 1939. 7/a. t. 1210. sz.

56

Budapest, 1938. október 22

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVETNEK

6355/123.

Felkérem, közölje Ciano gróffal, hogy Ribbentroppal Ungvár és Munkács miatt félreértések merültek fel. Darányi müncheni látogatásakor a két várost budapesti utasításra minimális magyar követelésnek jelezte. Ribbentrop, aki feltétlen magyar követeléseket térképre vette, úgy látszik, félreértés folytán ezekből a két várost kihagyta. Darányi fenntartja álláspontját,

és német külügyminiszter is. Utóbbi úgy látszik, azt hiszi, hogy magyar kormány valamit elfogadott, aminek alapján az ő közvetítését kérte Prágában, és most dezavuálja őt. Erről magától értetődőleg szó sem lehet.

Szíveskedjék Ciano grófot felkérni, hogy segítsen félreértést eloszlatni Ribbentropnál, talán személyes találkozás kapcsán, és hasson oda, hogy arbitrage gondolatát akár rögtön, akár esetleges sikertelen magyar—csehszlovák közvetlen tárgyalások után német kormány elfogadja. Benyomásunk az, hogy ha Olaszország inszisztál, német kormány, bár nem szívesen, mégis magáévá fogja tenni döntőbíráskodás gondolatát.

Ciano gróf személyes bizalmas tájékoztatására közölje, hogy Darányi—Ribbentrop tárgyalásnál budapesti német követ és Darányi titkára is jelen volt, és Ribbentrop félreértését nem érti.

Kánya

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. o. 1939. 7/a. t. 1201. sz.

57

Róma, 1938. október 23

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET SZÁMJEL-TELEFONSÜRGÖNYE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6689/144. sz.

Tegnap Ciano gróf telefonon beszélt Ribbentroppal. Utóbbi megemlítette Munkácsot és Ungvárt illető félreértést, mire Ciano hangoztatta, hogy mi vele szemben mint minimumot mindig keleten három várost, mégpedig két előbbit és Kassát követeltük.

Ribbentrop arbitrage-ra vonatkozólag megjegyezte, hogy annak nem híve, mert ha felek döntést nem fogadnák el, fegyverrel kellene végrehajtását biztosítani, amit birodalom nem vállal. Ciano gróf ezzel szemben kifejtette, hogy arbitrage-nak két fél, amikor kéri, már alá is veti magát.

Ribbentrop erre azt kérdezte, hogy nem lehetne-e döntést négy nagyhatalomra bízni. Ciano azt válaszolta, hogy ezt ő

folyó hó 14-én javasolta, és nem rajta múlt, hogy nem ez az eljárási mód választatott; magyar—csehszlovák kérdést most már legsürgősebben meg kell oldani; magyar követelések oly szerények, hogy azok teljes mértékben honorál . . .[33]

Villani

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).

58

Róma, 1938. október 28

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6758/150.

Ciano gróf ma reggel telefonon közölte, hogy Angliának arbitrage elleni állásfoglalásáról szóló hír téves. Angol nagykövet tegnap este kijelentette, hogy kormányának ugyan nincs kifogása négyhatalmi konferencia ellen, de sokkal szívesebben látja tengely döntőbíróságát. Ciano gróf Ribbentroppal közvetlenül érkezése után eszmecserét folytatott.

Reméli, hogy még jelentkező német ellenállást arbitragezsal szemben sikerül megtörni.

Villani

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).

---

[33] Az irat végéről egy számcsoport kimaradt, értelemszerűen: „honorálhatók".

59

Róma, 1938. október 29

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET SZÁMJEL-TELEFONSÜRGÖNYE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6775/155. *Statissime!*

Ribbentrop elfogadta arbitrage-t. Vinci utasítást kap, hogy ezt Nagyméltóságoddal holnap hivatalosan közölje, és felkérje annak kijelentésére (ami különben általam már megtörtént), hogy döntőbírói ítéletnek alávetjük magunkat. Összejövetel Bécsben szerdán, november 2-án lesz.

Ciano grófnak hétfőn kell elutaznia Rómából. Mivel határrészletek megtárgyalásánál erősebb akar lenni Ribbentropnál, arra kéri Nagyméltóságodat, méltóztassék holnap, vasárnap repülőgéppel Rómába küldeni kérdéses terület földrajzi, néprajzi, gazdasági viszonyait alaposan ismerő szakértőt, akivel neki holnap délután szükséges magyarázatokat Esterházy bevonásával megadnók.

Három keleti város visszacsatolása úgyszólván biztos. Szakember érkezéséről kérek azonnal telefonválaszt. Ciano gróf szigorú titoktartást kér teljes közlést és szakértő utazását illetőleg is, kinek inkognitó kellene utaznia.

Villani

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).

60

Bécs, 1938. november 2

AZ ELSŐ BÉCSI DÖNTÉS SZÖVEGE

A magyar királyi kormánynak és a csehszlovák kormánynak a német és királyi olasz kormányhoz intézett felkérése alapján, hogy a Magyarországnak átengedendő területeknek a két állam között függőben levő kérdését döntőbírói ítélettel rendezzék, továbbá az ezt követően az érdekelt kormányok között 1938.

október 30-án váltott jegyzékek alapján Ribbentrop Joachim úr német birodalmi külügyminiszter és őfelsége az olasz király és Etiópia császára külügyminisztere, gróf Galeazzo Ciano, ma Bécsben összejöttek, és kormányaik nevében Kánya Kálmán úr magyar királyi külügyminiszterrel és dr. Chvalkovsky Ferenc úr csehszlovák külügyminiszterrel folytatott újólagos megbeszélés után a következő döntőbírói ítéletet hozták:

1. A Csehszlovákia részéről Magyarországnak átengedendő területeket a csatolt térképen megjelölték. A határok helyszíni megvonását magyar—csehszlovák bizottságra bízzák.

2. A Csehszlovákia által átengedendő területek kiürítése és Magyarország részéről való megszállása 1938. november 5-én kezdődik, és azt 1938. november 10-éig végre kell hajtani. A kiürítés és megszállás egyes szakaszait, úgyszintén annak egyéb módozatait magyar—csehszlovák bizottságnak kell haladéktalanul megállapítania.

3. A csehszlovák kormány gondoskodni fog arról, hogy az átengedendő területek a kiürítéskor megmaradjanak rendes állapotukban.

4. A területátengedésből adódó részletkérdéseket, különösen az állampolgársági és opciós kérdéseket a magyar—csehszlovák bizottságnak kell rendeznie.

5. Hasonlóképpen magyar—csehszlovák bizottságnak kell megállapodnia a Csehszlovákia területén megmaradó magyar nemzetiségű egyének és az átengedett területeken megmaradó, nem magyar nemzetiségű egyének védelmére vonatkozó közelebbi rendelkezésekben. Ez a bizottság fog különösen arról gondoskodni, hogy a pozsonyi magyar népcsoport ugyanolyan helyzetbe jusson, mint a többi ottani népcsoport.

6. Amennyiben a területek Magyarországnak való átengedéséből a Csehszlovákiának megmaradó terület számára gazdasági vagy forgalomtechnikai természetű hátrányuk és nehézségek jelentkeznének, a magyar királyi kormány megtesz minden tőle telhetőt, hogy az ilyen hátrányokat és nehézségeket a csehszlovák kormánnyal egyetértésben kiküszöbölje.

7. Amennyiben ennek a döntőbírói ítéletnek keresztülvitele során nehézségek vagy kétségek támadnának, a magyar királyi kormány s a csehszlovák kormány ezek ügyében közvetlenül egyezik meg. Ha ily módon valamilyen kérdésben nem tudnának

megállapodni, ezt a kérdést végleges eldöntés céljából a német és olasz királyi kormány elé terjesztik.

Joachim Ribbentrop
Galeazzo Ciano

Külügyi Szemle, 1939 január. XVI. évf. I. sz.

61

Budapest, 1939. április 12

RÉSZLET KOZMA MIKLÓSNAK A MAGYAR TÁVIRATI IRODÁBAN ELHANGZOTT TITKOS BESZÉDÉBŐL

„Ez az elv[34] Magyarország szempontjából járható és használható utat jelentett addig, amíg a magyar kisebbségek a magyar testtől elszakítva éltek, vagyis ameddig a magyarság idegen államokhoz tartozott. De nekünk, akik a szentistváni gondolat elvében állunk, és akik nem vagyunk hajlandók feladni ezeréves szerepünket a Duna-medencében, és hivatva vagyunk és alkalmasak vagyunk idegen népek vezetésére is, ez az elv gyilkos volt, mert elhatárolta Magyarországot az Alföldnek a szélein, ameddig a zárt magyar település terjedt, és az elv belőlünk nem tett volna többet, mint egy tíz vagy tizenegy milliós magyarságot, amely jó részben tiszta magyarság lett volna. Folytatása azonban a revíziónak nem lett volna, és így számunkra ennek az elvnek a végleges elfogadása öngyilkosság. Itt van a politikai tévedése azoknak, akik erre az elvre beállnak. Itt elhangzottak a szélsőjobboldalról olyan beszédek, hogy Ruszinszkó elfoglalásához nincs jogunk, mert Ruszinszkó nem magyar. Nem vagyunk hajlandók ennek a trianoni elvnek az alapjára helyezkedni. Akiket ilyen irányba befolyásoltak bármilyen oldalról is, azok nem magyar gondolat hordozói, és azok nem magyar gondolatot szolgálnak. Nem magyar gondolat, bár lehet német gondolat, mert Németországnak mint nagyhatalomnak, akinek penetráló kedve van a Duna-völgyben és gazdasági

[34] Magyarországnak a trianoni szerződés által elcsatolt területeiből csak a magyarlakta területek visszakövetéléséről van szó.

érdeke is roppant erős, nem kis érdeket jelent, de nem lehet magyar gondolat, ha a Kárpátok és a szentistváni elv jegyében gondolkodunk. A szegedi gondolat a fajvédő gondolat volt, és ennek lényege az, hogy az adott helyzetben és később is a Kárpátok koszorúja fokozottan védi a magyar fajtát, de nem jelenti azt, hogy elzárja a magyar fajt. Ez a gondolat német befolyás alatt később fejlődött ki, és egyenes édestestvére annak a gondolatnak, amely megalkotta a trianoni Magyarországot, azzal a különbséggel, hogy hajlandó visszacsatolni azokat a magyar rétegeket, amelyek zárt egységben a határon kívülre kerültek. Ezzel a gondolattal átmenetileg operálhatunk, de későbbi lejáratban nem jelent semmit. Nekünk más céljaink vannak."

Fogalmazvány. — OL Kozma-iratok. 27. cs. 1939. április 12.

III

MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE CSEHSZLOVÁKIA FELDARABOLÁSÁBAN

1938—1939 fordulóján Csehszlovákia sorsa eldőlt. Előreláthatható volt, hogy a megcsonkított Csehszlovákia nem lesz hosszú életű. Hitler eltökélte, hogy Csehszlovákiát eltünteti Európa térképéről. Nem sokkal a müncheni konferencia után, október 21-én utasította a Wehrmachtot, hogy készítse elő Csehszlovákia teljes megszállását.

München után minden jel arra mutatott, hogy Hitler már senkivel sem akar osztozkodni a csehszlovák területen. A magyar kormány ezen nehézségek láttán hajlandó volt egyelőre lemondani szlovákiai igényeiről, s minden erejét Kárpát-Ukrajna megszerzésére koncentrálta. Kárpát-Ukrajnának gazdasági jelentőségén túl stratégiai fontossága is volt. Megszerzése nemcsak fontos nyersanyagokat, piacot és olcsó munkaerőt jelentett a magyar finánctőke számára, hanem a kisantant gyűrűjének megszakítását, a közös magyar—lengyel határ létrehozását is. A Kárpát-Ukrajna megszerzéséért folyó küzdelemben a magyar kormány lengyel és olasz támogatást élvezett. A közös lengyel—magyar határ megteremtése az ún. horizontális tengely — Róma—Varsó—Budapest — kialakítását volt hivatva elősegíteni. Az új blokk elsősorban a Szovjetunió ellen irányult, de nyílt titok volt, hogy e kísérlet a München következtében még jobban megerősödött Németország kelet- és délkelet-európai törekvéseinek ellensúlyozását is célozta. Miután Mussolini meggyőződött arról, hogy a magyar—lengyel közös határ nagy ellenállást vált ki a németek részéről, egyre tartózkodóbb lett ebben a kérdésben.

A német kormány — néprajzi elvekre hivatkozva — a leghatározottabban ellenezte Kárpát-Ukrajna Magyarországhoz

csatolását. Ellenállásának valódi oka az volt, hogy Hitler ukrajnai terveiben Kárpát-Ukrajnának jelentős politikai és katonai szerepe volt. A közös magyar—lengyel határban ők is bizonyos németellenes tendenciát véltek felfedezni. Nem oszlatta el kétségeiket a lengyel és magyar részről elhangzott megnyugtatás, hogy a közös határ egyedül és kizárólag a bolsevizmus ellen irányul.

A németek diplomáciai úton igyekeztek tudtára adni a magyar kormányköröknek, hogy a lengyelekkel való szorosabb kapcsolatot nem jó szemmel nézik. Arra hivatkoztak, hogy Magyarországot mindig is a bolsevizmussal szemben folytatott harc komoly bázisának tekintették, és igyekeztek megértetni Horthyékkal, hogy Németország szolgálatában több zsákmányra nyílik lehetőség, mint a lengyelek támogatásával. (63) Ilyen irányban igyekezett befolyásolni a magyar politikai vezetést Japán moszkvai követe is. (62)

A német intelmek ellenére a magyar—lengyel „együttműködés" egyelőre folytatódott. A lengyel Külügyminisztérium a varsói magyar és a budapesti lengyel követen keresztül számtalanszor tanácsolta, kérte, sőt követelte az erélyesebb magyar fellépést Kárpát-Ukrajna kérdésében.

November első napjaiban, vagyis közvetlenül a bécsi döntés után, a magyar kormány elszánta magát Kárpát-Ukrajna önkényes birtokbavételére. Horthy Miklós részvételével november 6-án tanácskozás folyt le, ahol megállapodtak Kárpát-Ukrajna megszállásának általános irányelveiben. Imrédy és Kánya hivatalos fórumokon a bécsi döntőbíróság idején hozott áldozatokat kezdték emlegetni. A magyar politikusokat egyáltalán nem zavarta az a tény, hogy néhány nappal azelőtt Bécsben a döntőbírósági ülésen ünnepélyesen kijelentették, hogy Csehszlovákiával szemben nincs semmiféle területi követelésük. Az sem zavarta őket, hogy Kárpát-Ukrajna megszállása ellentmond a fennen hangoztatott etnográfiai elveknek. Most a magyar uralkodó osztályok, követeléseik igazolására, gazdasági, történeti elveket sorakoztattak fel.

A magyar diplomácia előtt nehéz feladat állt: ki kellett eszközölnie Hitler támogatását vagy legalábbis érdektelenségét; el kellett hitetnie, hogy Kárpát-Ukrajna Magyarországhoz csatolása nem áll ellentétben a német érdekekkel. Darányi november 7-én levelet intézett Hitlerhez, amelyben közölte, hogy a Münchenben tett ígéreteket most már hajlandók teljesíteni. (64) Darányi ugyanis kilátásba helyezte, hogy Magyarország csatlakozik az antikomintern paktumhoz, és kilép a Népszövetségből.

Horthy hosszasan tárgyalt Erdmannsdorff budapesti német követtel, és igyekezett megértetni a Kárpát-Ukrajna ellen irányuló magyar lépés szükségességét. November 15-én lefolyt beszélgetésük során felsorakoztatta azokat az okokat, amelyek őt és kormányát arra késztetik, hogy Kárpát-Ukrajnára rátegyék a kezüket.

Néhány nappal később, november 18-án Sztójay megjelent a német Külügyminisztériumban, hogy Horthy megállapításaihoz hasonló tartalmú memorandumot nyújtson át a német Külügyminisztériumnak. Woermann kifejtette, hogy a német kormány nem tanácsolja a katonai akció megindítását Kárpát-Ukrajna ellen, mert ez háborús bonyodalmat jelentene, Németország pedig nem tudna jelenleg Budapest segítségére sietni. (71) Tekintettel a negatív német válaszra, a magyar kormány újból az olaszok támogatását remélte. Annak tudatában, hogy Mussolini támogatása nagyrészt Berlintől függ, a magyar kormány a németek álláspontját teljesen elferdítve adta az olasz kormány tudtára, azt állítva, hogy a német kormány nem ellenzi ezt az akciót. (77)

A katonai akció kezdetét a magyar kormány titkolta mind a német, mind az olasz kormány előtt. Elhatározták, hogy a támadás időpontját csak Mussolinival közlik, és vele is csak közvetlenül a katonai lépés megtétele előtt. (67)

Egyedül Lengyelországot tájékoztatták az előkészületek minden részletéről. Kánya azzal a kéréssel fordult Beck lengyel külügyminiszterhez, hogy a lengyelek reguláris hadsereggel (négy hadosztállyal) vegyenek részt Kárpát-Ukrajna megszállásában. (66) Beck, hivatkozva a nemzetközi helyzetre, visszautasította ezt (65), de ígéretet tett a diverziós tevékenység fokozására, valamint Románia semlegességének kieszközlésére. (68, 69)

A magyar kormány a diplomáciai előkészületekkel egy időben a megszállást előkészítő intézkedéseket is tett. Kárpát-Ukrajnát a lengyelekkel együtt gazdasági blokád alá vették. (78) Kooperálva a lengyel határon átdobott terroristákkal, rettegésben tartották az egész vidéket. Mozgósították a 6. hadtestet, és csapatösszevonásokat hajtottak végre Munkácsnál, Ungvárnál és Kassánál.

November 18-án a magyar kormány befejezte Kárpát-Ukrajna elfoglalására tett előkészületeit. Még aznap a Minisztertanács határozatot hozott Kárpát-Ukrajna önkényes megszállá-

sára. A támadás időpontját november 19-ről 20-ra virradó éjszakára tűzték ki. 19-én késő délután a magyar Külügyminisztérium utasította a sajtót, hogy november 20-án tegyék közzé azt a hírt, hogy a Ruszin Nemzeti Tanács behívta a magyar csapatokat. Ugyanakkor értesítették az olasz kormányt, hogy néhány óra múlva a magyar hadsereg bevonul Kárpát-Ukrajnába.

A hadsereg azonban nem indította meg a támadást az eredetileg tervezett időben. A hadseregparancsnokság arra hivatkozott, hogy a csapatok a hosszú meneteléstől kifáradtak, és 24 órával kitolta a támadás időpontját. (Feltehetően a vezérkar németbarát tagjai tudatosan szabotáltak.) Ennek következtében a minden részletében gondosan kidolgozott és a fait accomplira alapozott terv felborult. (70)

Kitört a diplomáciai botrány. A német kormány, amely nemcsak a november 20-i újságokból, de időközben a berlini olasz követtől is tudomást szerzett a készülő eseményekről, szemrehányást tett Mussolininak, hogy a háta mögött, titokban támogatta a magyar kormányt. Mussolini azzal védekezett, hogy a magyarok félrevezették, mert úgy állították be a dolgot, hogy a németeknek az akció ellen nincs kifogásuk. Aznap késő éjjel Mussolini felszólította a magyar kormányt, hogy álljon el szándékától. A magyar kormány így kénytelen-kelletlen visszavonulót fújt.

Röviddel a támadás előtt, 21-én hajnalban, a magyar kormány közölte a hadműveletek felfüggesztését. A lengyelek egyik felkelő századát, amelyik a határt tervszerűen átlépte, már nem tudták leállítani.

Még aznap, november 21-én, a német és az olasz kormányok éles hangú jegyzéket juttattak el a magyar kormányhoz, amelyben tiltakoztak a bécsi döntés semmibevevése ellen. (72, 73)

A kudarc Magyarország pillanatnyi elszigeteltségét jelentette, és lesújtotta a magyar kormányköröket. Reményüket azonban nem adták fel. November 22-én Sztójay újra jelentkezett a Wilhelmstrassén. Ribbentrop külügyminiszter szemrehányásokat tett Sztójaynak, és figyelmeztette, hogy a magyaroknak akkor kellett volna ennyi energiát kifejteni, amikor a németek erre kérték. Sztójay ekkor átadta a magyar Külügyminisztérium memorandumát, amely az antikomintern paktumhoz való csatlakozást, a Népszövetségből való kilépést és szoros gazdasági együttműködést helyezett kilátásba (74), majd megkérdezte Ribbentropot, hogy nem revideálhatná-e állás-

pontját e közlés után. Ribbentrop azonban hajthatatlan maradt, és követelte, hogy a magyar kormány álljon el szándékától. (75)

Az akció csődje komoly belpolitikai következményekkel is járt. A soviniszta körök vádolni kezdték a kormányt, elsősorban Kányát, politikája gyengeségéért. Hangulatukat Kozma Miklós a következő szavakkal adta vissza naplójában: „A kormány kapkod, és alkalmatlannak bizonyult egy történelmi feladatra, amely megoldható lett volna. Véleményem az, hogy ilyen körülmények között a kormánynak a lemondásig is el kellett volna mennie." Valóban, az akció csődje november végéig tartó kormányválságot idézett elő. Bár közvetlenül a sikertelenség után a németellenes tendenciák erősödtek, a későbbiekben azonban azok az erők kerekedtek felül, amelyek a kudarcot az elégtelen németbarátsággal magyarázták.

A novemberi események után komolyabb elhidegülés volt érezhető a lengyel—magyar viszonyban is. A lengyel kormány elégedetlenségét fejezte ki a magyar külpolitika határozatlan vonalvezetése miatt. Szemrehányásokat tett, hogy támogatásuk ellenére a magyar kormány nem foglalta el Kárpát-Ukrajnát, sőt a jelek szerint egyelőre ilyen irányú szándékáról is lemondott. Az a benyomás alakult ki Varsóban, hogy a magyar diplomácia Berlinhez való közeledése érdekében kész feladni az aktív és szívélyes magyar—lengyel viszonyt. Lengyel részről mind nagyobb tartózkodás mutatkozott Magyarországgal szemben. A lengyel Külügyminisztérium elzárkózott a magyar kormánnyal való további együttműködés elől (76), sőt egyesek azt javasolták, hogy Kárpát-Ukrajnát csatolják Lengyelországhoz.

A lengyelek feltevése alaptalan volt. A magyar kormány nem mondott le Kárpát-Ukrajna birtokbavételéről, csupán taktikát változtatott. Területi igényeiket most már a tengelyhatalmak támogatásával akarták kielégíteni. Ilyen értelemben informálta Hory András varsói követet külügyminisztersége első napján gróf Csáky István. Az új külügyminiszter különben elsőrendű feladatának tekintette a tengelyhatalmak kegyének megőrzését, és ennek érdekében napirendre tűzte az antikomintern paktumhoz való csatlakozást, valamint a Népszövetségből való kilépést. 1938 decemberében mindkét lépéssel kapcsolatban diplomáciai tárgyalások kezdődtek. Ezzel Magyarországnak be kellett bizonyítania, hogy nemcsak a Szovjetunióval, hanem a nyugati hatalmakkal szemben is a tengelyhatalmak mellett áll. Csáky külügyminiszter decemberben Ciano budapesti látogatása alkalmával megígérte, hogy a magyar kisebbség ügyében telje-

síthetetlen követelések felállításával ürügyet fog teremteni a Népszövetségből való kilépésre. Mégis, mielőtt döntő lépésre határozta volna el magát a magyar kormány, tájékozódott, milyen hatást váltana ki a nyugati nagyhatalmaknál ez az állásfoglalás. „Igen súlyos érdekeink fűződnek ahhoz — hangzik a párizsi, londoni és washingtoni követekhez intézett távirat —, hogy csatlakozzunk az antibolsevista paktumhoz. Ennek fejében ugyanis komolyabb politikai támogatást remélünk kapni a Német Birodalomtól." (79) A megnyugtató válaszok után (80, 81), 1939. január 9-én, Csáky Berlinbe repült, ahol a német kormány tagjaival, elsősorban Hitlerrel személyes megbeszéléseket folytatott. A megbeszélések rendkívül feszült légkörben indultak. A Führer felsorolta a magyar kormány „bűnlajtsromát", s kritikája nemcsak a külpolitikát, hanem a belpolitikát is érintette. Ezután nagy vonalakban felvázolta Csehszlovákia márciusra tervezett teljes felszámolását, végül pedig megcsillogtatta Csáky előtt a zsákmányban való részesedés lehetőségét. Feltételként Magyarország külpolitikájának a tengelyhatalmak külpolitikájához való maradéktalan hozzáillesztését kötötte ki. Ezt Csáky meg is ígérte. (83)

Ily módon Magyarországnak az antikomintern paktumhoz való csatlakozása már eldöntött ténnyé vált. A látszat megőrzése kedvéért a magyar kormány kieszközölte, hogy az eredeti egyezményt aláíró hatalmak meghívással forduljanak a magyar kormányhoz, ami 1939. január 13-án meg is történt.

A szovjet kormány, figyelemmel kísérve a fejleményeket, már előzetesen jegyzéket juttatott el a magyar Külügyminisztériumhoz, amelyben felhívta a magyar kormány figyelmét tetteinek végzetes következményeire. A szovjet kormány hangsúlyozta, hogy a két ország között nem voltak, s a jelenben sincsenek vitás kérdések, éppen ezért teljesen érthetetlen a magyar kormány lépése. (82) A szovjet kormány figyelmeztetései azonban nem találtak meghallgatásra. Ezért a Szovjetunió kénytelen volt bezáratni a budapesti szovjet követséget, és erről a hivatalos magyar szerveket február 2-án értesítette. (84, 85)

1939. február 15-én az Imrédy-kormány lemondott. Az új miniszterelnök gróf Teleki Pál lett. Az a körülmény, hogy — a német orientáció fenntartása mellett —, egyrészt erősíteni kívánta az Olaszországgal kötött szövetséget, másrészt a fenyegető német hegemóniával szemben ellensúlyt keresett a nyugati hatalmaknál, Hitlerék bizalmatlanságát és elégedetlenségét váltotta ki. Gróf Csáky, aki az új kormányban is a külügyminiszteri

tisztséget töltötte be, és ily módon a külpolitikai vonalvezetés folytonosságát biztosította, sietett megnyugtatni Berlint, és az iránta tanúsított hűség bizonyságául tető alá hozta az antikomintern paktum jegyzőkönyvének aláírását, amelyre február 23-án került sor Budapesten. Ez alkalommal a magyar külügyminiszter beszédet mondott, amelyben hangoztatta, hogy Magyarországnak az egyezményhez való csatlakozása megfelel az ellenforradalmi rendszer bolsevistaellenes harca 20 éves hagyományának. Erdmannsdorff német követ válaszbeszédében megelégedéssel regisztrálta a magyar diplomácia szolgálatkészségét. A németek ezen megelégedettségét Horthyék szerették volna minél előbb gyümölcsöztetni. A magyar kormány türelmetlenül várta, hogy újabb felajánlkozása ellenértékeképpen milyen kézzelfogható előnyben részesülhet. Türelmetlenségüket csak fokozta, hogy közeledett 1939 márciusa, és Hitler még semmi konkrétumot sem közölt a Csehszlovákia elleni közös fellépést illetően. Ezért Csáky külügyminiszter február 26-án utasította Sztójayt, hogy a német Külügyminisztériumban említse meg Kárpát-Ukrajna kérdését, és közölje, hogy a terület Magyarországhoz csatolása „esetén Németországnak Kelet-Európa felé irányuló közlekedési kívánságait a legmesszebbmenően honorálnók". (86)

Amidőn Sztójay a Külügyminisztérium utasítására március 4-én újra felkereste Ribbentropot, és Kárpát-Ukrajna sorsa iránt érdeklődött, újabb leintésben részesült. Mindez kedvezőtlen hatást váltott ki Budapesten, és arra indította a magyar kormányt, hogy Kárpát-Ukrajna kérdésében közvetlen tárgyalásokat kezdjen Prágával. Vörnle János külügyi államtitkár március 6-án Prágába utazott, és megbeszéléseket folytatott a cseh külügyminiszterrel. Vörnle katonai fölényt és erőt fitogtatva kijelentette, elérkezett az utolsó alkalom, hogy Kárpát-Ukrajna sorsáról megegyezzenek, s a magyar kormány most még hajlandó bizonyos rekompenzációra, de később már nem. Chvalkowsky külügyminiszter hajlandónak mutatkozott az ügylet megkötésére. Ígéretet tett arra, hogy Hácha elnökkel történő megbeszélése után végleges választ ad. (87) Hitler azonban leállította a készülő megegyezést. A német kormány maga akarta áruba bocsátani Kárpát-Ukrajnát Horthyéknak, és magasabb árért, mint Chvalkowsky.

1939 tavaszán a csehszlovákiai ellentétek rendkívül kiéleződtek. A németek biztatására a szlovák „függetlenséget" követelő nacionalisták március 9-én teljesen szakítottak a köz-

ponti kormánnyal. A magyar kormány előtt nyilvánvalóvá vált, hogy elérkezett Csehszlovákia felszámolásának pillanata. Magyar politikai és katonai körökben kedvezőtlen benyomást keltett, hogy a németek részéről semmiféle konkrétumot nem közöltek az együttműködésre vonatkozóan. Bár Ribbentrop korábban türelemre intette a magyar kormányt, Sztójay újra ostromolta a német Külügyminisztériumot. Végül március 11-én a német kormány átadott Sztójaynak egy jegyzéket[1], amely arról tanúskodott, hogy Kárpát-Ukrajna kérdése napirendre került. A jegyzék a német érdekek elismerését kérte Kárpát-Ukrajnában, amit a magyar kormány akkor el is fogadott.

Március 12-én elérkezett a régen várt pillanat. Hitler magához hívatta Sztójayt, és jóváhagyta, hogy Kárpát-Ukrajnát a magyar hadsereg szállja meg. Sztójay Ribbentroptól kapott különrepülőgépen azonnal Budapestre sietett. Másnap, március 13-án közös német—magyar megbeszélésen Erdmannsdorff, Altenburg, Horthy, Teleki és Werth jelenlétében megbeszélték a katonai műveletek részleteit. A német és magyar agressziót összehangolták, megállapodtak, hogy a magyar támadás 18-án, a németeké pedig 19-én kezdődik.

Hitler a magyar revizionista törekvéseket újra felhasználta saját terveinek megvalósítására. Miután meggyőződött arról, hogy Kárpát-Ukrajnának nincs különösebb gazdasági és stratégiai jelentősége, és hogy keleti terveihez Szlovákia nem kevésbé alkalmas terület, odaadta Kárpát-Ukrajnát Magyarországnak. E lépésnél elsősorban katonai és stratégiai szempontok vezérelték: a magyar támadás megkönnyítette a németek számára Csehszlovákia bekebelezését. Ezenkívül Hitlernél kétségtelenül szerepet játszott az az elgondolás is, hogy a Horthyéknak tett engedményekkel Magyarországot még jobban magához láncolja. Hitler elgondolásai nem voltak alaptalanok, ezt Horthy március 13-i, Hitlerhez küldött levele is bizonyítja. Köszönetét fejezte ki

---

[1] A jegyzék szövege a következő:

„A német kormány feltételezve bizonyos, Kárpát-Ukrajna területén történő magyar akciókat, szükségesnek tartja, hogy a magyar királyi kormány számoljon a következőkkel:

1. Kárpát-Ukrajna megszállása alatt vagy után a német szállítási szükségletek a legnagyobb mértékben figyelembe veendők.

2. A birodalom, illetve állampolgárainak gazdasági érdekeit nem sértheti az akció. A magyar királyi kormány elismeri azokat a gazdasági természetű szerződéseket és egyezményeket, amelyeket a kárpátukrán kormány német hivatalos vagy magánintézményekkel kötött.

3. A magyar királyi kormány elismeri a Volksdeutschok Kárpát-Ukrajnában eddig szerzett jogait.

4. A kárpátukrán kormány tagjai, korábbi kárpátukrán miniszterek és más vezető személyiségek Kárpát-Ukrajna politikai életében, mint például a Szics-gárda vezetői, nem vonatnak büntető eljárás alá, s nem üldözik őket más módon sem politikai tevékenységük miatt." *(Documents on German Foreign Policy 1918—1945. Washington 1953. Series D. VIII. köt. 60. old.)*

azért a segítségért, amelyet a fasiszta Németország az ún. „országgyarapításhoz" nyújtott, és biztosította Hitlert, hogy hálájára „mindég sziklaszilárdan számíthat". (88)

Ezután gyorsan követték egymást az események. Március 13-án Hitler magához hívatta Tisót, és közölte vele, hogy elérkezett a pillanat a csehszlovák kérdés végleges rendezésére. A megbeszéléseken résztvevő Ribbentrop célzást tett arra, hogy Magyarország meg akarja szállni nemcsak Kárpát-Ukrajnát, hanem egész Szlovákiát, és közölte, hogy értesülései szerint már megtörténtek a csapatösszevonások a szlovák határ mentén. A magyar katonai akció lehetőségével zsarolva nyílt színvallásra igyekezett késztetni a szlovák reakció vezetőjét. Ismeretes, hogy Tiso hol a lengyel, hol pedig a magyar kormánynak tett ígéreteket, végül az erősebb úr, a hitleri Németország szolgálatát vállalta. Az ún. „szlovák szejm" március 14-én kikiáltotta Szlovákia „függetlenségét." Ez volt a jeladás Csehszlovákia széttörésére. A hitleri Németország ügynöke, Volosin ugyanakkor bejelentette az ún. önálló Kárpát-Ukrajna létrejöttét. Még aznap, március 14-én délután Hitler magához rendelte Háchát, a csehszlovák elnököt és Chvalkowsky külügyminisztert, s kényszerítette őket a cseh—morva protektorátus elfogadására. Március 15-én délelőtt a német csapatok bevonultak Prágába.

Az események alakulása világossá tette a magyar kormány előtt, hogy Hitler „megfeledkezett" róluk, és korábbi megállapodásukat semmibevéve egyedül fogott hozzá Csehszlovákia felszámolásához. A magyar kormánykörök azonnali akcióra szánták el magukat. Március 14-én reggel Munkács és Ungvár környékén incidenseket provokáltak, majd Csáky egy rövidlejáratú ultimátumot küldött a prágai kormánynak. Miután Prága válaszát a magyar kormány nem tartotta kielégítőnek, 14-ről 15-re virradó éjszaka megkezdte Kárpát-Ukrajna katonai megszállását.

A magyar kormányt erre a gyors cselekvésre a románok magatartása is késztette. A román hadsereg ugyanis készenlétben állt a kárpátukrán határnál, hogy a románlakta területeket elfoglalja. (89) Sajátságos módon erre a lépésre még a lengyel kormány is biztatta őket. (90) Lengyel katonai és politikai körökben nyugtalanságot okozott, hogy Magyarország a kárpát-ukrán kérdésben nem velük, hanem a németekkel működik együtt, és a kárpát-ukrajnai megszállást a legszigorúbban titkolták előttük. Ezért nemcsak biztatták a románokat a

korábban maguknak követelt területek birtokbavételére, hanem előkészületeket tettek a körösmezői vasútvonal elfoglalására is. Ezt Beck a budapesti lengyel követ — Orlowski — útján közölte a magyar kormánnyal. A lengyelek később elálltak e tervtől, amelynek okát abban lehet keresni, hogy Csehszlovákia felszámolása után Lengyelország számára rendkívül bonyolult és veszélyes helyzet alakult ki.

Ami a románokat illeti, Csáky hosszú időn keresztül ámította a román kormányt, hogy Kárpát-Ukrajnából a románoknak is juttat területet. Azonban a teljes megszállás után kijelentette, hogy nem áll módjában bármit is átengedni az elfoglalt területből. (91)

A Szics-gárda[2] kisebb ellenállását letörve a magyar hadsereg három napon belül elfoglalta egész Kárpát-Ukrajnát. A kormány utasítására magyar alakulatok betörtek Kelet-Szlovákiába, és mintegy 10 mérföldnyi sávot foglaltak el. A további magyar előretörés azonban a németek ellenállásába ütközött, és azt Berlin parancsára le kellett állítani. (92)

Csehszlovákia felosztása Németország, Magyarország és Lengyelország között befejeződött.

A Horthy-rendszer reakciós, revizionista politikusainak rövidlátását bizonyítja, hogy amíg diadalt ültek Csehszlovákia megsemmisítése, Magyarország imperialista terjeszkedése felett, Berlinben már csaknem egy éve kész volt Magyarország teljes bekebelezésének katonai terve. A második világháború után zsákmányolt német diplomáciai okmányok egyike, a német légierők vezérkarának távlati, 1950-re időzített terve tanúskodik erről. Az 1938. május 2-i keltezésű „Szervezési tanulmány" I. számú melléklete a jelen kötetünkben közölt térkép[3], amelynek leírásában a következőket olvashatjuk: „I-es melléklet: Közép-Európa térképe tus bejegyzésekkel; vörössel és zölddel a légierő parancsnokságok határai; a birodalmi határokat ábrázoló vonal (fekete tus) magába foglalja Ausztriát, Csehszlovákiát, Magyarországot, Lengyelországot és a balti partokat a finn öbölig."[4] Tehát az „országgyarapítással" egy időben már kijelölték Magyarország helyét az ún. Nagy-Németország, a Harmadik Birodalom határainak keretei között, csak idő kérdése volt, mikor kerül sor végrehajtására.

[2] 1938 őszétől német mintára és azok közvetlen segítségével ukrán nacionalistákból folyamatosan létrehozott fegyveres alakulat.

[3] Nazi conspiracy and agression. United States Gouvernement. Printing Office. Washington 1948. VIII. köt. 779. old.

[4] Háborús főbűnösök pere. XXXVII. köt. 443. old. L—043. sz. irat.

A német légierők vezérkarának 1938. május 2-án kelt tervezete, amelyben Magyarország helyét a Német Birodalom határain belül jelölték meg. (Nazi Conspiracy and agression. United States Gouvernement. Printing Office. Washington 1948. VIII. köt. 779. old.)
E tervezet szerzője, Josef Kammhuber, az akkori légierők vezérkarának szervezési csoportfőnöke — jelenleg a nyugatnémet hadseregben altábornagy, a légierők felügyelője

Magyarország és Lengyelország reakciós kormánykörei, miközben segítséget nyújtottak Hitlernek Csehszlovákia teljes széttöréséhez, aláásták saját biztonságukat is. A kérdés ekkor az volt, hogy melyik lesz a következő áldozat: Magyarország vagy Lengyelország.

62

Moszkva, 1938. október 18

JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY MOSZKVAI KÖVET
SZÁMJELTÁVIRATA
KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6610/42. *Szigorúan titkos!*

Kizárólag Miniszter úr részére:

Itteni japán nagykövet lengyel—magyar határ létesítésének Németország részéről mutatkozó nehézségeivel kapcsolatban bizalmasan következőket mondotta nekem:

Japán a Kominternellenes paktumban azon alapon találkozott Németországgal és Olaszországgal, hogy Németország expanziós politikája keleti irányt vesz Ukránia, és nem úgy mint eddig — délkelet (vagyis Balkán—Bagdad) felé. Utóbbi irány Vilmos császár politikája volt, melyet Hitler nem fog követni, először mert veszélyezteti római tengelyt, másodszor sok kis állam ellenállását provokálná és harmadszor, mert így a német kapcsolat elveszítené jelentőségét japán császárságra nézve.

Hitler bizonytalannak látszó állásfoglalása tót és Ruténföld hovatartozását illetőleg fenti keleti tervvel áll kapcsolatban. Nagykövet szerint célszerű volna, ha Kormányzó úr Őfőméltósága és Mussolini Hitlerrel egy bizalmas beszélgetésben, amelynek eredménye köztük titokban maradna, körvonalaznák Németország politikájának keleti programját Magyarország esetleges bekapcsolódásával. Helyzet ezzel tisztázódnék, és tót és rutén kérdés is így könnyebben volna javunkra rendezhető. E titokba később Beck is bevonandó volna.

Sigemicu úgy látszik ezen négy állam és Románia összműködését szeretné tisztázni az orosz kérdés megoldása esetére, ami szerinte már nem várat sokáig magára. Szovjetunió gyengesége ugyanis most már pontosan le van mérve. Gyalulatlan igazság, hogy fentiekben Sigemicunak főleg japán szempont,

valamint érdek lebeg szeme előtt, az általa mondottak azonban figyelmet érdemelnek, tekintettel előkelő pozíciójára hazájának külpolitikájában.

Jungerth

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. pol. o. 1938. 7/7. t. 3558. sz.

63

Berlin, 1938. október 19

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

155/pol.—1938. *Szigorúan bizalmas!*

Otto Meyer, a Német Távirati Iroda elnöke, október 18-án hosszas beszélgetést folytatott dr. Horváth Loránddal, a Magyar Távirati Iroda igazgatójával azokról az okokról, amelyek a német sajtó Magyarország iránti megváltozott magatartását előidézték. Meyer ezzel kapcsolatban részletesebb közléseket tett a német külpolitika közelebbi és távolabbi céljairól. Kijelentéseinek azért kell nagyobb jelentőséget tulajdonítani, mert hangsúlyozta, hogy mindazt, amit mond, előtte való nap a Külügyi Hivatal egy nagyon ismert, magas állású személyisége közölte vele. Ennek a személyiségnek a nevét nem mondta meg ugyan, de elszólásaiból teljes biztonsággal arra lehetett következtetni, hogy az illető Woermann helyettes államtitkár volt.

Meyer közlései, összefoglalva, a következők voltak:

A német sajtó október 15-én — aznap, amikor Aschmann velem közölte, hogy a német lapok kedvezőtlen beállítottsága meg fog szűnni — utasítást kapott, hogy a magyar kérdéssel jóakaratúan, de óvatos tartózkodással foglalkozzék, 17-én újabb utasítás érkezett, hogy a német sajtó a magyar kérdéssel az eddiginél barátságosabban és melegebb hangon foglalkozzék. Meyer egyáltalában nem tagadta, hogy Németországban és elsősorban a német sajtóban Magyarországgal szemben bizonyos Abkühlung[5] következett be. Ennek oka azonban nem Magyarország, hanem kizárólag a hivatalos lengyel politika magatartása

[5] Elhidegulés.

volt. Lengyel körök, különösen London és Párizs felé nyíltan azt hangoztatták, hogy a magyar—lengyel közös határra azért van szükség, hogy ennek segítségével Németországot bekerítő blokk jöjjön létre, s így pótolni lehessen Csehszlovákia szerepét a német gazdasági és politikai terjeszkedés meggátlásában. Németország bármikor és bármilyen messzemenően hajlandó támogatni Magyarország minden követelését, de ez természetesen lehetetlenné válik akkor, ha Lengyelország ugyanezeknek a követeléseknek teljesítésével kimondottan németellenes célokat kíván szolgálni. (Németországban észrevették, hogy a német sajtó és általában a német politika magatartása Magyarországon csalódást és lehangolást idézett elő, ami egyáltalán nem felel meg a német céloknak.)

Németországnak még soha nem volt olyan szüksége egy erős és barátságos Magyarországra, mint a közelgő jövőben lesz. Ebből a célból mostantól kezdve a német politika és a német sajtó ismét erőteljesebben fogja támogatni a magyar követeléseket, annál is inkább, mert Magyarország — mint azt a miniszterelnök nyilatkozata is bizonyítja — a jövőben fokozottabb mértékben óhajt a tengellyel együtt működni, és nem lenne hajlandó németellenes blokkban részt venni. Másrészről bizonyos jelek mutatnak arra, hogy Lengyelország is hajlandó németellenes céljait feladni. Amennyire Németország széles körei mindig rokonszenveztek Magyarországgal, annyira nem lehet Németországban barátságos hangulatot kelteni Lengyelország irányában. A német politikának azonban Lengyelországra nagy szüksége lesz, s azért mindent el fog követni, hogy Lengyelországot még áldozatok árán is megtartsa magának.

Mindez szorosan összefügg Németország végső céljával: az orosz nyersanyagok megszerzésével. Németország nagyon jól látja, hogy a német gyarmati probléma megoldása nem a tengeren túl, hanem Oroszországban található meg. Ha Németországnak sikerül kezébe keríteni a szinte kimeríthetetlen orosz természeti kincseket, akkor elmúlt minden veszélye az Angliával való európai konkurrencia miatt, de megszűnt Anglia minden kontinentális befolyása is. Franciaország pedig csinálhat a Maginot-vonal mögött, amit akar. Németország céljai Oroszországban egy nemzetiszocialista vagy ehhez hasonló rendszert uralomra juttatni. Így Németország közvetlen kapcsolatba kerülhetne az orosz nyersanyagforrásokkal, Oroszország pedig Németországon keresztül sokkal kedvezőbb körülmények között használhatná ki területgazdaságát, mint eddig. Ennek a célnak

elérésére áldozta fel Németország a gazdaságilag jelentéktelen Japán barátságáért nagy fontosságú kínai érdekeit is.

Ebből a szempontból Németország nemcsak nem tűrheti keleti határon egy ellenséges blokk kialakulását, hanem éppen ellenkezőleg, az eddiginél szorosabb és katonailag, politikailag és gazdaságilag nagyobb súlyú barátságokat kell kötnie. Ezért hajlandó Németország Varsóval szemben messzemenő engedményekre, és ezért van szükség a mainál sokkal erősebb Magyarországra is. A bolsevista veszéllyel szemben egyedül Magyarország szerepelhet délkeleten komoly bázisként, mert Románia sem katonai, sem gazdasági, sem politikai szempontból, főleg pedig rendezetlen nemzetiségi viszonyai miatt nem jelenthet komoly akadályt Moszkva számára. Jugoszlávia pedig földrajzi fekvése miatt nem jöhet számításba. Németország tehát teljes mértékben hajlandó Magyarország revíziós követelését támogatni Romániával és Jugoszláviával szemben, mihelyt teljes mértékben biztosítottnak látszik, hogy a megerősödött Magyarország fenntartás nélkül csatlakozik a tengely politikájához. Egy későbbi időpontban Németország hajlandó lesz Magyarországnak kielégíteni Szlovenszkóra való igényeit is, de ez pillanatnyilag az említett lengyel összefüggések miatt még nem lehetséges. Németország azonban annyira kézben tartja Csehszlovákiát, hogy bármikor módjában fog állni a cseh és szlovák területek különválasztása.

Minderre csak egy későbbi időpontban kerülhet sor, mert egyelőre Németországnak még bizonyos kötelezettségei vannak.

Eddig — az anschluss és a cseh kérdés szempontjából — Olaszország adott Németországnak, amely olasz támogatás nélkül ezeket a problémákat nem tudta volna elintézni. Most Németországnak kell a segítő félnek lenni a spanyol kérdés elintézésében. Francót Olaszország anyagi nehézségei miatt nem tudja kielégíteni, ez a feladat Angliára vár. Ezt a problémát pedig csak Németország tudja megoldani. Amíg a spanyol kérdés elintézve nincs, addig további akció megkezdéséről nem lehet szó.

Midőn fentieket Nagyméltóságod tudomására hozom, megjegyezni óhajtanám, hogy a Meyer által előadottakat, általában véve, mint olyan elgondolást lehet elfogadni, amelyet bizonyos variációkkal egyes helyeken már eddig is hallani lehetett, eltekintve attól, hogy a birodalmi kancellár is némi célzást tett ilyen irányban a honvédelmi miniszter úr előtt. Az elmondottakban megállapítható bizonyos logikus kapcsolat, csak az utolsó

bekezdés, Németországnak a spanyol kérdésben elképzelt szerepe nem egészen érthető. Igyekezni fogok tisztázni fentieket, különösen az utolsó, a spanyol kérdésről szóló elgondolást tovább felderíteni.

Sztójay s. k.
m. kir. követ

Másolat. — OL Küm. pol. o. 1938. 21/27. t. 155/pol.

64

Budapest, 1938. november 7

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI NÉMET KÖVET LEVELE WEIZSÄCKER ÁLLAMTITKÁRNAK

Kedves Weizsäcker úr!

Tudomásulvétel végett mellékelten megküldöm Önnek Darányi volt miniszterelnöknek a Führerhez és a birodalmi külügyminiszter úrhoz küldött két levelének másolatát. Az eredetieket egy jelentés kíséretében, azzal a kéréssel, hogy továbbítsák a Külügyi Hivatalnak, kézbesítettem.

Darányi úr azt mondta nekem, hogy ő a Führernek szóló levelét előzetesen Imrédy miniszterelnöknek bemutatta. Ebben említi, hogy a magyar nép és a kormány egységes abban az óhajban, hogy a Német Birodalom és Magyarország közötti barátságos kapcsolatokat a tengelypolitikán belül még bensőségesebbé tegyék, ami az ő müncheni látogatása alkalmával felmerült gondolatok megvalósulásával történne meg. Ezzel arra célzott, hogy ő — mint ahogy ez Ön előtt ismeretes — a Führernél történt fogadása alkalmával kilátásba helyezte Magyarország közeli kilépését a Népszövetségből, csatlakozását az antikomintern paktumhoz, valamint egy okmányszerű leszögezését annak a szoros kapcsolatnak, amely a magyar külpolitika és a Berlin—Róma tengely között fennáll. A Führer akkor maga tanácsolta, hogy ezeket a kérdéseket, addig, amíg Magyarország és Csehszlovákia között a megegyezés létrejön, hagyják nyugodni. Bécsből való visszatérésem alkalmával ezt az ügyet a birodalmi külügyminiszter úr szóbeli utasításának megfelelően Csáky grófnak emlékezetébe idéztem. Nem kételkedem abban, hogy ezek

az ígéretek az elkövetkezendő hetekben a gyakorlatban is átültethetők lesznek.

Egyelőre kétségtelenül a Felvidék visszacsatolásával kapcsolatban szükséges törvényeket kell legközelebb tető alá hozni.[6] Arra számítanak, hogy Imrédy ezzel kapcsolatban a parlament messzemenő kikapcsolásával egy tekintélyuralmat akar megvalósítani. Darányi azt mondta nekem, hogy Kánya úr maradására, azután a szigorú kritika után, amit vele szemben e tekintetben Münchenben kifejezésre juttatott, gondolni sem lehet. Mint Kánya utódja — aki azonban csak januárban fog kiválni — Bárdossy, a bukaresti követ és Csáky gróf jönnének számításba. Utóbbinak volnának a legnagyobb kilátásai. Szó volna azonban a kormányon belül egyéb változásokról is. Az előttem miniszterjelöltként említett nevek Önt kevéssé fogják érdekelni. Ezek a kormány további megfiatalodását és a jobboldalra való erős támaszkodást jelentik.

Szívélyes üdvözlettel és
Heil Hitler!

az ön *Erdmannsdorffja*

A német nyelvű szöveg megtalálható: Akten zur deutschen Auswärtigen Politik. Serie D (1937—1945). V. köt. 274. old. 244. sz. irat. (A továbbiakban: Akten. . .)

65

Varsó, 1938. november 9

HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVET SZÁMJEL-TELEFONSÜRGÖNYE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6856/438. sz. *Szigorúan titkos!*

Hivatalvezető által személyesen fejtendő meg!
187. számú számjeltávirat tartalmát[7] közöltem lengyel

[6] Az első bécsi döntés után a Magyarországhoz csatolt területek gazdasági, politikai és társadalmi beilleszkedését célzó törvényekről van szó.

[7] Kánya Kálmán külügyminiszter e táviratában a Kárpát-Ukrajna elleni közös magyar—lengyel katonai akció tervét vázolja: „Nincs kizárva, hogy jelenlegi ruszin kormány — Ungvár és Munkács megszállása után — magyar csapatok bevonulását kéri a megmaradó területre rendfenn-

külügyminiszterrel, azzal a hozzáadással, hogy második alternatívára vonatkozó kooperációt két vezérkar közt legutóbb megbeszélés alapján már mint meglevőt leszögeztem, és azt kértem, hogy a részletekre vonatkozólag megállapodásra lengyel vezérkarnak utasítást adjanak.

Beck külügyminiszter azt válaszolta, hogy lengyel reguláris csapatok alkalmazásának kérdése már Csáky gróf ittléte alatt is felmerült, és az erre vonatkozó lengyel álláspontot már akkor is kifejtette, amely szerint nincsenek olyan politikai okok, amelyekkel Lengyelország katonai fellépését kifelé elfogadhatóan megmagyarázni lehetne.

Második alternatívát illetően nem lát semmi nehézséget. Elhatározásukat egyébként rövidesen közli velem.

Nagyméltóságod jóváhagyása reményében következőket válaszoltam: Nincsen felhatalmazásom arra, hogy alternatívák bármelyike mellett plaidírozzak, de arra kérem, hallgassa meg személyes meggyőződésemet:

Közös határ mellett lengyel érveket nem kell felsorolnom. Magyar szempontból azért látom azt eminens fontosságúnak, mert önálló külpolitikát Magyarország csak akkor folytathat, ha egy olyan hatalomra támaszkodik, amellyel érdekellentéte nem lehet, és amely sohasem akarhat Magyarország kárára terjeszkedni.

Enélkül Magyarország előbb-utóbb kénytelen lesz politikájában Németországhoz igazodni vagy balkáni orientációt választani.

Rutén kérdést gyorsan meg kell oldani és gyökeresen. Lehet, hogy kizárólag felkelőcsapatokkal célt érünk, de mi lesz, ha azokat visszavetik? Beérjük-e annak megállapításával, hogy kísérletünk nem sikerült? Nincs kizárva, hogy csehek felkelő akcióinkra reguláris magyar csapatok elleni támadással felelnek. Ebben az esetben bekövetkezhetik az a helyzet, amelyre nézve tegnap véleményét kikértem. Magyarországon ma mindenki követeli közös határt. Csapatok hangulata kiváló. Csehek lengyelekkel és magyarokkal szemben képtelenek lesznek komoly erőkifejtésre. Egy ilyen határozott fellépéssel tiszta

---

tartás céljából. Ezen esetben m. kir. kormány hajlandó oda honvédalakulatokkal rendhelyreállítás végett bevonulni, és az esetleg mutatkozó ellenállást letörni. Mindezt azonban csak azon esetben teheti meg, ha ugyanakkor megfelelő erejű reguláris lengyel csapatok is hasonló célból átlépik a határt. Csapatok kooperációját illetőleg azonnali megállapodás megkötése volna szükséges . . ." Kánya a továbbiakban kifejtette, ha a kárpátukrán kormány nem kérné a beavatkozást, akkor lengyel és magyar részről „szabadcsapatok" útján kell akciókat folytatni. *(OL Küm. Számjel o. 1939. (Kimenő).)*

helyzetet fogunk teremthetni, és birtokon belül mi szabhatjuk meg majd feltételeket.

Határozott benyomásom az, hogy Beck — hacsak tőle függne — első alternatívát azonnal elfogadná. Lubieński első alternatívát szintén nem tartja lehetségesnek. Azt mondta, hogy formulát — mert csakis erről lehet szó — mindig lehet találni. Egyik formula személyes véleményem szerint az lehetne, hogy ruszin lakosok egyidejűleg kérnék magyar és lengyel csapattestek bevonulását. Ilyen akciót hamar előkészíteni vagy megszervezni lehetne. Azt a megoldást is választhatjuk, hogy a bevonult magyar csapatok kérjék lengyel hadsereg támogatását, amire nézve természetesen már előbb meg kellene állapodni.

Külügyminiszter kabinetfőnöke nagyon kapott azon beállításon, amelyet ma délután miniszter elé fog terjeszteni.

Hory

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel. o. 1938. (Bejövő).

66

Varsó, 1938. november 9

HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVET SZÁMJEL TELEFONSÜRGÖNYE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6858/440. *Szigorúan titkos!*

Sifre-osztály vezetője által fejtendő meg!

Ma délben jó eredménnyel járt megbeszéléseim után katonai attasé vezérkari főnök elé terjesztette magyar vezérkar által támasztott követelményt (4 lengyel hadtest harcba vetése), amelyik itten nagy csodálkozást váltott ki.

Éjfélkor Lubieński gróf magához kéretett, és felolvasta budapesti lengyel követ részére adandó utasításokat. Ezekben kifejtették, hogy kívánságainkat kivihetetlennek tartják. A közölt tartalom arra késztetett, hogy külügyminisztertől *azonnal* kihallgatást kérjek.

Külügyminiszter készségesen fogadott, és bizalmasan közölte velem, hogy magyar vezérkar kívánságai egyenesen konsternálták, mert hadtesteknek mobilizációja olyan művelet, amit ilyen meglepetésszerűen nem is lehet végrehajtani.

Ugyancsak meglepetést keltett, hogy amíg magyar kormány saját céljait mostan diplomáciai eszközökkel vélte elérhetőnek, anélkül azonban, hogy Ruszinszkóra vonatkozó igényeit diplomáciai úton követelné a legerélyesebben, most máról holnapra az egész frontra kiterjedően óhajtja Lengyelország katonai erejét igénybe venni. Itt egy olyan ugrásszerű különbség van, amelyet nem tudnak maguknak megmagyarázni. Külügyminiszter hosszas fejtegetéseinek ismertetése messzire vinne, de végül Beck kilátásba helyezte, hogy a budapesti lengyel követhez intézett utasítást megváltoztatja, rámutatva arra, hogy Lengyelország katonai beavatkozása az ügynek többet ártana, mint használhatna katonailag. Mindentől eltekintve lengyel felkelő-mozgalmat fokozni fogják, azonban tudni óhajtja azt, hogy részünkről milyen *konkrét* diplomáciai akció fogja követni, hogy azt támogathassa. *Romániát, ha erre sor kerül,* katonailag is vissza fogják tartani.

Orlowski csupán Nagyméltóságod 187. számú sürgönyében foglaltakra nézve fog választ adni, és vezérkar táviratára külön fog reflektálni.

Külügyminiszter azt is mondotta bizalmasan, hogy köztársasági elnök — akinek ma délben részletesen referált és akinek ma el kellett utaznia — megígérte, hogy tekintve várható komplikációkat, szükség esetén visszatér Varsóba.

Ez is azt bizonyítja, hogy hangulatot magyar vezérkari főnöknek messzemenő követelései kedvezőtlenül befolyásolták.

Hory

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).

67

Róma, 1938. november 10

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6861/162. sz. *Szigorúan titkos!*

Kizárólag miniszter úr és helyettese részére:
Holnap délután fogad Ciano gróf. Kérek sürgős utasítást,

ne említsem-e meg, hogy északkeleten események esetleg szükségessé tehetik magyar intervenciót? Olasz érzékenységet sértenők, ha befejezett tények elé állítanók őket; viszont az is lehetséges, hogy azt tanácsolja, hogy ne lépjünk akcióba — ami kezünket megkötné.

Ezért véleményem szerint csak az utolsó percben, de mindenesetre akció megkezdése *előtt* kellene olasz kormányt tájékoztatni.

Villani

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).

68

Budapest, 1938. november 10

KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVETNEK

6451/190. sz. *Szigorúan titkos!*

438. és 440.[8] sz. számjeltáviratára.

Szíveskedjék Beckkel következőket közölni:

Amennyiben ruszin kormány tényleg arra kérne bennünket, hogy magyar csapatok rendfenntartás céljából vonuljanak be a még fennmaradó rutén területre is, ezen kérésnek eleget fogunk tenni, dacára annak, hogy lengyel kormány maga részéről legális csapatoknak alkalmazását Ruszinszkóban lehetségesnek nem tartja.

Köszönettel vesszük, hogy ebben az esetben Lengyelország fokozni fogja szabadcsapatainak akcióját, és hogy számíthatunk arra is, hogy adott esetben Romániát katonailag is vissza fogja tartani Magyarország elleni támadástól.

Nézetünk az, hogy kérdést csak fait accompli gyors teremtése által lehet megoldani, és ezért diplomáciai akciónk arra fog szorítkozni, hogy az olasz kormányt erre az eshetőségre előkészítjük.

Saját tudomására közlöm még, hogy magyar vezérkar négy lengyel hadtest támogatását csak arra az esetre kérte, ha cseh-

[8] Lásd a 65., 66. sz. iratokat.

szlovák hadsereg támadása nemcsak Ruténföldre szorítkoznék. A Ruszinföldre a magyar vezérkar csak egy lengyel hadtest támogatását kérte.

Kánya

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Kimenő).

69

Varsó, 1938. november 12

HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6977/449.

Lengyel külügyminiszter tegnap megemlítette, hogy pár nappal ezelőtt egy nagyobb számú lengyel felkelőcsapat betört Ruszinszkóba, és miután feladatát elvégezte, 17 cseh csendőrt és hivatalnokot foglyul ejtett, és „teljesen feleslegesen épségben" lengyel területre szállított.

Csehszlovák követ tegnap ezen ügyben interveniált külügyminiszter kabinetfőnökénél, aki azt válaszolta, hogy nincs értesülése, de azonnal vizsgálatot indít stb.

Cseh követ azt kérdezte, hogy számíthat-e ügy gyors elintézésére, miután ma vadászatra hivatalos köztársasági elnöknél. Lubieński azt kilátásba helyezte. Utóbbi hozzáfűzte, hogy csehszlovákiai követ elfogadta köztársasági elnök meghívását is folyó hó 16-án Teschen vidékén tartandó vadászatra, amiből következtetni, hogy csehek kevés érdeklődést tanúsítanak Ruténföld iránt.

Hory

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).

1938. november 17—24

RÉSZLETEK KOZMA MIKLÓS NAPLÓJÁBÓL

November 17.

Közben fel kellett mennem Pestre. Délelőtt hírszolgálat és rádióirányítás. Délután Fialát, a nyilas szerkesztőt hívattam magamhoz, és tájékoztattam a szükségesekről.

Este még átmegyek Kányához, akinél követelem a végleges választ, azaz az igent. Kánya végighallgat, állandóan mosolyog, de semmire sem felel. Én mind hevesebben kérem az igent, ő kitér azzal, hogy majd idejében választ ad. Mikor kimegyek tőle, elég rosszkedvűen, utánam jön Csáky, s közli, hogy holnap éjjel indulhatunk. Kányától ne kérdezzek többet. Megértettem Kánya álláspontját. A dolog nagyban megy, s bármily baráti is viszonyunk hosszú évek óta, mint külügyminiszter, mások előtt igent mondani nem akar. De az nekem nem is kellett, a lényeg az, hogy mehetek. Ilyen boldogságot már rég nem éreztem. Azonnal szerettem volna indulni, nehogy valakinek még eszébe jusson az elhatározást megmásítani. A kormány persze nem vállalt semmi felelősséget. Én a készenlétbe állított mackókkal bemegyek. Homlok a szükséges katonai parancsot már megkapta. Éjjel kezdjük. 19-ét átverekedjük, és segélykérésünkre 20-án hajnalban megindul a debreceni hadtest. Ruszinszkó mégiscsak a miénk lesz.

November 18. Vásárosnamény.

El vagyok keseredve, és káromkodok, mint a jégeső. A kormány fél, és mindennap megváltoztatja elhatározását.

Reggel fél 9-kor indultam el Pestről. Szarvas Helmec előtt várt, és tájékoztatott. A püspök addig nem mert felmenni Pestre, míg nem beszél előbb velem, mert Teleki kérette. A parókia dombja alatt találkoztunk össze Sztojkával és Marinával. Felsétáltunk a Mécs parókiára. Mécs nem volt otthon, édesanyja és káplánja fogadott. Hangulatos, kedves plébánia. Háromnegyedórás megbeszélés, amelynek folyamán megnyugtatom a püspököt.

Délután 4 óra felé Csapra érkeztünk. Egyenesen Sieglerhez

megyek. Siegler nagyon egyszerűen és katonásan fogta fel a dolgot. A végén nevetve megállapodtunk abban, hogy ha a magyar kormány letartóztatni kényszerít bennünket, azt fogjuk kérni, hogy együtt sétálhassunk. Ő sok szerencsét kívánt, én pedig boldogan indulok Ardóra, Homlok parancsnokságához. Szarvast azzal az utasítással hagytam Csapon, hogy a sajtóosztály anyagából lehetőleg véres és hangos anyagot állítson össze a sajtó és rádió számára, azután jöjjön utánam Ardóra.

Az út tele van a debreceni hadtest csapataival. Végeláthatatlan oszlopokban gyalogság és tüzérség masíroz.

Ardón a tiszti étkezdében csak Zsigmondy vezérkari kapitányt találom, ki tájékoztat. Közben hirtelen Hugheshez hívják. Leállító parancs jött, mely a propaganda továbbfolytatását rendeli el. Felhívtam Kuthyt, ki virágnyelven közölte, hogy erélyes figyelmeztetést kaptunk. De mintha szavaiból az csendülne ki, hogy a dolog nem végleges. Szarvassal Beregszászra indulok, megvacsorázunk a Grand Hotelben, szállás nincs, telefonösszeköttetés lehetetlen. Dühömben határozom el, hogy visszamegyünk Naményba. Tomcsányiék még fent vannak, velük vacsorázunk, és közben hívjuk Pestet. Csákyt nem tudom megkapni, és Pestet végleg elkapcsolják. A csapatok esti elhelyezése és menetelése impresszióm szerint azonnali indulást is lehetővé tette volna.

November 19.

Éjjel nem sokat aludtam. Kora délelőtt sikerült megkapni Csáky Istvánt telefonon. Ordítottam a telefonba, és szidtam a kormányt, mint a bokrot. Közöltem vele, hogy azonnal indulok haza, én az embereket tovább nem bolondítom, és ezt a kutyakomédiát nem folytatom. Csáky megnyugtatott. Kért, hogy a világért se induljak haza. Csupán átmeneti nehézségekről van szó, melyeket eliminálni kell és lehet, sőt repülőgépet is kaphatunk.

Nagy nehezen megnyugodtam, és átmentem Ardóra. Homlok hivatalos üzenetet mutat, hogy további utasítások mentek. Héjjasék lázonganak, de igyekszem őket megnyugtatni.

November 20.

Reggel Csap, hosszú megbeszélés Sieglerrel, aki éppen parancsait adja ki a vezérkari főnöknek. Kijelenti, hogy ma

estére technikailag lehetetlen az indulás. El vagyok keseredve. Igyekszem bizonyítani, hogy holnap estig újabb akadály merül fel, ha ma este nem megyünk. Ő Homlokra is hivatkozik, aki ma este nem tud indulni. Szeretném én azt látni, hogy ma este ne lehessen indulni, ha valaki komolyan akarja. Elvégre odaát egy morálisan letört ellenség áll. Délután átfutok Ardóra, és Homloknak is kifejtem, hogy a késést végzetesnek tartom. Homlok azzal érvel, hogy a kifárasztott csapatoknak egy nap és éjszakai pihenőre szükségük van. Sajnálom, hogy nem vagyok parancsnok, csak azért, mert én megindultam volna még ma. Egy olyan kifogást sem hallottam, amely megállt volna. De bele kell nyugodni a megváltoztathatatlanba.

Délután Beregardó, Szarvas és Heinrich Munkácsra mennek híranyagot összeszedni. Én hosszú megbeszélést tartok Homlokkal és Stefán Valérral. Megbeszélünk minden részletet a holnapi támadásról.

Szarvas magával hoz egy Felvidéki Magyar Hírlapot Munkácsról. Elém teszi: A címlapon ordító betűkkel: A Ruszin Nemzeti Tanács behívta a magyar csapatokat. Elolvasom, és felkiáltok: ez katasztrófa.

E hírből az tűnik ki, az olaszokkal megegyezésnek kellett történnie, hogy mi ma éjjel bemegyünk. E megegyezés alapján, miután ők nem számoltak 24 órás pihenővel, 24 órával hamarabb már sajtóba került az, hogy a Ruszin Nemzeti Tanács behívta a magyar csapatokat, egyszóval valami, aminek csak holnap kellett volna megtörténnie. Amikor e hírt a külügy kiadni engedte, még nem tudta, hogy Siegler és Homlok ma este akcióba lépni nem tudnak, mert ennek tudatában a hír nem látott volna napvilágot. Az elhamarkodott közlés, melyet Berlinnek azonnal jelentenek a német tudósítók, és természetesen a többiek is, a meglepetés momentumát tönkretette, s a németeknek idejük és módjuk lesz nemcsak nálunk fellépni, ha fellépni akarnak, hanem az olaszokat is befolyásolni. Véleményemet kifejtettem Homlokék előtt is, szemrehányásokat téve a 24 óra veszteségért. Homlok továbbra is azt állítja, hogy ma éjjel képtelenség lett volna megindulnunk. Heinrichhel és Szarvassal megindulok Naménya aludni, igen rossz hangulatban. Szeretnék két nappal öregebb lenni. Ők örülnek és reménykednek, de én azt felelem, hogy holnap este 8 óráig nem hiszek. Azért 8 óráig, mert az ABA csoport zöme fél hétkor indul Salánkánál.

November 21.

Reggel indulás Ungvárra. Gyönyörű, napsütéses őszi idő. Csapon túl, a Latorca-híd után balkézre légvédelmi ágyúk között az improvizált repülőtér. Befutunk Ungvárra, keresem a lengyel konzult, Pesten van. Marina szintén.

Szarvassal végigsétálok a Káptalan-soron, mely Ungvárnak ma is a legkedvesebb része, s maradt annak, ami gyermekkoromban volt. Átmegyünk az öreg Bercsényi-vár külső várárka felett be a várba és fel a bástyára. Gyönyörű idő, gyönyörű kilátás. A völgy Nevickéig látszik, ott bezárul, és elhajlik. Ott már közel van Turjaremete. Állok az ungvári várban, amelyről évek és évek óta annyit álmodtam. Elmerengve és meghatva nézem a gyönyörű és oly kedves tájat, s arra gondolok, hogy ha Isten segít, holnap ilyenkor már messze bent járunk.

Ebéd után kimentem Radvánera, megnézni Kiss főhadnagyot, és időjelző állomását. Óvatosságra figyelmeztettem őt. Innen Csapra mentem. Csapon még egy utolsó megbeszélést akartam Sieglerrel. A vezérkar közben átköltözött. Siegler a csapatoknál van. Ibrányi vkf. érkezését várja. Pár perc múlva meg is érkezik, és közli, hogy 5 óra után telefonparancsot kaptak Pestről, hogy minden újra le van állítva. Arra, hogy mit éreztem, szavakat úgy sem találok. A tisztikar összegyülekezett Ibrányi szobájában. Külsőleg fegyelmezettek voltak, de látszott, hogy belül valamennyi reszket a dühtől. Ibrányi négyszemközt elmondja, milyen szörnyű hatást tett a csapatra ez a váratlan parancs. Berlin és Róma együttes intervenciójára történt a lefújás. Állítólag van még egy vékony reménysugár. Egy óra múlva szól a pesti telefon. A hadműveleti osztály főnöke adja a parancsot, hogy minden vissza a kvártélyokra, vége az egésznek. Bevallom, én már nem vagyok elég katona ahhoz, hogy nyeljek egyet, és fegyelmezetten elintézettnek tekintsem az ügyet. Felháborító, hogy minden a fait accomplira lesz felépítve, s mi ezt előre bejelentjük. A kormány kapkod, és alkalmatlannak bizonyult egy történelmi feladatra, amely megoldható lett volna. Az a véleményem, hogy ilyen körülmények között a kormánynak a lemondásig is el kellett volna mennie, s ilyen elmúlt nyolc hét után nem lehet az ügy felett egyszerűen napirend felé térni. Érezve a szörnyű felelősséget, mely annyi emberért és azért, ami történni fog, elsősorban a kormányt, de engem is terhel, felhívtam Werthet, és három vezérkari tiszt jelenlétében a következőket mondtam neki: „Az utasítás megjött. Én, mint

az ügy politikai és propagandarészének vezetője, kötelességszerűen rámutatok az elhatározás kül- és belpolitikai következményeire, de katasztrofálisnak tartom az elhatározást katonapolitikai szempontból is." Werth azzal próbál megnyugtatni, hogy a külföldi nyomás olyan erős, hogy mást tenni nem lehet.

Felhívom Csákyt, és elmondom ugyanezt. Nem akar beszélni, és azt mondja, menjek fel hozzá. Csáky azt hitte, hogy Pesten vagyok, s azt hitte, hogy megfelelő energikus fellépés változtathatna a dolgon.

Háromnegyed kilencre visszaért Siegler. Szűkszavú és fegyelmezett. Közlöm vele beszélgetéseimet. Azt feleli, ha kellett, jobb, hogy ma történt, mint holnap, amikor már támadásból parancsolták volna vissza a csapatokat. A csapatoktól visszaérkező tisztek jelentenek a csapat hangulatáról. Átkozódás és elkeseredett düh. A legénység mindenütt azt kéri, hogy más faluba és ne kvártélyaikba vigyék őket, mert lesül a képükről a bőr. Siegleren látszik az elkeseredés, de ő katona, mit tehet mást. Mindezek után mit mondhatok még.

Szeptember végén azzal mentem Imrédyhez, hogy trianoni életünk szempontjából mindegy, hogy ketrecünk megnagyobbodott, s hogy a közös magyar—lengyel határ többet jelent, mint sok visszakapott város. Most sem mondhatok mást.

November 22.

Áthánykolódott álmatlan éjszaka. Reggel felhívom Ardót. Indulok Pestre, de előbb el akarok tőlük búcsúzni. Homloktól megtudom, hogy minden parancsnoki presztizsét fel kellett használni, hogy az önkéntes vállalkozást leállítsa.

Egyedül indulok Pestre. Életem egyik legszomorúbb útjára. A csoport már reggel telefonparancsot kapott a leszerelésre. Egy rész további propagandafeladatokra térképhelyesbítő szolgálat címén Tiszakeresztúr, Tiszaújlak, Salánk, Munkács, Radvánc, Korláthelmec és Ungvárra kerül.

November 24. Budapest.

Hogy ki mindenkivel beszéltem, és miket mondtam, azt inkább nem írom le. Az első felháborodás után annyira mindenesetre eljutottam, hogy az ügyet semmi körülmények között abba nem hagyom. Diplomáciai és politikai vonalon csinálom tovább, és el kell érnünk azt, amit akarunk. Szarvast megfelelő

instrukciókkal helyi munkákkal Ungvárra küldtem. Az elmúlt két napban minden igyekezetem arra irányult, hogy embereimből a határ mentén annyian maradjanak meg, amennyien csak maradhatnak. A jobb jövő reményét nem adom fel.

Eredeti, géppel írt tisztázat. — OL Kozma-iratok. 27. csomó.

71

Budapest, 1938. november 18

NAPIJELENTÉS
SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET TELEFONJELENTÉSÉRŐL

Sztójay jelenti:

Minthogy Ribbentropnak dél-afrikai vendége van (Pirow), csak Woermannal tudott beszélni.

Woermann említette, hogy a Kormányzó úr Őfőméltósága a napokban tájékoztatta a helyzetről a budapesti német követet, s allúziót tett arra, hogy részünkről valami történni fog esetleg.

Erdmannsdorff erről jelentést tett, s ma este utasítást kap, közölje magyar kormánnyal, hogy németek ily magyar lépést aggályosnak (bedencklich) tartanak, mert attól félnek, hogy cseh kormány erre fegyveresen reagál, ami bonyodalmakat idéz elő, s ők nem jöhetnek segítségünkre. Nem tartanak tehát opportunusnak egy magyar akciót.

Sztójay ama kérdésére, hogy az Erdmannsdorffnak adott utasítás válasz-e az ő démarche-ára is, azt a választ kapta, hogy igen.

Woermann felemlítette, hogy a csehszlovák—magyar új határ megvonása a bécsi döntőbírósági ítélet által a nemzetiségi elv alapján történt, s így egy ruszinszkói magyar akció nem felelne meg ennek az elvnek. Végül Sztójay közlésének utolsó részére, hogy ti. „bármint alakuljon is a helyzet, a magyar kormány súlyt helyez arra, hogy azt a németekkel behatóan megbeszélje", Woermann hangsúlyozta, hogy ők ezt úgy értelmezik, hogy mi addig nem csinálunk semmit, míg ez a megbeszélés de facto meg nem történik.

Sokszorosított másolat. —OL Küm. res. pol. 1939. 33/a. t. 1400. sz.

Berlin, 1938. november 21

A NÉMET KORMÁNY JEGYZÉKE
KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

Kormányom megbízásából van szerencsém Excellenciáddal az alábbiakat közölni:

„A német kormánynak az olasz kormányon keresztül tudomására jutott az a magyar közlés, melyben a magyar királyi kormány azt a szándékát jelzi az olasz kormánynak, mely szerint november 20-án vasárnap katonai hadműveleteket kezd Kárpát-Ukrajna megszállására.

Az olasz királyi kormánynak ez a közlése teljes ellentétben áll a magyar királyi kormánynak a birodalmi kormány számára tett közleményével. Folyó hó 19-én a magyar királyi külügyminiszter közölte Erdmannsdorff követtel, hogy igyekezni fog a Kárpát-Ukrajnával szemben erőszakos lépéseket megakadályozni. Ugyanerre vonatkozóan a magyar királyi követ még pénteken, folyó hó 18-án a Külügyi Hivatalban biztosított minket, hogy Magyarország a német kormány beleegyezése nélkül semmiféle intézkedéseket nem tesz. Továbbá a következőket kell leszögezni:

A német követ november 19-én a magyar királyi kormánynak küldött démarche-ban kifejtette a német kormány aggályait az erőszak alkalmazása ellen Kárpát-Ukrajnában, és utalt arra, hogy abban az esetben, ha a bevonulás ellenállásra talál, ami a rendelkezésre álló hírek szerint lehetséges, a német kormány pillanatnyilag nem tud a magyar kormánynak katonai segítséget nyújtani. Továbbá arra is utalt, hogy a német kormány ezen okok miatt nem tart helyesnek ilyen akciót.

Az olasz kormány közlése szerint a magyar királyi kormány ezt a lépést, láthatóan félreértésből úgy magyarázta, és az olasz kormánynak úgy állította be, mintha a német kormány egy ilyen most végrehajtandó erőszakos akció ellen nem emelt volna kifogást, csupán Magyarország helyzetével kapcsolatos aggályait kívánta kifejezni. Minden félreértés elkerülése végett van szerencséje a német kormánynak a magyar kormánnyal most még egyszer a következőket közölni:

1. A nemrég Bécsben a magyar és csehszlovák kormány kérésére végrehajtott döntőbíráskodás a német, olasz kormány

által a határokat Magyarország és Kárpát-Ukrajna között kijelölte. Magyarország aláírásával Bécsben ezt a határt az egész világ előtt, mint végleges határt elismerte. Ha most Magyarország Csehszlovákia kárpát-ukrajnai része ellen fegyveresen támad, úgy a magyar királyi kormány erkölcsileg súlyos helyzetbe kerül.

2. Egy ilyen eljárás továbbá azzal a következménnyel járhat, hogy a bécsi döntés a két döntőbírói hatalom tekintélyének kárára értékét vesztheti. A német kormány elvárhatja, hogy Magyarország betartja a döntőbíráskodást.

3. Az itt rendelkezésre álló hírek szerint fennáll a lehetősége, hogy a Kárpát-Ukrajnába való bevonulás a csehszlovák hadsereg fegyveres ellenállásába ütközik. Magyarország, a két hadseregnek a német kormány által ismert erőviszonyai alapján, katonailag nehéz, esetleg kritikus helyzetbe kerülhet. A német kormány azonban, ahogy már említettem, jelenleg nincs abban a helyzetben, hogy Magyarországot valamilyen formában támogassa.

4. Ezekből az okokból kifolyólag is a német kormány utal azokra a komoly aggályokra, amelyek, úgy gondolja, egy ilyen Kárpát-Ukrajnába történő erőszakos bevonulással szemben érvényre kell jussanak, s leszögezi, hogy Magyarország, egy ilyen eljárás valamiféle szerencsétlen következménye esetén, csupán magára vethet."

Dr. O. von Erdmannsdorff

Eredeti tisztázat. — OL Küm. res. pol. 1939. 33/a. t. 1431. sz. IV.

73

Róma, 1938. november 21

AZ OLASZ KORMÁNY JEGYZÉKE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

Kormányom megbízásából van szerencsém Excellenciás Uramnak tudomására hozni a következőket:

1. A nemrégiben Bécsben meghozott döntésben, a magyar és csehszlovák kormányok kérésével kapcsolatosan — az olasz és a német kormány meghatározta a Magyarország és Kárpát-

Ukrajna közötti határt. Magyarország a bécsi döntés aláírásával nyíltan elismerte az egész világ előtt véglegesnek ezt a határt. Mármost, ha Magyarország fegyveres erőkkel közeledik Csehszlovákia kárpát-ukrajnai része felé, akkor ezáltal a magyar királyi kormány igen súlyos erkölcsi helyzetbe kerülhet.

2. Egy ilyen előrehaladás következménye a továbbiakban az is lehetne, hogy a bécsi döntést érvényteleníténék, s ez ártalmára lenne a döntést meghozó két hatalom tekintélyének. Olasz kormány tehát úgy véli, hogy meg lehet követelni, hogy Magyarország tartsa magát a döntés határozataihoz.

3. Itteni hírek szerint megvan annak is a lehetősége, hogy egy behatolás Kárpát-Ukrajnába a csehszlovák hadsereg fegyveres ellenállásával találja szemben magát.

Az erőviszonyok ismeretében, az olasz kormány birtokában levő adatok alapján a két hadseregről, Magyarország ilyen esetben katonai szempontból is nehéz, ha nem egyenesen kritikus helyzetbe kerülhetne. Mint már jeleztük, az olasz kormány most nem lenne abban a helyzetben, hogy Magyarországot bármilyen szempontból is támogassa.

4. Ezen okok miatt is az olasz kormány ismételten hivatkozik a komoly ellenvetésekre, amelyekről reméli, hogy felléphet velük egy hasonló, Kárpát-Ukrajna elleni támadással szemben, s leszögezi, hogy az ilyen eljárás esetleges szerencsétlen következményeiért Magyarország csak saját magát okolhatja majd.

Kérem, Excellenciás Uram, fogadja legmélyebb hódolatom kifejezését.

Vinci

Eredeti tisztázat. — OL Küm. res. pol. 1939. 33/a. t. 1432. sz.

74

Budapest, 1938. november 22

A MAGYAR KORMÁNY MEMORANDUMA A NÉMET KORMÁNYNAK

A magyar külpolitika fő célkitűzése a Berlin—Róma tengely megalakulása óta mindig a tengellyel való együttműködés volt,

a bécsi döntés meghozatala ezt az együttműködést még teljesebb formájúvá tette.

Ezen megfontolás alapján a magyar kormány szükségesnek látja, hogy a Német Birodalommal való kapcsolatainak erősítése céljából tárgyalásokat kezdjen a német kormánnyal, mind politikai, mind gazdasági téren.

Ami a politikai kérdéseket illeti, a magyar kormány mindenekelőtt a bolsevizmus elleni közös harcra gondol. Magyarország volt talán az első állam, mely sohasem tért el a kommunizmus elleni harc vonalától, s amelyik sohasem volt hajlandó bármiféle egyezményre vagy kompromisszumra a bolsevizmussal.

A tengelyhatalmak antibolsevista magatartása mindig megértést és helyeslést talált a magyar kormánynál, és ha a tengelyhatalmak ezt fontosnak tartják, mi hajlandók vagyunk csatlakozni az antikomintern paktumhoz.

A gazdasági téren is új lehetőségek vannak, s Magyarország, aki a múltban is külkereskedelmének jelentékeny részét a tengelyhatalmakkal bonyolította le, hajlandó nemcsak még tovább is növelni a gazdasági kapcsolatokat, de elmélyíteni és nagyobb stabilitást adni neki, és fejleszteni azt gyakorlatban a kölcsönös kiegészítések útján.

Mi úgy gondoljuk, hogy ezen a módon közelebb juthatunk a tengelyhatalmakkal való megerősítésének céljához, és ezáltal olyan helyzetet teremthetünk, amely megfelelő lesz, hogy szolgálja mind a tengelyhatalmak, mind Magyarország érdekét.

A memorandum angol nyelvű szövege megtalálható: Documents on German Foreign Policy 1918—1945. V. köt. 336—337. old.

75

Berlin, 1938. november 22

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6958/240. sz.

Ribbentropnak ma délután 18 óra 30-kor feljegyzést adtam át, és előadtam 1353/pol. res. tartalmát.[9] Érdeklődést tanúsított

[9] Lásd a 71. sz. iratot.

és kérdést intézett Népszövetségből való kilépésünk iránt, amiről szerinte Darányi említést tett. Mondottam neki, hogy fenti ügyre vonatkozólag nincs utasításom, és hogy kérdést fel fogom vetni.

Ribbentrop tanulmányozni fogja fenticket.

Ezután közöltem vele 212. számú számjeltávirat tartalmát.[10] Kijelentette, hogy e tárgyban német álláspontot budapesti német követ máris átadta Nagyméltóságodnak. Azon beható ismételt kérdésemre, hogy fenti közlésem alapján nem revideálhatnák-e álláspontjukat, Ribbentrop fenntartotta budapesti német követ féle négy pontot,[11] és legnyomatékosabban hangsúlyozta, hogy szándékunktól álljunk el. Közölte velem, hogy olaszok hasonlóan jártak el Budapesten, és hogy lengyel kormányt is értesítették.

Erről ma telefonon jelentettem.

Részletes jelentés futárral megy.

Sztójay

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1939. 33/a. t. 1406. sz.

76

Varsó, 1938. november 25

HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6977/490. sz.

Külügyminiszteri kabinetfőnök és politikai osztályfőnökkel folytatott baráti, de meglehetős izgalmas beszélgetésem folyamán (lásd 482. számú számjeltáviratomat)[12], azt mondtam, hogy történtek után már csak legfeljebb történelmi jelentőséggel bírhatnak. Rámutattam arra, hogy azok az érdekek, amelyek

---

[10] Kánya Kálmán külügyminiszter 1938. november 21-én küldött táviratában utasítja Sztójayt, érdeklődjön Ribbentropnál, hogy a német kormány nem lenne-e hajlandó Kárpát-Ukrajna elleni magyar akcióval szemben „érdektelenségi álláspontra" helyezkedni, mert a magyar kormány az eddig hivatalos német álláspontot úgy értelmezte, amennyiben az akció lebonyolítására maga erejéből vállalkozik, Németország nem gördít elébe akadályokat. *(OL Küm. Számjel o. 1938. (Kimenő).)*

[11] Lásd a 72. sz. iratot.

[12] Részletesen közli a beszélgetés tartalmát: Kobylański közölte Hory követtel, hogy ha a kárpát-ukrajnai akcióval kapcsolatban magyar részről az aktivitás feladásával találkozna, a magyar—lengyel politikai együttműködés véglegesen összeomlana. *(OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).)*

3 nappal ezelőtt közös elhatározásainkat diktálták, ma is fennállanak. Azt kérdeztem, hogy látnak-e lehetőséget közös céljaink megvalósítására. Előadtam Ruszinszkónak határzár elrendelésével való kiéheztetésére, nevezetesen felkelő-akciókkal egyetlen közlekedési útvonal elzárására vonatkozó elgondolásomat. Propagandával lakosságot népszavazásra előkészíteni és egyidejűleg erélyes diplomáciai akcióval ehhez lehetőséget megteremteni.

Miután gondolat megbeszélése elől kitértek, sőt további kollaboráció lehetőségét is kétségesnek minősítették, azt válaszoltam, hogy meggyőződésem szerint magyar kormány minden külső támogatás nélkül, pillanatnyi nehézségek dacára is, sikeresen fogja megoldani kérdést, de kollaboráció nélkül itteni misszióm konkrét alap hiányában rám nézve már kevés érdekkel bír.

Egy bizalmi ember útján tegnap azt is értésükre adtam, hogy hibák részükről is felmerültek (például tótok magatartásának helytelen megítélése), hogy szerintem Lengyelország legalábbis oly érdekelt, mint mi; miután ennek megértésével nem találkoztam, alig látok más lehetőséget, mint kormányomtól hosszabb szabadságolásomat kérni.

Ezek után Lubyeński gróf ma délben telefonon értesített, hogy bár kollaboráció utolsó krízis folytán ez órában nem is áll fenn — lengyel—magyar barátságot nem lehet lelkekből kiirtani, és lengyel kormány *továbbra is* ezen az alapon áll.

Ma este úgy nyilatkozott előttem, hogy új helyzet állván elő, meg kell vizsgálnunk, melyek a ma lehetőségei, illetve azok milyen mértékben teszik lehetővé vagy szükségessé . . .[13] kollaborációt. Erre nézve Orlowski követ referálása után szombaton döntenek.

Vezérkari főnökkel szintén fél órai beszélgetést folytattam. Szavaiból kitűnt, hogy ő sem látja véglegesen elveszettnek ügyet, mert számol azzal, hogy magyar kormány mégiscsak ragaszkodik rutén kérdés közös érdekeinknek megfelelő megoldásához, amely nélkül egy katonailag, politikailag önálló Magyarország létezése nehezen képzelhető el. Azt is elmondta, hogy folyó hó 21-e és 22-e közti éjjel két századdal sikeres akciót folytattak Ruszinszkóban.

Hory

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).

[13] Egy számcsoport kimaradt.

Róma, 1938. november 26

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET JELENTÉSE KÁNYA KÁLMÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

198/főn. pol.—1938. *Szigorúan bizalmas!*

Röviden összegeztem november hó 12-én 191/főn. pol.[14] 1938. számú jelentésemben azokat a beszélgetéseket, melyeket Ciano gróffal a ruszinszkói kérdésről addig folytattam.

Abból, amit nekem a külügyminiszter több alkalommal mondott, határozottan megállapítható volt, hogy olasz részről minden erőszakos akciót elleneznek, és bennünket nemcsak nem támogatnak, de német kívánságra még tiltakozni is kénytelenek lesznek, ha tanácsuk ellenére meg is kíséreljük a ruszin terület megszállását, mivel ezzel ellentétbe helyezkedünk a bécsi döntőbírósági határozattal, és megszegjük ígéretünket, hogy annak magunkat alávetjük. A Ducét igen kényelmetlen helyzetbe hozzuk, mivel ismeretes lévén, hogy a magyar—lengyel közös határ híve volt, Berlinben azzal gyanúsíthatják meg, hogy titokban egyetért velünk, és akcióinkat helyesli.

Mindazok az aggályok természetesen csak arra az eredményre vonatkoztak, ha a birodalom nem adja meg beleegyezését.

Így, amidőn Szabó alezredes katonai attasé folyó hó 19-én Rómába érkezvén a Ducéval közölte, hogy német részről akciónk ellen kifogást nem emelnek, és csak azt jelentették ki, hogy nem támogathatnak fegyveresen, mert hadseregüket demobilizálják[15], nem volt már akadálya annak, hogy csapataink bevonuljanak, és Mussolini kilátásba helyezhette támogatását.

Én éppen akkor voltam Ciano grófnál, amikor Szabó alezredes a Duce által fogadtatott, és a külügyminiszter ez alkalommal is megismételte tanácsait és aggályait.

Amikor visszatértem a követségre, Szabó alezredes éppen Andorka ezredessel beszélt telefonon, aki tudomására hozta, hogy a német kormány aznap délben újból megerősítette közlését, és így akciónknak semmi akadálya sincs.

---

[14] Az iratot nem találtuk az Országos Levéltár külügyminisztériumi anyagában.

[15] A német hadsereg leszerelésére való hivatkozás csak nyilvánvaló ürügy volt a német kormánykörök részéről.

Ciano gróf aznap este hivatalosan Torinóba utazott, ahol 20-án Anfuso kabinetfőnöktől telefonon azt a jelentést kapta, hogy a magyar csapatok megindultak, mivel német részről ez ellen kifogás nem emeltetik; a 100 olasz vadászrepülő német (osztrák) területen való átrepülésére a hozzájárulást Berlinben már kérték, és 53 vagon (repülő) hadianyag is készen áll az indulásra.

Cianót ez a hír meglepte, és Rómába való visszatérte után felhívta telefonon Ribbentropot, aki hevesen kikelvén ellenünk, tagadta, hogy a beleegyezés megadatott volna. Ellenkezőleg, azt tanácsolta a magyar kormánynak, hogy tartózkodjék minden erőszakos lépéstől. Egyúttal közölte, hogy budapesti követét utasította, hogy tiltakozzék Nagyméltóságodnál; Ribbentrop azzal a kéréssel állott elő, hogy az olasz kormány is csatlakozzék a tiltakozáshoz. Ez elől Ciano gróf, mint azt már hipotetikusan november 11-én közölte velem, nem zárkózhatott el, és a Vincinek küldött jegyzéket hétfőn[16] (november 21-én), amidőn délben Szabó alezredessel együtt magához kéretett, felolvasta nekünk.

Megkíséreltem elérni, hogy a jegyzék ne küldessék el, ha a magyar kormány lemond az akcióról. A gondolat tetszett a külügyminiszternek, de rövid megfontolás után kijelentette, hogy legnagyobb sajnálatára azt mégsem fogadhatja el, mivel már lekötötte magát Ribbentroppal szemben.

Azt is felhoztam, hogy a félreértésért aligha a mi kormányunkat terheli a felelősség, hanem a németeket. Ezzel nem mentem semmire. Ciano váltig azt hangoztatta, hogy előre megmondotta nekem, hogy fognak a dolgok fejlődni, és felolvasta utolsó beszélgetéseinkről készített igen pontos feljegyzését, amelyek szóról szóra egyeznek távirati jelentéseimmel. Ha tanácsait megfogadtuk volna — úgymond —, nem kerültünk volna abba a fölötte kényes helyzetbe, amelyben vagyunk a birodalommal szemben. A Ducét kompromittáltuk, és ezért az mélyen el van kedvetlenedve.

A két baráti nagyhatalom közös tiltakozása azt jelenti, hogy pillanatnyilag el vagyunk szigetelve.

Azt az állítást, hogy eljárásunk a tengely ellen irányul, megcáfoltam, hivatkozván arra, hogy éppen ma akartam Ciano gróffal kormányom nevében közölni, hogy a tengelyhez való viszonyunkat még szorosabbá kívánjuk tenni, és esetleg, ameny-

---

[16] Lásd a 73. sz. iratot.

nyiben Róma és Berlin azt jónak látják, hajlandók volnánk az antikomintern paktumhoz hozzájárulni.

Ez a bejelentés Cianóra igen jó hatást tett, és arra mai (november 25.) látogatásom alkalmával visszatért; véleménye szerint az volna a logikus eljárás, hogy előbb kilép Magyarország a Népszövetségből, és azután csatlakozik az antikomintern paktumhoz.

Várjuk meg a kormányválság befejezését, és azután napirendre kerülhetnek azok a kérdések, amelyeket, szerinte is, közvetlen tárgyalások útján lehetne megoldani.

Cianóval mai látogatásom alkalmával közöltem Nagyméltóságod Ruszinszkóra vonatkozó legutóbbi távirati üzenetét, melyet örömmel fogadott, ezzel az incidenst befejezettnek tekinti.

Villani

rendk. követ és megh. miniszter

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1939. 33/a. t. 1433. sz.

78

Varsó, 1938. december 3

HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA IMRÉDY BÉLA KÜLÜGYMINISZTERNEK

7030/510. sz.

Itteni hírek szerint magyar kormánynak állítólag szándékában áll Csehszlovákiával szemben alkalmazott határzárt feloldani.

Külügyminiszter kabinetfőnöke kérdést intézett hozzám, hogy forgalmat Ruszinszkó felé is meg fogjuk-e nyitni? Eredeti elgondolás szerint e területet Lengyelország és Magyarország blokírozza. Szlovenszkóból odairányuló egyetlen út kihasználása könnyen megzavarható, de ez tél beálltával úgyis akadályba ütközik. Romániából való szállítást terepviszonyok még nehezebbé teszik. Ha azonban határzárt megszüntetjük, magunk elősegítjük Ruténföld élelmezését. Másfelől ezt Varsó úgy foghatná fel, mintha ruszinszkói politikánkat feladtuk volna.

Lengyel kormány kérdésben velünk egyetértően kíván eljárni, ezért kérek távirati választ.[17]

Hory

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1938. (Bejövő).

79

Budapest, 1938. december 27

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJEL-LEVELE A WASHINGTONI, PÁRIZSI ÉS LONDONI KÖVETSÉGEKNEK

1502/res. pol.

Igen súlyos érdekeink fűződnek ahhoz, hogy csatlakozzunk az antibolsevista paktumhoz. Ennek fejében ugyanis komolyabb politikai támogatást remélünk kapni a Német Birodalomtól.

Szigorúan bizalmasan értesítem Nm-at, hogy ezt a kormány megbízásából Darányi Kálmán volt min. elnök már f. é. október hó 14-én kilátásba helyezte Hitler vezér és kancellárnak.

Mindazonáltal mielőtt e lépést megtenném, igen bizalmasan meg kívánom állapítani, milyen hatást váltana az ki, és vajon az így vállalt rizikó némileg arányban áll-e azzal a hátránnyal, amelyet elhatározásunk az ottani mérvadó politikai körökben és a közvéleményben okozna.

Meg kívánom még jegyezni, hogy ugyancsak előbbi ígéret alapján a Népszövetségből is ki szándékozunk lépni, hiszen az egyik lépés amúgy is maga után vonná a másikat.

Mielőbbi jelentést kérek.

Megfejtett számjel-levél. — OL Küm. res. pol. 1939. 41. t. 1502. sz

---

[17] Az első bécsi döntés következtében a területeitől megfosztott Kárpát-Ukrajnát a magyar és lengyel kormány közös megegyezéssel gazdasági blokád alá vette. A Szlovákiából és Romániából érkező élelmiszerszállítást rendszeresen megakadályozták. A novemberi akció csődje után az Imrédy-kormány Kárpát-Ukrajna kérdésében a németekkel teljes egyetértésben akart működni. Ezért nemcsak feloldotta bizonyos fokig a határzárt, de szoros kereskedelmi kapcsolatot létesített Volosin kárpátukrán német bábkormányával. Ez nagy elkeseredést váltott ki a lengyel kormánykörök részéről. A lengyel külügyminisztérium Hory András varsói követen keresztül ezzel kapcsolatban magyarázatot kért a magyar kormánytól. Imrédy december 3-án küldött válaszában kijelentette, hogy a magyar kormánynak valóban szándékában áll a határzárt feloldani, de csak oly módon, hogy az bármikor visszaállítható legyen — a kárpátukrán kormány magatartásától függően. *(OL Küm. res. pol. 1939. 33/a. t. 1463. sz.)*

80

Párizs, 1939. január 3

KHUEN-HÉDERVÁRY SÁNDOR PÁRIZSI KÖVET SZÁMJEL-JELENTÉSE CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

5014/1. főn. sz. *Szigorúan bizalmas!*

Vonatkozással 1502. számú rendeletre.[18]

Antibolsevista paktumhoz való csatlakozásunk francia politikai körökben és közvéleményben feltétlenül kedvezőtlen benyomást fog kelteni. Ennek a mértéke azonban attól fog függni, hogy itt milyen felfogás lesz uralkodóvá ezen tény jelentőségére nézve.

Tekintettel szovjet nagyon meggyengült internacionális pozíciójára, azt bizonyára nem fogják . . .[19], hogy csatlakozásunknak célja valóban kommunistaellenes közös küzdelem. Ha csatlakozásunkat a német—olasz tengely melletti szovjetellenes demonstrációnak tekintik, akkor ez, nézetem szerint, itt nem fog súlyosabb hátrányokat okozni, miután francia politikai körökben egyrészt belátják, hogy külpolitikánkat jelenlegi európai helyzetben a tengelyhez kell hogy alkalmazzuk, másrészt pedig szovjetbarátság utóbbi időben Franciaországban erősen csökkenőben van. Ha azonban az a felfogás válnék mérvadóvá, hogy csatlakozás leple alatt olyan titkos megállapodásokat kötöttünk, melyek folytán a Franciaország, Angolország, Amerikai Egyesült Államok és Németország között itt előbb-utóbb elkerülhetetlennek tartott leszámolás alkalmával — velük feltétlenül szembe fogunk állani, úgy bizonyára jövőbeni ellenségként fognak kezelni. Gyakorlatilag ez valószínűleg akkor lesz érezhetőbb, ha Franciaország a nyugati hatalmak légi fegyverkezésének kedvezőbb alakulása után ismét aktívabb politikát fog Közép-Európában folytatni. Utóbbi felfogás kialakulását talán meg lehetne akadályozni, ha csatlakozás pillanatában határozottan megnyugtató nyilatkozatokat adnánk le nyugati nagyhatalmak kormányainál.

Khuen-Héderváry s. k.

Megfejtett számjel-jelentés. — OL Küm. res. pol. 1939. 41. t. 12. sz.

[18] Lásd a 79. sz. iratot.
[19] Egy számcsoport kimaradt.

81

London, 1939. január 3

MAROSY FERENC LONDONI IDEIGLENES ÜGYVIVŐ SZÁMJELTÁVIRATA CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

5008/2. *Bizalmas!*

Válasz 1502. számú rendeletre.[20]

Angol viszonylatban nem állanak fent oly szempontok, amelyek magyar politikai szükséget jelentő tervezett lépéssel szemben döntően latba eshetnek.

1. Baloldali és diktatúraellenes sajtó támadásaival természetesen számolni kell, de ez a sajtó a cseh válság óta ugyis ellenségünk, és szóban forgó fejlődést többé-kevésbé eszkomptálta.

2. A Cityben pozíciónkat elsősorban zsidókérdés határozta meg, ez a tehertöbblet már alig számít.

3. Politikai körökben német- és olaszellenes irányzat képviselőitől amúgy sem várhatunk semmit. Ez vonatkozik Foreign Office bizonyos csoportjára is. Viszont egyéb kormánykörök helyzetünkkel tisztában vannak, és meglevő szimpátiákat tervezett lépések nem fogják lényegesen befolyásolni.

Folytatása következik!

London, 1939. január 3

5009/3. *Titkos!*

2. sz. számjeltávirat folytatása:

... barátunkkal szemben kérdést alkalmi beszélgetés közben tisztán elméletileg érintettem. *Nevezett személyes véleménye* az, hogy Népszövetség további gyengítése — ha kívülről jön, és angol kormány ezért nem okolható — Chamberlainnek egyáltalában nem kellemetlen, mert ellenzékkel szemben utalhat Népszövetség hasznavehetetlenségére, ami saját politikai álláspontját igazolja.

[20] Lásd a 79. sz. iratot.

Foreign Office dél-európai szakértője csütörtökön vendégem lesz, meg fogom kísérelni őt szondírozni, eredményt utólag bejelentem. Kérek lépés megtörténte előtt egy-két nappal bizalmas tájékoztatást, hogy baráti sajtót és magyarbarát képviselőket, akiket parlamenti szünet miatt konzultálni nem tudtam, némiképpen előkészíthessem.

Marosy

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1939. 41. t. 9. sz.

82

Moszkva, 1939. január 9

MIHÁLKOVICS JÁNOS MOSZKVAI IDEIGLENES ÜGYVIVŐ SZÁMJELTÁVIRATA CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

5035/1. *Szigorúan titkos!*

Kizárólag miniszter úr részére!

Litvinov ma magához kéretett, és az alábbi jegyzéknek Nagyméltóságoddal való sürgönyi közlését kérte:

„Magyarországnak az úgynevezett antikomintern paktumba való bevonására egyes államok, szovjet kormány pontos információi szerint, kísérletet tesznek. E paktumnak semmi köze Kominternhez és az ideológiai küzdelmekhez. A paktum politikai egyezmény, amely agresszív célt szolgál egyes békeszerető államok, közöttük a Szovjetunió ellen, és amely főleg Japánnak, a paktum kezdeményezőjének hódító céljait szolgálja. Paktum más értelmezésébe szovjet kormány nem egyezhetik bele."

Folytatása következik!

Mihálkovics

Moszkva, 1939. január 9

5036/2.

1. sz. számjeltávirat folytatása:

„Ilyen, a Szovjetunióval szemben ellenséges paktumhoz való csatlakozása Magyarországnak a szovjet kormány előtt egészen érthetetlen lenne, mivel Oroszországnak semmiféle vitás kérdései nem állanak fenn Magyarországgal szemben, és a szovjet Magyarország érdekei ellen soha és sehol nem lépett fel. Magyarországnak említett egyezményhez való csatlakozása egész természetesen a Szovjetuniónak Magyarországhoz való viszonyára rendkívül komoly és azonnali befolyást gyakorolna. A külügyi népbiztos nagyon örülne tehát, ha a magyar kormány szándékait ebben az ügyben megtudhatná."

Litvinov fenti jegyzékre mielőbbi választ kér.

Beszélgetésünk folyamán, mely komoly, de barátságos tónusban folyt, szóba került Népszövetségből való kilépésünk kérdése is. Litvinov megemlítette, hogy hallott egy újabb népszövetségi állandó képviselőnk kiküldetéséről, amiből arra következtet, hogy nem fogunk kilépni. Azt válaszoltam, hogy bár tájékoztatást nem kaptam, Szent-Istvány kiküldetése emellett szól.[21]

Mihálkovics

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1939. 41. t. 24. sz.

83

Berlin, 1939. január 16

FELJEGYZÉS HITLER ÉS CSÁKY MEGBESZÉLÉSÉRŐL

MEGBESZÉLÉS

a Führer és gr. Csáky magyar külügyminiszter között 1939. január 16-án, 17—18 órakor.

Jelen voltak:

a Führer,

gr. Csáky,

---

[21] Szent-István Béla hágai követi kinevezésére utal.

a birodalmi külügyminiszter,
a magyar követ,
von Erdmannsdorff követ.

Gróf Csáky átadja a kormányzó üdvözletét, aki megbízta őt, hogy mondja meg a Führernek: amíg ő áll Magyarország élén, Németország úgy számíthat Magyarországra, mint legodaadóbb barátjára. Jövetelének fő célja ennek kijelentése. A Führer köszönetét fejezi ki, és így folytatja:

Sajnos, Magyarország és Németország kölcsönös viszonyát beárnyékolja valami, amivel nehezen békül ki az olyan nagyhatalom, mint Németország. Nem hajlandó elismerni, hogy Németország bármi tekintetben is ártott Magyarországnak, ellenkezőleg, az a véleménye, hogy Németország tette lehetővé Magyarország számára határainak első revízióját. Ez Németországnak rengeteg emberébe és sok milliárdjába került, és nagy kockázattal járt. Amikor azután azt olvasta, hogy „Németország alávalósága folytán Magyarországot elütötték jogos követelményeitől"[22], ez nemcsak érthetetlen volt előtte, hanem — ami sokkal fontosabb — mély keserűséget váltott ki a német népből, és azt a tudatot ébresztette benne, hogy nagy hálátlanságot tanúsítottak iránta. Németország fegyelmezett sajtójában ez nem jutott túlságosan kifejezésre; azt azonban nem lehet megakadályozni, hogy a német nép ne szerezzen tudomást mindarról, amit ma Magyarországon sajtó, röpiratok és a politikai vezető személyek beszédei útján terjesztenek. Az ily módon okozott kárt nem oly könnyű jóvátenni. Nemegyszer gondolt arra, hogy nem kellene-e megmutatnia a dolgok igazi állását az egész világnak, ami bizony nagyon kellemetlen lenne a magyar kormány számára.

A Führer ezután áttekintést adott a magyarországi helyzet fejlődéséről egészen a szeptemberi döntésekig.[23] Kijelentette, hogy Kányát mindig Németország ellenségének tartotta. Amikor ő Horthy látogatásakor tanácskozásokat folytatott a német—magyar együttműködésről, Kánya Bledben nem átallotta újra lábra segíteni a kisantantot, éspedig Németország ellen.[24] Ezért a döntő pillanatban magához hívatta Imrédyt és Csákyt,

---

[22] Gróf Bethlen István a „Pesti Hírlap" 1939. január 1-i számában írt cikkében bírálta a német külpolitika Kárpát-Ukrajnával kapcsolatos lépéseit.

[23] A müncheni döntésről van szó.

[24] Hitler az 1938. augusztus 23-i bledi konferencián létrejött magyar—kisantant megegyezésre célozz. Ami Hitlernek a kisantant „lábraállításáról" szóló vádját illeti — az alaptalan. Kányának eszében sem volt lábrasegíteni a kisantantot. A Hitlerék által sugalmazott „divide et impera" elvet Kánya a bledi konferencián a gyakorlatban alkalmazta. Megegyezett Jugoszláviával és Romániával, és a Csehszlovákiával való megegyezést minden körülmények között szabotálta.

lelkükre beszélt, hogy saját érdekükben tárják fel az egész világ előtt Magyarország követeléseit. Amikor azután az események kifejlődtek, Lengyelország megmozdult. Magyarország azonban mindent átaludt, és alig tett néhány jelentéktelen lépést. Németország egyáltalában nem hajlandó feláldozni magát olyan barátaiért, akik a döntő pillanatban megtagadják a segítséget. A világháborúban jó leckét kapott e tekintetben, és azt nem felejti el.

Ha Magyarország akkor a helyes utat választja, és sajtójában Németország felé nem etnográfiai, hanem területi szempontból világítja meg a helyzetet, úgy az egész dolgot a területi kérdések szemszögéből tekintették volna, és ő, a Führer, nem lett volna kénytelen vitába bocsátkozni Chamberlainnel. A kérdés gyökeres megoldásánál, ami számára kellemesebb lett volna, közömbössé válik, hogy mi megy végbe a Kárpátoktól keletre. Magyarország azonban Németország számára az etnográfiai elvet tartotta mérvadónak, utána pedig követelményeket támasztott a maga számára a területi elv alapján. Bethlen gróf álláspontja felháborító, és kedve volna felnyitni a magyar nép szemét, hogy az események tényleges menetét meglássa.

A magyarok a német birodalmi Külügyminisztérium elé tárták a térképet, és kérték őt, hogy tárgyaljon érdekükben. Ő nem erőszakolta magát rájuk, sőt a dolog fölöttébb kellemetlen volt neki. Mégis tárgyalt a cschekkel, és a magyar követeléseket 95—98%-ban teljesítették. Magyarország akkor elégedett volt. Végtére is tárgyalásokat kellett folytatni akkor, amikor a háborús rendszabályok alkalmazása nem volt kívánatos. Hogy mit jelentenek egy-egy adott időpontban a háborús rendszabályok, azt azok tudják megítélni, akik felelősek értük, és akik nem közönséges utcai politikusok. Ő bármikor hajlandó bebizonyítani a magyar népnek, hogy mennyire lojális volt irányában. „Bárgyúak" azok az állítások, hogy mi ellene voltunk a hajdani magyar—lengyel határnak. Magyarországon ma sokat beszélnek Szent István nagy, ezeréves birodalmáról. Csakhogy ő ezekkel a követelésekkel szemben a nagynémet birodalom követeléseinek megvalósítására fog törekedni.[25] Ha Magyarország annak idején idejekorán fellépett volna vele együtt, szemébe nevethetett volna Chamberlainnek. Örülni fog, ha a magyar

[25] A margóra e mondat mellé odaírták fekete irónnal: „Szembeállítani az ősi germán birodalommal."

sajtó hazug kirohanásai megszűnnek; ha nem, akkor egy szép napon majd helyreigazítja azokat.

Gróf Csáky azt felelte, hogy meggyőződése szerint a magyar nép óriási többsége őszinte barátságot érez Németország iránt. Hozzátette, hogy a válság idején súlyos gondok nehezedtek a magyar népre, mert katonai tekintetben Magyarország felettébb gyenge. Csehszlovákia a magyar határon helyezte el legerősebb csapatait, mert feltételezte, hogy a németek Magyarországon vonulnak keresztül. Ha a magyarok támadásba kezdtek volna, a csehek felmorzsolták volna őket. A Führer balgának nevezte e véleményt. A cseh határon 42 német hadosztályt összpontosítottak, amely a különösen jól kiképzett légierőkkel együtt nyolc nap alatt megsemmisítette volna Csehszlovákiát. Az egész probléma akkoriban akörül forgott, hogy etnográfiai vagy területi szempontból kell-e megoldani a kérdést.[26] Végeredményben úgy kellett volna beállítani az egész dolgot, hogy az Közép-Európát általános lángbaborulással fenyegeti. Ha azonban a kérdést már eldöntötték az etnográfiai szempont alapján, és Anglia meg Franciaország a garancia eszméjével kezdtek játszadozni, elkerülhetetlenül újra fel kell vetni az egész problémát. És tulajdonképpen mi volt a szándéka Magyarországnak decemberben?[27] Csehszlovákia erősen felülmúlta katonai tekintetben, és néhány nap alatt elfoglalhatta volna Budapestet. Németország lett volna kénytelen közbelépni. Az egész dolog katonai szempontból is hallatlan könnyelműség volt Magyarország részéről. A döntőbírósági határozatot elfogadták, mint az etnográfiai kérdés részleges megoldását. A Führer megkérte Mussolinit, hogy képviselje Münchenben Magyarország és Lengyelország érdekeit, ami meg is történt. Ha azonban Magyarország kellő időben elszánta volna magát a cselekvésre, a döntések egészen mások lettek volna. Poncet-val történt megbeszélésemből nyilvánvaló lett előtte, hogy abban az esetben, ha ezt a problémát decemberben újra felvetették volna, a nyugati hatalmaknak egészen más álláspontot kellett volna elfoglalniuk.

Gróf Csáky azt felelte, hogy Németország alapköveteléseit száz százalékig teljesíteni fogják. Magyarország jól tudja, hogy

---

[26] Igaz ugyan, hogy 1938 szeptember végéig e körül folyt a vita, de az adott nemzetközi erőviszonyok mellett még nem kockáztatták meg Csehszlovákia területi felosztását. A háború elkerülése érdekében az etnográfiai elvek mellett döntöttek, azzal a hátsó gondolattal, hogy egy alkalmasabb pillanatban ezeket felrúgva, Csehszlovákiát teljesen bekebelezik.

[27] Hitler nyilvánvalóan a november 21-i, Kárpát-Ukrajna birtokbavételére tett magyar kísérletre céloz.

Németország nélkül nem tehet semmit; egymagában sohasem birkózott volna meg ellenségeivel. A szeptemberi döntések valóságos eszmei forradalmat idéztek elő Magyarországon. Magyarország, amelyre állandóan ránehezedett a kisantant nyomása, most úgy érzi, hogy lerázta az igát, és szabad. Ez történelmi fordulat Magyarország számára.

A Führer: Most a jövőbe kell tekinteni. Nagy sikereket csak a cselekvés kölcsönös összehangolásával lehet elérni. Mindegyik félnek megvannak a maga saját érdekei. Németország elég értelmes és nagyvonalú ahhoz, hogy mindenkinek megadja a maga részét. Ha a németek egyesítésére vonatkozó kívánságai teljesülnek, nem akar háborút. Mussolini fanatikusan állna melléje a háborúban, ha a dolog odáig fejlődnék. De egyetértésre jutott Mussolinival abban, hogy jelenleg néhány évnyi békére van szükségük, hogy sok mindent megalkossanak és elmélyítsenek. „Vállvetve" — ez kell, hogy a jövő jelszava legyen. Vannak területek, amelyek egyáltalában nem érdeklik Németországot.

Hallatlan az, amit elértek. „Gondoljátok-e — kérdezte —, hogy fél évvel ezelőtt én magam is lehetségesnek tartottam volna, hogy Csehszlovákiát tálcán hozzák nekem a barátai? Nem hittem abban, hogy Anglia és Franciaország háborúba bocsátkozik, de arról meg voltam győződve, hogy Csehszlovákiát háborús úton kell megsemmisíteni. Az, ami történt, csak egyszer történhetik a történelemben. Gratulálhatunk egymásnak teljes szívünkből."

Ha le kell térni az etnográfiai vonalról, és el kell fogadni a területi elvet, úgy ezt csak közös erővel tehetjük. A kérdés terület-politikai megoldására kell törekedni, és ebben mind Lengyelországnak, mind Magyarországnak részt kell vennie. Meg kell találni azt az idő szempontjából is pontosan átgondolt zseniális megoldást, amely a legkisebb erőkifejtést követeli (többek között arra a következtetésre jutott, hogy október és március között Európában egyáltalában nem lehet háborús rendszabályokat foganatosítani). Beszélt azután a Führer a háborús rendszabályokkal járó nehézségekről és lehetőségekről, és azt a végkövetkeztetést vonta le, hogy először mindent gondosan elő kell készíteni, azután villámgyorsan meg kell valósítani. Mert, ha a politikai rendszabályok elhatározása elhúzódik, felmerül az intervenció veszélye, és korlátlan lehetőségek adódhatnak a döntés megnehezítésére, példákat bőven lehet találni a nyugati demokráciákban.

Csáky: „Mi végre valahára otthon vagyunk a Duna-medencében, a nyugat nem merészkedik többé reánk törni."

A Führer: „Azt hiszem, nyugodtak lehetünk, minden sikerrel biztat, természetesen csak akkor, ha teljes az összjáték. Úgy kell dolgoznunk, mint egy futballcsapatnak. Lengyelország, Magyarország és Németország! Ökonomikusan, amennyire csak lehetséges, krízisek nélkül és villámgyorsan."[28]

Csáky: A közép-európai hatalmaké a jövő.

A Führer megerősíti ezt, és kifejezi azt a feltevést, hogy a jövőben az ilyesfajta problémákat vérontás nélkül fogják megoldani. A nyugati határerődítményei visszatartják a nyugati államokat minden háborús intervenciótól.

Csáky: Magyarországnak nyugalomra van szüksége. Gyökeres változtatásokat kell tenni. A gazdasági élet nagy megrázkódtatásokat szenvedett. Az újonnan visszaszerzett területek bekapcsolása nem tréfadolog. Programba vettek egy új agrártörvényt, egy új honvédelmi és egy új adótörvényt, azonkívül „őrült" fegyverkezést. Ő a maga részéről igyekszik jó viszonyba lépni Jugoszláviával, valamint Romániával is. Jól ismeri a román külügyminisztert, és reméli, hogy ezen az úton még többet is elérhet.

A Führer kitart azon véleménye mellett, hogy Jugoszlávia és Románia nem vállalkoznak semmire Magyarország ellen, ha mögötte fog állni Németország. A veszély nyugaton van. Ott vannak ellenségeink: a nyugati gondolkodásmód és a zsidó áramlatok. Jól tudják ott, hogy a bolsevizmus nem terjedhet el addig, amíg Németország létezik, és tudják, hogy ott, ahol fellép a bolsevizmus, Németország beavatkozik. Mégis, szomszédainkat elsősorban nem ellenségeknek, hanem gazdasági szerződő feleknek kell tekintenünk.

Csáky: „Minden nagyhatalomnak joga van ahhoz, hogy rendet csináljon."

A Führer: „Ha Németországról beszélek, akkor természetesen Olaszországra is gondolok, és ha magamról beszélek, akkor Mussolinit is beleértem. Ezt érzi az egész világ."

Csáky kijelenti: Nem hiszi, hogy ránk támadnának.

A Führer: Ha Magyarország szorosabban csatlakozik a tengelyhez, úgy ez 135 millió embernyi erőt jelent. Ha ide számítjuk az igen jelentékeny Japánt, úgy már 245 millió emberről beszélhetünk. Ebből 135 millió összefüggő területen él,

[28] Tintával a margóra írva: „Memel".

és a világ leghatalmasabb katonai erejének tekinthető, nem is beszélve a lelki erőkről.

A Führer ezután megkérdezte Csákyt, hogy mi az álláspontja a Népszövetséggel szemben.

Csáky azt felelte, hogy végleges elhatározása szerint májusban kilép onnan.

A Führer meglehetős hosszasan fejtegeti a Népszövetség kérdését. Egyebek között kijelentette, hogy minden állam, amely belép a Népszövetségbe, olyan intézményt támogat, amely ellene is fordítható. Megemlíti továbbá, hogy tárgyalások vannak folyamatban pl. a lefegyverzésről, amelyek veszélyesek reánk. A Népszövetségben mindig megvolt a szavazatok egyenjogúsága. Minthogy az államok többsége függő viszonyban van Angliától, a többség mindig őellene alakul. A Népszövetség mindig meg fogja bélyegezni őt, mint a „fekete bárányt". A Népszövetség a demokrácia fegyverkezésének gigantikus propagandaszerve; azért szervezték, hogy Németország talpraállását megakadályozzák, aminthogy a kisantant is azért jött létre, hogy Magyarország talpraállását megakadályozzák. Minden állam, amely otthagyja a Népszövetséget, egy-egy rúgás belé. Bár követnék ezt a példát más országok is. Mennél gyengébb lesz a Népszövetség, annál inkább nehezükre esik a kisállamoknak a Népszövetség.

Csáky kijelentette, hogy megbízható források szerint Magyarország kilépését csakhamar követni fogja a skandináv államok kilépése; ezek az államok előnyösebbnek tartják, ha megmaradnak semlegeseknek.

A Führer véleménye szerint a Népszövetség bármely alkalmas pillanatban ellenünk fordulhat; ennélfogva az a feladatunk, hogy aláássuk jelentőségét. A revízió kérdésére a Népszövetség csak kedvezőtlen befolyást gyakorolhat; a 19. § alapján foglalkozik a revízióval, és így lehetetlenné teszi azt. A Népszövetség szabotálja Európa ésszerű rendezését. A Führer ezek után újra rámutatott az okos, átgondolt és pontos összjáték fontosságára.

Csáky felemlített még egy mozzanatot, valamit, amiről Magyarország München óta megtanult másképpen gondolkozni. A minden irányban való expanzió romantikus gondolata szertefoszlott. Elég, ha a magyarokat sikerül egyesíteni. „Úgy érezzük, hogy minden határainkon belül élő idegen nemzetiség gyengít bennünket." A Führer igazat adott neki, és megjegyezte, hogy Németországban az összes cseheket felmentettük a katonai szolgálat alól. Lemondtunk arról, hogy idegeneket felhasználunk

hadseregünkben. A saját népiségünkhöz tartozók nemcsak azt a megtiszteltetést élvezik, hogy ők kormányozzák a népet, hanem e néppel szemben kötelezettségeket is kell vállalniuk.

Ebben az összefüggésben érintették a zsidókérdést is. Csáky megkérdezte, hogy nem lehetne-e ezt a problémát nemzetközi viszonylatban megoldani. Románia azzal a kéréssel fordult hozzá, hogy oldják meg együttesen a kérdést. A Führer elmondta a probléma pénzügyi úton való megoldásának tervét. Az az egy világos előtte, hogy a zsidóknak mind egy szálig el kell tűnniük Németországból. Megemlítette még azt a választ, amelyet Mussolini adott az amerikai követnek, aki a zsidókérdés felől érdeklődött. Szerinte nemcsak Németországban van zsidókérdés; Németország támogatni fog minden államot, amely belekapcsolódik ebbe a harcba.

A Führer végül megbízta gr. Csákyt, hogy adja át a kormányzónak üdvözletét és szerencsekívánatait ahhoz, amit 1938-ban elértek.

A németek magyarországi politikája titkos német diplomáciai okmányokban. 73—82. old. 25. sz. irat.

84

Moszkva, 1939. február 2

JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY MOSZKVAI KÖVET TELEFONSÜRGÖNYE CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

167.

20 órakor keresett Moszkva telefonon, de semmit sem lehetett érteni. Bartheldyt kereste Mihálkovics.

Litvinov népbiztos ma 4 órakor közölte velem kormánya határozatát, hogy budapesti követségét bezárja, és reméli, hogy a magyar kormány moszkvai követségét visszahívja. Aláhúzta, hogy ez nem jelenti diplomáciai kapcsolat megszakítását, csak azt kívánja, hogy a két kormány egy harmadik államban levő képviselője útján képviseltesse magát Moszkvában és Budapesten.

Indoklás: a magyar kormány idegen befolyás alá került,

s ezért speciális és közvetlen képviseletnek nincs értelme. A szovjet kormány erre vonatkozólag saját kommünikét adott ki.

Kérem a miniszter úr őnagyméltóságával közölni.

Részletes sürgönyt küldök.

Jungerth

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Bejövő).

85

Moszkva, 1939. február 3

JUNGERTH-ARNÓTHY MIHÁLY MOSZKVAI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

163/190.—1939.

TASZSZ február 2-án este következő hivatalos kommünikét adta ki: TASZSZ arról értesült, hogy Litvinov elvtárs külügyi népbiztos közölte Jungerth-Arnóthy moszkvai magyar követtel a szovjet kormány határozatát budapesti követségének likvidálásáról, és hogy számít moszkvai magyar követség bezárásával.

Ehhez TASZSZ következő felvilágosító kommentárt fűzi.

Mint TASZSZ hitelt érdemlő köröktől értesült, szovjet kormánynak említett határozata kapcsolatban van azzal, hogy Magyarország müncheni egyezmény eredményeképpen utóbbi időben egyes államok részéről erős nyomásnak lett alávetve. A magyar kormány politikája azt bizonyítja, hogy jelentékeny mértékben elveszítette önállóságát, könnyen enged a nyomásnak. Főleg arra mutat rá, hogy magyar kormánynak úgynevezett antikomintern paktumhoz való csatlakozására vonatkozó elhatározása nem indokolható magának a magyar államnak érdekeivel, miután egyáltalában nem esnek egybe azokkal az agresszív célokkal, amelyeket ennek a paktumnak a leple alatt annak részvevői követnek, elsősorban Japán, és ez az elhatározás következésképpen a magyar kormányra kívülről lett ráerőszakolva. Magyarországnak ilyen helyzete nem teszi tovább indokolttá, hogy vele szovjet kormány megőrizze diplomáciai viszonyát speciális képviseletek útján két állam fővárosaiban, és ezt

a viszonyt jövőben mindkét államnak valamely harmadik állam fővárosában levő képviselete útján fenn lehet tartani.

Jungerth

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Bejövő).

86

Budapest, 1939. február 26

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER LEVELE SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVETNEK

Szíveskedjék a Wilhelmstrassén megfelelő formában a következőket közölni:

A tengelyhatalmak általános nézet szerint defenzívába szorultak, amit a mi közvéleményünk is érez. Gazdaságilag a két tengelyhatalom szintén nehéz helyzetben van, aminek kihatásait Magyarország ugyancsak megérzi. Ily körülmények között Németország részéről valamilyen megfelelő előzetes gesztusra volna szükség, hogy a legintimebb kapcsolatok további kiépítése a magyar kormánynak lehetővé váljék.

Ily gesztusra Ruszinszkóval kapcsolatban látnék lehetőséget, feltéve, természetesen, hogy nem jön túl későn. Fejtse ki ezzel kapcsolatban, hogy Ruszinszkó nekünk nem azért fontos, hogy a lengyelekkel közös határunk legyen, hanem azért, hogy az úgynevezett ukrán kormány ne irtsa ki az erdőket. Tehát nem éppen a Kárpátok gerincének birtokára, hanem arra törekszünk, hogy az erdővonal felső határáig Ruszinszkó a miénk legyen.

Az erdőségek kiirtása ugyanis rendkívül nagy veszéllyel járna az Alföldre nézve, mert kb. 1400 mm évi átlag csapadék mellett azt eredményezné, hogy a lezúduló víz a lejtőkről elvinné a termőföldet, egész Ruszinszkó karsztjellegűvé válnék, a Tiszántúl pedig, amely egyik leggazdagabb búzatermő területünk, mocsárvilággá változnék. (Itt közbevetőleg megjegyzem, hogy szíveskedjék kifejezetten rámutatni arra, hogy ez az érvelésünk nem új kitalálás, hanem azt már a béketárgyalásokra kiküldött magyar delegáció részletesen kifejtette Magyarország

vízügyi egységéről szóló s a békekonferencia elnökéhez intézett memorandumában. Lásd Béketárgyalások c. könyv 350. és következő oldalait. XXXII. sz. jegyzék.) Ez a veszély pedig értesülésünk szerint fennáll, mert a Volosin-kormány az erdők kitermeléséből akarja a költségvetés hiányait fedezni. Ha ez a kitermelés olyan rablógazdasággá fajulna, mint amilyennek első jeleit már most látjuk, a magyar kormány kénytelen lesz a tétlenség és az ezt követő öngyilkosság vagy a cselekvés között választani, és föltétlenül az utóbbi eshetőséget fogja magáévá tenni.

A Kárpátok és az Alföld vízrendszerének összefüggése folytán már a trianoni békeszerződésbe felvétetett magyar kívánságra egy szakasz a vízrendszer működésének ellenőrzését illetőleg. A 20-as években nem látszott valószínűnek, hogy az Alföldet más veszély is fenyegethetné, mint a vízáradás Új-Románia felől, amint az 1922-i vésztői áradás idején be is következett. Ennek a tanulságai alapján működött a Commission des Régimes des Eaux. Az, hogy a Kárpát-Ukrajnával ma az erdők kitermelésének szabályozására egyezményt lehessen kötni, alig elképzelhető. Nem marad tehát más hátra, mint hogy az erdőirtás veszélyeire felhívjuk Berlin és Prága figyelmét, és ha ez hiábavalónak mutatkoznék, úgy az önvédelem eszközéhez nyúlunk.

Biztosíthatja Nmg-od a Wilhelmstrassét, hogy Ruszinszkó csatlakozása esetén Németországnak Kelet-Európa felé irányuló közlekedési kívánságait a legmesszebbmenően honorálnók olyképpen, hogy a kiépítendő magyar úthálózatba beillesztenénk a birodalom esetleges tervezett utait. Hajlandók volnánk még technikai kívánságaikat az útszélességre, az építési anyagra stb. vonatkozólag is figyelembe venni.

Csáky

Fogalmazvány. — OL Küm. res. pol. 1939. 33/a. t. 155. sz.

87

Prága, 1939. március 6

WETTSTEIN JÁNOS PRÁGAI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

5291/35. sz. *Titkos!*

Külügyminiszter előtt megbízásszerűen nyilatkoztam. Megköszönte őszinte beszédet, amely kérdést egészen új szemszögből világítja meg. Eddig azt hitte, hogy politikai okokból kívánjuk Ruszinszkót, és nem tudta, milyen vitális érdekünk fűződik hozzá. Nem adhat persze rögtön választ, mert előbb meg kell beszélnie köztársasági elnökkel, szlovák kormánnyal és másokkal; eredményt Wettstein követ útján fogja tudatni. Ő is azon van, hogy minden súrlódási felület végleges kiküszöbölésével jó szomszédi viszonyba kerüljünk. Tudomásul veszi, hogy rekompenzációképpen nem adhatunk területi engedményeket, de árat sem mondhat, mert egyelőre nem tudja, eladják-e Ruszinszkót.

Itt újból figyelmeztettem, hogy most még kaphatnak valamit, később . . . semmit. Kérdezte, mit szólnak a németek? Azt feleltem, hogy velük még nem beszéltük meg, mert ezt csak akkor tehetjük, ha cseh részről hajlandóság van ügylet perfektuálására. Utána német ügyvivővel beszéltem. Nem volt elragadtatva tervtől, mert szerinte Berlin továbbra is bécsi döntőbírósági határozat alapján áll. Az elkarsztosodás folyamatának lényegét és következményeit csakis hosszabb magyarázat után értette meg. Hangsúlyoztam előtte, hogy Ruszinszkó birtokában nem állanánk német közlekedés útjában, amit egyébként a hozzájuk fűző fegyverbarátság is kizár. Jelenteni fogja Berlinbe.

Benyomásaim lényege:

1. Külügyminiszter nem zárkózik el a limine.
2. Fél azonban németektől.
3. Német ügyvivőnek dolog nem tetszett.
4. Ügyből csak azon esetben lesz valami, ha Berlinre erős és gyors nyomást tudunk gyakorolni. Vörnle.

Wettstein

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Bejövő).

88

Budapest, 1939. március 13

HORTHY MIKLÓS LEVELE HITLERHEZ

Excellenciád!

Nem tudom elmondani, milyen boldog vagyok, mivel ez a forrásvidék Magyarország számára — nem szeretek nagy szavakat használni —, de ténylegesen *életkérdés*.[29]

Öthetes újoncaink ellenére a legnagyobb lelkesedéssel megyünk neki az ügynek. Az intézkedéseket már megtettük. Csütörtökön, folyó hó 16-án határincidens lesz, melyet szombaton követ a nagy támadás.

Én sohasem fogom elfelejteni a barátságnak eme bizonyítékát, és Excellenciád az én hálámra mindég sziklaszilárdan számíthat.

Horthy

A német nyelvű szöveg megtalálható: Akten... IV. köt. 210. old. 199. sz. irat.

89

Bukarest, 1939. március 16

BÁRDOSSY LÁSZLÓ BUKARESTI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

5401/14. sz. *Statissime!*

Gafencu ma délután magához kéretett. Hivatkozott korábbi közléseire, hogy román kormány Ruszinszkó kérdésében annak idején Galacban elfoglalt álláspontját már legutóbbi eredmények előtt megváltoztatta. Rutén területen Romániának is vannak érdekei. Ezek határmenti románlakta falvakra vonatkoznak és arra a területre, amelyen Máramarossziget—Kolomea vasútvonal halad át. Lengyel részről nyomatékosan iparkodnak

[29] 1939. március 13-án Erdmannsdorff budapesti német követ, kormánya utasítására közölte Horthyval, hogy március 18-án a magyar hadsereg megszállhatja Kárpát-Ukrajnát. Erre írta Horthy a köszönő levelet.

rávenni román kormányt, hogy ezeket a területeket megszállja, amit határon összevont csapataival végre is hajthatna. Ettől a lépéstől két okból tartózkodik. Megszálló magyar és román csapatok között összeütközések támadhatnak. Ruszinszkóban előálló bármily nehézségek csak alkalmat adnának német kormánynak, hogy kérdés végső rendezésében és ezen át lengyel —román—magyar viszonyban beavatkozzék külpolitikai célból.

Folytatása következik.

Bárdossy

Bukarest, 1939. március 16

5402/15. *Statissime!*

Folytatás!

Kezdetben felmerült a gondolat, hogy lengyelek is vegyenek részt megszállásban. Minthogy Varsó másként határozott, egyelőre Románia is várakozó álláspontot foglal el. Teszi ezt abban a reményben, hogy magyar kormány román érdekeket respektálni fogja. Anélkül, hogy ruszinszkói kérdés megoldásának érdemileg elébevágni vagy ennek prejudikálni akarna, budapesti követ útján azt a barátságos kérdést intézi a magyar kormányhoz, hogy román falvakat és a fenti vasútvonalat ne szállja meg. Reméli, hogy erre nézve mielőbb megnyugtató jelentést kap.

Máramarosszigetre átmenekült Volosin még Huszton proklamálta Ruszinszkó csatlakozását Romániához. Volosinnak ezzel a felajánlkozásával Minisztertanács ma délután foglalkozott.

Bárdossy

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Bejövő).

90

Bukarest, 1939. március 17

BÁRDOSSY LÁSZLÓ BUKARESTI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

5426/19. sz.

Lengyel követ felkeresett. Közléseiből kivehetően románokat tényleg lengyelek biztatták nemcsak arra, hogy követeléssel lépjenek fel, hanem arra is, hogy igényelt területrészt már most megszállják. Románok szerették volna, hogy okkupációban lengyelek is részt vegyenek.

Megemlítettem, hogy Gafencu tegnapi közléseit nehezen tudom összeegyeztetni azzal, amit román követ Budapesten előadott. Nagykövet azt hiszi, hogy román követ kérdéses vonalat félreértés folytán tévesen jelölte meg. Inszisztál, hogy ezt románokkal tisztázzam. Megmagyaráztam, hogy miért nem tehetem, és nyomatékosan kértem, hogy ha a kérdést románok előtt netalán szóba hozza, rám semmi esetre se hivatkozzék.

Szlovenszkóra is kiterjedő német protektorátus nagykövetet láthatóan nyugtalanítja.

Bárdossy

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Bejövő).

91

Budapest, 1939. március 22

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVETNEK

5378/47. sz.

Nagyméltóságod tájékoztatására közlöm, hogy magyar kormány nincs abban a helyzetben, hogy Romániának autonóm területté nyilvánított Kárpátaljából területrészeket leadjon.[30]

[30] Csáky az 1938. október 5-i varsói megbeszélés során megígérte, hogy a magyar kormány lemond Kárpát-Ukrajna területeinek egy részéről a románok javára, ha azok semlegesek maradnak egy Csehszlovákia elleni támadás esetén. *(OL Küm. res. pol. 1939. 7/a. t. 1068. sz.)*

Így vasútvonalra is legfeljebb messzemenő kihasználási jog volna biztosítható, amennyiben románok korrektül viselkednek.

Községekről már csak azért sem lehetne Románia javára lemondani, mert földrajzi fekvésüknél fogva rutén területből túl nagy darabot hasítanánk le néhány román község kedvéért.

Csáky

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Kimenő).

92

Budapest, 1939. március 24

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVETNEK

68. sz.

93. sz. számjeltáviratára[31]:

Tegnapi külügyi bizottsági ülések és egyéb események fizikailag lehetetlenné tették, hogy azonnal válaszoljak.

Kérem, közölje Beckkel, hogy Magyarország és Németország közt Szlovenszkó tekintetében megegyezés nincs. Ilyen létrehozására kísérlet sem történt, csak annyit tettem, hogy Ungvölgyi vasút védelmére legfontosabb stratégiai pontokat elfoglaltattam, tekintettel arra, hogy a ruszin—szlovák határ mindig vitás volt.

Németek és szlovákok heves tiltakozására csapataink előnyomulását megállítottam egyrészt, mert katonai szakértőink szerint stratégiai célt elértük. Kísérletet fogok tenni szlovákokkal folytatandó békés tárgyalások útján csekély további területnyereségre.

Tiltakozzék Becknél ama beállítás ellen, mintha Ruszinszkó elfoglalását illetőleg megegyeztünk volna németekkel. Csak annyi történt, hogy Varsó és Róma tudomására hoztam, hogy

---

[31] A táviratban Hory András varsói követ érdeklődik, miért nem érkezett válasz a 90. és 91. sz. táviratára. E két, 1939. március 22-én kelt táviratában Beck lengyel külügyminiszterrel folytatott beszélgetését közli. Beck az után érdeklődött, hogy Magyarország és Németország között létrejött-e megegyezés Szlovákiára vonatkozóan, és az mit tartalmaz. Lengyelországnak az lenne az érdeke, hogy Szlovákiát egészen Magyarországhoz csatolják. *(OL Küm. res. pol. 1939. 33/a. t. 318. sz.)*

bizonyos esetben nem nézhetem tétlenül ruszinszkói eseményeket. Előbbire Nagyméltóságod emlékezni fog. Berlinnel pedig közöltem, hogy Ruszinszkóra igényt tartunk, és hogy igényünk megvalósítását Volosin-kormány egyes ténykedései imminenssé teszik.[32] Erre, mint közismert, Ribbentrop igen barátságosan egészségi állapotom iránt érdeklődött, amiből megértettem, hogy németek nemigen törődnek azzal, hogy mit művelünk Ruszinszkóban, feltéve, hogy gyorsan cselekszünk. A német külügyminiszter ugyanis gyors felépülést kívánt nekem.

Nagyméltóságod személyes tájékoztatására közlöm, hogy hetek óta tényleg beteg vagyok.

Csáky

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1939. 33/a. t. 319. sz.

---

[32] A magyar diplomácia az első bécsi döntés után minden alkalmat megragadott arra, hogy Kárpát-Ukrajna elfoglalásának szükségességét bizonyítsa. Indokolásul a Volosin-kormány Magyarország érdekeit sértő intézkedéseit hozta fel: a nagy kiterjedésű erdőirtások, az állítólag provokált határincidensek, valamint az ott élő magyar lakosság „üldözése".

IV

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ KIROBBANÁSA ÉS MAGYARORSZÁG

A hitleri revánspolitika következő célpontja Lengyelország volt. A Lengyelországgal szembeni expanziós törekvések azonban már nem a versailles-i szerződés revízióját célozták, hanem a gazdag szovjet területek meghódítását, ahová az út Lengyelországon keresztül vezetett.

Hitlert az 1938—1939-ben elért sikerek (Ausztria annexiója és Csehszlovákia feldarabolása) további agresszív lépésekre bátorították.

1938 végétől egyre érezhetőbbé vált a Németország és Lengyelország közötti feszültség, amelyet még csak fokozott a lengyel kormány elégedetlensége a müncheni döntés miatt. Úgy érezte, hogy a neki juttatott konc nem áll arányban azzal az együttműködéssel, amelyet Csehszlovákia megsemmisítéséért Németország oldalán kifejtett.

Danzigról és a lengyel korridorról már 1938 őszén és 1939 januárjában folytattak tárgyalásokat, de ezek a megbeszélések nem vezettek eredményre. Hitler ekkor még unos-untalan hangoztatta, hogy a két ország között fennálló vitás kérdéseket a „jó szomszédság" és a „barátság" szellemében kívánja megoldani. Természetesen ezek csak frázisok voltak támadó céljai leplezésére.

Alig egy héttel azután, hogy a német hadsereg alakulatai megszállták a müncheni paktum után megmaradt Csehszlovákiát, a német kormány nyomása teljesen Lengyelországra nehezedett. Ribbentrop március 21-én magához kérette Lipskit, a berlini lengyel követet; ez a megbeszélés már sokkal élesebb hangnemben folyt, mint a megelőzőek. Ribbentrop közölte,

hogy Hitler kész garantálni a lengyel határt, ha a lengyel kormány ellenszolgáltatásként beleegyezik abba, hogy Danzigot Németországhoz csatolják, és megengedik egy autóút építését a korridoron keresztül.

A diplomáciai lépésekkel egyidejűleg megkezdték a lengyelellenes akció stratégiai előkészítését is. Március 15-én megszüntették Csehszlovákia önállóságát, március 22-én annektálták a Memel-vidéket, március 23-án pedig gazdasági szerződést kényszerítettek Romániára. Lengyelország harapófogóba került.

A lengyel kormány szorongatott helyzetében a nyugati hatalmak szövetségében kereste a kiutat, amelyek állandó engedményeket tettek a hitleri Németországnak. Az angol kormány azonban, attól tartva, hogy Lengyelország meghódítása túlságosan megerősítené Németországot, tárgyalásokat kezdett a lengyel kormánnyal.

Április 6-án Anglia és Lengyelország között kölcsönös segélynyújtási megállapodás jött létre, Franciaország pedig megerősítette a francia—lengyel szerződést. De ez a megállapodás elsősorban nem Lengyelország megsegítése érdekében jött létre. Az angol—lengyel megállapodás ugyanúgy, mint a Romániának, Görögországnak és Törökországnak adott garancia, valamint a Szovjetunióval folytatott tárgyalások kettős célt szolgáltak. Ezek a diplomáciai lépések tulajdonképpen csak „tartalékeszközök" voltak az angol kormány kezében, azzal a számítással, hogy megegyezésre kényszerítsék a hitleri Németországot, és a német agressziót kelet felé, a Szovjetunió ellen irányítsák.

A német kormány az angol—lengyel megállapodásra válaszolva tovább fokozta a Danzig miatt felidézett válságot. Annál is inkább, mert egyáltalában nem hittek abban, hogy az angolok és a franciák ezt a megállapodást komolyan veszik. Ez a meggyőződésük logikusan következett azokból a tapasztalatokból, amelyeket Ausztria annexiója és Csehszlovákia leigázása alkalmával szereztek. Április 28-án Hitler kihívó hangú beszédében kilátásba helyezte a lengyel—német szerződés felbontását. Az ugyanezen a napon kiadott emlékiratban összeegyeztethetetlennek minősítették az angol—lengyel megállapodást az 1934-es lengyel—német szerződéssel. Hitler, felháborodást színlelve, a nemzetközi közvélemény előtt a lengyel kormányt tette felelőssé a helyzet kiéleződéséért, noha már április 4-én kiadta parancsát, hogy a „Fall Weiss" fedőnevet viselő terv alapján a Wehrmacht pontos menetrendet dolgozzon ki Lengyelország

elözönlésére. (93) A végrehajtás időpontját szeptember 1-ben jelölte meg. A fasiszta Németország most már nyíltan és fenyegetően készülődött a háborúra.

A német—lengyel viszony kiéleződése arra kényszerítette a magyar kormányt, hogy előbb-utóbb színt valljon. A Kárpát-Ukrajna elfoglalásával létrejött közös lengyel—magyar határ adott esetben alkalmas eszközzé válhatott Németország kezében Lengyelország hátbatámadására. Egyre több olyan információ jutott a magyar kormány birtokába, amelyekből arra lehetett következtetni, hogy valamilyen formában megkívánják Magyarország részvételét a lengyelellenes háborúban. Sztójay Döme április 21-én küldött jelentésében Hitlerrel folytatott beszélgetésével kapcsolatban arról írt, hogy a németek a magyar kormány egyértelmű állásfoglalását kívánják a tengelypolitika mellett. (94)

Gróf Teleki Pál kormánya súlyos dilemma elé került. A magyar kormányok éveken keresztül folytattak közös külpolitikai akciókat a lengyelekkel Csehszlovákia ellen, a közös határ jegyében. Csehszlovákiával szembeni revíziós céljaik fő külpolitikai jelszava a lengyel—magyar közös határ eszméje volt. Ez egyrészt a kommunizmus elleni „védőgát" szerepét, másrészt pedig az Olaszország által kezdeményezett, ún. horizontális tengely létrehozását szolgálta. Ha a közös határszakaszt a német—lengyel konfliktus esetén Lengyelország megtámadására használják fel, ez nemcsak belpolitikailag, de külpolitikailag is súlyos morális vereséget jelentett volna.

1939 tavaszán már nem volt kétséges: ha kitör a német—lengyel háború, az a világháború veszélyével fenyeget. Amennyiben Magyarország hátbatámadja Lengyelországot, nyílt konfliktusba kerül Lengyelország szövetségeseivel: Angliával és Franciaországgal. Ettől a magyar kormány 1939-ben még nagyon óvakodott. Teleki ugyanakkor azzal is tisztában volt, hogy mennyire nem lehet bízni a németek ígéreteiben. Egyáltalán nem voltak biztosak abban, hogy ha a Wehrmacht alakulatai egyszer bevonulnak Magyarországra, nem szállják-e meg véglegesen az országot.

A magyar kormány nem mert ilyen nagy kockázatot vállalni — különösen nem minden ellenszolgáltatás nélkül. Ezért, mielőtt kifejtette volna álláspontját a lengyel kérdésben a németek előtt, tájékozódott, hogy mennyiben kaphat Olaszországtól támogatást egy elutasító válasz esetén. A Teleki-kormány külpolitikai koncepciója azonban — amely a tengelypolitika erősítésével próbálta ellensúlyozni a túlzott német

befolyást — homokvárnak bizonyult. A magyar diplomácia nem tudta vagy nem akarta tudomásul venni, hogy az olasz partner önálló szerepe a Berlin—Róma tengelyben egyre jelentéktelenebbé vált. Amikor 1939. április 27-én Csáky külügyminiszter a római követ útján közölte Cianóval, hogy német—lengyel fegyveres konfliktus esetén a magyar kormány a tengelypolitikához híven a Német Birodalom mellé áll, de fegyveres akcióban a lengyelek ellen sem közvetlenül, sem közvetve nem vesz részt (95), Mussolini különféleképpen értelmezhető választ adott. A magyar kormány álláspontjára vonatkozólag az olasz miniszterelnök kijelentette, hogy ha a háború csak a két állam összeütközése marad, akkor az átvonulásra irányuló német kérelmet vissza lehet utasítani. De ha a háború nem lokalizálható, a magyar kormánynak teljesítenie kell a német kérést, mert egy általános konfliktus esetén a tengelyhatalmak véglegesen leszámolnak azokkal a kelet-európai országokkal, amelyek nem tartanak velük teljes odaadással. (96)

1939 tavaszán élénk nemzetközi diplomáciai tevékenység folyt. Anglia és Franciaország változatlanul arra törekedtek, hogy saját határaikat védve megegyezzenek a náci Németországgal, és a német agressziót a Szovjetunió ellen irányítsák. Az angol—francia diplomácia még márciusban tárgyalásokat kezdett a Szovjetunióval. Arra törekedtek, hogy az esetleges német agresszió visszaverésével járó áldozatokat teljes egészében a Szovjetunióra hárítsák. A tárgyalások folyamán olyan javaslatokat tettek, amelyek nem is annyira a szovjet kormánynak, mint inkább Hitlernek szóltak. Május 8-án, miután a szovjet kormány kölcsönös támogatást és katonai segítségnyújtást javasolt, az angol kormány egyoldalú kötelezettségek vállalására akarta rábírni a Szovjetuniót: vállalja Anglia és Franciaország megsegítését, ha Németország megtámadná Belgiumot, Lengyelországot, Görögországot vagy Törökországot. Az angol javaslat azonban egy szóval sem tett említést arról az eshetőségről, hogy a nyugati hatalmak milyen segítséget nyújtanának a Szovjetuniónak, ha Németország a balti államokat támadná meg.

Az angol és a francia kormány a hosszú hónapokig tartó tárgyalásokon egyáltalán nem törekedett gyors és határozott szövetség kötésére a Szovjetunióval, ellenben Halifax angol külügyminiszter 1939. június 29-i beszédében nyíltan hangoztatta megegyezési készségét Németországgal, és kijelentette: hajlandó tárgyalásokat folytatni a gyarmati és nyersanyag-

kérdésről, az „élettérről" és minden más Európát érintő kérdésről.

1939 júniusában és júliusában, miközben folytak a tárgyalások a Szovjetunióval, az angol kormány két ízben is titkos diplomáciai tárgyalásokat folytatott Németországgal. Ezeket a tárgyalásokat angol részről H. Wilson, Chamberlain tanácsadója és bizalmasa, német részről pedig Wohlthat, Hitler megbízottja vezette. A londoni német követnek e tárgyalásokról készített feljegyzéséből kitűnik, hogy politikai, katonai és gazdasági programot vitattak meg. Wilson a következő programpontokat javasolta: megnemtámadási egyezmény Anglia és Németország között, benemavatkozási egyezmény, amely magában foglalná az „életterek" elhatárolását a két állam között, a gyarmati kérdés megoldása és nagy összegű angol kölcsön Németországnak.

Anglia e tárgyalásokon egy angol—német megnemtámadási egyezmény aláírása fejében hajlandónak mutatkozott visszavonni a Lengyelországnak nyújtott garanciát, szabad kezet engedni Németországnak Danzig és a lengyel korridor kérdésében, és felmondani az összes garanciális egyezményeket, amelyeket a kelet-európai országokkal kötöttek. (101) Tehát ekkor már készen volt az angol terv, amely szerint cserbenhagyja szövetségeseit és kiszolgáltatja Németországnak, ha az továbbra is Kelet felé orientálódik.

Anglia és Franciaország a németekkel való megegyezés érdekében Lengyelországot is igyekezett befolyásolni, engedményekre bírni. Erre utal Sztójay berlini követ is egyik jelentésében, amelyben beszámol Henderson berlini angol követtel 1939 júniusában folytatott beszélgetéséről, mikor is utalt arra, hogy Magyarország a lengyelekkel fennálló viszonya következtében elősegíthetné a közeledés létrejöttét a két fél között, s mérséklőleg hathatna a lengyel kormányra. (97)

A magyar kormány óvatos ajánlkozásai Berlin dühös szemrehányását váltották ki. Sztójay június 24-én a külügyminiszternek küldött levelében erről írva ismételten kijelentette, hogy a magyar kormány esetleges gesztusai az angolok vagy a lengyelek felé Németországban nem találnak megértésre. Hogy a németek támadásait a magyar kormány kivédje, minden módon igyekezett kifejezésre juttatni a tengelyhatalmak iránti barátságát. Ezért Teleki Pál miniszterelnök egy hármas találkozó tervét javasolta, ahol megállapodhatnának abban, hogy Magyarország milyen mértékben tudná támogatni Németországot. (99, 102) Ugyanakkor tudomására akarta hozni a

német kormánynak, hogy a már ismert okok miatt nem kíván részt venni egy német—lengyel konfliktusban.

Csáky 1939. július 13-án ennek megfelelően tájékoztatta a lengyel kormányt: Magyarország egy elszigetelt német—lengyel konfliktus esetén megőrzi jóindulatú semlegességét mindkét féllel szemben, de szabadkezet tart fenn magának egy esetleges általános háborúban. (98) Teleki Pál miniszterelnök július 24-én Hitlerhez küldött levelében közölte, hogy a magyar kormány — amennyiben a lengyel kormány magatartása nem változik meg gyökeresen vele szemben — nincs abban a helyzetben, hogy hadműveleteket kezdjen Lengyelország ellen. (100) Hitler felháborodottan vette tudomásul Teleki levelét. Augusztus 9-én Csákyval folytatott tárgyalásán kijelentette, hogy nem is tart igényt Magyarország részvételére a Lengyelország elleni háborúban, és csak azt kívánja, hogy Magyarország semleges maradjon. Ugyanakkor súlyos szemrehányásokkal illette a magyar kormányt. A magyar kormány meghátrált. A Hitlerrel folytatott tárgyalások után a külügyminiszter kérte Ribbentropot, hogy a Teleki által írt levelet tekintsék meg nem írottnak. (103)

1939 augusztus elején a német sajtó és rádió heves lengyelellenes kampányba kezdett. Az a vad uszító hadjárat, amelyet a német sajtó a lengyelországi német kisebbségek ellen elkövetett állítólagos atrocitásokkal kapcsolatban — a bevált recept szerint — folytatott, a konfliktus közeli kirobbanását jelezte.

Ebben a légkörben — amikor Anglia és Franciaország a hitleri agressziót Kelet felé szorította, és a Szovjetuniót minden erővel el akarta szigetelni — a szovjet kormány, felismerve a nyugati diplomácia kétszínű játékát, saját biztonsága érdekében elfogadta Németország ajánlatát, és 1939. augusztus 23-án megnemtámadási egyezményt kötött Németországgal. A Szovjetunió a szerződés által teremtett lélegzetvételnyi szünetben erőit megfelelőbben fel tudta készíteni a német támadás esetére, a Hitler elleni döntő csapás megszervezésére.

Hitler augusztus második felében a végletekig fokozta a Danzig miatt kialakult feszültséget. Elhárított minden beavatkozást lengyelországi terveibe, és igyekezett úgy feltüntetni a kialakult helyzetet, mintha a lengyel kormány maga égette volna fel a megegyezéshez vezető hidakat.

A német—lengyel határon augusztus 30-án megkezdődött a diverzió. Német terroristák gyilkoltak és robbantottak a határmenti lengyel falvakban. A Wehrmacht alakulatai 1939.

szeptember 1-én hajnali 4 órakor, hadüzenet nélkül, átlépték a lengyel határt, és megkezdték azt a pusztító, gyilkos háborút, amely oly sok áldozatot követelt a lengyel néptől. Szeptember 3-án Anglia és Franciaország hadat üzent Németországnak. Hozzájuk csatlakozott Ausztrália és Új-Zéland. A szlovák bábkormány hadat üzent Lengyelországnak. Az Egyesült Államok, Mexikó, Chile, Uruguay, Argentína, Guatemala, Portugália, Spanyolország, Belgium, Hollandia, Irán és Írország semlegességi nyilatkozatot tett.

Kitört a második világháború.

A magyar kormány a háború kirobbanásának első zűrzavaros napjaiban saját pecsenyéjét akarta megsütni. Korlátozta a polgári szabadságjogokat, és megkezdte a munkásosztály szociális vívmányainak megnyirbálását. Külpolitikailag pedig úgy látta, hogy végre dűlőre viheti a Romániával szembeni területi igényeinek kielégítését. Feltételezték, hogy a nyugati nagyhatalmak és Németország most túlságosan el vannak foglalva, és így nem válthat ki különösebb komplikációkat Románia esetleges megtámadása. Teleki szívesen vette volna az erdélyi revízió megoldását a németek beavatkozása nélkül, és úgy látta, hogy erre elérkezett a megfelelő pillanat.

Szeptember 3-án Teleki Pál miniszterelnök levelet küldött Mussolininak, amelyben Olaszország diplomáciai támogatását kérte az erdélyi revízió megoldásához. A levélhez mellékelt feljegyzésben a kormány nevében a következőket közölte: „A magyar kormány csendben, de elhatározottan folytatja a katonai előkészületeit, mert részben a jövőtől való indokolt félelme, részben a magyar közvélemény súlya alatt arra van szorítva, hogy a magyar—román területi kérdést most hosszú időre nyugvópontra hozza.

Ennek kicsikarására minden kockázatot vállalni fog, ha nem kap biztosítékokat, hogy romániai követeléseit egy konferencián, amely talán egy-két évtizedre elintézi Európa sorsát, szintén elintézi."

A magyar kormány azonban ismét tanúságot tett külpolitikai rövidlátásáról, mert azt hitte, hogy végrehajthat ilyen fegyveres akciót a németek beleegyezése vagy azok részvétele nélkül. Ezek a nevetséges elképzelések nélkülözték a megvalósítás reális lehetőségeit. Hitlernek egyáltalán nem volt kedvező, hogy Magyarország fegyveres konfliktusba keveredjen Romániával, amely német befolyás alatt állt, és a hitlerista hadsereget olajjal látta el. A német kormány ugyanakkor nem mondott le

arról, hogy Magyarországot a Wehrmacht felvonulási területévé tegye. A német diplomácia két vonalon gyakorolt nyomást Magyarországra. Vádolta a magyar kormányt, hogy nem juttatja eléggé kifejezésre Németországhoz fűződő barátságát, és zsarolta az erdélyi revízióval.

Woermann helyettes német külügyi államtitkár augusztus 31-én Sztójay Döme berlini követnek szemrehányásokat tett Magyarország bizonytalan magatartása miatt. Csáky sietve utasította a berlini követet, hogy jelentse ki Ribbentrop előtt: a magyar kormány hű marad a németbarátsághoz, és ez a hűség a magyar külpolitika alapja. Egyidejűleg Rómába küldött táviratában arról panaszkodott, hogy a németeknek ez a fellépése rosszat ígérő, és ezért kérte Ciano megnyugtató közbelépését Ribbentropnál. (104) Ciano a legnagyobb óvatosságot ajánlotta a magyar kormánynak. (105) Szeptember 5-én Woermann újból elégedetlenségét fejezte ki Sztójaynak, hogy a magyar kormány és a sajtó a lengyel háborúval kapcsolatban rendkívül tartózkodó. Még ezen a napon Ribbentrop arra kérte Csákyt, hogy 7-én látogassa meg őt a német főhadiszálláson. Mindez arra mutatott, hogy a németek követelni fogják az átvonulás engedélyezését.

Csáky szeptember 6-án tájékoztatta erről az olasz kormányt. Táviratában óvatos célzást tett a német kérés esetleges kielégítésére, ha Románia ellen közös akciót indíthatnak. Ciano leintette Csákyt, és arra figyelmeztette, hogy ez a lépés a nyugati államokkal való hadiállapot bekövetkeztét vonná maga után. (106)

A magyar külügyminiszter szeptember 7-én repülőgépen Ribbentrophoz utazott. Ribbentrop a megbeszélésen nyomatékosan figyelmeztette Csákyt, hogy jelenleg semmiképpen sem tűrnek el egy Románia elleni fegyveres támadást Magyarország részéről. Viszont megkérdezte, nincsenek-e Magyarországnak területi igényei Lengyelországgal szemben. Csáky tagadó válasza után Ribbentrop a megbeszélésen nem hozta szóba a német csapatok átvonulásának ügyét. (110)

Szeptember 9-e újabb meglepetést hozott a magyar kormánynak. Délelőtt megjelent a Külügyminisztériumban Erdmannsdorff német követ Ribbentrop üzenetével, amely szerint nem tartaná helyesnek — tekintettel a jövő eshetőségeire —, ha a magyar kormány elfogadná a román kormány ajánlatát megnemtámadási szerződés megkötésére. (107) Enyhítve a román kérdésben két nappal azelőtt tanúsított merev maga-

tartását, a német külügyminiszter még aznap telefonon felhívta Csákyt, és arra kérte, hogy bocsássák a német hadsereg rendelkezésére a kassai vasútvonalat. (108) Másnap, szeptember 10-én Teleki Pál miniszterelnök rendkívüli Minisztertanácsra hívta össze a kormányt, hogy döntsenek a német kérés ügyében. Időközben megérkezett a római követ távirata Mussolini véleményéről. Mussolini a kérés barátságos megtagadását ajánlotta, de semmiféle konkrét segítséget nem ígért egy komplikáció esetére, hivatkozva a Németországgal fennálló szerződéses viszonyára. (109) A Minisztertanács végül is a kérés elutasítása mellett döntött, ezt Csáky azonnal közölte a német külügyminiszterrel. Ribbentrop a választ tudomásul vette. (110)

Ez alkalommal Hitler nem nyújtotta be azonnal a számlát a magyar kormány engedetlensége miatt. Az elutasítás nem hátráltatta különösebben Lengyelország gyors leverését. A lengyel kormány már szeptember 16-án sietve elmenekült Lengyelországból. A rosszul felszerelt lengyel hadsereg nem bírta sokáig az óriási fölényben levő német hadsereg nyomását, és szeptember 27-én Varsó is kapitulált.

Anglia és Franciaország a lengyel hadjárat folyamán nem sokat tett Lengyelország megsegítéséért. Katonailag nem támadták meg Németországot. 1940 tavaszáig a nyugati fronton a hadviselő felek nem tettek semmiféle komoly katonai lépést. Háború volt, de nem szóltak a fegyverek. A második világháborúnak ezt az időszakát „furcsa háborúnak" nevezték el.

A továbbiakban is történtek kísérletek az angol—német megegyezés érdekében, a Szovjetunió elleni közös támadás reményében. Angol katonai körökben mozgalom indult a német és az angol hadsereg megegyezésének szorgalmazására. E mozgalmat „Fehér Rózsa" néven ismerték az angol vezérkarban, és élén Ironside, az angol hadsereg vezérkari főnöke állt.

Különösen alkalmas időpontnak látszott a Németországgal való megegyezésre és a Szovjetunió megtámadására 1939 novembere, amikor kitört a Finnország által kiprovokált szovjet—finn háború. Anglia és Franciaország nagy mennyiségű hadianyaggal látta el a finn hadsereget. Miközben a hitleri Németországgal szemben semmiféle katonai aktivitást nem fejtettek ki, több mint 100 000 főből álló expedíciós hadtestet készültek küldeni Finnországba — a Szovjetunió ellen tervezett általános támadás bevezetőjeként. A magyar uralkodó osztályok is abban reménykedtek, hogy a szovjet—finn konfliktus bevezetője a kapitalista országok Szovjetunió elleni általános támadásának. A magyar

kormány elsőként ajánlkozott, hogy hadianyaggal és önkéntesekkel vesz részt a szovjetellenes háborúban. Tette ezt annak ellenére, hogy a Szovjetunió 1939. szeptember 24-én visszaállította a februárban megszakított diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal. A magyar kormányt azonban nem a józan megfontolás, hanem a Szovjetunió elleni sikeres kalózkodás reménye vezette.

A nyugati nagyhatalmak tervei azonban nem váltak valóra. A szovjet—finn háború 1940. március 12-én a békeszerződés aláírásával befejeződött. Az angol—német egyezkedési kísérletek sem vezettek eredményre. 1940 tavaszán a német csapatok megszállták Dániát és Norvégiát, és május 10-én megindították a nyugati offenzívát, amely Franciaország, Belgium és Hollandia megszállásához és az angol hadsereg dünkircheni vereségéhez vezetett.

93

Berlin, 1939. április 4

HITLER TITKOS UTASÍTÁSA A WEHRMACHTNAK A LENGYELORSZÁG ELLENI TÁMADÁS ELŐKÉSZÍTÉSÉRŐL

Titkos parancsnokságí ügy!
Vezérkari ügy!
Csak tisztek számára!

Az „Utasítás a Wehrmacht egységes háborús előkészítésére az 1939/1940-es évre" újból kiadatik.

Az I. rész (határbiztosítás) és a III. rész (Danzig) április közepén adatnak ki. Ezek alapgondolataikban változatlanok maradnak.

A „Fall Weiss"[1] II. része mellékelve van. A Führer aláírását pótlólag küldik meg.

A „Fall Weiss"-hez a Führer még a következőket rendelte el:

1. A kidolgozásnak úgy kell megtörténnie, hogy a végrehajtás 1939. szeptember 1-től bármikor lehetséges legyen.

2. Az OKW utasíttatott, hogy egy pontos menetrendet állítson fel a „Fall Weiss" számára, és a három Wehrmacht-rész közötti időbeni egybehangolást megbeszélések útján tisztázzák.

3. A Wehrmacht-részek terveit és a menetrend mellékleteit az OKW-hoz 1939. május 1-ig kell benyújtani.

A Wehrmacht Főparancsnokságának Főnöke:

Keitel

---

[1] A Lengyelország elleni háborús tervezet fedőneve.

Berlin, 1939. április 11

Vezérkari ügy!
Csak tisztek számára!

Utasítás a Wehrmacht egységes háborús előkészítésére az 1939/1940-es évre:

A Wehrmacht jövőbeni feladatait és a hadvezetés számára ebből adódó előkészületeit későbbi utasításban fogom lefektetni.

Ezen utasítás életbeléptetéséig a Wehrmachtnak a következő eshetőségre kell felkészülve lennie:

I. A Német Birodalom határainak biztosítása és védelme meglepetésszerű légitámadások ellen (l. I. sz. melléklet).

II. „Fall Weiss" (l. II. sz. melléklet).

III. Danzig elfoglalása (l. III. sz. melléklet).

IV. A IV. mellékletből adódik a kelet-poroszországi parancskiadó hatóság szabályozása háborús bonyodalom esetén.

Adolf Hitler

Titkos parancsnoksági ügy!

II

„Fall Weiss"

Lengyelország jelenlegi magatartása megköveteli a „keleti határbiztosítás"-ból következő katonai előkészületek átdolgozását, hogy a jövőben szükség esetén minden ez oldalról eredő fenyegetést kizárhassunk.

1. *Célkitűzések és politikai előfeltételei*

Németországnak Lengyelországhoz való viszonyát a továbbiakban is az az alapelv határozza meg, hogy a zavarokat elkerülje. Amennyiben Lengyelország eddigi hasonló alapelven nyugvó politikáját Németországgal szemben átalakítaná, és a birodalmat fenyegető magatartást tanúsítana, úgy tekintet nélkül az érvényben levő szerződésre, szükségessé válhatik a végleges leszámolás.

A cél az, hogy a lengyel véderőket szétzúzzuk, és az ország

védelméhez szükséges megfelelő helyzetet teremtsünk keleten Danzig szabad állam legkésőbb a konfliktus kezdetével német birodalmi területnek nyilvánítottak.

A politikai vezetés feladatának tekinti, hogy Lengyelországot ebben az esetben a lehetőséghez képest elszigetelje, vagyis a háborút Lengyelországra korlátozza.

Franciaországban a fokozódó válságos belső fejlődés és az ebből következő angol tartózkodás ilyen helyzetet teremthet a nem is oly távoli időben.

Oroszország beavatkozása, amennyiben ez az ország egyáltalán képes erre, Lengyelországnak előreláthatólag semmit sem fog használni, mivel ez a bolsevizmus általi megsemmisítését kellene, hogy jelentse.

A peremállamok magatartását egyedül Németország katonai követelményei fogják meghatározni. Az események további fejlődésében szükségessé válhatik a peremállamok megszállása, és a birodalomba való bekebelezése egészen a régi Kurland határáig.

Német oldalról Magyarországgal mint szövetségestárssal nem lehet minden további nélkül számolni. Olaszország magatartását a Berlin—Róma tengely határozza meg.

2. *Katonai következtetések*

A német Wehrmacht kiépítésének nagy céljait továbbra is a nyugati demokráciákkal való ellenségeskedés határozza meg. A „Fall Weiss" lényegében az előkészületeknek előrelátó kiegészítését képezi, azonban semmi esetre sem tekinthető úgy, mint a nyugati ellenfelekkel való katonai összeütközés előfeltétele.

Lengyelország elszigeteltségét minél inkább sikerül a háború kitörésekor is fenntartani, annál jobban sikerül a háborút meglepetésszerű erős csapásokkal megnyitni, és gyors sikerre vinni.

Az összhelyzet azonban mindenesetre meg fogja követelni, hogy a birodalom nyugati határainak, északi tengeri kikötőinek és légiterének védelmére előkészületeket tegyünk.

A peremállamok ellen, különösen Litvániával szemben, egy lengyel átvonulás esetére biztonsági intézkedéseket kell tenni . . .[2]

Der Nurnberger Prozess II. kot. Rutten et Loening, Berlin. 158—160. old.

---

[2] Az 1. 3. és 4. pontja a Wehrmacht és az egyes Wehrmacht-részek feladatait tárgyalja.

Berlin, 1939. április 21

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET LEVELE
CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

208/biz.—1939.

Kegyelmes Uram!
Kedves Barátom!

A Hitler születésnapjával kapcsolatos elfoglaltságom és a magyar delegáció itt-tartózkodása folytán alig értem rá bővebben jelenteni, csakis a német—román kérdésről[3] és Roosevelt akciójáról[4] számoltam röviden be.

Azonban figyelmedet szeretném felhívni arra, hogy a külpolitikai helyzet általában eléggé bizonytalan. Az angol bekerítési[5] és Roosevelt akciója, valamint a német—lengyel feszültség, amely beszélgetésünk óta még csak fokozódott, uralják itt a helyzetet. Katonai és politikai személyiségek láthatólag kerülik a helyzet feszültségére vonatkozó beszélgetéseket, és az én eddig feltétlenül megbízhatónak bizonyult informátorommal távolléte következtében nem tudtam még érintkezni. Így ma nem tudnék arra konkrétan válaszolni, hogy várható-e a közeljövőben valamilyen német akció Lengyelország ellen, amelyről a napokban a katonai attasé riasztó, de még nem ellenőrzött híreket kapott.

A magam részéről nem tartom valószínűnek, hogy Hitler most valamilyen irányban kitör, azt hiszem, hogy április 28-i beszédét és látogatásotokat be kell várni, amely alkalmakkor talán konkrétabb kép alakul ki, de lehet, hogy addig magam is tisztábban fogok már látni.

A birodalmi kancellár Keresztes-Fischer és előttem úgy nyilatkozott, hogy voltak eddig közös érdekeink, és lesznek a jövőben is, egyúttal rámutatott arra, hogy a hadsereg békeszervezetével felkészült, azonban ennek tökéletesbítése és az emberanyag fokozott mértékben való kiképzése még szükséges.

---

[3] 1939. március 23-án a német kormány ultimátumszerű követelésére Románia gazdasági szerződést írt alá Németországgal. A szerződés Romániát gazdaságilag teljesen kiszolgáltatta Németországnak. A szerződés 4., leglényegesebb pontja biztosította Németország számára a román ásványolaj fokozott kitermelését. *(Külügyi Szemle. XVI. évf. 3. sz. 1939 július. 348—349. old.)*

[4] Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke, 1939. április 15-én táviratilag felszólította a német és az olasz kormányt, hogy tíz évig tartózkodni fog a felsorolt harminc ország megtámadásától, s egy nemzetközi konferencia összehívását javasolta a vitás kérdések tisztázására. Hitler és Mussolini a javaslatot visszautasították.

[5] Az 1939 tavaszán kötött angol garanciális egyezményekre utal.

Ezen kijelentésből konkrétumot ugyan még nem lehet levonni, legfeljebb azt, hogy mindenáron tovább fegyverkezzünk, és hogy minden eshetőségre résen álljunk.

Látogatásodnak nagyon örülök, azon reményben, hogy az hasonló eredménnyel fog járni, mint januárban, és talán megközelíti római látogatásotok eredményét is. Ennek előfeltétele azonban az, hogy „klipp und klar"[6] a tengelypolitika mellett foglaljunk állást.

Sokszor szívélyesen üdvözöl
régi örömmel barátod
Sztójay Döme

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1939. 21/7. t. 2253. sz.

95

Budapest, 1939. április 27

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER LEVELE VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVETNEK

Titkos!

Kedves Barátom!

Légy szíves Ciano gróffal lehetőleg még azelőtt, hogy Ribbentroppal találkoznék, az alábbiakat közölni:

1. Minden jel arra vall, hogy Németország, talán nem is távoli időpontban, a lengyelekkel szemben erőszakot fog alkalmazni. A politikai erőszaknak nyomait máris látjuk, mert újból elővették ukrán terveiket, és Kárpátalját akarják propagandabázisnak az önálló nagyukrán állam megteremtésére felhasználni.

Ezt természetesen megtagadom.

2. Lehet, hogy fegyveres erőszakot is alkalmaznak Lengyelország ellen, ha Kelet-Galíciában nem sikerült idejében megfelelő belső forradalmat szítaniuk. Sok értesülésből arra következtetek, hogy Berlinben most meg fognak bennünket kérdezni, vajon mi lesz az állásfoglalásunk egy német—lengyel fegyveres konfliktus esetén.

[6] Röviden és érthetően.

Válaszom az lesz, hogy a tengely politikájához híven, bármily kínos szerep is ez a lengyelekkel szemben élő népi szimpátiák tükrében — természetesen a Német Birodalom mellé állunk, de a fegyveres akcióban Lengyelország ellen sem közvetve, sem közvetlenül részt venni nem vagyunk hajlandók. A „közvetve" alatt azt a támadási formát értem, hogy minden olyan követelés, hogy német csapatok gyalog vagy járművekkel, vagy vasúton Magyarország területén áthaladjanak Lengyelország megtámadására, vissza lesz utasítva.

Ha a németek erre erőszakot helyeznek kilátásba, kategorikusan ki fogom jelenteni, hogy fegyverre fegyverrel válaszolunk. Aki Magyarország területére engedélyünk nélkül beteszi a lábát, azt ellenségnek tekintjük.

3. Semlegesnek azért nem maradunk, hanem a német mobilizációval egyidejűleg mi is elrendeljük az általános mozgósítást. Ez igénybe fogja venni természetesen összes vasúti vonalainkat. A mozgósított hadsereg nagyrészt Kárpátalján és a román határ közelében fog felvonulni, tekintettel arra, hogy a románok Lengyelország szövetségesei, és nem tudjuk, hogy Gafencu európai körútjában milyen horderejű kötelezettséget vállalt. Ha a román kormány erre tovább mozgósít — mert mozgósítását a mai napig is folytatja —, akkor rövid határidőre felszólítjuk, hogy szereljen le. Ha ezt nem teszi meg, ebből minden konzekvenciát levonunk.

Így tehát nem harcolunk közvetlenül a lengyelek ellen, mert ez belpolitikailag teljes lehetetlenség volna, és azonfelül erkölcsi meggyőződésünk is ezt sugallja. De viszont a németek sem mondhatják, hogy nem álltunk ki mellettük. Talán így elkerülhető lesz a konfliktus vagy a neheztelés és gyűlölködés, ami bennünket a szigorú semlegesség kimondása esetén a Német Birodalom részéről érne, és elkerülhető az a helyzet is, hogy a Német Birodalom az átvonulással lassan a kezébe vegyen nálunk mindent, úgy, mint az Csehországban történt. Amint mozgósítunk, az északi vonalakra nekünk van szükségünk.

Ha viszont a németeket szó nélkül vagy esetleg tiltakozással beengednénk, hogy rajtunk keresztül harcoljanak Lengyelország ellen, itt forradalom törne ki, és egy olyan morális letörés következnék be, hogy önbizalmunkat elveszítve, még a németek által támogatott szlovákokkal szemben is a legelőnytelenebb helyzetbe kerülnénk.

Légy szíves ezeket Ciano gróffal közölni, azzal, hogy hálás

volnék, ha ezeket Mussolinival is közölné, mert Rómában megígértem, hogy rajta keresztül tájékoztatni fogom.

Nagyon hálás volnék Ciano grófnak, ha állásfoglalásomról nézetét mindaddig közölné velem, amíg Berlinben vagyok, és azért is, ha egy esetleges, neki jobbnak látszó tervet tudna nekem mondani.

Ha Ribbentroppal berlini látogatásom után beszél Ciano gróf, akkor talán egyáltalán nem lesz szükséges, hogy erre a témára visszatérjen vele szemben.

Ezt annak idején tudatni fogom veled. De bárhogy is legyen a dolog, ezt a gondolatmenetet csak irányvonalnak tekintse, s ne úgy közölje a német külügyminiszterrel, mintha én erre felkértem volna.

A lényeg az, hogy én mindent meg akarok tenni a németek mellett, ami érdekünket és nemzeti becsületünket nem veszélyezteti.

Szívélyesen és sokszor üdvözöl

Gr. Csáky s. k.

P. S. Tájékoztatásodra és Ciano gróf tájékoztatására mellékelem a gondolatmenet tervezetét,[1] amelynek értelmében fogok beszélgetni Hitlerrel.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. Szabó László iratai. 1939.

Az irat első oldalán fent piros irónnal: „Csáky levele". Az első oldal alján tintával, április 27-i dátummal Szabó László római kat. att. kézjegyével a következő szöveg: „Villani bárónak eredetit átadtam, és hozzáfűztem: a tájékoztatást Villani Cianónak úgy adja meg, hogy azt Ciano Ribbentroppal ne mint hivatalos merev álláspontot közölje. Quasi baráti tájékoztatás."

---

[1] A mellékletben Csáky külügyminiszter részletesen elemzi a magyar kormány viszonyát a szomszédos államokhoz, és a következőket szögezi le: „Magyarországnak eltökélt szándéka, hogy a tengelyhatalmak politikai célkitűzéseinek a keretében valósítja meg nemzeti ideáljait. Megdönthetetlen alappillére és irányítója a magyar politikai elgondolásoknak a német—olasz barátság. Ennek fenntartás és félreértések nélkül való megvalósításához szükséges, hogy úgy Berlinnek, mint Rómának egyformán élvezze teljes bizalmát.

Magyarország, tudatában annak, hogy a hatékony politika előfeltétele, hogy teljesen megbízzanak benne, mindent elkövetett, hogy a két nagyhatalomnak korlátlan bizalmát megnyerje. . ." *(OL Küm. res. pol. 1939. 17. t.)*

Róma, 1939. május 1

SZABÓ LÁSZLÓ RÓMAI KATONAI ATTASÉ „EMLÉKEZTETŐJE" A MUSSOLINIVAL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

„A lengyel—német viszony nagyon rosszabbodott, úgy hogy azt hiszem, innen fog elindulni a nagy kő . . ."

„Azt hiszem, a lengyelek nagyon rosszul teszik, ha nem kezdenek tárgyalásokat a németekkel." „Nem jó távoli barátokban bízni, amikor közelben van egy hatalmas ellenség."

„Nincs kétség aziránt, hogy a lengyel—német konfliktus esetén Magyarország főleg morális szempontokból igen nehéz helyzetbe kerül. Jóban van lengyelekkel, de jóban kell lenni a tengellyel is."

A Duce kizártnak tartja, hogy mi közvetlenül segítsünk a lengyeleknek. Mit kell tenni német kérés esetén? Ha a németeknek a kért átvonulást megadjuk, Lengyelországnak vége van, dacára annak, hogy keményen fognak harcolni.

A passage-t nem adhatjuk meg, ilyent a magyar nemzet nem tehet. Még belgák is harcoltak.[8]

„Tehát tisztázni kell a helyzetet a németekkel."

A Duce hajlandó beszélni a Führerrel, annál is inkább, mert Olaszország is nehéz helyzetbe kerül Németországgal együtt. Ugyanis, ha Magyarország ellentáll — mint ahogy ellent kell állania —, a világ szimpátiáját Magyarország megnyeri (és a tengely szenvedi).

A Duce szerint a Führert meg kell kérdezni, hogy a lengyel—német háborús eset bekövetkezésekor számolnak-e Magyarországon való átvonulással? Igenlő esetben a mi válaszunk csak nemleges lehet.

Ribbentrop a napokban találkozik Cianóval. Ciano a Duce parancsából megkérdezi, mi a teendője Olaszországnak egy német—lengyel konfliktus esetén? A Duce elgondolása szerint, ha a háború lokalizálható Lengyelország és Németország között, Olaszország nem tesz semmit!

Ha a háború nem lesz lokalizálható, akkor Olaszország kénytelen lesz beavatkozni. Ugyanis egy lokalizált háború esetén

[8] 1914. augusztus 4-én a német csapatok bevonultak Belgiumba, hogy területükön átvonulva meglepetésszerűen hátbatámadhassák Franciaországot. Belgium visszautasította a németek átvonulási kívánságát, és hadat üzent Németországnak.

az olasz tömeg furcsának tartaná, olasz életet áldozni például Danzigért, ugyanúgy, ahogy a németek érthetetlennek tartanák német katonát áldozni Tuniszért. Egész más azonban a helyzet, ha a német—lengyel konfliktusba beavatkozik például Anglia és Franciaország. Ebben az esetben minden olasz tudni fogja, miért harcol.

Nem hiszi, hogy a Führer ne ismerné fel Magyarország nehéz erkölcsi helyzetét. Ha mégis, fenyegetések árán vagy magyar ellenállással szemben kezdene akciót, akkor pszichológiai hibával kezdenének háborút. Egészen más lenne a helyzet, ha Magyarországgal katonai szövetségre lépne Németország egy lengyel elleni akcióra, amit nem tehet meg.

Magyarország elleni támadás eltörné a tengelyt. Ezt Ribbentroppal Ciano a napokban közölni fogja.

Az olasz nép még valahogy megértette Ausztria bekebelezését, elhitte Hitler érveit, amelyekkel Csehszlovákia feldarabolását alátámasztotta, megértené a Danzig elleni akciót is, azonban az olasz nemzet, mint egy ember állna Magyarország mellé — „velem együtt" — mondotta a Duce.

Amennyiben a háború nem maradna lokalizálva, a helyzet Magyarország szempontjából is megváltozik. Ugyanis ebben az esetben a tengelyhatalmak létéről vagy nemlétéről lesz szó. Ekkor következik az az eset, amikor a tengelyhatalmak a nyugati hatalmakkal szemben főleg védelemben lesznek, de minden erejükkel rávetik magukat azokra a keleti államokra, amelyek nem tartanak teljes odaadással a tengelyhatalmakkal. Ebben az esetben Magyarországnak helye a tengelyhatalmaknál van, és ebből kifolyólag arra kell törekednie, hogy a hadműveletek sikerét előmozdítsa, tehát a németeknek csapatátvonulásra való kérelmét vagy kívánságait a közös ügy érdekében teljesítenie kellene.

A végén összefoglalóan a Duce a következőket mondotta:

I. Ha a háború limitálva marad Németország és Lengyelország között, akkor a német átvonulásra való kívánság visszautasítandó lenne. Ebben az esetben Olaszország a tengely megtörésével is Magyarország mellett áll. Tehát semlegesség úgy Olasz-, mint Magyarország részéről.

II. Ha a háború nem lokalizálható, akkor Olaszország teljes erejével a németek mellé áll, és Magyarországnak is ezt a politikát kellene folytatnia. Tehát a németek kívánságának eleget kell tenni.

A Duce megemlítette, hogy ma Gafencúval beszélt. Egészen

tisztán megmondta neki, hogy konfliktus esetén Romániának teljesen a tengelyhatalmak mellé kell állnia, különben fegyverrel fogják elintézni.

A Duce, visszatérve az általános konfliktus esetére, azt mondta, hogy a tengelyhatalmaknak első törekvése lesz a Dunamedencét a nem megbízható elemektől megtisztítani, a Balkánon pedig a bolgárokra támaszkodni és Bulgáriát megerősíteni, majd pedig később, vagy a helyzet szerint, egy időben Albániából Görögországot megtámadni, hogy az angolokat a Földközitenger keleti vidékéről kiforgassák. Albániában különben kb. 70 000 főre emelik az ott levő csapatok erejét, és erős iramban készítik a D.[9] felé vezető utakat.

Elbúcsúzásomkor meleg szavakkal emlékezett meg a vezetőségünk magyaros és férfias kiállásáról, amit ő teljes egészében értékel, és hozzáfűzte, hogy ez az elhatározás visszatükrözi a magyarok évszázados lovagias gondolkodásmódját.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. Szabó László iratai. 1939. 5. t.

Az irat első oldalán, a jobb felső sarokban tintával Szabó László kézírásával a következő szöveg olvasható: „Átadva 1939. V. 6-án Csáky, Min. Eln. Vkf."

97

Berlin, 1939. június 24

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET JELENTÉSE CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

341/biz.—1939. *Szigorúan bizalmas!*

A Politikai Osztály vezetőjének személyes felbontására!

A napokban alkalmam volt Sir Nevile Hendersonnal, az itteni angol nagykövettel hosszabb beszélgetést folytatnom. A nagykövet és közöttem szorosabb viszony nem áll fenn, és ezért bizonyos célzatosságot látok abban, hogy ő keresett alkalmat arra, hogy magántársaságban való találkozáskor velem fenti tárgyban eszmecserét folytathasson.

Legnyomatékosabban hangsúlyozta, hogy nem érti meg a lengyelek magatartását a danzigi kérdésben, és hogy elítélen-

[9] Dél.

dőnek kell minősítenie azon folytatólagos és fokozatos provokációkat, melyekkel a lengyelek a németeket izgatják, aminek majdnem az a látszata, mintha ők ki akarnának robbantani egy fegyveres összetűzést, illetőleg ennek kapcsán egy nagyobb európai konfliktust.

Nézete szerint a lengyeleknek meg kellene találniuk Németországgal a békés megoldás útját, mert Lengyelországra nézve létkérdés az, hogy hatalmas szomszédjával is baráti viszonyban éljen, annál is inkább, mert keleti szomszédja tulajdonképpen szintén veszélyezteti létét.

A Német Birodalom hadseregére vonatkozóan úgy nyilatkozott, hogy a világ legerősebb és legjobb hadserege, és ennek felszereléséről is csak kedvezőt állapíthatott meg. Természetesnek találja, hogy a Német Birodalommal szomszédos kisebb államok csakis barátságos politikát követhetnek Németországgal szemben, nagyon megérti tehát a magyar külpolitikát is. Egyúttal azonban hangsúlyozta, illetőleg elismerte azon törekvést, hogy Magyarország önállóságának és függetlenségének fenntartása mellett követi ezen politikáját. Hasonló magatartást javasolhatna ő a lengyeleknek is.

Henderson ezután megjegyezte, hogy a lengyelekre fenti értelemben kellene befolyást gyakorolni, és elsősorban talán Magyarország lehetne az, aki baráti viszonyánál fogva volna erre hivatva. Úgy láttam, hogy a nagykövet a németek által kívánt megoldást a lengyelek részéről elfogadhatónak tartja.

Megemlítette, hogy a közeli napokban Londonba fog utazni, ahol hasonló értelemben javaslatot tesz aziránt, hogy a lengyelekre mérséklőleg hasson az angol kormány. Ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy Lipski itteni lengyel nagykövettel is ily értelemben folytatott beszélgetést.

Magam részéről nagyjában egyetértettem az angol nagykövettel, s hangsúlyoztam, hogy Magyarország szempontjából is kívánatos volna a német—lengyel kérdés békés rendezése. Rámutattam arra, hogy a lengyelek nemcsak az említett provokációkkal fokozzák a német—lengyel ellentétet, hanem hogy katonai szaklapokban is a német hadsereg és a tisztikar értékét és múltját is lebecsmérlő, súlyosan sértő formában kritizálják, mely körülmény az amúgy is fennálló lengyelgyűlöletet a hadseregben és főleg a tisztikarban érthetően a legmagasabb fokig emeli.

További szavaimban azonban megérttettem a nagykövettel,

hogy a lengyelek kihívó magatartása részben az angol—francia garanciára is vezethető vissza, és rámutattam, hogy a románoknak nyújtott garancia már szinte érezteti hatását, amennyiben a románok Magyarországgal szemben is utóbbi időben sokkal merevebb, sőt kihívóbb magatartást tanúsítanak, mint ahogy az a garancia megadása előtt tapasztalható volt.

Hangsúlyoztam, hogy a magyar—német, illetőleg a magyar—olasz barátság által Magyarország önállósága és függetlensége egyik oldalról sincs veszélyeztetve, és hogy mi is üdvözölnénk, ha a német—lengyel ügy békés úton nyerne elintézést, amit a magam részéről egészen kizártnak nem tartok, bár egy konfliktus kitörése is, ha a lengyelek nem szüntetik be provokációjukat, bármikor lehetséges.

Nagyon fontosnak és hasznosnak minősítettem azon szándékát, hogy kormánya útján a lengyelekre megnyugtatóan óhajtana hatni, és megjegyeztem, hogy a magyar kormány esetleg hasonló értelemben érvényesítheti befolyását, bár nem tudom, hogy ez egyáltalában eredménnyel járhat-e.[10] A nagykövet ennek kapcsán érdeklődött varsói követünk pozíciója iránt, amelyet a legjobbnak minősítettem.

A nagykövet végül még megemlítette, hogy Göring tábornagynál sokkal több megértést tapasztal, mint az itteni Külügyi Hivatalban, és hangsúlyozta, hogy megállapításai szerint a német népnél csakis egy háború volna népszerű, és ez a lengyelek elleni háború volna.

Összegezve, azon benyomást szereztem, hogy az angolok egy fegyveres konfliktust, illetőleg egy ebből esetleg kialakuló világháborút elkerülni óhajtanának, és hogy legalább a jelen időpontban nem készek arra, hogy az Achséval[11] fegyveres mérkőzésbe bebocsátkoznának.

Érdekes talán még megemlíteni azt, hogy a nagykövet maga is belátta, hogy egy világháború Lengyelországra nézve

---

[10] Sztójay, félve attól, hogy a magyar kormány esetleges közvetítését a német kormány visszautasítaná, még ugyanezen napon kuldott 342. sz. jelentésében, megbízható forrásokra hivatkozva közölte Csákyval, hogy Németországban minden elő van készítve Lengyelország lerohanására. A támadás Lengyelország ellen az augusztusi—szeptemberi időszakban várható. „A fentiek kapcsán kérlek, engedd meg — írta Sztójay —, hogy az angol nagykövettel folytatott — egyidejűleg 341/biz. sz. alatt felterjesztett beszélgetésemre felhívjam figyelmedet. E beszélgetés megerősített eddigi felfogásomban, hogy az angoloknál a gyengeségi állapot még fennáll, és hogy az angolok hangoztatott beavatkozásra való készsége nem veendő oly komolynak, mint ahogy azt mindenütt hangoztatják. Igen kérlek, Kegyelmes Uram, ne értsd félre, amikor fentiek kapcsán újból bátorkodom rámutatni arra, hogy a lengyelek vagy az angolok felé teendő esetleges gesztusaink itten különleges megértésre nem találnak." *(OL Küm. res. pol. 1939. 27/b. t. 556. sz.)*

[11] Tengellyel.

végzetes következménnyel járhat, és hogy az Achse elleni hatalmak csak hosszabb idő múlva érvényesülhetnének döntően.

Sztójay
m. kir. követ

Eredeti tisztázat. — OL Kum. res. pol. 1939. 27/b. t. 568. sz.

98

Budapest, 1939. július 13

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA HORY ANDRÁS VARSÓI KÖVETNEK

Válasz Nagyméltóságod 157. sz. táviratára.[12]
Orlowskival közöltem:

1. Augusztus 15-től szeptember végéig súlyos külpolitikai krízisre vagyok felkészülve, de nem hiszem, hogy háború támadjon, hacsak Lengyelország ilyet nem kezd.

2. Izolált német—lengyel konfliktus esetén Magyarország megőrzi jóindulatú semlegességét mindkét féllel szemben.

3. Ha nem várt esetben német—lengyel konfliktus világháborúvá fajulna, Magyarországnak teljesen szabad keze van. Semmi körülmények között sem fog Lengyelország ellen fegyvert fogni.

4. Esetleges semlegességünk fenntartása vagy fenn nem tartása körülményektől függ.

5. Németországnak Romániával, Bulgáriával és Jugoszláviával szemben tanúsított magatartásából arra következtetek, hogy birodalom mitőlünk is csak semlegességet fog követelni.

6. Romániát nincs szándékunk megtámadni, sőt viszony javítására törekszünk.

7. Lengyel kormány ebben nagy szolgálatot tehetne, ha román szövetségeseknek azt a tanácsot adná, hogy érzékelhetően mérsékelje hadikészülődését.

---

[12] A táviratban Hory András varsói követ erről érdeklődik, hogy a lengyel külügyminiszternek mit mondhat el Csáky külügyminiszter és Orlowski budapesti lengyel követ közötti megbeszélésről. *(OL Kum. pol. o. 1939. 17/25. t. 3541. sz.)*

8. Kapcsolataink tengellyel továbbra is igen jók, csak német kormánytól kapunk sok szemrehányást kitartó lengyelbarátságunk miatt.

Csáky

Fogalmazvány. — OL Küm. pol. o. 1939. 17/25. t. 3541. sz.

99

Budapest, 1939. július 24

TELEKI PÁL MINISZTERELNÖK LEVELE HITLERHEZ

Kegyelmes Uram!

Európa helyzete változatlanul komoly. Az előrelátó nemzetek összegyűjtik anyagi és erkölcsi erőtartalékukat, hogy felkészüljenek minden eshetőségre és váratlan eseményre.

A Berlin—Róma tengely erkölcsi és anyagi erejébe vetett mélységes hittől vezettetve, a magyar királyi kormány nevében van szerencsém kijelenteni, hogy egy általános konfliktus esetén Magyarország a maga politikáját a tengely politikájával fogja összhangba hozni, aminthogy eddig is bizonyságát adtuk ebbeni törekvésünknek.

Nem lehet azonban kétséges, hogy e politikához alkalmazkodásunk semmi esetre sem ejthet csorbát szuverenitásunkon, amely alkotmányunkban van megtestesítve, és nem emelhet akadályokat nemzeti céljaink megvalósítása elé.

Hogy politikánkat a német politikával valóban összhangba tudjuk hozni, szükségesnek látom, hogy a német—olasz vegyesbizottság a maga állományából mielőbb jelöljön ki egy olyan szervet, amellyel hármasban megtárgyalhatjuk mindazon problémákat, amelyek a három hatalom legszorosabb együttműködéséből adódhatnak.

Van szerencsém Nagyméltóságod tudomására hozni, hogy hasonló tartalmú levelet küldtem az olasz kormányfőnek.

Várva nagybecsű válaszát, kérem Nagyméltóságodat, hogy fogadja legmélyebb tiszteletem kifejezését

Gróf Teleki Pál

m. kir. miniszterelnök

A németek magyarországi politikája titkos német diplomáciai okmányokban. 89. old. 29. sz. irat.

100

Budapest, 1939. július 24

TELEKI PÁL MINISZTERELNÖK LEVELE HITLERHEZ

Kegyelmes Uram!

Július 24-i levelem minden hamis értelmezésének megelőzésére van szerencsém ismételten kijelenteni Nagyméltóságodnak, hogy Magyarország, amennyiben az adott körülményekben nem áll be komoly változás, erkölcsi meggondolásokból nincs abban a helyzetben, hogy hadműveletekbe kezdjen Lengyelország ellen.

Van szerencsém kifejezni Nagyméltóságodnak legmélyebb tiszteletemet.

Gróf Teleki Pál

m. kir. miniszterelnök

A németek magyarországi politikája titkos német diplomáciai okmányokban. 91. old. 30. sz. irat.

101

London, 1939. július 24

BARCZA GYÖRGY LONDONI KÖVET JELENTÉSE CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

78/pol. *Bizalmas!*

Eddigi jelentéseimből Nagyméltóságod láthatta, hogy Chamberlain úr, ki ma az angol külpolitikát oly népszerűséggel és eréllyel, de önállósággal is intézi, mint évtizedek óta egyetlen premier sem, külpolitikájában kettős célt követ. Az egyik, Prágának a németek által való elfoglalása óta a további német támadások és előretörések megakadályozására szervezett „békefront", és Angliának egy esetleges háborúra való katonai, diplomáciai, gazdasági és szociális megszervezése. A másik irányzat azonban még ma is a németekkel való megegyezés és kibékülés lehetőségeinek keresése. Igaz, hogy a Konzervatív Párt radikális szárnya és vele az angol közvélemény igen nagy része ma már abszolúte nem hisz a németek békevágyában, és csakis az „erőt az erőszak ellen" jelszót vallja, mert azt tartja, hogy még ha a legünnepélyesebb formákban is létrejönne

akármilyen megegyezés a németekkel, ezek szavukat amúgy sem tartják majd be, mégis Chamberlain úr pro foro interno még mindég abban reménykedik, hogy sikerülni fog neki a németekkel a zöld asztalhoz leülve a világbékét megegyezéses úton biztosíthatni.

Az utóbbi időben igen sok, az itteni politikai életben előkelő szerepet játszó lorddal és képviselővel is beszélgettem, és ezek közül többen ama nézetüknek adtak kifejezést, hogy a Prime Minister előbb-utóbb most már Anglia megnőtt diplomáciai és katonai erejének tudatában újabb békekísérletet fog a németek felé tenni. Ezen lépést itt titkos diplomáciai úton, nem pedig nyílt beszédek által vélik megvalósíthatónak, és azt is mondják, hogy Chamberlain úr csak azt várja, hogy a House of Commons[13] szabadságra menjen, és akkor a parlamenti ellenőrzéstől felszabadulva megkísérelheti majd ezt a talán utolsó kibékülési gesztust. Ehhez azonban, mint informátoraim mondják, abszolút szükséges az, hogy a német kormány teljesen informálva legyen afelől, hogy Anglia hadereje az utóbbi hónapok alatt mily rohamos tempóban erősödött, hogy az ország kimeríthetetlen pénz- és nyersanyagforrások felett rendelkezik, és hogy itt mindenki a kormánytól elkezdve a legutolsó utcai emberig most már el van szánva arra, hogy ha kell, és a németek ezt egy újabb erőszakos előretöréssel kiprovokálják, tényleg szivvel-lélekkel fegyvert fog ragadni. Ismerőseim azt mondják, hogy Chamberlain úr lelke mélyén táplált, sőt tervezett eme újabb békülési kísérletének esélyeit bizonyos mértékben növelte az a berlini hivatalos helyről, folyó hó 28-án elhangzott nyilatkozat, mely szerint Németország abszolúte nem kíván háborút, és minden kérdést békésen akar megoldani.

A németekkel való kiegyezés keresésének egyik jele azon ajánlat is, melyet Hudson Overseas Trade miniszter az itt időző Wohlthat német gazdasági megbízottnak tett volna.[14] Ennek értelmében Anglia 1 milliárd font kölcsönt volna haj-

[13] Angol alsóház.

[14] Henderson, Wilson és Wohlthat között a tárgyalások 1939. július 20-án kezdődtek Londonban. Az angol tárgyalófelek Wohlthat tudomására hozták, hogy Chamberlain tud a tárgyalásokról, és helyesli programját. A politikai programpontok kozott angol részről megnemtámadási és benemavatkozási egyezményt javasoltak. Dirksen londoni német nagykovet a tárgyalásokról kuldott jelentésében a kovetkezőket irta: „Wilson úr általános célként a minden kérdést felolelő széleskorű angol—német megállapodást jelolte meg . . ., ezáltal . . . olyan nagy fontosságú kérdések vetődnek fel és oldódnak meg, hogy a zsákutcába jutott kelet-európai problémák, mint pl. Danzig és Lengyelország kérdése, egy csapással há térbe szorulnának, és elveszitenék jelentőségüket. Sir Horace Wilson a leghatározottabban kijelentette Wohlthat úrnak, hogy egy megnemtámadási egyezmény megkotése révén Anglia megszabadulna a Lengyelországgal szemben vallalt kotelezettségeitől." *(Okmányok és adatok a második világháború előzményeiről. Révai, Budapest. II. köt. 58—65. old. 13. sz. irat.)*

landó a németeknek nyújtani, melynek fejében azok leszerelnének és a függő kérdésekről tárgyalásokba kezdenének. Német részről eme ajánlatra a sajtó heves visszautasítással felelt, és ez az ajánlat itt igen nagy feltűnést keltett, oly annyira, hogy Hudson miniszter heves támadásoknak van kitéve.

Ha igazak eme hírek, amit ellenőrizni igen nehéz, mert a Prime Minister igen zárkózott ember, aki, ha ilyen tervei vannak, bizonyára óvakodni fog azokat idő előtt elárulni, úgy ismerőseim nézete szerint ezzel az újabb békekísérlettel csakis a parlamenti szabadság ideje alatt lesz majd lehetséges próbálkozni. Ezt pedig azért, mert különben a parlament szélsőjobboldali elemei, de a szélsőbaloldaliak is minden ilyen kísérletet meghiúsítanának, mert úgy a szélsőjobb, mint a szélsőbal nézete szerint most már békekísérletnek helye nincs, mert azt a németek okvetlen Anglia gyengeségének fognák fel, és propagandisztikusan így is használnának ki, ezért tehát most már más nincsen hátra, mint felkészülni, és így a németeket sakkban tartani, és ha kell, minden újabb előretörésre azonnal fegyverrel felelni. Chamberlain úrnak tehát, ha tényleg készülne valamiféle békekísérletre, melynek eredményeképp egy nagy, általános békekonferenciának összehívása lebegne szemei előtt, ezen kísérletét teljesen szabadon és minden gátló körülmény kikapcsolásával kellene majd megtennie. Ismerőseim azt is mondják, hogy ha ezen újabb és valószínűleg utolsó komoly angol békekísérletet a németek ismét ridegen visszautasítanák, akkor esetleg aktuálissá válhatnék Churchill úrnak a kormányba való felvétele is, melyet eddig Chamberlain úr, dacára a radikális konzervatívak erős nyomásának, nem helyeselt, mert Churchill kormányba való meghívását olyan provokációnak tekinti, amely a németekkel szemben minden megegyezési kísérletet eleve lehetetlenné tenne.

Az angol külpolitika eme fentebb vázolt párhuzamosságából azonban téves volna azt a következtetést levonni, mintha Anglia felkészülése a háború eshetőségére csökkent volna. Ez csak azt bizonyítja, hogy Anglia nem gondol támadó politikára, és még ma is hajlandó a németekkel való megegyezésre, azonban ha kell, és német részről egy fegyveres akcióra lesz kényszerítve, úgy abba most már teljes elszántsággal fog belemenni.

Barcza
m. kir. követ

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1939. 2/25. t. 3754. sz.

Budapest, 1939. július 27

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVETNEK

6047/102. sz.

Vonatkozással 125. sz. számjelsürgönyére:[15]

Tájékoztatására és szavainak irányítására következőket közlöm:

Magyar kormány elhatározott célja, hogy tengelybarátságát minden kétséget kizáró módon, kézzelfoghatóan bizonyítsa. Ez azt jelenti, hogy adott esetben (amely eset a remélhetőleg közeljövőben megindúló hármas tárgyalásokon[16] átbeszélendő lesz) megállapítsa jelenlegi cselekvési lehetőségek felső határát.

Lengyel kormány eddig úgy nyugati hatalmaknál mint Romániában mindent elkövetett súlyos magyar érdekek megvédelmezésére Romániával szemben. Olaszország volna az első, amely ennek tudatában hálátlanságunkat elítélné, azonkívül teljesen ésszerűtlen volna Lengyelországot Románia karjaiba hajtani, amitől eddig visszatartottuk. Jelenlegi helyzet esetleges megváltoztatására vonatkozó célzás azt jelenti, hogy nem akarunk minden eshetőségre politikai privilégiumot biztosítani magyar részről Lengyelországnak, mert elképzelhető a lengyel kormány magatartásának olyan megváltoztatása velünk szemben, amely minden erkölcsi kötelezettség alól azonnal felold. Lengyelek többször biztosítottak eddig, hogy magyar—román konfliktus esetén nem fognak beavatkozni.

Olaszországhoz viszonyunk mindenesetre rendezve van. Tudomásunk szerint általános háborús konfliktus esetére a birodalom is rendezte viszonyát Jugoszláviával, Romániával és Bulgáriával. Szükségesnek tartjuk, hogy ez a rendezés velünk is megtörténjék.

Lojalitásunk iránt esetleges kétséget annál kevésbé értjük, mert Olaszország, valamint Németország mindig tudta, hogy háborús cselekményt Lengyelország ellen nem fogunk elkövetni.

---

[15] Az irat nem található az Országos Levéltár külügyminisztériumi anyagában. A táviratban a római követ valószínűleg Teleki július 24-i, Hitlerhez és Mussolinihoz küldött leveleivel kapcsolatban kért tájékoztatást.

[16] Lásd a 99. sz. iratot.

Rendkívül megnehezíti intézkedéseinket az a körülmény, hogy teljesen sötétben tapogatózunk tengelynek politikai elgondolásait illetőleg. Ezt az állapotot kívántuk hármas tanácskozások felvételével megszüntetni.

Tájékoztatásul közlöm, hogy berlini követünket azonosan informáltam.

Csáky

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Kimenő).

103

Berlin, 1939. augusztus 9

A BERLINI MAGYAR KÖVETSÉG FELJEGYZÉSE A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUMHOZ

W/484/1939.

Hivatkozva Ribbentrop külügyminiszter úr Őexcellenciájával folyó évi augusztus hó 8-án folytatott eredményes megbeszélésekre, gr. Csáky magyar királyi külügyminiszter Őexcellenciája a magyar királyi miniszterelnök nevében kéri a Führer és birodalmi kancellár Őexcellenciáját, hogy tekintse gr. Teleki július 24-i mindkét levelét meg nem írottnak.[17]

A németek magyarországi politikája titkos német diplomáciai okmányokban. 95. old. 33. sz. irat.

---

[17] Lásd a 99. és 100. sz. iratokat.

104

Budapest, 1939. augusztus 31

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVETNEK

6307/130. *Titkos!*
Statissime!

Kérem, közölje Ciano gróffal, hogy német külügyi államtitkárhelyettes, nyilván mesterkélten konstruált ürügyek alatt, szemrehányásokat tett magyar kormánynak, hogy *annak ellenére, hogy tengely mellett állást foglalt, Németországgal szemben bizonytalan magatartást tanúsít.*

Ezért katonai hatóságok utasítást kaptak, hogy bizonyos hadianyagok Magyarországba szállítását szüntessék be.

Tapasztalat azt mutatja, hogy németek érthetetlen fellépése mindig akkor következik be, ha ürügyet keresnek valami kellemetlen követelésük kierőszakolására, vagy valamely ígéretük alól igyekeznek kibújni.

Sztójayt utasítottam, hogy kormány nevében tegyen deklarációt Ribbentrop előtt, hogy németbarátsághoz hívek maradunk, és korrekt barátságunkra mindig számíthatnak, kérve őt egyúttal, hogy ne üljön fel intrikáknak.

Hálás volnék Ciano grófnak, ha ő is Magyarországgal kapcsolatban megnyugtatólag hatna német külügyminiszterre, és ha megállapítaná, hogy mi rejlik tényleg németeknek velünk szembeni legalábbis érthetetlen hangulatváltozása mögött.

Csáky

Megfejtett számjeltávirat. — OL Kum. Számjel o. 1939. (Kimenő).

Róma, 1939. szeptember 2

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6601/148. sz. *Szigorúan titkos!*

Válasz Nagyméltóságod vonatkozó számjeltáviratára.[18]

Tegnap délben Bastianininak, ma reggel pedig Ciano grófnak előadtam Nagyméltóságod rendeletében foglaltakat. Előbbi azt válaszolta, hogy teljesen nyugodtak lehetünk, célozva Olaszország tegnap délután publikált állásfoglalására.[19]

Ciano megígérte, hogy alkalmilag megemlíti németek előtt, hogy Magyarország lojalitásában kételkedni nem lehet. Változott helyzetre való tekintettel ezen kijelentésnek nagyobb súlya alig lehet, bár német—olasz viszony jó — legalábbis kifelé.

Ciano most érintkezésben áll angol—francia nagykövetekkel. Olaszország nincs kitéve támadásnak, maga sem támad, viszont leköt nagy angol—francia haderőket.

Helyzet javul, és Párizs még most is hajlandó béke érdekében értekezleten részt venni, bár az jelen helyzetben kilátástalan.

Japán—orosz magatartás kétséges.

Németek Lengyelországgal legrövidebb időn belül végezni fognak, és akkor lehet némi gyenge esély békés megoldásra. Külügyminiszter nézete szerint részünkről *legnagyobb* elővigyázat van helyén, mert konflagráció kimenetele bizonytalan.

Villani

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Bejövő).

[18] Lásd a 104. sz. iratot.

[19] 1939. szeptember 1-én az olasz kormány nyilatkozatot tett közzé, amelyben bejelentette, hogy Olaszország nem tesz katonai kezdeményezést a háborúban való részvételre.

Róma, 1939. szeptember 6

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6679/150.

Szigorúan bizalmas!
Eredetiben miniszter úrnak!

Vonatkozással 149. sz. számjeltáviratomra:[20]

Ciano gróf egy órakor közölte velem, hogy Mussolini kizártnak tartja német követelés megtételét, azonban ha mégis megtörténne, közöljük vele azonnal, hogy tanácsot adhasson, amire feltétlenül lesz idő.

Konzultációs paktumra ne hivatkozzunk.[21]

Átvonulás kérdését Románia elleni közös akcióval együtt semmi esetre sem szabadna összefüggésbe hozni, mivel utóbb említett vállalkozás igen veszélyes, tekintettel arra, hogy azzal hadiállapotba kerülnénk nyugati hatalmakkal.

Ciano gróf legszigorúbb titoktartást kér.

Villani

Eredeti tisztázat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Bejövő).

---

[20] A táviratot nem találtuk az Országos Levéltár külügyminisztériumi iratai között. Minden valószínűség szerint válasz Csáky üzenetére, amelyben a magyar külügyminiszter értesítené Cianót, hogy Ribbentrop szeptember 7-re magához kérette, feltehetőleg azért, hogy követelje a német csapatok Magyarországon való átvonulását. Ez a távirat sem található a külügyminisztériumi iratok között. Ciano erről az üzenetről a következőket írta naplójába: „1936. szeptember 6... Villani keres fel Csáky nevében, és a német kérés veszélyességéről beszél nekem; a németek ugyanis Magyarország területét akarják csapataik felvonulására felhasználni. Ő szembeszállna ezzel akár fegyveres erővel is; viszont elfogadná, ha a németek beleegyeznének a Románia elleni hadműveletbe. Íme, ez Csáky megszokott agyrémeinek egyike, de mindketten, én és a Duce, kevés bitelt adunk mindennek. De figyelemmel kell kísérnünk őt, minthogy felelőtlen és hiú ember, ezenfelül még ingerlékeny is, ami pedig baj." *(Ciano naplója, 1939—1943. Athenaeum, 33. old.)*

[21] 1936. március 23-án Rómában Olaszország, Magyarország és Ausztria képviselői az 1934. március 17-én aláírt római paktummal kapcsolatos pótjegyzőkönyvet írtak alá. A jegyzőkönyv szerint kölcsönös konzultáció céljából a három ország külügyminisztereinek részvételével állandó testületet hoztak létre, és megállapodtak abban, hogy kölcsönösen tájékoztatni fogják egymást külpolitikai lépéseikről. A jegyzőkönyvet Ausztria annexiója után 1938. június 21-én az olasz és a magyar kormányok megerősítették.

107

Budapest, 1939. szeptember 9

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER NAPIJELENTÉSE ERDMANNSDORFF BUDAPESTI NÉMET KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Erdmannsdorff német követ ma megjelent nálam, és közölte velem Ribbentrop üzenetét, amely szerint Ribbentrop elgondolása szerint a jövő eshetőségeire való tekintettel nem volna célszerű, ha a magyar kormány a román kormánynak egy megnemtámadási szerződésre vonatkozó ajánlatát elfogadná.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1939. 27/a. t. 844. sz.

A jelentés három példányban készült: Csákynak, Vörnlének és a Politikai Osztálynak.

108

Budapest, 1939. szeptember 9

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVETNEK

Németek szeptember 9-én 16h-kor udvarias formában átvonulást kértek Kassa-vasútvonalon. IX. 10. délig választ kérnek, hálájukat kilátásba helyezték.

Mi átvonulás ellen vagyunk, Duce tanácsát sürgősen kérjük.

Csáky

Sokszorosított másolat. — OL Küm. Szabó László iratai. 1939.

Róma 1939. szeptember 10

VILLANI FRIGYES RÓMAI KÖVET SZÁMJEL-TELEFONSÜRGÖNYE CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

6747/153. sz. *Szigorúan titkos!*

Ciano gróffal folytatott megbeszélés után 20 órakor együtt Mussolinihoz mentünk. Megbeszélés folyamán kifejtettem annak ismert következményeit, ha németeket átengedjük, és azt, ha ellenállást fejtünk ki. Azután eszmecsere következett, mit várhatunk mindnyájan német győzelem esetén. Mindketten véleményemet teljesen magukévá tették. Elismerték teljes lojalitásunkat tengellyel szemben, és ennélfogva érthetetlen előttük német kormány eljárása; Lengyelországgal gyorsan végezhetnek anélkül, hogy rajtunk átvonuljanak. Erre tehát feltétlenül szükség nincsen. Mussolini kijelentette előttem, hogy ügyünket úgy tekinti, mintha sajátja volna — azonban német—olasz kapcsolat, történtek dacára, változatlanul fennáll.

[KÉRÉS]t[22] igen barátságosan tagadjuk meg, mert meggyőződése szerint németeket nemzeti területünkre nem engedhetjük be. Érveljünk állandó lojalitásunkkal, és utaljunk arra, hogy nincs kizárva, hogy ezen esetben nemcsak beáll a hadiállapot Angol-, Francia- és Lengyelországgal, hanem esetleg tényleg háborúba keveredhetünk szomszédainkkal.

Mussolini megkérdezte, fel vagyunk-e készülve ellenállás kifejtésére? Azt mondtam, hogy mint már kijelentettük, aki kormány engedélye nélkül területünkre lépett, magyar hadsereggel találja magát szemben. Ezen álláspont nem változott meg.

Mussolini azt hiszi, hogy erre nem fog sor kerülni, mert túlkapás esetleg későbbi időpontban megbosszulja magát. Arra kért, hogy azonnal értesítsem további fejleményekről.

Konkrét ígéretet nem tettek közvetítésre vagy segítségre; egyelőre ilyet nem is kértem, tekintettel arra, hogy Nagyméltóságod Mussolini tanácsát óhajtotta, és Ribbentrop titoktartást kért. Mindent egybevetve, benyomásom az, hogy Mussolini és

[22] Egy számcsoport kimaradt. A hiányzó szótagokat értelemszerűen szögletes zárójelben pótoltuk.

Ciano gróftól nemcsak szavakat, hanem pozitív és negatív értelemben érzelmi kifejezést kaptam, amelyek tettekre válhatnak, azonban az a kérdés, hogy mikor. Szükséges volna, hogy amennyiben megengedi, néhány nap múlva jelentéstétel végett Budapestre utazzam.

Végül utalok 179/főn. pol. sz. jelentésre.[23]

Katonai attasé utasítást kér, anyagszáll. menetvonalára, lehet-e Németországon keresztül tovább szállítani, ellenkező esetben Jugoszlávián keresztül engedély kikérendő volna.[24]

Villani

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1939. (Bejövő).
A kísérő lapon gépelve: „Eredeti szöveg a miniszter úrnál van." Az irat végére pedig tintairónnal: „Chifrement-t elégettük. IX. 10." Olvashatatlan aláírás.

110

Budapest, 1939. szeptember 10

JEGYZŐKÖNYV A MINISZTERTANÁCS 1939. SZEPTEMBER 10-ÉN DÉLELŐTT 11 ÓRAKOR TARTOTT ÜLÉSÉRŐL

A miniszterelnök úr előadja, hogy rendkívüli és az ország sorsára igen kiható körülmény tette szükségessé azt, hogy sürgős állásfoglalás céljából rendkívüli Minisztertanácsra hívja össze ma, vasárnap délelőtt a kormány tagjait.

Folyó hó 5-én 7-re sürgős megbeszélés céljából von Ribbentrop német birodalmi külügyminiszter találkozóra kérette gróf Csáky külügyminiszter urat, aki repülőgépen 7-én a német hadiszállásra érkezett. A német birodalmi külügyminiszter elnézését kérte a magyar külügyminiszter úrnak, hogy magához kérette a főhadiszállásra, amelyet ő a jelen helyzetben nem tudott elhagyni. Az ok, amiért a magyar külügyminiszter urat magához kérette az, hogy nyomatékosan kérje Magyarországot, hogy

[23] Az iratot nem találtuk az Országos Levéltár külügyminisztériumi anyagában.
[24] Az Olaszországból származó hadianyagszállításokra utal. Csáky 1939. szeptember 13-i táviratában válaszolt: „Hivatalos német hely arról értesítette vezérkarunkat, hogy Olaszországból származó hadianyag számunkra bármely mennyiségben transzportálható Németországon keresztül. Olasz határállomáson váró szállítmányok tehát azonnal útbaindíthatók." *(OL Küm. res. pol. 1939. 23. t. 837. sz.)*

most semmi körülmények között se támadja meg Romániát. Már csak azért sem, mert a jelen körülmények között Németországnak nem állana módjában német csapatokkal Magyarországot e harcában támogatnia.

Nekünk tudomásunk volt arról, hogy egy román személyiség átutazott Magyarországon, és Hitler vezér és kancellárhoz levelet vitt Károly román királytól.

A külügyminiszter úr a lengyelországi német hadiszálláson két és félórás megbeszélést folytatott a német birodalmi külügyminiszter úrral, aki véleményét is kikérte a jelenlegi európai helyzetről, majd azon kérdést intézte hozzá, vajon Magyarországnak vannak-e területi aspirációi Lengyelországgal szemben? A magyar külügyminiszter úr utalt arra, hogy Magyarországnak ezeréves határai voltak, és amint ezen határokról sohasem mondott le, úgy más országok határait is respektálja, és Lengyelországgal szemben nincsenek területi igényei vagy aspirációi.

A külügyminiszter úr a német birodalmi külügyminiszter úr által részére felajánlott repülőgépen tért vissza Budapestre.

Annál nagyobb volt a meglepetése, amidőn tegnap, 9-én délután 4 órakor a lakásán telefonon felhívta őt a német birodalmi külügyminiszter, és azon kérést intézte hozzá, hogy a magyar kormány engedje meg azt, hogy német katonai csapatok a Kassa—Nagyszalánc és Velejte vonalon, tehát magyar területen vonulhassanak át Szlovákiából Lengyelországba. Ribbentrop még azt kérte, hogy lehetőleg gyorsan kapjon választ, még este 7 és 8 óra között, mert 10-én 12 órakor szeretnék a csapatszállításokat megkezdeni. Szigorú titoktartást kért és ígért.

A külügyminiszter úr azt válaszolta, hogy e kérdésben nem foglalhat egyedül állást, és miután a Kormányzó Úr Őfőméltósága vadászaton van, este 7 és 8 óra között sem adhat választ, hanem csak a mai napon 12 és 1 óra között.

A miniszterelnök úr és a külügyminiszter úr 9-én kihallgatáson jelentek meg a Kormányzó Úr Őfőméltóságánál, aki később a honvédelmi miniszter urat és a vezérkar főnökét is magához kérette.

A Kormányzó Úr Őfőméltóságának és az előtte megjelenteknek is egyöntetűen az volt az álláspontjuk, hogy miután a magyar kormány már a német—lengyel háború kitörésekor leghatározottabban kijelentette, hogy Magyarország részéről a nemzeti becsület ügye, hogy Lengyelország ellen semminemű

katonai akcióban nem vehet részt (wir können aktive Kriegshandlungen nicht teilnehmen)[25], nemzeti becsületünkkel nem fér össze tehát, hogy ezen kérést teljesítsük, és ennek folytán semmi körülmények között nem engedhetjük meg német csapatoknak egy magyarországi vasútvonalon átszállítását, és átvonulását Lengyelországba. Megnéztük a térképet, és megállapítottuk azt, hogy a német kérdés teljesítése másfélnapi gyorsítást jelentene. Amennyiben ezen kérést teljesítenők, ez a semlegesség megsértését jelentené, és mindjárt három hadüzenetet kapnánk: Anglia, Franciaország és Lengyelország részéről. De nem teljesítjük azért sem, mert a német csapatoknál vannak a Hlinka-gárda és a szlovák hadsereg osztagai is. Mi különben is akaratunk ellenére nem óhajtunk belekeveredni vagy belesodródni a világháborúba. Különösen most nem vehetnénk részt semmiféle akcióban, amikor a lengyelek már le vannak verve. (A Minisztertanács egyhangúlag helyesli a miniszterelnök úr és a külügyminiszter úr álláspontját.)

A külügyminiszter úr ezután felolvassa először magyar nyelven, majd német fogalmazásban azon választ, amelyet a Kormányzó Úr hozzájárulásával a magyar kormány nevében 12 órakor telefonon fog közölni von Ribbentrop német birodalmi külügyminiszterrel.

A belügyminiszter úr felvilágosítást kér a válasz második részére vonatkozólag.

A külügyminiszter úr újból felolvasván a válasz eredeti német fogalmazványát

a Minisztertanács ahhoz egyhangúlag hozzájárul.

A külügyminiszter úr azon nézetének ad kifejezést, hogy a németek a választ valószínűleg tudomásul veszik. Az olaszokkal bizalmasan közöltük elhatározásunkat, akik azt 100%-ig helyeselték.

Amennyiben a németek kérésük teljesítésének visszautasítása után engedélyünk nélkül mégis magyar területen jönnének, úgy az ellenintézkedéseket a m. kir. kormány meg fogja tenni.

A miniszterelnök úr addig, amíg a külügyminiszter úr telefonon a választ megadja, felfüggeszti a Minisztertanács ülését.

---

[25] Mi nem tudunk a háborús cselekményekben aktívan részt venni.

A külügyminiszter úr közli a Minisztertanáccsal, hogy a német birodalmi külügyminiszter a m. kir. kormány válaszát tudomásul vette.

Tudomásul vétetik.
Kelt, mint fent.

Teleki
Bárczy István

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 19. t. 1939. szeptember 10. (101. cs.)

A jegyzőkönyvet gróf Teleki Pál miniszterelnök és Bárczi házi Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár hitelesítette.

111

London, 1939. november 29

BARCZA GYÖRGY LONDONI KÖVET MAGÁNLEVELE CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

Szigorúan titkos!

Kedves Barátom!

Már hetekkel ezelőtt itteni diplomata-körökben suttogták, hogy az angol hivatalos körök közvetlen érintkezést kerestek és találtak volna a német hadsereggel. Azóta ezt a dolgot állandóan figyelemmel kísértem, de csak most sikerült egy abszolút megbízható forrásból (a Foreign Office-nak az információs minisztériumba delegált követségi tanácsosától eredőleg) a következőket megtudnom:

Az angol hadsereg főparancsnoka, Sir Ironside, ki egy erőskezű, feltétlen korrekt, hazafiasan érző katona, már évek óta bizalmatlansággal nézi azt a nézete szerint lassú és erélytelen magatartást, amelyet az angol kormány minden kérdésben tanúsít. Ironside véleménye szerint már évekkel ezelőtt, akkor, midőn Hitler még uralma kezdetén volt és a német hadsereg a kiépítés első stádiumában, kellett volna a németek ellen háborút indítani. Most Ironside rendkívül el van keseredve Chamberlain és az angol kormány ellen, mert azokkal a nézete szerint elavult és már a harcra alkalmatlan belpolitikai módszerekkel és gépezettel, mellyel itt a dolgok intéztetnek, nem lehet

egy olyan ellenféllel küzdeni, hol egy ember dinamizmusa szabja meg a tempót, és hol rezsimnek sem politikai, sem erkölcsi gátlásai nincsenek.

Röviden: Ironside szerint Angliának egy diktátorra van szüksége, ki gyorsan határoz, és ki akaratát azonnal keresztül is viszi. Emellett Ironside és hívei azt tartják, hogy az egész világra nézve a legnagyobb veszély a bolsevizmus, és hogy ennek leküzdése minden civilizált állam és nemzet legelső és legsürgősebb feladata. Ez a titkos mozgalom, melyet „Fehér-Rózsa"-mozgalomnak neveznek, a német hadsereggel kereste és fel is vette az érintkezést. Céljuk az volt, hogy a két hadsereg vegye kezébe a béke ügyét, és akaratát azután oktrojálja rá a kormányra. Mint hallom, több közvetlen érintkezés is volt az angol hadsereg és a német hadsereg titkos kiküldöttei között semleges helyeken.

Ekkor következett be az az eset, midőn Venlo határmenti holland községben a német Gestapo két angol titkos ügynököt holland területre behatolva elraboltak, és Németországba hurcoltak. Ennek az esetnek a története a következő: Az angol hadsereg két titkos megbízottja, Best és Stevens kapitányok a holland—német határra mentek, hogy ott a német hadsereg ugyancsak titkos kiküldötteivel újból tárgyaljanak. Ez lett volna a tizedik tárgyalás az angol és a német hadsereg képviselői között. A német Gestapo azonban valahogyan megtudta, hogy ezek Venlóban találkozni fognak, a két angolt erőszakkal holland területen elfogta, és őket német területre hurcolta át. Hogy mi történt a német részről kiküldött tisztekkel, az elképzelhető. Az angol kormány kommünikéje, melyet erre kiadott, és mely szerint az angol megbízottak „igen komoly német helyről jövő békejavaslatok átvételére" mentek Venlóba, ismeretes, és elég ügyetlen is volt, míg a németek megkísérelték az angol Secret Service eme két emberének működését a müncheni merénylettel összeköttetésbe hozni. A dolog mögött azonban, mint most megtudtam, nem az angol titkosszolgálat normális kémkedési kísérlete, hanem az angol és a német hadsereg megbízottainak titkos és már egy idő óta fontos tárgyalásai állottak. Azt nem tudom még, hogy a két hadsereg között most ezzel megszakadt-e a fonal vagy sem, de azt hiszem, hogy nem, és hogy az angol hadsereg majd valamilyen más úton és helyen fogja ismét felvenni a kontaktust a német hadsereggel. Chamberlain úr személyesen állítólag tudott és tud is arról a két hadsereg közötti titkos kontaktusról, az angol kabinet és a Foreign Office

azonban nem. Informátorom ama tényt, hogy eddig a két ellenséges haderő között sehol komolyabb harc még nem volt, arra a körülményre vezeti vissza, hogy a két hadsereg vezetői eddig azért nem támadtak, és talán egyelőre nem is fognak támadni, mert részint azt remélik, hogy valamiképpen sikerül nekik megegyezni, részint pedig a bolsevizmus elleni harcra tartják fenn erőiket. Tényleg feltűnő az, hogy itt úgy hivatalos körökben mint másutt is, mindig csak azt hallja az ember, hogy a német haderő vezetői képezik a mai német rezsimben az egyetlen megbízható, erkölcsi alapon álló, fegyelmezett és hazafias elemet, és a Németország, de Európa bolsevizálódása elleni gátat is.

Fenti értesülésemet közöltem Utassy alezredes katonai attaséval, ki ezen levelem második bekezdésében foglalt értesüléseimet (Fehér Rózsa-mozgalom) a maga információi alapján is megerősítette.

Fogadd, kérlek, őszinte tiszteletem kifejezését, mellyel vagyok készséges híved

Barcza

Eredeti tisztázat. — OL Küm. res. pol. 1939. 2. t. 1095. sz.

V

A MÁSODIK BÉCSI DÖNTÉS

Németország a nyugati offenzíva során néhány hét alatt lerohanta Norvégiát, Dániát, Hollandiát, Belgiumot és Franciaországot. A magyar kormány elérkezettnek látta az időt, hogy revíziós programjának fő követelését megvalósítsa, és végre érvényt szerezzen a Romániával szemben támasztott területi igényeinek.

Teleki, aki a magyar imperialista követelések bűvkörében Magyarországot a tengelypolitika számottevő tényezőjének tartotta, legalábbis Délkelet-Európában, a revíziós követelésekhez Németország támogatását remélte. 1940 áprilisában levelet küldött Hitlernek, amelyben a német, olasz és a magyar kormányok képviselőinek megbeszélését javasolta a Románia ellen indítandó támadás érdekében. (112) Hitler azonban elutasította Teleki javaslatát, és nyugalomra intette a magyar kormányt. Hitler semmivel sem szánt különb szerepet Magyarországnak, mint Romániának; Magyarországot is, Romániát is német érdekterületnek tekintette. A magyar—román ellentétekkel úgy operált, hogy mindkét ország gazdasági erőforrásait és politikáját egyre fokozottabb mértékben Németország szolgálatába állítsa. Hol Magyarországnak tett ígéretet az erdélyi revízió támogatására, hol pedig Romániát biztosította a magyar területi igényekkel szemben. Az ellentéteket nem megoldani, hanem tartósítani kívánta. Németország azért is ellenezte egy esetleges magyar—román háború kitörését, mivel Anglia garantálta Románia határait, és ez módot nyújtott volna az angol beavatkozásra Délkelet-Európában. Ez alapjában veszélyeztette volna a német hadsereg romániai olajellátását.

1940 júniusában a Szovjetunió — miután a németek a keleti terjeszkedés során elérték a szovjet határt —, önvédelme érdekében, visszakövetelte Romániától az októberi forradalom után elrabolt Besszarábiát és Bukovina ukránlakta területeit. A magyar kormány diplomáciai hadjáratot indított azzal az ürüggyel, hogy Románia Magyarország felé nem tett hasonló gesztust. A magyar hadsereget mozgósították, és az alakulatokat a román határra irányították. Arra számítottak, hogy a németek esetleges ellenállását könnyebben feloldhatják, hivatkozva a „szovjet veszélyre". Sztójay Döme berlini követ ilyen értelmű jelentése igazolni látszott a magyar kormány elképzeléseit. Július 21-i jelentésében arról írt, hogy a németek most talán hajlanának a magyar követelések teljesítésére, különösen akkor, ha a magyar kormány további szolgálatokat helyez kilátásba. „Azt hiszem — írta Sztójay —, ügyes formában összhangba lehetne hozni a magyar néprajzi, geopolitikai, gazdasági és honvédelmi érdekeket a német érdekekkel, mely utóbbiak tekintetében rá lehetne mutatni többek között arra is, hogy egy erős Magyarország a Kárpátok határával, biztos, Kelet felé előretolt bástyát képezhet Németország részére is." (113)

Csáky külügyminiszter július 27-én az akkor Magyarországon tárgyaló von Clodius követ útján közölte Ribbentroppal, hogy Magyarország gyors katonai akcióra készül Románia ellen. Indokolásul a Romániában fennálló, állítólagos forradalmi veszélyt említette, mondván, hogy: „A Német Birodalomnak csak érdeke lehet, hogy az anarchia ne harapózzék el egész Romániában, és ezért egy gyors magyar akció látszik indokoltnak." Csáky persze tudta, hogy ezek a szólamok nem fogják túlságosan meggyőzni a német kormányt, ezért konkrét ajánlatot tett Ribbentropnak. Kijelentette, hogy ha Németország beleegyezik Románia megtámadásába, akkor a magyar kormány újabb gazdasági korlátozásokat hajlandó bevezetni Magyarországon, és a német gabonaszükségletet fokozottabb mértékben kielégíteni. Megígérte továbbá a háború tartamára a magyar vasutak szabad német használatát. (114)

A magyar kormány rendszabályai következtében július 2-ára a magyar hadsereg valamennyi alakulata mozgósított állapotba került.

A németek nem jó szemmel nézték a katonai előkészületeket. Igaz ugyan, hogy az angol beavatkozás veszélye már elmúlt, mivel Románia július 2-án felmondta az angol garanciát és a tengelyhatalmakhoz csatlakozott, de éppen ezért a németek

nem voltak hajlandók a magyar követelések miatt Romániát eltaszítani. Ribbentrop a magyar mozgósítás hírére erélyes hangú jegyzéket küldött Csákynak, amelyben figyelmeztette, hogy egy magyar katonai akció következtében esetleg kialakuló Balkán-háború Németország jelenlegi érdekeivel szöges ellentétben van, és Magyarország nem számíthat semmiféle katonai támogatásra Németország részéről. (115) Csáky azt válaszolta, hogy a magyar kormány nem is vette számításba Németország katonai segítségét, és kijelentette, hogy a Románia elleni katonai támadás végrehajtásától a magyar kormány csak akkor tekinthet el, ha Németország és Olaszország szavatolná Erdélyre vonatkozó igényeinek kielégítését. A Berlinből érkező válasz július 4-én ismét kimért hangú figyelmeztetés volt, de egyben utalt arra, hogy ha a magyar kormány megfogadja Németország tanácsát, és nem nyúl erőszakos eszközökhöz, akkor alkalmas időpontban támogatni fogják Magyarország területi igényeinek kielégítését. (116)

A figyelmeztetések hatására a Románia elleni támadás elmaradt ugyan, de a feszült állapotot változatlanul fenntartották. A helyzet további elmérgesedéséhez vezettek a magyar—román határon provokált határincidensek is. Ilyen körülmények között került sor július 10-én gróf Teleki Pál miniszterelnök és Csáky külügyminiszter müncheni útjára. (117)

Münchenben Ciano és Ribbentrop jelenlétében Hitler óva intette Telekit attól, hogy Románia ellen fegyveres akciót indítsanak. A magyar—román konfliktus békés megoldását tanácsolta, és megígérte, hogy Mussolinival egyetértésben levelet fog küldeni a román királynak, amelyben felszólítja arra, hogy igyekezzen megegyezni Magyarországgal.

Hitler a magyar—román ellentéteket csak oly mértékben akarta tompítani, hogy azok fegyveres konfliktushoz ne vezessenek. Ezáltal a hatalmi érdekeit féltő magyar és román uralkodó osztályok versenyfutása a német kormány fokozott kiszolgálásához, a fasiszta Németország érdekeinek fokozott támogatásához vezetett. E tekintetben Hitler el is szólta magát a müncheni megbeszélésen, amikor kijelentette, hogy „. . . akárhogy is történjék a megosztás, az egyik fél mindig jajgatni fog, Erdély esetében valószínűleg mind a kettő". (118)

Hitler a müncheni találkozás után néhány nappal levelet írt Károly román királynak, és ennek eredményeként augusztus 16-án Turnu-Severinben megkezdődtek a magyar—román tárgyalások. Ez azonban — mint előre látható volt — nem vezetett

eredményre, sőt mindkét fél újabb katonai intézkedéseket tett. Augusztus 22-én a magyar kormány a mozgósítás fokozását rendelte el, a román kormány pedig augusztus 23-án elvi megállapodást kötött Bulgáriával Dobrudzsa egy részének átengedéséről, hogy az ott felszabadult katonai erőkkel ellensúlyozza a magyar mozgósítás következtében előállott helyzetet.

Augusztus 24-én a turnu-severini tárgyalások megszakadtak. A magyar kormány a románok kérésére sem volt hajlandó folytatni a tárgyalásokat, hanem ismét a fegyveres megoldás lehetőségeit latolgatta. Augusztus 27-én a budapesti és bukaresti német és olasz követeket jelentéstételre hazarendelték. E jelentések alapján Románia kérésére Hitler elhatározta, hogy a magyar—román viszályt döntőbírói úton rendezi. Augusztus 30-ra a magyar és a román külügyminisztert Bécsbe rendelték, megfigyelőül a magyar miniszterelnököt is meghívták. (119)

Teleki és Csáky, kíséretével együtt, augusztus 28-án utazott Bécsbe, ahol Ribbentrop német és Ciano olasz külügyminiszter fogadta őket. Ribbentrop felelősségre vonta Csákyt az előállt helyzet miatt, és kijelentette, hogy a legerélyesebb eszközökkel lépnének közbe, ha a magyar kormány fegyveres akcióra szánná el magát. Csáky István beleegyezett, hogy az olasz és a német külügyminiszter az erdélyi revízió kérdésében a döntőbíró szerepét töltse be, és azok határozatait minden előzetes feltétel nélkül Magyarországra nézve kötelezőnek ismerte el. (120)

A jegyzőkönyvet és a döntőbírói határozatot 1940. augusztus 30-án írták alá a bécsi Belvedere-kastélyban. (121) A döntés értelmében 43 000 km² területet csatoltak Magyarországhoz 2,5 millió lakossal. A visszacsatolt területen majdnem 1 millió román nemzetiségű lakos élt.

A második bécsi döntés a magyar uralkodó osztályok revíziós programjának leglényegesebb követeléseit váltotta valóra, de ezért az országnak súlyos árat kellett fizetnie. Már a bécsi döntés alkalmával olyan német—magyar kisebbségi megállapodás aláírására kötelezték a magyar kormányt, amely különleges jogokat biztosított a magyarországi német kisebbségnek. A Volksbundot a magyarországi német lakosság egyedüli pártjának ismerte el. Kötelezettséget vállalt a kormány arra, hogy az államapparátusban megfelelő arányszámban helyet biztosít a német származásúaknak stb. (122) Ez az egyezmény újabb lépés volt az ország függetlenségének feladása, a német befolyás növelése felé. De ez csak a kezdet volt!

Szeptember 10-én Sztójay átadta Hitlernek Horthy hálál-

kodó levelét. Sztójay ez alkalommal másfélórás beszélgetést folytatott Hitlerrel, és erről jelentést küldött a külügyminiszternek. Ebben felvázolta Hitler követelései alapján azt a programot, amely alkalmas lehet a „hála" igazi kifejezésére — a további revízió reményében is. Ez a tervezet lényegében a következőket tartalmazta: Magyarország szilárd és határozott kiállása Németország oldalán; Németország támogatása nyersanyagokkal és élelmiszerrel az érvényben levő gazdasági egyezményeken felül, még a magyar szükségletek kielégítésének rovására is; ennek érdekében a hazai fogyasztással szemben korlátozások életbeléptetése (lisztjegy, kenyérjegy); a magyarországi német kisebbség politikai szervezkedésének biztosítása a bécsi döntés értelmében. Belpolitikai reformok és radikális lépések a zsidókérdésben. Személyi változások végrehajtása a politikai életben. A magyar és a német hadsereg teljes együttműködésének megteremtése. S végül felajánlani Magyarország szerződésszerű csatlakozását a tengelyhatalmakhoz. (124)

Hitler kívánságait a magyar kormány néhány hónap leforgása alatt mind belpolitikai, mind külpolitikai síkon lényegében végrehajtotta. Szeptember közepén újból teret engedett a nyilaskeresztes párt szervezkedésének, és Szálasit szabadlábra helyezte; október 8-án elkészítette a harmadik zsidótörvényt; október 10-én gazdasági egyezményt kötött Németországgal, amelyben vállalta több ipari és takarmánynövény termesztését és szállítását a német érdekeknek megfelelően; és végül csatlakozott a Háromhatalmi Egyezményhez.

A Háromhatalmi Egyezményt 1940. szeptember 27-én kötötte meg Németország, Olaszország és Japán. Az egyezmény, amelynek 1. pontja elismerte Németország és Olaszország hegemóniáját Európában, valamint Japán hegemóniáját a Távol-Keleten — nyílt, agresszív katonai szerződés volt.

A Teleki-kormány a Háromhatalmi Egyezmény létrejötte után sietve felajánlotta Magyarország csatlakozását, mert arra számított, hogy ha elsőként csatlakozik az agresszív katonai szerződéshez, akkor megkülönböztetett hely illeti meg Németország vazallus-rendszerében. Hitler, miután a magyar kormány a „rendzavarások" megfékezésére Romániába irányított német katonai alakulatokat magyar területen átengedte, hozzájárult Magyarország csatlakozásához.

A csatlakozásról szóló jegyzőkönyvet 1940. november 20-án írták alá Bécsben. (125) A magyar kormány teljes együttműködést vállalt a tengelyhatalmakkal, s ennek fejében ígéretet

kapott, hogy ha a három hatalom Magyarországot érintő kérdésekről tárgyal, a tanácskozásokra a magyar kormányt is meghívják. Ezzel valóban „megkülönböztetett helyet" biztosítottak Magyarországnak.

A Teleki-kormány, amely részt vett Csehszlovákia feldarabolásában, és ha katonailag közvetlenül vagy közvetve nem is vett részt Lengyelország leigázásában, de külpolitikailag cserbenhagyta Lengyelországot, lehetővé tette a német csapatok bevonulását Romániába — maga segítette elő az agresszív német imperializmus fojtogató gyűrűjének létrejöttét Magyarország körül. A magyar kormánynak ez a — még saját osztálya szempontjából is — rendkívül szűklátókörű és korlátolt külpolitikája, amelynek középpontjában a revíziós követelések mindenáron való megvalósítása állt, Magyarország önállóságának és tényleges függetlenségének feladásához vezetett.

112

Budapest, 1940. április 17

TELEKI PÁL MINISZTERELNÖK LEVELE HITLERNEK

Titkos!

Mélyen tisztelt Kancellár Úr!

A magyar kormány továbbra is állja azt a nyilatkozatát, hogy a Német Birodalom és Olaszország érdekeinek megfelelően — ameddig a két állam kormányának vezetőivel újabb megbeszélést nem folytatott, a maga részéről teljes erővel, még áldozatok árán is, igyekszik a békét Közép-Európában és a Balkánnak őt érintő részeiben fenntartani.

Mindazonáltal a legutóbb a Balkánon, valamint a Dunán lejátszódott események kötelességévé teszik a magyar kormánynak felvetni a kérdést a Német Birodalom kormánya előtt, nem látja-e elérkezettnek az időt arra, hogy az olasz kormány bevonásával a három hatalom között megbeszélések induljanak meg a célból, hogy minden eshetőségre mind a három állam fel legyen készülve, meglepetés ne érhesse, illetve bevégzett tények elé ne állíthassák őket.

A magyar kormány az olasz kormány bevonását, eltekintve a két ország között fennálló szoros barátságtól, az 1934. évi március 17-i konzultatív egyezmény alapján, amelyet az 1938. évi július 21-i deklaráció a két állam között fenntartott, köteles kérni.

A megbeszélések fel kellene hogy öleljék azokat az eshetőségeket is, amelyek a diplomácia normális eszközein kívül esnek, továbbá fontos, e tárggyal összefüggő politikai, gazdasági és forgalmi kérdéseket.

Hálás volnék Nagyméltóságodnak, ha az események gyors iramára való tekintettel mielőbb tájékoztatna, hogy hol és mikor gondolná a három hatalom képviselőit összehívni, hogy

ezek a természetszerűleg igen bizalmas jellegű megbeszélések lefolytathatók legyenek.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte nagyrabecsülésem kifejezését.

Fogalmazvány. — OL Küm. res. pol. 1940. 41. t. 270. sz.

Az irat első oldalán fent piros irónnal: „Eredeti szöveg!" Fekete irónnal: „1/4 6h."

113

Berlin, 1940. június 21

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET LEVELE CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

Titkos!

151/pol. főn.—1940. *Miniszter Úr sajátkezű felbontására!*

Kegyelmes Uram!

Kedves Barátom!

143/pol. főn.—1940. szám alatt június hó 14-én kelt levelemben voltam oly bátor nagybecsű figyelmedet arra felhívni, hogy itt serényen folynak az előkészületek Európa újjárendezése irányában úgy gazdaságpolitikai, mint területi kérdések tekintetében. Előbbire vonatkozólag a mai futárral 148/pol.—1940. szám alatt jelentek.[1]

Területi elgondolásokról újabban nem hallottam más konkrétumokat. Egy, Woermann-nal a napokban folytatott beszélgetésem alkalmával azonban, amikor Romániáról volt szó, ő megjegyezte, hogy a románoknak meg kell barátkozniuk azon gondolattal, hogy területi „korrektúrák" nélkül nem ússzák meg a jelenlegi krízist. Clodius is tegnap „korrektúrákról" tett említést. Én természetesen azon nézetemnek adtam kifejezést, hogy ezen „korrektúráknak" igen alaposaknak kell lenniük, mert holmi „határkorrektúrák" magyar szempontból nem viselhetők stb. stb. Utóbbival szemben különösen kidomborítottam azon gazdaságpolitikai veszélyt is, melyet egy szláv korridor jelent Németország részére. Ha Szovjet-Oroszország megteremti

[1] Az irat nem található az Országos Levéltár külügyminisztériumi iratanyagában.

a délszlávokkal a korridort, akkor Németország mindennemű délkeleti, ill. Törökország felé s továbbmenő terveinek vége. A szlávokat pedig csak egy erős, a Kárpátok birtokában levő Magyarország választhatja el, ill. tarthatja szét. Ily szerep jutna némileg Romániának is, mely azonban ismert gyöngeségénél fogva nehezen vállalhatna nagyobb feladatokat. Clodiusra — úgy láttam — némi benyomást tettek érveléseim.

Fentiekhez még azt óhajtanám hozzáfűzni, hogy a bolgár követ a napokban — amint velem közölte — igen drasztikusan fejtette ki Weizsäcker előtt, hogy most, Versailles eleste után, Németország *morális* kötelessége volna volt szövetségeseit elveszített területeiknek visszaszerzéséhez segíteni, és hogy *unfair* volna, ha ezt nem tenné meg. Szerinte Weizsäcker azt kérdezte, vajon Draganov azt hiszi-e, hogy a németek az Úristennel is rendelkezhetnek-e már. De tudomásul vette Draganov fejtegetéseit.

Amennyiben osztod a fent említett levelemben említett felfogást, hogy előbb-utóbb a megfelelő formában tudomásul kellene adni a németeknek óhajainkat, akkor nagyon mérlegelni kellene különösen a formát. Mert Hitler *igen érzékeny*, s azt hiszem, vele szemben nem volna jó e kérdést drasztikusan avagy követelő formában előadni. A taktikai eljárást tehát alaposan meg kellene fontolni. Pl. a képviselők hangos felszólalását nem tartanám célszerűnek. A sajtóban sem volna tapintatos túl sok reményeket táplálni. Ribbentrop személyét sem volna jó kihagyni. Talán nem volna rossz, ha alkalomadtán erről szóbeli eszmecserét folytathatnánk. Elképzelhető volna, hogy Te vagy a miniszterelnök úr egy levél kíséretében, egy memorandum formájában megküldenétek neki (azaz Ribbentropnak) területi elgondolásainkat. A levélben rá lehetne mutatni arra, hogy e kérdést ugyan nem tartjuk még sem sürgősnek, sem aktuálisnak, azonban mégis minden eshetőségre és tanulmányozás céljából tudomására óhajtjátok neki hozni a magyar álláspontot. Esetleg nézetét is ki lehetne kérni, hogy szerinte mikor és hogyan hozhatná a Kormányzó Úr Őfőméltósága a Führer tudomására a magyar elgondolást? Azt hiszem, hogy végeredményképpen Őfőméltóságát kellene a Führerrel szembehelyezni, már utóbbinak ismert érzékenységére való tekintettel és a kérdés súlyosságánál fogva is.

Azt hiszem, ügyes formában összhangba lehetne hozni a magyar néprajzi, geopolitikai, gazdasági és honvédelmi érdekeket a német érdekekkel, mely utóbbiak tekintetében rá

lehetne mutatni többek között arra is, hogy egy erős Magyarország a Kárpátok határával, biztos, Kelet felé előretolt bástyát képezhet Németország részére is, és elválaszthatja az északi szlávokat a délszlávoktól, melyek, ha valamikor egyesülnének, oly erős korridort képeznének az Orient felé, hogy Németország délkeleti és keleti irányban fekvő gazdasági érdekeit valószínűleg csak nagy nehezen tudná érvényesíteni stb. stb.

Mély tiszteletem kifejezésével vagyok, Kegyelmes Uram, mindig készséges és örök híved

Sztójay Döme

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1940. 27/7. t. 460. sz.
Az irat első oldalán fent, Csáky aláírásával, június 24-i dátummal, piros irónnal a következő szöveg: „Min. eln. úr látta."

114

Budapest, 1940. június 28

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER NAPIJELENTÉSE CLODIUS NÉMET KÖVETTEL FOLYTATOTT TÁRGYALÁSÁRÓL

Ma magamhoz kérettem von Clodius német követet, aki a német gazdasági tárgyalásokat vezeti Magyarországon, s a következőkre kértem fel:

Keresse fel von Ribbentrop külügyminisztert, és nevemben a következőket mondja neki:

Magyarország úgy látja a helyzetet, hogy Románia belpolitikailag nem bírja ki az orosz nyomást. A forradalom veszélye fenyeget nemcsak Erdélyben, de az egész ókirályságban is. A magyar kormány ezekre az eshetőségekre felkészül, mert nem teheti ki az országot annak, hogy meglepetések érjék. Nem tartom kizártnak — mondottam —, hogy a kisebbségek és a kommunista agitáció folytán megvadított román tömeg lázadásban tör ki abban az elkeseredésben, hogy Románia közel 50 000 km² területet adott át kardcsapás nélkül Oroszországnak.

A Német Birodalomnak — folytattam — csak érdeke lehet, hogy az anarchia ne harapózzék el egész Romániában, és ezért egy gyors magyar akció látszik indokoltnak, mely a gazdasági

rend fenntartását biztosíthatná. Mi tudjuk, hogy a német kormánynak a legfontosabb az, hogy ezekből a régiókból az ellátása zavartalanul biztosíttassék. Ezt az ellátást a gabonaneműek terén Magyarországról az esetleges magyar—román háború folyamán is biztosítani tudjuk, esetleg még magasabb mértékben, mint a múltban történt, mert a csapatok nagyrészt idegen területen lennének élelmezve, mi pedig hajlandók volnánk a derékszíjat még szűkebbre szorítani, hogy a Német Birodalomnak minél több fölösleget juttathassunk. Rámutattam arra, hogy takarékossági szempontból a kormány csak nemrégiben módosította a kiőrlési arányt. A másik fontos érdeke a Német Birodalomnak a közlekedés zavartalan fenntartása. Ezt is garantálni tudnánk a Német Birodalomnak esetleg oly módon, hogy háború tartama alatt német vonatok szabadon közlekedhetnének bizonyos számban, bizonyos meghatározandó útvonalakon saját személyzetükkel. (Időhöz kötött péage-jog.)

Clodius követ ezeket a szuggesztiókat rendkívül érdekesnek találta, és azt mondotta, hogy teljesen beleillenek a német kormány felfogásába Európa gazdasági újjárendezését illetőleg. Azután azt kérdezte tőlem, hogy mik volnának körülbelül Magyarország követelései Romániával szemben. Ezt neki előadtam ugyanabban az értelemben, ahogy azt gróf Teleki miniszterelnök ismertette az előtt való nap a budapesti német és olasz követ előtt. (Ezek a követelések azokon a térképeken vannak feltüntetve, amelyeket én folyó évi január havában Ciano grófnak átadtam. — Lásd vonatkozó napi jelentést.)[2]

Majd azt kérdezte von Clodius, hogy mi van a többi revindikációs követeléseinkkel. Erre azt válaszoltam neki, hogy hajlandók vagyunk azokat egy emberöltőre háttérbe helyezni, ha erdélyi követeléseinket kielégíthetjük, és még esetleg Jugoszláviától visszakapjuk a drávai háromszöget, amely tulajdonképpen csak egy szépséghiba a magyar térképen, de állandó tüske a magyar közönség előtt.

Von Clodius azt mondotta, hogy ez a kijelentés rendkívül érdekelni fogja Ribbentropot, mert állandó aggályuk az volt, hogy Magyarország Szent István koronájának minden részét vissza akarja szerezni, ami a mai viszonyok között rendkívül sok újabb bonyodalomra adott volna alkalmat.

Végül még arra kértem von Clodiust, hogy oly időben igyekezzék von Ribbentropnak közléseimet továbbítani, mielőtt

[2] OL Küm. res. pol. 1940. 23. t. 31. sz.

még egyes kérdésekre, amelyeket Erdmannsdorff követ útján intéztem a német kormányhoz, a válasz elkészülne. (Lásd vonatkozó napijelentést VI. 27-ről.)[3]

Hivatalos másolat. — OL Küm. pol. o. 1940. 27/7. t. 454. sz.

115

Budapest, 1940. július 2

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER NAPIJELENTÉSE ERDMANNSDORFF NÉMET KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Az éjjel 2 óra tájban felkeresett von Erdmannsdorff budapesti német követ, és a mellékletben csatolt, feljegyzésbe foglalt szóbeli közlést tette meg nekem.

Erdmannsdorff kérdésére, hogy mi a válaszom erre, azt mondtam, hogy rendkívül érdekes az utolsó bekezdése a közlésnek, mely határozott ígéretet tesz revíziós követeléseink keresztülvitelére. A továbbiakban rámutattam arra, hogy a magyar kormány nem is gondolt arra, legalább tudomásom szerint, hogy a Német Birodalomtól bárminemű katonai segítséget kérjen. Amit tenni akarunk, azt saját erőnkből akarjuk megtenni, mert csak ennek van értéke; ha pedig cselekvésre kényszerülünk, akkor mindenesetre cselekedni fogunk, és nem sokat törődünk a következményekkel. Utóvégre — mondottam — mint az egyének életében, úgy a nemzetek életében is van olyan, az egész nemzet életét és becsületét érintő probléma, melyet a legnagyobb kockázat vállalásával is, de meg kell oldani.

Azonnal rámutattam arra is, hogy a románok által terjesztett határincidensek vagy meg nem történtek, vagy hazug módon fel vannak fújva, valószínűleg abból a célból, hogy Rómára és Berlinre benyomást gyakoroljanak, és azokat intervencióra serkentsék. A mozgósításunkkal kapcsolatban rámutattam arra, hogy ez a román általános mozgósítás következménye. Hangsúlyoztam, hogy Magyarországnak, amint azt különben Berlinben már kifejtettük, nincsen szándékában

---

[3] Az irat nem található az Országos Levéltár külügyminisztériumi iratanyagában.

háborút a háború kedvéért viselni, de ha rákerül a sor, nem fog tőle megriadni. Végül azt mondottam a követnek, hogy nem tudok a közlés legérdekesebb részére válaszolni anélkül, hogy az egész kormányt ne konzultálnám. Ez az éjjeli órákban lehetetlen, azért kértem, hogy a délután folyamán újból keressen fel.

Ma este újból fogadtam von Erdmannsdorff követet, és a következő közlést tettem neki:

A magyar kormány nevében őszintén megköszönöm von Ribbentrop birodalmi külügyminiszternek ezt a baráti felvilágosítást.

Magyarországnak nincs és nem is volt szándékában azt a nagy tőkét kockára tenni, amelyet a Német Birodalom jóindulatú támogatása részére jelent. Ezzel kapcsolatban felhívom a birodalmi külügyminiszter figyelmét arra az egész helyzet feltárására, amelyet legutóbb a berlini m. kir. követ (lásd vonatkozó jelentést)[4] és utóbb a budapesti német követ útján tettem (lásd vonatkozó napijelentést VI. 27-ről) a német kormány részére. A nyilatkozat lényege az volt, hogy Magyarország a tengelyhatalmakkal egyetértőleg óhajt eljárni a román kérdésben. Négy sürgős esetet kell azonban megemlítenem, mely azonnali közbelépést váltana ki részünkről:

1. az erdélyi magyar kisebbséggel való rossz bánásmód;
2. társadalmi felfordulás;
3. az oroszok közeledése a Kárpátokhoz, azaz ha a mai állásukat elhagynák, és
4. kísérlet Erdély elrománosítására besszarábiai és bukovinai románok betelepítésével.

A magyar kormány különös köszönettel veszi von Ribbentrop üzenetét, mely szerint „der Reichsaussenminister möchte noch dazu fügen, dass er der Auffassung ist, dass zu einer gelegener Zeit eine Revision ohne den gewaltsamen Weg zu beschreiten durchgeführt werden kann und dass die Reichsregierung sich für solche Revisionsforderungen dann einsetzen würde."[5]

Félreértések elkerülése végett — mondottam — és a teljesen egyöntetű felfogás kialakítására a magyar királyi kormány, mint már több ízben megemlítettem, újból kijelenti, hogy revíziós kívánsága elsősorban a székelyek által lakott Erdélyföldre irányul, amelyet a Marosvásárhely—Bánffyhunyad—Nagybánya—Kárpátok háromszögében elterülő vegyeslakos-

[4] Az irat nem található az Országos Levéltár külügyminisztériumi iratanyagában.
[5] Lásd az irat mellékletének utolsó bekezdését.

ságú vidékeken keresztül esetleg lakosságcsere útján könnyen össze lehetne kapcsolni Románia más magyar területeivel. A magyar kormány hálás volna, ha a birodalmi kormány minél gyorsabban közölné vele, hogy ennek a német mérvadó tényezők előtt többször kifejtett kívánságoknak a támogatását is beleérti-e a birodalmi kormány az általa említett „Revisionsforderungok"[6] keretébe.

Ezután megmondtam a követnek, hogy az erdélyi kérdéssel kapcsolatban a magyar belső helyzet súlyosra vált, esetleges kirobbanásokat csak úgy lehet megakadályozni, ha a magyar közvélemény előtt határozott német ígéretre hivatkozhatunk revíziós követeléseink elősegítését illetőleg. Enélkül — mondottam — félős, hogy az események magukkal ragadják az országot, amint azt a ma délelőtt lejátszódott parlamenti jelenetek is bizonyítják. Arra kértem von Erdmannsdorff követet, hogy sürgősen eszközölje ki a német kormány részéről a felhatalmazást, hogy a magyar kormány milyen határozott ígéretre hivatkozhassék a magyar közvélemény előtt.

Ezután felkértem a követet, hogy hasson kormányára, hogy gyakoroljon Bukarestben nyomást abban az irányban, hogy a román kormány iniciatívájára mielőbb közvetlen tárgyalások induljanak meg a magyar—román problémák likvidálása érdekében.

Elmenetele előtt még rámutattam arra a körülményre, hogy a Pester Lloyd folyó hó 2-i reggeli kiadásában olvasható, hogy a románok maguk dementálják azt, hogy komolyabb határincidensek lettek volna a magyar—román határon.

MELLÉKLET

Tegnapi közlésünkkel ellentétben, amely szerint „Németország nem egyezik bele, hogy Magyarország most a maga részéről revíziós óhajai miatt egy Romániával való konfliktus kockázatát vállalja magára", éppen most vette a kormány komolyabb természetű incidensek hírét a magyar—román határról.

Ugyancsak közlik, hogy a magyar kormány nem elégedett meg a román kormánynak azzal a válaszával, hogy a román mozgósítás csak elővigyázati intézkedés, amely nem irányul Magyarország ellen. Ezenfelül olyan hírek érkeznek Berlinbe,

[6] Revíziós követelések.

hogy tekintélyes számban mozgósítottak magyar csapatokat, és hogy a magyar kormány Erdmannsdorff követtel egyes csapatrészek mozgósítását közölte. Félreértések elkerülése céljából a birodalmi kormány a német álláspontot a következőkben kívánja a magyar kormány előtt leszögezni:

Alapjában a birodalmi kormány nem érdekelt a Balkán kérdéseiben. Azt kívánja, hogy a Balkán mindnyájunk érdekében ne váljék hadszíntérré, ezért üdvözölte a Szovjet-Oroszország és Románia közötti békés megegyezést. Németország megértéssel van a jogos magyar revíziós követelések iránt. Magyarország azonban nem várhatja el Németországtól, hogy ezekért a magyar követelésekért fegyvert fogjon. A birodalmi miniszter nem érti, milyen célt követ Magyarország mozgósítási intézkedéseivel.

A magyar kormány is tisztában lehetne azzal, hogy Románia támadása Magyarország ellen szóba sem jöhet. Ha tehát a magyar kormány várakozás ellenére megkísérelné, hogy revízióját erőszakkal hajtsa végre, akkor a magyar kormány kizárólag saját felelősségére cselekszik. A birodalmi kormány úgy véli, figyelmeztetnie kell a magyar kormányt arra, hogy bár egy ilyen háború kezdete áttekinthető, nem tekinthető át további alakulása, s mindazon következményei sem, amelyek az adott balkáni helyzetben egy ilyen háborúból Magyarországra hárulnának.

A birodalmi kormány tudatában van, hogy ennek a kérdésnek a megítélése elsősorban magyar ügy, nem akarja azonban elmulasztani, hogy félreérthetetlenül rámutasson arra, hogy Magyarországnak az esetleges nehézségekben vagy bonyodalmakban, amelyek egy ilyen eljárásból reá hárulnának, nem szándékozik semmiféle katonai segítséget sem nyújtani. A birodalmi külügyminiszter még hozzá kívánja tenni, hogy az ő nézete szerint alkalmasabb időben végre lehetne hajtani a revíziót ilyen erőszakos útra való térés nélkül is, és hogy a birodalmi kormány akkor síkraszállna ezekért a revíziós követelésekért.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. pol. 1940. 27/7. t. 453. sz.

A melléklet eredetije német nyelvű.

Budapest, 1940. július 4

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER NAPIJELENTÉSE ERDMANNSDORFF NÉMET KÖVETTEL FOLYTATOTT TÁRGYALÁSÁRÓL

Ma este 10 óra tájban megjelent nálam von Erdmannsdorff budapesti német követ, és von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter megbízásából az alábbi szóbeli közlést tette:

„1. Die Reichsregierung wünscht nach wie vor die Aufrechterhaltung des Friedens auf dem Balkan. Die Haltung Ungarns ist unklar. Die Reichsregierung möchte daher nicht versäumen, die ungarische Regierung nochmals in vollem Ernst auf die Weiterungen und unter Umständen sogar verhängnisvollen Folgen aufmerksam zu machen, die aus einem gewaltsamen Vorgehen gegen Rumänien für Ungarn entstehen können.

Wenn die ungarische Regierung sagt, sie wisse dass Deutschland keinen militärischen Beistand in einem solchen Krieg gegen Rumänien leisten würde, so ist hiermit die deutsche Haltung noch nicht erschöpfend klargelegt. Was die Reichsregierung zum Ausdruck bringen wollte und will ist, dass sei nicht nur Ungarn keinen militärischen Beistand leistet, sondern bei aller Konsequenz, die sich aus einem solchen gewaltsamen Vorgehen Ungarns ergeben könnte, Ungarn sich selbst überlassen würde.

2. Die Reichsregierung wird Veranlassung nehmen im Benehmen mit der italienischen Regierung nunmehr das Problem der Revisionen auf dem Balkan nach jeder Richtung hin einer eingehenden Prüfung zu unterziehen und sich vorbehalten, die ungarische Regierung von dem Ergebnis dieser Prüfung zu unterrichten.

3. Selbstverständlich Voraussetzung hiefür ist, dass Ungarn dem Rat Deutschlands folgt und keine gewaltsame, sondern eine friedliche Lösung ihrer territorialen Revisionswünsche gegen Rumänien betreibt."[7]

---

[7] A birodalmi kormány ezután is a béke fenntartását kívánja a Balkánon. Magyarország magatartása nem világos. A birodalmi kormány ezért nem akarja elmulasztani, hogy a magyar kormányt még egyszer teljes komolysággal figyelmeztesse azokra a bonyodalmakra, sőt adott esetben végzetes következményekre, amelyek Magyarország számára Románia elleni erőszakos eljárásából adódhatnak.

Ha a magyar kormány azt mondja, hogy tudja, Németország nem adna katonai segítséget egy ilyen háborúban Románia ellen, ezzel a német magatartás még nincs kimerítően tisztázva. Amit a birodalmi kormány kifejezésre akart és akar juttatni, az az, hogy nemcsak nem ad katonai

Azt válaszoltam a követnek, hogy köszönettel vettem von Ribbentrop külügyminiszter üzenetét, amelyből azt látom, hogy még pozitívabb formában, mint eddig, helyezi kilátásba a magyar revíziós követelések teljesítését Romániával szemben. Hozzáfűztem, hogy nem értem a megjegyzést, mely szerint Magyarország magatartása nem világos, mert egyszer berlini követünk, kétszer pedig a budapesti német követ útján félreérthetetlen módon tudomására hoztam a német kormánynak, hogy Magyarország bizonyos rendkívüli sürgős eshetőségektől eltekintve, amelyeket már ismertettem, a tengellyel, elsősorban a Német Birodalommal együttműködve óhajtja a Romániával szemben fennálló igényeit megvalósítani.

Ezután von Erdmannsdorffnak a térképen megmutattam, hogy mik volnának ezek az igények. (Kb. 49—50 000 km², több mint 2 $^1/_2$ millió lakossal.)

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. o. 1940. 27/7. t. 467. sz.

117

Budapest, 1940. július 9

RÉSZLET A MINISZTERTANÁCS 1940. JÚLIUS 9-I ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A miniszterelnök úr előadja, hogy a kormány tagjait azért hívta ma össze rendkívüli Minisztertanácsra, hogy közölje minisztertársaival, miszerint Hitler Adolf vezér és kancellár meghívása folytán ma délután a külügyminiszter úrral Münchenbe utaznak. A külügyminiszter úr kíséretében lesznek Ghiczy és Nickl és Bartheldy követek és Ullein-Reviczky követségi tanácsos a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője és a személyi titkár. Őt személyi titkára, Incze Péter osztálytanácsos és dr. Rónai András min. titkár, az Államtudományi Intézet aligazgatója kísérik el.

---

segítséget Magyarországnak, hanem, hogy mindazokban a következményekben, amelyek Magyarországnak ilyen erőszakos eljárásából származhatnak, Magyarország magára lesz hagyatva.

A birodalmi kormány kezdeményezni fogja az olasz kormánnyal való egyetértésben a balkáni revíziók minden irányban való beható megvizsgálását, és fenntartja magának, hogy a magyar kormányt ennek a vizsgálatnak eredményeiről értesítse.

Ennek természetesen előfeltétele az, hogy Magyarország kövesse Németország tanácsát, és Románia elleni területi revíziós óhajainak ne erőszakos, hanem békés megoldására törekedjen.

A müncheni tanácskozáson jelen lesz gróf Ciano olasz külügyminiszter is.

Az erdélyi kérdés lesz letárgyalva és talán eldöntve. A tengelyhatalmaknak nem érdeke, hogy Románia helyzete a mi támadásunk folytán felbomoljon, ami, tekintettel Oroszország aspirációit, az egész délkelet-európai helyzet felbomlását jelentené. Mussolinihoz intézett levelében megírta, hogy úgy Magyarország kormányzójánál, mint a magyar királyi kormánynál meg kell lenni azon meggyőződésnek, hogy a velünk baráti viszonyban levő tengelyhatalmak jogosnak ismerik el követeléseinket, és azokat támogatják. Ez esetben meg lennénk nyugodva, hogy a várakozásnak nem fog hátrányokat hozni jogos követeléseink tekintetében. Rómában tett látogatásakor Mussolini kérdésére, hogy mik Magyarország területi követelései Romániával szemben, kijelentette, hogy ezen kérdésre azt kell válaszolnia, hogy minden.[8] De mint a magyar királyi kormány feje, kijelentheti, hogy amennyiben Románia igen lényeges áldozatokra hajlandó, úgy lehetségesnek tart egy kompromisszumos megoldást. Magyarország, ha egy erdélyi vármegyéről is lemond, ezáltal már egy nagy áldozatot hoz, hiszen az az egy vármegye ezer éven át a jogos tulajdona volt. Ha több vármegyéről lemond egy kompromisszumos megoldás érdekében, így ezáltal már egy igen nagy áldozatot hoz. Térképen mutatja meg egy olyan kompromisszumos megoldás lehetőségét, amely Magyarországnak visszaadná a Marostól északra fekvő területeket, és ezekhez hozzácsatolná még a székely vármegyéket. Magyarország ez esetben igen nagy áldozatot hozna, hiszen a Marostól délre fekszenek igen értékes területek, a resicai, aninai, petrozsényi bányák stb.

A külügyminiszter úr behatóan ismerteti a külpolitikai helyzetet. Majd ismerteti a Münchenbe való meghívásnak előzményeit. A miniszterelnök úr még 1940. április 17-én — tehát jóval a Belgium, Hollandia és Franciaország és Anglia ellen május 10-én megindult nagy német támadás előtt, levelet írt Hitler Adolfnak, a Német Birodalom vezérének és kancellárjának, amelyben kérdést intézett aziránt, nem tartaná az időt eljöttnek arra, hogy mielőbb egy megbeszélésre összejönnének a tengelyhatalmak és Magyarország képviselői, hogy a három állam minden várható fordulatra felkészüljön.[9]

[8] OL Küm. res. pol. 1940. 23.
[9] Lásd a 112. sz. iratot.

Hitler vezér és kancellár 1940. május 14-én a Führerhauptquartierből[10] keltezett levelében válaszolt a miniszterelnök úrnak. Részletesen ismertette Németország és Olaszország álláspontját Délkelet-Európa tekintetében, mely feltétlenül a béke fenntartását kívánja. Örömének adott kifejezést, hogy a magyar miniszterelnök és a magyar külügyminiszter Berlinbe óhajtanak jönni.[11]

Egy későbbi időpontot tartana helyesebbnek a három ország képviselőinek összejövetelére. Első értesülésünk az volt, hogy a vezér júniusban fogja elküldeni a meghívást. Majd követünk útján közölte, hogy e héten és tegnap jött az újabb értesítés, hogy már holnap fogadja a magyar miniszterelnököt és külügyminisztert. Leszögezte a külügyminiszter úr azt a tényt, hogy mi már áprilisban kértük a találkozást baráti megbeszélésre, míg más balkáni államok csak a május hó 10-én megindult nagy német offenzíva, nagy német győzelmek és Franciaország teljes leveretése után jelentkeztek és vedlettek át, keresvén a tengelyhatalmak barátságát. Románia ma izolálva van. Utolsó szálak már csak Törökországhoz fűzték.

(A Minisztertanács egyhangú helyesléssel és örömmel veszi tudomásul a miniszterelnök úr és a külügyminiszter úr bejelentését, és az ország érdekében nehéz időben kifejtett működésükre Isten áldását kéri.)

A miniszterelnök úr bejelenti, hogy rövid külföldi tartózkodásuk tartamára, előterjesztésére a Kormányzó Úr Őfőméltósága a miniszterelnöki teendők ellátásával a m. kir. belügyminiszter urat, a külügyminiszter úr helyettesének pedig a m. kir. honvédelmi miniszter urat méltóztatott megbízni.

Tudomásul vétetik.
Kelt mint fent.

Teleki
Bárczy István

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 28. t. 1940. július 9.

A jegyzőkönyvet gróf Teleki Pál miniszterelnök és Bárczi házi Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár hitelesítették.

---

[10] Főhadiszállás.

[11] Hitler május 14-i levelében elutasította Teleki javaslatát, hogy a német, olasz és magyar kormány tartson közös megbeszéléseket az ún. balkáni kérdés rendezésére. Közölte Telekivel, hogy egyelőre nem óhajt katonai akciót indítani a Balkánon, mert ez ellenkezne jelenlegi érdekeivel, s ily módon Magyarország sem tehet kezdeményező lépéseket revíziós igényeinek kielégítésére Romániával szemben. Hitler levelében újból figyelmeztette Teleki t, hogy a magyar kormány területi követeléseit csakis Németország beleegyezésével és támogatásával valósíthatja meg. *(OL Küm. res. pol. 1940. 21. t.)*

München, 1940. július 10

CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTER NAPIJELENTÉSE HITLER KANCELLÁR, RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER, CIANO KÜLÜGYMINISZTER ÉS TELEKI PÁL MINISZTERELNÖK KÖZÖTTI MEGBESZÉLÉSRŐL

Gróf Teleki Pál miniszterelnökkel ma felkerestük Hitler vezér és kancellárt Münchenben, a Führerhausban. A kancellár von Ribbentrop német birodalmi külügyminiszter jelenlétében és gróf Ciano olasz külügyminiszter részvételével fogadott. Jelen volt még Schmidt követségi tanácsos, mint fordító.

Gróf Teleki mindenekelőtt melegen üdvözölte a kancellárt a Kormányzó Úr Őfőméltósága és a magyar kormány nevében a világtörténelmi jelentőségű német hadisikerek alkalmából. Azután átadta a kancellárnak a Főméltóságú Úr sajátkezű levelét, amire Hitler megkérdezte, hogy azonnal olvassa-e el vagy később. A miniszterelnök úr azt válaszolta, hogy talán jobb volna, ha a beszélgetések előtt szakítana magának pár percnyi időt. A kancellár azonnal íróasztalához ült, és nagy figyelemmel elolvasta a Kormányzó Úr levelét. Azután egy körasztal köré ültünk, amikor is a kancellár felkérte Teleki grófot, hogy ismertesse Magyarország álláspontját és revíziós követeléseit Romániával szemben.

Gróf Teleki behatóan ismertette követeléseink jogosultságát etnográfiai és gazdasági alapon, majd érintette történelmi érveinket, de nem ment olyan részletekbe, hogy bizonyos határvonalakat szabott volna meg követeléseink részére. Mint magyar, csak azt mondhatja a revíziós követelések mértékére, hogy „mindent" visszakíván; mint az ország felelős vezetője, tudja, hogy okos kompromisszumot kell keresnie — áldozatokat kell hoznunk, de a másik félnek el kell ismernie, hogy ez nagy áldozat, és eleve ki kell jelentenie, ha tárgyalni akar, hogy nagy áldozatokra kész. Előadta azután a kancellárnak, hogy bár Magyarország tudatában van annak, hogy most másodízben érkezett el a pillanat, amikor az erdélyi kérdést katonai eszközökkel meg tudnánk egyedül is oldani (az első esetként Kárpátalja megszállásának időpontját említette), mégis, ha a tengelyhatalmaknak a pillanat most nem volna alkalmas, a magyar kormány várni tud, amennyiben olyan meggyőző biztosítékokat

kaphat a tengelyhatalmaktól, amelyeknek birtokában a kormány, sőt talán maga a Főméltóságú Úr is, nyugodt lélekkel tanácsolhatja a magyar nemzetnek, hogy fékezze türelmetlenségét és várjon.

Hitler kancellár azt válaszolta, hogy a Német Birodalomban aligha akad német, aki száz százalékig ne volna meggyőződve arról, hogy Magyarországnak jogos követelései vannak Romániával szemben. Mindazonáltal nem tudja, hogy ezeknek megvalósítására a pillanat elérkezett-e. Ha a magyar kormány azonban úgy ítéli meg a helyzetet, hogy saját erejéből elindíthat egy konfliktust, amelynek a kezdetét talán el tudja bírálni, de az egész folyamatot, és különösen a későbbi komplikációkat aligha láthatja előre, akkor cselekedjék tetszése szerint. Ő csak hangsúlyozza, hogy lehetetlen volna a német néppel elfogadtatni a mai körülmények között azt, hogy ha Magyarország azután bajba jut a háború valamelyik fázisában, vagy az olyan fejleményeket vesz, amelyeket a kormány előre nem látott, talán nem is láthatott, a Német Birodalom segítségére siessen. A német nép nem értené meg, hogy miért kell neki messzi tájakon harcolnia egy olyan bonyodalomban, amelyet akarata ellenére más államok idéztek fel . . .

Azután azt a kérdést vetette fel, hogy vajon biztosak vagyunk-e abban, hogy a román hadsereget, ha egyedül kell vele szembeszállnunk, és csak saját erőnkre támaszkodunk — mert ezzel az eshetőséggel számolnunk kell —, meg tudjuk-e verni.

Úgy a miniszterelnök, mint én azt válaszoltuk neki, hogy igen. Utóvégre — mondottam — a politikai vezetőnek rá kell bíznia magát az ország katonai tanácsadóinak véleményére, ez a vélemény, elsősorban a vezérkar főnökéé pedig határozottan pozitív.

A kancellár erre behozatott egy zsebkönyvet Európa egyes hadseregeiről, és abból ismertette előttünk a román hadsereg erejét. Ezenkívül megjegyezte, hogy ők is kénytelenek voltak lekötött Skoda-anyagot és más fegyvereket liferálni, hiszen egy időben olyan nagy szükségük volt olajra és búzára is, hogy azzal kellett fizessenek, amit a románok kívántak. Az antant is folyton küldött fegyvereket. Azután azt mondotta, hogy ő nem óhajt feketén látni, és elvonatkoztatva minden érzelmi momentumtól, csak a reális tényekkel számolva igyekszik a katonai eshetőségeket mérlegelni. Megjegyzem, hogy a kancellár igazán

a legmelegebb baráti hangon, a legnagyobb jóakarattal és határozott rokonszenvvel kezdett bele fejtegetéseibe.

Egy háborúhoz — mondotta — négy dolog kell: 1. elsőrangú vezetés, 2. kiváló organizáció, 3. vagy egy olyan katonai létszámfölény, mely mindent elsöpör, vagy 4. az anyagi felszerelésnek olyan ereje, mely minden akadályt összetör. Az első és második követelmény rendesen a háborúban mutatkozik csak meg. Senki sem tudja senkiről, hogy vajon egy Napóleon-e vagy nem. A harmadik tételt illetőleg pedig attól tart, hogy azok a fegyverek, amelyeket a Német Birodalom és Olaszország, a régebbi időben pedig a kezébe jutott feljegyzések szerint a Skoda-gyár szállított Romániának, azt a meggyőződést érlelte meg benne, hogy Románia egy határozottan jól felszerelt állam.

Erre közbevágtam, hogy amint a kancellár most és a múltban is elmondotta nekem, a legerősebben felfegyverzett állam Csehszlovákia volt, és mégsem sütöttek el, amikor kellett, egyetlen fegyvert sem, az országba háromfelől benyomuló ellenféllel szemben. A morális fölény sok mindent pótol, és azt hiszem — fejeztem be —, hogy ha a német hadsereget nem vezette volna az a belső tűz és lendület, amely minden német katona szívében élt, kiváló felfegyverzése és felkészültsége mellett sem tudná azokat a szédületes sikereket learatni, amelyeket learat, és győzelmi akaratát az ellenfélre úgy ráerőszakolni, mint ahogy azt megtette.

A kancellár azt válaszolta, hogy a régi időket illetőleg igazam van. Akkor a hősiesség még katonai faktor volt. Most sem lebecsülendő, de nem döntő. De legfeljebb a halottak és sebesültek számarányára lehet mérvadó. Egy géppuskafészket a leghősiesebb szuronyrohammal is aligha lehet elfoglalni, és a legbátrabb pilóta sem sokat produkál egy rossz repülőgépen. Azt mondotta befejezésül a kancellár, hogy ő mindent a magyar kormány megítélésére bíz, de ő, mint jóindulatú intő („Warner"), felhívja a figyelmünket sok olyan kérdésre, amelyeket a háborús tapasztalat által szerzett élesebblátás indokolttá tesz.

A kancellár most Ciano grófhoz fordult, és kérte, hogy ő is nyilvánítsa véleményét.

Ciano gróf azt mondotta, hogy az olasz kormány felfogása tökéletesen egyezik a német kormányéval. Olaszország sem tartja az időpontot jónak, mert ő sem tudna segítségünkre lenni. Olaszország, éppen úgy, mint a Német Birodalom, nehéz harc előtt áll, amelyet Angliával több hadszíntéren kell megvívnia, és erre kell most minden erejét koncentrálni. Nem teheti

azt meg, hogy újabb harctereket teremtsen magának a Balkánon, mert ez csak szétforgácsolná az erőt, mint például a rendkívül nehéz terepű Albániában.[12] Ő is azt hiszi, amit a kancellár, hogy a probléma nem fut el előlünk, és még igen sok és kedvezőbb alkalmunk lesz követeléseinket Romániával szemben megvalósítani, mint most. A magyar kormány — folytatta — különben ismeri Olaszország felfogását, mely szerint minden szorosabb olasz—román barátságnak az útját Bukarest csak Budapesten át találhatja meg Rómában. Olaszország érdekei gazdasági természetűek, mert a petróleum kérdésében ma a Német Birodalomnál is jobban rá van utalva a román nyersolajra, mert Gibraltár, Szuez elzárása folytán[13] nemigen tudnak máshonnan nyersolajat szerezni, és ninosenek abban a szerencsés helyzetben, mint Németország, hogy saját termésű nyersolajuk volna vagy szintetikus úton tudnának nyersolajat előállítani olyan mértékben, mint a Német Birodalom, és azokkal a hatalmas rezervákkal sem rendelkeznek, amelyekkel Németország.

Hitler kancellár ezután attól is óvott minket, hogy belelovaljuk magunkat abba a gondolatkörbe, hogy az erdélyi kérdéssel kapcsolatban a mindent vagy semmit álláspontjára helyezkedjünk. „Machen Sie es etappenweise"[14] — mondotta Hitler.

Erre azt válaszoltuk, hogy ilyesmire mi is gondoltunk, mert már kértük a jugoszláv, a német és az olasz kormány támogatását abban az irányban, hogy Bukarestet vegyék rá, hogy szüntesse meg a velünk szemben elkövetett diszkriminációt, amit azzal követett el, hogy kardcsapás nélkül területi engedményeket tettek Oroszországnak anélkül, hogy velünk hasonló jellegű tárgyalásokba bocsátkoztak volna. Azonban a román kormány mind ez ideig tudomásunk szerint nem válaszolt... Erre megszólalt von Ribbentrop külügyminiszter, és azt mondta, hogy legújabb jelentés szerint a románok már tisztában vannak azzal, hogy területi engedményeket kell tegyenek Magyarországnak, és úgy látszik, erre tárgyalások útján hajlandók is. Hozzáfűzte, hogy a románok tisztában vannak azzal is, hogy először Magyarországot kell kielégíteniük, mert ez a nehezebb probléma, és csak ennek megtörténte után kerülhet sor Bulgáriára.

---

[12] Az olasz megszállók elleni albániai partizánharcokra utal.

[13] Az angol tengeri blokád következtében sem a német—olasz, sem pedig a semleges országok kereskedelmi hajói nem szállíthattak nyersanyagot Németországba és Olaszországba a Szuezi-csatornán és a Gibraltáron keresztül.

[14] Csinálják önök ezt szakaszonként.

Erre azt válaszoltuk, hogy mi ketten a románokkal egyedül nem fogunk megegyezni, aminek következménye az lehetne, hogy a kudarc nyomán fellángol a tűz az erdélyi magyarságban, és talán a magyar közvélemény visszhangja is nagyon komoly lesz. Úgy véljük, hogy egy közvetlen tárgyalás a románokkal csak akkor kecsegtetne sikerrel, ha abban Németország és Olaszország is részt venne. A miniszterelnök úr hozzátette, hogy már egy tárgyalás megindulásánál számolni kell azzal, hogy ha az eredményre nem vezet, az ultima ratióhoz kell nyúlni vagy nyúlhatni. Erre Ciano grófhoz fordulva megkérdeztem, hogy az olasz kormány hajlandó volna-e egy ilyen tárgyalásban részt venni.

Az olasz külügyminiszter azt válaszolta, hogy ezt még meg kell beszélje Hitler kancellárral.

A kancellár ezután elmondotta, hogy ő már régebbi időben rámutatott a román király előtt annak a szükségességére, hogy megbarátkozzék a gondolattal, hogy Magyarországnak területi engedményeket kell tennie. A román király erre neki levelet írt, és felajánlotta, hogy a Német Birodalommal véd- és dacszövetséget köt, és úgy viselkedett — mondotta nevetve a kancellár —, „hogy alig tudtam ölelő karjait elhárítani". Károly király levelére még nem válaszoltam — mondotta —, mert először magukkal akartam beszélni. Önök, mint a világháborúbeli fegyvertársaink, közelebb állnak hozzám, mint a románok. Én hajlandó vagyok egy lépéssel tovább menni, és most azt válaszolom neki, hogy igyekezzék Magyarországgal megegyezni. Meg fogom írni neki, hogy Románia 1918—1919-ben nem bátorságának és fegyveres erejének érvényesülése folytán, hanem a körülmények szerencsés összetalálkozása következtében sokkal nagyobb területi nyereségre tett szert, mint ami megilletné. Igyekezzék tehát minél előbb ettől a többlettől („Ballast" kifejezést használta) szabadulni, ha azt akarja, hogy Romániából valami megmaradjon. Meg fogom mondani neki — mondotta a kancellár —, hogy politikailag csak akkor leszek abban a helyzetben, hogy Romániával közelebbi nexusba lépjek, ha előzőleg Románia Magyarországgal területi követeléseit illetőleg kiegyezik. Figyelmeztetni fogom Károlyt — folytatta —, hogy ne kísérelje meg, hogy közvéleménye mögé bújjék, mert Magyarországnak is van egy nagyon erős közvéleménye, és ha minden hasztalan maradna, akkor ám lássa Románia, hogy mit jelent az, ha sorsára hagyják.

A kancellár rendkívül lekicsinylőleg nyilatkozott Románia

politikai akrobatamutatványairól, és a román belső helyzetet súlyos kritikának vetette alá. Codreanu vére[15] megbosszulja magát egész Románián — mondotta többek között. Azután a sajtót, a szociális helyzetet és a zsidókérdést feszegette román viszonylatban.

A kancellárnak ezt a nyilatkozatát mindenekelőtt igen melegen megköszöntük, hozzáfűzve, hogy a müncheni meghívás és ennek a lépésnek a megtétele a jelen helyzetben feltétlenül kielégíti a magyar kormányt.

Ekkor Hitler Ciano grófhoz fordult, és azt mondotta neki, hogy ezt a levéltervezetet meg fogja táviratozni Mussolininak, és hozzájárulását kéri, mert felhatalmazást szeretne nyerni arra, hogy a levelében a román király előtt a Duce azonos felfogására is hivatkozhassék, mert jobb lesz, ha a román király látja, hogy a tengelyhatalmaknak az eljárása Romániával szemben egyöntetű.

Ciano gróf azt válaszolta, hogy a Duce nevében már most is kijelentheti, hogy azonosítja magát a kancellár által tervezett levél szövegével.

Gróf Teleki ismertette a beszélgetés folyamán a kancellárral azokat a körülményeket is, amelyek feltétlenül megkívánták a magyar hadsereg mozgósítását. Hármas funkciója volt és van a jelenleg fegyverben álló magyar hadseregnek — mondottuk: 1. meg kell hogy nyugtassa a magyar közvéleményt, mely rendkívül ideges amiatt, hogy a magyar kormány tétlen; 2. figyelmezteti a román kormányt, hogy nem volna tanácsos ebben a helyzetben, ha a román kormány által könnyelműen felfegyverzett román parasztság nekilátna a magyar lakosság lemészárlásához, és végül 3. meg kell hogy nyugtassa a nagy idegizgalomban élő erdélyi magyarságot, hogy nem kell meggondolatlanságokra ragadtatnia magát, mert a magyar kormány őrködik biztonsága felett. Teleki gróf még külön megjegyezte, hogy ő a tél folyamán 14 tekintélyes magyar kisebbségi vezetőt kért fel arra, hogy hasson megnyugtatólag a magyar kisebbségre, mert egy magyarnak sincs joga az életét könnyelműen feláldozni, mert minden egyes erdélyi magyarnak az élete az összesség érdekeit kell hogy szolgálja. Ezenkívül — mondotta — készen kell legyünk arra, ha Romániában forradalom törne ki, akár belső okokból, akár további orosz előnyomulás folytán.

[15] Codreanu, Cornelius Zelea román fasiszta politikust, a román fasiszta párt, a Vasgárda megalapítóját 1938. november 30-án, miután előzetesen elítélték — „menekülés közben" agyonlőtték.

A beszélgetés folyamán Teleki gróf megemlítette, hogy a mai körülmények között nehéz volna demobilizálni, mire úgy a kancellár, mint Ciano gróf egyöntetűen megjegyezték, hogy nem is tanácsolnák nekünk, hogy a hadsereget leszereljük. Sőt!

Teleki gróf még megkérdezte a kancellártól, nem fél-e, hogy ha mi és különösen ő — levelével — most megszorítjuk Károly királyt, az az oroszok karjaiba veti magát? A kancellár erre nemmel felelt. Túl nagy kockázat volna Károly király számára, de ha megtenné, ám lássa.

Azzal váltunk el a kancellártól, hogy amennyire tőlünk telik, őrködni fogunk Délkelet-Európa nyugalma fölött, ő pedig minket értesíteni fog, ha a román királytól levelére választ kapott.

A beszélgetés kezdettől végig rendkívül szívélyes hangnemben folyt. A németek részéről kiérzett a velünk szemben táplált rokonszenv, különösen amikor a miniszterelnök megjegyezte, hogy a nehéz harcban álló tengelyhatalmak győzelme magyar érdek is. (Ezt a miniszterelnök arra jegyezte meg, mikor a kancellár kétszer is azt mondta, hogy ne tegyünk semmit azért vagy ne tartózkodjunk semmitől azért, hogy „Németország érdekében áldozatokat hozzunk".) — Mire Hitler azonnal azt válaszolta, hogy az ő nézete szerint is csak a tengelyhatalmak győzelme biztosíthatja Magyarországnak céljai megvalósítását.

A csatolt hivatalos közlemény szövegének utolsó mondata mindennél jobban bizonyítja a magyar—német viszony elmélyülését, és nézetem szerint óriási hordereje van annak a ténynek, hogy Hitler, aki ma mindent jelent Németországban, a háború közepette is megmutatta a német népnek, hogy Magyarországra tart, és abban megbízik. Ez a demonstratív intenció az egész programon át érezhető volt.

A beszélgetés Hitler kancellárral 2 óra 45 percig tartott.

Gr. Csáky s. k.

P. S. Utólag még hozzáfűzöm néhány megjegyzését a birodalmi kancellárnak, mely a beszélgetés közben elhangzott:

1. Az esetleges magyar—román háborúról azt mondotta Hitler kancellár, hogy arról még a nagy háború befejezése után sem késünk le, mert nézete szerint akkor Németország és Olaszország akarata olyan döntő súllyal fog a serpenyőbe esni egész Európában, hogy a tengelyhatalmak lehetővé tehetik egy háborúnak teljes izolálását bárhol Európában.

2. Azt is mondotta Hitler, hogy mint volt osztrák, tudja, hogy a nemzetiségi problémák milyen bonyolultak a volt Osztrák—Magyar Monarchia területén, így tehát Erdélyben is. A helyes utat nehéz Münchenből is, de még nehezebb Berlinből megtalálni. (A kancellár valószínűleg azt értette ez alatt, hogy mi, akik közelebb vagyunk Romániához, leginkább tudjuk elbírálni, hogy bölcs mérséklettel mit lehet tartósan elrendezni.)

Azt is megjegyezte még, hogy természetszerűleg akárhogy is történjék a megosztás, az egyik fél mindig jajgatni fog, Erdély esetében valószínűleg mind a kettő.

Gr. Csáky s. k.

Másolat. — OL Küm. res. pol. 1940. 41. t. 517. sz.

119

Budapest, 1940. augusztus 28

RÉSZLET A MINISZTERTANÁCS 1940. AUGUSZTUS 28-I ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A miniszterelnök úr előadja, hogy a turnu-severini tárgyalások eredménytelensége után táviratilag fordult a m. kir. kormány a tengelyhatalmak kormányaihoz. Erre Németország és Olaszország külügyminiszterei jelentéstétel végett azonnal Berlinbe, illetve Rómába hívták a budapesti és bukaresti követeiket. A magyar királyi külügyminiszter úr és a román királyi külügyminiszter meghívást kaptak, hogy 30-ikán, csütörtökön reggel legyenek Wienben, ahol von Ribbentrop Jaochim német külügyminiszter és Conte Ciano olasz királyi külügyminiszter urak is meg fognak jelenni. A tengelyhatalmak külügyminiszterei értesítették a magyar külügyminisztert, hogy egy felhatalmazást is hozzon magával. Ez tulajdonképpen a négy külügyminiszter tanácskozása lesz. A meghívás szerint kérték egy második megbízott kiküldetését is, lehetőleg a magyar miniszterelnököt, ő tehát mint megfigyelő fog a tanácskozásokon részt venni. A külügyminiszter úrral még a mai délután folyamán utazik Wienbe. Kíséretükben lesz Hory András, Bárdossy László, Bartheldy és Ghyczy követek, vitéz Náday István altábornagy, Pataky Tibor államtitkár, a katonai és polgári szakértők. Meglehet, hogy pár

napig vagy csak 1—2 napig tartó tanácskozások lesznek. A magyar kormánynak az az álláspontja, hogy késhegyig képviselik azon álláspontot, hogy Kolozsvárhoz és az egész Székelyföldhöz ragaszkodunk, e tekintetben semmiféle kompromisszumba nem megyünk.

A külügyminiszter úr tájékoztatja a kormány tagjait a jelenlegi helyzetről. A lényeg az, hogy a tengelyhatalmak külügyminiszterei a Magyarország és Románia közötti kérdést sürgősen tanulmányozni akarják, a két kormány meghallgatása után. Mi tartjuk a Maros-vonalra vonatkozó igényünket. Végső engedményünk: népszavazás döntsön Brassó város hovatartozása tekintetében. A tengelyhatalmak kritikusnak tartják Románia belpolitikai helyzetét. Félnek, hogy bolsevizmus törhet ki. Drăgălina román tábornok is forradalomról beszél, ha Romániát újabb területi áldozatokra kényszerítik. A németek és olaszok is meggyőződtek, hogy Magyarország diszkriminációt nem tűr el, és honvédségünk verekedni akar.

Tudomásul vétetik.

A miniszterelnök úr bejelenti, hogy 12 órakor audiencián jelenik meg a külügyminiszter úrral a Kormányzó Úr Őfőméltóságánál. Javasolni fogja, hogy külföldi tartózkodása tartamára a miniszterelnöki teendők ellátásával a belügyminiszter úr, a külügyminiszter úr helyettesítésével pedig a honvédelmi miniszter úr bízassék meg.

Tudomásul vétetik.
Kelt mint fent.

Teleki
Bárczy István

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 36. t. 1940. augusztus 28.

A jegyzőkönyvet gróf Teleki Pál miniszterelnök és Bárcziházi Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár hitelesítette.

Budapest, 1940. augusztus 29

JEGYZŐKÖNYV
A MINISZTERTANÁCS 1940. AUGUSZTUS 29-ÉN TARTOTT ÜLÉSÉRŐL

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc m. kir. titkos tanácsos, a miniszterelnöki teendők ideiglenes ellátásával megbízott belügyminiszter úr közli a Minisztertanáccsal, hogy délelőtt 12 óra 15 perckor felhívta őt Wienből gróf Csáky István m. kir. külügyminiszter úr, és a következőket közölte:

Ribbentrop német birodalmi és Ciano olasz külügyminiszterek tudomására hozták gróf Csáky István m. kir. külügyminiszter úrnak, hogy Németország és Olaszország a Magyarország és Románia között függő kérdésben a döntőbíró szerepét kívánja vállalni, és feltették a kérdést, vajon Magyarország elfogadja-e döntőbíráskodásukat, és döntésüket magára nézve minden előzetes feltétel nélkül kötelezőnek ismeri-e el. Gróf Csáky István m. kir. külügyminiszter úrnak arra a kérdésére, hogy nem lehetne-e előbb Ribbentrop és Ciano külügyminiszter urak jelenlétében közvetlenül Manoilescu román külügyminiszter úrral tárgyalnia, Ribbentrop német birodalmi külügyminiszter úr azt válaszolta, hogy ez kilátástalan lenne, s ezért mellőzendőnek tartja. Ribbentrop külügyminiszter úr nyomatékosan rámutatott azokra a súlyos következményekre, melyekkel Magyarországra nézve a románok ellen indítandó esetleges háború járna. A német és olasz külügyminiszter urak érzékeltették, hogy ismerik Magyarország követeléseit, s azokat a döntésük meghozatalánál igyekeznek figyelembe venni. A beszélgetés során kétszer is célzást tettek a Székelyföldre, s bár e tekintetben sem történt ígéret, gróf Csáky István m. kir. külügyminiszter úrban az a benyomás alakult ki, hogy ezzel a célzással jóindulatukat akarták kifejezni.

Gróf Csáky István m. kir. külügyminiszter úr közölte még, hogy a német ajánlatot elfogadandónak tartja, s hogy a miniszterelnök úr kéri arra vonatkozólag a kormány azonnali döntését.

(A Minisztertanács a helyzetet minden szempontból gondosan mérlegelvén egyhangúan akként határozott, hogy Német-

ország és Olaszország döntőbíráskodását elfogadja, és döntésüknek Magyarország magát feltétlenül aláveti.)

Keresztes-Fischer Ferenc
Zsindely Ferenc

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 35. t. 1940. augusztus 29.

A jegyzőkönyvet Keresztes-Fischer Ferenc, a miniszterelnöki teendőkkel ideiglenesen megbízott belügyminiszter és Zsindely Ferenc miniszterelnökségi államtitkár hitelesítették.

121

Bécs, 1940. augusztus 30.

JEGYZŐKÖNYV A MÁSODIK BÉCSI DÖNTÉSRŐL

Azoknak a megbeszéléseknek során, amelyek Bécsben, 1940. évi augusztus hó 29. és 30. napján Németország, Olaszország, Románia és Magyarország képviselői között a Magyarország részére átengedendő területnek Románia és Magyarország között függőben levő kérdésében folytak, Románia és Magyarország képviselői meghatalmazásaik alapján a birodalmi kormátny és az olasz kormányt felkérték arra, hogy e kérdést döntőbírói határozattal rendezzék. Románia és Magyarország képviselői egyúttal kijelentették, hogy kormányaik ily döntőbírói határozatot minden további nélkül magukra kötelezőnek ismernek el.

Ribbentrop Joachim német birodalmi külügyminiszter és Ciano Galeazzo, Őfelsége Olaszország és Albánia királyának, Etiópia császárának külügyminisztere erre kormányaik nevében és megbízásából kijelentették, hogy készek a román királyi és a magyar királyi kormány felkérésének eleget tenni, és Manoilescu Mihail román királyi külügyminiszterrel és gróf Csáky István magyar királyi külügyminiszterrel folytatott újabb megbeszélés után a mai napon Bécsben, a Belvedere-kastélyban a kért, mellékletével együtt a jegyzőkönyvhöz másolatban csatolt döntőbírói határozatot meghozták, és Románia és Magyarország képviselőinek német és olasz nyelvű kettős példányban átadták.

A román királyi külügyminiszter és a magyar királyi külügyminiszter a döntőbírói határozatot és mellékletét tudomásul vették, és kormányaik nevében újból megerősítették azt a kije-

lentést, hogy a döntőbírói határozatot végleges rendezésnek elfogadják, és kötelezik magukat annak fenntartás nélkül való végrehajtására.

Kiállíttatott német és olasz nyelven, mindkét nyelven négy-négy eredeti példányban.

Joachim v. Ribbentrop s. k.
Ciano s. k.
Csáky s. k.
Manoilescu s. k.

DÖNTŐBÍRÓI HATÁROZAT

A román királyi kormány és a magyar királyi kormány azzal a felkéréssel fordultak a birodalmi kormányhoz és az olasz királyi kormányhoz, hogy a Magyarország részére átengedendő területnek Románia és Magyarország között függőben levő kérdését döntőbírói határozattal rendezzék. Ennek a felkérésnek, valamint a román királyi és a magyar királyi kormány felkéréssel kapcsolatban tett annak a kijelentésnek az alapján, hogy ily döntőbírói határozatot minden további nélkül magukra kötelezőnek ismernek el. Ribbentrop Joachim német birodalmi külügyminiszter és gróf Ciano Galeazzo, Őfelsége Olaszország és Albánia királyának, Etiópia császárának külügyminisztere, Manoilescu Mihail román királyi külügyminiszterrel folytatott ismételt megbeszélés után a mai napon Bécsben a következő döntőbírói határozatot hozták:

1. Románia és Magyarország között végleges határként az ide mellékelt térképbe berajzolt határ állapíttatik meg.[16] A határnak a helyszínen való pontosabb kijelölése román—magyar bizottság feladata lesz.

2. Az ekként Magyarországnak jutó, eddig román területet a román csapatok 14 napi határidő alatt ki fogják üríteni, és rendes állapotukban Magyarországnak át fogják adni. A kiürítés és megszállás egyes szakaszait, valamint egyéb módozatait román—magyar bizottság azonnal megállapítja. A román királyi és a magyar királyi kormány gondoskodni tartozik arról, hogy a kiürítés és megszállás teljes nyugalomban és rendben történjék.

3. Mindazok a román állampolgárok, akik a mai napon Románia által átengedendő területen állandó lakóhellyel bírnak, a magyar állampolgárságot minden további nélkül meg-

[16] A bécsi döntés értelmében 43 000 km² területet csatoltak Magyarországhoz 2,5 millió lakossal. A Magyarországhoz csatolt területen kozel 1 millió román nemzetiségü lakos élt.

szerzik. Jogukban áll hat hónapi határidőn belül a román állampolgárság javára optálni. Azok a személyek, akik ezzel az optálási joggal élnek, a magyar állam területét további egy évi határidőn belül elhagyni tartoznak, és Románia be fogja őket fogadni. Ingó vagyonukat szabadon magukkal vihetik. Ingatlan vagyonukat elköltözésükig értékesíthetik, és a befolyt ellenértéket szintén szabadon magukkal vihetik. Ha az értékesítés nem lehetséges, Magyarország tartozik őket kártalanítani. Magyarország az optálók elköltözésével kapcsolatos összes kérdéseket nagylelkűen és előzékenyen fogja kezelni.

4. Azoknak a magyar nemzetiségű román állampolgároknak, akik az 1919-ben Magyarország által Romániának átengedett és most Romániánál megmaradó területen bírnak állandó lakóhellyel, jogukban áll hat hónapi határidőn belül a magyar állampolgárság javára optálni. Azokra a személyekre, akik ezzel az optálási joggal élnek, a megelőző, 3. pontban lefektetett elvek alkalmazandók.

5. A magyar királyi kormány ünnepélyesen kötelezettséget vállal aziránt, hogy azokat a személyeket, akik a jelen döntőbírói határozat alapján a magyar állampolgárságot megszerzik, de román nemzetiségűek, az egyéb magyar állampolgárokkal minden tekintetben egyenlőknek veszi. A román királyi kormány ünnepélyesen ennek megfelelő kötelezettséget vállal az állam területén maradó magyar nemzetiségű román állampolgárok tekintetében.

6. Az állami fennhatóság változásából adódó egyéb kérdések rendezése a román királyi és a magyar királyi kormány között közvetlen tárgyalások útján fog történni.

7. Amennyiben a jelen döntőbírói határozat végrehajtása során nehézségek vagy kételyek merülnének fel, a román királyi és a magyar királyi kormány tekintetében közvetlenül fognak megállapodni. Amennyiben valamely kérdésben nem tudnának megegyezni, úgy a kérdést végérvényes eldöntés végett a birodalmi kormány és az olasz királyi kormány elé terjesztik.

Ribbentrop Joachim s. k.
Ciano s. k.

Külügyi Szemle, 1940 november. XVII. évf. 539—542. old.

Bécs, 1940. augusztus 30

A MAGYAR ÉS A NÉMET KORMÁNYOK KÖZÖTTI KISEBBSÉGI MEGÁLLAPODÁS

Attól az óhajtól vezérelve, hogy a német népcsoport helyzetét Magyarországon a kölcsönös barátságos kapcsolatoknak megfelelően rendezzék, a m. kir. kormány és a birodalmi kormány a következő megállapodást kötötték:

I

A m. kir. kormány biztosítja a német népcsoporthoz tartozó személyeknek azt a lehetőséget, hogy német *népiségüket* korlátozás nélkül megőrizhessék. Gondoskodni fog arról, hogy a német népcsoporthoz tartozó személyeknek a népcsoporthoz való tartozás tényéből és amiatt, hogy a nemzetiszocialista világnézetet vallják, semmiféle téren és semmiféle módon hátrányuk ne származzék. A népcsoporthoz az tartozik, aki magát a németséghez tartozónak vallja, s akit a Magyarországi Németek Szövetségének (Volksbund der Deutschen in Ungarn) vezetősége népi németnek (volksdeutsch) elismer. Ezeknek az alapelveknek megfelelően kiváltképp a következők állapíttatnak meg:

1. A német népcsoporthoz tartozó személyeknek, az idevonatkozó általános előírások figyelembevételével joguk van arra, hogy szervezkedjenek, és hogy különleges célokra, minők pl. az ifjúság gondozása, a sport, a művészeti tevékenység stb. egyesületeket alakítsanak.

2. A népcsoporthoz tartozó személyek Magyarországon minden hivatást ugyanolyan előfeltételek mellett gyakorolhatnak, mint a többi magyar állampolgár.

3. A népcsoporthoz tartozó személyekre, Magyarország összes népességéhez viszonyított arányszámuknak megfelelően, tekintettel lesznek a magyar hivatalok betöltésénél és az önkormányzati testületek megalakításánál, amennyiben a betöltés kinevezések útján történik. A népi német hivatalnokok kiváltképpen a német népi települési területeken működő hatóságoknál s a föléjük rendelt központi hatóságoknál alkalmazandók.

4. A népcsoporthoz tartozó személyek valamennyi gyermekének lehetővé kell tenni, hogy ugyanolyan feltételek mellett,

mint amilyenek a magyar iskolákra nézve érvényesek, népi német iskolákban nevelkedhessenek, éspedig közép-középfokú és elemi iskolákban, valamint szakiskolákban. Alkalmas népi német tanítókban elegendő utánpótlás kiképzését magyar részről mindenképpen elő fogják mozdítani.

5. A népcsoporthoz tartozó személyeknek joguk van arra, hogy nyelvüket szóban és írásban mind személyes és gazdasági viszonylataikban, mind pedig nyilvános gyűléseken szabadon használják. Német nyelvű napilapoknak, folyóiratoknak s egyéb kiadványoknak közzétételét nem fogják korlátozásoknak alávetni, amilyenek megfelelő magyar nyelvű kiadványok közzétételét illetőleg nem érvényesek. Olyan közigazgatási körletekben, ahol a német népcsoporthoz tartozó személyek az összes népességnek legalább egyharmadát teszik ki, ezek az illető kerületekben a hivatalos érintkezésben a német nyelvet használhatják.

6. A népcsoport jogosult a gazdasági önsegélyre és szövetkezeti ügyének kialakítására.

7. Magyar részről kerülni fognak minden oly rendszabályt, amely a kényszerű asszimiláció céljára szolgálhatna, különösen a népi német családnevek magyarosítása útján. A népcsoporthoz tartozó személyeknek joguk van arra, hogy a családjuk által előbb viselt nevet újra felvegyék.

8. A népcsoporthoz tartozó személyeknek kulturális téren joguk van a nagynémet anyaországgal szabadon érintkezni.

II

A m. kir. kormány és a birodalmi kormány között teljes egyetértés áll fenn arra nézve, hogy a fenti alapelvek semmiképpen se érintsék a lojalitásnak azt a kötelességét, amellyel a népcsoporthoz tartozó személyek a magyar államhoz tartoznak.

III

A Magyarországgal ismét egyesített, eddig romániai területeken élő és a német népcsoporthoz tartozó személyekre nézve a következő különös megállapodás létesült:

A m. kir. kormány ezeken a területeken letelepült népi németek kérelmére biztosítani fogja azt a lehetőséget, hogy a Német Birodalomba költözködhessenek. Azoknak a népi németeknek, akik ezzel a joggal élni akarnak, kérelmüket e megálla-

podás napjától számított két évi határidőn belül kell előterjeszteniük. A költözködés idején a népi németek ingó vagyonukat szabadon magukkal vihetik. Ingatlan vagyonukat költözködésük előtt értékesíthetik, és a befolyt összeget az illető jegybankok által közösen megállapítandó feltételek mellett kivihetik, illetve átutalhatják. A költözködés részleteit a m. kir. kormány és a birodalmi kormány mihamarabb meg fogják állapítani. E megállapodás keretében szabályoztatni fog az a kérdés is, mily feltételek mellett fogja a magyar állam azt az ingatlan tulajdont átvenni, amelynek értékesítése a tulajdonosnak az előírt határidőn belül nem sikerül. E tekintetben mindkét kormányt, a különös körülmények figyelembevételével, azok az alapgondolatok fogják vezetni, amelyek a birodalmi kormány és az olasz királyi kormány számára a déltiroli népi németek átköltözködésénél mérvadók voltak.

A m. kir. kormány részéről:	A birodalmi kormány részéről
Gróf Csáky István s. k.	*Joachim v. Ribbentrop* s. k.
m. kir. külügyminiszter	birodalmi külügyminiszter

Külügyi Szemle, 1940 november. XVII. évf. 549—550. old.

123

Budapest, 1940. augusztus 31

RÉSZLET A MINISZTERTANÁCS
1940. AUGUSZTUS 31-I ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A miniszterelnök úr a tegnapi, augusztus 30-iki Belvedere-i döntőbírósági döntés eredményéről tájékoztatja a Minisztertanácsot. Ő maga mint megfigyelő vett részt a tanácskozásokon, de ez csak hivatalos megjelenésének címe volt, különben állandóan hozzá is intéztek kérdéseket. Von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter és gróf Ciano olasz királyi külügyminiszter először Magyarország képviselőit fogadták. Von Ribbentrop beszélt először. Kifejtette, hogy már Ciano gróf müncheni tartózkodása alatt a tengelyhatalmak megállapodtak abban, hogy fegyveres konfliktust nem akarnak Magyarország és Románia között. Olyan értesüléseket kaptak, hogy imminens a veszély

katonai konfliktusok kitörésére. Erős hangon jelentette ki, hogy a legerősebb eszközökkel fognak megakadályozni minden fegyveres akciót, akár a magyarok, akár a románok részéről indulna ki. Ciano gróf olasz külügyminiszter mindenben egyetértett Ribbentroppal. Magyarországnak a legutóbbi években bizonyos kérdésekben tanúsított magatartását az első Belvedere-i döntés előtti és utáni időkben is előhozta Ribbentrop. Ezekre a miniszterelnök úr a választ megadta. Jobb volt kibeszélni magunkat, és bizonyos félreértéseket helyreigazítani. Csáky gróf külügyminiszter úr válaszolt a két ország — Magyarország és Románia — közötti területi rendezést illetőleg eddig folytatott tárgyalásokról, és azok eredménytelenségének okairól. Úgy a külügyminiszter úr, mint a miniszterelnök úr igen hangsúlyozták azt, hogy a székely keleti határvármegyék visszacsatolásához feltétlenül ragaszkodunk. Erre nagy súlyt fektetünk, mert kényszerűen ez más tekintélyes kiterjedésű területeket hoz vissza.

Úgy Ribbentrop, mint Ciano gróf hangsúlyozták, hogy a mai háborús helyzetben nincs sok idejük e problémával foglalkozni, legfeljebb 2 napot szánhatnak reá. Azon kijelentésük, hogy kényszeríteni fognak a fegyveres elintézésről való lemondásra, másrészt, hogy igen kevés az idejük — ultimátum jellegű volt. Felvetették a döntőbíráskodás útján való elintézését a területi rendezésnek. Bár nem szívesen tették, de miután az adott helyzetben elhatározták a döntőbíráskodást, formailag azt akarták, hogy mi kérjük a döntőbíráskodást. A románok óhajtották a döntőbíráskodást, mert belpolitikailag és régi szövetségeseik előtt is, mint nyomást akarták beállítani. Az természetes volt, hogy a románok kérik a döntőbíráskodást. Mégis, Manoilescu román külügyminiszter sürgető telefonhívására, Károly román király elnöklete alatt megtartott bukaresti koronatanácson — éjféltől hajnalig tartó tanácskozáson — döntötték el, hogy 11 szavazattal 9 ellenében belementek a döntőbíráskodás elfogadásába. A miniszterelnök úrnak és a külügyminiszter úrnak ezek után az volt az álláspontja, hogy részünkről nem lehet megtagadni a döntőbíráskodás elfogadását. Ezután telefonált Budapestre a belügyminiszter úrnak, kérvén a minisztertanácsi hozzájárulást és az államfő hozzájárulását. Miután a Kormányzó Úr Őfőméltósága hozzájárult és a magyar királyi kormány Budapesten időző tagjai is hozzájárultak, délután 3 órakor Németország budapesti követe, von Erdmannsdorff adta át hozzájárulásunkat a döntőbírósági elintézéshez. A Belvedere-kastélyban olvasták fel a döntés jegyzőkönyveit.

A miniszterelnök úr erre felolvassa a Minisztertanács előtt úgy a döntőbíróság iránti kérésre, mint magára a döntőbírósági határozatra vonatkozó jegyzőkönyveket. Ezeknek magyar, német és olasz nyelven kiállított 1—1 példánya a mai Minisztertanács jegyzőkönyvéhez csatoltatik.

A miniszterelnök úr ezután előadja, hogy tudomásunkra adatott, hogy Németország és Olaszország ezen döntőbíráskodás után garantálja Románia határait. 400 000 magyar kisebbség maradt tehát Románia határain belül. Görögkeleti vallású román alig marad nálunk. A visszacsatolt románok majdnem mind görögkatolikusok. Revíziós propagandát Románia irányában — éppúgy, mint Szlovákiával szemben, amelynek határait Németország szintén garantálta — a jövőben nem folytathatunk.

Németország ezt az alkalmat felhasználta arra, hogy úgy Magyarországgal, mint Romániával szemben a német kisebbségi kérdést rendezze. Kéri a Minisztertanácsot, hogy ezen felolvasott német kisebbségi egyezményt vegye tudomásul. A külügyminiszter úrral vállalták ezért a felelősséget. Kéri a Minisztertanácsot, hogy hálás köszönetet szavazzon a külügyminiszter úrnak, aki — bár megbetegedvén — nagy energiával és odaadással képviselte Magyarország ügyét a tengelyhatalmak külügyminiszterei előtt, és nagy érdeme, hogy igazságot adtak Magyarországnak a döntőbírósági ítéletben, amelynek jelentős tétele a székelység visszacsatolása az ezeréves hazához.

(A Minisztertanács egyhangúlag helyesli a miniszterelnök úr és a külügyminiszter úr a Magyarország és Románia között a területrendezés ügyében elfoglalt álláspontját, és azt az odaadó munkát, kitartást és módot, ahogyan Magyarország követeléseit képviselték. A miniszterelnök úr és a külügyminiszter úr előterjesztéseihez egyhangúlag hozzájárul.)

A miniszterelnök úr ezután bejelenti a Minisztertanácsnak, hogy szükségesnek tartja rendkívüli ülésre mielőbb összehívni a Képviselőházat és a Felsőházat. Úgyszintén ülésre összehívni a Képviselőház és a Felsőház külügyi bizottságait is. Szükségesnek tartja felvetni a bizalmi kérdést az országgyűlés és az államfő előtt is.

Tudomásul vétetik.
Kelt mint fent.

Teleki

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 37. t. 1940. augusztus 31.

A jegyzőkönyvet gróf Teleki Pál miniszterelnök hitelesítette.

124

Berlin, 1940. szeptember 10

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET JELENTÉSE
CSÁKY ISTVÁN KÜLÜGYMINISZTERNEK

206/pol. főn.—1940. *Titkos!*

Miniszter úr sajátkezű felbontására!

Amint más úton már jelentettem, Hitler birodalmi kancellárnak ma, azaz szeptember hó 10-én nyújtottam át a Kormányzó Úr Őfőméltóságának levelét, melyben az erdélyi revízió tárgyában mond köszönetet a birodalmi kancellárnak. A levél átnyújtása alkalmával tolmácsoltam a Kormányzó Úr legmelegebb és legszívélyesebb üdvözleteit is.

A birodalmi kancellár — aki kitűnő színben és jó hangulatban volt — szinte látható örömmel fogadta közlésemet, s a levél átolvasása után őszinte megelégedést tapasztaltam nála, kétségen kívül benyomást tett rá, hogy Magyarország meg van elégedve a bécsi döntéssel. Talán azt lehetne mondani, örült annak, hogy úgy a Kormányzó Úr Őfőméltóságának, mint Magyarországnak örömet szerezhetett az erdélyi revízió gyors és kielégítő megoldásával.

Kezdetben halkan, azután fokozatosan emeltebb hangon felelevenítette a döntés előzményeit. Rámutatott arra, hogy mennyivel közelebb áll ő Magyarországhoz, mint Romániához, úgy a régi fegyverbarátság alapján, mint általános baráti viszonyunknál fogva. Romániához, illetőleg a románokhoz őt semmiféle ideológiai vagy más szálak nem fűzik. Éreztette, hogy tulajdonképpen többet óhajtott volna juttatni Magyarországnak, de a határvonalat úgy kellett megállapítani, hogy az a román kormány, illetve a román nép által még valahogy elviselhető legyen. Mert félős volt, hogy ellenkező esetben Romániában felborul a helyzet, ami beláthatatlan következményekkel járhatott volna. Eltekintve attól, hogy ez az egész Balkán megindulását eredményezhette volna, a román káosz által előállt vákuumba bizonyára minden oldalról behatoltak volna a szomszédok a román területekre, ami által — s ez volt Németország és Olaszország részére döntő fontosságú — az olajmezők sorsa kritikussá vált volna. Azaz más szavakkal, a román olajforrások

esetleg orosz kézbe kerülhettek volna. *Az olajforrások voltak tehát a döntő kritérium Erdély megosztása kérdésében.*

A birodalmi kancellár fejtegetései semmi kétséget nem hagytak aziránt, hogy ő tulajdonképpen Erdélynek nagyobb részét szánta volna Magyarországnak. Határozott benyomásom az, hogy ő nálunk megértést óhajtana találni aziránt, hogy rajta kívülálló okok határt szabtak elhatározásainak. Egyúttal rámutatott arra, hogy a Duce maga is különleges súlyt helyezett arra, hogy Románia fel ne boruljon, talán még fokozottabb mértékben, mint ő (Hitler), mert hiszen ismeretes, hogy amíg Németországnak saját olajprodukciója és nagy olajtartaléka van, addig Olaszország teljes mérvben rá van utalva a bevitelre. A háború tartamára a román olajat nem nélkülözhetik! E körülményt és azt, hogy az olaj kérdése gyakorolt döntő befolyást az új határvonal megállapításánál, a Führer többszörösen megismételte.

Megemlítette azonban azt is, hogy Cianóval szemben mérlegelés tárgyává tette, nem volna-e célszerű az eseményeknek szabad folyást, azaz a háborús megoldást engedni. Szerinte Ciano gróf leghatározottabban ez ellen foglalt állást, de ő maga is annyi komplikációs veszélyt látott, hogy attól elállt. Egy háborús megoldás természetesen kétségkívül az olajmezőket veszélyeztette volna, de előidézhetett volna egy általános balkáni konfliktust is, annak összes következményeivel . . . De miután a Duce is emellett volt, vállalták közösen. Meggyőződésük szerint a román kormány csak így vállalhatta a bécsi döntést, vagyis csak így látták biztosítottnak azt, hogy Romániában nem borul fel a helyzet. Persze — mondotta — mindennek dacára mégis bekövetkezhet előbb-utóbb Romániában a káosz ennek összes következményeivel (szovjet bevonulása), ami Németországot és Olaszországot a garancia alapján esetleg beavatkozásra fogja kényszeríteni (olajmezők ! ! !). Talán szembe is kerülhetnek a bolsevizmussal, amely természetesen örökké halálos ellensége marad a nacionálszocializmusnak és a fasizmusnak. De — amint mondotta — vállalnia kellett a garanciát a fent említett okokból. Itt elgondolkozva azon elmélkedett, hogy országok és határok múlékonyak, de népek és nemzetek megmaradnak stb. stb., és célzást tett, legalábbis némi biztonsággal véltem megállapítani, hogy célzást tett arra nézve, hogy az új magyar—román erdélyi határt, dacára a garanciáknak, nem tekinti véglegesnek . . .

Fentiek kapcsán újból utalt arra, hogy Románia sorsa őt

nem érdekli különlegesen. A világháborúban ellenük harcolt, azóta mindig az ellentáborban volt, s Titulescuban látta megtestesülve a román politikai hitvallást. Most, a király elmenetele után, úgy látszik, komoly törekvések érvényesülnek a politikai és közélet megtisztulásáért. Valószínű, hogy Antonescu a tengely mellé fog állni. Úgy láttam, hogy a kancellár Antonescu és a Vasgárda iránt némileg érdeklődik, és megjegyzem, hogy Ribbentrop tegnapi beszélgetésünk folyamán határozott szimpátiát mutatott ezen új irányzattal szemben. A birodalmi kancellár ez alkalommal újból leghevesebben kikelt Codreanu és társai legyilkoltatása és a jobboldali irányzat eddigi kizárása ellen.

A Führer ezután érdeklődött a megszállás lefolyása iránt, s figyelemmel hallgatta előadásomat a Kormányzó Úr Őfőméltósága fogadtatásáról és az öröm-megnyilvánulásokról. Különösen érdekelte a holnapi kolozsvári bevonulás és a Székelyföld bekövetkező megszállása. Megemlítettem még Maniu tervezett akcióját s a román parasztságnak a bolsevizmus felé való hajlását, megjegyezvén, hogy rendzavarások várhatók voltak, de úgy látszik, mégsem következett be, legalább nagyobb mérvben nem. A birodalmi kancellár itt közbevetette, hogy Bukarestben igen határozottan fellépett a rendzavarások ellen.[17] Miután még röviden érintettem a románok fosztogatásait, rámutatván az 1919. évi 3 milliárdnyi károsodásunkra is, e témát lezártuk, s a kancellár a magyar—német viszony megvilágítására tért át.

Hitler szerint Magyarország és Németország sorsközösségben van, így Magyarország érdeke is csak az lehet, hogy Németország — azaz a tengely — mint győztes kerüljön ki a mostani küzdelemből. Bár utóbbihoz nem fér kétség, mégis rámutatott arra, hogy ellenkező esetben mi várna Németországra és Magyarországra. Az új cseh állam valószínűleg Regensburgnál kezdődne, s Budapesten át legalábbis a régi határait foglalná el. Minden eddigi magyar revízió megsemmisülne stb. stb. Sorsunk tehát közös, de Olaszországgal is közös. Ő a Ducéval „auf Gedeih und Verderb[18] össze vannak kovácsolva. Olaszország helyzete nehéz, nagyon elővigyázatosnak kell lennie, s ezért is

[17] 1940 szeptember elején, a bécsi döntés után Romániában nagyarányú baloldali tüntetések robbantak ki a kormány politikája ellen. Egyidejűleg a burzsoá ellenzék is fellépett a király és környezete ellen. Bukarestben a vasgárdisták fegyveres harcot kezdtek a hatalom átvételéért, a fasiszta diktatúra megteremtéséért. Szeptember 3-án megalakult az Antonescu-kormány, amelyben a vasgárdisták is helyet kaptak. Szeptember 12-én a „rendzavarások" megfékezése címén német csapatok vonultak be Romániába.

[18] Életre-halálra.

mindent el kell kerülni, ami a helyzetet komplikálhatná (Balkán, olaj!).

A Führer szerint Németország a háborút katonailag úgyszólván már megnyerte, s ezt nem veszítheti el többé. Csak ki kell tartani! E tekintetben utalt arra, mennyivel kedvezőbb a mostani helyzet a világháborúban volt helyzettel szemben. Csak Angliával kell még leszámolni, ami azon túl van, azaz Amerika, az nézete szerint nem számít.

Anglia végvesztébe rohan. Churchill elvakulva nem látja a zord tényeket, s ez Anglia megsemmisítését eredményezheti. A birodalmi kancellár utalt a német kitűnő pozícióra és túlerőre. Megemlítette, hogy Norvégia északi csúcsától a spanyol határig minden fjordot és kikötőt lázasan megerősített. Itt partra nem szállhat senki, viszont a tengeralattjárók és repülők innen közvetlen közelségből átkarolólag támadhatják Angliát.

Őrültnek minősíti Churchill politikáját, valamint éjjeli repülőtámadásait nyílt német városokra és Berlinre, azaz nem katonai célokra. Ezekre fokozva reagálni fog, és ha kell, le fogja egymás után tarolni az angol városokat, bár nem szívesen tenné ezt. A német repülők mindenesetre előnyben vannak, mert tekintve a német túlerőt, mely 1 : 3—4-hez áll a németek javára — bombázórepülőknél pláne 1 : 8-hoz — az angol helyzet kilátástalan. Minden angol gyújtóbombáért 1000 német gyújtóbombát fog Londonra dobatni, ebbeli tartalékai kifogyhatatlanok.

A birodalmi kancellár ezután rátért az időjárás kedvezőtlen alakulására, amely az angol akciót is késlelteti. Már a nyugati hatalmak elleni támadást is — amely tulajdonképpen tavaly október 10-ére volt tervezve — a rossz időjárás miatt ezidei május 10-ére kellett halasztani. A mai napig sem volt egyhuzamban több, mint ötnapos szép idő. Ez persze hátrányosan befolyásolja a repülőakcióikat, melyek azonban most — amint már látható volt — nagyobb erővel indulnak meg.

A birodalmi kancellár további szavaiból és Ribbentrop megjegyzéseiből azt következtethettem, hogy a közeli hetekben kulminálni fognak a német légitámadások, és hogy az Anglia elleni akció döntő stádiumba lépett. A Führer nyugodtan, teljesen bizakodóan és teljes elszántsággal ítéli meg a német haderő küszöbön levő sorsdöntő küzdelmét.

A beszélgetés vége felé a Führer meleg szavakban emlékezett meg újból a magyar—német viszonyról, illetőleg Magyar-

ország jövendőbeli kilátásairól. Ennek kapcsán azt tanácsolta, kezeljük jól a magyarországi német kisebbségeket, mert egy minden tekintetben elégedett németség mintegy mágnesként hathat a körülöttünk levő német népcsoportokra, és azok visszagravitálását eredményezhetné Magyarországhoz. A birodalmi kancellár más szavakkal — úgy láttam — azt akarta mondani, hogy ez további revíziós törekvéseink realizálására előnyös befolyást gyakorolhatna. Megjegyzendő, hogy Ribbentrop tegnap ugyancsak behatóan felhívta figyelmemet, hogy a Führernek nagyon szívén fekszik a német kisebbségek sorsa, s utalt arra, hogy ezen körülmény lényegesen befolyásolhatja a magyar—német viszonyt.

A birodalmi kancellár fejtegetéseire a beszélgetés folyamán többszörösen röviden egyetértően reagáltam. Részletesebben azonban 3 pontra tértem ki: éspedig *a)* a revízióra, *b)* a sorsközösségre, a magyar—német barátságra, a kitartásra (Durchhalten) és *c)* a német kisebbségek kérdésére.

ad *a)* Hangsúlyoztam, hogy amint a kormányzói levélben is le van fektetve, Magyarország hálája őszinte és mély, mert tényleg úgy van, ahogy a birodalmi kancellár érezte, Kolozsvár és a Székelyföld visszacsatolása nélkül bármilyen megoldás elviselhetetlen lett volna Magyarország részére. A Kárpátok hegyláncolata pedig a biztonságot fokozta a kelet felől jövő, illetőleg onnan fenyegető esetleges veszélyek ellen. Rámutattam, mily lelkesedéssel üdvözölték mindenütt a magyar csapatokat s elsősorban a Kormányzó Úr Őfőméltóságát. Megjegyeztem, hogy a kulminálás szeptember 11-én, Kolozsvár megszállásának napján lesz.

Különben hangsúlyoztam, hogy teljes megértéssel viseltetünk a tengelyhatalmaknak a román olajforrásvidék biztosítása tekintetében fennálló elgondolásai iránt.

A pszichológiai momentumot nem tartottam alkalmasnak, hogy már most megemlítsem azon érzékeny hibákat, melyek azáltal történtek, hogy Arad kimaradt, hogy a magyar határ túl közel van Nagyváradhoz és Kolozsvárhoz, valamint, hogy a vasútvonal Kolozsvár és Marosvásárhely között meg van szakítva. (Utóbbit különben írásbeli feljegyzésben közöltük a Külügyi Hivatallal, lásd 655/biz.—1940. számú jelentést.[19])

ad *b)* A magyar—német sorsközösségre és barátságra,

[19] Sem a feljegyzés, sem a jelentés nem található az Országos Levéltár külügyminisztériumi anyagában.

valamint kitartásra vonatkozólag megállapítottam azt, hogy Magyarország politikai orientálódása sziklaszilárdan Németország és Olaszországhoz áll. Emlékezetébe hoztam a Führernek, hogy ezen tény azon levélben nyert okmányszerű kifejezést, melyet április hó 20-án nyújtottam neki át, amelyekben ugyanis a magyar kormány közös politikai és katonai megállapodásokat javasolt a tengelyhatalmaknak.

Hangsúlyoztam, hogy Magyarország teljes tudatában van annak, hogy sorsközösségben él a német néppel. Ez különben évszázados barátságunkban is kifejezést nyert. Tudjuk, hogy csak a német győzelem — amely minden kétségen kívül be fog következni — biztosít Magyarországnak megfelelő jövőt.

Ami a „Durchhaltent" illeti, biztosítottam a birodalmi kancellárt, hogy Magyarország, szerény körülményeihez képest, mindenben támogatja a tengelyhatalmakat. Megemlítettem, hogy már mostanáig is bizonyos korlátozásokat vezetett be, s biztosítottam, hogy szükség esetén továbbiakat is szívesen vállalni fogunk, csakhogy barátaink támogatására lehessünk.

ad *c)* Részletesen ismertettem a kancellárral a magyarországi német kisebbség helyzetét, megjegyezvén, hogy lelkiismeretünk e tekintetben egészen tiszta. Rámutattam Frick, Lorenz és Bohle magyarországi látogatásaira, s kiemeltem, hogy tetszésük szerint látogathatták meg a német falvakat stb. stb. Elismertem, hogy kulturális téren voltak tennivalók — ezek különben befejezés alatt állanak —, de leghatározottabban kifejtettem, hogy német kisebbségeink minden tekintetben teljes egyenjogúságot élveznek, amely vonatkozásban panaszok tényleg soha nem is hangzottak el. A német parasztifjú előtt nyitva áll minden állami pálya a miniszterségig stb. stb. Erőszakos magyarosítás nincsen már, asszimilálódás csak természetes folyamatban, minden kényszer nélkül fordul elő (példákkal illusztráltam), végül biztosítottam, hogy a magyar kormány őszintén és teljes mérvben fogja végrehajtani a bécsi megállapodásokat, melyek nagyobb része különben már úgyis folyamatban volt.

Végül azon reménynek adtam kifejezést, hogy a Führer megjegyzése, hogy a magyarországi németség mágnesként hasson a Magyarországon kívüli német népcsoportokra — teljesedésbe menjen, ez Magyarországon bizonyára nem fog múlni.

A beszélgetés — amint már említettem — ötnegyed óráig tartott, s mindvégig a legjobb hangulatban folyt le.

Összbenyomásom úgy Ribbentroppal, valamint a Führerrel folytatott beszélgetéseimből az, hogy a hangulat Magyarországgal szemben jó, s mondhatni megint helyreállt. Az 1938 óta lappangó szemrehányások mintha elsimultak volna. Benyomásom szerint a Führer érzi, hogy az új erdélyi határ nem felel meg teljesen a magyar jogos követelményeknek, s ezért is a határt a Führer nem tekinti abszolúte véglegesnek. A háború befejeztével, nézetem szerint, az összkérdések rendezésénél szóba kerülhet ennek ésszerű revíziója. Ennek azonban — amint azt már más úton is jelentettem — nézetem szerint, több előfeltétele van:

a) Először is sziklaszilárdan kell megállanunk helyünket Németország mellett.

b) A bécsi döntéssel való megelégedést és hálanyilatkozatokat nem szabad csorbítani, kritikát nem gyakorolni.

c) A délkeleti békét nem szabad veszélyeztetni.

d) Németországot támogatni kell nyersanyagokkal, élelmiszerrel, éspedig az egyezményen fölül, még *áldozathozatal* árán is. Sőt látható áldozatokat kellene hozni, és bizonyos korlátozásokat bevezetni (liszt- vagy kenyérjegyet). Erről különben Nickl követtel is folytattam beszélgetést, aki osztotta a nézetet. E tekintetben meg kell előzni Romániát, mely bizonyára mindenáron meg fogja kísérelni a tengelyhatalmakat a maga részére megnyerni.

e) A német kisebbségek tekintetében vállalt kötelezettségeket teljes mérvben és mielőbb végre kellene hajtani, s ezek vezetőivel lehetőleg a legjobb viszonyt teremteni.

Egyszóval biztosítani kellene azt, hogy minden zavaró momentum megszűnjön. De teljes tudatában kell lennünk annak is, hogy a reformok terén és a zsidókérdésben radikális lépések feltétlenül szükségesek, ha megértést vagy bensőséges viszony kialakulását úgy Berlinben, mint Rómában el akarnánk érni.

Egyéb, a személyi vonatkozásokat érintő javaslatokat alkalmilag külön fogom felterjeszteni.

Itt szükségesnek tartom Nagyméltóságod emlékezetébe idézni azon jelentésemet, melyben rámutattam arra, hogy a Führerhez közelálló körökben a cseh krízis után el volt terjedve azon nézet, hogy a magyar: „unmännlich"[20] (mert nem állt nyíltan melléjük síkra), „undankbar"[21] (mert amellett, hogy nem vállalt semmiféle rizikót, mégis keveselte a visszakapott

[20] Férfiatlan.
[21] Halátlan.

területeket) és „unverlässlich"[22] (mert a nyugati hatalmak felé is szőtte fonalait).

A fentiek után úgy látom, hogy a magyar—német viszonyban egy újabb fordulóponthoz jutottunk, és ennek alapján még inkább megszilárdult bennem azon nézet, hogy a magyar kormány f. évi áprilisi javaslatát[23] a 200/pol. főn.—1940. számú jelentésemben említett formában meg kellene ismételni. Bár valószínű, hogy a tengelyhatalmak most sem fognak másképpen határozni, mint annak idején, mégis bizonyos, hogy ez benyomást tenne és újbóli dokumentálását jelentené azon különben amúgy is, szükségszerűleg kialakult külpolitikai elgondolásunknak, hogy helyünk a tengely mellett van. Erre azután alkalmilag mindig hivatkozni is lehetne.

Magyarország jövőjére nézve ezt feltétlenül szükségesnek látom, úgy általános vonatkozások tekintetében, valamint a további revíziók érdekében is. Végül számolni kell avval is, hogy Szlovákia esetleg a protektorátust fogja kérni, és Románia hasonlóképpen valamilyen formában Németország kegyét és támogatását fogja szorgalmazni.

Amidőn jelentésemet lezárom, javasolom, hogy a katonai vonalon is a teljes őszinteség és összműködés alapján a két hadsereg jó viszonya lehetőleg tovább kimélyíttessék. E lehetőség, nézetem szerint, megvan. A honvédség tekintélye — mely a cseh krízis után csorbát szenvedett — a mostani magatartása és harcra való elszántsága alapján megint helyreállt. És ez döntő fontosságú tény, mert a magyar katona itt mindig a legjobb hírnévnek örvendett, és ez nagy, sőt döntő pozitívum volt mindig a magyar—német viszony alakulásánál.

A birodalmi külügyminiszterrel és a Führerrel folytatott beszélgetéseimről szóló fenti jelentéseim kapcsán bátor vagyok Nagyméltóságod figyelmét újból felhívni a múltkori, 200/pol. főn.—1940. szám alatt felterjesztett jelentésemre, melyben „a magyar—német viszony a bécsi döntés előtt és után" cím alatt a magyar—német viszony alakulásáról, illetőleg erre vonatkozó nézeteimről beszámoltam.

---

[22] Megbízhatatlan.

[23] A Teleki-kormány 1940 áprilisában Magyarország és Németország közötti örök barátsági szerződés megkötésére tett javaslatot. Ezt a javaslatot a német kormány elutasította. Sztójay ezen jelentése nem található az Országos Levéltár külügyminisztériumi anyagában.

Végül jelentem, hogy a birodalmi kancellár őszinte köszönettel vette a Kormányzó Úr Őfőméltósága levelét, és megjegyezte, hogy válaszlevélben ki fog azon körülményekre is térni, amelyek a határvonal megállapításával irányelvül kellett, hogy szolgáljanak.

Hivatalos másolat. — OL Küm. res. pol. 1940. 27/t. 645. sz.

Az irat első oldalán Csáky ceruzával írt kézjegye.

125

Bécs, 1940. november 20

JEGYZŐKÖNYV
MAGYARORSZÁGNAK A HÁROMHATALMI EGYEZMÉNYHEZ CSATLAKOZÁSÁRÓL

Japán, Németország és Olaszország kormányai egyrészről és Magyarország kormánya másrészről alulírott meghatalmazottaik útján a következőket állapítják meg:

I. cikk

Magyarország csatlakozik a Japán, Németország és Olaszország között Berlinben, 1940. évi szeptember 27. napján aláírt Háromhatalmi Egyezményhez.

II. cikk

Amennyiben a Háromhatalmi Egyezmény IV. cikkében említett közös szakbizottságok oly kérdéseket tárgyalnak, amelyek Magyarország érdekeit érintik, a bizottságok tanácskozásaiba Magyarországot is be kell venni.

III. cikk

A Háromhatalmi Egyezmény szó szerinti szövege mint melléklet a jegyzőkönyvhöz van csatolva.

A jelen jegyzőkönyv magyar, valamint japán, német és olasz nyelven van kiállítva, mindegyik szöveg eredeti szövegnek tekintendő. E jegyzőkönyv aláírásának napján lép életbe.

Ennek hiteléül alulírottak, kormányaiktól jó és kellő alakban meghatalmazva, ezt a jegyzőkönyvet aláírták, és pecsétjükkel ellátták.

Készült négy eredeti példányban Bécsben, 1940. évi november hó 20. napján, a fasiszta időszámítás XVIII. évében,[24] illetőleg a Syowa-korszak 15. évi 11. hónapjának 20. napján.[25]

Ribbentrop s. k.
Ciano s. k.
Kuruszu s. k.
gr. Csáky s. k.

A HÁROMHATALMI EGYEZMÉNY SZÖVEGE

Németország, Olaszország és Japán kormányai a tartós béke előfeltételének tekintik, hogy a világ minden nemzete hozzájusson a neki kijáró térhez. Ezért elhatározták, hogy a nagy kelet-ázsiai térre és az európai területekre vonatkozó törekvéseiket illetően vállvetve együtt fognak működni, legfőbb céljuk az lévén, hogy a dolgoknak olyan új rendjét teremtsék meg és tartsák fenn, amely alkalmas az ottani népek fejlődésének és jólétének előmozdítására.

Óhaja továbbá a három kormánynak, hogy az együttműködést a világ más részeiben olyan államokra is kiterjesszék, amelyek készek arra, hogy fáradozásaiknak az övékéhez hasonló irányt adjanak, hogy ezáltal a világbékére, mint végső célra irányuló törekvéseik megvalósíthatók legyenek. Ennek megfelelően Németország, Olaszország és Japán kormányai a következőkben állapodtak meg:

I. cikk

Japán elismeri és tiszteletben tartja Németország és Olaszország vezetését Európában az új rend megteremtésénél.

II. cikk

Németország és Olaszország elismerik és tiszteletben tartják Japán vezetését a nagy kelet-ázsiai térben az új rend megteremtésénél.

[24] A fasiszta Olaszországban az időszámítást 1922. október 28-ától, az ún. „római meneteléstől", Mussolini hatalomrajutásától számították.

[25] A Syowa-korszakot Hirohito japán császár trónralépésétől, 1925. december 28-ától számították. Syowa, azaz „világító béke", Hirohito császár kormányzási jelszava volt.

III. cikk

Németország, Olaszország és Japán megegyeznek abban, hogy fáradozásaik során a megelőzőkben megjelölt alapon együtt fognak működni. Kötelezettséget vállalnak továbbá arra, hogy egymást minden, politikai, gazdasági és katonai eszközzel kölcsönösen támogatják abban az esetben, ha a három szerződő fél egyikét olyan hatalom támadja meg, amely jelenleg nem vesz részt az európai háborúban vagy a kínai—japán konfliktusban.

IV. cikk

A jelen egyezmény végrehajtása céljából haladéktalanul közös szakbizottságok fognak összeülni, amelyeknek tagjai Németország, Olaszország és Japán kormányai által nevezendők ki.

V. cikk

Németország, Olaszország és Japán kijelentik, hogy a fenti megállapodások semmiképpen sem érintik azt a politikai állapotot, amely jelenleg a három szerződő fél mindegyike és Szovjet-Oroszország között fennáll.

VI. cikk

A jelen egyezmény az aláírással azonnal életbelép, és életbelépésének napjától számított 10 éven át érvényben marad.

Megújítása felől a magas szerződő felek, amennyiben valamelyikük úgy kívánja, az említett határidő lejárta előtt kellő időben tárgyalásokba fognak bocsátkozni.

Ennek hiteléül az alulírottak, kormányaik által kellően meghatalmazva, a jelen egyezményt aláírták, és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt három eredeti példányban, Berlinben, 1940. év — a fasiszta korszak XVIII. éve — szeptember havának 27-én, ami megfelel a Syowa 15. éve 9. hónapja 27. napjának.

Külügyi Szemle, 1941 január. XVIII. évf. 98—99. old.

VI

MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE A JUGOSZLÁVIA ELLENI AGRESSZIÓBAN

Németország 1940 második felében szemet vetett a Balkánra. Az Anglia légiterében fennálló német fölényt és a körülötte kiépített tengeralattjáró-övezetet elég erősnek tartotta ahhoz, hogy soron következő keleti vállalkozásai idején bármilyen nyugati meglepetéstől biztosítsa magát. Németországot két fő törekvés vezette a Balkán meghódításában. A Szovjetunió elleni fegyveres támadáshoz — amelynek titkos előkészületei már 1940 őszén megkezdődtek — Németországnak szüksége volt a Balkánra, hogy déli irányból tervezett támadó szárnyának zavartalan felvonulását biztosíthassa. Emellett a közel- és közép-keleti angol gyarmatok régen áhított megszerzéséhez is a Balkánon keresztül vezetett az út.

A balkáni kis államok a német—olasz diplomáciai és katonai erőszak pergőtüzébe kerültek. A két fasiszta nagyhatalom között versenyfutás indult a Balkán birtoklásáért.

Olaszország 1940. október 28-án katonai támadást indított Görögország ellen. A görög és albán hegyszorosok között sorozatosan vereséget szenvedett a kezdetben előnyomuló olasz hadsereg, s 1941 elejére, a hősiesen harcoló görögök, visszavetették őket kiinduló állásaikba.

Hitler kárörömmel nézte szövetségestársa vergődését, hiszen a németeknek sohasem tetszett Mussolini azon törekvése, hogy a Földközi-tengert „olasz tóvá" tegye. E térséggel kapcsolatban a német imperializmusnak az olasszal merőben ellenkező tervei voltak. Az olaszok balkáni kudarca a németek esélyeit növelte.

A német akció során az első lépés az volt, hogy Romániát,

majd Bulgáriát csatlakozásra kényszerítették az agresszív Háromhatalmi Egyezményhez. Ennek értelmében mindkét országba német csapatokat helyeztek el. Ezután a nyomást Jugoszláviára koncentrálták.

Jugoszlávia belső helyzete nyugtalanította a németeket. A Cvetković-kormány ugyan mindent megtett, hogy a németek bizalmatlanságát eloszlassa, de Hitler jól tudta, hogy a jugoszláv közvélemény túlnyomó többsége idegenkedik a Németországgal való túlzott és egyoldalú barátságtól. Ezért 1940 őszétől kezdve a német diplomácia és hadvezetés egyik legfontosabb törekvése az lett, hogy a jugoszláv helyzetet „tisztázza", és határozott németbarát állásfoglalásra kényszerítse.

A magyar uralkodó osztályok szélsőséges németbarát szárnya tevékeny szerepet vállalt a Jugoszlávia ellen szőtt összeesküvésben. A magyar vezérkar már 1940 őszén tudomást szerzett a Jugoszlávia ellen tervezett katonai akcióról: Halder német vezérkari főnök Günther Krappe ezredes, budapesti német katonai attasé útján levélben értesítette Werth Henrik magyar vezérkari főnököt arról, hogy Németország elszánta magát arra, hogy 1941 tavaszán „tiszta helyzetet teremt Jugoszláviában". E levelében feltette a kérdést Werthnek: milyen álláspontra helyezkedne Magyarország egy Jugoszlávia elleni német támadás esetén? Werth teljes egyetértését fejezte ki a tervezett akcióval, és Magyarország aktív beavatkozásának előkészítése érdekében kérte a magyar hadsereg fegyver- és felszerelési hiányainak pótlását.

A magyar kormánykörök azonban nem voltak teljesen egységesek a Jugoszlávia elleni katonai támadás kérdésében. Teleki Pál miniszterelnök az elvakult németbarát politikusokkal és a magyar vezérkarral szemben felismerte Jugoszlávia német lerohanása következtében Magyarországot fenyegető veszélyt, nevezetesen, hogy Magyarország a németek által megszállt országok gyűrűjébe kerül. Ezáltal önállóságának még azt a maradékát is elveszíti, amellyel még addig rendelkezett.

Ausztria lerohanása, Csehszlovákia feldarabolása, a lengyel kérdés „likvidálása", a német csapatoknak Romániába és Bulgáriába való felvonultatása után Jugoszlávia volt az egyetlen „nyitott ablak" a külvilág felé. Teleki ezzel a még viszonylag független szomszéddal barátságos kapcsolatok megteremtésére törekedett.

1940 őszén a magyar kormány tárgyalásokat kezdett Jugoszláviával, és ennek eredményeként 1940. december 12-én a két

ország között örök barátsági szerződés jött létre. Bár a szerződő felek hangsúlyozták, hogy Jugoszlávia és Magyarország kapcsolata teljes összhangban áll a tengely általános politikájával, mindkét fél a német hatalmi túlsúly elleni védekezés mellékgondolatával írta alá a szerződést.

Amikor a szerződést megelőző tárgyalások elkezdődtek, még egyáltalán nem dőlt el végérvényesen a Balkánon folyó német—olasz versengés. Akkor még elképzelhető volt, hogy a Balkán Olaszország fennhatósága alá kerül, s a jugoszláv—magyar szerződés révén mindkét állam bekapcsolódik az olasz érdekszférába.

Ámde a jugoszláv—magyar örök barátsági szerződéshez a németek is bizonyos reményeket fűztek. Bár a német vezérkar latolgatta a Jugoszlávia elleni agresszió lehetőségeit, előnyösebbnek tartották, ha Jugoszláviát diplomáciai úton sikerül Németország vazallusává tenni. Hitlerék a nyílt erőszakot a végső esetre tartalékolták. Egy esetleges balkáni konfliktus keresztezte volna a Szovjetunió elleni háború előkészületeit. A Németországhoz szoros szálakkal fűződő Magyarország közeledését Jugoszláviához a német kormány nem ellenezte, sőt bizonyos mértékig maga kezdeményezte. A Jugoszlávia behálózása érdekében indított diplomáciai hadjárat első lépésének tartotta.

Teleki ily módon a gyakorlatban Hitlerék kezére játszott: elősegítette a német behatolást Délkelet-Európába. E következetlenség abból fakadt, hogy Teleki teljesen figyelmen kívül hagyta Magyarország reális nemzetközi erőviszonyait. Így pl. 1941. március 3-án leiratot küldött a londoni és washingtoni követeknek, amelyben Magyarország eljövendő külpolitikájának vonalvezetését vázolta. (126) Tervezetében felismerte, hogy a hitleri Németország fenyegető veszély Magyarország számára. Számolt azzal a lehetőséggel is, hogy a németek a háborút esetleg elveszítik. De mindebből nem jut egyéb következtetésre, mint hogy a háború után bekövetkező baloldal' és nemzetiségi előretörés veszélye és a Szovjetunió tekintélyének várható megnövekedése miatt a magyar kormány a lehetőségekhez mérten maradjon távol a konfliktusoktól, és végsőkig tartalékolja a rendszer védelmét szolgáló fegyveres erőit. Egyedül és kizárólag tehát az lebegett a szeme előtt, hogy az ellenforradalmi rendszert átmentse a nagy világkrízisen.

A németek 1940—1941 fordulóján egyre fenyegetőbben léptek fel Jugoszlávia ellen. A durva erőszak kilátásba helyezésével követelték, hogy a jugoszláv kormány csatlakozzék a

Háromhatalmi Egyezményhez, és országát engedje át felvonulási területnek Görögország és a Szovjetunió ellen. Az olasz csapatok balkáni veresége és az angolok előnyomulása ugyanis azzal a veszéllyel fenyegette a németeket, hogy elvágják őket a romániai kőolajforrásoktól, s ezzel a Szovjetunió ellen tervezett támadás elé súlyos akadályok hárulnak. A népellenes jugoszláv Cvetković-kormány behódolt a németeknek: 1941. március 25-én Jugoszlávia kormányképviselői Bécsben aláírták a szerződést, melyben csatlakoztak a Háromhatalmi Egyezményhez.

Ekkor azonban Jugoszlávia belpolitikai helyzetében döntő fordulat következett be. Elemi erejű népfelkelés robbant ki a németbarát kormány ellen, s ennek nyomán március 27-én nyugati orientációjú kormányzat került hatalomra. Több volt minisztert letartóztattak, Pál régensherceget, az államfőt pedig lemondásra kényszerítették.

Németország természetesen nem nézte tétlenül a jugoszláviai eseményeket. A vezérkar gyors előkészületeket tett, hogy a Görögország ellen tervezett támadást, amely a „Marita-akció" fedőnevet viselte, Jugoszláviára is kiterjessze. Kezdettől fogva számoltak Magyarország fegyveres részvételével. Március 27-én Hitler Sztójay Döme berlini követ útján levelet küldött Horthyhoz, amelyben kérte a német csapatok átvonulásának engedélyezését és a magyar csapatok Jugoszlávia elleni hadbalépését. Ennek fejében mindazon jugoszláviai területek visszacsatolását ígérte, amelyek 1919 előtt Magyarországhoz tartoztak.

A magyar kormány többsége egyetértett a Jugoszlávia elleni támadással, és a március 28-i Minisztertanács már számolt a közeli katonai beavatkozás lehetőségével. (127) Horthy március 28-i válaszlevelében közölte Hitlerrel, hogy Magyarország kész azonnal teljesíteni kívánságait. (128) Hitler megelégedéssel fogadta a magyar kormány döntését, és Sztójay előtt március 29-én megismételte korábbi ígéreteit. (129)

Teleki természetesen tudott Horthy beleegyező válaszáról, véleménye mégis különbözött a feltétlen és azonnali beavatkozást követelő vezérkar és kormánytöbbség álláspontjától. Teleki azt kívánta, Magyarország csak abban az esetben vegyen részt a Jugoszlávia elleni támadásban, ha ez nem vonja maga után, hogy a nyugati államokkal megszakad a diplomáciai kapcsolat. A nyugati kormányok véleményének kipuhatolása céljából március 30-án Teleki üzenetet küldött Londonba és Washingtonba, amelyben a következőket hangsúlyozta: Magyar-

országot nem hódító célok, hanem csak a Jugoszláviában élő magyar kisebbség „védelme" készteti a beavatkozásra, továbbá a Jugoszláviában történt események azt mutatják, hogy a nemzetiségek önállósulási törekvései folytán Jugoszlávia teljesen alkotóelemeire bomlik szét, s így Magyarország a már nem létező Jugoszláviával szemben vállalt szerződési kötelezettségei alól mentesül. Teleki „érveinek" alátámasztására Magyarországon koholt híreket terjesztettek egyes Jugoszláviában előforduló magyarellenes atrocitásokról, amelyeknek alaptalanságát — túlságosan későn — maga Teleki is elismerte. Ami az egységes jugoszláv állam belső széthullásának előjeleit illeti, ez esetben is a náci ötödik hadoszlop Berlinből vezényelt fokozódó aktivitása ismétlődött meg.

A német és magyar vezérkar eközben — Horthy elvi beleegyezése alapján — megkezdte a közös akció terveinek kidolgozását. Március 30-án a német vezérkar megbízásából Paulus tábornok Budapestre érkezett, és a Jugoszlávia elleni támadás részleteiben megegyezett a magyar vezérkarral. (130) A megállapodások kormányzati jóváhagyására április 1-én a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács ülésén került sor. Teleki ez alkalommal sem foglalt el egyértelműen visszautasító álláspontot a Jugoszlávia elleni támadással kapcsolatban, csak azt kívánta, hogy a tervezettnél kisebb haderővel, és csak a német támadás megindítása után néhány nappal később avatkozzon be Magyarország. Ezzel időt akart nyerni, arra számítva, hogy közben megérkezik a nyugati kormányok válasza — vagy a német hadsereg villámgyors akciója esetleg napok alatt végez Jugoszláviával, és így Magyarország hadüzenet és aktív katonai beavatkozás nélkül is megszállhatja a Hitler által ígért területeket.

Április 2-án megérkezett a nyugati válasz. Barcza György londoni követ közölte, hogy a német csapatoknak magyar területről végrehajtott támadása esetén Anglia megszakítja a diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal, a magyar hadsereg támadó fellépése esetén pedig hadat üzen Magyarországnak. Ez a válasz súlyosabb volt, mint amilyenre Teleki számított. Ő azt remélte, hogy a nyugati kormányok nem tekintik majd casus bellinek a „német kényszer alatt cselekvő" Magyarország beavatkozását, és így Magyarország a nyugati államokkal való szakítás nélkül is eleget tehet Németország iránti szövetségi kötelezettségének. Ez a lehetőség most összeomlott. Magyarország a két hadban álló koalíció közötti nyílt választásra kényszerült. A Horthy-fasizmus két évtizedes revizionista politikája, Hitler

Németországával fennálló szövetsége, valamint a fasiszta elemek többsége a magyar államapparátusban kétségtelenné tették a választást. Mindehhez járult a félelem, hogy a jugoszlávellenes agresszióban való közreműködés visszautasítása esetén a korábbi területi hódítások is veszendőbe mehetnek, sőt Magyarország német megszállás alá kerülhet. A magyar kormány túlnyomó többsége ezért még a nyugati hatalmakkal való összeütközés árán is ragaszkodott a Jugoszlávia elleni támadáshoz, illetőleg a német szövetséghez.

A bekövetkezett események Teleki Pál összes számításait és külpolitikai illúzióit elsöpörték. 1941. április 3-ára virradó éjjel, miután a helyzetből nem látott többé kivezető utat, főbelőtte magát. Halálában annak a politikai irányzatnak kiúttalansága és értelmetlensége nyert szimbolikus kifejezést, amelyik a német fasizmusnak tett sorozatos bel- és külpolitikai engedmények révén, a Horthy-rendszer antidemokratikus és népellenes politikájának töretlen folytatása mellett is fenntarthatónak hitte Magyarország önállóságát. Teleki Pál a korábbi években egyike volt azoknak a felelős magyar politikusoknak, akik Magyarország sorsát egyre szorosabban kapcsolták Németországhoz. A nagyon is kétes értékű területi „ajándékokat" elfogadta Hitler kezéből, s eközben a megvalósulással kecsegtető területi revízió miatt nem akarta tudomásul venni, hogy ezért Magyarországnak súlyos árat kell majd fizetnie. Halála, amelyet éveken át saját, belső ellentmondásokkal terhes politikájával önmaga készített elő, nem mentheti őt fel a felelősség súlya alól. Horthynak hátrahagyott búcsúlevelében (131) maga is elismeri személyes bűnösségét, mert noha tudta, hogy a Jugoszlávia ellen terjesztett vádakból egy szó sem igaz, beleegyezését adta a támadáshoz.

Teleki halála és a nyugati államok elutasító válasza megszeppenést okozott az uralkodó körök egy részében. Horthy gerinctelenségére éles fényt vet az a levél, amelyet április 3-án, Bartha honvédelmi miniszter útján, Hitlerhez intézett. (132) Ebben a levélben megemlíti Teleki öngyilkosságának „megrendítő" hatását, de szembeszegülni nem mer. Arra kéri Hitlert, hogy a magyar kormány jelenlegi kritikus helyzetének mérlegelése után „határozza meg a csapatainkra vonatkozó feladatokat". Gyáván meghunyászkodva újra felajánlotta tehát az ország területét és haderejét a Jugoszlávia elleni támadáshoz. A levél átnyújtása után Bartha hangsúlyozta Hitler előtt, hogy Teleki öngyilkossága semmiféle változást sem jelent a magyar

kormány azon elhatározásában, hogy Jugoszláviát megtámadja, de a támadás erkölcsi megalapozása érdekében a magyar kormány szükségesnek vélné, hogy bizonyos előfeltételeket kivárjon: önálló Horvátország kikiáltása, jugoszláv oldalról kiinduló provokációk stb. (134) Ezeket pedig igazán nem volt nehéz mesterségesen előidézni, s inkább csak a magyar közvéleményre való tekintettel tartották szükségesnek.

Horthy április 3-án Mussolininak is írt levelet (133), amelyben ugyan nem mondja ki nyíltan, de gondolatmenetéből következtetni lehet arra, hogy a magyar kormány szívesen visszatáncolt volna korábbi ígéreteitől. Magyarország rendkívül súlyos helyzetének hangoztatásával nyilvánvalóan Mussolini Hitlerrel szembeni mérséklő befolyását akarták elérni.

Miután a német csapatok április 4-én megkezdték az átvonulást Magyarországon, április 6-án Anglia megszakította a diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal (bár ezt hadüzenet egyelőre nem követte). Ez azonban már nem tántorította el a magyar kormányt a támadó hadműveletektől. Április 10-én Bárdossy László miniszterelnök és külügyminiszter körtáviratot intézett a nyugati és semleges államokban működő magyar követségekhez, amelyben megtévesztő módon azt hangsúlyozta, hogy Magyarország csak a délvidéki magyarság sorsa felett érzett aggodalom miatt vesz részt a támadásban. (135) Április 11-én hajnalban — miután április 10-én a németek horvátországi ügynökei Kvaternik és Pavelić kikiáltották az „önálló" Horvátországot — a magyar csapatok átlépték a jugoszláv határt, és birtokba vették a Bácska-vidéket, a baranyai háromszöget, majd a Muraközt is. A magyar csapatok délvidéki bevonulása, noha katonai ellenállásba alig ütközött, együttjárt az ott élő délszláv nemzetiségű és zsidó származású lakosság elleni terrorhadjárattal és a tömeges deportálással.

A demokratikus világközvélemény a legnagyobb felháborodással értesült Magyarország beavatkozásáról, amelynek — tekintettel a németek gyors előnyomulására — egyedüli célja a területrablás volt. Április 12-én a szovjet kormány nevében Visinszkij külügyi népbiztoshelyettes Kristóffy moszkvai követnek súlyos szemrehányásokat tett Magyarország szerződésszegő magatartása miatt, kijelentvén, hogy a Szovjetunióra rendkívül rossz benyomást tesz az a körülmény, hogy Magyarország olyan országot támadott meg, amellyel néhány hónappal előbb kötött örök barátsági szerződést. (136)

A magyar kormányhoz intézett komoly figyelmeztetés

ismét süket fülekre talált. A koncon való osztozkodás, a területi terjeszkedés újabb sikere csak növelte a magyar imperializmus mohóságát. Vérmes reményeikre jellemző, hogy ekkor már Fiume Magyarországhoz csatolásáról ábrándoztak. (137) De 1941. április 24-én, amikor Horthy németországi látogatása alkalmával a németek közölték a jugoszláv területek felosztására vonatkozó döntésüket, a magyar uralkodó köröknek nagy csalódással kellett tudomásul venniük, hogy a támadás előtt Magyarországnak ígért Bánátot a németek maguknak tartják meg.

A Jugoszlávia elleni agresszió tovább fokozta Magyarország nemzetközi elszigetelődését, és ezzel külpolitikai függőségét Németországtól. Tekintve a Jugoszlávia elleni támadás szoros összefüggését a Szovjetunió ellen tervezett háborúval — ez a lépés néhány hét múlva belesodorta Magyarországot a Szovjetunió elleni rablóháborúba.

MINISTERELNÖK
525/T.1933

Budapest, 1933 február 1.

Tisztelt Barátom!

Kérem a berlini követet a következőkre utasitani:

Minél előbb vegye fel az érintkezést tisztelgő látogatás formájában Hitler kancellárral. Adja át nevemben Hitler kancellárnak üdvözletemet és szerencsekivánatainat. Hivatkozzon arra, hogy 10 évvel ezelőtt Schaffner-Richter uron keresztül az elvközösség és világnézeti közösség alapján érintkezésben voltunk, és azóta is nagy figyelemmel nézem az ő pártjának és az ő személyének működését. Az a körülmény, hogy törvényes uton lett a hatalom birtokosa garanciát nyujt számára észnéinak reálpolitikai megvalositására, amihez én ujból és ujból sok szerencsét kivánok neki. Adjon kifejezést azon óhajomnak, hogy amint annakidején gondolatainkat kicseréltük, most már hivatalos állásban is tiszteljen meg azzal, hogy nexusban maradunk, miután meggyőződésem, hogy külpolitikailag és gazdaságpolitikailag cooperativ kell a két országnak eljárni. Hivja fel a figyelmét a leszerelési konferencián való szoros együttműködésre és különösen arra, hogy sajnálattal látom, hogy Magyarország és Németország között a kereskedelmi kapcsolatok meglehetősen lazák. Különösen érzékenyen érint engemet az, hogy Németország Magyarország mezőgazdasága számára nem áll abban a mértékben rendelkezésre, mint ahogy ezt a sorsközösségünk involválná.

Barátsággal

gróf Khuen Héderváry Károly urnak

Budapest.

Arra kérem, hogy elődje által kilátásba helyezett , a két ország gazdasági relációit tanulmányozni hivatott bizottság minél előbb jelenjen meg Magyarországon a tanulmányozásnak megkezdése céljából. Azt szeretném, hogy már juliusban egy olyan élénk forgalom induljon meg Németország felé és Németország felől, amely ezt a célt szolgálja.

Arra kérem Ő Excellenciáját, hogyha vannak differenciák bizonyos kérdésekben, azokat az igazi Rassenschützlerek őszinteségével ne hallgassuk el egymás előtt, hanem tisztázzuk azokat.

Követünk utasítsa a katonai attasét, hogy nevemben von Blomberg birodalmi hadügyi ministernek adja át üdvözletemet. A követ maga gondoskodjon arról, hogy Göring és Papen Ő Excelenciáknak bajtársi üdvözletem tolmácsoltassék.

Őszinte tiszteletem nyilvánításával

MAGY. ... Ürk. 33 II/2
306
Eloirat

306/1933
2/7

126

Budapest, 1941. március 3

TELEKI PÁL MINISZTERELNÖK TÁJÉKOZTATÓJA A LONDONI ÉS WASHINGTONI KÖVETEK SZÁMÁRA MAGYARORSZÁG ELJÖVENDŐ KÜLPOLITIKÁJÁRÓL

(Részlet)

Titkos!
Csak kebelbeli futárral!

A magyar kormánynak fő feladata ebben az európai háborúban az, hogy Magyarország katonai, anyagi és népi erejét a háború végéig konzerválja. Mindenáron távol kell maradnia a konfliktusban való részvételtől. A háború kimenetele kétséges. De minden eshetőségben Magyarországnak fontosabb, hogy megtépázatlanul álljon ott az európai konfliktus befejeződésének periódusában. Nagyon könnyen megtörténhetik, különösen Németország esetleges vereségének esetén vagy még Németország nem is egészen teljes veresége esetén, hogy a háború végén akár egész Európában, akár Európának ebben a keleti részében kaotikus állapotok állanak be, amelyek legnagyobb veszéllyel azon államokra fognak járni, amelyek védtelenek, amelyek anyagi eszközeiket és hadseregüket a konfliktus befejeződése előtt feláldozták. Magyarországot különböző veszélyek fenyegetik vagy fenyegethetik. Az orosz veszély, amely különösen Németország veresége esetén át fog nyúlni Szlovákiára, és Pozsonyig, az egész északi magyar határ mentén is jelentkezni fog. — A román veszély. A románoknak nyilatkozatai, magaviselete, atrocitásai bizonyíték, hogy Magyarország esetleges gyengeségét feltétlen felhasználnák egy betörésre, amelynek vérengző voltát a románok viselkedése és saját forradalmuk is eléggé világossá teszi. Az általános kommunista veszély, amely Európának ezt az egész részét, melyben Magyarország is fekszik, érheti. — A szlovák veszély. A szlovákok ugyan elenyészően gyengék velünk szemben, de ha mi teljesen fegyvertelenek és elesettek lennénk, ez is számíthat. És végül — bár ma a jugoszlávokkal jóban vagyunk, és barátságunk mindinkább erősödik, de nem utolsó sorban azért, mert bennünk barátságos és őket is alátámasztó erőt látnak, ezen erő összeomlása esetén

nekik is támadhatnak egyéb gondolataik. Mindezeknek következtében a magyar politika vezetőinek első, majdnem egyetlen feladata az, hogy Magyarországot épen és erőben megtartsák a háború végéig. Kockáztatni az országot, fiatalságunkat, hadierőnket csak önmagunkért szabad és *senki* másért . . .

A magyar kormánynak másik fő feladata az, hogy a magyarság nemzeti érzését és ezzel kapcsolatosan szabadságszeretetét, függetlensége fenntartásáért való áldozatkészségét, nemzeti gondolkodásunk fenntartását mindenféle idegen eszmével szemben is fenntartsa. Mert hiszen ma nemcsak Magyarországon, de Európa minden kis államában ez a fő, és ez ma, a nagyhatalmak konfliktusa alatt, az egyedül lehető. Mert a nagyhatalmak — egyik úgy, mint a másik —, amikor saját vitális érdekeikért küzdenek, nem érnek rá és nem is szándékoznak, és nem is természetük fehér kesztyűt húzni külön arra, hogy a kis államokkal foglalkozzanak. A magyar kormány igen jól tudja, hogy mit kell tennie arra, hogy a magyar nemzetnek önfenntartási erejét, függetlenségéért való áldozatkészségét, nemzeti érzését fenntartsa, és igen jó szeme van arra, hogy megítélje, hogy ezek a magyar társadalmat milyen mélységesen áthatják, és hogy ebből a megfelelő erőt, illetve biztonságot merítse a cselekedeteihez.

A nagyhatalmak, sajnos, nem mélyednek el a kisebbek sajátos helyzetének és körülményeinek megítélésében. Ugyanazt várják el a különböző kis államoktól, és ugyanazt követelik, tekintet nélkül a helyzetek különbözőségére. És nem veszik tekintetbe azt, hogy ezeknek a kis államoknak is van saját életük, saját érdekük, és ha nem kívánnak az egyik állam szolgája lenni, nem kívánnak a másiké sem lenni. Amidőn az angol követ a múlt nyár folyamán — tehát még Besszarábia elfoglalása és a magyar—román konfliktus előtt — figyelmeztette a magyar miniszterelnököt, hogy ha a németek átvonulnak Magyarországon Románia ellen, oly államot fognak megtámadni, amelyet Anglia garantált, a miniszterelnök ezt rendkívül zokon vette azért, mert Magyarország semmibevételét látta abban, hogy nem vették tekintetbe sajátos helyzetünket, és sértette mint kis állam miniszterelnökét az a bánásmód, amely a kis államokat nem egymástól különböző élőlényeknek, hanem egyforma sakkfiguráknak nézi. Amidőn Németország csapatainak átengedését kérte lengyelországi győzelmeinek tetőfokán az akkor még sokkal gyengébb Magyarországtól Lengyelország ellen, Magyarország ezt megtagadta. Megtagadta, annak elle-

nére, hogy a lengyel kormány nem viselkedett túlságosan magyarbarát módon, de megtagadta azért, mert a magyar és lengyel nemzetek között ősi történelmi kapcsolat és szimpátia volt. És megtagadta nyíltan azzal az okadatolással, hogy ilyen cselekedet nemzeti becsületével nem fér össze. Ha azt kérte volna valaki Magyarországtól, hogy Jugoszlávia, Bulgária, Törökország ellen ne engedjen csapatokat felvonulni vagy átmenni, ezt Magyarország megértette volna, és erről lehetett volna beszélni. De Magyarországtól azt kérni, hogy Románia ellen ne engedjen átvonulni csapatokat — bárkinek a csapatait, legyen az Németország, Mexikó vagy Svédország —, Magyarország helyzetének s a magyar nemzetnek oly félreismerését jelenti, amely sértő és lenéző egyszerre, mert nem létezik egyetlen magyar, aki Romániát bárkivel szemben testével védené.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1941. 41. t.

127

Budapest, 1941. március 28

RÉSZLET A MINISZTERTANÁCS 1941. MÁRCIUS 28-I ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A külügyminiszter úr tájékoztatja a Minisztertanácsot a belgrádi eseményekről. Pál jugoszláv herceget és a régenstanácsot lemondatta egy tábornok vezetése alatt álló csoport. Cvetković miniszterelnököt és Cincar-Marković külügyminisztert állítólag letartóztatták. Tengelyellenes, így szerb nacionalisták részvételével alakult meg Simović tábornok kormánya, amely II. Péter néven a 17 éves trónörököst királlyá kiáltotta ki. Pál régensherceg elhagyta Jugoszláviát. Hiteles információink nincsenek. A jugoszláv hadsereg angol szimpátiákat hangoztatott, és angol befolyás alatt állott. A közvélemény is a Cvetković-kormány ellen fordult. Nagy szerepet játszott itt a szerb nemzeti egyház faji öntudata. Angol, francia és amerikai támogatás hozta létre Jugoszláviát. Angol és orosz propaganda igen erősen dolgozott. A belgrádi városparancsnok is a mozgalom mögött volt. Ezzel szemben a jugoszláv kormány tagjai közül azok, akik a németbarát irányzat hívei voltak, nem elég bátran

képviselték a németbarát irányzatot. A németek a Háromhatalmi Egyezményhez való csatlakozást kívánták, de ezért viszont kijelentették, hogy a maguk részéről tiszteletben tartják Jugoszlávia területét és határait, és kijelentették, hogy nem kívánnák, hogy a német csapatszállítások Jugoszlávia területén keresztül történjenek. A hosszan tartó huzavona meghagyta a lehetőséget a tengelyhatalmak elleni agitációra. A jugoszláviai nagy fordulatot a tengelyellenes államok a német diplomácia kudarcának tüntették fel.

A jelek szerint a horvátság, amely német kultúrán nőtt fel, nem akar áldozatul esni a belgrádi szerb nacionalisták provokációinak. Ezért számítani lehet egy szétesési processzusra, hasonlóképpen, amint az Csehszlovákia esetében történt. Igen erős kommunista propaganda is folyik Jugoszláviában. A jugoszláviai események folyományaképpen, amelyek régi ellenségeinket, az 1914-i világháborút előidéző politika követőit juttatta kormányra, a német kormány a közeljövőben nagy elhatározások előtt fog állani. Ennek kapcsán ismerteti Hitler vezér és kancellárnak a Kormányzó Úr Őfőméltóságához intézett szóbeli üzenetét, amelyet berlini követünk nyújtott át. A Kormányzó Úr Őfőméltósága köszönetének adott kifejezést, és egy esetleges katonai akció tekintetében rámutatott arra, hogy katonai feladat lesz annak mértékét és taktikáját megbeszélni.

Tudomásul vétetik.

A külügyminiszter úr tájékoztatást ad Hitler vezér és kancellárnál és von Ribbentrop német birodalmi külügyminiszternél Münchenben tett hivatalos bemutatkozó látogatásáról. Azon szívélyes fogadtatás, amelyben részesült, azon megbecsülésnek kifejezője volt, amelyet Magyarország azzal ért el, hogy önként csatlakozott a Háromhatalmi Egyezményhez, és a német csapatok átvonulását megengedte. A német hivatalos tényezők hangoztatták, hogy a háborút máris megnyerték, most már csak a „Liquiderung des Krieges"[1] van hátra. A németek kénytelenek rendet csinálni a Balkánon. Szalonikinak 1918-as emléke[2] kísért, és azért a németek onnan ki fogják űzni az angolokat.

---

[1] A háború befejezése.

[2] 1918. szeptember 15-én az antant-csapatok Szalonikiből kiindulva átlalános támadást indítottak a Központi Hatalmak haderői ellen. Néhány nap alatt szétverték a bolgár hadsereget, s ennek következtében Bulgária szeptember 21-én kapitulált.

Ribbentrop birodalmi külügyminiszter felemlítette a magyar—román viszony kedvezőtlen alakulását, és ennek kapcsán Antonescu tábornok panaszait. Majd kitért a magyarországi németség sorsára. Ribbentropnak olyan információi vannak, amelyek szerint a magyar helyi hatóságok nem tanúsítanak elég megértést, és ennek következménye volna az, hogy a magyarországi német népcsoport nem tudja elérni a népi érvényesülés teljességét. A külügyminiszter úr mindezen felvetett kérdésekre adott válaszairól tájékoztatja a Minisztertanácsot.

A miniszterelnök úr hálás köszönetének ad kifejezést a Minisztertanács nevében a külügyminiszter úr kimerítő tájékoztatásáért.

A Minisztertanács egyhangúlag helyeslőleg tudomásul veszi a külügyminiszter úrnak müncheni hivatalos útjáról tett beszámolóját.

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 1941. március 28.

Az 1941. április 3-án elhunyt Teleki Pál miniszterelnök helyett a jegyzőkönyvet Bárdossy László külügyminiszter hitelesítette.

128

Budapest, 1941. március 28

HORTHY MIKLÓS LEVELE HITLERHEZ

Kegyelmes uramnak Sztójay követ útján közvetített üzenetét a legmelegebben köszönöm. Én magamat Németországgal szemben teljesen lekötelezve érzem. A magyar nemzet a múltban mindig a Német Birodalom oldalán állott, és így ma is szilárd elhatározása — sorsközösségünk tudatában —, hogy ezt a politikai vonalat követi, és erejének megfelelően változatlan hűséggel kitart a Német Birodalom mellett.

Azok a területi igények, amelyekre Nagyméltóságod üzenetében célozni szíves volt, fennállanak és teljesítésre várnak.

Kormányom ezeket az igényeket *Nagyméltóságod által ajánlott* Jugoszláviához való közeledés során sohasem titkolta el, és ehhez a lehetőséget fenntartotta a baráti szerződés 2. paragrafusában.

Nagyméltóságod szíves volt Sztójay követnek kilátásba helyezni azt, hogy a haderő főparancsnoksága a magyar hadvezetőséggel fel fogja venni az érintkezést. Ez elé az érintkezés elé őszinte elégtétellel tekintek.

Az utóbbi napokban Jugoszláviában lezajlott események megfigyelése arra mutat, hogy Jugoszlávia bizonyos szovjet-orosz befolyás nélkül aligha tévedt volna erre a lépésre. Az ezáltal keletkezett helyzet leleplezi az orosz törekvések körvonalait, melyek a közös szláv alap szolgálatában állanak. Ezenkívül tekintetbe kell még venni az orosz államvezetés állandóan ellenséges érzelmeit.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló nagyrabecsülésem nyilvánítását

Horthy Miklós s. k.

A levél szövege megtalálható: Nagybaczoni Nagy Vilmos: Végzetes esztendők. 1938—1945. Kormendy. 61—62. old.

129

Berlin, 1941. március 29

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA BÁRDOSSY LÁSZLÓ KÜLÜGYMINISZTERNEK

Statissime!

5997/65. sz. *Szigorúan bizalmas!*

Birodalmi kancellárnak folyó hó 28-án 19 óra 30 perckor átadtam Kormányzó Úr Őfőméltósága levelét. Hitler meleg köszönetét fejezte ki levélért, és kért, hogy tolmácsoljam Kormányzó Úr Őfőméltóságának őszinte örömét, hogy üzenetére ily pozitív értelemben foglalt állást. Úgy láttam, hogy ez mély benyomást tett reá.

Ennek kapcsán hangoztatta magyar—német sorsközösséget és barátságot, valamint meggyőződését, hogy visszaszerezzük legértékesebb területeinket, aminek ő őszintén örülni fog.

Teljesen egyetért Kormányzó Úr Őfőméltósága azon nézetével, hogy Moszkva erős szerepet játszik Belgrádban.

Kifejtette, hogy el akarta kerülni Balkánon komplikáció-

kat. Őszintén sajnálja, hogy ezeknek emberáldozata lesz, de úgy látszik, hogy mégsem kerülhető el, hogy itt egyszer végleges rendezés legyen, és hogy az igazság győzzön, aminek folytán két baráti állam, azaz Magyarország és Bulgária jogaikhoz fognak jutni.

Kifejtettem Nagyméltóságod elgondolásait Horvátországot illetőleg. Szerinte legmegfelelőbbnek látszik, ha az megfelelő formában Magyarországhoz orientálódnék. Kiemeltem plage-t[3] és szabadkikötőt. Ennek kapcsán megismételte erre vonatkozólag f. hó 27-i álláspontját.[4]

Beszélgetés igen jó hangnemben folyt.

Megemlítette belgrádi kilengéseket. Megjegyezte, hogy ki kell pusztítani ezen pánszláv darázsfészket, mert szerinte, orosz—jugoszláv pánszláv törekvések egyaránt veszélyeztetik Németország és Magyarország jövőjét, és ennélfogva, talán szükségképpen is úgy alakul a helyzet, hogy Jugoszláviát szét kell darabolni.

Beszélgetésünk folyamán azon határozott impressziót szereztem, hogy jugoszláviai konfliktusnak békés úton való megoldására alig van remény.

Sztójay

Megfejtett számjeltávirat. — OL Kum. res. pol. 1941. 24. t. 2127. sz

---

130

RÉSZLET PAULUS NÉMET TÁBORNAGYNAK A NÜRNBERGI HÁBORÚS FŐBŰNÖSÖK PERÉBEN ELHANGZOTT VALLOMÁSÁBÓL

„. . . Magyarországot illetően egy további pont: a jugoszláviai helyzet kifejlődésének következtében Hitler 1941 március végén elhatározta, hogy ez utóbbi országot megtámadja. Március 27-én vagy 28-án Berlinbe rendeltek a birodalmi kancellári hivatalba, ahol éppen egy konferencia folyt Hitler, Keitel és Jodl között, amelyen a hadsereg főparancsnoka és vezérkari

[3] Partvidéket.

[4] Sztójayval március 27-én folytatott beszelgetése alkalmával Hitler ígéretet tett, hogy a Jugoszlávia elleni támadásban való részvétel esetén Fiumét szabadkikotóként használhatná Magyarország is.

főnöke is részt vett. Érkezésemkor Halder tábornok, a hadsereg vezérkarának főnöke tájékoztatott arról, hogy Hitler elszánta magát Jugoszlávia megtámadására abból a célból, hogy a görögországi hadműveletek alkalmával elhárítsa az oldalbatámadás veszélyét, valamint, hogy elfoglalja a Belgrádból Nišen keresztül délre vezető vasútvonalat és végül, hogy jobbszárnya kezdettől fogva szabad legyen a „Barbarossa-terv"[5] számára.

Megbíztak engem, hogy a hadsereg néhány erre illetékes vezérkari tisztjének kíséretében utazzam Bécsbe, hogy a német parancsnokságoknak a megfelelő parancsokat továbbítsam és tájékoztassam őket, majd amilyen gyorsan csak lehet, utazzam tovább Budapestre a magyar vezérkarhoz, hogy a német csapatoknak Magyarország területén való felvonulása és a magyar csapatoknak a Jugoszlávia elleni támadásban való részvétele kérdésében megegyezzem.

Március 30-án reggel érkeztem Budapestre, és azonnal tárgyalásokat kezdtem Werth tábornok magyar vezérkari főnökkel és László ezredessel, a vezérkar hadműveleti osztályának vezetőjével. A megbeszélések akadály nélkül folytak, és gyorsan a kívánt eredményre vezettek. Az eredményt a térképek mutatták. Az a térkép, amelyet nekem a magyar vezérkar átadott, nemcsak a Jugoszlávia elleni támadásra összevont csapatok elhelyezését mutatta, hanem a kárpát-ukrajnai határon való erőcsoportosítást is. Ez a csoport hátvéd volt a Szovjetunióval szemben. Ennek a harccsoportnak a jelenléte annak bizonyítéka volt, hogy magyar részről az a vélemény alakult ki, hogy Németországnak Jugoszlávia elleni támadását a Szovjetunió minden körülmények között agressziós tettnek tekinti..."

A német nyelvű szöveg megtalálható: Háborús főbűnösök pere. VII. köt. 263—264. old.

[5] Lásd e kötet 138. sz. iratát.

131

Budapest, 1941. április 3

TELEKI PÁL MINISZTERELNÖK BÚCSÚLEVELE HORTHY MIKLÓSHOZ

Főméltóságú Úr!

Szószegők lettünk — gyávaságból, — a mohácsi beszéden[6] alapuló örök béke szerződéssel szemben. A nemzet érzi, és mi odadobtuk becsületét.

A gazemberek oldalára álltunk — mert a mondvacsinált atrocitásokból egy szó sem igaz! Sem a magyarok ellen, de még a németek ellen sem! Hullarablók leszünk! a legpocsékabb nemzet. Nem tartottalak vissza. Bűnös vagyok.

Teleki Pál

Budapest, 1941. április 3

TELEKI PÁL MINISZTERELNÖK LEMONDÓLEVELE

Főméltóságú Úr!

Ha cselekedetem nem is sikerülne teljesen, és még élnék, ezennel lemondok.

Mély tisztelettel
Teleki Pál

Eredeti tisztázat. — Horthy kabinetirodájának anyaga.

---

[6] 1920. augusztus 29-én, a mohácsi csata 400. évfordulóján Horthy Miklós ünnepi beszédet mondott, amelyben a szerb—magyar harcok emlékeit idézve, a két ország érdekkozösségét hangsúlyozta. A mohácsi beszédnek Jugoszláviával szemben hangoztatott békülékeny kitételei a kisantant megbontását célozták. A magyar kormány felkínálkozása Jugoszláviában nem talált kedvező fogadtatásra.

Budapest, 1941. április 3

HORTHY MIKLÓS LEVELE HITLERHEZ

Excellenciás Uram!

Gróf Teleki miniszterelnök ma éjszaka főbelőtte magát, és meghalt.

A túlzásba vitt becsületesség, a tisztaság szimbóluma volt ő, kötelességei ellátásában lelkiismeretes, nagy műveltségű politikus, tudós. A kimerítő munka és a kegyetlen események súlya alatt nem tudott már más kivezető utat találni.

Egy levelet hagyott hátra, amelyben azt írja nekem, hogy nagy teherként súlyosodik lelkiismeretére az a tény, hogy az elnökletemmel tegnapelőtt este tartott minisztertanácsi ülésen, amelyen a vezérkar főnöke is jelen volt, ő nem tanúsított kellő ellenállást a Jugoszláviát illető kérdéssel kapcsolatban. Nem használta ki kellőképpen az alkalmat, holott a nemrégen megkötött barátsági szerződés is kötelezte volna, s így szinte hullarablókká változtunk. Ugyanakkor úgy érezte, hogy súlyos veszély fenyeget minket az oroszok és a románok részéről. Tudta, hogy ennek a veszélynek elhárítására a magyar népnek, figyelembe véve a rossz időjárás miatt már amúgy is igen súlyos élelmiszerellátási helyzetét, a végsőkig takarékoskodnia kell mind emberanyagával, mind hadieszközeivel.

Azon az ülésen én is azon a véleményen voltam, hogy tekintettel a nemrég megkötött barátsági szerződésre, legalább a látszatot meg kellene mentenünk. A végén azonban mindannyian megegyeztünk abban, hogy a német csapatok bevonulásával Horvátországot elszakítják a jugoszláv államtól, s így a Jugoszláv Királyság, mint szerződő fél, amúgy is megszűnik létezni.

Teleki gróf annak a lelkiismereti válságnak esett áldozatul, amelyet vele együtt az egész nemzet átérez.

Nem kételkedem abban, hogy Excellenciád meg fogja érteni, mennyire mélységesen megrázott engem s az egész magyar nemzetet ez a tragikus esemény.

A március 28-án kelt levelemben kifejtetteknek megfelelően megtörténtek a katonai előkészületek. De a lelkiismereti konfliktus, amelynek súlya ránk nehezedik, valamint a súlyos helyzet, amelynek fennállását semmi sem bizonyítja jobban,

mint a miniszterelnök öngyilkossága, annak a kérésnek előterjesztésére kényszerít minket, hogy a Német Főparancsnokság határozza meg a csapatainkra vonatkozó feladatokat, lehetőleg oly módon, hogy azok mindenkor összeegyeztethetők legyenek lelkiismeretünkkel.

Felesleges hangsúlyoznom, hogy mint eddig is, továbbra is készséges híve vagyok Excellenciás Uramnak.

Horthy s. k.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1941. 16. t.

133

Budapest, 1941. április 3

HORTHY MIKLÓS LEVELE MUSSOLINIHOZ

Van szerencsém Nagyméltóságodat az alábbiakban tájékoztatni a március 27-i jugoszláv rezsimváltozásnak kihatásairól a magyar politikára és Magyarország helyzetére.

Március 27-én délelőtt fél tíz órakor Hitler kancellár magához kérette berlini követemet, és közölte vele azt, hogy a jugoszláv események következtében elérkezett az a pillanat, amikor Magyarország Jugoszlávia elleni revíziós igényeit megvalósíthatja, mégpedig olyképpen, hogy a németek oldalán elintézzük a jugoszláv kérdést.

Sztójay követ még aznap Budapestre repülve jelentette nekem a birodalmi kancellárnak közléseit.

A birodalmi kancellár által üzentekre a másolatban és fordításban mellékelt, március 28-ról keltezett levélben válaszoltam.[7] Ebben a levélben hálás köszönetemet fejeztem ki az üzenetért, hangsúlyoztam, hogy területi követelések fennállanak, céloztam a birodalmi kancellár tanácsára létrejött közeledésre Jugoszlávia felé, ami a barátsági szerződésben jutott kifejezésre, de felhívtam a kancellár figyelmét arra, hogy nem téveszthetjük szem elől azon veszélyt, amely minket orosz és román részről fenyeget.

Ezen levél átadása után Budapestre jött egy német tábor-

[7] Lásd e kötet 128. sz. iratát.

nok,[8] hogy a Jugoszlávia elleni magyar beavatkozásnak részleteit a magyar vezérkarral megbeszélje. Április hó 1-én egy Minisztertanácson, amelyen magam is részt vettem, részletekbe menően megtárgyaltuk Magyarországnak rendkívül nehéz morális helyzetét, amely a csak nemrég érvénybe lépett magyar—jugoszláv örök barátsági szerződés következtében adódott elő, továbbá Magyarország esetleges beavatkozásának körülményeit, különösen tekintetbe véve az elemi károk által okozott rendkívül nagy ellátási nehézségeket és azok kihatásait a mozgósított hadseregre. Döntés ezen a Minisztertanácson nem történt, de szükségesnek mutatkozott, hogy a magyar fegyveres beavatkozás bizonyos részletei a németekkel még tisztáztassanak.

Egy nappal a Minisztertanács után Teleki gróf miniszterelnök, aki Nagyméltóságodat annyira tisztelte és becsülte, véget vetett életének. Teleki gróf tragikus halála, amelynek okát csakis egy rendkívüli lelkiismereti konfliktusban látom, mélyen megrendített engem és az egész magyar nemzetet. Teleki gróf a közvetlenül halála előtt hozzám írt levelében vázolja azokat a körülményeket, melyek a Jugoszláviával kötött barátsági paktumból kifolyólag lelkiismeretét terhelik.

Nagyméltóságod, aki oly jól ismeri a magyar lelkületet, megérti, hogy Teleki gróf öngyilkossága kifejezője volt annak a lelkiismereti konfliktusnak, amely nemcsak az ő halálát okozta, hanem amelyet az egész magyar nemzet vele együtt érez. Ebből a meggondolásból kiindulva, és átérezve azt a történelmi felelősséget, amely a mai időben engem és kormányom minden tagját terheli, a másolatban és fordításban mellékelt levelet intéztem Hitler birodalmi kancellárhoz.[9]

Kérem Nagyméltóságodat, hogy ezen rendkívül nehéz időben hazám és népem iránt ugyanazon megértést és jóindulatot mutassa, amelyben Nagyméltóságod minket mindig részesített.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem kifejezését.

Horthy Miklós s. k.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1941. 24. t. ad. 556. sz.

---

[8] Paulus.
[9] Lásd e kötet 132. sz. iratát.

Berlin, 1941. április 6

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET JELENTÉSE BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKNEK ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTERNEK

42/pol.—1941. *Titkos!*

A birodalmi kancellárnak a jugoszláviai revízió tekintetében március hó 27-én közölt, a Kormányzó Úr Őfőméltóságának szóló szóbeli üzenetét még aznap délután jelentettem a Főméltóságú Úrnak Nagyméltóságod jelenlétében (az erre vonatkozó írásbeli jelentést Budapesten írtam meg, ott lett sokszorosítva, és kérem azt 41/pol. számmal ellátni és két másolati példányt, 5 példány lett másolva, nekem az irattáram részére megküldeni).[10]

A Kormányzó Úr Őfőméltósága írásbeli válaszát (levelét) március hó 28-án este adtam át a birodalmi kancellárnak. Utóbbinak ezen levélre való üzeneteit még aznap este táviratilag jelentettem Nagyméltóságodnak.[11] Ezen jelentésemhez még csak azt óhajtanám hozzáfűzni, hogy a Führer ez alkalommal rendkívüli meleg szavakban nyilatkozott a „végre megint teljesen helyreállt magyar—német baráti viszonyról és az évszázados sorsközösségről, mely akárhogy is alakul a történelem, mindig csak összeköt bennünket".

Célzott még arra, hogy a közelmúltban voltak közöttünk némi múló és ismétlődő nézeteltérések, de hogy ezeknek, meggyőződése szerint, vége lesz, és hogy egymás mellett haladva Magyarországnak szép és nagy jövője fog alakulni.

A Kormányzó Úr Őfőméltósága levelének tartalma, legalábbis általánosságban, vezető körökben elég hamar elterjedt.

Azóta a különböző fogadások alkalmával több miniszter (Frick, Rosenberg, Rust), államtitkár és magasrangú tábornok feltűnő melegséggel üdvözöltek. Egyhangúlag és leplezetlen megelégedéssel s örömmel hangsúlyozták, hogy ezek után végre helyreállt megint Magyarország és Németország között a régi, sorsközösségen alapuló baráti viszony, valamint a régi fegyverbarátság. A Propaganda Minisztérium egy magas rangú hivatalnoka ennek kapcsán azon nézetének is adott kifejezést, hogy

[10] A hivatkozott jelentést nem találtuk meg. Tartalmára Horthy emlékirataiból következtetünk.

[11] Lásd e kötet 129. sz. iratát.

a Harmadik Birodalommal való fegyverbarátság lesz az, ami új és biztos alapokra fogja fektetni a magyar—német viszonyt.

A március 27—28-i budapesti jelentéstételem óta kialakuló helyzetben erős megrázkódtatást okozott gróf Teleki Pál miniszterelnök úr hirtelen elhalálozása, s nagy jelentőségű volt vitéz Bartha tábornagy honvédelmi miniszter április hó 4-i látogatása.

A miniszterelnök halála határozottan mély benyomást tett itt. A sajtómegnyilatkozásokról külön szám alatt jelentek. Halálának tragikus volta pedig a legkülönböző kombinációkra adott alkalmat, ezekről Nagyméltóságod bizonyára tájékoztatva van.

Vitéz Bartha honvédelmi miniszter úr missziójáról és ennek eredményéről Nagyméltóságod tájékoztatva van, erről részleteiben nem is számolhatok be, mert azon levél pontos tartalmáról, melyet a miniszter úr április 4-én a birodalmi kancellárnak jelenlétemben átadott, nem vagyok tájékoztatva. A Führernek lepecsételt válaszlevelébe pedig, melyet Bartha miniszter április 5-én vitt vissza Budapestre a Kormányzó Úr Őfőméltóságának, természetesen nem tekinthettem be. E jelentésemben tehát csak arra szorítkozhatom, hogy ismertessem Nagyméltóságoddal a Führer és közöttünk lefolyt beszélgetésünk tartalmát.

Miután a Führer a Kormányzó Úr Őfőméltósága levelét elolvasta, a honvédelmi miniszter szóbelileg kiegészítette azt avval, hogy leszögezte, miszerint a magyar beavatkozás a Jugoszláviával fennálló barátsági szerződés következtében csak az esetben volna lehetséges, ha egy casus belli konstatáltatnék. Egy ilyen, a magyar kormány nézete szerint, az volna, ha a jugoszlávok megtámadnák vagy a német, vagy a magyar csapatokat, illetőleg ha sikerülne ily konfliktust kiprovokálni. Avagy, ha a horvátok, illetőleg tekintetbe jövő horvát politikusok, például Zágrábban kimondanák Horvátország függetlenségét és elszakadását Jugoszláviától, mely esetben magától megdől az említett barátsági szerződés.

A birodalmi kancellár teljes megértéssel vette e fejtegetést, és megjegyezte, hogy a kormányzói kéziratban foglaltakat át fogja gondolni, és a már amúgy is tervezett levelében reflektálni fog Őfőméltóságának ezen soraira is.

Ezután őszinte és mély részvétének adott kifejezést gróf Teleki Pál miniszterelnök úr tragikus elhalálozásáról. A továbbiakban azonban kifejtette, hogy nézete szerint, különösképpen a jelenlegi történelmi időkben, a nemzetek érdeke és sorsa minde-

nek felett áll. Ennek minden egyéni érzelemnek és sorsnak alá kell hogy vesse magát — bármi tragikus is legyen az.

Ami a casus belli kérdését illeti, a birodalmi kancellár azon nézetének adott kifejezést, hogy ez tulajdonképpen már be is állt, legalábbis Németország részére, mert a jugoszlávok de facto máris megszegték a hármas paktumhoz való csatlakozási szerződésüket. Ő hónapokon át személyesen tárgyalt a jugoszláv kormánnyal, Živković és Cincar-Marković-csal, valamint Pál régensherceggel, aki őt a Berghofon felkereste. Nem kényszerített rájuk semmit sem, sőt ellenkezőleg, összes követeléseiket koncedálta. Nemcsak hogy Jugoszlávia területi integritását respektálta, de igéretet tett területi kiegészítésekre is. S amikor a jugoszlávok Szaloniki kikötőjével nem elégedtek meg, s az egész területét is kívánták, ehhez is hozzájárult, sőt kívánságukra ezt *írásban* is biztosította nekik.

Végül ahhoz is megadta hozzájárulását, hogy a hármas paktumban foglalt azon kötelezettséget, hogy egy újonnan támadólag fellépő ellenféllel szemben háborús viszonyba lép a csatlakozó állam is, a jugoszlávokra nézve nem tartja kötelezőnek.

A Führer szerint többet igazán nem követelhettek a jugoszlávok. És dacára mindezeknek, a szerződés aláírásának napja után, egy illegális alapon, puccsszerűen a hatalmat a kezébe ragadó kormány elkergeti az államfőt, elcsapja és lecsukja azon minisztereket, akik a paktumot aláírták. Egyúttal általános mozgósítást rendeltek el, és a hivatalos német személyiségeket inzultálták, s a bűntettek sorozatát követték el német állampolgárok ellen. Ő, azaz a birodalmi kancellár, jéghidegen és azonnal levonta ezekből az összes konzekvenciákat. Meg fogja semmisíteni Jugoszláviát, ezáltal igazságot is szolgáltat 1914-ért, és ki fogja égetni azon szerb gyilkos klikket, mely a balkáni helyzetet állandóan nyugtalanítja. Még ha a mostani kormány megegyezést keresne, ő ezt nem fogadhatná el, mert nem bízhat többé semmiféle jugoszláv ígéretben. Hadseregével a Görögországban megjelent angolok ellen kell operálnia,[12] mert egy új szaloniki front kialakulását nem tűrheti, de éppúgy nem tűrheti háta mögött e bizonytalan helyzetet.

Ismételte azon nézetét, hogy a casus belli tulajdonképpen beállt már, úgy Németország, de Magyarországra nézve is, de

[12] Miután 1940 októberében Olaszország megtámadta Görögországot, a görög kormány egyetértésével 1941 márciusában angol légi és szárazföldi alakulatok szálltak partra Krétán és más görög szigeteken. Mintegy 60 000 főből álló angol haderőt szállítottak át Észak-Afrikából Görögországba.

hangsúlyozta, hogy megérti teljesen a magyar álláspontot, s foglalkozni fog a magyar elgondolással. Kifejtette ennek kapcsán, hogy a horvát elszakadás és autonómia kérdésével már amúgy is foglalkozott, de Maček, aki napokig habozott, s nem ment Belgrádba, most úgy látszik mégis belépett a kormányba. Ez alkalomból újból és leghatározottabban kijelentette a birodalmi kancellár, mint ahogy azt a múltkori március hó 27-i beszélgetésem folytán is tette, hogy ő Horvátországra semmi tekintetben nem tart igényt. Csakis azon kis területet fogja visszacsatolni, mely Karintiához és Stájerországhoz tartozott. Megjegyezte még, hogy dacára annak, hogy egyes horvát politikusok hasonló megoldást javasoltak neki, mint a szlovákiai státus, ő ezt mereven visszautasította.

Horvátország legyen autonóm, és orientálódjon lehetőleg Magyarországhoz.

Egyúttal megismételte azon nézetét, hogy a Német Birodalomnak elég az Északi- és Keleti-tenger. Az Adriára nincsen szüksége. Sőt ennek birtoklása káros kihatású lenne az egységes birodalomra, mert a déli részek délfelé gravitálnának, és idővel biztosan megint elszakadási tendenciák keletkeznének.

Ezután visszatért a Führer a jugoszláv közös akcióra, illetőleg a magyar revízió kérdésére. Elgondolása szerint a katonai együttműködés úgy alakulhatna, hogy a Kormányzó Úr Őfőméltósága természetesen teljesen önállóan vezetné a magyar hadsereget. Ő, azaz Hitler, az egységes cselekvés szempontjából, illetőleg ennek biztosítása érdekében csak javaslatokat tenne, és mindenképpen azon volna, hogy a Kormányzó Úr Őfőméltósága személye mint honfoglaló a magyar önálló királyság presztizse érdekében is magasan kidomborodjon. Ennek kapcsán újból igen melegen emlékezett meg Őfőméltóságáról és a magyar királyságról.

Úgy mint múltkor, megemlítette most is a Bánátot és Bácskát, mely értékes területek visszaszerzésével Magyarország gazdaságilag is lényegesen gyarapodna.

A fentiek után a birodalmi kancellár rátért az általános helyzet rövid vázolására. Utalt arra, hogy ahol a német haderő megjelenik, az angolok vereséget szenvednek.

A Bengázit épp most vették vissza a német csapatok. Kiemelte ennek kapcsán a repülők harci erejét szárazföldi célok ellen, így például már egyedül a repülőknek sikerült szívós és folytonos lecsapással az angolok további előrenyomulását Líbiában megállítani, míg a páncélosok beérkeztek, akik azonnal

Főméltóságú Úr!

Szószegők lettünk – gyávaságból, – a mohácsi beszéden alapuló örökbéke szerződéssel szemben. A nemzet érzi és mi odadobtuk becsületét.

A gazemberek oldalára álltunk – mert a mondvacsinált atrocitásokból egy szó sem igaz! Sem a magyarok ellen, de még a németek ellen sem! Hullarablók leszünk! a legpocsékabb nemzet.

Nem tartottalak vissza. Bűnös vagyok.

Teleki Pál

1941 ápr. 3

Főméltóságú Úr,

Ha cselekedetem
nem is sikerülne tel-
jesen és szép élnék, ezen-
nel lemondok.

Mély tisztelettel

Teleki

1941. ápr. 3.

vissza is szorították az angolokat. Itt megjegyezte, hogy már tavaly ősszel ajánlott fel a Ducénak segédcsapatokat a líbiai harctérre, de akkor Mussolini, sajnos, ezeket nem vette igénybe. A cirenaicai veszteségek elkerülhetők lettek volna.

A görögöket tulajdonképpen sajnálja, de eliminálnia kell a Görögország területén mutatkozó haderőt, nehogy újból egy szaloniki front keletkezzék. Tudja, hogy már elég tekintélyes angol erők partra szálltak ott, de ez nem baj, legalább annál többet helyezhet majd harcon kívül.

Némileg félti az olaszokat Albániában. Ugyanis attól kell tartani, hogy a jugoszlávok mindenekelőtt ellenük fordulnak majd, s a tengerbe szorítják őket. Ezért a birodalmi kancellár tanácsot is adott már a Ducénak, hogy irányítson mielőbb csapatokat Szkutari felé, s a hegyszorosokba, amelyek aránylag könnyen védhetők, s melyekben a repülőbombák is nagy hatást érhetnek el. Reméli, hogy nem lesz baj.

A törökök, Hitler szerint, nem fognak beavatkozni, a szovjetek sem. Mindenesetre az ottani határon hagy megfelelő erőket, Romániában pl. 4 hadosztályt. De különben is Moszkva tájékoztatva van, mily hatalmas német erők állnak a lengyel Generalgouvernement-ban.[13]

A továbbiakban a birodalmi kancellár Európa újjáalakulásáról nyilatkozott. Oly békés állapotokat óhajt teremteni, ahol minden nép megtalálja boldogulását. Szükségesnek tartja, hogy az európai népek egymást kisegítsék, s hogy a termelést egymással összhangba hozzák.

Ami a területi kérdéseket illeti, ő a Német Birodalomhoz természetesen visszacsatolja a régi birodalmi tartományokat, némi kisebb eltérésekkel. Egyéb területeket nem óhajt, természetes azonban, hogy Belgiumból és Hollandiából többé nem engedi magát politikailag kiszorítani.

Megjegyzést tett az 1 millió lengyelnek a Warthegauból[14] való ki-, illetőleg áttelepítéséhez. Sajnálatosnak minősítette azt, de a lengyelek nem cselekedtek, illetőleg nem cselekednének másképpen a németekkel. Ennek kapcsán a zsidókérdésről is tett említést. Ezt, szerinte, Európában egységesen kell elintézni, s a zsidókat ki kell telepíteni. Rámutatott arra, hogy több millió német, magyar és egyéb derék hazafinak ki kellett vándorolnia,

[13] 1939 után a megszállt Lengyelország Grodno—Kraków—Tarnopol háromszög által határolt területeiből a németek „lengyel kormányzóság" néven tartományt hoztak létre.

[14] 1939 után a lengyel Posen tartományból és más, Lengyelországtól elrabolt területekből alakított korzet, amelyet teljesen beolvasztottak Németországba.

mert nem talált odahaza kenyeret, és pedig főleg mind „Zwischendeck"[15] utasnak, rabszolgaszerűen. Nem lát tehát semmi embertelenséget abban, hogy most a zsidók kényszerülnek majd kivándorolni, pláne mint II. osztályú utasok.[16]

A Führer a fentiek után újból melegen emlékezett meg a Kormányzó Úr Őfőméltóságáról, és kérte a honvédelmi miniszter urat, hogy tolmácsolja legszívélyesebb üdvözleteit.

A birodalmi kancellárnak Őfőméltóságához címzett levelét 4-én késő éjjel adta nekem át egy parancsőrtiszt. Ezt Bartha táborszernagy április 5-én reggel különrepülőgéppel vitte Budapestre.

A honvédelmi miniszter úr folyó hó 4-én hosszabb beszélgetést folytatott még Keitel tábornaggyal a követségen jelenlétemben. Keitel a legnagyobb előzékenységgel mindenirányú támogatást helyezett kilátásba. A casus belli kérdésében ugyanazon álláspontot képviselte, mint a Führer. Azonban teljes megértéssel kilátásba helyezte, hogy e kérdésben is támogatni fog, és hogy a Führernél is ily irányú javaslatot fog tenni.

A beszélgetés különben főleg katonai vonatkozású volt. Itt megemlítendő még, hogy szóba került az alkalmazandó erők nagysága is. S természetszerűleg hangsúlyozva lett, hogy a fő törekvés a gyors siker kell hogy legyen, ehhez pedig minél több erőre van szükség. Minél gyorsabban fejeződik be a jugoszláv konfliktus, annál gyorsabban térhet a katonák egy része vissza a földművelési munkálatokhoz, ami a két állam elsőrendű érdeke. A német hadvezetőségnek eddig is mindig gondja volt aziránt, hogy a termés ne szenvedjen hiányt.

Bartha táborszernagynak ugyanaznap még más katonai vezetőkkel is voltak megbeszélései.

A magam részéről felkerestem még aznap a külügyi államtitkárt (a miniszter nem volt elérhető), és tájékoztattam őt a Führerrel folytatott beszélgetésekről, hogy erről von Ribbentropnak, ki az audiencián nem vett részt, jelenthessen. Az államtitkár ennek kapcsán a horvát kérdés iránt érdeklődött különlegesen. Egyebek között újból felhívtam figyelmét arra, hogy ha Maček nem volna képes a neki szánt szerepet elvállalni, érdeklődjenek Perčević és Pavelicnél, illetőleg a horvát nacionalistáknál, akik bizonyára azonnal készek lesznek horvát földön az autonómiát

[15] Fedélzetköz.

[16] A valóságban — néhány milliomos nagytőkétől eltekintve — a németek a megszállt országok zsidó lakosságát gettókba zsúfolták, majd koncentrációs haláltáborokba szállították.

és Horvátország elszakadását proklamálni (erről különben a Führer és Keitel előtt is tettem említést). Ennek kapcsán szóba kerültek az egyes népcsoportok céljai és törekvései. Felhívtam az államtitkár figyelmét arra is, hogy az itteni román követségen erősen hangsúlyozzák Románia állítólagos jogos igényeit a Bánátra, valamint a Timok-völgyi románlakta területekre.

Végül megjegyzem, hogy oly érvelést is hallottam, hogy a jugoszláv konfliktus megítélésénél Magyarország jövője szempontjából a primér kérdés nem is annyira a revízió kellene hogy legyen, hanem elsősorban az, hogy egy konszolidálásban levő, elég hatalmas pánszláv állam likvidálásáról van szó, mely mindig exponense volt a nagyszláv törekvéseknek s a nyugati hatalmaknak, és bizonyára a jövőben is ez lenne a szerepe. Emellett bizonyos az is, hogy a kommunista Moszkvának is vannak erős szimpátiái Belgrádban, és vonatkozásai egyes jugoszláv népcsoportokkal.

Magyarországnak tehát üdvözölni kellene azt, hogy a hatalmas Német Birodalom, mely eddig a balkáni béke és termelés érdekében tartotta Jugoszláviát, most keserűen csalódva és kijózanodva szét fogja darabolni ezen versailles-i alkotást.

A magam részéről egyetértettem fenti érveléssel.

Sztójay

m. kir. követ

Eredeti tisztázat. — PI A. XXII./7/1920/62.

Živković neve zöld irónnal van aláhúzva, és lapszélen megkérdőjelezve. Hitlernek a Bácska és Bánát visszacsatolására vonatkozó ígéretével foglalkozó bekezdés piros irónnal kétszer van megjelölve.

135

Budapest, 1941. április 10

BÁRDOSSY LÁSZLÓ
MINISZTERELNÖK ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA
A MAGYAR KÖVETSÉGEKNEK

5891—99.

Moszkva	59	Washington	47
Ankara	24	Madrid	3
Bern	20	Lisszabon	15
Stockholm	9	Vichy	21

Kizárólag a hivatalvezető fejtheti meg!

Német akció rendkívül gyors eredménye előreláthatólag azzal a következménnyel fog járni, hogy Jugoszlávia északi részében elhelyezett jugoszláv katonai erők esetleg szintén visszavonulni kényszerülnek. Ezzel volt magyar területeken vákuum támad, s ott élő, igen jelentékeny számú magyarság sorsa bizonytalanná válik. Ilyen módon könnyen előálló helyzetben valószínűleg nem kerülhetjük el, hogy magyarságot esetleges anarchikus állapotok következményeitől megvédjük és sorsát biztosítsuk. Számolnunk kell tehát azzal, hogy fent vázolt helyzetben kénytelenek leszünk Vajdaságba, Bánságba és baranyai háromszögbe katonai erővel bevonulni.

Fentieket egyelőre szigorúan és kizárólag Méltóságod bizalmas személyes tájékoztatására közlöm. Közölteket *semmi esetre se használja most fel*, hanem csak akkor, ha akciónk már tényleg megindult, és erről, Méltóságod tőlem rövid értesítést kap. Ebben az esetben iparkodjék ottani tényezőkkel megértetni, hogy akciónkban kizárólag délvidéki magyarság helyzete és sorsa biztosításának kötelessége vezet bennünket, és hogy lépésünk nem irányul Jugoszlávia ellen. Hangsúlyozza azt is, hogy Jugoszláviával szemben területi igényeinket mindig fenntartottuk, és legutóbb kötött szerződésben is ez igények érvényesítésére kívántunk lehetőséget teremteni.

Bárdossy

Megfejtett számjeltávirat. — PI A. XXII/7/1920/62.

Budapest, 1941. április 13

RÉSZLET A MINISZTERTANÁCS
1941. ÁPRILIS 13-I ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A miniszterelnök úr előadja, hogy Kristóffy József Magyarország moszkvai követe utasítást kapott, hogy a szovjet kormányt tájékoztassa Jugoszlávia elleni katonai akciónk indítóokairól. Kristóffy követ április 12-én kereste fel Visinszkij helyettes külügyi népbiztost, és közölte vele, hogy a m. kir. kormány nem nézheti tétlenül Jugoszláviának felbomlását, és ezért parancsot adott a honvédségnek, hogy vonuljon be azokra a déli területekre, amelyek a történelmi Magyarországhoz tartoztak, és amelyeket a szerbek 1918-ban harc nélkül megszálltak, majd a trianoni békeparancs a szerbek, horvátok és szlovének királyságának juttatott. Moszkvai követünk a helyettes népbiztos előtt kifejezte azt a reményét, hogy a szovjet kormány elismeri azt, hogy fellépésünk indítóokai méltányosak és jogosak.

A helyettes külügyi népbiztos Kristóffy követ közlésére igen éleshangú választ adott. Közölte, hogy ha a magyar kormánynak ez a nyilatkozata azért történt, hogy megismerje a szovjet kormány véleményét Jugoszlávia elleni fellépésünkről, úgy ki kell jelentenie, hogy a szovjet kormány nem helyeselheti a magyar kormány elhatározását és azt, hogy a magyar csapatok bevonultak Jugoszlávia területére. A szovjet kormányra különösen az tesz rossz benyomást, hogy Magyarország ugyanazt a Jugoszláviát támadja meg katonailag, amellyel négy hónappal ezelőtt örök barátsági szerződést kötött. Magyarországnak, amelyet szintén szétdaraboltak, leginkább kellene megértenie, mit jelent, ha egy országot úgy széttépnek, mint most Jugoszláviát.

Kristóffy követ a helyettes külügyi népbiztosnak csupán annyit válaszolt, hogy a szovjet kormánynak ezt a nyilatkozatát kormányának jelenteni fogja.

Tudomásul vétetik.
Kelt mint fent.

Bárdossy László

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 1941. 57. t.

137

Budapest, 1941. április 17

ÚJSZÁSZY ISTVÁNNAK, A HONVÉDVEZÉRKAR 2. OSZTÁLY VEZETŐJÉNEK LEVELE SZABÓ LÁSZLÓ RÓMAI KATONAI ATTASÉHOZ

Kedves Lacim!

Legutóbbi telefonbeszélgetésünk kapcsán engedd meg, hogy ezen az úton is tolmácsolhassam neked azt a kérést, miszerint Fiume jövő hovátartozandóságának kérdésében ottani illetékes köröknél tájékozódni, illetve megfelelő propagandát kifejteni szíveskedjél. A legcélszerűbb megoldás volna számunkra, ha Fiume és Sušak magyar területet képezhetnének. Sušakra vonatkozólag a horvátoknál, úgy hiszem, sikerrel el tudunk járni. Ugyancsak horvát területen át a vasút tranzitforgalom biztosítható volna. Amennyiben a hozzánk csatolás nem lehetséges, úgy Fiumét legalábbis szabadkikötőként szeretnénk használni.

Fentiek csupán egyéni elgondolások, és nagyon érdekelne, hogy mi volna az ottani körök felfogása, és mit lehetne konkrét e tárgyban elérni.

Sokszor szeretettel ölellek:

Újszászy István

Eredeti tisztázat. — OL Küm. Szabó László iratai. 1941.

VII

MAGYARORSZÁG HADBALÉPÉSE A SZOVJETUNIÓ ELLEN

Az 1940-es nyugati hadjárat befejezése után a német vezérkar azonnal hozzálátott a Szovjetunió elleni támadás terveinek kidolgozásához.

Németország általános helyzete ekkor igen kedvező volt. Európa nyersanyagkészletének, ipari és mezőgazdasági termelésének jelentős többsége rendelkezésére állt. A német hadsereg erejének teljében volt — a nyugaton és a Balkánon folytatott hadműveletek nem tették próbára. De bármilyen hatalmas területeket sikerült is a németeknek megszállni, továbbra sem mondtak le Ukrajna értékes mezőgazdasági területeinek, Baku olajmezőinek és a Donyec-medence gazdag nyersanyagforrásainak megszerzéséről. Még ennél is lényegesebb volt számukra a politikai megfontolás: a proletárhatalom megfojtása. A német fasizmus Európa feletti hegemóniáját mindaddig nem tekinthettek biztosítottnak, amíg létezik a Szovjetunió, amely puszta létével reményt és bizakodást öntött a kegyetlen fasiszta elnyomatás alatt sínylődő népekbe. Hitlerék célja tehát a régi „Drang nach Osten" törekvése mellett az volt, hogy kioltsák a haladás, a nemzeti függetlenség és a szabadság éltető lángját Európában. Csak ennek végrehajtása után tekinthették volna végérvényesnek a német fasizmus egyeduralmát, az európai „új rend" megszervezését.

1940 július végén Hitler obersalzbergi kastélyában titkos tanácskozást tartottak a náci párt és a hadsereg vezetői. Hitler azt javasolta, hogy a Szovjetunió elleni támadást még 1940 őszén indítsák meg. A jelenlevő tábornokok — elsősorban Jodl — azonban meggyőzték Hitlert, hogy az utak, hidak, repülőterek,

raktárak stb. nincsenek megfelelő állapotban, s így Hitler hozzá járult, hogy a támadást 1941 tavaszára halasszák. A megbeszélés eredményeként parancsban utasították a Wehrmachtot, készüljön fel a Szovjetunió elleni támadásra.

Kidolgozták a katonai terveket, s — gyors sikerre számítva — a meghódítandó szovjet területek gazdasági kihasználására vonatkozó elgondolásokat is. Thomas tábornok, a Wehrmacht gazdasági főnöke vezetésével bizottság alakult, amely összegyűjtötte a Szovjetunió iparára, mezőgazdaságára és közlekedési hálózatára vonatkozó adatokat. Elkészítették az „Oldenburg" fedőnévvel álcázott tervezetet, amely a Szovjetunió teljes gyarmatosítását irányozta elő. 1941 tavaszán Alfred Rosenberg személyében kijelölték a „keleti megszállott területek" birodalmi biztosát is.

A kész katonai tervet — az ún. „Barbarossa-tervet" (138) — 1940. december 5-én Halder tábornok, a Wehrmacht vezérkari főnöke nyújtotta át Hitlernek. Megállapodtak abban, hogy a felkészülés teljes befejezése és a támadás időpontja 1941. május 15. lesz.

A magyar kormány már 1940 őszén tájékoztatást kapott a készülő tervekről. Magyarországnak a „Barbarossa-tervben" előirányzott szerepét Bartha honvédelmi miniszter 1940 decemberében történt berlini látogatása alkalmával tisztázták. Keitel tábornok kilátásba helyezte, hogy a magyar honvédség fegyverzetét kiegészítik nehéztüzérséggel és páncélos erőkkel, viszonzásul azt kérte, hogy a magyar kormány tegyen sürgős intézkedéseket Kárpát-Ukrajna katonai megerősítésére. A Szovjetunió elleni támadásban való katonai együttműködés — állapította meg Keitel — Magyarország legfontosabb feladatává azt teszi, hogy biztosítsa a német csapatok gyors felvonulását és élelmiszerellátását. Az előkészületek során tehát nem vették számításba Magyarország aktív háborús fellépését!

A jugoszláviai kormányfordulat, majd a német haderő egy részének Jugoszlávia elleni bevetése miatt március 27-én Hitler úgy döntött, hogy a „Barbarossa-akció" megindítására nem május 15-én, hanem június 22-én kerül sor.

Április 24-én Horthy látogatást tett Hitlernél. Eszmecserét folytattak a balkáni helyzetről, és megtárgyalták Magyarország szerepét a Szovjetunió elleni támadásban. Horthy feltétlen hűségéről biztosította Hitlert, és hangsúlyozta, hogy ő személy szerint is, mint a „bolsevizmus elleni harc veteránja", nagy elégtétellel néz a Szovjetunióval való leszámolása elé.

Hitler ez alkalommal sem tette szóvá Magyarország aktív beavatkozását.

1941 májusától megkezdődött a német hadsereg keleti irányú felvonulása. (139) Időközben toborozták a szövetségeseket is a „keresztes hadjárathoz". 1941 májusában Antonescu titkos szerződést kötött a németekkel, amelyben Hitler, a Szovjetunió elleni beavatkozás esetén, jelentős szovjet területeket ígért Romániának. Hasonló ígéret ellenében Heinriks altábornagy, a finn vezérkar főnöke is kilátásba helyezte a finn hadsereg részvételét.

A magyar politikusok és katonai vezetők közül sokan nem elégedtek meg a Magyarországnak szánt kisegítő szereppel. Így pl. Werth vezérkari főnök május 6-tól kezdődően emlékiratok egész sorában tanácsolta a kormánynak, hogy önként és azonnal, még a német támadás megindulása előtt ajánljon fel Hitlernek csapatokat a Szovjetunió elleni háborúhoz. (141) Közölt emlékiratában azt jósolta, hogy *a háború néhány hét alatt Németország teljes győzelmével befejeződik* (!), s így a hadbaküldött magyar parasztokat már az őszi betakarítási munkák idejére leszerelhetik. Végzetes ostobasága, amelyet a náci propaganda táplált, csaknem az egész magyar vezérkart jellemezte. A berlini magyar katonai attasé is a hadbalépést tanácsolta, félve a kialakuló német—román közös határtól. (142)

A Minisztertanács, június 15-i ülésén, elvetette az önkéntes csatlakozás gondolatát; nem mintha ellenezték volna a Szovjetunió elleni háborút, hanem a további területi revízió miatt Dél-Erdélyre gondoltak, és érintetlenül akarták megőrizni a magyar hadsereget. Örültek annak, hogy a „Barbarossa-terv" erőcsoportosításáról szóló, június 6-án kelt német vezérkari jelentésben csak annyiban esik szó Magyarországról, hogy esetleg kérik majd a magyar kormány hozzájárulását ahhoz, hogy a német déli hadseregcsoport egy része magyar területen összpontosuljon. A német vezérkar csupán Kárpát-Ukrajna további katonai megerősítését kívánta Magyarországtól, ezt a Minisztertanács egyhangúlag meg is szavazta.

A német csapatok június 22-én hajnalban hadüzenet nélkül megtámadták a Szovjetuniót. (143) Hitler Erdmannsdorff budapesti német követ útján levelet küldött Horthyhoz, és azt a reményét fejezte ki, hogy Magyarország mindent elkövet a német győzelem érdekében. Magyarország katonai beavatkozásáról nem tett említést. Horthy válaszlevelében újra teljes egyetértéséről és feltétlen hűségéről biztosította Hitlert, és felajánlotta Magyarország messzemenő gazdasági segítségét. De Horthyék

úgy érezték, ez kevés, és legalább azzal kifejezhetik egyetértésüket Németországgal, hogy a Szovjetunióval megszakítják a diplomáciai kapcsolatot. Ezért 1941. június 23-án, noha a szovjet kormány Kristóffy követ útján kérte, hogy ezt a lépést jól fontolják meg, a magyar kormány megszakította a diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval.

A magyar uralkodó körök elbizakodott hangulatára jellemző Bartha honvédelmi miniszternek — a június 23-i minisztertanácsi ülésen — a háború várható kimeneteléről adott „szakvéleménye": „Miután a németek a lengyeleket három hét alatt győzték le, a franciákkal is körülbelül ennyi idő alatt végeztek, miután a jugoszláv hadsereget 12 nap alatt leverték, és három hét alatt az egész Balkánt elfoglalták, úgy gondolom, hogy hat hét alatt a németek Moszkvában lesznek, és teljesen leverik Oroszországot."

Németország vezető politikai és katonai tényezői azonban nem teljesen egybehangzóan ítélték meg Magyarország szerepét. A támadás előkészületei során a katonai vezetők — maga Hitler is — azt hangsúlyozták, hogy Magyarország szerepe arra korlátozódjon, hogy a német hadsereg éléstára legyen a háború alatt. Ámde június 22. után, főként a náci párt egyes vezetői, akik a „bolsevizmus elleni keresztes hadjáratnak" össz-európai jelleget akartak kölcsönözni, célzásokat tettek Magyarország „lanyha részvételéről". (144) Feltehetően ezen kezdeményezés eredményeként, továbbá, mert a támadó német déli hadseregcsoport előnyomulása a szovjet csapatok heves ellenállása miatt a vártnál sokkal lassabban haladt, a német vezérkar június 24-én hivatalos formában, Himer tábornok, a német vezérkar budapesti összekötő tisztje útján kérte Magyarország „bizonyos mértékű" részvételét. Horthyékat nyugtalanította és a mielőbbi beavatkozásra ösztönözte az is, hogy a szlovákok — akiknek hadbalépését előzetesen szintén nem tervezték — bejelentették katonai közreműködésüket. Emiatt Horthyék attól féltek, hogy revíziós politikájuk ellenlábasai a végső osztozkodásnál Magyarországnál előnyösebb elbírálásban részesülnek. Ezt a helyzetet pedig minden áron el akarták kerülni. Elfogadható jogcímet kellett tehát teremteniük, hogy két hónappal a Jugoszlávia elleni támadás után újabb háborús bonyodalom elkerülhetetlenségéről győzzék meg a magyar közvéleményt. A magyar vezérkar eközben, szoros együttműködésben a németekkel, már készenlétben tartotta a hadbalépés megindokolásához szükséges provokáció tervét. Újszászy István, a magyar vezérkar kémelhárító

osztályának vezetője, a nürnbergi háborús főbűnösök perében tett vallomása során feltárta a szégyenletes kassai provokáció előzményeit. Elmondta, hogy a provokáció terve Fütterer német tábornok, légügyi attasétól és László Dezső vezérőrnagytól, a magyar vezérkar hadműveleti osztályának vezetőjétől származott, akik megegyeztek, hogy szovjet felségjelekkel átfestett német repülőgépek támadást hajtanak végre a keleti határmenti magyar városok ellen.

Így került sor 1941. június 26-án Kassa, Munkács, Rahó stb. bombázására, amely a polgári lakosság részéről több halálos áldozatot követelt. A vezérkar lázas sietséggel jelentést küldött a kormányhoz, kérve, hogy a „szovjet támadást" megfelelő válaszban részesítsék. Néhány órával a kassai légitámadás után összehívták a Minisztertanácsot. Itt Bárdossy miniszterelnök közölte, hogy Magyarország, a kormányzó döntése alapján, elhatározta a hadbalépést a Szovjetunió ellen.

Június 27-én hajnalban — követve a német példát — a magyar légierő hadüzenet nélküli támadást intézett Panyiszláv (Stanislau) ellen, egyidejűleg a szárazföldi alakulatok is átlépték a szovjet határt. Bárdossy táviratban közölte ezt a hírt Sztójay berlini követtel, s burkolt formában utasította, hívja fel a német kormány figyelmét arra, hogy Magyarország e lépésével a bolsevizmus elleni harc egyenrangú résztvevője lett. Ezt a tényt az osztozkodásnál immár nem lehet figyelmen kívül hagyni. (145)

Június 27-én délelőtt fél 11 órakor Bárdossy a parlamentben — de a parlament előzetes hozzájárulása nélkül — az alábbi rövid nyilatkozat formájában hozta nyilvánosságra Magyarország hadbalépését: „Tisztelt Ház! Egészen rövid bejelentést szeretnék tenni. A Ház elnöke méltó szavakkal bélyegezte meg a szovjet népjog-ellenes és minősíthetetlen támadását. A magyar királyi kormány megállapítja, hogy e támadások következtében Magyarország és a Szovjetunió között a hadiállapot beállott." Miközben e szavakat mondta, ott lapult zsebében Krudy Ádám repülőezredes kassai repülőtérparancsnok másbeli jelentése, amelyben arról értesíti Bárdossyt, hogy saját szemével látta, hogy a bombázást német repülőgépek hajtották végre.

A háború után természetesen fény derült az aljasság igazi okaira és okozóira, s Horthy emlékiratában sem térhetett ki a hadüzenetet kiváltó provokáció említése elől. Jellemző módon a felelősség egész terhét miniszterelnökére, Bárdossy Lászlóra hárítja, s azt állítja, hogy ő sem a szovjet kormány üzenetéről, sem a kassai provokáció valóságos hátteréről nem tudott, s így

egy tudta nélkül kiforralt cselszövésnek esett áldozatul. (146) Érvelése teljesen valószínűtlen, hiszen a kassai légitámadások híréhez költött mesét a magyar társadalom széles körei is kétséggel fogadták, s nehezen hihető el, hogy az országra nézve sorsdöntő provokáció részleteiről egyedül ő, a „legfelsőbb hadúr" ne szerzett volna tudomást.

A Szovjetunióban 1941 szeptemberétől a felszabadulásig működő Kossuth-rádió több adásában leleplezte a provokációs gaztett igazi bűnöseit. „Mi egy percig sem hittük el Kassa bombázásának ürügyét — sugározta 1941. november 14-én — megvetéssel utasítottuk el a »keresztes hadjárat« Berlinben készült beállítását is, és az első pillanattól kezdve hangsúlyoztuk, hogy a háborúban a magyar nép életérdekei ellenére, Hitler parancsára veszünk részt. . .

A hadüzenet azért történt, mert a nép nyakán olyan németbérencek ülnek, mint Horthy, Bárdossy, Bartha. Hitlertől kapták erre a parancsot, és hozzá az indokolást is. És ha holnap a német nácik valamilyen okból más ürügyet találnak ki, biztosak lehetünk benne, hogy a mi úgynevezett államférfiaink ugyanolyan szolgaian és szajkómódra fogják azt is ismételgetni, mint most a megelőző háború meséjét.

A magyar nép nem akart háborút, sem »keresztest«, sem megelőzőt. A magyar nép békét akart. Áruló urai mégis háborút kezdtek. Ők kezdték, de a magyar nép fogja befejezni. És megígérhetjük, hogy ebben a befejezésben nem lesz sok öröme Horthynak, Barthának és egyéb Hitler-bérenceknek."

Persze, az akkori magyar kormány és hadvezetés, a biztos német győzelemre számítva, nem gondolt arra, hogy tetteiért valaha is számot kell majd adnia (147), csak arra törekedtek, hogy minél több magyar vér feláldozásával biztosítsák a németek kegyeit, és visszanyerjék elsőbbségüket a románokkal és szlovákokkal szemben. (148, 149, 150) A németek kegyeinek elnyeréséért visszataszító versenyfutásba kezdtek. Jellemzően bizonyítja ezt Bárdossy Lászlónak Horthyhoz írt levele, amelyben panaszt emel Werth vezérkari főnök ellen, aki kevesellte a Szovjetunió ellen bevetett magyar katonai alakulatok számát, és a Bárdossy-kormányt — burkolt formában — a „közös harc" akadályozásával vádolta meg (!). Ebben már kifejezésre jutott a villámháború kudarca: Németország egyre nagyobb áldozatokat követelt szövetségeseitől.

1941 végén újabb fontos események jelzik Magyarország további süllyedését a háború örvényében: december 7-én hadi-

állapotba került Angliával, majd miután Japán december 7-én hadüzenet nélkül megtámadta a csendes-óceáni amerikai támaszpontokat, december 12-én a „tengelyhatalmakkal való teljes szolidaritás" kifejezéseként a magyar kormány üzent hadat az Egyesült Államoknak. (151, 152)

138

1940. december 18

HITLER TITKOS UTASÍTÁSA A WEHRMACHTNAK A SZOVJETUNIÓ ELLENI TÁMADÁS ELŐKÉSZÍTÉSÉRE („BARBAROSSA-TERV")

Führer főhadiszállása.

21. sz. Utasítás

A német Wehrmachtnak fel kell készülve lennie arra, hogy még az Anglia elleni háború befejeződése előtt Szovjet-Oroszországot gyors hadjáratban leverje. (Fall-Barbarossa.)

A hadseregnek ehhez minden rendelkezésére álló köteléket be kell majd vetnie, azzal a korlátozással, hogy a megszállt területek biztosítva legyenek minden meglepetés ellen.

A légierő a keleti hadjárathoz a hadsereg támogatására annyi erőt tegyen szabaddá, hogy számolni lehessen a földi hadműveletek gyors lefolyásával, és hogy a keletnémet területek az ellenséges légitámadásoktól a lehető legkisebb kárt szenvedjék. A súlypont e keletre történő áthelyezésének határt szab az a követelmény, hogy a hatalmunkban levő harcterek és felszerelési körzetek ellenséges légitámadások ellen kellőképpen megóvassanak, és az Anglia elleni támadások, különösen pedig az ezekhez szükséges utánpótlás meg ne szűnjön.

A haditengerészet bevetése szempontjából egy keleti hadjárat esetén is egyértelműen Angliára helyezendő a fő súly.

A Szovjet-Oroszország elleni felvonulást adott esetben 8 héttel a tervezett hadműveletek megindítása előtt fogom elrendelni.

A hosszabb időt igénylő előkészületeket — amennyiben ezek még nem történtek meg, már most meg kell kezdeni, és 1941. V. 15-ig be kell fejezni.

Döntő jelentőséget kell tulajdonítani annak, hogy a támadásra vonatkozó szándék titokban maradjon.

A főparancsnokságok előkészületei a következő szempontok szerint hajtandók végre:

I. Általános cél:

Az orosz hadsereg Nyugat-Oroszországban álló tömege merész hadműveletekben messze előretörő páncélos ékek révén megsemmisítendő; a harcképes részeknek az orosz térség végtelenségébe való visszavonulása megakadályozandó.

Gyors üldözésben el kell érni azt a vonalat, ahonnan az orosz légierő a német birodalmi területeket többé nem érheti el. A hadműveletek végcélja az ázsiai Oroszország elreteszelése nagy általánosságban a Volga—Arhangelszk vonalon. Szükség esetén így Oroszországnak az Urálban megmaradó utolsó ipari területe légierőnk által kikapcsolhatóvá válik.

E hadműveletek folyamán az orosz keleti-tengeri flotta hamar elveszíti támaszpontjait, és ezzel harcképtelenné válik.

Az orosz légierő hatékony beavatkozását már a támadás kezdetén erőteljes csapásokkal meg kell akadályozni.

II. Előrelátható szövetségesek és ezek feladatai:

1. A Szovjet-Oroszország elleni háborúban támadó szárnyainkon Románia és Finnország aktív részvételével számolhatunk.

Hogy e két ország beavatkozó haderejét milyen formában helyezzük majd német parancsnokság alá, azt a Wehrmacht főparancsnoksága fogja idejében megszervezni és lefektetni.

2. Románia feladata az lesz, hogy az ott felvonuló német hadseregcsoporttal együtt a szemben álló ellenfelet lekösse, és egyébként a mögöttes területen segédszolgálatot teljesítsen.

3. Finnország a Norvégiából leváltott és onnan jövő északi hadseregcsoport (XXI. hadseregcsoport-rész) felvonulását fedezi, és ezzel együttesen fog támadni. Emellett Finnországra hárul Hangö kikapcsolása.

4. Számolni lehet azzal a lehetőséggel, hogy a svéd vasút- és útvonalak legkésőbb a hadműveletek megkezdésekor az északi német hadseregcsoport rendelkezésére fognak állni. . .[1]

Adolf Hitler

A német szöveg megtalálható: Der Nürnberger Prozess. II. Bd. Berlin 1957. 273—274. old.

---

[1] Az utasítás a további részben a Wehrmacht egyes fegyvernemeinek a hadműveletekben való feladataival foglalkozik.

Berlin, 1941. június 13

HOMLOK SÁNDOR BERLINI KATONAI ATTASÉ JELENTÉSE WERTH HENRIK VEZÉRKARI FŐNÖKNEK

Titkos!
18.383/k. a. 358/1941. *Sürgős!*

Június 6-án kelt 1170/332 k. a.—1941. sz. jelentésem folytatásaként:

1. *Német—szovjet-orosz viszonylatban:*

a) *vitéz Keresztes-Fischer tü. tbk.* úr Őnagyméltósága által f. hó 10-én Berlinben Fromm vezérezredessel folytatott eszmecseréjére vonatkozólag von Mellethin ezd. 12-én közölte velem, hogy Fromm vezérezds. szerint az ismertetett indoklás politikai, katonai és gazdasági vonatkozásaiban fedi a német vk. elgondolásait olyannyira, hogy azokhoz hozzátennivaló nincsen.[2] Von Mellethin jelentését megtette; így a magyar álláspont e kérdésben újból katonai vonalon tisztáztatott.

b) *A német csapatok* felzárkózása a szovjet-orosz határ felé tart. A vasúti felvonulás nagyjában vége felé közeledik. A lengyel kormányzóság területén már úgyszólván hadiállapot van, a polgári közlekedés, az átfutó forgalom kivételével, teljesen szünetel. Már német közrendészeti alakulatok felvonulása is folyik, melyek tábori mozgókonyhával ellátva érkeznek be.

c) *Matzky tbk.* (Generalquartiermeister IV.[3]) ma magánbeszélgetés közben feltett kérdéseimre azt válaszolta, hogy nézete szerint immár minimális valószínűsége van annak, miszerint a német—orosz ellentétek békés megegyezés útján volnának megoldhatók, valamint, hogy tudomása szerint Halder vezérezredes vkf. Werth kegyelmes úrral szovjet-orosz vonatkozásban *is* eszmecserét óhajt folytatni. (Miután tudomásom szerint politikai vonalon Magyarország részvételét illetően német részről eddig lépés nem történt, inkább az a benyomás kezd bennem kialakulni, hogy német részről Magyarország támadólagos közreműködése nem terveztetik.)

d) *Osima tbk.*, itteni japán nagykövet kijelentése szerint a német támadás megindulásának időpontja előtte is *ismeretlen.*

---

[2] Keresztes-Fischer Lajos tábornok, a kormányzói kabinetiroda főnöke, 1941 június elején Berlinben átnyújtotta a magyar kormánynak a Szovjetunió elleni háborúval kapcsolatos feljegyzését. (Ennek szövege nem található az iratok között.)

[3] Főszállásmester.

Japán közreműködése Szovjet-Oroszország ellen nincsen tervbe véve, csupán USA-beavatkozás esetén jutna szerephez. A Berlinben levő japán kat. bizottság június 15-én indul vissza Szovjet-Oroszországon át Japánba.

e) *Antonescu* látogatásával kapcsolatban itt elterjedt hírek szerint a román mozgósítás június 15-ével fejeződik be, *állítólag* ígéretet kapott volna Besszarábián kívül Podólia területére is.

f) *Összbenyomásom:* a helyzet német—szovjet-orosz viszonylatban *nem* enyhült, mindössze a német katonai előkészületek megtételének elhúzódása következtében, amelyek szükségszerűen igen hosszú időt vesznek nagy méretük folytán igénybe, mutatkozik *látszólagos* átmeneti enyhülés. . .[4]

Homlok Sándor ezds.

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1941. 21/5. t. 4065. sz.

Az irat végén olvasható szöveg: „Követ úrnak bemutattam. Felterjesztem 3 pld-ban. Elküldtem Küm. futárral 1941. június 13-án."

140

Budapest, 1941. június 14

FELJEGYZÉS A NÉMET—SZOVJET VISZONY ALAKULÁSÁRÓL

Június hó 2-án Sztójay berlini követ azt jelenti, hogy Homlok ezredes katonai vonalon arról értesült szigorúan bizalmasan, hogy a német—orosz viszony a legfeszültebbé vált. Olyan követeléseket, közöttük katonai természetűeket is, támasztottak német részről, amelyeket az orosz kormány aligha fogadhat el. Erre való tekintettel a német haderő készen áll, és katonai körökben a Blitzkrieg valószínűségével számolnak. Június 5-én japán forrásból arról értesült a berlini m. kir. követ, hogy Hitler kancellár a német—orosz viszonnyal kapcsolatban június 3-án repülőgépen Berchtesgadenbe hivatta Osima japán nagykövetet, és többek között azt mondta neki, hogy ebben az esetben Magyarországnak más szerepe lesz, mint Finnországnak és

[4] A további részben ismerteti a német hadvezetőség összesített jelentését a Jugoszlávia és Görögország elleni hadjáratról. Elemzi az angolok iraki és szíriai ellenakcióit, és az Anglia elleni tengeralattjáró-háború számszerű eredményeit.

Romániának, mely utóbbi államok Oroszországgal szemben revíziós igényeket táplálnak. (148., 154. berlini távirat.)[5]

A japán nagykövettel a német—orosz viszonyról folytatott beszélgetés után Sztójay követ június 9-én azt jelenti, hogy Osima is biztosan számít azzal, hogy a német katonai akció a *közeljövőben* meg fog indulni. A Hitler kancellárnál tett látogatásról a japán nagykövet nem tett említést. A königsbergi japán konzul előző napon tett berlini látogatásával kapcsolatban hangsúlyozta, hogy az óriási német előkészületekről és csapatfelvonulásokról számolt be, amelyek Kelet-Poroszországban folynak, és Osima szerint Romániából is hasonló jelentés érkezett. Megjegyezte a japán nagykövet, hogy imminensnek és elkerülhetetlennek tartja a német—orosz leszámolást, és biztosra veszi a románok és finnek közreműködését. Kétségen kívül állónak tartja ő is a gyors német győzelmet, mivel a japán tapasztalatok alapján gyengének tartja az orosz hadsereg ellenállási képességét és vezetését. (162. berlini távirat.[6])

A Vilmos császár temetésére utazó Keresztes-Fischer főhadsegéddel folytatott beszélgetésből Sztójay azt a benyomást nyerte, hogy a német—orosz helyzet, illetve ebből kifolyólag Magyarországra származó előnyöket és hátrányokat a Kormányzó Úr Őfőméltósága általában ahhoz hasonlóan ítéli meg, mint azt Sztójay jelentette 75/pol. főn. számú jelentésében.[7] A magyar—román közreműködés kérdését azonban Sztójay szerint a Kormányzó Úr Őfőméltósága másképpen ítélné meg, mint az a hivatkozott jelentésben történik. (163. berlini távirat.[8])

Június 9-én von Killinger bukaresti német követ közölte Nagy László magyar követtel, hogy f. hó 11-én repülőgépen Hitler kancellárhoz megy, de 12-én már ismét Bukarestben lesz. Killinger báró is elkerülhetetlennek tartja az orosz háborút, és szerinte az június 15-e után bármikor kitörhet. (241. bukaresti távirat.[9])

Másolat. — OL Küm. res. pol. 1941. 24. t.

---

[5] A táviratokat nem találtuk meg.
[6] Nem találtuk meg.
[7] Nem találtuk meg.
[8] Nem találtuk meg.
[9] Nem találtuk meg.

Budapest, 1941. június 14

WERTH HENRIK VEZÉRKARI FŐNÖK EMLÉKIRATA BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKNEK ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTERNEK

10.563. szám.
K. 1. vkf.—1941.

Szigorúan titkos!
Csak tiszt kezelheti!

F. évi május hó 6-án kelt 10.501/K. 1. vkf.—1941. sz. Emlékiratomban a német—orosz viszony várható alakulásával kapcsolatban a m. kir. kormányt kértem, hogy egy Szovjet-Oroszországgal szembeni német—magyar katonai együttműködés esetére külpolitikai vonalon mielőbb állapodjunk meg a német birodalmi kormánnyal, az együttműködés részleteit politikai vonalon tisztázzuk, és kössünk kötelező erejű szerződést, hogy mindezekkel a hadműveleteink előkészítéséhez szilárd alapokat szerezhessünk.

A miniszterelnök úr őnagyméltósága május hó 12-én kelt res. 19/1941. sz. válasziratában ama nézetének adott kifejezést, hogy a Német Birodalom és Magyarország között a hatalmi és erőviszonyok tekintetében fennálló óriási különbség mellett alig képzelhető el, hogy Németország velünk kölcsönösség alapján ilyen szerződés megkötésére vagy akárcsak az erre vonatkozó tárgyalások megindítására hajlandó volna.

A m. kir. kormány fenti felfogásának ismeretében május hó 31-én kelt 10.508/K. 1. vkf.—1941. sz. alatt a német—magyar katonai együttműködés előkészítése érdekében — mivel a kormány nézete szerint politikai vonalon ez az út nem járható — *felhatalmazást kértem, hogy katonai vonalon vehessem fel az érintkezést az illetékes német katonai vezetőkkel. Eme felhatalmazást mind ez ideig nem kaptam meg,* illetőleg javaslatomra válasz még nem érkezett.

Valószínűnek látszik, hogy a feszültségi idő, illetőleg a háború az aratás időszakára is átnyúlik, ezért kívánatos a mezőgazdasági munkálatokat már most úgy megszervezni, hogy adott esetben ez ne befolyásolja a kormány elhatározását, és ne gátolja az esetleg meghozandó katonai rendszabályokat.

Kérem a kormányt, hogy a nagy elhatározásában ne befolyásoltassa magát se az ország pillanatnyi gazdasági helyzete,

se a mezőgazdasági és aratási szempontok által. A háború kérdése igen rövid idő alatt biztosan el fog dőlni. Ha pedig Németország a háborúra határozza el magát, egyfelől a német haderő eddigi átütő sikerei alapján, másfelől orosz haderő értékének és ellenálló erejének ismeretében biztosan számíthatunk avval, hogy a *német haderő rövid idő alatt ki fogja vívni a győzelmet* éppúgy, mint eddig is tette. A gyors döntés már eddig is mindent megtett, és meg is fog tenni. Oroszországgal szemben éppoly gyors sikerekre számíthatunk, mint eddig. *Ekkor pedig Magyarország részvétele is igen rövid ideig fog tartani*, olyannyira, hogy néhány hét múlva a mozgósított magyar haderő fokozatos leszerelésére számíthatunk úgy, hogy a bevonultatott tartalékosok a leszerelés után még az aratásra is hazatérhetnek.

Esetleges mozgósításkor az ország szegényebb néprétegét, immáron három éven belül ötödször vennénk igénybe. Ezért az ország belső hangulata és nyugalma érdekében felkérem Nagyméltóságodat, hogy mindazokat a szociális intézkedéseket (családi segély) stb., melyeket az LHT-hoz intézett 810/M. 1. vk. v—1941. sz. alatti átiratomban kértem, felkarolni és sürgősen életbeléptetni méltóztassék.

Emlékirataim elküldése óta a német—orosz viszonylatban nem állott be enyhülés. Mind német, mind orosz részről a határok mentén már több mint 100—100 hadosztályt vonultattak fel. Német részről az előkészületek még most teljes ütemben folynak, sőt az utóbbi időben fokozódnak. Románia német irányítás szerint leplezetten teljes mozgósítást hajtott végre, és felvonulását a keleti határai mentén majdnem teljesen befejezte. Hasonló a helyzet Finnországban is.

A katonai előkészületek alapján megítélésem szerint a háború Európa keleti felében rövid időn belül kirobbanhat.

Tekintettel Magyarország viszonylag kedvezőtlen katonai helyzetére, mely főként a nehéz közlekedési helyzetből és a német szállításokból adódik, *Oroszország elleni teljes katonai felkészülésünkhöz kereken egyhónapi időre van szükségünk.*

Mint az előbb idézett Emlékirataimban már kifejtettem, katonapolitikai helyzetünkből kifolyólag egy német—orosz háború esetén nem lehetünk tétlen szemlélői az eseményeknek.

Szilárd meggyőződésem szerint Magyarország a német—orosz háborúban nem maradhat tétlen. E háborúban részt kell vennünk:

1. mert ezt megköveteli az ország területi épségének, valamint állami, társadalmi és gazdasági rendszerünk biztosítása,

2. mert jövőnk érdekében az orosz szomszédság gyengítése és eltávolítása határainkról elsőrendű nemzeti érdekünk,

3. mert erre kötelez a keresztény nemzeti alapon álló világnézetünk és a bolsevizmussal szembeni elvi állásfoglalásunk úgy a múltban, mint a jelenben is,

4. mert politikailag a tengelyhatalmak mellett véglegesen lekötöttük magunkat,

5. mert további országgyarapításunk is ettől függ.

Német—orosz háború esetén az Északi-tengertől a Feketetengerig húzódó arcvonalban nem lehet a magyar Kárpát-arcvonalat üresen, biztosítatlanul hagynunk. Ha ezt tennénk, akkor a hadműveletek alatt vagy még inkább az előtt magunkra zúdítanánk az orosz betörést. Ezzel rést nyitnánk, amely az egész német arcvonal felgöngyölítésével járhatna, a német győzelmet kérdésessé tehetné, országunk biztonsága érdekében katonai felkészültségeinket fokoznunk kell, mert a Kárpátalján eddig elrendelt határvédelem feltartóztatható ereje igen gyenge, olyannyira, hogy azzal a velünk szemben felvonult többszörösen túlerejű orosz erők támadását nem fogjuk tudni kivédeni.

Szovjet-Oroszország haragjának felidézése nem lehet indoka a be nem avatkozásnak, mert ha mi nem vállaljuk a Kárpátok védelmét, akkor Kárpátalján a németek fognak felvonulni, amit semmi esetre sem fogunk tudni megakadályozni. És ez ugyanúgy ki fogja váltani Szovjet-Oroszország ellenünk való haragját és bosszúját, mintha mi magunk is részt vennénk a háborúban.

A kisantant szövetség megsemmisülése után Magyarországot egyedül Szovjet-Oroszország felől fenyegeti veszély. A messze jövőbe látó politika szempontjából Magyarországnak igen nagy érdeke fűződik ahhoz, hogy ezt a nagy veszélyt minél jobban csökkentse, illetve határainkról eltávolítsa. Németország győzelme esetén — és ez a győzelem nem lehet v'tás — Szovjet-Oroszországot annyira le fogják gyöngíteni, azt valószínűen annyira vissza fogja szorítani a Kárpátoktól, hogy a nagy orosz veszély lényegesen lecsökken, sőt talán hosszú időre meg is szűnik. A német—orosz háborúban való részvételünk tehát ebből a szempontból is szükséges.

De erkölcsi és presztizs okokból is részt kell vennünk ebben a háborúban, mert Magyarország volt Európában az első állam, amely a bolsevizmussal szemben a harcot felvette, mi voltunk az elsők, akik a keresztény nemzeti szellem újjáébredését Európában felgyújtottuk. Keresztény nemzeti eszmén alapuló világnéze-

tünkkel jutnánk ellentétbe, ha a bolsevizmus elleni harchoz nem csatlakoznánk.

A tengelyhatalmakhoz való csatlakozásunk is kötelességünkké teszi a háborúban való csatlakozásunkat, de ezenfelül még az is, hogy a további országgyarapításunkat is csak akkor remélhetjük, ha továbbra is kitartunk a tengelyhez hű politika mellett, aminek jutalmaképpen biztosan visszakapjuk a történelmi Magyarország egész területét. Erre a német illetékes körök mindig céloztak, és ezt a tengelyhatalmak eddigi gesztiói után biztosan remélhetjük is. Annál is inkább csatlakoznunk kell, mert Románia máris lekötelezte magát a háborúban való részvételre. Ezt az ügyes román propaganda már eddig is kihasználta ellenünk. Ha pedig a mi csatlakozásunk elmaradna, akkor nemcsak a Romániával szemben táplált további revíziós igényeinkről kell talán örök időkre lemondani, hanem az eddigi országgyarapodásunk is veszendőbe mehet.

Kérem ezért a m. kir. kormány közlését, hogy Magyarország német—orosz háború esetén milyen álláspontra kíván helyezkedni, illetőleg milyen magatartást fog tanúsítani. Eme álláspont mielőbbi rögzítése annál is inkább szükséges, mert az idő sürget, és tervszerű katonai előkészületeinket csak a kormány álláspontjának ismeretében tehetjük meg.

Legutóbbi 24 órában — az eddigi kárpátaljai és jugoszláviai eseményeknél is bevált igen megbízható helyről — olyan értesüléseket szereztem, hogy *a német—orosz háború igen rövid idő — talán 9—10 nap — alatt kirobbanhat.* Ez a hír annál is inkább elhihető, mert a németeknek nagy érdekük, hogy ha háborút kezdenek, azt még a termés betakarítása előtt, a zöldvetés időszakában indítsák meg.

Eszerint *már csak igen rövid idő áll rendelkezésünkre* ahhoz, hogy — ha részt akarunk venni ebben a háborúban — arra katonailag felkészüljünk. A kormány részéről igen gyors, végérvényes elhatározásra van szükség, hogy annak alapján a szükséges katonai rendszabályokat késlekedés nélkül még idejekorán megtehessük. Ezt az ország biztonsága és érdekeink feltétlenül megkövetelik.

Meggyőződésem szerint — és ezt a múlt eseményei is igazolják — a német kormány e tekintetben nem fog jó előre kezdeményezőleg fellépni velünk szemben. Csak az utolsó pillanatban, néhány nappal vagy néhány órával a háború megindítása előtt fog arról értesíteni, és a csatlakozásra esetleg felhívni. Így tette a jugoszláviai esetnél is, amikor a háború megindítása előtt,

arról csak tíz nappal előbb értesített. Ha pedig ez most is így fog történni, és ha mi erre várunk, akkor a katonai előkészületeinkkel megint el fogunk késni. De ekkor ebből sokkal nagyobb veszély származhat az országra.

Éppen ezért újólag javaslom, hogy a *kormány haladéktalanul lépjen érintkezésbe a német kormánnyal, és tegyen formális ajánlatot a német—orosz háborúhoz való önkéntes csatlakozásunkra.*

A fokozódó háborús veszély miatt, ettől függetlenül, illetve a tárgyalások eredményének bevárása előtt is kérem az ország katonai biztonságát célzó rendszabályok elrendelését. Ehhez javaslom:

a) a határvédelem teljessé tételéhez szükséges alakulatok mozgósítását;

b) repülőerők és légvédelem mozgósítását és a katonai honi légvédelmi készültség elrendelését;

c) a gyorshadtest mozgósítását;

d) egyelőre az I., VI., VII., VIII. hadtest és a legfontosabb fővezérségi közvetlen alakulatok mozgósítását.

E katonai rendszabályok megtételét sürgősnek és az ország érdekében halaszthatatlannak tartom.

Rá kell mutatnom arra, hogy a mozgósítás és a felvonulás maga még nem jelent háborút. E rendszabályok részben az orosz felvonulás elleni biztonsággal, de kifelé Románia mozgósításával is indokolhatók.

Werth Henrik s. k.

Másolat. — PI A. XXII. 7/1920/62.

Az iraton a következő megjegyzés olvasható: „Megküldöm Me. úrnak (LHT vezértitkár útján), Küm., HM uraknak, KKI-nak."

142

Berlin, 1941. június 20

HOMLOK SÁNDOR BERLINI KATONAI ATTASÉ JELENTÉSE WERTH HENRIK VEZÉRKARI FŐNÖKNEK

Titkos!

1248/k.a./368/1941. *Sürgős!*

18 383/358.k.a.—1941. számú jelentésem[10] *folytatásaként:*

1. *Német—szovjet-orosz viszonylatban:*

[10] Lásd e kotet 139. sz. iratát.

a) *Német csapatok Finnország területén* eddig csupán mint Norvégiába áthaladó szállítmányok voltak megállapíthatók. Pozitív hír szerint Stettin és körletéből május óta 2 német ho. szállíttatott át Kaskinen (Kaskö)—Samla—Uleåborg finn kikötőkbe, akik onnan részben vasúti, részben gk. szállítással Kamijärvi, Rovaniemi körletbe kerülnek. E német csapatszállítások az oroszok és svédek előtt azzal indokoltattak, hogy Narvik körletében levő 2 német ho. leváltását szolgálják. Észak-Norvégiából tényleg 2 német ho-t gyalogmenetben ki is vontak, azonban a német csapatszállító hajók a finn kikötőkből üresen térnek vissza német földre.

Ennek következtében *Norvégia* területén 5 német ho. marad biztosító és megszálló erőként, *Finnország* területén pedig 4 német ho. összpontosítása fejeződik be Kamijärvi—Rovaniemi körletben június 20—25-e körül (a svéd nyilvántartás szerint), melyek onnan akár támadólagosan, akár védőlegesen alkalmazhatók.

A német vk. nyilvántartása szerint Finnország 16 ho-jának kereteit hadiállományokra tölti fel.

b) *A német O. K. H. attasécsoport vezetőjétől*, von Mellethin vk. ezredestől f. hó 17-én kért és kapott tájékoztatás szerint a Szovjet-Oroszországgal szembeni német katonai előkészületek tervszerűen tovább folynak. (Táviratilag is jelentettem.)

c) F. hó 15. és 16-án Berlin körüli Reichsautobahnon kelet felé egy német pc. hadt. volt menetben.

d) F. hó 16-án Gheorge ezredes, itteni *román kat. attasé* felkeresett, és magyar szándékok felől érdeklődött szovjet-orosz háború esetére. Szerinte román részről 26 ho. állománya töltetett fel, és azokat június 20-a körül érik el. E román elhatározás indítóokáról nem akart tudni, az időpontról sem, de az az érzése, hogy Besszarábián és Bukovinán kívül még további területeket fognak visszaszerezni.

Válaszom az volt, hogy nem tudok a magyar szándékokról, én, mint katona, természetesen a beavatkozás mellett vagyok.

Japán kat. att.-tól június 19-éről származó hír szerint 13 román ho. áll Szovjet-Oroszországgal szemben, alkalmazásra készen.

e) *Szovjet-orosz részről:*

A német Attachéabteilung vezetője szerint a német Finnországba menő csapatszállítások hírére elhatározták a szovjet flotta készültségbe helyezését.

Itteni svéd kat. att.-nak Hlopov szovjet ezredes (adjoint)

elmondotta, hogy amennyiben a forgalomban levő hírek szerint Ukrajna vagy Baku bérbevétele terveztetnék német részről, azt a szovjet nem teljesítheti.

f) Német politikai vonalon *keresik Ukrajna* jövendőbeli államfőjét. Miután erre hír szerint sem Szkoropadszkij, sem Melnyik személy szerint nem alkalmasak, egyik német barátom Franciaországba utazott, hogy onnan hozzon valakit.

g) Egyik barátomtól hallom, hogy a szovjet-orosz háború bevezetése a jól bevált módszer szerint fog történni, egyrészt oly módon, hogy a támadó fél a világ előtt ne a német legyen, másrészt, hogy a látszat az elnyomott népek felszabadítását célozza.

h) Ugyancsak baráti körből származó értesülésem szerint *a Szovjet-Oroszország elleni hadműveletek még június hóban indulnának meg.*

2. *Összefoglalás:* Német—szovjet-orosz viszonylatban a fennálló politikai, katonai és gazdasági ellentétek oly mélyek, ugyanakkor a Német Birodalomnak a háború sikeres továbbviselhetése érdekében annyira érdekében áll Szovjet-Oroszország nagyhatalmi kikapcsolása, hogy emberi számítás szerint a vele való háborús konfliktus elkerülhetetlennek látszik, hacsak Szovjet-Oroszország megalázó és nagyhatalmi pozícióját megrendítő követelményeket nem teljesít.

Magyarország katonai részvételét szükségesnek tartom. Eltekintve az állandóan hangoztatott okoktól, elsősorban azért, mert a jelen esetben a honvédségnek kell további területeket a Kárpátoktól északra elfoglalnia, hogy ezek birtokában tárgyalhassunk egyéb igényeink kielégítéséről. Amennyiben pedig ezt elmulasztjuk, úgy tétlen szemlélői leszünk annak, miként jön létre a közös német—román határ.

3. *A német földi és légi haderők kb.-i csoportosítását* és erejét június 20-ával, hírforrásaim egybevetéséből az *1. és 2. sz. melléklet tünteti fel.*

Ebből kiviláglik az, hogy a Német Birodalom hadereje egyaránt készült fel úgy *egy Szovjet-Oroszország elleni támadó, mint egy Anglia (Amerika) elleni védőleges hadműveletre.*

4. *A Szovjet-Oroszország elleni háború kimeneteléből* a német vk. kétségtelen *nagy német győzelmet* vár. A hadművelet „villámháború" jegyében való lezajlását készítik elő, melynek első hónapjában nagy ütközetekkel, második hónapjában pedig folytatólagos menetekkel európai Szovjet-Oroszország területe igen nagy részének megszállását remélik végrehajtani. Óvatosabb becslések a háború befejezéséig 3 hónappal számolnak, melyen

belül a szovjet-orosz haderő leverése, a hadiipar, az orosz olaj- és a nyersanyagkörlet birtokbavétele is bennfoglaltatik.

Oly véleményt is hallottam, mely szerint az első nagy ütközet után a szovjet haderő máris bomlásnak indulna.

Finn-, Észt-, Lett-, Litván, volt Lengyelország és Besszarábia területéről rendelkezésre állanak azok, kiknek segítségül vétele mellett a szovjet rendszer előtti állapotok ismét megvalósíthatók lesznek, azonban a 24 esztendő óta szovjet kézben levő területeken egy hosszabb — de átmeneti — időre a szovjet gazdálkodási rendszer valamilyen módozatát fenn lesz szükséges tartani, a magántulajdonra való fokozatos visszatérés tehát hosszú lesz.

A Német Birodalom Szovjet-Oroszország elleni háborújában 124—136 ho.-t alkalmaz, melyek a hdm. terhét fogják viselni. Ezekkel szemben 150—160 szovjet-orosz ho. áll, számbeli fölény tehát nem lesz, azonban egyrészt a morális fölény, másrészt az a tény, hogy a kereken 130 német ho. tűzerőben kb. 300 szovjet-orosz ho. tűzerejét képviseli, valamint a német fölényes vezetés a német siker biztosítéka.

Elfogadva a szovjet-orosz háború három hónapig tartó terminusát, ezen időszakon belül *angol* (esetleg amerikai) részről a következő *ellenakciók* várhatók:

a) partraszállás Norvégiában;
b) partraszállás Portugáliában;
c) spanyol és portugál szigetek (Kanári—Azori—Madeira) vagy gyarmatok (spanyol Marokkó) megszállása;
d) akciók francia afrikai gyarmatokkal szemben;
e) cirenaicai ellentámadás.

Mindannyi lehetőség, amelyekkel szemben Afrikában — kivévén Cirenaicát — német részről ellenintézkedések is alig tehetők, míg angol részről a háború továbbvitelének szándékát fogják jelenteni. Hogy melyiket hajtják végre, az az angolok titka; előtérben az Európán kívüli akciók látszanak állani.

Homlok Sándor ezds.

Az aláírás alatt a következő szöveg van: „Követ úrnak bemutattam. Felterjesztem 3 pld-ban. Példányonként 2 db melléklet. Elküldtem Küm. futárral 1941. június 20-án."

A német földi haderők csoportosítása 1941. június 20-án

	Min.	Max.
1. Szovjet-Oroszországgal szemben alkalmazásra készen állanak:		
a) Finnország É. területén	4	4
(ezenfelül 16 finn ho.)		
b) Kelet-Poroszország és a lengyel kormányzóság területén összesen	110	120
c) (Magyarország ÉK. határán 2 magyar ddr.)	—	—
d) Románia moldovai területén	8	10
(ezenfelül Románia moldovai részében 13 román ho.)		
Románia további részeiben	2	2
Összesen:	124	136 ho.
2. *Angliával* és az *Ibériai* félszigettel szemben dán, holland, belga és francia területen védekező feladattal alkalmazásra készen	41	41
3. *Bulgáriában* (egyelőre)	3	3
4. *Görögországban* (egyelőre)	2	2
5. *Cirenaicában*	3	3
6. *Belrend fenntartására* (lekötött erők):		
a) lengyel kormányzóság területén	10	10
b) Norvégiában	5	5
c) Dániában	3	3
d) Hollandiában	4	4
e) Belgiumban	5	5
f) Franciaországban	18	20
g) Szerbia, Horvátország és Bánát	5	6
Összesen:	50	53 ho.
7. Pihenő, kiegészítés (Retablierung)	7	8 ho.
Német haderő összesen:	230	246 ho.

A német légierők csoportosítása 1941. június 20

1. *Angliával szemben:*	
Luftflotte[11] *5.* pk. Stumpf vez. ezds.	Norvégia, Dánia és talán Hollandia területén
Luftflotte 3. pk. Sperrle rep. tbk.	Belgium, Franciaország és Hollandia területén

[11] Légiflotta.

2. *Szovjet-Oroszországgal* szemben:

Luftflotte 2. pk. Kesselring tbgy.	Kelet-Poroszország és lengyel kormányzóság területén áttelepülésben
Luftflotte 4. pk. Löhr vezérezds.	Lengyel kormányzóság déli részén, Romániában, Balkánon

3. *Észak-Afrikában* egy önálló rep. hdt.
4. *A Német Birodalom* területén:

Luftflotte 1. pk. Felmy rep. tbk.	feladata új felállítások, valamint a rep. személyzet utánpótlása

Milch tábornagy a légi szemlélő hatáskorét is betölti.

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1941. 21/5. t. 4211. sz.

143

Berlin, 1941. június 22

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJEL-TELEFONSÜRGÖNYE BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKNEK ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTERNEK

6993/189. *Statissime!*

Ribbentrop ma közölte velem, hogy Németország és Szovjet-Oroszország között ma reggel megindultak az ellenségeskedések. Egyúttal közölte velem, hogy Hitler kéziratot[12] küldött Kormányzó Úr Őfőméltóságának e tárgyban, amely külön futárral megy.

Kifejtette az indokokat, és azon nézetének adott kifejezést, hogy szovjet hadsereget aránylag rövid időn belül megverik.

Kifejeztem teljes együttérzésünket, és hogy nemcsak Magyarország, hanem egész Európa és a világ hálás lesz Hitlernek, hogy ő bolsevizmust letörte. Különben utaltam Kormányzó Úr Őfőméltóságának e tárgyban képviselt álláspontjára, amelyet Hitlernek április 24-én kifejtett.

Végül biztosítottam Ribbentropot, hogy Magyarország szívvel-lélekkel velük van, és szerencsekívánatainkat fejeztem ki a biztos sikerhez.

[12] Nem találtuk meg.

Ribbentrop köszönetet mondott szavaimért.
Részletes jelentés futárral megy.
Utánam Ribbentrop fogadta román és finn követeket.

Sztójay

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1941. 24. t. 395. sz.

144

Berlin, 1941. június 26

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJEL-TELEFONSÜRGÖNYE BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKNEK ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTERNEK

7068/197. *Statissime!*

Weizsäcker báró államtitkárnak folyó hó 26-án délben át adtam 194. számú számjeltáviratban említett memorandumot bácskai szerbek kitelepítése tárgyában, valamint közöltem vele belgrádi rádiónak Bánátra vonatkozó híradását. (Erről 198. számú számjeltáviratban jelentettem.[13])

Weizsäcker báró akkor közölte velem, hogy finn követ éppen most volt nála, és bejelentette, hogy finn kormány mai naptól kezdve ellenséges viszonyban áll szovjettel. Ezzel finnek beavatkozás mellett való állásfoglalása de jure is kifejezést nyert (ez némileg túlhaladottnak látszik azzal szemben, hogy Hitler kancellár proklamációjában már megemlítette német—finn katonai együttműködést).

Ezután Weizsäcker megemlítette röviden, hogy Nagyméltóságod múlt hó 24-én beszélgetést folytatott Erdmannsdorff-fal orosz-szovjet kérdésről. Mondotta, hogy beszélgetés katonai vonatkozású volt, illetőleg oroszok ellen való esetleges részvételünk kérdését is érintette. Ezért, amint mondotta, Erdmannsdorff jelentését átadta további intézkedésre Ritter nagykövetnek, aki, mint ismeretes, közvetlenül Ribbentrophoz van beosztva, és hadvezetőséggel érintkezik, illetve összeköttetést vezeti, másrészt a tárgyat tanulmányozza és előadja Ribbentropnak.

Folytatása következik.

[13] Nem találtuk meg.

Berlin, 1941. június 26

7070/199. *Statissime!*

197. számú számjeltávirat folytatása:

Államtitkár továbbiakban iparkodott esetleges szemrehányást elhárítani, mintha ő, illetőleg más faktor orosz kérdésben bennünket céltudatosan félre akartak volna vezetni. Arra célzott, hogy ők, bár bekövetkező katonai akcióról titoktartás, illetőleg meglepetési okokból nem közölhettek velünk konkrétumokat, különböző alkalmakkal még sem foglaltak el oly értelmű álláspontot, mely szerint egy katonai akció kizártnak lett volna odaállítva. Beszélgetésünk folyamán szóba került azon tájékoztatás, melyet nekem folyó hó 22-én adott, és amelyről 67/pol. főn. alatt jelentettem.[14] Be kellett természetesen ismernem azt, hogy ő akkor nem mondott olyant, ami félrevezetés lett volna, avagy egy katonai leszámolás lehetőségének kizárását jelentette volna. Megértést kellett egyébként mutatnom, hogy titoktartás és meglepetési okokból kitértek konkrét tájékoztatás elől.

Államtitkárnál Erdmannsdorff jelentésére nem térhettem ki, mert Nagyméltóságodnak erre vonatkozó MK. 61/res. 1941. számú, folyó hó 25-i rendeletét futárvonat késése miatt csak ma délután 4 órakor vettem kézhez.

Folytatása következik.

Berlin, 1941. június 27

7071/200. *Statissime!*

Fentiekhez még jelentem.

Woermann, aki ma délben reggelin volt nálam, nem minden célzás nélkül közölte velem, hogy spanyolok 40 000 önkéntest akarnak küldeni szovjet ellen. Szerinte állítólag még versengés van hadsereg és Falange közt, így helyzet még nem tisztult.

Szovjetellenes harc lassanként keresztes hadjárattá fejlődik, azt hallom minden oldalról, és ezt hangoztatják különösen tótok és oláhok. Utóbbiak, úgy látszik, ellenünk irányuló célzattal is. Különben Berliner Börsenzeitung bukaresti levelezője úgyis azt írja már folyó hó 25-én. . .

Folytatása következik.

[14] Nem találtuk meg.

Berlin, 1941. június 27

7078/203. *Statissime!*

200. sz. számjeltávirat folytatása:

hogy a románok segítették Magyarországot kommunizmus letörésében. Nagyméltóságod MK. 61/res. sz. rendeletére hivatkozva[15] bátorkodom megjegyezni, hogy bár magyar kormány állásfoglalása minden kétséget kizáróan megfelel magyar érdekeknek, mégis előnyösnek látszanék, ha távolabbi jövőnk biztosítása céljából, persze fenti számú rendelet előfeltételei mellett, olyan helyzet alakulna ki, hogy a németekkel együtt menetelnénk bolsevizmus ellen, legalább honvédség egyes részeivel. Ellenkező esetben románok és tótok Európa újjárendezésénél tért nyernek velünk szemben, másrészt német hadsereg elfordulna tőlünk, ami igen kedvezőtlen volna, mert mintegy téves nézetet váltana ki párt azon részével szemben, amely Magyarországgal szemben nem viseltetik szimpátiával. Kötelességemnek tartom fentieket jelenteni, de természetesen szigorúan szem előtt tartom idézett rendeletben foglaltakat.

Végül jelentem, hogy Weizsäcker báró Nagyméltóságod erre vonatkozó kérdésére közli, hogy Antonescuval annak idején közölték, hogy célszerű volna, ha Románia megfelelő katonai intézkedéseket tenne.

Sztójay

Eredeti tisztázat. — OL Küm. res. pol. 1941. 24. t. 424. sz.

145

Budapest, 1941. június 27

BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖK ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJEL-TELEFONSÜRGÖNYE SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVETNEK

6586/188. *Statissime!*

Reggel légierőnk megtorló akciót hajtott végre Stanislau ellen. Ennek megtörténte előtt magyar hadvezetőség kívánságára nem lehetett hadiállapot beálltát publikálni.

[15] A rendelet szövegét nem találtuk meg, de az arra vonatkozó utalásokból következtetni lehet, hogy a magyar kormány a német vezérkar előzetes kívánságainak megfelelően csak a német haderő gazdasági támogatására vállalt kotelezettségeket.

Helyeslem azt, amit Nagyméltóságod 197. számú számjeltávirata[16] szerint Weizsäckernek mondott. Nem akarom ugyan feltételezni, hogy szovjet kérdésben bennünket egyenesen félrevezetni akartak volna, de az viszont kétségtelen, hogy inszisztálásunk ellenére nem kívántak beavatni ügy akkor nyilván már végleg elhatározott fejleményeibe. Ezt tegnap német követnek is megmondtam, és kértem, hogy jelentse.

Magyar kormány minden elhatározásánál teljes összhangban kíván tengelyhatalmakkal és elsősorban birodalmi kormánnyal eljárni. Meggyőződésünk szerint a helyes értelemben vett szolidaritás ezt kívánja meg, és nem azt, hogy önálló vállalkozásokba kezdjünk. Adott esetben azt kellett irányadónak vennünk, amit Halder vezérezredes folyó hó 18-án vezérkari főnökünknek mondott, nevezetesen, hogy szovjetet semmivel se alarmírozzuk. Szem előtt kellett tartanunk azt a kerülő úton berlini japán nagykövettől kapott tájékoztatást is, hogy Führer saját kijelentése szerint nekünk adott esetben más szerepet szánt.

Gazdasági érdekek mai rendkívüli fontossága mellett ezt csak úgy értelmezhettük, hogy feladatunk defenzív jellegű.

Szovjet támadás konzekvenciáit mégis minden habozás nélkül azonnal levontuk. Katonai szolidaritásunk ezzel kifelé is újból beigazolást nyert. Katonai akciónk természetesen áldozatokat hárít reánk. Ezeket szívesen viseljük abban a meggyőződésben, hogy *különleges politikai és gazdasági helyzetünkből származó nehézségek megoldásánál a birodalmi kormány megértésére és aktív segítségére számíthatunk.*

A fentieket, kérem — különösen legutolsó mondatot —, kellő nyomatékkal juttassa kifejezésre Weizsäcker előtt, de MK. 61. res. iratban és mellékletében foglaltakra többé ne térjen vissza.

Bárdossy

Fogalmazvány. — OL Küm. res. pol. 1941. 24. t. 431. sz.

Az irat alján olvashatatlan aláírással, tintával a következő szöveg: „Miniszterelnök úr hozzájárult. VI. 27."

---

[16] Lásd e kotet 144. sz. iratát.

HORTHY MIKLÓS A KASSAI PROVOKÁCIÓRÓL

Június 26-án váratlanul jelentés érkezett Kassa és Munkács bombázásáról. Werth vezérkari főnök jelentése szerint az azonnali vizsgálat megállapította, hogy a támadást szovjet repülőgépek hajtották végre. A bombák maradékain egy leningrádi gyár cégjegyét találták. Ezzel a „provokáció" megtörtént, és június 27-én hivatalosan bejelentették: „A Magyarország felségterületén ismételten végrehajtott nemzetközi jog ellenes szovjet-orosz légitámadások következtében Magyarország hadiállapotban levőnek tekinti magát a Szovjetunióval."

Nem tudom szemrehányásomtól megkímélni Bárdossyt, hogy azokban a kritikus napokban a moszkvai követünktől érkezett táviratot eltitkolta előttem, amiről csak három évvel később értesültem, és amit Bárdossy, nyomatékos kérdésemre, végül is beismert. Ebben a táviratban Kristóffy követ azt jelentette, hogy Molotov megígérte Magyarországnak semlegessége esetén a Szovjetunió támogatását az erdélyi kérdés megoldásában. Ezt az ajánlatot megerősíti, hogy moszkvai követségünknek még nyolc nappal június 23-a után is megengedték, hogy a szokásos módon rejtjel-táviratokat küldjön Budapestre. Moszkva erősen tiltakozott az ellen, hogy a magyar városok elleni „provokációs" bombatámadásokat szovjet repülőgépek hajtották volna végre.

Molotov Kristóffynak tett ígérete bizonyára kétes értékű volt; a nagyhatalmak ilyenekben igen nagyvonalúak, ha egy kis államnak a háborúba való bevonásáról vagy távoltartásáról van szó, különösen, ha ennek teljesítése mások rovására történnék. Ellenben a moszkvai tiltakozás felelt meg a tényeknek — és nem a mi vezérkari főnökünk jelentése!

Erre a keserű megállapításra annak a jelentésnek alapján kényszerülök, amelyet nekem 1944-ben Bárczy miniszterelnökségi államtitkár tett. Egy összeesküvést tárt fel előttem, amelyet soha sem tartottam volna lehetségesnek. Bárczy úr az eseményekről való közvetlen ismeretei alapján közölte velem, hogy Krudy Ádám repülőezredes, a kassai repülőtér parancsnoka Bárdossy miniszterelnököt írásban értesítette, hogy ő, Krudy, *saját szemeivel látta, hogy a bombákat német repülőgépek dobták le.* Időközben azonban a Szovjetunióval való hadüzenet megtörtént, s *Bárdossy azt válaszolta Krudynak, ha nem akar kellemetlen helyzetbe*

kerülni, akkor erről hallgatnia kell. Miniszterelnökségi munkatársait is hallgatásra kötelezte. Krudy ezredes az akkori közlését 1946-ban a Bárdossy elleni perben Budapesten eskü alatt megerősítette.

Elméletileg nincs teljesen kizárva, hogy Krudy repülőezredes 1941. június 26-i megfigyelése esetleg téves volt azonban két okból következően ez rendkívül valószínűtlen: a mi vezérkari főnökünk — amint említettem — éppen úgy a Szovjetunió elleni aktív részvételünket követelte, mint Hitler. Mindkettőjüknek érdekében állott tehát, hogy a „provokáció" sikerüljön, amelynek hiányával indokoltam Hitlernek küldött válaszomban a Szovjetunió elleni hadüzenetünk visszautasítását.[17] Másrészt a szovjet légierő gyengesége — mindenekelőtt azon napok gyors visszavonulása következtében — közismert. A bevetésre kész légierőket, amelyek fölött az oroszok még rendelkeztek, az előnyomuló ellenség leküzdésére kellett fordítaniuk, nem pedig egy olyan ország városainak bombázására, amelynek semlegessége kétségtelenül Moszkva érdekében állott.

Horthy Miklós. Ein Leben für Ungarn. Bonn 1953. Athenäum Verlag. 235—236. old.

147

Berlin, 1941. június 28

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET JELENTÉSE BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKNEK ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTERNEK

95/pol.—1941.
Hiv. szám. 90/pol.—1941.

Fenti számú jelentésemben[18] említettem, hogy a német—szovjet-orosz helyzet tisztázása a közeli napokban várható. Ez június 21-én megtörtént[19], amikor is — amint Nagyméltóságod távirati jelentéseimből és a sajtóból értesült — Németország

[17] Hitler 1941. június 22-én Horthyhoz írott levelét és Horthy válaszlevelét nem találtuk meg. Ezek tartalmából nem ellenőrizhetjük, vajon Hitler egyáltalán követelte-e, Horthy pedig ténylegesen visszautasította-e a Szovjetunió elleni hadbalépést. Az itt közölt iratok is bizonyítják, hogy a Szovjetunió elleni háború előkészítése idején és a háború első napjaiban a német kormány nem is követelte Magyarország katonai részvételét, ezért Horthy állítólagos „visszautasítása', a tények utólagos meghamisításának tűnik.

[18] Nem találtuk meg.

[19] A támadás időpontját Sztójay tévesen június 22-e helyett 21-i dátummal jelölte.

hadat üzent Szovjet-Oroszországnak, és június 21-én 3,15 órakor a német csapatok átlépték az orosz határt.

A birodalmi külügyminiszter június 21-én kora reggel magához kérette az érdekelt nagyköveteket és követeket, és a rádió útján leadott proklamációja előtt — ami reggel 5,30 órakor történt — tájékoztatta őket a helyzetről és a bekövetkezett háborús állapotról, illetőleg a hadműveletek megkezdéséről.

A birodalmi külügyminiszter fogadta az olasz, japán, spanyol és török nagyköveteket, a magyar, finn, bolgár, svéd, szlovák, román és horvát követeket.

Engem 3,45 órakor, kb. 10 perces időtartamra fogadott a miniszter, és elég részletesen ismertette velem az előzményeket és különösen azt is, hogy miért kellett Németországnak elhatároznia azt, hogy a szovjethatalmat megsemmisítse. A részleteket nem kívánnám itt megemlíteni, ezek már úgyis ismeretesek. Különben idemellékelem

1. a német Külügyi Hivatalnak a szovjet kormányhoz intézett, június 21-én kelt jegyzékét;

2. Hitler vezér és kancellárnak a német néphez és a nacionálszocialistákhoz június 22-én intézett felhívását;

3. a német Külügyi Hivatalnak a szovjet kormány propagandájára és politikai agitációjára vonatkozó jelentését;

4. a birodalmi belügyminiszternek, valamint az SS birodalmi vezérének és a német rendőrség főnökének a birodalmi kormányhoz intézett jelentését Szovjet-Oroszországnak Németország és a nacionálszocializmus ellen irányuló bomlasztó munkájáról;

5. végül a német fegyveres erő főparancsnokságának a birodalmi kormányhoz intézett jelentését a Németország elleni szovjet-orosz felvonulásról, amely hivatalos nyomtatványok mintegy okmányokat képeznek a német—szovjet-orosz háború kitörésének tárgyában.[20]

A birodalmi külügyminiszternek kifejtettem, hogy Magyarország, mint olyan ország, amely elsőnek vette fel a küzdelmet 1919-ben a bolsevizmus ellen, bizonyára nagy lelkesedéssel és megértéssel fogja tudomásul venni ezen, nemcsak a Német Birodalom érdekében, hanem az európai és a világcivilizáció és kultúra megmentéséért indított küzdelmet. Utaltam a Kormányzó Úr Őfőméltóságának e kérdésben való eddigi vezető szerepére és Őfőméltóságának a birodalmi kancellárnál f. é.

[20] A felsorolt mellékletek nincsenek az irat mellett.

április hó 24-én tett látogatására, amely alkalommal a Kormányzó Úr bőven kifejtette nézetét fenti tárgyban, és amely — amint tudom — teljesen fedte a Führer elgondolásait is. Hangsúlyoztam, hogy a magyar nép szívvel-lélekkel velük érez, és a legmelegebb szerencsekívánatokkal kíséri a német hadsereg bizonyára gyors és győzelmes küzdelmét.

A birodalmi külügyminiszter köszönettel nyugtázta e kijelentéseimet, és elbúcsúzásom alkalmával arra kért, hogy tolmácsoljam nagyméltóságodnak őszinte üdvözletét.

Azóta a helyzet rohamosan fejlődik, és a német hadsereg már a mai napig is nagy sikereket ért el, és végső győzelméhez, nézetem szerint, nem fér kétség.

Magyar szempontból nagy figyelmet érdemel azon körülmény, hogy a román hadsereg aktíve részt vesz a küzdelemben, és hogy a Führer Antonescut állította a Romániából előnyomuló román és *német* csapatok élére. Ezen körülményről, illetőleg ennek esetleges aggályos következményeiről más úton jelentettem.

Figyelmet érdemel továbbá az, hogy a finnek már kezdettől fogva is csatlakoztak a német haderőhöz.

A birodalmi kancellár június 22-i felhívásának idevonatkozó része a következőképpen hangzik:

„Deutsches Volk!

In diesem Augenblick vollzieh sich ein Aufmarsch, der in Ausdehnung und Umfang der grösste ist, den die Welt bisher gesehen hat. Im Verein mit finnischen Kameraden stehen die Kämpfer des Siegers von Narwik am nördlichen Eismeer. Deutsche Divisionen unter dem Befehl des Eroberers von Norwegen schützen gemeinsam mit den finnischen Freiheitshelden unter ihrem Marschall den finnischen Boden. Von Ostpreussen bis zu den Karpathen reichen die Formationen der deutschen Ostfront. An den Ufern des Pruth, am Unterlauf der Donau bis zu den Gestaden des Schwarzen Meeres vereinen sich unter dem Staatschef Antonescu deutsche und rumänische Soldaten.

Die Aufgabe dieser Front ist daher nicht mehr der Schutz einzelner Länder, sondern die Sicherung Europas und damit die Rettung Aller."[21]

[21] Német nép!
Ebben a pillanatban olyan felvonulás folyik, amely kiterjedésében és méreteiben a legnagyobb, amilyet a világ eddig látott. A narviki győző harcosai finn bajtársakkal együttesen állnak az Északi Jegestengernél. A Norvégia meghódítójának parancsnoksága alatt álló német hadosztályok védik a marsalljuktól vezetett finn szabadsághősökkel közösen a finn földet. A német keleti front

Időközben csatlakozott a német haderőhöz a szlovák hadsereg is. A spanyolok, valamint az olaszok szintén terveznek bizonyos erőkkel ezen a hadszíntéren a németek fegyverbarátságában a bolsevizmus ellen küzdeni.

Lassan — mondhatni — keresztes hadjárat színezetét óhajtják adni a Szovjet-Oroszország elleni küzdelemnek, és — amint látható — az egyes európai államok valamilyen formában egymás után állást foglalnak e kérdésben.

Így:

Június 22-én *Olaszország* kijelenti, hogy a Szovjetunióval hadiállapotban levőnek tekinti magát; *Szlovákia* megszakítja a diplomáciai viszonyt Szovjet-Oroszországgal; *Antonescu* tábornok a román hadsereghez és a román néphez intézett felhívásában harcra szólítja fel ezeket Besszarábia és Bukovina felszabadítására; a Führer fent idézett felhívásában kijelenti, hogy német katonák a *finnekkel* együtt védelmezik a finn földet, és hogy a Prutnál német és *román* katonák egyesülnek Antonescu alatt.

Június 23-án *Törökország* kijelenti semlegességét.

Június 23-án *Magyarország* megszakítja a diplomáciai viszonyt a szovjettel; Szlovákia belép *aktíve* a háborúba.

Június 25-én *Dánia* visszahívja követét és a követség személyzetét Moszkvából. *A svéd* kormány hozzájárul ahhoz, hogy területén keresztül Norvégiából Finnországba német csapatok szállíttassanak.

Június 26-án *Finnország* belép aktíve a háborúba.

Június 27-én *Magyarország* kijelenti, hogy magát a Szovjetunióval hadiállapotban levőnek tekinti.

A háború eddigi lefolyásáról a katonai attasé számolt be napi helyzetjelentéseiben.

Itten csak azon elgondolásokat említem még meg, amelyek Szovjet-Oroszországnak biztosra vett feldarabolása kapcsán máris elég konkrét formákat öltenek. Megbízható forrásból nyert értesülésem szerint Oroszország jövendőbeli Generalgouverneurjének[22] Reichsleiter[23] Alfréd Rosenberg, az Aussenpolitisches Amt[24] vezetője van kiszemelve. Rosenberg, amint ismeretes, rigai születésű, azaz balti származású. Ő a nemzeti-

alakulatai Kelet-Poroszországtól a Kárpátokig érnek. A Prut partjain, a Duna alsó folyása mentén a Fekete-tenger partjáig német és roman katonák egyesulnek Antonescu államfő alatt.

Ennek a frontnak a feladata nem egyes országok védelme tobbé, hanem Európa biztosítása, s ezzel valamennyiunk megmentése.

[22] Főkormányzójának.

[23] Birodalmi vezetőnek.

[24] A náci párt Kulpolitikai Hivatalanak.

szocializmus ideológiájának, valamint az antikomintern álláspont legfőbb előharcosa. Nagy és megérdemelt megbecsülésnek, általános elismerésnek és tiszteletnek örvend. Megalkuvást nem ismerő antibolsevista. A német—szovjet paktum óta némileg visszavonult, azonban ő és munkatársai sokszor elég nyíltan is hangoztatták elégedetlenségüket ezen paktummal szemben. Rosenberg székhelye a továbbiakig Berlinben lesz.

Amint hallom, Szovjet-Oroszországnak alkotórészeire való feldarabolása elhatározott dolog. Feltámad Ukrajna, Fehér-Oroszország és a Szovjet Birodalom egyéb alkotórészei is, de kétségesnek látszik még az, hogy mi lesz a balti államok sorsa. A napokban, amikor az államtitkárhelyettessel beszélgetést folytattam e kérdésről, azon benyomást szereztem, hogy Észtország és talán Lettország is helyre lesz állítva, Litvániára vonatkozólag azonban nagyon homályos megjegyzést tett az államtitkár, annak kétséges jövőjére nézve. Úgy látszik, hogy Németország különleges érdekeit a balti államokban, elsősorban Litvániában is valamilyen formában biztosítani kívánják.

A hadműveletek Szovjet-Oroszország ellen a legnagyobb eredménnyel haladnak és — amit már más úton is jelentettem, és ami már a sajtóban is érvényre jut — a tendencia oda irányul, hogy a szovjet elleni háborút keresztes hadjáratnak minősítik. A törekvés úgy látszik az, hogy minél több állam vegyen részt ebben a hadjáratban, hacsak hadseregének kisebb részeivel is vagy akár önkéntes alakulatokkal. Ennek célja az is, hogy a bolsevizmus elleni küzdelmet az egész világ előtt egy, a világ civilizációjának és kultúrájának megmentése érdekében folytatott szent háborúnak állíthassák be.

Sztójay
m. kir. követ

Eredeti tisztázat. — OL Küm. pol. o. 1941. 21/28. t. 4259. sz.

MAGYAR KIRÁLYI KÖVETSÉG
KÖNIGL. UNGARISCHE GESANDTSCHAFT
BERLIN

489/biz.-1941.

Berlin, 1941. julius 2.-án.

A Miniszterelnök Ur sajátkezű felbontásárat

459/Res. Pol.
1941. VII. 4

Kegyelmes Uram!

Őszintén sajnálom, ha legutóbbi jelentéseim nyomán félreértés támadt volna, olyan értelemben, mintha én - ellentmondásba kerülve - hol annak a meggyőződésemnek adtam volna kifejezést, hogy a németek nem kivánják az orosz háboruban való aktiv részvételünket, hol pedig annak, hogy ezt elvárják tőlünk. Erre a kérdésre vonatkozó legfontosabb jelentéseimet áttekintve (elsőcorban 75 és 84/pol.főn.-1941.) nem is tudom elképzelni, hogyan támadhatott ily félreértés, mert jelentéseim meglehetősen következetesen mutattak rá arra a meggyőződésemre, hogy politikailag mértékadó német részről egyedesen elkerülni kivánják, hogy mi a szovjet elleni háboruban résztvegyünk. Ettől teljesen független oly megjegyzéseim, amelyek arra a tapasztalatomra utalnak, hogy a legmértékadóbb német helyeknek az az intenciója nem eléggé ismert a német közvéleményben, de a politikai, katonai, stb. szempontból számottevő németek száles körében sem a így e körökben Magyarország kezdetben tartozkodó magatartása bizonyos félreértésre adhatott okot.

Összes jelentéseimben azonban éppen arra a német szándékra

./.

Nagyméltóságu

bárdosi B á r d o s s y László urnak,

m.kir.titkos tanácsos, m.kir.külügyminiszterium [illegible]

megbizott m.kir.miniszterelnök,

Budapest

akartam félreértnetetlenül rámutatni, hogy mi ebben a háboruban ne tanusitsunk aktiv magatartást, továbbá ennek a német szándéknak valószinü politikai céljára, illetőleg várható következményeire. Ezt bátorkodom röviden megismételni:

Mértékadó német helyen tisztában vannak azzal, hogy a végleges európai rendezés számukra még sok sulyos problémát fog felvetni. Ik nyilván ugy látják, hogy e rendezés tekintetében a magyar-német számla saldoja jelenleg többé-kevésbbé ki van egyenlitve. Ezért nem kivánják a további rendezés problémáit olyan magyar követelésekkel terhelni, amelyeknek kielégitésére igényünk t madh t ujabb teljesitmények révén, azaz, ha a magyar-német szaldót a szovjet elleni háboruban való aktiv részvételünkkel ismét lényegesen a magunk javára billentjük. Ezzel szemben a románoknak és a szlovákoknak szivesen adnak alkalmat arra, hogy a Németországgal szemben fennálló számlájukon "javitsanak", talán azért is, hogy ezzel ezeket az államokat erősebben magukhoz kössék, amire - a magyar-német barátság megbiznatóságát tekintve - magyar viszonylatban bizonyára kevésbbé is van szükségük.

Ez magában véve nem is volna aggályos számunkra, ha nem járna azzal a veszedelemmel, hogy:

1) A magasabb német politikai intenciókat nem ismerve, a német közvélemény - a mértékadó személyiségek is - félreértsetik és káránkra magyarázhatják, hogy a szovjetelleni háboruban nem oly formában veszünk részt, mint a finnek, a románok és a szlovákok. Ezt itte i és külföldi ellenségeink bizonyára

elő is fogják segíteni.

2) Románia és Szlovákia annyira az érdeklődés és rokonszenv előtérébe kerülhetnek, hogy velük szemben nem marad meg az a prioritásunk - vagy legalább is nem az eddigi mértékben - amely eddig bennünket Középeurópában, mint Németország első barátját, megilletett.

3) Ismerve a mai német politika módszereit, s különösen visszaemlékezve a félreértéseknek azokra a sorozatára, amely magyar-német viszonylatban 1938-ban a német-cseh krizis idejében felmerült, aggódtam, hogy részvételünk mosteni formáját német részről később (bármennyire megfelel is ez ma az ő intencióiknak) ellenünk fordíthatják, ha ezt bármely okból opportunusnak tartanák (hogy pl. bizonyos igényeink kielégítése elől kitérjenek vagy más okból), hacsak eleve nem szegezzük le minden kétséget kizáróan, hogy a mi jelenlegi megatartásunk oka nem a mi huzódozásunk nagyobb áldozatok vállalása elől, hanem a legmértékadóbb német tényezők kifejezett kívánsága.

Ezek a megfontolások, legfőként azonban legutóbbi, okozták, hogy magam részéről megnyugtatónak tartottam volna, ha mi a többiekhez hasonló részvételünket félreérthetetlen formában éspedig személyesen a Führer előtt felajánlottuk és ezzel elkerülhetetlenné tettük volna, hogy német részről tiszta vizet öntsenek a pohárba a a legmértékadóbb német tényező részéről hangozzék el az a "nem", amelyre később minden mesterkedésnel és a pillanatnyi politikai opportunitás parancsolta utólagos gyanusítással szemben hivatkozhattunk volna.

Őszinte megnyugvással értesültem [redacted] arról, hogy csapataink átlépték a magyar-szovjet határt a hogy ma a német hadijelentés is megemlékezett a magyar honvédségről. Így a helyzet előrelátnatóan úgy alakul, hogy a fentiekben kifejtett aggályok

örvendetes módon tárgytalanná válnak.

Hálás volnék, Kegyelmes Uram, ha módot adnál arra, hogy azt, amire levelemben csak röviden és vázlatosan tudtam rámutatni, Előtted személyesen is kifejtsem, s ebből a célból jelentéstételre egy napra Budapestre rendelni méltóztassál.

Mély tiszteletem kifejezésével vagyok, Kegyelmes Uram,

mindig hasonló híved

Sztójay Döme

Utóirat.

Megjegyzem, hogy utóbbi időben nem is jelentettem volna e tárgyban, ha tudomást szereztem volna legujabb elhatározásaidról, amelyek most a magyar honvédek és a német katonák közötti találkozáshoz vezettek. Engedd meg, kérlek, Kegyelmes Uram, hogy ehhez Neked és honvédeinknek szívből minden jót kívánjak.

Igaz híved

Sztójay Döme

Berlin, 1941. június 29

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKNEK ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTERNEK

7110/206. *Statim!*

188. sz. számjelrendeletben[25] foglaltakat f. hó 28-án közöltem az államtitkárral. Ennek kapcsán ő maga kitért Nagyméltóságod és Erdmannsdorff közötti beszélgetésre, és kvázi észhezkapva megemlítette, hogy hiszen neki még tisztáznia kell azt, vajon katonai vagy politikai irányban történjék-e még valami e beszélgetés alapján. Nagyméltóságod utasítása értelmében nem foglaltam állást. 197. számú jelentésben[26] jelentettem, hogy ő ezen ügyet átadta Ritter nagykövetnek.

Fenti rendelet kiegészítéseképpen, illetőleg háborús állapot beálltával és a máig kialakult helyzet kapcsán kívánatos volna, hogy szavaimnak irányítása céljából tájékoztatást nyerjek, mi ezek után a magyar kormány végleges állásfoglalása háborúban való aktív részvétele kérdésében, akár honvédség vagy ennek része, avagy önkéntes alakulatok tekintetében? Katonai attasétól ugyanis úgy értesülök, hogy honvédalakulatok máris átlépték a határt, itt általánosan az a nézet tapasztalható, hogy „háborús állapot" beállta után úgyszólván magától értetődő, hogy Magyarország is részt vesz „keresztes hadjáratban", mint régi antibolsevista állam. Hivatalos helyen, bár elismerő, de inkább tartózkodó magatartás érezhető. Ennek kapcsán szükségesnek tartom Nagyméltóságod figyelmét felhívni arra, hogy Magyarország és orosz-szovjet közötti háborús viszony beálltára vonatkozó kijelentést sajtóban és egyébként propagandisztikusan kellene kihasználni ugyanannak a törekvésnek szolgálatában, hogy a szovjet elleni háborút általános európai keresztes hadjáratnak nyilvánítsák. Egyébként azonban nemzeti kötelességünk teljesítésének tekintik, hogy az orosz támadásra megtorló intézkedéssel válaszoltunk, és ennek természetes következményének levonásaként háborús állapotba kerültünk. Az tényleg nem is lesz olyan különleges vagy spontán aktusnak beállítva, amelynek alapján abba a helyzetbe kerülnénk, hogy szovjet ellen küzdünk a *többi*

[25] Lásd e kötet 145. sz. iratát.
[26] Lásd e kötet 144. sz. iratát.

szövetséges sorában. Így például a Völkischer Beobachter f. hó 28-án melegebb hangon is méltányolja az olaszok, tótok, románok és spanyolok részvételét, mint a miénket.

Világosan kitűnik, hogy az egyes más államok magatartását spontán és aktív összeverődésnek, a mi bekapcsolódásunkat viszont a szovjet támadás által kiprovokált, inkább passzív reakciónak tekintik, talán azért is, nehogy később abba a helyzetbe kerüljenek, hogy ezt valamilyen formában honorálniuk kelljen (lásd előbbi jelentéseimet).

Ezért újból megfontolandónak tartanám, hogy mielőbb lépéseket tegyünk lehetőleg magánál a birodalmi kancellárnál, és felajánljuk a háborúban bővebb formában való aktív részvételünket. E lépésnél talán hangsúlyozni lehetne sajnálkozásunkat, hogy a finnekhez és románokhoz hasonlóan nem vontak be bennünket is a szovjet elleni háború előkészületeibe, aminek folytán súlyosabb helyzetben volnánk háborúban való aktív részvételünk tekintetében, mint románok és finnek. Részvételünk egyéb nehézségeinek hangsúlyozása ezúttal talán nem volna kívánatos, nehogy ezt húzódozásnak tekintsék. Fenti javaslatot alátámasztja azon tény, hogy a katonai attasét egy beavatott német bajtársa tegnap nyomatékosan figyelmeztette, hogy eddigi, inkább passzív magatartásunkat itteni egyes ellenségeink máris iparkodnak ellenünk kihasználni. Helyzetet úgy ítélem meg, hogy németeknek katonailag tulajdonképpen nem volt szükségük nagyobb támogatásra. Északi és déli szárnyuk, továbbá nikkel és olaj biztosítására bekapcsolták finneket és románokat. Ezeknek, eddigi gyakorlat szerint, revízióval kedveskednek.

Más államokkal szemben nem szívesen vállalnak lekötelezettséget, mert mindenben szabad kezet akarnak maguknak biztosítani, másrészt propaganda szempont kívánatossá teszi nekik, hogy minél több állam vegyen aktív részt a bolsevizmus elleni keresztes háborúban.

Viszont, akik nem vesznek részt, azokkal alkalomadtán ezt éreztetni fogják. Bizonyos végül, hogy említettek és tótok, de horvátok is, egyrészt mindig hivatkozni fognak, hogy régebben vettek részt, másrészt ellenünk intrikálnának, ha mi nem vennénk részt.

Sztójay

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1941. 24. t. 437. sz.

149

Berlin, 1941. június 29

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA
BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKNEK
ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTERNEK

7105/207.

95/pol. szám alatt jelentettem[27] német tervről szovjet felosztására. Ma arról értesülök, hogy pártkörökben komolyan beszélnek arról, hogy Finnország kapja egész Karéliát, balti államok más formában Németország közvetlen befolyása alá kerülnek, Ukránia és délorosz és kaukázusi államok protektorátus alatt; fehér-orosz külön állam; Szibériában százezer katona és százezer kolonizátor nyersanyagokat fogja kitermelni.

Moszkvába Hitler nagy ünnepélyességgel való bevonulást tervezne, összes, háborúban résztvevő kontingensek bevonásával.

Sztójay

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. pol. o. 1941. 21/28. t. 4147. sz.

150

Berlin, 1941. június 2

SZTÓJAY DÖME BERLINI KÖVET LEVELE
BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖKNEK
ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTERNEK

489/biz.—1941. *A miniszterelnök úr sajátkezű felbontására!*

Kegyelmes Uram!

Őszintén sajnálom, ha legutóbbi jelentéseim nyomán félreértés támadt volna, olyan értelemben, mintha én — ellentmondásba kerülve — hol annak a meggyőződésemnek adtam volna kifejezést, hogy a németek nem kívánják az orosz háborúban

[27] Lásd e kötet 147. sz. iratát.

való aktív részvételünket, hol pedig annak, hogy ezt elvárják tőlünk. Erre a kérdésre vonatkozó legfontosabb jelentéseimet áttekintve (elsősorban 75. és 84/pol. főn.—1941.[28]) nem is tudom elképzelni, hogyan támadhatott ily félreértés, mert jelentéseim meglehetősen következetesen mutattak rá arra a meggyőződésemre, hogy politikailag mértékadó német részről egyenesen elkerülni kívánják, hogy mi a szovjet elleni háborúban részt vegyünk. Ettől teljesen függetlenek oly megjegyzéseim, amelyek arra a tapasztalatomra utalnak, hogy a legmértékadóbb német helyeknek ez az intenciója nem eléggé ismert a német közvéleményben, de a politikai, katonai stb. szempontból számottevő németek széles körében sem, s így e körökben Magyarország kezdetben tartózkodó magatartása bizonyos félreértésre adhatott okot.

Összes jelentéseimben azonban éppen arra a német szándékra akartam félreérthetetlenül rámutatni, hogy mi ebben a háborúban ne tanúsítsunk aktív magatartást, továbbá ennek a német szándéknak valószínű politikai céljára, illetőleg várható következményeire. Ezt bátorkodom röviden megismételni:

Mértékadó német helyen tisztában vannak azzal, hogy a végleges európai rendezés számukra még sok súlyos problémát fog felvetni. Ők nyilván úgy látják, hogy e rendezés tekintetében a magyar—német számla szaldója jelenleg többé-kevésbé ki van egyenlítve. Ezért nem kívánják a további rendezés problémáit olyan magyar követelésekkel terhelni, amelyeknek kielégítésére igényünk támadhat újabb teljesítmények révén, azaz, ha a magyar—német szaldót a szovjet elleni háborúban való aktív részvételünkkel ismét lényegesen a magunk javára billentjük. Ezzel szemben a románoknak és a szlovákoknak szívesen adnak alkalmat arra, hogy a Németországgal szemben fennálló számlájukon „javítsanak", talán azért is, hogy ezzel ezeket az államokat erősebben magukhoz kössék, amire — a magyar—német barátság megbízhatóságát tekintve — magyar viszonylatban bizonyára kevésbé is van szükségük.

Ez magában véve nem is volna aggályos számunkra, ha nem járna azzal a veszedelemmel, hogy:

1. A magasabb német politikai intenciókat nem ismerve, a német közvélemény — s mértékadó személyiségek is — félreérthetik és kárunkra magyarázhatják, hogy a szovjet elleni háborúban nem oly formában veszünk részt, mint a finnek, a

[28] Nem találtuk meg.

románok és a szlovákok. Ezt itteni és külföldi ellenségeink bizonyára elő is fogják segíteni.

2. Románia és Szlovákia annyira az érdeklődés és rokonszenv előterébe kerülhetnek, hogy velük szemben nem marad meg az a prioritásunk — vagy legalábbis nem az eddigi mértékben —, amely eddig bennünket Közép-Európában, mint Németország első barátját, megilletett.

3. Ismerve a mai német politika módszereit, s különösen visszaemlékezve a félreértéseknek azokra a sorozatára, amely magyar—német viszonylatban 1938-ban a német—cseh krízis idejében felmerült, aggódtam, hogy részvételünk mostani formáját német részről *később* (bármennyire megfelel is ez *ma* az ő intencióiknak) ellenünk fordíthatják, ha ezt bármely okból opportunusnak tartanák (hogy pl. bizonyos igényeink kielégítése elől kitérjenek vagy más okból), hacsak eleve nem szegezzük le minden kétséget kizáróan, hogy a mi jelenlegi magatartásunk oka nem a mi húzódozásunk nagyobb áldozatok vállalása elől, hanem a legmértékadóbb német tényezők kifejezett kívánsága.

Ezek a megfontolások, legfőként azonban a legutóbbi, okozták, hogy magam részéről megnyugtatónak tartottam volna, ha mi a többiekhez hasonló részvételünket félreérthetetlen formában, éspedig személyesen a Führer előtt, felajánlottuk, és ezzel elkerülhetetlenné tettük volna, hogy német részről tiszta vizet öntsenek a pohárba, s a legmértékadóbb német tényezők részéről hangozzék el az a „nem", amelyre később minden mesterkedéssel és a pillanatnyi politikai opportunitás parancsolta utólagos gyanúsítással szemben hivatkozhattunk volna.

Őszinte megnyugvással értesültem arról, hogy csapataink átlépték a magyar—szovjet határt, s hogy ma a német hadijelentés is megemlékezett a magyar honvédségről. Így a helyzet előreláthatóan úgy alakul, hogy a fentiekben kifejtett aggályok örvendetes módon tárgytalanná válnak.

Hálás volnék, kegyelmes uram, ha módot adnál arra, hogy azt, amire levelemben csak röviden és vázlatosan tudtam rámutatni, előttedszemélyesen is kifejtsem, s ebből a célból jelentéstételre egy napra Budapestre rendelni méltóztassál.

Mély tiszteletem kifejezésével vagyok, kegyelmes uram,

mindig készséges híved

Sztójay Döme

Utóirat

Megjegyzem, hogy utóbbi időben nem is jelentettem volna e tárgyban, ha tudomást szereztem volna legújabb elhatározásaidról, amelyek most a magyar honvédek és a német katonák közötti találkozáshoz vezettek. Engedd meg kérlek, kegyelmes uram, hogy ehhez neked és honvédeinknek szívből minden jót kívánjak.

Kész híved

Sztójay Döme

Eredeti tisztázat. — OL Küm. res. pol. 1941. 21. t. 459. sz.
Vonatkozó jelentésszám felett ceruzával: 376/res. pol. 429/res. pol.

151

Budapest, 1941. december 13

BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖK
ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTER SZÁMJELTÁVIRATA
MATUSKA PÉTER A STOCKHOLMI KÖVETNEK

7998/57. *Statissime!*

Kérem svéd Külügyminisztérium útján továbbítsa alábbi táviratot Ghikához:

December 12-i táviratomban jeleztem, hogy szolidaritásunk megállapítása tengelyhatalmakkal „egyelőre" még nem jelenti hadiállapot deklarálását. Azóta hármashatalmi egyezményhez csatlakozott valamennyi állam hadiállapotot deklarált. Paktum szellemében és szolidaritás elvének megfelelően annak konzekvenciáit mi is levonjuk, amit ma Egyesült Államok budapesti követével közöltem.

Reuter-hírügynökség egyik New Yorkban kiadott híre szerint december 11-én azt közöltem volna Egyesült Államok itteni követével, hogy „kénytelenek voltunk" diplomáciai kapcsolatokat Egyesült Államokkal megszakítani.

Méltóságod tájékoztatására közlöm, hogy ezt a kifejezést egyáltalában nem használtam, csupán annak megállapítására szorítkoztam, hogy tengelyhatalmakkal azonosítjuk magunkat. Ennek indokait is közöltem.

Felkérem Méltóságodat, szíveskedjék jelen táviratom második bekezdésében foglaltakat svéd Külügyminisztériumban is bejelenteni.

Bárdossy

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. res. pol. 1941. 10. t. 962. sz.

152

Budapest, 1941. december 18

BÁRDOSSY LÁSZLÓ MINISZTERELNÖK ÉS MB. KÜLÜGYMINISZTER RENDELETÉRE SZENTMIKLÓSSY ANDOR KÖVETSÉGI TANÁCSOS TÁJÉKOZTATÓ KÖRIRATA VALAMENNYI MAGYAR KÖVETSÉGNEK ÉS KONZULÁTUSNAK

7799/pol.—1941.

Egyrészt Magyarország, másrészt pedig az Angol Birodalom valamint az Amerikai Egyesült Államok között beállt hadiállapotra vonatkozólag tudomásul közlöm a következőket:

Az Egyesült Államok budapesti követsége december 6-án szóbeli jegyzékben közölte a Külügyminisztériummal, hogy miután Magyarország nem válaszolt az angol kormány november 29-i felszólítására, az angol kormány december 7-én, greenwichi idő szerint 0,01 perctől kezdődőleg a hadiállapotot beálltnak tekinti Anglia és Magyarország között.

A domíniumok a hadiállapot beálltát a következő időpontok szerint jelölték meg:

New Zealand december 7, greenwichi idő szerint 0,01 perckor. Kanada december 7-vel. Ausztrália december 8-án, ausztráliai idő szerint du. 5 órakor, Dél-afrikai Unió december 8-val.

Az Egyesült Államokat illetőleg a magyar kormány december 11-én a következő közleményt adta ki:

„Mint ismeretes, a német birodalmi kormány és az olasz királyi kormány ma kiadott hivatalos közleményeikben egyfelől a Német Birodalom és Olaszország, másfelől az Északamerikai Egyesült Államok között a hadiállapotot fennállónak nyilvánították.

A magyar királyi kormány e hármashatalmi egyezmény szellemében ezúttal is megállapítja Magyarország szolidaritását a tengelyhatalmakkal.

A Külügyminisztérium vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnök ehhez képest intézkedett, hogy az Északamerikai Egyesült Államok budapesti követének útiokmányait kiadják.

A magyar királyi kormány washingtoni követét egyidejűleg visszarendelte."

December 12-én a következő szövegű jegyzéket intéztem az Egyesült Államok budapesti követségéhez:

„A magyar királyi külügyminiszter tisztelettel a következőket hozza tudomására az Amerikai Egyesült Államok budapesti követe Őnagyméltóságának:

A magyar királyi kormány az 1940. évi szeptember hó 27-én kelt, úgynevezett Háromhatalmi Egyezmény, illetve Magyarországnak 1940. évi november hó 20-án ehhez az egyezményhez történt csatlakozása alapján, valamint a folyó évi december hó 11-én megállapított szolidaritás elvének megfelelően egyfelől az Amerikai Egyesült Államok, másfelől a Német Birodalom, Olaszország és Japán között fennálló háborús állapotot Magyarországgal szemben is fennállónak tekinti."

Tájékozásul mellékelem az Egyesült Államok követsége november 28-án kelt szóbeli jegyzékének, valamint mellékletének másolatát, az Angliával beállott hadiállapottal kapcsolatban f. évi december hó 5-én és az Egyesült Államokkal beállott hadiállapottal kapcsolatban folyó évi december hó 16-án a Képviselőházban mondott beszédeim szövegét.

A Külügyminisztérium vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnök rendeletére:

Szentmiklóssy s. k.

követségi tanácsos

Budapest, 1941. november 29

1. sz. Melléklet

Amerikai Egyesült Államok Követsége
65. sz.

Az amerikai követ kifejezve nagyrabecsülését a m. kir. kormány külügyminiszterének, tisztelettel közvetíti Őfelsége

brit kormányának kérésére a brit kormány mellékelt jegyzékét a magyar kormány számára.
Melléklet: jegyzék.

Őexcellenciája, a magyar királyi
kormány külügyminiszterének!

A magyar kormány már hónapok óta agresszív katonai hadműveleteket folytat a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének, Nagy-Britannia szövetségesének területén, a legszorosabban együttműködve Németországgal, ily módon véve részt az általános európai háborúban, lényegesen hozzájárulva ezzel a német háborús erőfeszítésekhez. Ilyen körülmények között Őfelsége kormánya az Egyesült Királyságban szükségesnek tartja közölni a magyar kormánnyal, hogy ha a magyar kormány december 5-ig nem szünteti be a katonai készültséget és nem vonul vissza az ellenségeskedésben való minden aktív részvételtől, Őfelsége kormányának nem lesz más választása, mint hogy a két ország között kinyilvánítsa a hadiállapot életbelépését.

Budapest, 1941. december 5

2. sz. Melléklet

Alig néhány napja részletes tájékoztatást adtam a tisztelt Háznak az ország külpolitikai helyzetéről. Azóta olyan esemény következett be, amely kötelességemmé teszi, hogy ezt a tájékoztatást most azonnal kiegészítsem. Egy bejelentéssel tartozom, amely meggyőződésem szerint a Ház valamennyi tagjában és az egész nemzetben osztatlanul a jogos méltatlankodás és a jogos felháborodás érzését fogja kiváltani. Az Egyesült Államok budapesti követe, aki a magyar—angol diplomáciai viszony megszakítása óta itt a brit érdekek képviseletét is ellátja, a brit kormány megbízásából néhány nappal ezelőtt eljuttatta hozzám a brit kormánynak azt a közlését, amely szerint, ha december 5-én éjfélig nem szüntetünk meg mindennemű részvételt a Szovjetunióval szembeni ellenségeskedésekben, a brit kormány ki fogja jelenteni, hogy a két ország, nevezetesen Magyarország és Nagy-Britannia között hadiállapot áll fenn. Ugyanezt közölte a brit kormány Finnország és Románia kormányával. Az Egyesült államok követének azt válaszoltam, hogy a brit kormánynak

tudnia kell, milyen veszélyt jelentett Magyarországra nézve a bolsevizmus. Tudnia kell, hogy június 26-án a Szovjetunió intézett békés városaink ellen brutális támadást, ami után a bennünket fenyegető rendkívüli veszély és az egyformán fenyegetett Német Birodalommal fennálló szoros szolidaritásunk tudatában besorakoztunk a szovjet elleni védelmi háború harcosai közé.

Magatartásunkat és elhatározásainkat érdekeinknek megfelelően egyedül csak mi szabhatjuk meg. Ez azt jelenti, hogy érdekeink védelmét nem tehetjük semmiféle idegen kormány elhatározásaitól függővé, és nem vethetjük ezt alá semmiféle idegen kormány hozzájárulásának. Nem marad tehát számunkra más, mint az, hogy a brit kormány jogtalan és igazságtalan közlését minden további nélkül tudomásul vesszük.

Nem kétséges, hogy a brit kormány a szovjet követelésére vállalta ezt a lépést, amit híreink szerint, régóta mérlegel. Megütközésünk és felháborodásunk éppen annak szól, hogy a Reuter angol hivatalos hírügynökség ma délután kiadott közlése szerint az angol kormány úgy látszik mégis elszánta magát arra, hogy ezt a lépést végre is hajtja.

Ami egész leplezetlenül azt jelenti, hogy Magyarország terrorizálásával, és ha Nagy-Britannián fordulna meg — feláldozásával akar a szovjetnek segítséget nyújtani. 1919-ben, amikor a világháborúban erejét vesztett, elalélt nemzet könnyű martalékul esett a bolsevizmusnak, nemcsak senki nem jött segítségünkre,[29] de nemzeti ájultságunkat és elvérzettségünket a nyugati hatalmak felhasználták arra, hogy ezt a szerencsétlen országot minden jog és igazság megcsúfolásával darabokra téphéjék.

Ahogyan közömbös volt az angol kormányok számára húszéves szétszakítottságunk és ezzel járó minden szenvedésünk, ugyanúgy közömbös a mai angol kormány számára az is, mi lenne, helyesebben mi lett volna — mert erről hála Isten, többé nem lehet szó —, ha a szovjet katonai ereje győzedelmeskedik. Az angol kormányról beszélek, mert biztos vagyok abban, hogy Angliában sokan, talán igen sokan másként gondolkoznak, és az Európát, de magát a civilizációt fenyegető bolsevista veszélyt ma is éppenúgy ítélik meg, mint azelőtt, amikor nyíltan hirdették annak szükségességét, hogy a bolsevizmussal egyesült erővel kellene leszámolni. Az angol kormány elhatározása nemcsak

[29] Bárdossy itt jogtalan váddal illeti a nyugati hatalmakat, hiszen 1919-ben éppen az antantimperialisták intervenciója döntötte meg a Magyarország területi integritásáért küzdő Tanácsköztársaságot, és tette lehetővé a Horthy-klikk hatalomrajutását.

ellenünk és a velünk hasonló helyzetben levő államok ellen irányul, hanem valójában egész Európa ellen. Az angol kormány ezzel a legújabb lépésével valóban szembefordult Európával, azzal az Európával, amelynek kilenc állama — Japánnal, Mandzsukuóval és a nemzeti Kínával együtt — a múlt hó 25-én Berlinben szolidaritást vállalt a bolsevista veszéllyel szemben.

Szilárdan meg vagyok győződve, hogy az angol kormány elhatározása maradéktalan egységben találja az egész magyar nemzetet. Teljes egységben az elhatározás megítélésében és a következmények vállalásában. Ebben a szellemben kérem bejelentésem szíves tudomásulvételét.

Budapest, 1941. december 16

3. sz. Melléklet

Bárdossy László miniszterelnök nagy figyelemmel, mélységes csendben hallgatott beszédét azzal kezdte, hogy az alkotmány alapelveinek megfelelően teljes ülésben megismétli a külügyi bizottságban elhangzott bejelentését, amit a közvélemény és a parlament két háza egységes állásfoglalással fogad.

Sokszor megállapították a közélet különböző fórumain, hogy földrajzi helyzetünk, gazdasági, kulturális kapcsolataink, az ebből származó természeti adottságok, a közös veszélyek, a múltban együtt végigküzdött harcok és általában sorsunk annyiszor párhuzamosan alakult fordulatai a Német Birodalom és Olaszország mellett jelölték ki Magyarország helyét.

Ennek felismerése már századok óta áthatotta a magyar politikát, és 1919 óta, ugyancsak ennek tudatában, ettől a meggyőződéstől vezetve intézték következetesen kormányaink az ország külpolitikáját. Ez a politika a maga logikájának belső erejével elvezetett bennünket oda, hogy 1940. november 20-án csatlakoztunk a Háromhatalmi Egyezményhez, amely szolidaritásunknak a tengelyhatalmakkal jogi formát és keretet adott.

A háborúnak abban a legújabb fordulatában, amely most már kontinenseket állít egymással szembe, ennek a szolidaritásnak — bízvást nevezhetem európai szolidaritásnak is — a kon-

zekvenciáit ezúttal is, mint eddig, ismét levontuk. Ezt tette a magyar kormány, amikor a Háromhatalmi Egyezmény, illetőleg az ahhoz történt csatlakozásunk alapján megállapította, hogy az egyfelől az Amerikai Egyesült Államok, másfelől a Német Birodalom, Olaszország és Japán között bekövetkezett háborús állapotot Magyarországgal szemben is fennállónak tekinti.

Sokszorosított másolat. — OL Küm. res. pol. 1941. 2. t.

VIII

FORDULAT
A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ MENETÉBEN

A magyar sajtó- és rádiópropaganda 1941—1942 fordulóján változatlanul a német hadsereg biztos győzelmét jósolta, noha az 1941 végére tervezett parádés moszkvai bevonulást a szovjet hadsereg kemény ellenállása meghiúsította.

A nyugati hadjáratban bevált villámháborús taktika a keleti fronton csődöt mondott. Kiderült, hogy a háromhónapos hadjáratra felépített német haditervek nem számoltak a szovjet nép önfeláldozó hazaszeretetével, a szocialista gazdasági rendszer roppant lehetőségeivel és tartalékaival, félreismerték a szovjet hadsereg felkészültségét és ellenálló erejét. A Hitlerék által „agyaglábon álló óriásnak" kikiáltott Szovjetország igazi kolosszusnak bizonyult. A Szovjetunió nemzetiségei megbonthatatlan egységben védelmezték szocialista hazájukat, alaposan rácáfolva a fasiszta vágyálmokra. Hitleréknek be kellett látniuk, hogy Németországnak hosszabb ideig tartó háborúra kell berendezkednie, és szövetségeseit — köztük Magyarországot — is erre kell kényszerítenie.

A magyar közvélemény mind jelentősebb része kezdte felismerni, hogy a Szovjetunió elleni háborúban hozott nagy anyagi és véráldozat egyedül a németek érdekét szolgálja. A közvéleményben fokozatosan meginduló kijózanodás elsősorban az illegális Kommunista Párt tevékenységének eredménye volt, amely a brutális rendőr- és csendőrterrortól megtizedelve is hősies erőfeszítéseket tett a néptömegek felvilágosítása érdekében. A féktelenül tobzódó fasiszta demagógia és önkény ellenére bátran képviselte és hangoztatta Magyarország tényleges nemzeti érdekeit. A párt Központi Bizottságának 1941 szeptemberi

ülése leszögezte, hogy a párt „minden munkáját és akcióját a jelenleg döntő fő feladat alá rendeli, úgymint: »Magyarország felszabadítása a német imperializmus igája alól, a német hadsereg eltávolítása az országból, a Szovjetunió elleni indokolhatatlan háború megszüntetése."[1] A párt jelszavai: „Azonnali különbékét!", „Független, szabad, demokratikus Magyarországot!" — egyre szélesebb tömegekben találtak visszhangra. Az antifasiszta népfront-gondolat elvi problémáinak tisztázása érdekében 1941 augusztusától az illegális Kommunista Párt vezetői több cikket írtak a „Népszavá"-ban. Emellett a párt háborúellenes tömegakciókat is szervezett. 1941. október 6-án a Batthyány-örökmécsesnél, november 1-én a Kerepesi-temetőben, Kossuth Lajos sírjánál tüntettek a kommunisták, szociáldemokraták, parasztpárti és más demokratikus irányzatok képviselői, tiltakozva a kormány németbarát politikája ellen, harcot hirdetve a magyar függetlenségért.

A demokratikus, antifasiszta erők kibontakozó szövetsége jegyében született meg a „Népszava" 1941 karácsonyi ünnepi száma, amelyben a kommunistákon és szociáldemokratákon kívül a magyar közélet olyan tekintélyes személyiségei is hitet tettek a magyar függetlenségi gondolat mellett, mint Bajcsy-Zsilinszky Endre és Szekfű Gyula. Az illegális Kommunista Párt 1942. február 1-től — Rózsa Ferenc szerkesztésében — megjelenő lapja, a „Szabad Nép", a nemzeti függetlenségért és békéért folyó harc bátor hangú fóruma lett. 1942 februárjában a kommunisták kezdeményezésére és vezetésével jött létre a Magyar Történelmi Emlékbizottság, az antifasiszta függetlenségi harc illegális szerve, amely a Kommunista Párt képviselőin kívül más társadalmi osztályok és politikai irányzatok képviselőit egyesítette soraiban.

A nyíltan német ügynök Bárdossy politikája ellen tehát egyre szélesebb körben gyűrűzött az elégedetlenség. Ezt még fokozták az 1942 januárjában — a kormány tudtával — végrehajtott bestiális bácskai tömeggyilkosságokról kiszűrődő hírek.[2] Bárdossyt belpolitikai okokból ejteni kellett. Horthy ezt szívesen megtette, már csak azért is, mert Bárdossy volt az egyik leghevesebb ellenzője annak, hogy Horthy idősebb fiát, Horthy Istvánt kormányzóhelyettesnek jelöljék.

Horthynak figyelemmel kellett lennie arra, hogy Bárdossy

[1] Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. V. kot. Szikra 1955. 59. old. A KMP Központi Bizottságának határozata a német fasizmus elleni harcról.

[2] A bácskai vérengzésről lásd e kötet 422. old.

helyét olyan emberrel töltse be, aki elfogadható a németek számára is, és megfelel annak a belpolitikai követelménynek, amely a „magyar ügyre" és a „nemzeti érdekre" való hivatkozással további háborús áldozatvállalásra tudja bírni a nemzetet. Választása Kállay Miklósra — régi, meghitt barátjára esett, s az 1942. március 9-én távozó Bárdossy helyére állította.

Kállay a Bethlen-féle politikai irányzat egyik — nem túlságosan tehetséges — képviselője volt. Azt vallotta, hogy a magyar uralkodó osztályok a szélsőséges németbarát és nyilas erők hatalomrajuttatása nélkül, a magyar úri osztályok hagyományos és történelmileg bevált módszereivel is kézben tudják tartani a hatalmat, és eleget tudnak tenni a tengellyel való szövetségi kötelezettségeknek. Horthy éppen azért választotta Kállayt, a magyar történelmi arisztokrácia e tipikus képviselőjét, hogy a magyar uralkodó osztályok németbarát külpolitikáját egy látszólag „magyarabb" kormányzattal tegye elfogadhatóvá a néptömegek számára. 1942 kora tavaszán a németek győzelme kétségtelennek tűnt a magyar uralkodó osztályok előtt, s így kizártnak tekinthető, hogy Kállayt egy esetleges különbéke előkészítése érdekében állították volna a kormány élére.

Kállay személyét és külpolitikáját a magyar közvélemény egy része összekapcsolta a háborúból való kiugrás és a nyugati hatalmakkal való különbéke létrehozására irányuló törekvésekkel. Ilyen módon miniszterelnöki és külügyminiszteri működésének egész időszakát sokkal kedvezőbben ítélik meg, mint amilyen ténylegesen volt.

Kállay szerepének helyes megítélésekor legalábbis két körülményt kell figyelembe venni. Egyrészt igaz ugyan, hogy Kállay „hintapolitikát" folytatott, de politikájának e jellemzése találóan rátapint arra is, hogy amint a hinta csak bizonyos határig képes tengelyétől eltávolodni, a Kállay-féle hintapolitika — nyugati próbálkozásai ellenére — végeredményben végig megmaradt a fasiszta „tengely" pályáján. Másrészt figyelembe kell venni azt a döntő körülményt, hogy Kállay működése két, jellegében világosan megkülönböztethető időszakra oszlik: az első szakasz kinevezésétől 1943 januárjáig terjed, amely még a német győzelem jegyében múlt el; a második szakasz a németek sztálingrádi és a 2. magyar hadsereg voronyezsi vereségével kezdődik és 1944. március 19-ig tart, s csak ebben a második szakaszban történtek azok az erőtlen és felemás diplomáciai próbálkozások, amelyek alapján Kállay a „hintapolitikus" jelzőt kapta.

A jobboldali ellenzék bizalmatlanul fogadta Kállay kineve-

zését, s jellemző, hogy Kállay legelső intézkedései éppen a jobboldal megnyerésére irányultak. Parlamenti bemutatkozó beszédében (153) teljes egyetértését hangsúlyozta a Szovjetunió elleni háborúval: „minden rendelkezésünkre álló energiánkat ennek a háborúnak — és hangsúlyozom — a mi háborúnknak szolgálatába kell állítani". „Bennünket nem idegen — értsd: német — érdekek visznek ebbe a háborúba!" A Szovjetunióval szemben viselt igazságtalan háborút, a történelmi események valódi értelmének meghamisításával, az 1849-es szabadságharccal hasonlította össze. A jobboldali ellenzék és a nácik megnyeréséért folytatott politikája odavezetett, hogy 1942 áprilisától kezdődően a Kállay-kormány kiküldte a keleti frontra a 2. hadsereget!

A belpolitikai életben tovább folytatta az embertelen fasiszta módszereket. Bár a németek által 1942 végén követelt tömeges deportálás végrehajtását megtagadta, Kállay iktatta törvénybe a munkaszolgálat bevezetését, amelynek alapján 40 000 zsidó, nemzetiségi és baloldali munkaszolgálatost küldtek a frontra, kiszolgáltatva őket nemcsak a hiányos élelemellátásból következő pusztulásnak, hanem a keretlegények és tisztek büntetlen önkényének is.

A haladó mozgalmak, főként a kommunisták elleni harcban kíméletlen eszközöket alkalmazott. A budapesti Petőfi-szobornál 1942. március 15-én lezajlott németellenes tüntetés után általános irtóhadjáratot vezetett a baloldali csoportok ellen. Több mint 500 kommunistát tartóztattak le, köztük Rózsa Ferencet és Schönherz Zoltánt, a párt két vezetőjét, akiket kegyetlen kínzások után kivégeztek.

A Kállay-kormány működésének első szakasza tehát — a német alárendeltséggel szembeni magyar „önállóság" megtévesztő hangoztatásától eltekintve — tényleges tartalmában semmiben sem különbözött a Bárdossy-kormánytól.

Új helyzet következett be 1942—1943 fordulóján, amikor a keleti fronton döntő fordulat előjelei kezdtek mutatkozni. Sztálingrádnál a szovjet hadsereg bekerítette a Paulus-féle, 6. német hadsereget, majd 1943. január 12-én támadásba lendült a magyar hadsereg arcvonalszakaszán is, és a németektől kellően nem támogatott magyar hadseregre súlyos csapást mért. A 2. magyar hadsereg szörnyű veszteségeket szenvedett. Emberállományának 70—80%-a meghalt vagy hadifogságba került. (158, 159) Ezt a rettenetes katonai érvágást Magyarország az egész háború folyamán nem tudta kiheverni. Szó sem lehetett többé arról, hogy a magyar csapatok, mint számottevő harcoló

erők működjenek közre a németek oldalán. A keleti fronton ezért csak korlátozott létszámú (9 hadosztály) magyar megszálló haderő maradt. Magyarország katonai részvétele ezzel erősen csökkent, de a Kállay-kormány gazdasági téren továbbra is a legmesszebbmenően rendelkezésére állott a Führernek. (161)

A németek biztos győzelmébe vetett hit — a háború elhúzódása, a sztálingrádi vereség és a német gazdasági-katonai erőforrások fokozatos kimerülése következtében — lassan szertefoszlott. A háborús erőviszonyok megváltozásából a magyar uralkodó osztályok messzebb látó része levonta a tanulságot: Németország a háborút elvesztette. A kormánykörök is, Kállayval az élen, számolni kezdtek a tengely összeomlásának kellemetlen gondolatával. Bár 1943 augusztusában Hitler még mindig arról beszélt Csatay Lajos honvédelmi miniszternek, hogy Németország a nehézségek ellenére is győzni fog, de a magyar Minisztertanács egyes tagjai már nyíltan kifejezték ezzel kapcsolatos kétségeiket. (162)

A magyar kormány egyes tagjaiban megérlelődött az az elhatározás, hogy a háború utáni nyugati tervekre és a területi elrendezésre vonatkozó elképzelések kipuhatolása érdekében titkos kapcsolatokat teremtenek az angol—amerikai kormánykörökkel. Ennek megfelelően a semleges államok fővárosaiba: Bernbe, Madridba, Lisszabonba, Stockholmba, Ankarába megbízható angolszász beállítottságú diplomatákat küldtek ki, egyelőre csak tájékozódás céljából. A semleges országokban működő követségek közvetítésével rövidesen megindultak a titkos tanácskozások is.

Kállayék szeme előtt továbbra is a magyar uralkodó osztályok imperialista törekvései lebegtek. Ahelyett, hogy levonták volna az elkerülhetetlen német vereség végső konzekvenciáját, és megkísérelték volna az azonnali békekötést, ügynökeik útján a jövőbeni Duna-völgyi hegemónián alkudoztak. A rablóháborúból nemcsak a már megszerzett területek megtartásával, hanem újabb területi nyereséggel akartak kiugrani.

1943-ban Horthyék még abban reménykedtek, hogy Németország veresége esetén Magyarország területét angol—amerikai csapatok szállják meg, s így a tőkés rendszer fennmaradása biztosítottnak tekinthető. Elképzeléseiket a nyugati államoknak az a törekvése táplálta, hogy a második frontot — Kelet-Európának angolszász befolyási övezetté alakítása érdekében — a Balkánon nyitják meg. Ez a terv azt jelentette, hogy elodázzák Németország gyors katonai megsemmisítését, mert ez a nyugat-

európai partvidéken való partraszállást követelte. A balkáni elgondolással az a törekvés került előtérbe, hogy „versenyt fussanak" a Szovjetunióval, előbb jussanak Kelet- és Délkelet-Európába, mint a felszabadító szovjet csapatok. 1943 februárjában Churchill a török államelnöknek még arról beszélt, hogy a Szovjetunió európai befolyásának megakadályozása érdekében záróövezetet fognak létrehozni, amelybe beletartozik majd Törökország, Görögország, Bulgária, Jugoszlávia, Románia és Magyarország. (156) Hasonló értesüléseket szereztek Horthyék más forrásokból is. (157, 160) Mindezekből a magyar kormány arra a meggyőződésre jutott, hogy az angolszász vezetés alatt álló jövendő Közép-Európában — az államrendszer kisebb mérvű demokratizálásával — lényegében töretlenül fenntarthatják uralmukat. Számoltak azzal a lehetőséggel, hogy a háború utáni helyzetben esetleg nagyobb teret nyernek majd a szociáldemokraták és egyéb ellenzéki erők, de az ezekkel fennálló régebbi kapcsolatuk alapján nem láttak ebben semmiféle veszélyt. Információik elárulták, hogy a nyugati kormányokkal szoros összeköttetésben álló jobboldali szociáldemokrata vezetőknek a nyugati nagytőkés körök azt a szerepet szánták, hogy demokratikus mázt kölcsönözzenek a régi rendszer változatlan fenntartásához.

1943 szeptemberében a Kállay-kormány előzetes megállapodást kötött a nyugati államokkal. Ebben vállalták, ha a nyugati haderők elérik Magyarország határait, a magyar katonai alakulatok leteszik a fegyvert, illetve hadbalépnek Németország ellen. Arra is kötelezte magát a magyar kormány, hogy csökkenti a Németországnak nyújtott gazdasági támogatást, és csapatait fokozatosan kivonja a keleti frontról. (163) Ez a megegyezés Olaszország 1943. szeptember 3-án bekövetkezett kapitulációja után történt. Ekkor reálisnak tűnt a lehetőség, hogy az angol—amerikai csapatok hetek alatt elérhetik Magyarország határát. Az előzetes megállapodás legfontosabb pontjait azonban a Kállay-kormány nem teljesítette. Egyetlen alkalommal mert szembehelyezkedni a németekkel, amikor 1943 szeptemberében visszautasította azon kívánságukat, hogy a magyar haderőket megszálló és rendfenntartó feladattal Jugoszláviába vezényeljék. A keleti front kiszolgálása elől azonban továbbra sem zárkózott el, mert úgy gondolta, hogy Magyarország angolszász megszállása után a Szovjetunió elleni háborúban való részvétel felelőssége alól úgyis mentesülni fog, de ha a magyar hadsereget a Balkánon vonultatná fel, az angolszász haderőkkel kerülne szembe.

Kállayék 1943 decemberében hadbírósági eljárást indítottak a bácskai vérengzés főbűnösei ellen — két évvel az események után! —, akik mindaddig felelős beosztásban tevékenykedtek. (164) A per megrendezése elkerülhetetlenné vált, mivel a hazai németellenes erők mind határozottabban követelték a vérengzés tetteseinek felelősségrevonását. A külföldi rádióállomások — elsősorban a Kossuth-rádió — újabb és újabb megdöbbentő részleteket közöltek a délvidéki mészárlásról. A nyugati közvéleményben sem csillapodott a Horthy-rendszer elleni felháborodás — s ez különösen érzékenyen érintette Kállayékat. Eleget kellett tenni a haladó erők követelésének.

A bűnper megrendezése azonban csak porhintés volt. Jellemző, hogy a véres tömegmészárlás fővádlottja: Feketehalmi-Czeydner Ferenc altábornagy, a felelősségrevonás elől a kormány tudtával és beleegyezésével Németországba utazott, s egészen 1944. október 15-ig SS-tisztként szolgálta a németeket, majd hazatérve Szálasi hadügyminiszterének a helyettese lett.

A nemzetközi helyzet alakulása rövidesen halomra döntötte a Kállay-kormány elképzeléseit. Az olasz Badoglio-kormány kapitulációja után a német hadsereg megszállta Észak-Olaszországot, elfoglalta a legfontosabb olasz katonai objektumokat, s kiszabadította a fogságba ejtett Mussolinit. Mussolini vezetésével ellenkormány alakult, amely megakadályozta Olaszország egységes és sikeres kiugrását a háborúból. Ennek következtében az angolszász csapatok északi irányú előnyomulása sokkal lassabban folytatódott, mint azt Kállayék várták, sőt a németeknek sikerült kiszorítaniuk a korábban Észak-Olaszországban partra szállt szövetséges csapatokat is. A balkáni második front felállítása is késett. Persze Kállayék ekkor még nem tudták, hogy az 1943 novemberében megtartott teheráni konferencián a szövetséges hatalmak képviselői már eldöntötték, hogy — Churchill korábbi elgondolásaival ellentétben — a második front felállítására nem a Balkánon, hanem Franciaország területén kerül majd sor. E döntésben Európa népeinek kívánsága győzedelmeskedett, hogy ti. Németország létfontosságú nyugati hadiipari központjainak elfoglalásával minél előbb térdre kényszerítsék Hitlert, és véget vessenek kegyetlen uralmának.

1943—1944 fordulóján már Horthyék előtt is nyilvánvaló volt, hogy Magyarország területére a szovjet csapatok vonulnak be. Az angolszász orientációra, a nyugattal kötendő különbékére felépített politika értelmetlenné és túlhaladottá vált. Az angol—amerikai kormányok a szovjet hadsereg győzelmes előnyomulása

következtében már tudták, és a teheráni konferencián mint befejezett tényt tudomásul vették, hogy Európának ezt a részét a szovjet hadsereg szabadítja fel. De Kállayék, noha a nyugati kormányoktól — a szövetségesek közti előzetes megállapodások értelmében — elutasító válaszokat kaptak, továbbra is csak velük akartak tárgyalni. Ezzel a makacs állásponttal, amelyet csakis a Horthy-fasizmusnak a Szovjetuniótól való páni félelmével és eszeveszett gyűlöletével lehet magyarázni, értékes hónapokat veszítettek, és időt adtak a német beavatkozásra.

A németek a Kállay-kormány kétértelmű politikáját már hosszabb idő óta árgus szemekkel figyelték, és készenlétben tartották a számukra megbízható új magyar kormány tagjait. Ennek jellemző bizonyítéka Veesenmayer — a későbbi teljhatalmú magyarországi német helytartó — 1943 decemberében készített jelentése. Ebben az időben Veesenmayer a Standard-gyár igazgatósági tagjaként, a valóságban pedig fontos politikai küldetésben tartózkodott Magyarországon. Említett jelentésében sürgős intézkedéseket javasol, hogy az ingadozó Kállay-kormány helyébe a német érdekek számára megbízhatóbb kormányt juttassanak hatalomra. E cél érdekében szükségesnek vélte, hogy a magyar—német határon végrehajtott csapatösszevonásokkal megfélemlítsék az ingadozókat, és bátorítsák a szélsőjobboldal képviselőit. Horthyt a német érdekek befolyásolható képviselőjének tartotta — ezért azt javasolta, hogy az előzékenységet a megfélemlítéssel váltogassák, s Horthy akaratnélküliségét kiaknázva, Hitlerrel vagy Göringgel történő személyes találkozáson kötelezzék a német követelések látszólag „törvényes" érvényesítésére. Követelte, hogy a német sajtó kíméletlen hadjáratot indítson a magyar kormány ellen, előtérbe állítva a zsidókérdés magyarországi „megoldatlanságát". Azonnali feladatnak jelölte meg a Kállay-kormány lemondatását, helyette teljhatalommal felruházott német megbízottat vagy magas rangú katonai tanácsadót kell Horthy mellé kirendelni, aki állandó ellenőrzés alatt tartja a kormány működését; az ország területére körzeti megbízottakat nevezzenek ki, akiknek „vérebeknek kell lenniük", továbbá egységes terv alapján végérvényesen és kíméletlenül meg kell oldani a zsidókérdést.

Sombor-Schweinitzer, a politikai rendőrség főnöke, a Kállay-féle nyugati orientáció egyik képviselője már 1943 januárjában világosan látta, és Horthynak jelentette, hogy Imrédy Béla és politikai csoportja alkotja a németek következő tartalékát, akiket Kállay megbuktatása után hatalomra fognak ültetni.

(154, 155) Személyi jóslatai nem váltak be egészen, de pontosan bekövetkezett jóslata lényegbeli része: Magyarországot megbízható náci ágensek hatalomrajuttatásával a végső kitartásra kényszerítették.

Az események alakulásáért súlyos felelősség terheli a Kállay-kormányt, amely gyáva, erőtlen és felemás próbálkozásaival tulajdonképpen maga készítette elő saját bukását, s Magyarország hadszíntérré alakítását.

153

Budapest, 1942. március 19

KÁLLAY MIKLÓS MINISZTERELNÖK ÉS KÜLÜGYMINISZTER KÉPVISELŐHÁZI BEMUTATKOZÓ BESZÉDE

(Részlet)

. . . A magyar nemzet megoldásra váró kérdéseinek sorozatával akarok foglalkozni, azokkal a feladatokkal, amelyeket magam elé tűzök, és amelyek ennek a kabinetnek — amelyet háborús kabinetnek kell neveznem — programját és legsürgősebb feladatát jelentik.

Igen t. Uraim! Háborúba léptünk, háborúba került az ország. Később, mint Európa legtöbb országa. Két és fél évet nyertünk más országokkal szemben, ezért van látszólag jobb sorsunk, ezért nem éreztük még annyira azokat a terheket, amelyeket Európa más országai már régebben éreznek és viselnek. Méltóztassék azonban tudomásul venni, hogy most már mi is a súlyos terhet viselő országok sorába léptünk, s az ezzel járó következményeket politikailag, gazdaságilag, társadalmilag egyaránt vállalnunk kell. *(Úgy van! Úgy van!* — a jobboldalon és középen.) Az én programom, tevékenységem, munkám röviden ebben az egy mondatban foglalható össze: minden rendelkezésünkre álló energiánkat ennek a háborúnak — és hangsúlyozom —, a mi háborúnknak szolgálatába kell állítani, mert bennünket nem idegen érdekek visznek ebbe a háborúba, mi elsősorban és legelsősorban magyar érdekekért harcolunk. *(Úgy van! Úgy van!* — taps a jobboldalon és középen.) Ne felejtsük el egy pillanatra sem, ha tőlünk ezer kilométeres távolságokra is, de mégis a magyar határon és a magyar határokért folyik ez a háború! Szeretném, ha a hadbavonuló katonáktól az itthonmaradt s a hadiiparban foglalkozó munkásig vagy a mezőgazdasági termelésben dolgozó gazdáig mindenki érezné és tudná, hogy mi magunkért, magunk létéért és történelmi fennmaradásáért küz-

dünk ebben a háborúban! *(Úgy van! Úgy van!* — taps a jobboldalon és középen.)

Ennek a háborúnak ez szabja meg útját, a kötelességek ma e körül csoportosulnak. Szívesen szállok vitába világnézeti kérdésekről, egyes kérdések és programpontok ilyetén vagy olyatén végrehajtásáról, de kérve kérek mindenkit, hogy ebben a vonatkozásban ne legyen köztünk ellentét. *(Úgy van! Úgy van!* — a jobboldalon és középen.)

Ezt a kérésemet igyekezni fogok teljes lojalitással szolgálni oly módon is, hogy más vonatkozásban történő lojális közeledést lojális barátsággal viszonozzak, ebben az egy kérdésben azonban mindenkinek feltétlen lojalitását kérem, mert ha nem kapnám meg, kinyújtott baráti jobbommal minden eszközt igénybe fogok venni azért, hogy ennek a kitűzött célnak szabotálói, ellenzői vagy elgáncsolói ne lehessenek. *(Úgy van! Úgy van!* — taps a jobboldalon és középen! — Rajniss Ferenc: *A zsidóknak kell ezt mondani!* — Zaj. — Elnök csenget.) Partnereket, segítőtársakat keresek e nagy cél szolgálatában, azoknak pedig, akik nem lesznek partnerek, pusztulniuk kell ebből az országból. (Taps a jobboldalon és középen.)

A háborút mint nemzeti öncélt állítottam be. Egész politikánkat, külpolitikánkat is a nemzeti öncélúság szempontjából tekintem, s engedjék meg, hogy ezen az egyedül tisztességes alapon a nemzeti öncélúság alapján a következő kijelentéseket tegyem *(Halljuk! Halljuk!* — a jobboldalon): mint elvi álláspontot szegezem le, hogy minden ország külpolitikáját kizárólag saját öncélúsága határozza meg. (Helyeslés és taps a jobboldalon.) Ennek természetesen alkalmazkodnia kell azokhoz a geopolitikai és belpolitikai adottságokhoz, amelyek figyelembevétele nélkül útját nem határozhatja meg. Utalok itt arra, amit külpolitikánkról már mondottam, amit baráti államaink vezetőivel táviratváltásomban leszögeztem, aminek lényege a több mint húszéves külpolitikai irányvezetésünknek töretlensége. S ezzel mindjárt azt is szeretném aláhúzottan bizonyítani, hogy külpolitikai irányvonalunk nem konjunkturális, hanem változhatatlan magyar orientáció. *(Úgy van! Úgy van!* — taps a jobboldalon és középen.)

Ez a magyar orientáció egyértelmű azzal, hogy nemzetünk a kereszténység védőpajzsaként, történelmi hivatásának megfelelően küzd a bolsevizmus ázsiai veszélye ellen. *(Úgy van! Úgy van!)* A magyar orientáció hűséget is jelent. Hűséget és kitartást nagy szövetségeseink és barátaink, a tengelyhatalmak

oldalán, amikor ők és velük együtt mi is, egy igazságosabb világrendért, egy új Európáért szállunk küzdelembe. (Taps a jobboldalon.) De békét is jelent a magyar orientáció. Békét és megértést Duna-völgyi szomszédainkkal, hogy a Kárpátok medencéjének minden népe megtalálja nyugalmát, megélhetését és békés fejlődését. *(Úgy van! Úgy van!* — jobbfelől.)

A magyar külpolitikai állásfoglalásban tehát változtatás nem lehet, mert ez már több, mint politika, ez adottság. *Úgy van! Úgy van!* — a jobboldalon), mégpedig lelki és geopolitikai adottság. Mert a politika változhatik, de geográfiai helyzetünk, a nyugat felé gravitáló ezeréves lelki orientációnk és földrajzi helyzetünk egyaránt változhatatlan. *(Úgy van! Úgy van!* — jobbfelől.)

A mi helyünk Németország és Olaszország mellett van (Élénk helyeslés és taps), éppúgy ma a háborúban, mint holnap a béketárgyalások, a döntések asztalánál. Egy ország és egy nemzet megítélésében semmi sem nagyobb biztosíték, mint a múlt. Magyarország nem akcidentális államalakulat, hanem történelmi, földrajzi és kulturális szükségesség *(Úgy van! Úgy van!)*, és hogy szövetségeseink ezt felismerték, ez egyik bizonyítéka annak, hogy az új Európa elrendezésére hivatottak. . .

Külügyi Szemle, 1942. XIX. évf. 3. sz. 271—272. old.

154

Budapest, 1943 január

FELJEGYZÉS AZ IMRÉDY-FÉLE MAGYAR MEGÚJULÁS PÁRTJA POLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

A Magyar Megújulás Pártja nem délibábokat kerget, amidőn a hatalom átvételében bízik, hanem a leghidegebb realitás alapján állapítja meg, hogy Imrédy kormányalakítása elkerülhetetlen, mert a németek végül mégiscsak olyan kormányt tűrnek meg Magyarországon, amely nem latolgatja a háborús esélyeket, hanem minden körülmények között és fenntartás nélkül szolgálja a birodalmi érdekeket. Ez a német szempont fokozottabban érvényesülne abban a nem várt esetben, ha a német hadsereg

valahol komolyabb vereséget szenvedne, és kénytelen volna a birodalom határai közé visszavonulni. Ha ugyanis ez a helyzet bekövetkezne, nem tűrne meg Magyarországon olyan uralmi rendszert, amelynél félnie kellene attól, hogy esetleg ellene fordul, vagy ellenállás nélkül átengedné a birodalom ellen felvonuló csapatokat. Ehelyett olyan magyar kormányhoz kell ragaszkodnia, amelynek összetétele garancia arra, hogy haderejével biztosítani fogja a birodalom déli határait a Balkán felől esetleg felnyomuló ellenséges erőkkel szemben. E fontos hadipolitikai szempontok mellett komoly szerepet játszik a német elgondolásokban az is, hogy ezekben a kritikus időkben olyan uralmi rendszert teremtsen minden szomszéd államban, amely összes fegyverfogható emberét, nyersanyagát, élelmiszereit, egyszóval egész katonai és gazdasági kapacitását a közös harc céljaira rendelkezésre bocsátja. Ma még Németország megengedheti magának azt a luxust, hogy minden ezred katonáért és minden vagon búzáért hosszadalmas tárgyalásokat folytasson, és bonyolult valutapolitikai kérdésekkel pepecseljen. De a téli hadjáratnak most már elkerülhetetlennek látszó hatalmas veszteségei után nem lesz abban a helyzetben, hogy a folyton jelentkező ellenállás leküzdésével vesződjék, hanem ragaszkodni fog olyan emberekhez, akikre mindig és mindenben számíthat. A jelenlegi magyar uralmi rendszert nem tartja ilyennek! A magyar kormány különösen azzal vált megbízhatatlanná a németek szemében, hogy magatartásával követni látszik a finnek példáját, akik nyíltan hangoztatják, hogy nincsenek támadó céljaik, csak védekező háborút folytatnak, ezenkívül még azt is hangsúlyozzák, hogy nekik csak a szovjettel vannak ellentéteik, az angolszászokkal szemben nincsenek. Németországban egyelőre még titkolt elkeseredéssel látják, hogy a hivatalos finn állásponthoz hasonló felfogás rejtőzik a magyar és román kormány viselkedése és gesztusai mögött. Legkésőbb tavasszal a német kormány kemény lépéssel fogja eloszlatni az összes kétértelműségeket. Finnországot, annak földrajzi helyzete miatt, talán nem fogja elérni a parancsoló német kéz, de Magyarországon, Romániában, sőt Franciaországban, Bulgáriában és esetleg másutt is olyan helyzetet fog teremteni, amely majd lehetővé teszi a teljes „Einsatzot"[3] Németország mellett. A Kállay-kormány amellett, hogy nem is rendelkezik Hitler teljes bizalmával, kétségkívül inkább visszalép hivatalától, semhogy a német követeléseket

[3] Bevetést.

100%-ig teljesítse. Kállay bukása után pedig a németek tudni fogják, hogy kik azok a politikusok, akikben feltétlenül megbízhatnak. A nyilaskeresztesekről természetesen nem is lehet szó, mert — bár nagyobb tömegekkel rendelkeznek, mint Imrédy, és politikai programjuk is egyezik a német érdekekkel — félkótyagos és alvilági vezéreik miatt aligha tudnának megnyugtató biztosítékot szolgáltatni arra, hogy az államgépezetet irányítani és a hatalmat szilárdan biztosítani tudnák. Marad tehát, mint egyetlen megoldás: a Magyar Megújulás Pártja, amely nemcsak kipróbált és gouvernementális képességű politikusokkal, hanem elsőrendű gazdasági és katonai szakemberekkel is rendelkezik, azonkívül a Nemzetiszocialista Pártszövetséggel olyan tartalékkal is rendelkezik, amely az összes szélsőjobboldali elemek rezervoárja lehet, tehát szükség esetén a tömegeket és a tömeglelkesedést is szolgáltatni tudja.

A Magyar Megújulás Pártjának vezetősége minden alkalmat felhasznál, hogy a németek tudomására hozza, mennyire nem helyesli és nem támogatja a jelenlegi magyar kormányrendszer politikáját. Ezzel kapcsolatban Németországban különösen rokonszenvvel látják, hogy Imrédyék elutasító álláspontra helyezkedtek a Kormányzó Úr első fiának kormányzóhelyettessé való választásával szemben, és most ugyanolyan tiltakozásra készülnek a Kormányzó Úr másik fiára vonatkozó kombinációk ellen is; ehelyett ahhoz az Albrecht főherceghez kötötték le magukat, aki már mostani tevékenységével is bebizonyította, hogy a német követelések hűséges kiszolgálója akar lenni.

Horthy kabinetirodájának anyaga. 3. cs. I/61. t.

A fenti feljegyzéshez Sombor-Schweinitzer főkapitányhelyettes az alábbi megjegyzést fűzte: »A Magyar Megújulás Pártja nem délibábokat kergetés kezdetű és »a német érdekek hűséges kiszolgálója kíván lenni« végződésű információk a Magyar Megújulás Pártjának egyik országgyűlési képviselő tagjától származnak, aki informátorunkkal bizalmas viszonyban van, és aki esetenként leplezetlenül szokta feltárni a párt belső helyzetét és a vezetőségi tagok állásfoglalását minden szőnyegen fekvő kérdésben."

Budapest, 1943. január 29

SOMBOR-SCHWEINITZER FŐKAPITÁNYHELYETTES FELJEGYZÉSE AZ IMRÉDY-CSOPORT KÜLPOLITIKAI FELFOGÁSÁRÓL

Az előbbi oldalon I. alatt említett helyzetjelentés[4] kiegészítéséül alázattal jelentjük még az alábbiakat:

Imrédyék a német kormány általános európai politikájából következtetnek arra, hogy Berlin csak olyan kormányokat tűr meg, amelyek legfőbb feladatuknak a német érdekek fenntartás nélküli kiszolgálását tekintik.

Ez a német vezérlő szempont minden szépítgetés nélkül érvényesül a birodalmi haderő által megszállt országokban, de bizonyos függetlenségi látszat épségben hagyása mellett észrevehetően megnyilatkozik a Németországgal barátságos viszonyban álló, sőt a semleges államokban is.

A megszállt területeken egész érdességében jelentkezik a német hegemónia, amely a jövőre nézve sem akar hallani a nemzeti különállás és függetlenség „elavult" eszményeiről:

Norvégiában a lakosságnak csupán elenyészően kis rétege egyesült a Quisling miniszterelnök által létesített „Nasjonal Samling" táborában, míg a túlnyomó többség, beleértve az egész norvég papságot és tanári kart, nyíltan szemben áll Quislingékkel. Németországnak momentán bizonyára előnyösebb volna, ha Norvégiában olyan kormányt engedélyezne, amely hívebben fejezi ki az ország hangulatát. Ám Berlin mégis ragaszkodik a jelenlegi miniszterelnökhöz, pusztán amiatt, mivel Quisling a norvég nép lépten-nyomon megnyilatkozó akarata helyett egyedül Berlin érdekeit és Berlin jövő terveit tartja szeme előtt.

Belgiumban nemcsak a németekkel rokon flamand népet kényszerítik arra, hogy a nagy germán közösségben való elhelyezkedését szorgalmazza, hanem a nemzetiszocialista birodalomhoz való feltétel nélküli igazodást követelik meg a vallon (francia) lakosságtól is. Léon Degrelle, a nemzetiszocializmus vallon nemzetiségű kreatúrája, a rexista párt gyűlésein német katonatiszti egyenruhában agitál a német vezetés alatt álló Európa mellett. Bár Belgium lakossága ismétlődő merényletekkel tüntet a rexista uralmi rendszer ellen, a megszálló hatóságok

[4] Az előző iratról van szó.

teljes vértezetben állnak ki Degrelle mellett, és egyáltalán nem titkolják, hogy Belgium jövő sorsában kimagasló szerepet szánnak neki. A néphangulat állása Belgiumban sem játszik szerepet a németek szemében.

Pontosan azonos helyzet állapítható meg Franciaországban, Hollandiában, Szerbiában és Görögországban is.

Ukrajnában és a többi meghódított keleti területeken a lakosság hiába várja a Berlintől remélt, sőt megígért függetlenséget vagy legalább az autonómiát. A német kormány hivatalos megnyilatkozásaiból, Rosenberg miniszter rendelkezéseiből, valamint Erich Koch ukrajnai gauleiter mostani újévi kiáltványából ma már kétségkívül kiderül, hogy Berlin a jövőben sem gondol a keleti tartományok függetlenítésére, hanem ezt a területet, akár mint Lengyelországot, valamilyen formában gyarmatként akarja a birodalomhoz csatolni. Az ukrajnai gauleiter újévi kiáltványa „dilettáns vállalkozásnak" bélyegezte a németek által 1918-ban életrehívott független Ukrajnát, szemben a mostani német hadvezetés céljaival, amely nem holmi „emberiségboldogító ideák" megvalósítására törekszik, hanem arra, hogy „e területek gazdagságát a front és a haza számára hasznosítsa". (Deutsche Ukraine Zeitung, 5. I. 1943.) Ez a hivatalos német nyilatkozat mementót foglal magában arra nézve, hogy azok a népek, amelyek a német fegyverek segítségével akarják függetlenségüket elérni, függetlenség és egyéb „emberiségboldogító ideák" helyett előbb-utóbb vazallusi viszonyba kerülnek a Német Birodalommal.

A megszállt területeken tehát a német kormány azt az elvet érvényesíti, hogy a népszerűségi szempontok háttérbe helyezésével csak olyan államrendszert és olyan kormányzatot tűrhet meg, amely állandó en garde-állásban[5] lesi a német parancsokat. A függetlenítési vagy autonomikus megoldás ugyanis azt a permanens veszélyt rejti magában, hogy alkalmat ad az önálló gondolkodásra és a túlságosan hosszú gyeplőre engedett kormányzat idővel esetleg teljesen szétszakíthatja a birodalomhoz fűződő kötelékeket. Ilyen kockázatra azonban a nemzetiszocializmus külföldi kreatúráinál nem kell számítani, akár Quislingnek, Degrelle-nek, Mussertnek, Claussennek, vagy akár Imrédy Bélának hívják!

Bruxelles elfoglalása után a német cenzúra által irányított belga sajtó egyértelműleg azt írta, hogy a német kormány nem

[5] Vigyázzállásban.

kívánja a belga néptől, hogy a megszálló csapatok iránt lelkesedjék, csupán feltétlen engedelmességet kíván. Ez a német álláspont a győztes csapatok és az ideiglenesen megszállt területek lakossága között évszázadok óta szokásos és elfogadott jogviszonyt fejezte ki. De ez a megértő hang ma már a múlté! A belgáktól ma Hitler nemcsak az engedelmességet, hanem a lelkesedést is megköveteli. Imrédyék ebben a fordulatban is annak a véleményünknek igazolását látják, hogy Berlin a Német Birodalom szomszédságában élő nemzetek függőségi helyzetét nem lazítani, hanem fokozatosan növelni igyekszik.

Hasonló fejlődést mutat a megszállás óta Dánia belpolitikai képe is. Ott a németek kezdetben a legbarátságosabb arcot mutatták a szociáldemokrata kormányzat felé, sőt eleinte még a Kommunista Párt létezését is tolerálták. De már 1942-ben nagy birodalmi sajtóhadjárat indult meg a dán Nemzetiszocialista Párt és annak vezére: Fritz Claussen érdekében. Újabban pedig a koppenhágai német követ még a miniszteri tárcák betöltésének kérdésébe is belavatkozik, a helyi Gestapo pedig a fennálló szerződések megsértésével letartóztatásokat eszközöl.

A német fajtudomány képviselői a „népi" elmélet fortélyait is felhasználják arra, hogy a létező és nem létező fajrokonság hangoztatásával kapcsolják a birodalomhoz az annektálásra kiszemelt területek lakosságának hangulatát. Először az ukránokról derítették ki, hogy azok nem szláv, hanem indogermán eredetűek; legújabban már a vallonokról is kinyomozták, hogy azok erőszakosan elfranciásított germánok. Degrelle természetesen sietett ezt a tudományos megállapítást hasznosítani. A fajelmélet frontján jelentkező imperializmus esélyeit ismerte fel az Imrédy-csoport vezetősége, amidőn 1942-ben újságjaiban nagy sajtókampányban igyekezett cáfolni a magyarság keleti származását.

Amíg azonban a német hadsereg által megszállt országokkal szemben hatalmi jogon érvényesült az a birodalmi szándék, hogy ezek Németország fennhatósága alá helyeztessenek, a barátságos államokkal szemben óvatosabban kell eljárni. De már a „Grossraum"-elmélet is egyik előfutára annak a német törekvésnek, hogy egész Európát vagy legalábbis a szomszédos államokat német protektorátus alá helyezze. Német közgazdászok már 1941-ben megkockáztattak olyan kijelentést, hogy Délkelet-Európa népei számára a legelőnyösebb megoldás lesz, ha államrendszerüket a középkori hűbérállamok javított kiadásának formájában alakítják át. Ezek a fejtegetések most szünetelnek,

mert Berlin nem akarja zavarni a szövetségesekkel való jó viszonyt. A délkelet-európai szállításokra erősen ráutalt Németország mostani helyzetében nem engedheti meg, hogy valódi céljának publikálásával a „Südostraum" államaival súrlódásokat idézzen elő, és ezzel innen eredő gazdasági és katonai utánpótlás zavartalanságát kockáztassa. De ez az átmeneti semlegesség csak addig tarthat, ameddig Németország érdekei ezt megengedik. Ha politikai vagy katonai érdekek azt kívánják, hogy Berlin szorosabb ellenőrzést gyakoroljon szomszédai fölött, Németország habozás nélkül vállalja ezt a megoldást is.

A bizonyítékok sorában Imrédyék angol forrásokra is hivatkoznak, többek között Attlee helyettes miniszterelnöknek az alsóházban 1943. január 19-én tartott ülésszak-megnyitó beszédére, amelyben Attlee kijelentette, hogy „Európa minden népe ki van szolgáltatva Hitler kegyelmének, és ezeknek a népeknek annál jobban kell szenvedniük, mennél rosszabbra fordul Németország helyzete". Goebbels cikkei a „Das Reich" című hetilapban szintén elárulják azt a német szándékot, hogy a hadihelyzet rosszabbodása miatt nagyobb mértékben vegyék igénybe a külföldi államok segítségét.

Összefoglalva tehát a fentieket, a Magyar Megújulás Pártjának vezetősége a német kormány intézkedéseiből felismerni véli a nemzetiszocializmus uralmi törekvéseit Európában és meg van győződve arról, hogy ebből a hálózatból Magyarország sem maradhat ki. A német hegemóniát gazdasági vonalon már megvalósították, most következik a politikai függőség végrehajtása. Az a körülmény, hogy Németország harmadik hatalmakkal szemben hajlandó ideiglenesen egyenrangú félként megállapodást kötni valamelyik szomszédjával, ez Berlin szemében nem jelent végleges kötelezettséget. Bizonyság erre Lengyelország, amely Csehszlovákia felosztásánál Németország egyenrangú partnere lehetett, de nem sokáig örülhetett ennek az értékes szövetségnek.

Imrédyék Quisling, Degrelle, Mussert, Déat, Doriot, Claussen és a többi, német zsoldban álló politikus fokozódó berlini favorizálásában is annak a birodalmi felfogásnak az érvényesülését látják, amely a néphangulat és a népek hivatott vezetőinek elhallgattatásával és a német érdekeket minden egyéb elé helyező náci exponensek befolyásának és hatalmának megszilárdításával gondolja elérhetőnek az európai német uralmat.

Imrédy Béla meg van győződve arról is, hogy a Hitler-kormány őt tekinti legmegbízhatóbb magyarországi exponensé-

nek, mivel az ő tábora követeli a teljes magyar haderő igénybevételét a keleti harctéren, ők ismerik el 100%-ig a német szupremáciát, és végül az ő vezetése alatt álló gazdasági szakcsoport képviseli nálunk azt az irányzatot, amely a hazai mezőgazdaságot és ipart teljesen német szolgálatba akarja állítani, és részben állította is.

Az egyébként logikusan gondolkodó Imrédy Béla talán helyesen ismerte fel a német kormány uralmi törekvéseit és azt a szándékát, hogy az európai kormányok élén csak német ügynököket tűrjön meg. Imrédy számításainak azonban végzetes hibája a német omnipotencia végtelenségébe vetett hite. Elfeledkezik arról, hogy a német haderő gyengülése nemcsak annak szükségét növeli, hogy Berlin többet követeljen Európától, hanem fokozza az ellenállás lehetőségét is, mert kizárttá teszi, hogy követelései érdekében Berlin katonai nyomatékkal lépjen fel. Erre kitűnő példa a finnországi fordulat: Fagerholm szociáldemokrata miniszter pár nap előtt egy pártgyűlésen bejelentette, hogy a jelenlegi finn politikában változásnak kell beállnia. És az események ilyen fejlődésével szemben Németország ma már nyilvánvalóan tehetetlen.

Az Imrédy Béla által Halász Sándor, a „8 Órai Újság" szerkesztője ellen indított rágalmazási per aktáiból, valamint a Pártszövetség képviselőtagjainak parlamenti felszólalásaiból, az általuk erőszakosan előráncigált „alkotmányjogi aggályok" felsorakoztatásából a közvélemény már bőséges értesülést szerzett arról, hogy az Imrédy vezetése alatt álló politikai klikk milyen elszántan készülődött a hősi halált halt kormányzóhelyettes úr megválasztásának megakadályozására.

Arra vonatkozólag, hogy a Magyar Megújulás Pártja és testvérszervei hasonló állásfoglalásra készülnek a Kormányzó Úr Őfőméltósága második fiának esetleges jelölésével szemben is, egyelőre látható adat nincs, minthogy ez a kérdés még nem került nyilvánosság elé. De a Pártszövetség vezetőségi értekezletein ezt a kérdést már többször megvitatták, és ma már az a helyzet, hogy csaknem minden helyi szervezet és pártcsoport összejövetelein behatóan tárgyaltak az ügyről, és ezek egyértelműleg elutasító álláspontra helyezkedtek. Számítani lehet tehát arra, hogy amennyiben a jelölés kérdése ismét szóba kerül, és a hivatásos alkotmányjogi tényezők döntése elé jut, az Imrédy-csoport — tekintet nélkül az előző esetben elszenvedett súlyos kudarcra — ismét megkísérli az oppozíciót.

Imrédy Béla mindig nagy súlyt helyezett arra, hogy a német

birodalmi sajtó budapesti tudósítóival jó barátságot tartson fenn, és ezek révén előnyös sajtója legyen Németországban. Franz Riedl, Adolf Michaelis, Arthur Kornhuber, báró Hahn, Martin Bethke és még több itteni német újságíró elsősorban Imrédy környezetéből szerzik be híranyagukat. Ez az összeköttetés jó alkalom Imrédy Bélának arra, hogy a német politikai tényezőket tájékoztassa feltétlen németbarát magatartásáról.

Albrecht főherceg aspirációi az Imrédy-klikk megbeszélésein mindig szóba kerülnek, valahányszor az a kérdés kerül előtérbe, hogy ki volna a legalkalmasabb személy a magyar—német közjogi kapcsolatok elmélyítésére. A főherceg politikai, baráti és üzleti kapcsolatai által végleg lekötötte magát Németország mellett, olyan mértékben, hogy újabb pálfordulás számára már aligha lehetséges.

Sombor

fókapitányhelyettes

Horthy kabinetirodájának anyaga. 3. cs. I/61. t.

156

Ankara, 1943. február 10

VÖRNLE JÁNOS ANKARAI KÖVET SZÁMJELTÁVIRATA KÁLLAY MIKLÓS MINISZTERELNÖKNEK ÉS KÜLÜGYMINISZTERNEK

30.

. . .[6] Churchill erre megnyugtatta a török államférfiakat, hogy ily kívánsággal nem fog előállni. Sőt, megígérte, hogy az angol parlament egyik legközelebbi ülésén nyíltan ki fogja jelenteni, miszerint Törökország felfegyverzését ellenszolgáltatás nélkül ajánlotta fel. Bízik abban, hogy Törökország hű marad az Angliával kötött szövetségi szerződéshez, és azt kívánja, hogy Törökország a háború után is a biztonság és rend bástyája legyen, amelyre Anglia mindenkor támaszkodhatik, és e feladat elvégzésére megfelelő erővel bírjon.

Íly feltételek mellett Törökország örömmel fogadta Churchill ajánlatát. Tette ezt annyival is inkább, mert Menemencioglu

[6] A megfejtés során több számcsoport kimaradt.

külügyminiszter elgondolása szerint Németország esetleges leveretése után Európában felbomlik az egyensúly, kaotikus állapotok következnek be, amelyeknek valahol határt kell szabni. Ezért azt hiszi, hogy azoknak az államoknak, amelyeknek voltaképpen semmi közük a jelenleg folyó imperialista háborúhoz, a rend és biztonság tömbjét kellene alkotniuk, amely blokk határt szabna a kaotikus viszonyok átterjedésének. Ide tartoznak Török- és Görögország, Bulgária, Jugoszlávia, Románia és *Magyarország*. Ezt kifejtette Churchillnek, többször is kiemelve Magyarországot, amit az angol miniszterelnök ellentmondás nélkül hallgatott meg.

Nem kell hangsúlyoznom, hogy a török külügyminiszter eme elgondolása a tengerszorosokat van hivatva védeni. Oroszország esetleges előretörése a Balkánon éppúgy veszélyeztetné azokat, mint egy azok birtokáért indított frontális támadás. Így született meg ez a terv, amelynek embrionális létezéséről már f. évi 2/pol. jelentésemben bátor voltam említést tenni, és amelyre 12/pol. sz. jelentésemben visszatértem.

Az adanai konferencia további során szó esett természetesen a jelenleg folyó háborúról is. Churchill teljesen meg van győződve a szövetségesek tökéletes győzelméről, olyannyira, hogy e tekintetben semminemű vitának nem adott helyet. A háború célja a totális győzelem és Németország totális megsemmisítése, ami Churchill szerint már nem várat soká magára. Olaszország összeomlását igen közelinek látja (3 hónapról beszél), és Németország leveretése is 6, legfeljebb azonban 18 hónap alatt fog szerinte bekövetkezni. Oroszországban nagyszerűen folynak a dolgok, és a Földközi-tenger megtisztítása után levegőben, vízen és szárazföldön minden oldalról „neki fognak esni Németország torkának, hogy megfojtsák." Inönü elnök megkísérelte Churchillt felvilágosítani arról, hogy Oroszországban Németország csatát vesztett ugyan, de még távolról sem vesztette el a háborút, Churchill azonban győzelmi magabízásában semminemű vitába nem ment bele. . .

Természetesen a háború utáni Európa is megbeszélés tárgyát képezte. Erre vonatkozólag Churchillnek még nincsen kialakult véleménye. Csak igen bizonytalan keretekben beszélt arról, hogy esetleg 3 államcsoportot fognak alakítani: a balti, közép-európai és dél-európai államok csoportját (Beneš-féle terv). Szerinte ez nem fog nehézségeket okozni, mert minden állam érezni fogja, hogy nemzeti létéről van szó, ellenkezése létezését és fennmaradását teszi kérdésessé, amiért is bele fog nyugodni az ilyen el-

rendezésbe. A rendőri szerepet pedig az óriási angol—amerikai légiflotta fogja betölteni. (50 000 repülőgépről beszélt, amely minden agressziót csírájában fog elfojtani.)

Utóbbi elgondolás ismét tetszett a törököknek, és ebbe mindjárt bele is kapcsolódtak oly formában, hogy megkérdezték, vajon *mindenféle és bárhonnan* jövő agressziót fog-e elnyomni ez a légi rendőrség? Churchill igenlő válaszára még élesebben állították be a kérdést: vajon orosz támadás ellen is irányul majd ez a tevékenység? Újabb igenlő válaszra azt kérdezték, hogy vajon Oroszországnak egy esetleges balkáni előnyomulása is kiváltaná a légi rendőrség tevékenységét, amire Churchill újból igenlőleg válaszolt.

A konferencia befejezése után a másolatilag csatolt kommünikét adták ki,[7] amelyen legérdekesebb Churchill kíséretének névsora. Ha már az is igen nagy dolog, hogy az angol világbirodalom miniszterelnöke Törökországba jön, még inkább gondolkodóba ejtheti az embert a kíséret összeállítása, mert ilyen suite-et csak igen nagy fontosságú események alkalmával szokás felsorakoztatni. Éppen ezért kezdetben nem akartam hinni, hogy Adanában voltaképpen nem történt semmi, és csak miután nem sikerült sem nekem, sem másnak ellentétes értesüléseket szerezni, adtam hitelt a külügyminiszter szavainak, annak ellenére, hogy Menemencioglu úr még sohasem vezetett félre, és ilyet mástól sem hallottam.

Ha tehát az eddig szerzett információk helytállók, úgy az adanai konferenciával meg lehetünk elégedve. Törökország továbbra is kitart semlegességi politikája mellett, és ily körülmények között felfegyverzése nem okozhat gondokat a tengelynek, mert annak nem szándéka Törökország megtámadása.

Más lapra tartozik, hogy miképp vélekedik eme konferenciáról Sztálin, aki Washingtonban már is tiltakozást jelentett be Törökország felfegyverzése ellen, igen helyesen érezve, hogy az végeredményben ellene irányul.

Vörnle

Másolat. — PI A. XXII/7/1920/62.

---

[7] Nem találtuk meg.

157

Lisszabon, 1943. február 11

WODIANER ANDOR LISSZABONI KÖVET JELENTÉSE KÁLLAY MIKLÓS MINISZTERELNÖKNEK ÉS KÜLÜGYMINISZTERNEK

20/pol.—1943. *Szigorúan titkos!*

Régi ismerősöm, akiről tudom, hogy az angol titkosszolgálatban bizonyos Közép-Európával összefüggő beosztása van, kapcsolatot keresett velem. Néhány nappal ezelőtt találkozót beszéltem meg vele. A beszélgetésről, melyben végig receptíve viselkedtem, az alábbiakban számolok be.

Angol ismerősöm azon kezdte, hogy a háborút a tengely kétséget kizáróan elvesztette. Az orosz fronton még nem értek véget a meglepetések. Február közepe táján újabb meglepő dolgok fognak ott történni. Az angolszászok a közeljövőben, de legkésőbb három hónap múlva partra szállnak Európában. Hogy hol, az természetesen a katonák titka, esetleg több helyen egyszerre. Az adanai találkozó nem volt egyszerű plátói tény. Következményei rövidesen láthatók lesznek.

Tekintve, hogy a győzelem órája gyors léptekkel közeledik, valószínűnek tartja a német hadseregnek rövid időn belüli vertikális összeomlását. Mint őszinte magyarbarát sajnálja, hogy senki jelentősebb államférfiaink közül nem tartózkodik Londonban, és ennélfogva ügyünk szomszédainkkal ellentétben nincs képviselve. Félő, hogy ellenségeink — már ti. a kisantant-beli ellenségeink, ki fogják ezt a körülményt a maguk javára használni, és hogy mire mi kiérünk Angliába, már res iudicatákkal fogjuk magunkat szemben találni. Hajlandónak nyilatkozott egy magyar politikust, azonban csak egy reprezentatív magyar politikust — ha az ide ki tudna jönni — egy angol passzussal Angliába néhány napra teljes titokban átküldeni.

Nem fél Európa kommunizálódásától. Az oroszok civilizálódnak. Természetesen lesznek bosszúállások, egyéniek és kollektívek. Németországban pl. kétségtelenül bosszút fognak állni az általa elnyomott népek. Ez, sajnos, elkerülhetetlen. De a közép-európai országoknak nincs mitől félniük. Természetes, hogy fasiszta vagy náci érzelmű elemekkel az angolszászok nem fognak szóba állni. Olyan embereket keresnek, akik demok-

rata érzelműek, súlyuk van az országban, és nem kimondottan oroszellenesek.

A továbbiakban kifejtette, hogy Magyarország helyzete tulajdonképpen jó. Földrajzi fekvésünk megmagyarázza, miért tettünk úgy, ahogy a dolgok történtek. Kétségtelenül lehettünk volna ügyesebbek a módszerek megválasztásában, de népünk gerinces magatartását, a parlamenti rendszer mellett való kitartást, a zsidókkal való humánus bánásmódot angol körök méltányolják. Csak az újvidéki események ejtettek mély csorbát becsületünkön. Emiatt a szerbekkel valószínűleg még igen sok nehézségünk lesz.

A háború utáni évek tervei még nem forrottak ki. Nem vitás, hogy amennyiben nekünk van a háború utánra elgondolásunk, annak nem szabad senki ellen sem irányulni. Pozitívumokra van szükség, nem negatívumokra. Oroszországgal modus vivendit kell találnunk. Bízhatunk abban, hogy Anglia, mely erre a szerepre súlyánál és befolyásánál fogva a legalkalmasabb, közvetíteni fog az oroszok és a közép-európai népek között.

Az angolok megérdemlik a győzelmet. Nincs még egy nép, amely a legutolsó két évben ugyanilyen teljesítményekre lett volna képes. 33 millió ember áll Angliában a honvédelem szolgálatában. Az országban vértelen forradalom játszódott le. Akik a háború előtti Angliát ismerik, a legnagyobb csodálkozással járnának ma London utcáin. Szociális téren hatalmas reformokat hajtottak végre. A társadalmi válaszfalak jóformán teljesen eltűntek.[8] Megnőtt az összetartozás érzése, megváltozott az élet formája.

Arra a kérdésemre, hogy a casablancai határozat[9] était la réponse du berger à la bergère,[10] igenlőleg válaszolt. Szóval elismerte, hogy az válasz többszöri német béketapogatódzásra. Kérdeztem, nem akarna-e Rheinbabennel összejönni. Negatív választ adott, hozzáfűzvén, hogy Rheinbabennél sokkal fontosabb németekkel tárgyal.

Az olaszokat nagyon sajnálja. Azt üzeni nekik, hogy ha Amerikával mennek, azok biztosan Sforza grófot varrják a

---

[8] A háború idején megnövekedett az állam irányító szerepe a gazdasági életben, de a társadalom kapitalista jellege nem változott meg, s így tévedés forradalmi átalakulásról és a társadalmi válaszfalak eltűnéséről beszélni.

[9] 1943. január 14-től 26-ig Roosevelt és Churchill Casablancában a két állam katonai tanácsadóinak részvételével tanácskozást folytatott az 1943-ban egyuttesen végrehajtandó hadműveletekről. A határozat értelmében a szovetségesek minden rendelkezésukre álló haderőt a Németország feletti gyors győzelem érdekében összpontosítják. *Részletesen lásd Sztálin uzenetváltása az Egyesult Államok és Nagy-Britannia kormányfőivel. 1941—1945. Kossuth Könyvkiadó 1958. 102—104. old.*

[10] A pásztor felelete volt-e a pásztorlánynak?

nyakukba. Viszont, ha az angolokkal fognak tartani, akkor megtarthatják a Savoyai-házat.

Wodianer s. k.
m. kir. követ

Másolat. — PI A. XXII/7/1920/62.

158

Budapest, 1943. február 23

RÉSZLET
A MINISZTERTANÁCS 1943. FEBRUÁR 23-I ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A honvédelmi miniszter úr tájékoztatja a Minisztertanácsot a 2. magyar hadsereg oroszországi helyzetéről.

Eddigi veszteségeink halottakban, sebesültekben és foglyokban az eddig beérkezett hírek szerint 70 000 emberre tehető. A nagy fagy mellett a visszavonuláskor sok, csapattestétől elvágott katona eldobta fegyverét. Puskautánpótlásról is tehát gondoskodni kell. Hibáztatja a német vezetést is, mert lebecsülte az oroszokat, és túlbecsülte saját erejüket és fegyvereik hatóerejét. Sajnos a mi csapatainknál egy fél kilométerre 1—1 géppuska jutott. Az oroszok hadosztályai 18—22 éves katonákból kerültek ki, míg mi, sajnos, kénytelenek voltunk a régi és idősebb korosztályok embereit bevonultatni. Nem volt olaj, zsiradék. Az oroszoknak egyszerű puskájuk volt és nagyszámú géppisztolyuk. Nagyszámú aknavetővel is rendelkeztek. A magyar hadvezetőség elgondolása most az, hogy több embert nem küldünk ki a harctérre és több felszerelést sem. A múlt Minisztertanácson előadta, hogy a német katonai attasé magyar repülőterek átengedését kérte német bombázó alakulatok részére. A Minisztertanács akkor ellene volt annak, hogy Szolnok vagy Kecskemét jöjjön tekintetbe. Ma közölheti a Minisztertanáccsal, hogy ezen kérdés egyelőre nem aktuális, és amennyiben a németek újból kérnék egy vagy két ilyen repülőtér átengedését, úgy akkor, nézete szerint, nem az ország belsejében levő repülőterek jönnének tekintetbe, hanem Újvidék vagy Ungvár.

Tudomásul vétetik.

Eredeti tisztázat. — OL Mt. jkv. 1943. február 23.

159

Budapest, 1943. március 2

RÉSZLET
A MINISZTERTANÁCS 1943. MÁRCIUS 2-I ÜLÉSÉNEK
JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A honvédelmi miniszter úr tájékoztatást ad a Minisztertanácsnak arról, hogy milyen nagyra tehetők a 2. magyar hadseregnek anyagiakban való súlyos veszteségei a most lefolyt oroszországi téli offenzíva folyamán.

Eddigi megállapítás szerint a 2. hadsereg anyagiakban 75%-os veszteséget szenvedett. Összegszerűleg ez 367 millió pengőre tehető.

Tudomásul vétetik.

Eredeti tisztázat. — OL Mt. jkv. 1943. március 2.

160

Galata, 1943. március 13

MIHÁLKOVICS JÁNOS SZTAMBULI FŐKONZUL SZÁMJELTÁVIRATA
KÁLLAY MIKLÓS MINISZTERELNÖKNEK
ÉS KÜLÜGYMINISZTERNEK

5644/9. *Statissime!*

Angol nagykövetség egyik itt időző titkára egyik Budapestről leküldött magyar előtt úgy nyilatkozott, hogy nagyon kívánatos lenne, ha márciusi beszédek mellőznék angolszászellenes megnyilatkozásokat. Azzal nem törődnek, hogy szovjettel kapcsolatban miket fogunk mondani. Indokokról angol titkár nem beszélt.

Beszélt azonban arról, hogy angolok nagyon helytelennek tartják, hogy tengely-sajtó állandóan piszkálja angolszász—szovjet ellentéteket, ami szerinte azért káros, mert minél többet írnak az ellentétekről, annál inkább kénytelenek angolszászok gesztusokat tenni angolszász—szovjet egyetértés mellett.

Mihálkovics

Megfejtett számjeltávirat. — PI A. XXI/7/192 0/62.

FELJEGYZÉS A NÉMET–MAGYAR GAZDASÁGI KAPCSOLATOKRÓL[11]

Magyarország részvételét az Oroszország elleni háborúban német részről eleve nem vették tervbe. Magyarország belső harcát a Kun Béla-féle bolsevizmus ellen már 1919-ben sikerrel megvívta, kifelé Magyarországnak nem voltak semmiféle területi igényei a Szovjetunióval szemben. A Führer tehát úgy vélte, hogy a Szovjetunió elleni háborúban csak Finnország és Románia vegyenek részt, amely államoknak valami követelnivalójuk volt Oroszországtól, viszont a Jugoszlávia elleni hadjáratban Románia nem, hanem csak Magyarország harcoljon a német csapatokkal együtt.

Magyarország a szovjet háborúban ennek ellenére saját elhatározásából részt vett, és e részvételével korszerűen felszerelt és kiképzett hadseregének csaknem teljes egészét feláldozta. A magyar honvédség további fokozott bevetése már nem jöhet szóba, minthogy ahhoz mind a felszerelés, mind pedig a kiképzés tökéletesen hiányzik. Ami erőiből még megmaradt, azt Magyarországnak déli irányból való komplikációk esetére kell készenlétben tartania. A Balkán felől való támadások lehetősége sokkal közelebb került, és ezzel a haza és a saját rög közvetlen veszélyeztetése is. Magyarországnak ezért készen kell állnia erre az eshetőségre. Így tehát az emberanyag kiképzését, tekintet nélkül arra, hogy a felszerelés megvan-e vagy nincs, változatlanul folytatni kell.

A munkaerő kihasználása Magyarországon gyakorlatilag szintén elérte tetőfokát. A magyar mezőgazdaság tudvalevőleg sokkal több munkaerőt igényel, mint a messzemenően gépesített nyugati mezőgazdaság. A munkaerő-felhasználás fő idénye a mezőgazdaságban közvetlenül előttünk áll, és általános európai érdek, hogy az elkövetkező aratást a hiányos munkaerő-felhasználás ne veszélyeztesse. A jelenlegi európai ellátási helyzetben a magyar termelésnek fokozott jelentősége van.

Három egymás utáni árvizes év rendkívül erősen igénybe vette az ország mezőgazdasági kapacitását. Nem tudott említésre méltó fölöslegeket termelni, és saját népének ellátása,

[11] A feljegyzésen sem dátum, sem aláírás nem található. Az iratban történt utalások alapján arra lehet következtetni, hogy 1943 késő tavaszán, a német kormány számára készült.

minden társadalmi rend alapja, szintén nagy hiányosságokat mutatott. A kenyér Budapesten az elmúlt évben rosszabb volt, mint Németországban, és a fejadag is csak 180 gr volt, a németországi 250 gr-mal szemben. A takarmányhiány ellenére is sikerült minden erőnk megfeszítésével leszállítani a Németországba irányuló marhaexport-kontingenst, és a kenyérgabonában fennálló kiesést is sikerült gyümölcs- és főzelékszállítással nagymértékben pótolni. A Jugoszláviától visszacsatolt Bácska termése teljes mértékben a tengelyhatalmak rendelkezésére állott és áll. A visszacsatolt Észak-Erdély sajnos passzív.

Ipari téren az ország termelőereje szintén a legvégsőkig ki van használva, saját erőnkből való további fokozását csak fokozott nyersanyag-szállításokkal lehetne elérni. Magyarországot ipari nyersanyagokkal tudvalevőleg a Német Birodalom látja el. A termelés további fokozása tehát a Német Birodalomtól függ.

Magyarország áruszállításai Németországba messze felülmúlják a viszontszállítások mértékét. Németország tartozása már 640 millió RM-ot[12] tesz ki, ez pedig 1 milliárd pengő. Ebből 250 millió áruszállításokért, 300 millió hadianyagszállításokért. Németország tartozásait az országban pengőkifizetéssel kell kiegyenlítenie. Minthogy ezekért a pengőkifizetésekért sem német áruk, sem értékpapírok, részvények vagy arany nem érkeznek ellenszolgáltatásként, ezek a kifizetések már most eléggé aggasztó inflációt jelentenek, amely minden belföldi áru megdrágulásában jelentkezik. A drágulás elégedetlenséget kelt, és alássa a társadalmi rendet.

Magyarország tudatában van annak, hogy a jelenlegi harcban mi forog kockán, és ezért kész arra, hogy sajátos külpolitikai érdekeit háttérbe szorítsa. Az európai erőkifejtéshez való hozzájárulását azonban Magyarország csak saját módján és saját megítélése szerint adhatja meg, állandó figyelemmel az európai érdekekre. Magyarország a múltban olyan sok tanújelét adta Európa iránt való kötelességérzetének, hogy teljes joggal igényelhet teljes bizalmat és megfelelő cselekvési szabadságot magának. Magyarország bízik — régi szövetségesi hűséggel — a német népben és vezetőiben, s elvárja, hogy ugyanúgy bízzanak benne.

A német nyelvű szöveg megtalálható: Horthy kabinetirodájának anyaga. 2. cs. I/31. t.

[12] Reichsmark — birodalmi márka.

Budapest, 1943. augusztus 24

RÉSZLET
A MINISZTERTANÁCS 1943. AUGUSZTUS 24-I ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A honvédelmi miniszter úr tájékoztatja a Minisztertanácsot Hitler Adolf, a nagy Német Birodalom vezérénél, ennek főhadiszállásán tett látogatásáról. A Führer súlyosnak látja a mai helyzetet, de utalt a német nép nagy küzdelmére Nagy Frigyes porosz király idejében, akinek akkor már csak 4 millió embere volt, szemben egy 50 milliós koalícióval. Mégis megfordult a hadiszerencse. Sajnálja a sok elpusztult német ember életét, sajnálja a bombázások emberáldozatait, az elpusztított műkincseket és régi történelmi becsű építkezéseket. A lakóházakat kevésbé sajnálja, mert a háború után könnyen tudnak pár év alatt kétmillió lakást is felépíteni. A Führer szerint Oroszország ereje fokozatosan csökkenni fog. Emberhiány jelei észlelhetők. Minőségileg romlanak harci kocsijaik, páncélzatuk is gyengébb. Szerszámgépek pótlása nehéz. Romlik az oroszok közlekedési és élelmezési helyzete is. Amerikában és Kanadában rossz volt a termés. Ribbentrop igen elítélőleg nyilatkozott Grandiról. Szicília elvesztését a németek nem találják súlyosnak. A német kormány nem tudja, hol van Mussolini. Ribbentrop is a kitartást hangoztatja. Keitel tábornagy az arcvonal rövidítésének előnyére mutatott rá. A Balkán partjainak védelmét a németek veszik át. Azt szeretnék, ha a magyarok vennék át a németek hátának megvédését és biztosítását. Ennek megbeszélésére és letárgyalására Szombathelyi Ferenc vezérezredest, a honvédvezérkar főnökét várják a német főhadiszállásra. Igen bizakodóan ítélik meg az orosz helyzetet. A búvárhajók építését megkétszerezték.

A honvédelmi miniszter úrnak az a benyomása, hogy bár nehéz a németek helyzete, de feltétlenül kitartanak.

A miniszterelnök úr megköszöni a honvédelmi miniszter úr tájékoztatását. Rámutat, hogy mily elszántsággal küzdenek a németek. Most az oroszországi harcokban dől el, hogy hosszú vagy rövid háború lesz-e?

A belügyminiszter úr szerint itt nem a hadiszerencséről van szó, hanem a szövetségesek roppant anyagi fölényéről. Az ellenfél

erejének csökkenéséről nem lehet szó. Szó szerint úgy történt minden, amint azt az angolszászok a háború elején megmondták: 1943-ban nagy anyagi fölényben lesznek. Természetes, hogy a német még bízik. Objektíve azonban meg kell állapítanunk, hogy hova halad a jövő helyzet. Ami a németeknek azon kívánságát illeti, hogy mi hátvédként a Balkánon a német hadsereg mögött működjünk, az ellen a leghatározottabban állást foglal. Ezt katasztrofálisnak tartaná. Ez reánk nézve a teljes végső pusztulást jelentené. Ehhez sohasem adná hozzájárulását. Egy magyar katona se lépje át a Duna vonalát. Ezért nem vállalná a maga részéről a felelősséget, és levonná saját személyére nézve a konzekvenciákat. Mi ma már csak a saját érdekeinkkel foglalkozhatunk. A végső pillanatra kell felkészülve lennünk az ország határain belül.

A honvédelmi miniszter úr rámutat arra, hogy nekünk szükségünk van a németek jóindulatára. Mi minden fontos fegyverrészt a németektől kapjuk. Érdekünk, hogy mennél jobban harcoljon a német az orosz ellen. Októberre kapjuk meg az első Messerschmidt-repülőszázadot, azaz 10 gépet. Ezek után készül még további 10 gép. Jelenleg 50 db Héjja-gépünk van. De ezek nem vehetik fel a harcot a „Liberatorokkal". Ezeket a jövőben csak másodrangú gyakorlógépeknek használhatjuk fel. Nekünk 100 000 emberünk van Oroszországban. Felveti a kérdést, nem volna-e előnyösebb, ha onnan elvonnánk ezt a 100 000 embert, és Jugoszlávia területén alkalmaznánk.

A belügy- és földművelésügyi miniszter úr nem osztja a honvédelmi miniszter úr ezen véleményét.

A Minisztertanács tudomásul veszi a honvédelmi miniszter úr tájékoztató beszámolóját a német főhadiszálláson történt útjáról.

A Minisztertanács nem határoz a németeknek balkáni katonai megszállás tekintetében nyilvánított óhajáról.

Eredeti tisztázat. — OL Mt. jkv. 1943. augusztus 24.

1943. szeptember 9

A SZÖVETSÉGES ÁLLAMOK ÉS MAGYARORSZÁG KÖZÖTT LÉTREJÖTT ELŐZETES MEGÁLLAPODÁS SZÖVEGE

1. A magyar kormány megerősíti augusztus 17-i,[13] Magyarország kapitulációjára és a szövetségesek által előírt feltételek elfogadására való közlését.

2. Magyarország kapitulációját titokban tartják. A szövetségesek és a magyar kormány egyidejűleg teszik majd közzé a mind két fél által elfogadott és alkalmasnak ítélt időpontban. A magyar szerződő fél kifejezett kívánságára megegyezés történt arra nézve, hogy semmi körülmények között sem teszik e tényt nyilvánossá mindaddig, amíg a szövetségesek el nem érik Magyarország határait.

3. Magyarország fokozatosan csökkenti katonai együttműködését Németországgal, és különösen visszavonja csapatait Oroszországból, és elősegíti a németországi hadi célpontokat támadó szövetséges légihaderő átvonulását Magyarország felett.

4. Magyarország fokozatosan csökkenti gazdasági együttműködését Németországgal, és megtagadja a németországi haditermelésben való részvételt.

5. Magyarország kötelezi magát, hogy ellenáll minden, Németország részéről történő és területét fenyegető megszállási kísérletnek. E célból a magyar hadvezetőséget újjá kell szervezni, hogy ily módon a magyar hadsereg képes legyen a németektől visszavonulni és megtámadni őket.

6. Az adott pillanatban Magyarország összes erőforrásait, közlekedési hálózatát és légi támaszpontjait a szövetségesek rendelkezésére bocsátja a Németország elleni harc folytatására.

7. Az alkalmas pillanatban a szövetségesek légi úton küldöttséget dobnak le Magyarországra, amelyik Magyarország kapitu-

[13] 1943 augusztusában a Kállay-kormány Veres Lászlót, a Külügyminisztérium Sajtóosztályának beosztottját küldte ki Törökországba, hogy kapcsolatot teremtsen az angolokkal. Veres kiküldetésének hivatalos minősége a szmirnai vásárra szólt. Veres, Újvári Dezsővel, az isztambuli konzullal együtt 1943. augusztus 17-én közölte Sterndale Bennett angol követtel a magyar kormány fegyverletételi ajánlatát. A közlés lényege az volt, hogy a magyar kormány hajlandó letenni a fegyvert az angol—amerikai csapatoknak, amennyiben azok elérik a magyar határt. Sir Hughe Knatchbull-Hugessen angol nagykövet 1943. szeptember 9-én a Márvány-tengeren, egy angol hajón közölte Veres Lászlóval az előzetes megállapodás pontjait. *(Kállay Miklós. Hungarian Premier. 373. old.)*

Az angol nyelvű szöveget lásd Kállay Miklós. Hungarian Premier. Columbia University Press. New York 1954. 373—374. old.

lációjára vonatkozóan megteszi majd a szükséges előkészületeket.

8. Rendszeres rádióösszeköttetést létesítenek a szövetségesek és a magyar kormány szervei között. A szövetségeseket rendszeresen tájékoztatják majd a német és magyar helyzetről.

164

Budapest, 1943. december 16

„EMLÉKEZTETŐ" A BÁCSKAI VÉRENGZÉS HADBÍRÓSÁGI FŐTÁRGYALÁSÁRÓL

Emlékeztető

az 1942. év januárjában Zsablya—Újvidék területén elkövetett túlkapásokról

A Vkf. bírósága 1943. évi december hó 14-én 9h-kor kezdte meg Budapesten II. ker. Margit körút 85/87. szám alatti főtárgyalási teremben Újvidék és környékén 1942. év januárjában honvéd és csendőr karhatalmak által elkövetett túlkapásokban — az előzetes Vkf. bírósági nyomozás és vizsgálat alapján — vétkesnek talált honvéd- és csendőrtisztek bűnügyét.

A vádlottak száma: 15. Ebből 3 honvédtiszt, 12 csendőrtiszt.

Honvédtisztek:

Vitéz Feketehalmy-Czeydner Ferenc ny. áll. altábornagy,
vitéz Grassy József m. kir. vezérőrnagy,
vitéz Deák László ny. áll. ezredes.

Csendőrtisztek:

Horkay József és
vitéz Gaál Lajos m. kir csendőralezredesek,
vitéz Báthory Géza és
Fóthy Ferenc ny. áll. csendőralezredesek,
Stepán László,
dr. Kun Imre,
dr. Csáky József,
Budur Károly,
dr. Kacskovics Balázs,
dr. Képíró Sándor,
dr. Zöldy Márton m. kir csendőrszázadosok és

Gerencsér Mihály m. kir csendőrfőhadnagy.

A főtárgyalás elnöke: Náday István m. kir. altábornagy. Tagjai: vitéz Németh József és vitéz Kiss János m. kir. altábornagyok.

Tárgyalásvezető bíró: dr. Gazda Imre hadbíró százados, ügyész: Babós József hadbíró ezredes. Utóbbi kettő a Vkf. bíróságának is tagja.

Előzmények:

Bácskának 1941 áprilisában a honvédség által történt birtokbavétele után néhány erőszakos csetnik-ellenállás erélyes letörésével sikerült viszonylagos nyugalmi állapotot teremteni.

Ez azonban alig tartott hat hétig. A lábon álló gabona beérésével nap mint nap búzaasztagok, majd később kenderkazlak gyulladtak ki. Telefonvezetékek elvágása, vasútvonalak elleni merényletek mind sűrűbben ismétlődtek. Honvédtisztek, tiszthelyettesek, csendőrök, rendőrök, detektívek elleni sikeres merényletek következtek be. Mindezek az események egységes irányításra, központi akarat érvényesülésére mutattak.

A honvédcsapatokkal bevonuló katonai közigazgatáshoz beosztott csendőr nyomozó csoportok az első naptól kezdve gyűjtötték a csetnik, kommunista, dobrovoljác elemekre az adatokat. Majd Szabadka határában 1941 június végén elkövetett nagyobb arányú tűzeset tetteseit szerb egyetemi hallgatók személyében sikerült felderíteni. Az első tetteseket a szegedi polgári kir. törvényszék halálra ítélte, és ki is végeztette.

A kapott nyomok alapján azután igen nagyarányú, széles szövevényű kommunista szervezkedés képe bontakozott ki. Mivel a felderített szervek kifejezett törekvése elsősorban a honvédség és ezáltal a hadviselés érdekeit súlyosan sértette, a nyomozást a Vkf. 2. osztálya vette át. D. alcsoportjától kivezényelt tisztek, előbb Németh Ferenc cső. alezredes, utóbb Fóthy Ferenc cső. alezredes közvetlen irányítása alá kerültek a felderítést végző csendőr nyomozó csoportok. (Szabadka, Zombor, Topolya, Újvidék.)

1942. január 1-ig már több mint 100 főre mondott ki halálos ítéletet, s több ezer évi összbüntetést szabott ki a haditörvényszék a kommunistákból partizánná átvedlett súlyos cselekményeket elkövetett merénylőkre.

Események:

A nyomozó csoportok a Duna—Tisza közét 1942. január 1-ig a főbb kommunista szervektől nagyjából megtisztították. Csupán a Tisza—Duna szögletébe (Óbecse—Zsablya—Csurog—Sajkásvidék) voltak még felderítetlen területrészek. Az elfogott kommunisták azt vallották, hogy a Duna—Tisza közéről idehúzódtak még őrizetbe nem vett társaik. Továbbá, hogy Bánátból erre a részre szivárognak át fegyveres partizánszázadok. Céljuk: e terület harcos szerbjeit is magukkal rántva január 6-án (szerb karácsony) Szent Bertalan-éjszakát rendezni. E terület magyarságát, németségét kiirtják.

Az újvidéki nyomozó csoportok e hírek ellenőrzésére a vallomásokban Zsablyától keletre megnevezett tanyákon állítólag tartartózkodó partizánok felkutatására 6 csendőrnyomozót vezényelt ki. Ez a csoport a zsablyai csendőrőrs legénységével és határvadász járőrrel megerősítve, a kérdéses tanyán január 4-én reggel rajta akart ütni. A vállalkozás azonban balul ütött ki. A csoport kellő előzetes felderítés nélkül közelítette meg a tanyát. A tanyában tartózkodó partizánok (kb. 1 szakasz) egész közel engedték magukhoz a csoportot. Azt tűzzel szétugrasztották. Eközben több csendőr, köztük az őrsparancsnok és határvadászok elestek vagy megsebesültek. Az esetről azonnal jelentést tett a zsablyai csendőrőrs az újvidéki nyomozó csoportnak, az újvidéki csendőr osztálynak, a szegedi csendőr kerületnek. Ez utóbbi pedig a szegedi V. hadtestnek, egységes karhatalmi vezetést javasolva.

A rögtönzötten kivezényelt karhatalmi csoportok tervszerűtlenül nyomban átfésülték a környező terepet. Több helyen kisebb osztagokra tagolt partizánerőkre bukkantak. Azokkal tűzharcokat vívtak. A szerb lakosság a partizánokat tőle telhetően támogatta, a rémhíreket felerősítette. Önbizalma az események folytán a provokáció határáig megnövekedett.

Az események következtében a karhatalomban, de még inkább vezetőiben olyan sajnálatos pszichózis keletkezett, hogy a később beérkezett karhatalmi parancsnokok és felelős vezetők a helybeli lakosság ellenőrizhetetlen rémhíreinek és 20 éves elnyomatása alatti elkeseredésének hitelt adva, a helyzetet rendkívül súlyosnak ítélték. Kellő ellenőrzés nélküli besúgásokra mint tényekre alapítva, súlyos megtorlásra adtak parancsokat. A vezetők kezeiből kicsúsztak egységeik. Egyéni kilengéseket megtorlatlanul hagytak. Sőt előmozdítottak.

Az egymás után beérkező honvéd—csendőr karhatalmak

összekeveredtek. A keletkezett zavarban kiadott ellentétes intézkedések növelték a fejetlenséget.

A felső vezetést valótlan, a helyzetnek meg nem felelő, felnagyolt, rémlátó, szóbeli, telefon- és írásbeli jelentésekkel félrevezették. Ezáltal elnyerték a felsőbbség jóváhagyását a megjelölt területek lerazziázásához. S miután ezek során ellenállásra nem találtak, mesterséges, valótlan helyzeteket teremtettek, miből indokolatlan vérengzések keletkeztek.

Betetőzték mindezt az Újvidéken 1942. január 22., 23-án történtek. Itt 3 napon keresztül, ellenállás mímelésével, a szerb és zsidó lakosságot ötletszerűen, és a karhatalmakat fosztogatásra is szabadjára engedve, irtatták.

Számszerű adatok:

A hadbíró nyomozó eljárás szerint 1942. január 4—8. között Zsablyán 653, Csurogon 869, Óbecsén 168, Temerinben 47;

Január 9—14. között Mozsoron 195, Tündéresen 32, Dunagárdonyban 74;

Január 21., 22., 23-án 879 ember vesztette életét.

Mindössze 3309 polgári egyént, közöttük 147 gyermeket és 299 elaggott férfit vagy nőt öltek meg.

Vád és összbűnösség:

E cselekmények miatt vádlottakat Vkf. bírósága az 1930. III. 59. 1. bekezdésének 1. pontjába ütköző hűtlenség bűntette címén helyezte vád alá. A vádlottak a hűtlenséget azáltal követték el, hogy „az események" rovatában ismertetett módon a vezetésükre bízott karhatalmi erőket — a magyar honvédség és csendőrség hagyományos jó hírének csorbításával — törvényes rendeltetésüktől elvonták. Sőt az állam érdekeivel ellenkező célra használták fel. A keletkezett jogsérelmeket nem vizsgálták ki. A tettesek felelősségre vonását szándékosan elmulasztották. A Délvidéken foganatosított karhatalmi műveletek alatt szolgálati kötelességüket megszegték. Alárendeltjeiket bűncselekmények elkövetésére buzdították. Ezáltal okozói lettek annak, hogy a karhatalmi tisztogatás vérengzéssé, kegyetlenkedéssé és fosztogatássá fajult. Ezzel a magyar állam fegyveres erejének szándékosan súlyos hátrányt okoztak.

Egyéni bűnösség:

Vitéz Fekętehalmy-Czeydner Ferenc ny. áll. altbgy. I. rendű terhelt, a kirendelt karhatalmi erők együttes parancsnoka, a karhatalomnak a m. kir. honv. Vkf-től kapott utasításaitól lényegben eltérő ellentétes rendelkezéseket adott ki. A neki alárendelt karhatalmakat és parancsnokokat ellenőrizni elmulasztotta. Az elkövetett súlyos visszaélésekről és kilengésekről felsőbb helyre a valóságnak meg nem felelő jelentést tett. A megtörtént eseményeket letagadta. Felsőbbségét megtévesztette. A való helyzetről huzamos időn keresztül felsőbbségét tévedésben tartotta.

Midőn egyik alparancsnoka, Zöldy cső. szds. feladatáról utasítást kért, azt válaszolta: „Célom a megtorlás." Zöldy cső. szds. azon további kérdésére, „hogy mit csináljon, ha hullákat fog látni", azt válaszolta: „Ezt akarom."

Midőn 1942. I/22-én este a m. kir. honvéd Vkf-től azt a távmondati rendeletet vette, hogy minden vérengzést azonnal akadályozzon meg, eltűrte, hogy másnap (I/23) Újvidéken még 53 gyermeket, 650 felnőttet és 100-nál több aggastyánt lőttek agyon.

Vitéz Grassy József vezérőrnagy II. r. terhelt, mint különkülön területi hatállyal működő karhatalmi csoport parancsnoka, az általa kirendelt egységeket és járőröket nem ellenőrizte. Saját személyes vezetése alatt jogtalanul vésztörvényszéket alakított, s annak keretében jogszerű bírói ítélet nélkül döntéseket hozott, kivégzendőket jelölve ki. Midőn 1942. I/22-én Korompay főhadnagytól azt a jelentést vette, hogy az újvidéki strandon a Duna jegére elhelyezett pallókon az újvidéki utcáról és házakból válogatás nélkül összeszedetteket kivégzik, ezt beszüntette, és csak a vésztörvényszék által halálraítélteket engedte a vesztőhelyre vinni.

Vitéz Deák László ny. áll. ezredes III. r. terhelt, mint a helyszínre elsőnek érkező magasabb honvéd karhatalmi parancsnok a beérkező hírek kötelességszerű ellenőrzésének elmulasztásával és helytelen magatartásával nagyban előmozdította a sajnálatos pszichózis kialakulását. Midőn Csurogról Stepán cső. szds. jelentette neki, hogy a hombárban őrzött foglyok kitörtek, és azok ellen az őrök fegyvert használtak, de a foglyok között sok a sebesült, azt parancsolta, hogy azokat is le kell lőni. Majd Stepán cső. szds. ama kérdésére, hogy az iskolában és az istállóban őrzött foglyokkal mitevő legyen, azok kiirtását is elrendelte.

Előzetesen azonban elmulasztotta ellenőrizni, hogy a foglyok valóban megtámadták-e az őröket.

Vitéz Báthory Géza ny. áll. cső. alezr. IV. r. terhelt, mint Zsablyán és környékén, valamint Újvidéken közreműködő csendőralakulatok területi parancsnoka, vezetői és ellenőrző kötelmeit nem teljesítette. Felmerült nevezett ellen a gyávaság gyanúja is. Újvidéken január 22-én kihívatván, azt válaszolta, hogy amíg odakint tűzharc folyik, nem megy ki.

Vitéz Gaál Lajos cső. alezr. V. r. terhelt, mint az Újvidéken alkalmazott csendőrökből és honvédegyénekből alakított kutatógyűjtő, valamint kísérő járőröket és ezen csoportokat irányító cső. tiszteket ellenőrizni hivatott parancsnok, e kötelmeit nem teljesítette. Sőt alárendeltjeihez lázító és buzdító beszédeket tartott. 1942. I/23-án 3 csendőrt kötésekkel láttatott el, noha nem voltak sebesültek, bajtársai előtt rájuk mutatva, megtorlásra hívta fel alárendeltjeit.

Fóthy Ferenc ny. áll. cső. alezr. VI. r. terhelt, mint a Vkf. 2./D. alcsoporttól a délvidéki kommunista mozgalom elleni harc irányítására kivezényelt parancsnok valótlan jelentéseivel, a m. kir. honv. Vkf. nevében illetéktelenül nyilvánított kijelentéseivel a zavart növelte. A lelőtt polgári egyének kezébe pisztolyt tétetett. Zsebeikbe kézigránátokat helyeztetett. Ezáltal azok ellenállását mímelte. Horkay cső. alezredessel együtt még az a gyanú is terheli, hogy a kivégzettektől Budapestre szállíttatott 8 db női perzsabundát, hogy azokat piacra dobja.

Horkay József cső. alezr. VII. r. terhelt, mint a központi cső. nyom. pságtól Újvidékre, Zsablyára és ezek környékére kivezényelt cső. nyomozó parancsnoka,

Stepán László cső. szds. VIII. r. terhelt,
dr. Kun Imre cső. szds. IX. r. terhelt,
dr. Csáky József cső. szds. X. r. terhelt,
Budur Károly cső. szds. XI. r. terhelt,
dr. Kacskovics Balázs cső. szds. XII. r. terhelt,
dr. Képíró Sándor cső. szds. XIII. r. terhelt,
dr. Zöldy Márton cső. szd. XIV. r. terhelt és

Gerencsér Mihály cső. fhdgy. XV. rendű terhelt, mint a már említett vegyes cső. és honvéd kutató járőröket csoportonként irányítani és ellenőrizni hivatott parancsnokok súlyos kötelességmulasztást követtek el azáltal, hogy előírt kötelességüket megszegték.

Ezenfelül *Stepán László cső. szds.* Csurogon 1942. I/7-én

500 főt végeztetett ki vitéz Deák ezds. parancsára. Annak valótlan indokául azt jelentette, hogy mint foglyok megtámadták az őrséget s emiatt voltak kényszerülve fegyverhasználatra.

Dr. Zöldy Márton cső. szds. beismerte, hogy 1942. I/21—23 napok között 659 újvidéki polgári egyén kivégzése történt az ő tudtával. Újvidéken I/22-én este színleges összeütközést mímelt 3 elfogott polg. egyén és cső. járőrök között. Az ellene irányuló hadbírói vizsgálat alatt tilalom ellenére elhagyta kijelölt tartózkodási helyét. Midőn főtárgyalásakor jelentkezett, elöljáró csendőrfelügyelője letartóztatta.

A főtárgyalás befejezése 1943. évi XII. 23-ára várható.

Fenti tényállás és a vád, a főtárgyaláson kialakuló vallomások alapján, még módosulhat.

Horthy kabinetirodájának anyaga. 1. cs. I/18. t.

IX

MAGYARORSZÁG NÉMET MEGSZÁLLÁSA

A szovjet hadsereg — maga előtt űzve a németek és csatlósaik csapatait — 1944 elején megközelítette Magyarország határait. A szovjet fronton és a háború többi frontján lejátszódó események a náci Németország közeli teljes vereségét és összeomlását jelezték.

A magyar uralkodó osztályok féltek Magyarország demokratikus átalakításának még a gondolatától is, pedig azt az előrenyomuló szovjet csapatok ágyúinak dörgése belátható közelségbe hozta. Ezért kétértelmű kísérleteket folytattak a háborúból való kiugrásra. A magyar kormány 1944 elején megkísérelte, hogy — miközben a keleti hadszíntéren folytatja a harcot a szovjet csapatok előrenyomulásának megakadályozására — a nyugati hatalmakkal fegyverszünetet kössön, és előkészítse az ország angol—amerikai megszállását.

1944. január 25-én a Minisztertanács megvitatta a március 20-ára tervezett Kossuth-emlékünnepségek előkészületeit. Az elfogadott program meghatározta az ünnepségek politikai és eszmei szempontjait. A függetlenség, a magyar ellenállás, az alkotmányosság, a jogegyenlőség gondolata mellett elsősorban a pánszláv veszélyt kívánták hangsúlyozni. (165) Kossuth eszméinek meghamisításával, a magyar történelem haladó hagyományainak kisajátításával akarták Horthyék 1944 tavaszán azonosítani a cári Oroszországot a Szovjetunióval, igazolni a további szovjetellenes háborút, s a 48-as szabadságharcosok jelmezében felajánlkozni a nyugati nagyhatalmaknak.

E terv katonai előkészületeit célozta Horthy 1944. február 12-én Hitlerhez írt levele (166), amelyben a magyar csapatok

hazahozatalát kérte a keleti front különböző hadszíntereiről. A honvédség felsorakoztatása az ország keleti határán szintén kettős célt szolgált: a szovjet csapatok elleni védekezést, továbbá az esetleges kiugrást — ha a nyugati hatalmakkal sikerül a megegyezés.

A Kállay-kormány utasítást adott a semleges országok magyar diplomáciai testületeinek (167), hogy ne csak a semleges országokban, hanem az angolszász országokban is kedvezőbb közvéleményt teremtsenek Magyarország számára: igyekezzenek a feudális maradványokkal terhes, mélységesen antidemokratikus Horthy-Magyarország társadalmi és politikai rendszerét kedvezőbb színben feltüntetni.

Horthy beszéd-tervezetet készített a március 15-i emlékünnepségre, amelyben tisztára akarta mosni népellenes rendszerét. Igyekezett bizonygatni az ellenforradalmi rendszer „demokratizmusát". Magyarországot, a nagybirtok hazáját és a hárommillió koldus országát úgy emlegette, mint „amely az európai szociális haladás első vonalában áll". Azt a rendszert, amely tenyésztette a tömegnyomort, amely üldözött minden haladó eszmét és gondolatot, és egyik alappillére a szomszéd népekkel szembeni vad nacionalista uszítás volt — úgy jellemezte, hogy „nincs feudalizmus, nincs szociális elmaradottság, nincs nemzetiségi elnyomás, de van szabadság, van alkotmányos élet, van parlamentarizmus, van törvény előtti egyenlőség, vannak kielégítő szociális viszonyok." Az újvidéki tömeggyilkosságot azonban ő sem tagadhatta le. Ezért mentegetőzött. De a Szovjetunió megtámadását ismét a kassai provokáció meséjével bizonygatta.

Horthy beszéd-tervezetét még saját miniszterelnöke is elfogadhatatlannak és nevetségesnek tartotta. Kállay attól tartott, hogy Horthy megszólalása a nemzeti ünnep alkalmából gyanús lehet a németek előtt, s ezért lebeszélte Horthyt nyilatkozatának elmondásáról. Erről szóló levelében többek között a következőket írta:

„Hosszú töprengéssel több és több formában próbálkoztam először a Főméltóságod gondolatmenetében megszövegezni a március 15-i rádiószózatot. Nem tudtam megcsinálni. Azután megkíséreltem Főméltóságod szövegétől függetlenül, a mai időkben alkalmas és szükséges államfői nyilatkozatot megfogalmazni. Ez sem sikerült.

Ez a sikertelenség meggyőzött arról, hogy a mai időkben nem lehet és nem lenne helyes, ha Főméltóságos Úr nyilatkozna...

A Főméltóságos Úr szövege pár pörölyütésszerű mondattal száll szembe az ellenünk felsorakoztatott vádakkal és rágalmakkal. Háborúba lépésünk, területeink visszaszerzése, a nemzetiségekkel való bánásmód, a feudalizmus vádja, Újvidék elleni védekezés azonban egy beszédben könnyen olyan magyarázatot válthatna ki, hogy minden védekezésben beismerés is van, és ezáltal veszélyt is rejt magában és rosszindulatú magyarázatokra ad okot . . . Egy ilyen nyilatkozatban mindenki azt keresné, hogy mit akart a magyar államfő. Leegyszerűsítve a kérdést, csak azt néznék, és mást nem is tudnak elképzelni, hogy mi a beszédnek a célja, hogy ez bejelentés akar-e lenni, hogy tűzön-vízen keresztül azonosítjuk magunkat a németekkel, vagy mint ők mondják — a nácizmussal, vagy pedig azt keresik, hogy ez felajánlkozás-e a különbékére, közeledés-e a nyugati hatalmak, esetleg pedig Oroszország felé . . . A németek felé minden körülmények között bizalmatlanságot váltana ki, mert ha a háború eldurvulásáról beszélünk, ezt magukra is vonatkoztathatják . . ., hogy mi csak védekező háborút folytatunk, ezt sérelmezik a legjobban.

Ezen meggondolások alapján mély tisztelettel kérem, hogy ez alkalommal a beszédtől eltekinteni kegyeskedjék, helyesebben kifejezve attól eltekinteni méltóztassék, hogy Főméltóságod most, március 15-én szóljon a nemzethez, mert másképpen az a meggyőződésem, hogy az események elég hamar ezt úgyis szükségessé, elkerülhetetlenné fogják tenni."[1]

Kállay aggodalma nem volt alaptalan, hiszen a németek már régen tudtak a magyar kormány manővereiről. Hitler már az olasz kiugrás után felismerte azt a veszélyt, hogy a háború elején teremtett szövetségi rendszer kártyavárként összeomolhat a csatlós államok kiugrása következtében. Ennek megakadályozására a németek előtt két lehetőség kínálkozott. Vagy nyílt, erőszakos megszállás, vagy olyan belpolitikai fordulat előidézése, amely megvédi a német érdekeket a csatlós államokban, s biztosítja ezek további részvételét a háborúban.

Magyarország katonai megszállásáról szóló hadműveleti terv már 1944 március első napjaiban elkészült. Mielőtt azonban végrehajtására sor került volna, a német Biztonságügyi Hivatal emlékiratot küldött Hitlernek a magyarországi helyzettel kapcsolatban. Ez az emlékirat „evolúciós utat" javasolt Magyarország teljes alávetése érdekében. A memorandum alapgondo-

[1] Horthy kabinetirodájának anyaga. 3. cs. I/58. t.

lata az volt, hogy Horthy hozzájárulását szerezzék meg Magyarország ellenállás nélküli megszállásához, a Kállay-kormány leváltásához és egy teljesen németbarát kormány kinevezéséhez. Elsősorban az Imrédy-féle csoportot kívánták hatalomra juttatni. (168) Horthynak mindehhez a belső jogfolytonosságot kellett biztosítania.

Ilyen előzmények után hívták meg Horthyt 1944. március 17-én Hitlerhez. Hitler a megbeszélésen közölte Horthyval, hogy Magyarországot a német csapatok megszállják, és nyilatkozat aláírására szólította fel, amelyben maga kéri a német csapatok bevonulását Magyarországra. Ugyanakkor kérte, hogy mindenképpen maradjon meg kormányzói minőségében. Horthy az ellenállás reménytelenségének ürügyével, néhány órás huzavona után, végeredményben minden további nélkül hozzájárult a megszálláshoz. (169)

Miközben Horthy Hitlerrel tárgyalt, a német csapatok megkezdték bevonulásukat Magyarországra. A Kállay-kormány nem szervezett ellenállást, bár tudott a készülő hadmozdulatokról, ily módon lehetővé tette, hogy március 19-én kilenc német hadosztály ellenállás nélkül foglalja el az országot.

Március 19-én, amikor a Gestapo már megkezdte terrorhadjáratát, Horthy elnökletével a Koronatanács helyeselte a kormányzó magatartását, s egyetértett azzal, hogy a kormányzó maradjon a helyén. Horthy beszámolt Hitlernél tett látogatásáról, de nem beszélt arról, hogy az utolsó tárgyaláson megegyezett Hitlerrel. Ribbentrop 1945-ben, a nürnbergi per vizsgálóbírója előtt tett vallomásában határozottan kijelentette, hogy Horthy utolsó találkozása alkalmával megegyezett Hitlerrel, és hogy a német csapatok 1944. március 19-én Horthy beleegyezésével vonultak be Magyarországra. (170)

A megszállás után a Kállay-kormány átadta helyét a Sztójay-kormánynak — ez a szélsőjobboldali politikusokból álló kabinet vállalta az ország teljes kiszolgáltatását a németeknek. Az új kormány március 22-én alakult meg. Március 19-én Hitler kinevezte Edmund Veesenmayert a Német Birodalom teljhatalmú megbízottjává Magyarországon.(171)

A német fasiszták terve tehát sikerült. Horthy vállalta az újabb gyalázatot: a nemzeti függetlenség teljes elvesztését is legalizálta, passzivitásra kárhoztatta az ellenállásra kész erőket, nyeregbe segítette a németbérenc kormányt, nevét adta a Sztójay-kormány minden tettéhez, teljesen odadobta az országot Hitlernek.

A Sztójay-kormány programja (172) tökéletesen megfelelt a német érdekeknek. Jaross Andor belügyminiszter, az Imrédy-perben tett vallomásában, a következőket mondotta: „Azt akartuk, hogy a háború szolgálatába állítsuk a hátsó országot termelésével és a maga aktivitásával." A Sztójay-kormány végre is hajtotta a németek minden kívánságát. Gettóba zárták a zsidókat, megkezdődött a nagyarányú deportálás. Ezrével hurcolták el a fiatalokat és öregeket a náci haláltáborokba; hat hadosztályt, összesen 300—400 000 embert hajszoltak ki a frontra. Terveik szerint 1944 őszéig a frontra küldött katonák számát 800 000—1 000 000 főre akarták felemelni, ha a németek a felszerelést biztosítani tudják; egyezményt kötöttek Németországgal, amelyben vállalták a német megszálló csapatok költségeit, és sok más gaztettel szolgáltak rá a németek bizalmára.

1944 augusztus közepén, miután a szovjet hadsereg Jazinál áttörte a német és a román frontot, a román Kommunista Párt és a köréje tömörült demokratikus erők megdöntötték a katonai, fasiszta diktatúrát. Lehetővé tették Románia kilépését a Szovjetunió-ellenes táborból, és a Szövetséges Hatalmakhoz csatlakoztak. A román király és az uralkodó osztály egy része — ha menteni akarta a monarchiát és konzerválni a régi rendszert — arra kényszerült, hogy támogassa e törekvéseket. Augusztus 23-án elkergették az Antonescu-kormányt, és fegyverszünetet kötöttek a Szovjetunióval. Egyben hadat üzentek és fegyvert fogtak a fasiszta Németország ellen. Románia kiugrása súlyos katonai és politikai helyzetbe sodorta a magyar uralkodó köröket.

Horthy ismét foglalkozni kezdett a háborúból való kiugrás gondolatával, s ezért augusztus 24-én lemondatta Sztójayt, utódjául pedig Lakatos Géza vezérezredest nevezte ki. Horthy azonban még ekkor is makacsul ragaszkodott ahhoz a teljesen irreális elképzeléséhez, hogy miközben tovább folytatja, sőt fokozza a harcot a szovjet csapatok ellen, fegyverszünetet köt a nyugati hatalmakkal. A német—magyar arcvonal megerősítése érdekében elhatározták, hogy a Déli-Kárpátokig előrenyomulva birtokukba veszik az Erdélybe vezető utakat, még mielőtt a szovjet csapatok megérkeznének. Az augusztus 25-i Minisztertanács úgy határozott, hogy ha megfelelő segítséget kapnak a németektől, megindítják a támadást Dél-Erdély ellen. (173) Ezzel egyidejűleg Svájcon keresztül újból kapcsolatot teremtettek a nyugati hatalmakkal, ahonnan ismét az a válasz érkezett, hogy csak akkor hajlandók tárgyalni, ha a magyar kormány a Szovjetunióval is megkezdi tárgyalásait. Horthy

akkor még hallani sem akart erről. Szeptember 3-án a magyar csapatok a német erőkkel együtt megindították támadásukat Dél-Erdély ellen, azonban ez a hadművelet súlyos kudarccal végződött. A szovjet hadsereg gyors ellenakcióval már szeptember 7-én elérte Temesvár vonalát.

A dél-erdélyi vereség ismét bebizonyította, hogy az ellenállás reménytelen, s a szovjet hadsereg győzelmes előrenyomulását sem megakadályozni, sem lassítani nem lehet. Horthy azonban továbbra is ingadozott. A Koronatanács ismét a szövetségesekkel való fegyverszünetről tanácskozott, de a kormány elutasította a fegyverszünet gondolatát. Inkább a hathatós német segítséget sürgették. A Lakatos-kormány — amelyben néhány angolszász-barát miniszteren kívül zömmel németbérencek vettek részt — nemcsak a Szovjetunióval kötendő fegyverszünetet utasította el, hanem minden kiugrási kísérletnek is ellenszegült. A szeptember 8-i minisztertanácsi ülésen ismét a háború továbbfolytatása mellett döntöttek. Pedig az országon belül növekedtek a németellenes erők, s a munkásosztály és a parasztság fokozódó ellenállása következtében megvolt az igény és az alkalmas talaj is a kiugrásra. A fegyverszünet katonai biztosítékai is megteremtődtek. A román kiugrás, a jugoszláviai átütő partizánmozgalmak, a bulgáriai események és elsősorban a szovjet hadsereg sikeres hadmozdulatai következtében a németek balkáni frontja a teljes összeomlás előtt állt.

A kormány azonban nem a helyzet józan és reális felmérésére, az ebből logikusan adódó cselekvésre törekedett, hanem egyetlen célként az lebegett a szeme előtt, hogy a nagytőkés-nagybirtokos rendszert átmentse. A Minisztertanács szeptember 8-i ülésének jegyzőkönyve reflektorfénnyel világítja meg a magyar uralkodó osztályok gyáva tehetetlenségét, az ellenforradalmi rendszer összeomlásától való félelmét. „Nekünk minden óra, nap és hét egy nyereséget jelent. Ha Erdély megszállás alá kerül is, a Duna—Tisza köze és a Dunántúl még tartható" — mondta a Minisztertanács ülésén a földművelésügyi miniszter. A kormány tagjai ezekben a napokban még mindig bíztak, hogy a „szövetségesek között történhetnek változások és fordulatok", és abban reménykedtek, hogy „legalább jelképesen angolszász egységek megszállhatják az ország egy részét". (174)

A magyar uralkodó osztályok politikai képességéből 1944 szeptemberében már csak csodavárásra, a lehetetlenbe vetett hitre és reménységre tellett. A történelmi események azonban

ismét bebizonyították, hogy csodákra és illúziókra nem lehet politikát építeni.

Horthy több hetes időveszteség után végre szeptember végén — amikor a szovjet hadsereg már Magyarország területén harcolt — elhatározta, hogy fegyverszünetet kér a Szovjetuniótól. Szeptember 28-án Faragho Gábor csendőrtábornok vezetésével delegáció indult a szovjet fővárosba az előzetes fegyverszünet megkötésére. A fegyverszünetet október 11-én írták alá Moszkvában. Magyarország elfogadta a szövetségesek fegyverszüneti feltételeit:

„*a)* Magyarország önálló, független állam marad, és belügyeibe más állam nem avatkozik bele.

b) A honvédség megtartja fegyvereit, és azokat a még Magyarországon tartózkodó megszálló vagy harcoló csapatok ellen fogja fordítani.

c) A magyar haderő az orosz hadsereggel együtt a német haderőt megtámadja.

A magyar hadsereg az 1937. évi december 31-i határok mögé vonul. A határok végleges meghúzása csak a béketárgyalások után fog megtörténni."[2] A szovjet csapatok Horthy kérésére Makó közelében leállították eredményes támadásukat, hogy időt adjanak a cselekvésre. Horthy azonban sem politikailag, sem katonailag nem készítette elő a fegyverszünetet. Tudta, hogy az uralkodó osztály túlnyomó többsége, és saját kormánya sem akar hallani fegyverszünetről. Tudnia kellett, hogy csakis a népre és a baloldali pártok tömörülésére támaszkodva vezetheti ki az országot a háborúból. A baloldali erők élén az újjáalakult Kommunista Párt állt, amely helyes programjával képes volt arra, hogy fokozza a baloldal szervezeti és politikai erejét. 1944 szeptemberében és októberében már minden feltétel adva volt ahhoz, hogy a németekkel való szembefordulás megfelelő tömegbázisra találjon.

Horthy azonban nem kívánt erre az erőre támaszkodni, mert nem látott biztosítékot, hogy ily módon átmentheti uralmi rendszerét. Arra törekedett, hogy minden haladó demokratikus erőt távol tartson a fegyverszünet végrehajtásától, s pusztán néhány tábornokával szervezze meg azt.

Amíg Horthy tétovázott, a németek gyorsan cselekedtek. A fegyverszüneti tárgyalások menetét ugyan nem ismerték, de átláttak Horthy szándékain. Ezért, hogy Magyarországot

[2] Magyar Ciság, 1945. január 6. (A Lakatos-kormány fegyverszünetet kér.) Közli: Felszabadulás. 1944. szeptember 26—1945. április 4. Dokumentumok. Szikra 1955. 40—41. old.

utolsó csatlósként maguk mellett tartsák, végső tartalékukhoz nyúltak, Szálasi nyilas söpredékét akarták hatalomra juttatni. Budapest körül gyors csapatösszevonásokat hajtottak végre, s a fővárosba küldték Skorzeny SS-alezredes ejtőernyős alakulatait a puccs katonai végrehajtására. Egyidejűleg a nyilasokat politikailag és katonailag előkészítették.

1944. október 15-én határozta el magát Horthy a döntő lépésre. A délelőtti órákban ismertette a Minisztertanáccsal proklamációját, amelyben bejelentette, hogy fegyverszünetet kért a Szovjetuniótól. Ezt a proklamációt déli egy órakor a rádió is közvetítette. Horthy elképzeléseinek képtelenségét és irreális voltát bizonyítja, hogy a háborúból a németekkel egyetértésben akart kiugrani, és ezért közölte velük, hogy fegyverszünetet kért. Arról azonban egy szóval sem emlékezett meg, hogy a fegyverszünetet már alá is írták. (175)

A proklamáció elhangzott, de ezen túl szinte semmi sem történt. A titkos hadparancsot (176), amelyben Horthy az 1. és a 2. hadsereg parancsnokaival közölte a németekkel való szembefordulást, a hadsereg németbérenc vezérkari tisztjei meghamisítva továbbították. A nyilas tisztek néhány óra alatt magukhoz ragadták a kezdeményezést a fronton és a Budapesten összpontosított csapatoknál egyaránt. A német alakulatok és a fegyveres nyilas csoportok rövid idő alatt elfoglalták a főváros fő stratégiai pontjait, s október 15-én este felhangzott a rádióban Szálasi kiáltványa, amelyben bejelentette a hatalom átvételét és a háború folytatását.

Október 16-án Horthy egy újabb, az egész politikai pályafutásához méltó, ellenforradalmi rendszerét betetőző végső szolgálatot tett a németeknek. Semmisnek nyilvánította előző nap kibocsátott proklamációját, felszólítva a hadsereget a harc továbbfolytatására, és kinevezte Szálasit miniszterelnöknek. (177, 178)

A nyilas csőcselék hatalomra jutott. Miközben tombolt a nyilas orgia, dúlt a fosztogatás, a tömeggyilkosság, az ország teljes kirablásának őrülete, Horthy német védelem alá helyeztette magát. Megkezdődött a huszonötéves ellenforradalmi korszak legvéresebb, legrémségesebb időszaka. Ezt az időszakot azonban Horthy készítette elő. Ő volt az, aki a Tanácsköztársaság bukását követő fehérterrortól, 1944 márciusán át, 1944 októberéig, a zöldinges rémuralomig jogfolytonosságot biztosított az ország teljes német gyarmattá tételéhez, a nemzet kifosztásához.

A hatalomra jutott nyilas söpredék mindent elkövetett, hogy az ország megmaradt anyagi erőit teljes mértékben a németek oldalán vívott esztelen háború szolgálatába állítsa. A német hadvezetés mindenképpen késleltetni kívánta a szovjet csapatok előrenyomulását, és ezért totális mozgósítást követelt Szálasitól. A nyilas „nemzetvezető" másfélmillió magyar katonát ígért Hitlernek. Tizenkét évestől hetvenéves korig minden férfit és nőt igénybe akart venni fegyveres harcra vagy munkaszolgálatra. Elrendelték a gyári berendezések, az állatállomány, a vasúti gördülőanyag, a Nemzeti Bank aranykészletének kiszállítását Németországba. A hadműveleti területeken elrendelték a kiürítést. 1944 novemberében a politikai foglyokat — nagyrészt kommunistákat — átadták a németeknek. Budapestről 80 000 zsidó lakost hajtottak a németországi koncentrációs táborokba. Tízezrekre tehető azoknak száma, akiket a „hungarista" terrorlegények a nyilasházakban kínoztak halálra és a Duna-parton gyilkoltak meg.

A lakosság nagy része azonban Szálasiék hazug propagandája ellenére sem volt hajlandó a kiürítési parancsnak eleget tenni. A csepeli és diósgyőri dolgozók egységesen tagadták meg a gyárak leszerelését és a lakhelyek elhagyását. 1944 őszétől az aktív ellenállás is fokozódott. A Kommunisták Magyarországi Pártja nyílt levélben ismertette azokat az okokat, amelyek az október 15-i kiugrás meghiúsításához vezettek. A Kommunista Párt levele hangsúlyozta, hogy a fegyveres felkelés még nem késett el, s mindent meg kell tenni előkészítésére. 1944 október 15-e után a Kommunista Párt mellett a Magyar Frontban részvevő többi pártok is vállalták a fegyveres harcot. Így jött létre november elején a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága, amely több hazafias érzelmű katonatisztet is megnyert munkájának. A felkelés végrehajtására azonban nem kerülhetett sor, mert vezérkarát — árulás következtében — a nyilasok elfogták és kivégezték. De a német megszállók és nyilas bérenceik elleni harcot már nem lehetett elfojtani. A Kommunista Párt által szervezett partizáncsoportok tevékenysége országszerte növekedett. Partizánalakulatok működtek Kárpát-Ukrajnában, a borsodi iparvidéken, Budapesten, a Bükk és Bakony hegységeiben.

Az ország felszabadításának oroszlánrésze azonban a szovjet hadseregre várt. A szovjet hadsereg magyarországi hadműveleteinek eredményeként 1945. február 13-án felszabadult Budapest, és április 4-én befejeződött hazánk teljes felszabadítása.

Alig egy hónappal később a fasiszta Németország feltétel nélkül kapitulált. A második világháború Európában véget ért.

Magyarország népétől hatalmas áldozatokat követelt a háború. Több mint 400 000 ember veszítette életét a fronton, a koncentrációs és haláltáborokban. S akiknek sikerült átvészelni a háború rettenetes megpróbáltatásait, szenvedtek a háborús pusztítás gazdasági következményeitől. A visszavonuló német és nyilas csapatok kirabolták és nagyrészt romba döntötték az országot. Az üzemekből nyugatra hurcolták a legértékesebb gépeket és nyersanyagokat. Duna—Tisza-hídjainkat egytől egyig felrobbantották. Elpusztult 1704 közúti híd, az összes hidak 20 százaléka. Az Államvasutak 68 000 vasúti járművéből 48 000-et elraboltak, a 2800 mozdony nagy részét szintén elhurcolták vagy teljesen használhatatlanná tették. A felszabadulás után mindössze 450 üzemképes mozdonyunk maradt. Teljesen megsemmisült vagy súlyosan megrongálódott 120 000 lakóház. Az ország területén alig volt üzem vagy bánya, amelyik termelőképes állapotban lett volna. Budapesten a közművi berendezések pusztulása miatt szünetelt a villany-, gáz- és vízszolgáltatás. A villamos vezetékek 98 százaléka megsemmisült, s emiatt hosszú hónapokig megbénult a főváros közlekedése. Az ország mezőgazdaságát is kirabolták. Szarvasmarha-állományunk közel 1,5 millióval, sertésállományunk 2 millióval, lóállományunk félmillióval, baromfiállományunk pedig több mint 18 millió darabbal csökkent. A második világháborúban elpusztult a magyar nemzeti vagyon 40 százaléka.

A súlyos nemzeti katasztrófa okozói, élükön Horthyval, megszöktek az országból. 25 éves ellenforradalmi rendszerük gyászos végeredményét: a kirabolt országot, felrobbantott hidakat és gyárakat, a lakóházak üszkös romjait hagyták örökül a magyar népi demokráciára. A romok eltakarítása, a sokak által hihetetlennek vélt gazdasági vérkeringés megindítása most elsősorban arra a Kommunista Pártra várt, amelynek képviselői már jóval a háború előtt megjósolták, hogy a német nácizmussal való szövetkezés pusztító háború súlyos szerencsétlenségébe taszítja Magyarországot.

Az élet újra megindításáért folyó heroikus küzdelemben a Kommunista Párt példaadóan megállta helyét. Az elcsigázott és kiéhezett néptömegeket csatasorba állította, a nemzeti újjászületés és felemelkedés távlatainak hirdetésével reményt öntött a csüggedőkbe. Szervezte és tökéletesítette az újjáépítés munkáját. Elsősorban ennek volt köszönhető, hogy a magyar nép

szinte hihetetlenül rövid idő alatt diadalmaskodott a pusztuláson.

A felszabadult Magyarország 1945 óta forradalmi átalakuláson ment keresztül. A kizsákmányoló nagybirtokos és nagytőkés osztály helyett a dolgozó nép kezébe került a hatalom, s hogy a megszerzett hatalommal élni is tudott, meggyőző bizonyság az ország ugrásszerű gazdasági fejlődése és a dolgozó osztályok helyzetének a háború előtti időszakhoz viszonyított lényeges javulása.

Az ország biztató jövőjének tudatában és új, építő terveink megvalósítása közepette azonban sohasem feledkezhetünk meg arról, hogy 1945-ben honnan indultunk, s hogy akkori katasztrofális helyzetünknek okozói ma a nyugati nagytőke aranyesőjétől támogatva, újra a magyar nép nyakára szeretnének ülni. Egykor Hitlernek dobták oda az országot, ma a nyugati nagytőkének árusítják. Az üzleti partnerek változtak, de az ellenforradalmi magyar politikusok hűek maradtak önmagukhoz. Ott szeretnék folytatni, ahol 1945-ben dicstelenül befejezték. A letűnő és pusztulásra ítélt társadalmi osztályok örök sorstragédiája ismétlődik meg velük is: képtelenek felismerni, hogy a történelem régen átszáguldott felettük.

Budapest, 1944 január 25

RÉSZLET
A MINISZTERTANÁCS 1944. JANUÁR 25-I JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

65.

A tárcanélküli nemzetvédelmi propaganda miniszter úr bemutatja a Minisztertanácsnak az 1944. évi Kossuth-megemlékezések programtervezetét.

Tudomásul vétetik.
(A programtervezet jelen minisztertanácsi jegyzőkönyvhöz csatoltatik.)

Csatolva az 1944. évi január hó 25-i minisztertanácsi jegyzőkönyv 65. pontjához

Az 1944. évi Kossuth-megemlékezések programtervezete

Az ünnepségek vezető gondolatai a következők lennének:

I. A függetlenség és szabadság gondolata.

II. A magyar ellenállás gondolata.

III. Az alkotmányosság, a jogegyenlőség és a népi politika gondolata.

Érzékeltetendő: A honvédség megteremtése és dicsősége, valamint Kossuth nagyvonalú nemzetiségi és közép-európai koncepciója, továbbá a pánszláv veszéllyel szembeni állásfoglalása.

I

Törvényhozás és kormány

1. Kívánatos lenne, hogy Kossuth halálának évfordulóján, 1944. március 20-án, az országgyűlés mindkét háza ünnepi emlékülést tartson.

2. Kívánatos lenne, hogy az ünnepi ülés után a két ház küldöttsége megjelenjék a Kerepesi-temetőben, és ott koszorút helyezzen Kossuth Lajos sírjára.

3. Kívánatos lenne, hogy a m. kir. kormány az országgyűlés két házának küldöttsége után ugyancsak megkoszorúzza a sírt.

4. Az évforduló napján a budapesti Deák téri evangélikus templomban Kossuth-emlékistentisztelet tartatik, amelyen kívánatos lenne, hogy a kormány hivatalosan képviseltesse magát.

Felkérendő lenne Thuránszky László miniszterelnökségi államtitkár úr őméltósága és Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár úr őexcellenciája az I/1—4 pontokban foglaltak végrehajtásával kapcsolatban szükséges közreműködésre . . .

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 1944. január 25.

166

Budapest, 1944. február 12

HORTHY MIKLÓS LEVELE HITLERHEZ

Kegyelmes Uram!

A szovjet front közeledése, országomnak és népemnek ennek következtében kiéleződött létkérdése arra kényszerítenek, hogy felvessem a magyar határok védelmének problémáját. Ezt a kérdést megbízásomból a vezéri főhadiszálláson tett utolsó látogatásakor Szombathelyi vezérezredes, a magyar vezérkar főnöke is előterjesztette, de az nem tisztázódott.

Természetesen el vagyok határozva arra, hogy a magyar határokat egy esetleges orosz invázió ellen minden, erre a célra rendelkezésre álló erővel és eszközzel megvédem. Az ehhez szükséges intézkedéseket a legközelebbi időben előkészítjük, a magyar határőr-alakulatokat hadikészültségi állapotba hozzuk, és a veszélyeztetett helyekre vezényeljük.

A háború határainkat sokkal jobban megközelítette, mint a német területeket. Kegyelmességed magától értetődőnek fogja találni, hogy legnagyobb gondom az, hogy országomat megkíméljem a háború borzalmaitól, és a háborút minden pusztításával és dúlásával együtt olyan távol tartsam, amennyire az csak lehetséges. Az első és a mostani világháborúban is az volt a német hadvezetés fő törekvése, hogy saját határaitól távol tartsa a háborút, és az ütközeteket idegen földön folytassa le, hogy a saját haza, mint minden utánpótlás alapja, az ellátásé és a hadianyag-gyártásáé, érintetlen maradjon, és megfelelhessen ennek a feladatának. Ha a hadszínterek távoltartása Németország számára életkérdés a háború folytatásához, akkor ez fokozott mértékben áll Magyarországra, amelynek területe sokszorosan kisebb, mint a nagy Német Birodalom, és amelynek csekély erőforrásai a kisebb távolságok következtében sokkal könnyebben elérhetők, mint a német hadseregéi.

A Kárpátok gerince nehezen legyőzhető akadályt állít az orosz hadsereg elé, és a magyar hadsereg ezt a vonalat könnyebben fogja tartani tudni, mint egy lényegesen magasabb színvonalú fegyverekkel és hadianyaggal végrehajtott támadás lökését a sík területen. Szilárd meggyőződésem, hogy ezt a frontot egyedül is, anélkül, hogy német segítségre lennénk utalva, tartani tudjuk, amely esetben talán központosított hadiiparunk és a mindkettőnk számára oly fontos közlekedési utak is kevésbé lennének kitéve a repülőtámadásoknak.

Ebből az alkalomból egy, már többször felvetett kérdésre is vissza kell térnem. A magyar hadosztályok, amelyek a német csapatok mögött mint megszálló és rendészeti csapatok voltak felállítva, nyugtalanító helyzetben vannak. Nincsenek megfelelően felfegyverezve, és ezért annak lehetősége előtt állnak, hogy teljesen szétverik és szétszórják őket. A VII. hadtest máris két részre van szakítva, a VIII. hadtest 1., 5., 23. és 12. könnyű hadosztálya a magas északon áll, és megszakadt az érintkezése a többi magyar megszálló csapattal és hazájával, ami az utánpótlást is lehetetlenné teszi. A közbül fekvő 9. és 19. könnyű hadosztály úgyszólván védtelenül ki van szolgáltatva egy meglepetésszerű ellenséges lovassági tömegtámadásnak. Ezek a meglehetősen fegyvertelen hadosztályok majdnem felét teszik ki hadseregünknek, amelyet, sajnos, nem tudunk pótolni.

Ezért nyomatékosan kérnem kell Kegyelmességedet, hogy a magyar hadosztályokat, megegyezésünk értelmében, idejében vonja vissza az ellenséges frontról, és szíveskedjék visszarendelni

az Északkeleti-Kárpátok lábához, ahol biztosítani tudnók a lemberg—odesszai vasúti összeköttetést, és minden csapatunk együtt lenne. Ezek akkor rendelkezésre állanának a Kárpátok védelmére is, ami az erők jelenlegi szétszórtsága mellett kizártnak látszik. Hogy sor kerül-e egyáltalán nyugaton inváziórа, nehéz megjósolni, viszont egy Észak-Erdély elleni támadást biztosra veszek.

Szilárdan meg vagyok róla győződve, hogy a dicsőséges német véderő továbbra is ellen fog állni a túlerőnek, és ezt a célkitűzést mi is minden rendelkezésünkre álló eszközzel becsületesen támogatni akarjuk.

Amikor szívből megköszönöm a Szombathelyi vezérkari főnök útján küldött üdvözleteket, örömmel értesültem arról, hogy Ön, nehéz munkája és súlyos felelőssége ellenére, a legjobb egészségnek örvend.

Horthy

Horthy kabinetirodájának anyaga. 1. cs. I/29. t. — Az eredeti, Horthy által javított, német nyelvű fogalmazvány fordítása.

A levél utolsó sora után Horthy fekete irónnal, minden valószínűség szerint, néhány olvashatatlan üdvözlő sort írt.

167

Budapest, 1944. március 1

RÉSZLET KÁLLAY MIKLÓS MINISZTERELNÖKNEK A SEMLEGES ORSZÁGOKBAN MŰKÖDŐ MAGYAR KÖVETEKHEZ ÍROTT LEVELÉBŐL

... Mi természetesen nem gondolkozunk dogmákban, és nem akarjuk jelenlegi álláspontunkat túlságosan mereven meghúzni, de sohasem szabad elfelejteni, hogy abban a helyzetben, amelyet e levél kezdetén vázoltam[3], egy számunkra kedvező határozatot a jelenlegi pillanatban nem hozhatunk. Mégis meggyőződésem — noha nem becsülöm túl az angolszászok és Oroszország közti jelenlegi feszültséget, és szakadásra sem számítok

[3] Kállay a levél első részében kifejtette: az a korábbi feltevés, hogy az „... angol—amerikai csapatok az orosz katonák előtt érik el ezt a térséget, és Közép- és Kelet-Európa jövőjét az angol, amerikai politika ... fogja meghatározni" — az adott helyzetben már nem aktuális. „... Ma az orosz hadsereg közelebb van határainkhoz, és az orosz politika kezd behatolni Közép- és Kelet-Európába. Az angol—amerikai hadsereg inaktivitása és az ezzel kapcsolatos politikai visszavonulás miatt elképzeléseinket nem lehetett eddig realizálni: a partner, akire számítottunk, nem materializálódott." *(Kállay Miklós. Hungarian Premier. 400—401. old.)*

a szövetségesek között, hogy az angolszász hatalmak felismerik, hogy Oroszország mind ideológiailag, mind potenciálisan veszélyt jelent számukra, és hogyha Oroszország győz, győzelmét egy Oroszország és egy új Németország közti együttműködés követi majd. Egyszerűen elkerülhetetlen lesz, hogy egy levert, proletarizált és megszállt Németország ne váljék bolsevikké, és más támogatás híján ne tekintsen megváltóként a szovjetekre. Németország jelenlegi védelmi stratégiája — a keleti frontot elhanyagolják a nyugati kedvéért — ebből a szempontból jelentőségteljes. Ha ezt felismernék, akkor a kelet-európai kérdést talán egészségesebb és kedvezőbb fényben ítélnék meg.

Magyarországnak ennél fogva időt kell nyernie, mert idővel a dolgok javulni fognak a mi szempontunkból. Időközben természetesen tennünk kell arról, hogy a velünk szembeni atmoszféra a másik oldalon is javuljon. Egészben véve jó sajtónk van a semleges országokban, ez azonban nem gyakorol kielégítő hatást a másik oldal sajtójára. Fő célunknak annak kell lennie, hogy az a kedvező vélemény, amely a semleges sajtóban van rólunk, hatoljon be, legalább bizonyos mértékig az angolszász sajtóba és közvéleménybe. Egy másik nagyon fontos célunknak annak kell lennie, hogy megcáfoljuk a Magyarország ellen felhozott három fő vádat: hogy a magyar politikai és társadalmi rendszer feudális, antidemokratikus és antiszociális, hogy Magyarország elnyomta a nem magyarokat, hogy megcsonkította szomszédainak területét. (Mintha a világ Trianonnál kezdődött volna.) Ez az a három vád, amely falként áll Magyarország és a nyugati közvélemény között, és lehetetlenné teszi a nyugat számára azt, hogy objektív módon ítéljen meg bennünket. Nekünk legalább a merev és abszolút vonásokat kell eltávolítanunk a vádakból. Rengeteg anyag áll rendelkezésünkre, csak megfelelő körültekintéssel kell azt használnunk.

Meg vagyok győződve arról, hogy meg tudjuk védeni a Kárpátokat, feltéve természetesen, hogy az oroszok nem akarják mindenáron áttörni a Keleti-Kárpátokat, és hogy nem kapunk egyidejű orosz—román támadást. Mégis az a célunk, hogy egyedül védjük meg határainkat. Az egyetlen nehézség, amely előállhat, az lenne, ha a Manstein-hadsereg ezen az úton akarna visszavonulni. Ez azonban valószínűtlennek látszik, mert azt jelentené, hogy fel kellene adni a romániai olajmezőket, ami mindennek a végét jelentené . . .

Az angol nyelvű szoveg megtalálható: *Kállay Miklós,* Hungarian Premier. 404—405. old.

1944. március 11

A NÉMET BIZTONSÁGÜGYI HIVATAL MEMORANDUM-TERVEZETE MAGYARORSZÁG BEKEBELEZÉSÉNEK LEHETŐSÉGEIRŐL

A birodalom oldaláról nézve távoli perspektívában a magyar térségnek, mint a régi Habsburg hatalmi terület egyik lényeges részének a bekebelezése elengedhetetlen.

Ez a cél katonai intervencióval vagy evolúciós úton érhető el.

Magyarországnak a birodalom szempontjából való rendkívüli geopolitikai és gazdasági jelentősége ellenére a német külpolitika az utolsó években nem tett komoly kísérletet, hogy befolyásra tegyen szert a magyarországi fejlődésre, *eltekintve talán a Führer közvetlen személyes kísérleteiről, hogy Horthyt Kállay eltávolításának és a Bethlen-befolyás kikapcsolásának megnyerje.*

A külpolitikailag egy évszázados múltra visszatekintő magyarok önmaguktól is hajlamosak konspiratív politikára. Német vezérlés kísérleteinek a teljes hiánya szükségszerűen rászoktatta őket arra a hintapolitikára, amely immár tűrhetetlen jelleget öltött, amint ezt a „bizonyítási eljárás" világosan mutatja.

Áttól tartok, hogy jövőben egy (?) evolúciós kifejlődés útját haladéktalan katonai akciók elzárhatnák, anélkül, hogy a jelenben a katonai és gazdasági potenciálnak a megoldását elérnők.

Magyar részről mindezzel szemben áll a félelem, hogy a biztosra vett német vereség esetén a bolsevizmus áldozatai lesznek. Ezt a veszélyt csak az angol—amerikai oldalhoz való idejében történő csatlakozással gondolják megszüntethetőnek. Ehhez járul a vezető felső rétegnek mély ellenszenve velünk szemben, akik hordozói vagyunk egy szociális forradalomnak, amely Magyarországon a feudális élet rendjének a fennmaradását, melynek haszonélvezője ez a felső réteg, tartósan lehetetlenné teszi.[4]

[4] A náci fasiszta demagógia egyik módszere volt, hogy a fasizmust mint a nagytőke és a nagybirtok ellenségét tüntesse fel. A német fasizmus története azonban világosan megmutatta, hogy a fasizmus a finánctőke legreakciósabb és legterroristább diktatúrája, amelyet sem a fasiszta frazeológia, sem a főleg kis- és középtőkések ellen foganatosított látszatrendszabályok sem tudtak elhomályosítani. Ami pedig a magyar nagybirtokosok németellenességét illeti, a Horthy-korszak egész szégyenteljes története is igazolja, hogy a németbarát politika leghívebb támasza Magyarországon éppen a nagybirtokos arisztokrácia volt.

A meggondolás, hogy idejében kell szembeszállni esetleges angol intervencióval, ugyan fontolóra vehető, ezt én a legnagyobb mértékben valószínűtlennek tartom, egyrészt a földrajzi helyzet alapján, és mivel másrészt egy oly kevéssé valószínű vállalkozás a kockázatmentesen gondolkodó angolokat sem csábítja. Viszont azt gondolom, hogy éppen a közelebb nyomuló bolsevizmus a felső rétegnek a velünk szemben legellenségesebb erőit is, elvesztvén hitüket, angol segítség lehetőségében és a még nagyobb bolsevista veszélytől való félelmükben, hamarosan éretté teszi a tárgyalásra.

A birodalomnak e térséggel kapcsolatos létfontosságú követelései így hangzanak jelenleg:

1. Összes gazdasági, különösen mezőgazdasági segélyforrások teljes kimerítése a német és európai élelmezési bázis biztosításához, tekintettel az ukrán területek kiesésére.

2. Összes embertartalék bevetése a hadviselés számára, és

3. teljes enyhülés, hogy a román csapatok is felszabaduljanak a keleti fronton való bevetésre.

A katonai akció, különösen a románok és szlovákok részvétele esetén következő tényállásokat teremti:

1. Eddig soha sem látott zárt védelmi front a kommunistáktól egészen a nyilaskeresztesekig;

2. Lehetetlen minden kormányalakítás, legfeljebb megvásárolt személyek akadnának;

3. Horthy azonnali lemondása;

4. Katonai, politikai és gazdasági káosz. Az ország egyetlen ellenállási központ, legerősebb méretű partizánkodás.

5. És ez a szempont egészen különlegesen latba esik, tekintettel a jelenlegi német katonai helyzetre — nagyszámú német hadosztályt fog lekötni bizonytalan időre.

A kitűzött célokat tehát nem érjük el. Már a katonai akciónak a tavaszi mezőgazdasági munkák pillanatában való végrehajtása határozottan árt a terméskilátásoknak. Nagybirtok és zsidó közvetítő kereskedelem, melyeknek egyikét sem lehet rövid idő alatt felszámolni, csak hozzá fognak járulni az eredmények csökkenéséhez. A biztosra vehető partizántevékenység a hozam növelésének a reményét végleg kudarcra ítéli.

A magyarok évszázados tapasztalattal rendelkeznek a nemzeti ellenállás szervezésében. Még a régi monarchia 20 esztendős fáradozásai is 1848 és 1867 között, melyek minden hatalmi eszköz bevetésével mentek végbe, teljes eredménytelenségre vezettek. Éppen ellenkezőleg, a magyar nemzeti sovinizmusnak

a megteremtéséhez és növekedéséhez járultak hozzá döntően. A magyar embertartalékoknak a német hadviselés számára való bevonásáról ilyen körülmények között szó sem lehet. Viszont az általunk megszállt területen vég nélküli gerillaháború bontakozik ki. Erdélyben a két felkészült ellenfél összecsapásából előreláthatólag hosszú ideig tartó nagyobb háborús cselekményre kerül sor.

Még ha végleges román győzelemnek a kedvezőbb esetét tételezzük is fel, az elszenvedett román veszteségek és Észak-Erdély fékentartásának a szüksége a román csapatoknak keleten való bevetését legalábbis hónapokra, de valószínűleg tartósan lehetetlenné teszi. Nem látjuk tehát azonnal reményeinknek teljesülését, valószínűleg elzárjuk az utat későbbi megbékülés és végső megoldás elől, azon túl messzeható stratégiai és külpolitikai reakciókat váltunk ki. Az ellenfél által frontjaink mögött operatív szándékkal teremtett nyugtalansági zónák egy felkelő Magyarország és harcban álló Erdély útján övezetté zárulnak, amely az Adriától a Keleti-tengerig terjed. Mi ezáltal egyidejűleg megszakítjuk azokat az utánpótlási vonalakat, amelyeknek biztosított működése a keleti front déli szárnya szempontjából létfontosságú. Ha a szovjetorosz szándék, hogy a Kárpátokon túli, azokkal párhuzamosan ható utánpótlási vonalakat, egyiket a másik után levágják, az utolsó vasútvonal megszakításával sikerül, egyedül a Kárpát-medencén keresztül haladó utánpótlási vonalak a bázisai a további ellenállásnak. De a ma egyedül biztos utánpótlási vonalak a Balkán irányába, melyek, tekintettel a partraszállásra, *ott* létfontosságúak, veszélyeztetve lesznek.

Csaknem ugyanolyan súlyosan esnek latba előreláthatólag a külpolitikai kihatások. Az ismételten ellenkező végletbe csapódó német magatartás Erdély kérdésében még a baráti külföldön is oly presztizs-veszteséget von maga után, hogy *kétségbe fogják vonni* képességünket és akaratunkat az európai újjárendezést illetőleg. *Nyomasztóak* lesznek a kihatások még a baráti államokra is, mint Bulgáriára, attól fognak ott tartani, hogy esetleges német megegyezés a szerbekkel vagy görögökkel egy napon újból Macedóniának vagy Trákiának az elvesztéséhez vezet. Így az angol—amerikai oldal karjaiba hajtjuk a bolgárokat is, *akik igyekezni fognak* idejében végrehajtott fordulattal a megszerzett területeket *maguknak onnan garantáltatni*.

Teljesen hasonlóak az előreláthatható kihatások Finnországra, a balti államokra stb.

Meg vagyok tehát győződve, hogy a szándékozott katonai *intervenció* a kijelölt célokat *nem feltétlenül* éri el, hanem *nehezen áttekinthető* stratégiai és külpolitikai helyzeteket teremt. Evolúciós alapon való újjárendezésnek sikerült kísérlete *mindenesetre* jelentené:

1. Belpolitikailag konszolidált németbaráttá igazított Magyarországot.
2. Hivatalban maradását Horthynak, mint „történeti" személyiségnek, aki az állami intézmények működését tovább biztosítja.
3. Honvédség és karhatalmi alakulatok teljesen ütemben maradnak, és rendelkezésére állanak tehát a birodalom követelményeinek.
4. A magyar térség totális gazdasági kimerítése teljesen biztosítva van.
5. Elesik bárminő érv Románia részéről, hogy csapatokat szükségeljen Erdélyben, szabaddá teszi azokat a kelet számára, és ügyes ígérettel későbbre napolja a jelenlegi Erdély-problémát.
6. Tehát nemcsak magyar *és* román csapatokat nyerünk, hanem számos német hadosztályt is megtakarítunk.
7. Magyarországnak német csapatokkal való esetleg szükségessé váló teletűzdelése angol invázióval szembeni biztosítása céljából is, békésen, tankcsapatok útján, úgy mint Romániában, végrehajtható.

Ezeket a messzemenő eredményeket viszonylag egyszerű eszközökkel lehet elérni: kiindulópont a Führer üzenete kellene, hogy legyen személy szerint Horthyhoz, akire tudvalevően a Führer személyisége mindig *erős hatással volt*. Közvetítője ennek az üzenetnek valamilyen Papen-féle diplomata lehetne, aki nemcsak tisztességes alkusznak számít, hanem személyes bizalmi viszonyban is áll Horthyval. Ez az üzenet, utalva *Kállay* németellenes kormányának bűnlajstromára, kifejezést kell, hogy adjon annak a gondolatnak, hogy Magyarország fennmaradását csakis a magyar potenciálnak Németország és Európa céljaira való teljes bevetése biztosítja. Ezeknek a követeléseknek az előfeltételét és biztosítékát teljes rezsimváltozással, *mindenesetre német tanácsadókkal* kellene megteremteni. Ezek után, a kormányzó által legalizálva, széles alapon nyugvó, a jobboldali kormányszárnytól a Magyar Megújulás Párton — Magyar Nemzetiszocialista Párton keresztül egészen a nyilaskeresztesekig terjedőleg, kormány alakítandó.

Ennek a kormányváltozásnak államcsínyszerű keresztülvitelét úgy kell megszervezni, hogy az egész nyilvánosság a kormányzó autokratív döntése folytán, betekintés nélkül maradjon a tényleges összefüggésekbe, és ellenerők ne tudjanak fellépni.

Biztosítja ennek a tervnek a keresztülvitelét, hogy nagy számban vannak kéznél megfelelő személyiségek, akikhez munkatársaim révén szoros kapcsolataim vannak.

E férfiak közül a legjelentősebbek, akik vezető szerepet tölthetnének be az új kormányban, a következők:

Rátz nyug. altábornagy,

tekintélyes tábornok, aki az egész jobboldali ellenzék bizalmát élvezi, és mint miniszterelnök a kormányzó számára is elfogadhatónak látszik.

Ruszkay altábornagy,

nagy képzettségű katona, tiszta német származású, aki a tisztikarban a legnagyobb tiszteletnek örvend, és a Honvédelmi Minisztérium átvételével biztos garantálója lenne annak, hogy Magyarország katonai erői feltétel nélkül a birodalom oldalán haladjanak.

Imrédy nyug. miniszterelnök,

nagy képességű férfi, akinek mint gazdasági vezetőnek és pénzügyi szakembernek, elsősorban a magyar értelmiségi rétegben van nagy visszhangja.

Baky nyug. csendőrőrnagy, *képviselő*,

egyik szervezője a magyar csendőrségnek, mely általában és méltán a csend és rend legbiztosabb eszközének számít, de mindig is maradéktalanul Németországhoz igazíttatott.

A jobboldaliak népszerű vezetői, valamint elismert szakemberek nagy számban állanának egyúttal rögtön rendelkezésre.

Bátorkodom kijelenteni, hogy ilyen irányú kísérlet munkatársaim segítségével 3 napon belül az említett elemekkel (?) kormányt létesít.

A trójai módszert sikerül megóvni, úgyszintén a jó látszatot is számunkra.

A megbeszélések III/13-án megkezdődnek, mit sem változtatnak a „határidőn" . . .

A német nyelvű szöveg megtalálható: Háborús főbűnösök pere. XXXV. köt. 358—365. old. D—679.

Az itt közölt tervezetet a német Biztonságügyi Hivatal dolgozta ki Hitler számára. A tervezet eredetijén több módosítást hajtottak végre, ezeket itt nem közöljük, mert csak fogalmazásbeli változásokat jelentenek.

Budapest, 1944. március 18

SZOMBATHELYI FERENC VEZÉREZREDESNEK, A HONVÉDVEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK FELJEGYZÉSE A NÉMET FŐHADISZÁLLÁSON, KLESSHEIMBEN TÖRTÉNT TÁRGYALÁSRÓL

Az első tárgyalásom Keitel vezértábornaggyal volt, amely megérkezés után nemsokára vette kezdetét, és mintegy 1 óra hosszat tartott, 12^{00}-kor ért véget.

Keitel vezértábornagy arról értesített, hogy ő, bár katona, politikai dolgokba beleszólása nincsen, azonban mégis tudomásomra hozza a Führer parancsára, hogy Magyarország politikai magatartásával a Führer nincs megelégedve, és különös tekintettel arra, hogy a Keleten nehezen küzdő hadseregnek megbízható háttámasza legyen, Magyarországon garanciákra van szükségük, és ezért bizonyos intézkedéseket fognak végrehajtani. Hogy ezek az intézkedések miben fognak állani, arra vonatkozólag Keitel vezértábornagy nem nyilatkozott, azonban sejteni engedte, hogy ezek katonai természetűek lesznek. Én erre vonatkozólag Keitel vezértábornagy figyelmét felhívtam arra, hogy egy katonai intézkedést rendkívül szerencsétlen lépésnek tartok, ami nemcsak a magyar nép szempontjából, hanem a német nép szempontjából is végzetes következményekkel járhatna. És különben is teljesen szükségtelennek tartok egy ilyen erőszakos lépést, mert hiszen a fennálló ellentéteket barátságosan is el lehetne intézni. Ezt annyival is inkább lehetségesnek tartom, mert azt hiszem, hogy mindazok a jelentések, amelyek Magyarország magatartására vonatkozólag a kül- és belföldi frontról befutnak, mind erősen el vannak túlozva, és nem nyújtanak helyes képet Magyarország politikai magatartásáról. Én magam részéről — aki az attasé-szervezetem útján a magyar külpolitikát figyelemmel kísérem — mondhatom, hogy semmi olyan nyomra nem bukkantam, amely Magyarország átállására komoly előkészület lenne vagy komoly biztosítékokat nyújtana. Belpolitikai vonatkozásban is, nézetem szerint, a helyzet el van túlozva, és korántse higgyenek száz százalékig annak, amit erre vonatkozólag a Volksbund és esetleg magyar politikai szervezetek jelentenek, mert én jobban ismerem Magyarországot és általában az embereket, és nagyon jól tudom, hogy ki mit ér.

Ne adják oda magukat olyan illúzióknak, hogyha esetleg más valaki jönne, akkor a magyar nemzet egy emberként az illető mögé fog állani, és korlátlanul fogja követni azt véres, sorsdöntő harcok és háborúkon át, mint annak idején Kossuth Lajost. Itt különben megjegyeztem azt, hogy Kossuth Lajos követésénél is kis hibák voltak, mert Kossuthot sem követte mindenki, és akik követték, azok is így énekeltek: „*Ha még egyszer* azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni . . ." tehát a magyaroknak nem elég egyszer üzenni.

Rámutattam arra, hogy egy erőszakos lépés politikai denunciációknak nyit tág teret, megbontja Magyarország egységét, az emberek pártra szakadnak, a politikai helyzet labilis lesz, a jelenlegi nyugodt és békés viszonyok felborulhatnak. Ez természetesen nemcsak a magyar szempontból, hanem német szempontból is rendkívül hátrányos kihatással járna. De ehhez a belpolitikai felforduláshoz még hozzájárulna bizonyára az ellenséges bombázás. Ezek irányulnának Magyarország ipari üzemei, közlekedési eszközei és egyéb fontos háborús gazdálkodási intézmények ellen, de terrortámadásokká is elfajulhatnának. Mindennek következtében úgy a magyar, mint a német háborús felkészültség súlyosan szenvedne. Hisz ipari üzemeinknek legnagyobb része Németországnak dolgozik, és viszont a közlekedési eszközeink is igen nagy mértékben szolgálják a németek érdekeit. Így például a múlt év folyamán 13 000 száz tengelyes német vonat szaladt át, nagyobbrészt anyagi természetű szállítmányokkal Magyarországon, és másfél milliónyi tonna anyagforgalom bonyolódott le a Dunán. Mindez kérdésessé válhat akkor, ha Németország erőszakos lépésre ragadtatja magát. Magyarország, illetve a Duna-medencéje megszűnik az a nyugodt bázis lenni, amelyen át a Német Birodalom a most igen fontos keleti hadszíntér déli szakaszához, tehát Ukrajnába és másrészt a Balkánra nyugodt és biztos összeköttetésekkel rendelkezett.

Keitel válaszában kijelentette, hogy ő nem ismeri a dolognak a politikai oldalait, lehet, hogy úgy lesz, ahogy én mondom, de el vannak határozva arra, hogy Magyarországban rendet kell teremteni, és garanciákat kell kézbevenni, nehogy úgy járjanak, mint az Olaszországban történt. De nem lehet az sem, hogy amidőn egy egész ház lángokban áll, és ég, akkor egy emeleten erről ne vegyenek tudomást, hanem ott úgy éljenek, mint hogyha semmi baj nem lenne, és jólétben dúslakodjanak.

A következő témát a keleti hadszíntér eseményeire tereltem,

és felhívtam Keitel figyelmét, hogy a keleti hadszíntéren végzetesen komoly a helyzet, és talán nem is képzeli, hogy milyen szörnyű va banque-ot játszik. A keleti hadszíntér déli szárnyán ugyanis az orosz offenzíva nemcsak katonai sikerekért küzd, hanem bizonyára az a céljuk, hogy a keleti hadszíntérnek ezen a részén ugyanazt a politikai helyzetet teremtsék, mint északon Finnországgal szemben, vagyis Románia kiugrására spekulálnak. Ha Keitel, illetve a német hadvezetőség nem vigyáz, akkor itt rövid időn belül szörnyű partomlást érhetnek meg, amelybe Románia és az egész Balkán belesodródik, és talán mi is. Az idő tehát sürget, dönteni kell abban a nagy problémában, amellyel a német vezérkari főnököknek idősb Moltkétól kezdve Schlieffenen át mindig dönteni kellett, hogy a döntést keleten vagy nyugaton keressék-e, illetve hogy a súly nyugatra vagy keletre tevődjön át. Nézetem szerint a tizenkettedik óra, mert különben a keleti helyzetet nem lehet már uralni, de hogyha hamarjában nagy erőkkel vonulnak fel itt a keleti hadszíntéren, akkor döntő eredményeket érhetnek el, mert sikerülhet az orosz haderőt Ukrajnában megsemmisíteni. Keitel vezértábornagyra helyzetmegítélésem szemmel látható hatással volt, de oda nyilatkozott, hogy Románia tekintetében ők teljesen biztosak. Antonescu legutóbbi látogatása alkalmával megígérte, hogy végsőkig hűen kitart a német szövetséges mellett. Erre bátor voltam megjegyezni azt, hogy én Antonescunak nem hinnék, de még kevésbé a románoknak. Szerintem a helyzet az, hogy a németek tartják Antonescut, Antonescu tartja a németeket, de a román nép sem a németeket, sem Antonescut nem tartja. Ebből kifolyólag jó lesz résen lenni.

Az első témára ismét visszatérve még megjegyeztem azt, hogy Németország óriási felelősséget vesz magára egy elhamarkodott, erőszakos lépéssel Magyarország ellen a világ közvéleménye előtt, ebből a lépésből világskandalum lehet, mert azt fogják mondani, hogy íme, dacára, hogy Magyarország hű szövetségese volt mindig Németországnak, most ezzel is ilyen csúnyán elbánnak. A legkülönösebb pedig az, hogy éppen akkor esnek a hátunkba, amidőn a közös ellenség, Oroszország ellen mozgósítottunk és felvonulunk.

Ezzel lényegében a tárgyalás lezáródott közöttünk, a továbbiakban, tárgyalás közben, inkább általános jellegű vagy baráti jellegű eszmecsere folytatódott.

Közben a Főméltóságú Kormányzó Úr délelőtti tárgyalása Hitlerrel befejezést nyert, és Főméltóságú Úr bennünket, vagyis

a honvédelmi minisztert, külügyminisztert, Homlok Sándor berlini katonai attasét tájékoztatás céljából lakosztályába hívatott.

A Kormányzó Úr tájékoztatása.

A Führer azt mondta, hogy Magyarországon, dacára az 1 év előtti figyelmeztetésnek, a politikai helyzet nagyon bizonytalanná vált, és ő okulva az olasz összeomláson, intézkedni fog, hogy a Duna-medencében ilyesmi ne történhessen meg, és hogy itt biztos garanciái legyenek, nehogy a most keleten nehezen küzdő német haderőket hátulról meglepetés érhesse.

Neki megvan az elhatározása, és az intézkedéseket máris kiadta, hogy komoly garanciákat vegyen a kézbe.

A Főméltóságú Úr válasza az volt, hogy ő erőszak alkalmazása esetén lemond, mert nem szándékozik a felelősséget vállalni. Kifejtette az álláspontját a német megszállással szemben, felhozta az összes indokokat, különösen rámutatott arra, hogy Magyarország és a magyar ipar, a magyar közlekedés nagyrészt Németország érdekében működik, és megint biztosította a Führert arról, hogy egy átállás Magyarország részéről ki van zárva. Különben Hitler tájékoztatása és kijelentései nagyon ködösek voltak. Nem beszélt nyíltan a kérdés mibenlétéről, csak általánosságban mozgott.

Főméltóságú Úr nyilatkozatát tudomásul vettük, és kértük őt, hogy délután a tárgyalásokat még vegye fel Hitlerrel, és amennyire lehet, igyekezzen meggyőzni őt arról, hogy teljesen az ő vonalukon állunk, és mindent elkövetünk, hogy a győzelmüket előmozdítsuk.

Főméltóságú Úr tájékoztatása után a Führer üzent, hogy az ebéd ideje elérkezett, 24 személyre van terítve, és ha Főméltóságú Úr elfogadja, akkor nagyon szívesen látja ebédre. A Főméltóságú Úr azt válaszolta, hogy az esetben, ha a tárgyalás tovább folyik, a meghívást elfogadja, különben nem.

Az ebéd bizony nagyon deprimált és feszült hangulatban megtörtént.

Ebéd után újabb tárgyalások voltak a német Vezér és Kormányzó Urunk között.

A tárgyalások 15^{30}—17^{25}-ig tartottak.

Befejezésük után Főméltóságú Úr tájékoztatott minket, hogy Hitler teljesen elzárkózott. A Főméltóságú Úr többek között kijelentette Hitlernek, hogy ha Magyarország kiugornék vagy átállana, és a becsülete ellen cselekednék, főbe lőné magát.

Hitler azzal válaszolt: „Davon habe ich nichts?"[5] Erre a Főméltóságú Úr azt válaszolta, hogy nem értette meg. Nem öngyilkos akar mindenáron lenni, hanem a bizonyítékát akarja adni annak, hogy egy átállásnak minden gondolata és lehetősége hiányzik.

A Főméltóságú Úr azonnal el akart utazni.

Erre én, hogy a végleges szakadásnak elejét vegyem, kértem a Főméltóságú Urat, hogy várjunk még, és engedje meg, hogy én a Führernél magánkihallgatást kérjek megbeszélés és a helyzet tisztázása céljából, mert tulajdonképpen azt sem tudjuk, hogy miről van szó.

Kihallgatásomat Keitel vezértábornagy eszközölte ki, amely 17^{45}—18^{40}-ig tartott.

A Vezérhez belépve azzal kezdtem, hogy tavaly januárban, amikor nála voltam sztálingrádi esemény előtt állván, a következő kijelentéssel fogadott: „Ich empfange Sie in einer tragisch gespannten Situation."[6] Ma én kezdem meg a kihallgatást ezen kijelentéssel, hogy: „Ich bin in einer tragisch gespannten Situation erschienen, vielleicht noch tragischeren und gespannteren als voriges Jahr."[7] Tragikus ugyanis az a fordulat, amely előtt a magyar és német évszázados viszony áll. Én kötelességemnek tartom, mint olyan, aki mind a két nép történelmének és kapcsolatainak mély ismerője, egy tragikus fordulatot minden tehetségem szerint megakadályozni, nehogy végzetes következmények álljanak be. Feladatomat mindig abban láttam, hogy a jó viszonyra ügyeljek. Ezért kérem kihallgatásomat. Előadásomat állva akartam megtenni, de Führer helyet mutatott. Leültünk. Körülbelül ugyanazokat a nézeteimet adtam elő, amelyeket Keitel vezértábornagynál nyilvánítottam. Kértem haladékot a Főméltóságú Úr részére, és a kívánalmaknak a közlését, amelyeket vele szemben támasztanak, mert hisz tulajdonképpen nem is tudjuk, miről van szó. Ahogy én a történelmet ismerem, rendesen úgy szokott az lenni, hogy először a kívánalmakat közlik, és azután a határidőt, amire választ, illetve teljesítést várnak. Most pedig egyszerre határozni kellene ilyen nagy fontosságú kérdésben, amikor nem is tudjuk pontosan, hogy miről van szó.

Hitler vezér és kancellár kijelentette, hogy az ő elhatározása, hogy Magyarországon a helyzetet egy megszállás által

[5] Mit érek én ezzel?
[6] Tragikusan feszult helyzetben fogadom Önt.
[7] Tragikusan feszult helyzetben jelentem meg, lehet, hogy ez a helyzet még tragikusabb és feszültebb, mint a tavalyi.

tisztázza, megmásíthatatlan, és időhaladékot nem adhat. Csapatai holnap reggel indulnak. Ő eleget várt. Tavaly áprilisban ugyanitt komolyan figyelmeztette a Kormányzó Urat, hogy Magyarország nem halad jó úton, és kifejtette kifogásait úgy bel-, mint külpolitikai téren. Megkérte a Kormányzó Urat, hogy ezen változtatni kell. Kállay politikáját nagyon rossz szemmel nézi. De dacára ennek, nem történt semmi. Ha egyszer Olaszország esetében becsapódott, dacára annak, hogy neki a helyzet mindig gyanús volt, és meg hagyta magát csalni, úgy egy ilyen másik csalódás, illetve becsapás a népe előtt teljesen érthetetlen lenne, és ezért a felelősséget nem tudná vállalni. Nagyon sajnálja, hogy a Főméltóságú Úr le akar mondani, pedig ő a Főméltóságú Úrral egyetértésben szeretett volna eljárni. A Főméltóságú Úr lemondásának a következményei természetesen úgy személyét, mint családját illetőleg teljesen bizonytalanok lennének, és ezenfelül egy fegyveres ellenállás esetén lehet, hogy Magyarország egy pár napig ellen tudna állni, de biztosíthat arról, hogy 10—12 nap múlva Magyarország sorsa meg lenne pecsételve, és ebben az esetben a szomszédok is bizonyára beleszólnának. Ilyen esetben Magyarország jövőjét sem biztosíthatná. Pedig ő nem ellensége a magyaroknak, sőt jó barátja, ő a legjobbat akarja, és legjobban szeretne egy nagy, hatalmas, független Magyarországot látni. Magyarország nem Csehország, amely mindig a német császári birodalom tartozéka volt, hanem Magyarország önálló királyság. Mihelyt megteremti Magyarországban a szükséges garanciákat, megszálló erői elhagyják az ország területét.

Én erre újból haladékot kértem, legalább annyit, hogy a Főméltóságú Úr hazautazhasson, otthon juthasson elhatározásra, és így a csapatok bevonulását 24 órával tolják el. Hitler kijelentette, hogy ez nem lehetséges, mert a parancsok ki vannak már adva a holnap reggeli indulásra. Én újból kértem az eltolást, mert úgy ítéltem meg a helyzetet, hogy a reggeli indulást még le lehet mondani. Erre Hitler bekérette Keitel vezértábornagyot, és megkérdezte tőle, hogy el lehet-e tolni a csapatok bevonulását Magyarország területére, mire Keitel vezértábornagy határozottan azt mondta, hogy nem. Én azt hittem, hogy ezt csak opportunitásból tette (másnap megtudtam, hogy a német csapatok már 18-án este 11 órakor Bicskében kivagonírozták, így tisztába jöttem azzal, hogy abban az időben, amidőn én Hitlernél voltam, a német csapatok vasúti szerelvényei már gurultak, sőt, a magyar határokat átlépték). Búcsúzásul a Vezér kijelen-

tette, hogy ő 20^{h}-ig készen áll esetleges megbeszélésekre, illetve ezek folytatására.

Közben 18^{10}-kor Sztójay és Ribbentrop második tárgyalásra ültek össze, ahol ugyancsak a helyzet politikai vonatkozásainak a megbeszélését folytatták, amelyet a délelőtti megbeszélésen kezdtek meg.

Én is szükségesnek tartottam Ribbentroppal beszélni, különösen azért, mert úgy látszott, hogy a Kormányzó Úr hazautazása elé akadályokat gördítenek vasúttechnikai nehézségekkel. A vonatunk sehol sem volt található, minek okául a légiriadót hozták fel. Pedig immáron a legfőbb gondunk az volt, hogy a Főméltóságú Urat szerencsésen visszavezessük. Én tehát kértem Ribbentropot, akivel a megbeszélésem 18^{40}—19^{15}-ig tartott, hogy a Főméltóságú Urat engedjék elutazni, amire ő kijelentette, hogy persze, ő utazhat, de hogy a csapat körletében mi vár rá, azt ő nem tudja itt megmondani, miután a Főméltóságú Úr nem akar együttműködni.

Nincs másról szó, minthogy a Főméltóságú Úr egy nyilatkozatot állítson ki, amely szerint a német csapatok Magyarországba való bevonulása közte és Hitler között történt megállapodás után egyetértésben megy végbe. Ezt a nyilatkozatot a Főméltóságú Úr Hitlerrel együtt kiadja, és ezzel az ügy el van intézve.

A Főméltóságú Úr a nyilatkozatot megtagadta. Különben is a Főméltóságú Úr csak mint magánember nyilatkozhatna, de mint államfő, a nyilatkozata csak akkor bír közjogi hatállyal, hogyha a kormány azt ellenjegyzi. Ha a kormány ezt nem jegyzi ellen, akkor nyilatkozata semmis. Ettől eltekintve a Kormányzó Úr felesküdött az ország alkotmányára, és a Kormányzó Úr esküszegést követne el, hogyha ilyen lépésre ragadtatná el magát. Ezért feltétlenül szükséges, hogy a Főméltóságú Úr hazautazhasson, és otthon a kormánnyal ezeket az ügyeket lebonyolítsa, és új kormányt alakíthasson. Kormányelnöknek Sztójay követet ajánlottam, akiről tudom, hogy bizalmukat bírja. Ribbentrop kijelentette, hogy ő ezt szívesen látná.

Különben pedig kértem Ribbentropot, hogy tekintettel tárgyalásaink politikai jelentőségére, Sztójay követ úr is vehessen abban részt.

Sztójay követ úr megjelenése után a fenti alkotmányos megfontolásokat maga részéről szintén előadta. Mire Ribbentrop megjegyezte, hogy ő most már tovább nem is akar beszélni, mert úgy tudja, hogy a Kormányzó Úr el akar utazni, és így

mindennek vége. Erre a követ úr kijelentette, hogy ez tévedés, mert a Főméltóságú Úr nem akar szakítani, hajlandó még ezekről a dolgokról beszélni, csak a tekintetben áll fent a zavar, hogy nem tudja, hogy milyen konkrét kívánalmakat akarnak vele szemben támasztani, mert erről még senki egy szót sem szólt. Ezt kellene tisztázni a Führernél, és legjobb lenne ehhez, ha még egyszer a Kormányzó Úr és a Führer összejöhetnének, Ribbentrop is úgy látta, egy kibeszédnek nem lenne semmi akadálya, és ezt ő lehetővé fogja tenni. Különben kijelentette, hogy egy proklamáció kiállítása nem is olyan sürgős.

(*Pro domo.* Ekkorra már valószínűleg hírük volt, hogy csapataik ellenállás nélkül behatoltak az országunk területére, és így birtokon belül vannak.)

Ribbentrop bement a Führerhez, és miközben mi a Főméltóságú Urat — aki már teljesen fel volt öltözve, és útrakészen várt, tájékoztattuk, hogy a Führerrel még egyszer összejöhetne, és bizonyos pontokat tisztázhatna, máris megjelent Ribbentrop, és meghívta a Kormányzó Urat a Führerhez.

20^{10}-kor a Főméltóságú Úr a Führernél megjelent, ahol Főméltóságú Úr előadása szerint egyik sem szólt, mert a Főméltóságú Úr úgy vélte, hogy a Führer hívta meg őt, viszont a Führer pedig úgy vélte, hogy a Főméltóságú Úr akar valamit megbeszélni. Végre a jég megtört, de a Führer a kívánságokról konkrét értelemben nem beszélt. Csak azt mondta, hogy ő Magyarországnak igaz barátja, Magyarországnak csak a javát akarja, és nem szeretné, ha a helyzet elmérgesedne. Éppen úgy szereti Magyarországot, mint a Főméltóságú Úr, és most, hogy csapatai Magyarországba útba vannak, rögtön felhívja Antonescut, hogy román hadtesteivel azonnal induljon meg a Dnyeszteren túl a Bug felé, és avatkozzon be a harcba — mert most már nincs kibeszéd arra, hogy a magyarok a románokat hátbatámadják, ezért nem mernek ők nagyobb erőkkel, a déli fronton harcba lépni.

A Főméltóságú Úr Hitlertől kijövet azonnal útrakész volt. A Führer őt nagy kísérettel a vasútra kísérte, hol egymástól búcsút vettek. A vonat 21^{30}-kor gurult ki a riefelingi pályaudvarról.

vitéz Szombathelyi Ferenc
vezds.,
m. kir. vezérkar főnöke

Horthy kabinetirodájának anyaga. 2. cs. I/32. t.

RÉSZLET JOACHIM RIBBENTROPNAK A NÜRNBERGI PER VIZSGÁLÓBÍRÓJA ELŐTT TETT VALLOMÁSÁBÓL[8]

MAGYARORSZÁG NÉMET MEGSZÁLLÁSÁHOZ VEZETŐ ESEMÉNYEK

Válasz. Magyarországon a Führer mindig nagyon gyanakvó volt a magyar helyzettel kapcsolatban, s azt mondhatnám, talán nagyon szerencsétlen módon; nem tudom, Horthy személyére, és különösen talán nem annyira rá személyesen, inkább azt mondhatnám, hogy a környezetére. És én személyesen joggal gondolkodhatom így német szempontból, mivel egy sereg ember, aki körülötte volt, határozottan nem volt Németország barátja. Mi természetesen barátok voltunk a külső szemlélő előtt, és sok olyan barát előtt, akik barátságosak voltak Németországgal és így tovább, de a háború alatt, amíg a Führer nyert, amíg a dolgok jól mentek, minden rendben volt. Amennyire én vissza tudok emlékezni, ők voltak az elsők, akik kérték, hogy csatlakozhassanak a háromhatalmi paktumhoz. A magyarok kérték elsőnek, hogy csatlakozhassanak. Ők lelkesedtek ezért, és ők csatlakoztak elsőnek. Aztán úgy emlékszem, amikor az orosz háború kitört, ők kérték, hogy részt vehessenek az orosz hadjáratban, így tehát ők teljesen hajlandók voltak segíteni, és a németek oldalára állni, és jó ideig velük menni, minthogy mi nem is kértük őket erre. Ez tőlük indult ki. Én jól emlékszem erre. Így tehát egy darabig minden rendben ment.

Azután természetesen jöttek a rossz fejlemények keleten Sztálingrád után, és itt keletkezett az első nagy nehézség, hogy a magyar csapatok nem nagyon jól működtek, ami némileg válságos helyzethez vezetett és így tovább. Azután a következő fejlemény az volt, hogy a hírszerző szervektől állandóan hírek érkeztek a Führerhez, hogy a magyarok küldötteket menesztettek, úgy gondolom, hogy Törökországba és Svédországba is, és mindig hírek voltak arról, hogy a magyarok megkísérelnek érintkezést találni az ellenséggel, és különbékét kötni. Ezek a hírek felhalmozódtak, és úgy gondolom, hogy a Führer — kétszer vagy háromszor találkozott vele, nem emlékszem most — mindenesetre több alkalommal találkozott vele; emlékszem, egyszer Kelet-Poroszországban a főhadiszálláson, és azt hiszem

[8] Ribbentrop angol nyelvű vallomásának szó szerinti fordítása. A szövegben előforduló stílusfogyatékosságok Ribbentrop hiányos angol nyelvismeretéből adódtak.

kétszer, úgy emlékszem, Salzburgban, és úgy gondolom, hogy általában ezeken a Horthyval folytatott vitákon és megbeszéléseken a Führerre[1] kettesben voltak. Én nem vettem sokat részt, de egyszer részt vettem.

Ezeken a tárgyalásokon a Führer, úgy gondolom, teljesen nyíltan tárgyalt Horthyval azokról a jelentésekről, amelyeket ő ezekről a következtetésekről kapott, amelyek az ő Németország ellen való fordulásukról szóltak és így tovább. Ez néhányszor történt, nos talán azt mondhatnám: A Führer ettől a pillanattól kezdve nem szerette a magyarokat. Ő sohasem szerette őket túlságosan, de természetesen ettől kezdve nagyon nem szerette őket. Én azt hiszem, a Führer joggal vélekedett úgy, hogy a magyarok egy sereg előnyt húznak Németországból. Abban az időben a trianoni békeszerződés három revízióját kapták meg: a revíziót Szlovákiával, ahol területük egy részét visszakapták: a revíziót Erdéllyel, amelyet ő az osztrákokkal[9] Bécsben eszközölt, ahol ők visszakapták Erdély egy részét: és ők egy másik részt is kaptak, és ez a rész az volt, amelyet a trianoni békeszerződés elvett, és Csehszlovákiának adott. Így tehát a Führer azt gondolta, hogy nekik nagyon hálásnak kell lenniük, de ők nagyon hálátlanok voltak.

Mindenféle ehhez hasonló dolog gyűlt össze, és midőn a Führer úgy gondolta, hogy a dolgok nem mennek nagyon jól, akkor ők megpróbáltak különbékét kötni stb., ezek pedig nemcsak hírek voltak, hanem olyan jelentések, amelyek a Führerhez a katonai hírszerzéstől, az SS-kémszolgálattól érkeztek, és mi is kaptunk különböző jelentéseket — és amidőn ő továbbmenően azt hallotta, úgy gondolom azt, hogy fontos személyiségeket küldött ki a magyar kormány, hogy érintkezésbe lépjen az ellenséggel, akkor természetesen nagyon felháborodott ezen. Ő a különböző alkalmakkor azt mondta Horthynak, hogy a dolgok semmivel sem mennének jobban, és Horthy sohasem tenne semmit sem ezzel kapcsolatban, és a magyar nép sem tenne semmit, ugyanazok maradnak stb. — És hogy azután mi idézte elő a krízist? Egy pillanatra át kell gondolnom.

Igen, akkor, úgy gondolom, nagyon határozott jelentések érkeztek arról, hogy Horthy megpróbál tárgyalni vagy tárgyal a magyar kormánnyal, s ez volt az az idő, amikor, lássuk csak, nos — úgy gondolom, az volt az az idő, amikor a Balkánon nagyon súlyos volt a katonai helyzet, amidőn ejtőernyős had-

[9] Valószínűleg a gyorsíró tévedése. (Helyesen: magyarokkal.)

osztályok kerültek szóba, az hogy angol ejtőernyős hadosztályok szállnak le Magyarországon. A másik oldalon ott volt természetesen az orosz előrenyomulás, amely mind közelebb és közelebb ért a magyar területekhez. Ez volt többé-kevésbé a helyzet. És ebben a helyzetben a Führer nagyon félt, hogy Magyarország átáll, és különbékét köt, és hogy ez az egész rendet felborítaná, és a Dél-Balkánt és Kelet-Balkánt, vagyis Romániát és természetesen Horvátországot, Görögországot stb. egy teljesen lehetetlen helyzetbe sodorná. Többé-kevésbé ez volt a háttér, amikor ő meghívta Horthyt, jöjjön és látogassa meg őt, tartsanak egy utolsó tárgyalást, hogy elintézzék a problémákat, és hogy lássa, vajon csatasorban tudja-e tartani őt.

Nos, azon a tanácskozáson, amelyet a Führer Horthyval folytatott, én nem voltam jelen, de úgy hiszem, az nagyon rosszul ment, mivel úgy gondolom — én nem tudom —, Horthy, azt hiszem, elhagyta a termet. Valami ilyesmi történt. Ez nagyon feszült és nagyon kínos helyzet volt. A Führer elhatározta, hogy feltétlenül megszállja az országot, hogy rendet teremtsen ott, és most az volt a kérdés, hogy német—magyar háború származik-e ebből vagy sem. Ez volt a kérdés, amikor Horthy Tresonban volt. Vagyis tulajdonképpen Salzburgban. És ebben a helyzetben, úgy emlékszem, ő nagyon örült, hogy egy olyan ember volt ott, aki igazi közvetítő volt. Ez Sztójay úr volt. Nem tudom, emlékeznek-e Önök erre a névre? Ő volt a közvetítő. Én kértem őt, hogy jöjjön el, és látogasson meg engem. A Führer nagyon haragos hangulatban volt, és azt mondta: „Én nem bánom. Én nem fogom hagyni, hogy eláruljanak. Én meg fogom tenni a magam intézkedéseit."

Így tehát én nagyon riadt voltam, és nagyon aggódtam a helyzet miatt, és talán azt mondhatom: Én talán egy kissé szemben álltam a Führerrel, de én mindig fenntartottam a magyar zászlót. A magyarok sohasem köszönték ezt meg nekem. Éppen megfordítva, az ellenkezőjét cselekedték. Mindazokat a revíziókat, amelyet ők kaptak, mégis csak megtárgyalták. Akkor ezt a Führer rendelte el, és én tárgyaltam Tranau[10] gróffal, a románokkal, a szlovákokkal és így tovább. Nekik nagyon hálásaknak kellett volna lenniük ezért, de ők nem voltak. Én magam olykor panaszkodtam a magyar kormánynak emiatt, de engem mindig úgy ismertek otthon, az én hazámban, mint

[10] Valószínűleg tévedés. (Helyesen: Csáky.)

akinek magyar szíve van, minthogy én meglehetősen szerettem a magyarokat.

Ebben a helyzetben én tárgyaltam Sztójayval, és azt mondtam neki: „az ég szerelmére, beszéljen ismét Horthyval." Úgy gondolom, Horthy akkor már a vonatát kérte. „Ha Horthy most elmegy, az szerencsétlenséghez vezet, mert először is az az anyag, amely itt az osztrákokról[11] a kezünkben van, természetesen katasztrofális őreá, Horthyra, mindenkire és az egész magyar kormányra nézve. Ha Horthy elmegy, mi történnék? A Führer megparancsolja, hogy publikáljam, és a német csapatok holnap reggel be fognak vonulni, azért, hogy harcoló csapataikat rendbehozzák. Ez lesz az eredmény. Az ég szerelmére, segítsen hát nekem, és mentse meg a helyzetet."

Így ő elment Horthyhoz, és beszélt velük. Ő jó ember volt. Elment, és beszélt vele, és így Horthy ismét meglátogatta a Führert, és elintézték az egész helyzetet egymás között. Horthy a végén, azt hiszem valójában egészen elégedett volt, hogy a dolgok így alakultak. Én úgy gondolom, mi utólag úgy találtuk, hogy a dolgok egészen simán mentek. De persze egy ideig nagy feszültség volt akkor.

Kérdés. Tudja Ön, hogy mikor történt meg Horthy beleegyezésének nyilvánosságra hozatala?

Válasz. Hogy belemegy?

K. Igen.

V. Helyes. Ebben utólag egyeztek meg. Persze feszültség volt az egész tárgyalás során. Úgy gondolom, Horthy egyáltalában nem értett egyet a Führerrel.

K. De tény az, hogy a hírlapi nyilvánosságot korábban felvetették, mint hogy Horthy beleegyezett volna?

V. Nem. Nem. Bizonyosan nem. A német csapatok akkor Horthy egyetértésével vonultak be. Akkor ebben megegyeztek. Egészen biztos, hogy nem, mivel Horthy ott volt, ugye, és a Führer egészen nyíltan azt mondta neki: „Én meg fogom tenni azt." Értik? „Akárhogyan is, nem hagyhatok csapataim hátában egy ilyen helyzetet. Ez teljesen lehetetlen."

K. De bizonyos Ön abban, ugye, hogy az újságok nem jöttek ki, mielőtt Horthy megadta a beleegyezését?

V. Nem, egészen határozottan nem. Teljesen bizonyos vagyok ebben. Egész határozottan mondhatom ezt Önöknek. Erre emlékeznék.

---

[11] Valószínűleg a gyorsíró tévedése. (Helyesen: magyarokról.)

K. Horthyt őrizet alá helyezték akkor?

V. Nem, Németországban?

K. Igen.

V. Nem. Egyáltalán nem. Semmi ilyesmi nem történt. Nem. Én úgy gondolom, legfeljebb csak kemény hangon tárgyaltak vele, amikor a Führer beszélt vele, és aminek során nézeteltérés volt — és ők elváltak, minthogy az első tárgyaláson nem volt egyetértés.

K. Fenyegették-e akkor Horthyt letartóztatással?

V. Nem, soha. Egyetlen egyszer sem. Egyáltalában nem. A leghatározottabban nem. Soha. A Führer ezt soha sem tette volna meg, egyáltalában nem. Semmiféle fenyegetés nem volt.

Az angol nyelvű szöveg megtalálható: Nazi Conspiracy and Agression. 1208—1211. old.

171

1944. március 19

HITLER KINEVEZI EDMUND VEESENMAYERT MAGYARORSZÁG TELJHATALMÚ NÉMET MEGBÍZOTTJÁVÁ

Führer főhadiszállása.
Szigorúan titkos!

A Führer

1. A birodalom érdekeit Magyarországon ezentúl a Nagynémet Birodalom teljhatalmú megbízottja oltalmazza, aki egyidejűleg követ megnevezést is viseli.

2. A birodalom teljhatalmú megbízottja felelős minden politikai fejleményért Magyarországon, és utasításait a birodalmi külügyminiszter útján kapja. Különleges megbízatása, hogy egyengesse az utat új nemzeti kormány alakításához, amely el van szánva arra, hogy lojálisan és egészen a végső győzelemig teljesíti a háromhatalmi egyezményből kifolyólag reá háruló kötelezettségeket. A birodalom teljhatalmú megbízottja ezt a kormányt minden fontos ügyben tanáccsal látja el, és mindig a birodalom érdekeit képviseli.

3. A birodalom teljhatalmú megbízottjának biztosítania kell, hogy az ország teljes igazgatását mindaddig, amíg német csapatok vannak ott, az új nemzeti kormány az ő irányítása

alatt végezze minden területen, és azzal a céllal, hogy a legteljesebben kihasználja mindazokat az erőforrásokat, amelyek az országban kínálkoznak, főként a gazdasági lehetőségeket a háború közös viselése érdekében.

4. Német polgári hivatalok, melyeknek Magyarországon kell működniük, bármilyen természetűek legyenek is, csak a birodalom teljhatalmú megbízottjának hozzájárulásával jöhetnek létre; neki vannak alárendelve, és utasításainak megfelelően tevékenykednek.

Az SS és a rendőrség feladatainak, melyeket magyarországi német szervek hajtanak végre, és főleg a zsidókérdéssel kapcsolatos rendőri teendőknek a végrehajtására a birodalom teljhatalmú megbízottjának törzskarához magasabb rangú SS- és katonai vezetőt neveznek ki, aki az ő politikai utasításainak megfelelően jár el.

5. Mindaddig, amíg német katonai csapatok maradnak Magyarországon, a katonai szuverenitást ezeknek a csapatoknak a parancsnoka gyakorolja. A parancsnok alá van rendelve a haderő főparancsnokságának, és utasításait attól kapja. A csapatok parancsnoka felelős az ország belső katonai biztonságáért és külső fenyegetésekkel szembeni védelemért. Támogatja a birodalom teljhatalmú megbízottját katonai és igazgatási teendőiben, és tudomására hozza a haderő összes igényeit, különös tekintettel az országnak a német csapatok ellátása érdekében való felhasználására. A haderő igényeinek, amennyiben azok a polgári ügyek területére tartoznak, a birodalom teljhatalmú megbízottja eleget tesz. Közvetlen veszély esetén a német csapatok parancsnokának joga van polgári ügyek esetén is elrendelni oly intézkedéseket, melyek a katonai feladatok végrehajtásához szükségesek. Ezzel kapcsolatban, amilyen hamar csak lehet, állapodjék meg a birodalom teljhatalmú megbízottjával. A birodalom teljhatalmú megbízottjának és a német csapatok parancsnokának a lehető legszorosabban együtt kell működniük mindenütt, ahol tevékenységük köre fedi egymást, és meg kell egyezniük minden intézkedésben.

6. Kinevezem dr. Edmund Veesenmayer párttagot, a Nagynémet Birodalom teljhatalmú megbízottjának és követének Magyarországon.

Adolf Hitler

A német nyelvű szöveg megtalálható: Háborús főbűnösök pere. XIII. köt. 336—337. old. NG—2947.

Budapest, 1944. március 28

SZTÓJAY DÖME MINISZTERELNÖK KÖRTÁVIRATA A MAGYAR KÖVETSÉGEKNEK

5738—5761.

Vezetésem alatt alakult új kormány belpolitikában Gömbös Gyula politikai célkitűzéseit fogja követni és megvalósítani, külpolitikában pedig híven a hármashatalmi és antikomintern paktumban vállalt kötelezettségekhez, valamint a Német Birodalomhoz fűződő tradicionális baráti hűség és fegyverbarátság alapján legmelegebben ápolni fogja magyar—német jó viszonyt.

Nemet Birodalom kormánya biztosított arról, hogy Magyarország szuverenitását tiszteletben fogja tartani.

Magyarország területére érkezett német csapatok — amint ezt kormány alakítását bejelentő kommüniké is közölte — kölcsönös egyetértésben bolsevizmus elleni közös küzdelmünkben fognak segíteni.

Kormány első feladata lesz egyrészt ország belső rendjét biztosítani és fenntartani, másrészt bolsevizmus elleni küzdelmet hathatósan megszervezni és ebben részt venni.

További működésének irányelvéül kérem fentieket szem előtt tartani, és személyes felelősség mellett arra ügyelni, hogy beosztottjai is, tetteikben és magatartásukban e szempontokhoz alkalmazkodjanak.

Minden ténykedésében kérem arra gondot fordítani, hogy bizalom magyar—német viszonylatban teljes mértékben helyreálljon, és azon munkálkodni, hogy bizalom és jó viszony fokozódjék.

Kérem táviratilag jelenteni jelen táviratom vételét, és azt, hogy Méltóságod, Nagyságod azonosítja-e magát kormány célkitűzéseivel, továbbá, hogy beosztottjaira nézve is vállalhatja-e felelősséget.

Kormányom megalakítását kérem ottani Külügyminisztériumban notifikálni.

Sztójay

Megfejtett számjeltávirat. — OL Küm. Számjel o. 1944. (Kimenő).

Budapest, 1944. augusztus 25

JEGYZŐKÖNYV A MINISZTERTANÁCS 1944. AUGUSZTUS 25-ÉN TARTOTT RENDKÍVÜLI ÜLÉSÉRŐL

A min. eln. teendők ideigl. ell. megb. pénzügyminiszter úr előadja, hogy a mai rk. Min. tanácsot azért hívta egybe, hogy Romániának a német szövetségből való kilépése, Németországnak hátbatámadása és a szövetségesekhez való átállása következtében előállott helyzet folytán alkalmat adjon a Min. tanácsnak az előállott rendkívüli katonai és politikai helyzet megbeszélésére. Felkéri vitéz Vörös János vezérezredes urat, a honvédvezérkar főnökét, hogy németországi tárgyalásainak eredményéről és a román árulás folytán előállott hadihelyzetről tájékoztatná a Minisztertanácsot.

Vitéz Vörös János vezérezredes úr, a honvédvezérkar főnöke előadja, hogy magyar katonai egységeinknek a varsói térségből a Kárpátok terébe való visszaszállítása iránt Guderian német vezérezredessel, a német vezérkar főnökével tárgyalásokat folytatott, és örömmel közölheti a Minisztertanáccsal a németek azon határozott ígéretét, hogy a magyar csapatok visszaszállításához hozzájárultak. A magyar honvédhuszár-lovashadosztály visszaszállításához is hozzájárultak a németek, és tegnap még kiadták az erre vonatkozó parancsot. Az anyagszállítások tekintetében is a németek határozott ígéretet tettek. A németek terve az, hogy a Balkánt fokozatosan fel fogják adni. A nyugati helyzet a németekre nézve kritikussá vált. A németek azonban bíznak, hogy a helyzet javukra meg fog változni. 1945 tavaszán új 70 hadosztályt szándékoznak felállítani a végső erőfeszítés céljából. Az most a kérdés, hogyan alakul ki a németek katonai helyzete délkeleten és nyugaton. Hitler a Nagynémet Birodalom vezére is komolynak ítéli a katonai helyzetet, bízik azonban az új fegyverek bevetésében. A németek legsürgősebb katonai problémája ma délkeleten a román hadsereg lefegyverzése és az oroszok megállítása. A németek számoltak és számolnak a románok kiugrásával, úgyszintén Finnország kiugrásával. Magyarországot illetőleg úgy vélik, hogy Magyarországnak nincs kiugrási szándéka. A mi részünkről a póthadsereg felvonult Erdélyben az erdélyi magyar—román határon. A politikai helyzet alakulásától függ, hogy mikor lépi át e második hadseregünk

a határt. A németeknek 24 hadosztályuk van a Balkánon. Az a benyomásunk, hogy a németeknek az a szándéka, hogy Görögország inkább angol és ne orosz megszállás alá kerüljön.

A külügymin. állandó helyettese szerint a honvédvezérkar főnöke előadta, hogyan látják a németek a katonai helyzetet. A Külügyminisztériumnak sok híre van arra nézve, hogy az oroszok erre akarnak jönni, és ez esetben a román hadsereg is orosz vezetés alatt ellenünk jönne. Fel kell vetni tehát a kérdést, milyen kilátásaink vannak arra nézve, hogy magyar területen felvegyük a harcot az oroszokkal és a velük egyesült román hadsereggel. Románia nekünk hadat üzent. A román átállásról már 14 nap előtt híreink voltak, de előbb jött, mint ahogy hittük. Mihály király proklamációja is hadüzenetet jelent.

A honvédvezérkar főnöke rámutat arra, hogy a románok akkor fogják megtámadni Észak-Erdélyt, amikor ez nekik legalkalmasabb lesz. Hadihelyzetünk rossz. A románokkal fel tudnánk venni a harcot, annyi erőnk azonban nincs, hogy a románokkal egyesült nagy orosz erőkkel szemben sikeresen tudjuk huzamosabb ideig felvenni a harcot. Külföldről (Jungerth) jött hírek szerint ma mindenki a magyar és román kérdéssel foglalkozik. A németek ma azt mondják, hogy ma már sajnálják, hogy nem hittek a magyarok állításának, hogy a románok el fogják árulni a Német Birodalmat. Finnország politikai köreit igen befolyásolja a román átállás. A bolgárokra nézve a németek biztosra veszik, hogy Bulgária is átáll a szövetségesekhez, és Bulgáriát fogja követni Finnország is. Ankarában az angol követ odanyilatkozott, hogy most jelentkezik a pillanat Magyarországra nézve, hogy csatlakozzék a szövetségesekhez. Most még módjában állana Magyarországnak gyors cselekvéssel gyökeresen megváltoztatni háborús politikáját. Madridi és lisszaboni körök is ugyanígy nyilatkoznak. Eddig Jungerth. Stockholmban az amerikai követ odanyilatkozott, hogy végzetes volna Magyarország részére, ha Románia átállása után most Dél-Erdély megszerzése céljából megtámadná Romániát és Dél-Erdélybe bevonulna. Külföldről jövő hírek azt mondják, hogy ellenséges és a szövetségesekkel tartó semleges államok közvéleménye erős nyomást akar gyakorolni Magyarországra oly irányban, hogy aktíve lépjen fel Németországgal szemben. A külföldi körök felfogása az, hogy a magyar csapatok az oroszokkal szemben tartsák a frontot, az angolok ellen azonban nem fognak fellépni.

A honvédvezérkar főnöke szerint az angolszászok álláspontja végeredményben a trianoni Magyarország.

A külügymin. állandó helyettese szerint a helyzet nem olyan tiszta, mert az oroszok és szövetségesek részéről történt megnyilatkozásokban nincs benne az, hogy egész Észak-Erdélyt odaígérték volna a románoknak. Tény az, hogy az angolszászok nem akarják, hogy az oroszok megszállják Magyarországot. Az angolszászok azt szeretnék, hogy a magyarok addig tartsák vissza az oroszokat, amíg az angolszászok meg tudják szállni Magyarországot. Ma minden jel arra mutat, hogy a románok is és az oroszok is meg fognak támadni. Sok jel arra mutat, hogy az oroszok Morvaország ellen és Morvaország irányában támadva északon, délen pedig az Aldunán támadva és Tito hadseregével egyesülve akarják elvágni a németek útját a Balkánon. Híreink vannak egyrészt arról, hogy Magyarországot és Ausztriát az amerikai és angol hadseregek fogják megszállni. Egy második hír azonban azt közli, hogy az oroszok Magyarországot egészen az ausztriai határig akarják megszállni. Meg kell tehát kérdezni Németországot, mennyi csapatot tud adni. Nekünk a legroszszabbal kell számolni. Vagyis azzal az eshetőséggel, hogy a románok és az oroszok a közeljövőben Magyarország ellen vonulnak fel, és ezért felvetődik a kérdés, hol tudjuk megvédeni az országot.

Vitéz Vörös János vezérezredes, a honvédvezérkar főnöke szerint ma az a kérdés, hogy tudják a németek romániai helyzetüket likvidálni, hogyan sikerül nekik a román hadsereg egyes részeit felszámolni, az oroszokat egy megfelelő védelmi vonalon feltartóztatni. Ha a németek nem tudnak délen megfelelő erőkkel védelmi vonalat elfoglalni, és ha a románok az oroszokkal együtt nagy orosz erők által támogatva támadásba mennek ellenünk, nem fogunk tudni huzamosabb ideig helytállni. Tény, hogy a legrosszabbal kell számolnunk, és ez két napon belül eldől. Görögországot napokon belül kiürítik a németek.

A külügymin. állandó helyettese előadja, hogy a bolgárok már kérték a békefeltételek közlését a szövetségesektől. Hajlandók kiüríteni Macedóniát, Trákiát azonban meg akarják tartani, mert ez Oroszország óhajtása is. A németeknek a Balkánról való visszavonulás céljaira csak egy vasútvonal áll rendelkezésre. Az oroszok célja a Duna-medencébe való behatolás, azzal is számolni kell, hogy az angolok az Adriai-tenger partján partra szállást kísérelnek meg. Most tehát a Minisztertanács feladata az, megállapítani és meghatározni, mi a feladata az adott helyzetben a magyar államnak.

A belügymin. úr nézete szerint inkább Dél-Erdélybe kellene

lemennünk, mintsem megvárnunk azt, míg szűkebb hazánk területére jön az orosz.

Az elnöklő pénzügymin. úr kérdi, mennyi idő alatt lehet várni az oroszok és románok támadását.

Vitéz Vörös János vezérezredes úr, a honv. vezérkar főnöke kifejti, hogy az oroszok nagy páncélos erőkkel jönnének és támadnának. Mi ezen nagy erőkkel szemben nem tudunk ellentállni. Ha pedig az oroszok egyszer bent vannak a mezőségben, akkor már semmiképpen sem tudjuk tartani a vonalat. Honvéd hadseregünk zöme a keleti határon van felvonulva. Az első hadsereg keretében. Ezért nem lehet lerohanni Dél-Erdélyt, mert erre a célra nincs katonaságunk és nincsenek páncélosaink. Emellett felmerül még a külpolitikai része is, hogy nem ártana-e ez nekünk még jobban a szövetségeseknél, ha most az alkalommal élve, lerohanjuk Dél-Erdélyt. Ezt különben a Külügyminisztériumnak kell elsősorban elbírálnia.

A küm. áll. helyettese megismétli azt, amit előbb mondott. A stockholmi amerikai követ határozott kijelentése és üzenete, hogy elkövetkezett Magyarország utolsó esélye, és hogy egy Dél-Erdély elleni azonnali magyar akció végzetes, jóvátehetetlen hiba volna. Oly híreink is vannak, hogy az angolszászok kitartást ajánlanak az oroszokkal szemben, de nem idegen területen.

A honvédvezérkar főnöke megállapítja, hogy a németek visszamentek nyugaton a Westwallra, hogy tudnak-e adni támogatásunkra erőket, ez rövid pár nap alatt tisztázódik. A német vezérkar főnöke, Guderian vezérezredesnek helyettese, a napokban lemegy a Balkánra, és tőle kap e tekintetben felvilágosítást és választ. Tisztáznunk kell tehát a németekkel szemben, hogy mik az ő terveik. Hogy tartják-e a Kárpátok vonalát és a déli Duna vonalát. Ha a német erők felmorzsolódnak a Balkánon, és ha a németek késlekedései folytán a Balkán kiürítése is késedelmet szenved, akkor megnehezül a német déli hadseregek megmentése és segítése, és akkor az orosz bejön a Duna medencéjébe.

Az elnöklő pénzügymin. úr is úgy látja a helyzetet, hogy mi saját erőnkkel az orosszal szembeszállni nem tudunk, így tehát német segítségben kell bíznunk.

A honvéd. min. úr szerint nekünk őszintén meg kell mondanunk a német vezérkar főnökének, hogy mily erőkkel rendelkezünk, mennyi pótlásra számíthatunk saját hazánk területéről, a délről és délkeletről előretörő orosszal és vele egyesült románokkal szemben, és meg kell mondani őszintén azt is, hogyha

óriási páncélos erőkkel támadó oroszokkal szemben nem kapunk sürgősen és elsősorban német páncélos hadosztályokat, akkor csak rövid ideig tudjuk feltartani az oroszokat.

A küm. áll. helyettesének az a nézete, hogy a magyar kormányra ma az a feladat hárul, hogy őszintén feltárja hadihelyzetünket a németek előtt, és határozottan megmondja, hogy ennyi és ennyi német hadsereg segítsége kell.

A pénzügymin. úr sajnálattal látja, hogy miután az első számú hadseregünk nem hagyhatja el jelenlegi védelmi vonalát, a Keleti-Kárpátokon, ilyen körülmények között nekünk nem állanak rendelkezésünkre megfelelő erők, hogy a Fogarasi havasokig lemenjünk s ott a nagy erőkkel támadó oroszok páncélosaival és a hozzájuk csatlakozó román erőkkel szemben huzamosabb ideig sikeres védelmi ellenállást tanúsítsunk.

A küm. állandó helyettese rámutat arra, hogy Dél-Erdély lerohanásának kérdése diplomáciailag egy rossz helyzetbe hozná Magyarországot az angolszászok megítélésében. De ha katonailag ez reánk nézve előnyös volna, és megfelelő erőkkel le tudnánk menni a régi dél-erdélyi magyar—román határig, akkor ezt kellene megcsinálni az ország érdekében, ha mindjárt diplomáciailag rosszabb helyzetbe is kerülnénk.

A honv. vezérkar főnöke szerint katonailag ez ma nem lehetséges részünkről. Holnap tisztábban fogunk látni, miután megkaptuk Guderian helyettese útján a német vezérkar főnökének, Guderian vezérezredesnek tájékoztató üzenetét.

A belügyminiszter úr szerint a németeknek kellene levonulni Dél-Erdélybe, mi pedig a keleti frontot tartanánk. Szóval északkeleti frontot és a Székelyföldet.

V. Koloszváry-Borcsa Mihály á. t. úr kifogásolja, hogy napok óta semmi sem történik a rádiónál. A közvélemény úgy van informálva, hogy itt bizonytalanság, passzivitás uralkodik, Erdélyben is apátia és passzivitás vett erőt az embereken. Erőteljes irányítást kér tehát a sajtó és a rádió részére.

A pénzügymin. úr is rámutat arra, hogy konkrét tényekkel kell fellépnünk a mai helyzetben. Rá kell mutatni arra, hogy a románok kérték a bécsi döntést, és rá kell mutatni, hogy az árulás nem az első eset a románok történetében. Nem Romániát kell támadni, hanem a szövetségesekhez átállt Romániát.

A min. eln. teendők ideigl. ellátásával megbízott pénzügyminiszter úr ezután összegezi a mai Minisztertanács álláspontját.

A Minisztertanács leszögezi, hogy kívánatos volna az, az ország megvédése szempontjából, ha az oroszt a Fogarasi hava-

soknál tudnánk feltartóztatni. A honvédvezérkar főnökének álláspontja ezzel szemben az, hogy erre megfelelő erőink, sem nehéz fegyvereink, sem páncélosaink nincsenek, hogy Dél-Erdélyt lerohanjuk, mert az ország keleti határain levő hadseregeink erőiből nélkülözhető erőket el nem vonhatunk. A külügymin. helyettesének aggályai vannak a szövetségesek jövő elbírálása szempontjából arra nézve, hogy mi, Románia adott helyzetével számolva, most lerohanjuk Dél-Erdélyt. Ezzel szemben úgy ő, a küm. helyettese, mint az egész Minisztertanácsnak az a nézete, hogyha van mégis lehetőség arra nézve, hogy megfelelő katonai erővel rendelkezünk, akkor a németek vonuljanak le Dél-Erdély határainak védelmére, mi pedig védjük meg a rendelkezésünkre álló erőkkel keleti határainkat, le egészen a székely vármegyék legdélibb részéig. A holnapi újabb információ beérkezte után korrektül a németeknek elő kell adni helyzetünket, hogy hogyan látjuk mi a hadiszituációt, és ezért megkérdezzük tőlük, milyen sürgős hadisegítséget tudnak nekünk nyújtani országunk megvédése céljából. Az új helyzet ismeretében van hivatva azután a Minisztertanács dönteni, hogy milyen álláspontot foglalunk el . . .

A honv. vezérkar főnöke előadja, hogy a budapesti német követség katonai attaséja, von Greiffenberg gyalogsági tábornok kérdést intézett hozzá, hogy mit jelent az, hogy Budapest körül csapatösszevonások történtek. Ő erre azt a választ adta, hogy az oroszok előrenyomulása folytán a bolsevizmus veszélye is közeledik felénk, és miután Budapest nagy ipari város, a rendkívüli helyzet követelte meg ezen intézkedést.

Tudomásul vétetik.

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 1944. augusztus 25.

J e g y z ő k ö n y v

az 1944. évi s z e p t e m b e r hó 8-án d.e. 1/2 11 órakor Budapesten tartott rendkívüli

M I N I S Z T E R T A N Á C S N A K

vitéz nemes csíkszentsimoni LAKATOS GÉZA

magyar királyi titkos tanácsos, m.kir. vezérezredes, m.kir. miniszterelnök

úr elnöklete alatt jelen voltak:

vitéz HENNYEY GUSZTÁV sz.k.v. vezérezredes, m.kir. külügyminiszter

vitéz BONCZOS MIKLÓS m.kir. belügyminiszter

Dr. REMÉNYI-SCHNELLER LAJOS m.kir. t.t., m.kir. pénzügyminiszter

JURCSEK BÉLA m.kir. földmívelésügyi miniszter, egyben megbízva a m.kir. közellátásügyi miniszteri teendők ellátásával

vitéz GYULAY TIBOR dr. m.kir. iparügyi miniszter

Dr. bedői MARKOS OLIVÉR m.kir. kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter

Dr. nagyrákói és kelecsényfalvi RAKOVSZKY IVÁN m.kir. t.t., m.kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter

Dr. [illegible] és [illegible] VLADÁR GÁBOR m.kir. t.t., m.kir. igazságügyminiszter

csatai CSATAY LAJOS m.kir. t.t., [illegible] vezérezredes, m.kir. honvédelmi miniszter

vitéz VÖRÖS JÁNOS vezérezredes, a honvéd vezérkar főnöke

[illegible] BÉLA [illegible]

[illegible] ISTVÁN [illegible], miniszterelnökségi [illegible]

J e g y z ő :

Dr. barcziházi BARCZY ISTVÁN m.kir. t.t., miniszterelnökségi államtitkár

a [illegible]lyze [illegible] kérjünk a [illegible] előtt. Ma kell venni a Kormányzó Úrnak és azt meg kell mondani [illegible], hogy [illegible]lyen [illegible] is legyen.

A vezérkar- és hírszerzési [illegible] minisztérium felveti a kérdést, hogy ha kérjük magunk a németektől segítséget [illegible], nem lehetne-e a németektől anyagot is kapni.

A minisztertanács összegezi a miniszter urak kinyilvánított véleményei alapján a minisztertanács egyhangú álláspontját. Eltérően a tegnapi koronatanácson kialakult hangulattól, amelyen az a nézet alakult ki, hogy vagy 24 óra alatt kapjuk meg a német segítséget, vagy ha ezt meg nem kapjuk meg kell indítanunk a fegyverszünetre vonatkozó tárgyalásainkat, ma a minisztertanácsnak az az egyhangú álláspontja, hogy amennyiben a német ígéretek beváltatnak és pár napon belül a német segítség tényleg meg is érkezik, és a németek azon ígéreteiket betartják, garantálják is, úgy Magyarország egyelőre hajlandó a harcot folytatni és nem hamarkodja el állásfoglalását arranézve, hogy fegyverszünetet kérjen a szövetségesektől.

A Kormányzó Úr Őfőméltóságának az

[illegible], hogy minden felemlegen [illegible] elkerüljön és a magyar-[illegible] tömegeit biztosítsa jövőre nézve.

A miniszertanács egyhangulag elfogadja a miniszterelnök úr előterjesztését.

Kelt mint fent.

Bánczy Ottó

Budapest, 1944. szeptember 8.

JEGYZŐKÖNYV
A MINISZTERTANÁCS 1944. SZEPTEMBER 8-ÁN TARTOTT RENDKÍVÜLI ÜLÉSÉRŐL

A miniszterelnök úr előadja, hogy a kormány tagjai és a honvédvezérkar főnöke tegnap késő délután a Kormányzó Úr Őfőméltósága legmagasabb meghívása folytán megjelentek az államfő előtt, és alkalmuk volt ezen a Koronatanácson a jelenlegi katonai helyzet ismertetése után kifejteni véleményüket Magyarország katonai és külpolitikai háborús helyzetét illetőleg.

Katonai helyzetünk ugyanis rendkívül súlyossá válhatik azáltal, hogy az oroszok nagyobb páncélos hadosztály-kötelékekkel délről Temes—Lugos—Nagyszeben-vonalról északra akarnak előretörni. Számolnunk kell azzal az eshetőséggel is, hogy az oroszok offenzívája egy időben indulhat meg Arad irányában, valamint északról a Duklai-szoros felől. Így egy nagy harapófogó alakulhat ki, amely elvághatná a Keleti Kárpátokon küzdő honvédségünk fő erőit.

A kormányzói audiencia és a Koronatanács után előadó miniszterelnök úr magához kérette tegnap este Veesenmayer német követet, a Német Birodalom megbízottját, valamint Greiffenberg gyalogsági tábornokot, a német katonai attasét és a honvédvezérkar főnökének jelenlétében feltárta előttük a helyzetet. Igen őszintén megmondotta véleményét a német urak előtt, ami után barátságos hangnemben bizonyos alkudozás kezdődött a tekintetben, hogy melyek azok a német erők és egységek, amelyekkel a németek kérésünkre segítségül jöhetnének. Greiffenberg gyalogsági tábornok megígérte, hogy holnap délután 5 óráig meg fogja kísérelni annak megállapítását, hogy mit tudnak adni nekünk ebben a rendkívül súlyos helyzetben a németek. Rendkívül súlyos elhatározás előtt állunk tehát. Meghívta a miniszterelnök úr a mai Minisztertanács ülésére gróf Teleki Bélát, akit felkért, hogy mint tárcanélküli miniszter lépjen be a vezetése alatt álló kormányba, és mint Erdély szülöttje és az ottani viszonyok alapos ismerője, a mai nehéz helyzetben tanácsaival támogatná a kormányt.

Felkéri a honvédvezérkar főnökét, ismertetné a jelenlegi harctéri helyzetet.

Vitéz Vörös János vezérezredes úr, a honvédvezérkar főnöke ismerteti déli harctéri helyzetünket. Az oroszok a Temes—Lugos—Nagyszeben-vonalat érték el. Brassóban is nagyobb orosz erők állanak. Teljes a bizonytalanság . . .

Román és szász lakosság körében nagy az aggodalom. Legújabb felderítések szerint Predealon át észak felé vonulnak az oroszok. Az oroszok által elfoglalt területek lakosságát bolsevizálják. Ha a németek gépesített osztagokkal jönnének, késleltetni tudnánk az oroszok előrenyomulását. De véglegesen megállítani nemigen fog menni. A tegnap esti megbeszélésen a miniszterelnök és ő vele szemben állott Veesenmayer és Greiffenberg és őszintén feltárták valamennyien a komoly és válságos hadihelyzetet. A németek a keleti frontot minden erővel tartani akarják, és ha elveszítik a háborút, úgy nem akarják, hogy az összeomlás a keleti fronton következzék be, hanem inkább feláldozzák a nyugati frontot.

A külügyminiszter úr előadja, hogy a belgrádi főkonzulátusunk jelentése szerint igen megnehezíti a németek mozgását és a pótlást a sok robbantás, szállítási eszközök elleni merényletek és szabotázs. Belgrádtól délre még rosszabb a németek helyzete. A németek le vannak kötve Bulgáriában. Erdélyt illetőleg azt az értesítést kapta, hogy e heti előnyomulásunk folytán Kolozsváron lelkes a hangulat a magyarok körében, és bizonyos román körökben is megértést mutatnak a fellépő orosz veszéllyel szemben.

A honvédvezérkar főnöke szerint nem számíthatunk erősebb német segítségre. Itt magunkra vagyunk hagyva.

A miniszterelnök úr ismerteti a második hadsereg parancsnokának, Veres Lajos vezérezredesnek ma érkezett helyzetjelentését, amely rámutat arra, hogy saját erőnk, a lelkes kiállás mellett is, nem elégséges. Az ellenséges orosz zöm támadását Debrecen felé várja, míg a románok Szeged felé támadnának. Számolni kell azzal, hogy a második hadsereg ereje összeroppan. Felkéri gróf Teleki Bélát, hogy mondaná el véleményét Erdélyt illetőleg.

Gróf Teleki Béla szerint Erdélyben mindenki meg van győződve arról, hogy a játszma el van veszve. Ezt a háborút a németek és velük együtt mi is elvesztettük. Nézete szerint kis orosz erők is betörhetnek. A székelyek nagy számban jelentkeztek hazájuk megvédésére, de fegyvert nem tudtak kapni. A románok, az oroszok súlyos nyomása dacára, teljesen magyarellenesek. Észak-Erdély visszaszerzéséről meg vannak győződve.

Hiszik, hogy csak napokról van szó. Mindent összegezve, nézete szerint két alternatíva előtt állunk: vagy várjuk fegyveresen az összecsapást és az összeomlást, vagy pedig már ma arra határozzuk el magunkat, hogy a politikai lépéseket megtegyük, fegyverszünetet kérve. Nézete szerint mindkét esetben részünkre és velünk szemben egyforma lesz a leszámolás... A román összeomláskor Iași eleste után lehetett volna már egy paralel lépést tennünk. Ezzel elkéstünk.

Vitéz Vörös János vezérezredes úr, a honvédvezérkar főnöke szerint a román kilépésre mi azonnal reagáltunk, de német erők sem keletről, sem délről nem érkeztek be, és német erők Magyarországon is alig voltak. Két év óta kértük Varsó alatti gyalog-hadosztályaink hazaengedését az ország határainak védelmére. A németek ezt megtagadták. Egyetlen lovas hadosztályunkat is kierőszakolták, amely bevetése után súlyos veréséget szenvedett. Ennek visszaküldése iránt is csak nemrégiben intézkedtek. Ma már az orosz a Vaskapunál menetel.

A miniszterelnök úr rámutat arra, hogy Budapesten volt Guderian német vezérezredes, a német vezérkar főnöke, és itt ígéretet tett arra nézve, hogy mindent elkövetnek, hogy katonai támogatással segítségünkre legyenek. A tegnapi helyzetet a lugos—nagyenyedi vonalról jött jelentés érlelte meg.

A honvédelmi miniszter úr szerint az oroszokkal szemben védekeznünk kell. Kérdés, hogy mivel és meddig tudunk védekezni? Ha a németek tényleg ideküldik a megígért három páncélos hadosztályt, úgy védekezni is fogunk. A németeknek és nekünk is az volna a legjobb, ha legalább jelképesen angolszász egységek megszállnák az ország egy részét. Ez ellen a németek sem emelhetnek kifogást, mert hiszen a németek is a nyugati frontot fogják feladni összeomlás esetén, és semmi esetre sem a keleti frontot. Ezek az angolszászok legalább megakadályozhatnák a mészárlást. Nézete szerint legfeljebb két hétig tudjuk folytatni a harcot. A németek páncélosai nélkül nem tudjuk felvenni a harcot az oroszokkal szemben. A németek különös jóindulatára nem számíthatunk. A németek minket 1944. március 19-én megszálltak. Messze határainkon túl harcoló hadosztályainkat két éven át megismételt kéréseink dacára sem akarták hazaengedni országunk határainak védelmére. Mindenütt német parancsnokságok alá akartak bennünket helyezni. Sőt legutóbb minden egységünknél német vezérkari tisztek, sőt német vezérkari főnökök beiktatását akarták. Nem minket, hanem elsősorban a románokat látták el modern német fegy-

verzettel. Ma is román lovasság pantherekkel lövöldöz reánk. Nekünk együtt kell harcolnunk a németekkel, ezért igyekezzünk tőlük, ha lehetséges, mielőbb 2, 3, 4, ha lehetséges öt páncélos hadosztályt kapni. Mi angolszász megszállást kérünk, ha csak jelképeset is, de a bolsevizmus ellen harcolunk.

A földművelésügyi miniszter úr rámutat arra, hogy ma már az országban majdnem minden falu meg van szervezve a kommunista rendszerre való átmenetre. Németország részére Magyarország kilépése többet jelent. A magyar feleslegek látják el Németországot élelemmel. Ő hazánk megvédése szempontjából mindent megtesz, hogy eddigi német összeköttetései révén Veesenmayert megfelelően befolyásolja . . . Ha az oroszoknak megadjuk magunkat, úgy ezzel ma már semmi eredményt nem érünk el. Ezzel szemben van egy időnyerésünk, amely alatt a szövetségesek között is történhetnek változások és fordulatok. Ma az ország már alá van aknázva bolsevistákkal. Ha az a tudat belemegy a közvéleménybe, hogy fegyverszünetet kötünk, ezzel elveszítjük a hadsereget és jobboldali tömegeket. Nekünk minden óra, nap és hét egy nyereséget jelent. Ha Erdély megszállás alá is kerül, a Duna—Tisza köze és a Dunántúl még tartható.

A külügyminiszter úr osztja a honvédelmi miniszter úr azon nézetét, hogy végső esetben a németek tisztán csak saját érdekeiket fogják nézni.

Gróf Teleki Béla szerint a németek megkövetelik tőlünk, hogy harcoljunk, amíg ők az oroszoktól elszakadnak hazafelé. Mindenki tudta az országban azt, hogy a románok kiugranak, ha Iași elesik.

Vitéz Vörös János vezérezredes úr, a honvédvezérkar főnöke rámutat újólag arra, hogy a németek sem keletről, sem délről nem jönnek.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr szerint első és fő kérdés, hogy a németek segítsenek.

A külügyminiszter úr is száz százalékig a németek mellett való együttműködés mellett van, de ezzel szemben adjanak is a németek megfelelő erőket a védekezésre. Rámutat arra is, hogy az angolok hónapok óta azt kívánják tőlünk, hogy forduljunk a németek ellen. Ezt nem tehetjük meg.

A miniszterelnök úr rövid időre távozik a Minisztertanács üléséről, hogy fogadja von Greiffenberg gyalogsági tábornok látogatását, aki Homlok Sándor vezérőrnaggyal, a berlini katonai attaséval jelent meg.

A miniszterelnök úr, visszatérve a Minisztertanács ülésére, bejelenti, hogy Greiffenberg gyalogsági tábornok közölte, melyek azok a német egységek, melyek a napokban érkeznének Magyarországra, és amelyek tekintetbe jönnének az oroszokkal szemben a védelem szempontjából. Ezek szerint még ma megérkeznék Budapestre a 3. német hadtestparancsnokság. 3—4 napon belül egy páncélos hadosztály, a belgrádi térségből egy SS Polizei-Division, Győrből lemehetne a 18. SS Schützen-Division, ezenkívül Budapest közeléből, éspedig Örkényből és Esztergomból páncélos brigád és a 22. Infanterie-Division. Ez öt hadosztálynyi erőt jelentene, és rendelkezésre állana egy héten belül. Ezen hat egységnek első Staffelja három napon belül állna rendelkezésre. Greiffenberg gyalogsági tábornoknak 1 óráig kell választ adnia a Führernek. A németeknek eddigi terveik szerint a Székelyföld öt medencéjét kellett volna a napokban kiüríteniük. A Führer tudja, hogy mit jelent a Székelyföld Magyarországra nézve. Ezért hajlandók volnának a Székelyföldet megvédeni, de csak akkor, ha Magyarország el van szánva tovább harcolni. Ez esetben a Führer megállapítja az öt medence kiürítését. A dolognak sok pro és kontrája van. Erről mindenesetre most neki, a miniszterelnöknek azonnal jelentést kell tennie a Kormányzó Úrnak. Egyelőre tartózkodik a véleménynyilvánítástól. Tegnap óta a Minisztérium tagjainak alkalmuk volt e nehéz helyzetet alaposan átgondolni. Mindnyájunkat meglepett tegnap az, hogy mily imminens a veszély. Céltudatos időnyerés, ez volt eddigi célunk. Őt is meglepte. hogy ez ily gyorsan következett be. A Kormányzó Úr Őfőméltóságának szemei előtt ma az lebeg, hogy veszélyeztetve látja a magyar erők elvérzését.

A honvédvezérkar főnöke rámutat arra, hogy falun erős aknamunka folyik. Az emberek nem dolgoznak. Csapszékekben szervezkednek. Számolnunk kell ezekkel a jelenségekkel is. Ugyanezek a jelenségek feltalálhatók ma már az összes hadviselő államok lakosságánál. Anglia területén csak 25 kiképzett hadosztály van, Amerika pedig a közeljövőben csak 15 hadosztályt küldhet Európába. Ezen helyzet folytán az angolszászok kénytelenek deferálni a bolsevisták előtt. Neki, mint a vezérkar főnökének fő törekvése a mai helyzetben, hogy kímélje a magyar vért, és megvédje a magyar érdekeket. A keleti front tehát addig tartja magát, amennyire bírja. Viszont a politikai fronton is meg kell tenni a szükséges előkészületeket.

A miniszterelnök úr rámutat arra, hogyha a Német Birodalom sorsa eldől, és teljesen összeomlik, akkor Magyarország

egy rossz pontot kap, hogy végig kitartott szövetségese mellett. A németek mindent nyugatra telepítettek ki, elhanyagolták a keleti frontot, csak azért, hogy tudják tartani a nyugati helyzetet.

A belügyminiszter úr a következőkben fejti ki álláspontját a mai kritikus helyzettel szemben.

A tegnapi Koronatanács óta és a mai helyzet ismeretében a kérdés úgy lett feltéve, hogy vagy kapunk a németektől azonnal öt hadosztályt, vagy ha nem kapunk, úgy fegyverszünetet kell kérnünk a szövetségesektől. Vizsgálat tárgyává teszi azt, hogy kik kértek eddig Németország szövetségesei közül fegyverszünetet. Felveti azt a kérdést is, nem helyes-e idejében megtenni a fegyverszünet iránti kérést. Kiindul abból, hogy érdem nem számít a szövetségesek előtt, hanem csak a szövetségesek érdeke. Érdemmel nem megy egy állam semmire . . . A mi esetünkben is tehát nem az érdem a döntő, hanem az érdek. Az angolszászok érdeke az, hogyha mi a Duna völgyében védekezünk, úgy akkor érdek szempontjából még meg is bocsátanak. Az időpont tekintetében tehát, hogy mikor ugrunk ki, illetve mikor kérünk fegyverszüneti feltételeket, az időpont nem fog annyira számítani, csak az érdek. A maga tárcája szempontjából nézve a kérdést, ha arra kerül a sor, hogy fegyverszünetet kell kérnünk, úgy minden igyekezettel azon lesz, hogy intézkedéseivel a rendet fenntartsa. A maga részéről nem látja olyan sötétnek az ország belhelyzetét és a lakosság magatartását . . . Hátrányban vagyunk Romániával szemben, mert annak lakossága görögkeleti vallású. Neki ma az az érzése, hogy jó volt a tegnapi fellépés, és végső konklúziója az, hogy ezekkel a beígért német erők beérkezése után védekezni és minden tárgyalási lehetőséget felvenni.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak az a véleménye, hogy fegyverszünetet csak fegyverrel a kézben lehet kérni. Ha a németektől ígéretet és tényleges azonnali segítséget kapunk, akkor pillanatnyilag úgy látja a helyzetet, hogy védekeznünk kell.

Az igazságügyminiszter úr nézete szerint, ha a németek a nyugati frontjuk feladása mellett a keleti frontot akarják védeni, akkor ők Magyarországot is fel fogják adni, és egy rövidebb frontot fognak Németország határain kialakítani. Ezért legalább az ország egy része, a Dunántúl, lehetőleg angolszász megszállás alá kerüljön.

A pénzügyminiszter úr úgy látja a helyzetet, hogy itt arról van szó, hogy öngyilkosság vagy hősi halál. Nézete szerint az oroszok nem respektálnák az angolszász jelképes megszállást.

Gróf Teleki Béla szerint az eddig elhangzott minden kombináció Erdély feladásával számol. Az erdélyi magyarságnak egy lehetősége van, hogy sorsát megmentse, éspedig ha baloldali orientációt vesz fel a román kommunistákkal való egyetértésben. Ez az egyedüli lehetősége. Az országra nézve nem cél az, hogy megmentsük a Dunántúlt, és hagyjuk lemészárolni a Székelyföld magyar lakosságát.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr szerint fegyverszünet iránti kérés és fegyverletétel között nagy a különbség.

A külügyminiszter úr szerint az angolszászokra nézve fájdalmas dolog, ha azt látják, hogy Lengyelország, a Baltikum, Magyarország és az egész Balkán oroszok alá kerül. Fegyverszünetet csak a három szövetségestől lehet kérni, éspedig egyidejűleg.

A földművelésügyi miniszter úr szerint, ha Magyarország fegyverszünetet kér, akkor összeomlik a belső front.

Gróf Teleki Béla szerint, ha fegyverszünetet kérünk, illetőleg erre vonatkozó tárgyalásokat megindítjuk, ezt nem kell mindjárt publikussá tenni.

A miniszterelnök úr értesülést kapván arról, hogy a Kormányzó Úr Őfőméltósága telefonon akar vele beszélni, rövid időre elhagyja a Minisztertanács ülését.

A miniszterelnök úr visszatérvén közli, hogy most megjelent nála a német követ, aki előzetesen a Kormányzó Úr Őfőméltóságánál volt kihallgatáson. A német követ egy ünnepélyes kijelentést tett Ribbentrop német birodalmi külügyminiszter nevében: Ribbentrop kijelentette, hogy Németország Magyarországot annyira érdekszférájába tartozónak tartja, hogy a németek nem adhatják fel Magyarországot. A német követ odanyilatkozott, hogy neki és követsége tagjainak alkalmuk volt magyar törzstisztekkel és magas rangú katonai személyiségekkel beszélniük, akik kijelentették, hogy mindenképpen kitartanak a németek oldalán. Ami pedig azt illeti, hogy belső felfordulás lenne Magyarországon, ezzel ők, a németek mindenképpen szembeszállanak, és Bécsből ideszállított csapatokkal és rendőrségi egységekkel le fognak törni minden ilyen felfordulási kísérletet. A német követ a Kormányzó Úr Őfőméltósága előtt

rámutatott arra, hogy milyen katasztrófa állana elő Magyarországra nézve, ha most kiugranék a háborúból.

A miniszterelnök úr tehát felteszi a kérdést a miniszter urak előtt, hogy olyan óriási sorsdöntő óra előtt állunk, hogy szenvedélymentesen, hideg ésszel nyilatkozzanak, mi az állásfoglalásuk a mai kritikus helyzetben. Nem akarja a miniszter urakat befolyásolni. Célunk, hogy a lehető legjobb, legcélszerűbb, legkevesebb vérrel járó döntést hozzuk létre. Azt, hogy fenyegetnek-e minket a németek vagy sem, ez más kérdés. Mi a németek hibájából kerültünk a mai helyzetbe.

A külügyminiszter úr már előbbi feszólalásában rámutatott arra, hogy a németek a keleti fronton mily óriási stratégiai hibákat követtek el, és Sztálingrád óta mily óriási emberanyagot és hadianyagot áldoztak fel stratégiai hibák következtében. Nagyon fontosnak tartja a tegnapi lépést. Tapasztalhattuk eddig, hogy a németek sokat ígérnek, de ígéreteik legnagyobb részét nem tartják be. Határozottan, erélyesen kell fellépnünk. Nézete szerint, ha mi megkapjuk pár napon belül a most megígért német segítséget, akkor jobb harcolni. És miként a miniszterelnök úr is megjegyezte, nem elhamarkodni a kérdést. Az angolszászok annyira nem uralják a helyzetet, és az oroszok katonai fölényük folytán annyira diktálnak, hogy nem hiszi azt, hogy az angolszászok hajlandók lennének külön fellépni érdekünkben. Amennyiben az angolszászokkal mégis felvennénk az érintkezést, úgy ez a jelenlegi helyzetben a németek tudta nélkül kellene, hogy történjék.

A miniszterelnök úr nem közölné ezt a németekkel.

A honvédvezérkar főnöke is megjegyzi, hogy a németek is folytattak a mi tudtunk nélkül tárgyalásokat külföldi személyiségekkel.

A honvédelmi miniszter úr nézete szerint minden népnek megvan a joga szálakat fűzni országa érdekében külföldi tényezőkkel is.

Az iparügyi miniszter úr egyetért a miniszterelnök úr és a külügyminiszter úr felfogásával, hogy tovább kell harcolni, mert ezzel időt nyerünk. A tapogatózást azért tartaná értékesnek, mert kiegészítő képet kapnánk. Ez egy reménysugár volna. Felveti azonban a kérdést, hogy milyen garanciát kaphatunk arra nézve, hogy a németek által most beígért katonai segítséget tényleg magkapjuk-e a legrövidebb időn belül? Harcolni tehát csak úgy tudunk, ha ezt a beígért német segítséget meg-

kapjuk. Feltétlenül tovább kell harcolnunk, de feltétlenül garanciát is kell kapnunk.

A honvédelmi miniszter úr osztja az iparügyi miniszter úr álláspontját: harcolunk, de azonnal segítséget kérünk és garanciákat, hogy a segítség idejében meg is érkezzék. Garanciaképpen azt követeljük, hogy a németek negyednaponként vagy félnaponként közöljék velünk azt, hogy milyen harci egységek érkeztek be segítségünkre, és mi meggyőződhessünk közegeink útján arra nézve, hogy itt is vannak a beígért német egységek. Kíméletlenül és határozottan kell fellépnünk a németekkel szemben, mert az eddigi tapasztalatok azt mutatták, hogy velünk szemben határozottan rosszindulatúlag viselkedtek.

A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter úr előadja, hogy a Kormányzó Úr Őfőméltósága előtt is kifejezést adott azon nézetének, hogy fegyverrel a kézben kell fegyverszünetet kérni a szükséges időpontban, addig tovább kell harcolni. Német fenyegetéseket ne tűrjünk el, nézete szerint kötelesség az országgal szemben legtöbbet megtenni az angolszász vonalon is.

A belügyminiszter úr is kijelenti, hogy az ellen tiltakoznunk kell, hogy a németek ide rendőri közegeket és rendőrségi alakulatokat akarnak hozni. Erre nincs semmi szükségünk, és ez ellen tiltakozunk.

A miniszterelnök úr felveti az országgyűlés összehívásának kérdését.

A honvédelmi miniszter úr bejelenti, hogy a véderő bizottság tagjait összehívja, és ismertetni fogja velük a katonai helyzetet. Természetesen a tegnapi Koronatanácson és a mai Minisztertanácson felvetett elhatározások tárgyában nem fog tenni semmi közlést, kizárólag a határainkon felvonult honvéd hadseregek katonai helyzetét fogja ismertetni.

A földművelésügyi miniszter úr természetesnek tartja azt, hogy mindnyájan akarjuk a garanciát arra, hogy a németek részéről segítséget kapunk. Tegnap is az volt a Koronatanácson a vélemény, ami ma, hogy ha német segítséget nem kapunk, akkor összeomlunk, és ezért kérünk a németektől segítséget. A németekkel szemben ne vigyük be mindjárt azt, hogy ha nem kapunk garanciát, akkor kilépünk a háborúból. Nem szeretné, ha a Minisztertanács vagy bárki azt tartaná, hogy ő külön utakon jár. Bizonyos nexusok útján akarja megértőbbé tenni a németekkel való együttműködést.

A miniszterelnök úr megnyugtatja a földmüvelésügyi miniszter urat, hogy ő meg tudja találni a formáját annak, hogy elég simán, de határozottan exponálja a kérdést.

Az igazságügyminiszter úr kifejti, hogy felfogása teljesen megegyezik mindazzal, mit előtte az iparügyi, a honvédelmi és kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter urak kifejtettek. Osztja a földmüvelésügyi miniszter úr felfogását is. Az előtte felszólaló miniszter urak véleménye logikus következménye a tegnapi Koronatanácson elhangzott véleményeknek. Nézete az, ha mi nem kapunk a németektől számottevő segítséget, úgy kénytelenek vagyunk és leszünk fegyverszünet iránti kérést intézni a szövetségesekhez. Tovább kell folytatnunk a harcot, amennyiben segítséget kapunk, de amellett érintkezést kell keresnünk arra nézve, hogy legalább az ország egy része angolszász megszállás alá kerüljön.

Az iparügyi miniszter úr szerint feltétlenül ki kellene kötnünk azt is, hogy a németek kellő légierőkkel is segítségünkre legyenek.

Az igazságügyminiszter úr egy más kérdést is akar érinteni a mai Minisztertanácson. Vajon milyen meggondolások vezetik a kormányt a Kormányzó Úr Őfőméltósága személyét illetőleg a közeljövőben fenyegető veszélyek esetére? Személye biztonságáról is kell gondoskodnunk. Az ő személye annyi értéket képvisel a nemzetre nézve. Rá kell venni a Kormányzó Urat, és neki meg kell hoznia azt az áldozatot, hogy személyes biztonsága biztosítva is legyen.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr felveti a kérdést, hogy ha tényleg kapunk a németektől segítségül öt hadosztályt, nem lehetne-e a németektől anyagot is kapni.

A miniszterelnök úr összegezi a miniszter urak kinyilvánított véleményei alapján a Minisztertanács egyhangú állásfoglalását. Eltérőleg a tegnapi Koronatanácson kialakult hangulattól, amelyen az a nézet alakult ki, hogy vagy 24 óra alatt kapjuk meg a német segítséget, vagy ha ezt meg nem kapjuk, meg kell indítanunk a fegyverszünetre vonatkozó tárgyalásainkat, ma a Minisztertanácsnak az az egyhangú elhatározása, hogy amennyiben a német ígéretek betartatnak, és pár napon belül a német segítség tényleg meg is érkezik, és a németek ezen ígéreteik betartását garantálják is, úgy Magyarország egyelőre hajlandó a harcot folytatni, és nem hamarkodja el állásfoglalását arra nézve, hogy fegyverszünetet kérjen a szövetségesektől. A Kormányzó Úr Őfőméltóságának az az akarata,

hogy minden felesleges vérontást elkerüljön, és a magyarság tömegeit biztosítsa jövőre nézve.

A Minisztertanács egyhangúlag elfogadja a miniszterelnök úr előterjesztését.

Kelt mint fent.

Bárczy István

Eredeti tisztázat. — OL Me. Mt. jkv. 1944. szeptember 8.
A jegyzőkönyvet dr. bárcziházi Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár aláírásával hitelesítette.

175

Budapest, 1944. október 15

HORTHY MIKLÓS 1944. OKTÓBER 15-I KIÁLTVÁNYA

Amióta a nemzet akarata az ország élére állított, a magyar külpolitika legfontosabb célkitűzése volt a trianoni békeszerződés igazságtalanságainak legalább részbeni megszüntetése a békés úton elérni kívánt revízió által. A Népszövetség működéséhez fűzött remények ezen a téren nem valósultak meg.

Az újabb világkrízis beálltakor sem idegen területek megszerzésének vágya vezette Magyarországot. A Csehszlovák Köztársasággal szemben sem voltak támadó szándékaink, és nem háború útján kívánta tőle előzőleg elvett területek egy részét visszaszerezni. A bácskai területre is csak az akkori jugoszláv kormányzat bekövetkezett összeomlása után vonultunk be saját véreink védelmére. A Románia részéről tőlünk 1918-ban elvett területekre nézve is az általa a tengelyhatalmaktól kért békés döntést fogadtuk el.

Magyarország a szövetséges államok elleni háborúban geográfiai helyzetünk következtében, a reánk nehezedő német nyomás folytán sodródott bele, de ennek keretében sem voltak hatalmi céljaink, és senkitől sem akartunk elvenni egy négyzetméternyi területet sem.

Ma már minden józanul gondolkodó előtt kétségtelen, hogy a Német Birodalom ezt a háborút elvesztette. A hazájuk sorsáért felelős kormányzatok le kell, hogy vonják ennek következ-

ményeit, mert amint ezt a nagy államférfi, Bismarck mondotta: egy nép sem áldozhatja fel magát a szövetséghűség oltárán. Történelmi felelősségem tudatában meg kell, hogy tegyek minden lépést abban az irányban, hogy a további felesleges vérontást elkerüljük. Olyan nép, amely egy már elvesztett háborúban szolgalelkűséggel idegen érdekek védelmében utóvédharcok színterévé engedné tenni apáitól örökölt földjét, elvesztené a világ közvéleménye előtt megbecsülését.

Szomorúan kell megállapítanom, hogy a Német Birodalom a szövetségi hűséget a maga részéről velünk szemben már régen megszegte. Már hosszabb idő óta a magyar haderőnek egyre újabb és újabb részeit kívánságom és akaratom ellenére az ország határain túl vetette harcba. Ez év március havában pedig a Német Birodalom vezére, éppen a magyar haderő visszahozatalára irányuló sürgetéseim folytán tárgyalásra hívott meg Kleissheimbe, és ott közölte velem, hogy Magyarországot német csapatok szállják meg, és tiltakozásom dacára ezt foganatosította azalatt, míg engem odakint visszatartottak. Egyidejűleg az országba benyomult a német politikai rendőrség is, és letartóztatott számos magyar állampolgárt, köztük a törvényhozó testület több tagját, valamint akkori kormányom belügyminiszterét, és a miniszterelnök is csak úgy tudta a letartóztatást elkerülni, hogy egy semleges követségre menekült.

A Német Birodalom vezérétől kapott ama határozott ígéretre, hogy ha olyan kormányt nevezek ki, amely a németek bizalmát bírja, megszünteti a magyar szuverenitást ért sérelmeket és korlátozásokat, kineveztem a Sztójay-kormányt. A németek azonban nem tartották be ígéretüket. A német megszállás védelme alatt a Gestapo az általa e téren másutt is követett módszerek alkalmazásával kezébe vette a zsidókérdésnek az emberiség követelményeivel ellenkező, ismert módon való intézését. Amidőn a háború az ország határaihoz közeledett, sőt azt át is lépte, ismételten megfelelő segítséget ígértek a németek, de ezt az ígéretüket sem tartották meg az ígért módon és mértékben. Az ország területét visszavonulásaik alkalmával fosztogatások és rombolások színterévé tették.

A szövetségi hűséggel ellenkező mindezen cselekményeket végre azzal a nyílt kihívással tetézték, hogy a budapesti hadtestparancsnokot, Bakay Szilárd altábornagyot a belső rend fenntartása érdekében tett intézkedései közben a német Gestapo ügynökei egy ködös októberi reggelen, a rossz látási viszonyok felhasználásával, lakása előtt autójából kiszállásakor orvul meg-

támadva elhurcolták. Ezt követően német repülőgépekről a mai kormányzat ellen röpcédulákat dobáltak. Megbízható értesüléseket kaptam arra nézve, hogy a német politikai színezetű csapatok erőszakos felfordulás útján saját embereiket szándékoztak uralomra segíteni, miközben az ország területét a Német Birodalom utóvédharcainak színterévé kívánták tenni.

Elhatároztam, hogy a magyar nemzet becsületét megőrzöm a volt szövetségessel szemben is, amidőn az a kilátásba helyezett megfelelő katonai segítség helyett a magyar nemzetet a legnagyobb kincsétől, szabadságától, függetlenségétől akarja végleg megfosztani. Ezért közöltem a Német Birodalom itteni képviselőjével, hogy ellenfeleinkkel előzetes fegyverszünetet kötünk, s velük szemben minden ellenségeskedést beszüntetünk. Bízva igazságérzetükben, velük egyetértésben kívánom a nemzet jövő életének folytonosságát és békés céljai megvalósítását biztosítani. A honvédség elöljáróit megfelelően utasítottam, ezért a csapatok esküjükhöz híven, egyidejűleg kibocsátott hadparancsom értelmében az általam kinevezett parancsnokoknak kötelesek engedelmeskedni.

Minden becsületesen gondolkodó magyar embert pedig felhívok, hogy kövessen a magyarság megmentésének áldozatos útján!

A kiáltvány szövege megtalálható: Nagybaczoni Nagy Vilmos. Végzetes esztendők. 1938—1945. 235—237. old.

176

Budapest, 1944. október 15

HORTHY MIKLÓS 1944. OKTÓBER 15-I HADPARANCSA

Honvédek!

Hőn szeretett hazánk szívében folyó pusztító harctól, a küzdő erőket számbavéve, immár döntő, az országra nézve kedvező fordulatot nem várok. Ezért elhatároztam, hogy fegyverszünetet kérek. Mint a fegyveres hatalom legfőbb hadura, felszólítlak benneteket, hogy honvédeskütökhöz híven, hűséggel és feltétlen engedelmességgel teljesítsétek elöljáró parancsno-

kaitok útján kiadott parancsaimat. További létünk attól függ, hogy a honvédség minden tagja a súlyos helyzetben kötelességtudó és végsőkig menő fegyelmezett magatartást tanúsítson.

Horthy Miklós

A hadparancs szövege megtalálható: Nagybaczoni Nagy Vilmos. Végzetes esztendők. 1938—1945. 237. old.

177

Budapest, 1944. október 16

HORTHY MIKLÓS 1944. OKTÓBER 16-I KIÁLTVÁNYA

A magyar nemzethez intézett október 15-i kiáltványomat ezennel semmisnek nyilvánítom, és megismétlem a magyar vezérkar főnökének a csapatokhoz intézett parancsát, mely a harc elszánt folytatását rendelte el. A súlyos hadihelyzet megköveteli, hogy a honvédhadsereg dicsőséges hírnevéhez méltóan védje hazáját. A jó Isten vezérelje a honvédséget és Magyarországot a jobb jövő útjára.

Horthy Miklós

Pesti Hírlap, 1944. október 18.

178

Budapest, 1944. október 16

HORTHY MIKLÓS 1944. OKTÓBER 16-I NYILATKOZATA

A magyar törvényhozás két háza Nagyméltóságú Elnökéhez!

A magyar országgyűlésnek kormányzói üdvözletemet!

A magyar történelem súlyos és nehéz órájában ezennel kinyilatkoztatom azt az elhatározásomat, hogy a hadvezetés eredményes folytatása és a nemzet belső egysége és összefogása érdekében kormányzói tisztemről lemondok és a kormányzói hatalommal kapcsolatos minden törvényes jogomról. Egyidejűleg Szálasi Ferencet a nemzeti összefogás kormányának megalakításával megbízom.

Horthy

Pesti Hírlap, 1944. október 18.

A magyar történetírás megoldatlan feladatai közé tartozik Magyarország második világháború idején betöltött szerepének sokoldalú, tudományos feldolgozása. Ez a mulasztás annál inkább érezteti hátrányos hatását, hiszen a legutóbbi években külföldön — szocialista és kapitalista államokban egyaránt — a második világháború történetének gazdag irodalma keletkezett. A magyar olvasóközönség ezzel szemben alig juthatott olyan történeti művekhez, amelyek az e témakör iránti indokolt érdeklődését kielégíthették volna. Munkánk szerény hozzájárulás csupán ennek a nagy feladatnak a megoldásához.

A könyvben 178 diplomáciai iratot és más dokumentumot gyűjtöttünk össze, amelyek a második világháború előzményeire és történetére, illetve Magyarország 1933—1944 közötti külpolitikájára vonatkoznak. A kötet dokumentum anyaga csak 1944. október 15-ig, a nyilasok hatalomátvételéig terjed, mert a későbbi időszak külpolitikai iratait a háború végén nyugatra vitték vagy megsemmisítették. A közölt okmányok jelentős része az egykori magyar Külügyminisztérium irattárából származik. Az 1944-es német megszállás idején a Külügyminisztérium iratanyagának jelentős, főként az 1941 utáni években kelt részét megsemmisítették, ezért a tárgyalt időszak eseményeinek szemléltetéséhez egyéb forrásokat is felhasználtunk. Így pl. több dokumentumot közlünk a nürnbergi háborús főbűnösök peréből, a német Külügyi Hivatal angol—amerikai—francia kiadásában megjelent anyagából stb.

A kötet anyagát fejezetekre osztottuk, s az egyes fejezetekhez rövid bevezető tanulmányt készítettünk. Ezek összefoglal-

ják az adott időszakra, történeti eseményekre vonatkozó legfontosabb kérdéseket. Az iratokat sorszámmal láttuk el. A bevezetőkben, ha a kötetben közölt iratokra hivatkozunk, zárójelben közöljük a megfelelő irat számát. Az iratokat teljes terjedelemben, szöveghűen közöltük. Rövidítések néhány esetben és akkor is csak azért fordulnak elő, mert ezek az okmányok fontos kérdések mellett — a mai olvasóközönség számára már érdektelen problémákat hosszasan részleteznek. A rövidítéseket minden esetben három ponttal jelöltük. Az iratok szöveghű közléséből következik, hogy nem változtattuk meg a számjeltáviratok eredetileg megfejtett szövegét sem, amelyekből a névelők általában hiányoznak.

Az iratok címében az irat szerzőjét, típusát (pl. követi jelentés, számjeltávirat, napijelentés stb.) és a címzettet nevezzük meg; a tartalomjegyzékben pedig röviden összefoglaltuk az iratok tartalmát is. Az iratok alján közöljük a levéltári jelzeteket (pl. eredeti tisztázat, hiteles másolat, sokszorosított másolat, fogalmazvány stb.), és az eredeti iraton található széljegyzeteket, utasításokat vagy kiemeléseket. Külföldi kiadványokból fordított iratok esetében hasonló módon közöljük az eredeti közlés pontos helyét.

A Függelékben található az időrendi áttekintés, amely a tárgyalt időszak legfontosabb nemzetközi és hazai eseményeit foglalja össze, a miniszterek névsora 1933-tól 1944-ig, a Külügyminisztérium vezető tisztviselőinek, a magyar diplomáciai testület vezetőinek és a Budapestre akkreditált külföldi követek névsora, az idegen szavak és diplomáciai kifejezések jegyzéke, valamint a rövidítések jegyzéke. A kötetet névmutatóval zárjuk.

Végül köszönetet mondunk a Külügyminisztérium illetékes munkatársainak, akik hasznos tanácsokkal segítették munkánkat, valamint az Országos Levéltár munkatársainak levéltári kutató munkánkhoz nyújtott áldozatkész segítségükért.

MELLÉKLETEK

IDŐRENDI ÁTTEKINTÉS

1933—1945

1933.	*jan. 6.*	Kölnben, Schröder bankár házában megegyezés jön létre Hitler és a német nagytőke képviselői között.
	jan. 30.	Hitlert birodalmi kancellárrá nevezik ki.
	febr. 1.	Németországban feloszlatják a Birodalmi Gyűlést.
	febr. 4.	Kánya Kálmán berlini nagykövetet külügyminiszterré nevezik ki.
	febr. 27.	Berlinben a nácik felgyújtják a Reichstag épületét. Letartóztatják a német Kommunista Párt sok vezetőjét. Perbefogják Dimitrovot.
	márc. 14.	Németországban betiltják a Kommunista Párt működését.
	márc. 27.	Japán kilép a Népszövetségből.
	okt. 14.	Németország kilép a Népszövetségből és elhagyja a genfi leszerelési konferenciát.
	dec. 29.	Duca román miniszterelnök vasgárdista merénylők áldozatául esik.
1934.	*jan. 26.*	Németország és Lengyelország 10 éves megnemtámadási szerződést köt.
	febr. 12.	A Dollfuss-kormány fegyveres összeütközést provokál a bécsi munkásság és a kormánycsapatok között.
	márc. 17.	Mussolini, Gömbös és Dollfuss aláírják a római hármas egyezményt.
	márc. 28.	A Szovjetunió indítványozza a német kormánynak, hogy a kelet-európai béke megszilárdítása érdekében írjanak alá közös jegyzőkönyvet a Balti-államok sérthetetlenségéről. A német kormány a javaslatot elutasítja.
	ápr. 21—26.	Barthou francia külügyminiszter a náci Németország elleni keleti regionális paktum létrehozása érdekében Varsóban, Prágában, Belgrádban és Bukarestben tárgyal.
	jún. 14.	A Velence melletti Stràban találkozik először Hitler és Mussolini. Az osztrák kérdésben nem jön létre megegyezés.
	jún. 30.	Hitler az ún. „hosszú kések éjszakáján" leszámol az SA vezetőivel. Röhm kapitányt, Schleicher volt kancellárt és feleségét, Strassert, a náci párt egyik vezetőjét és sok más személyiséget meggyilkolnak.

1934. júl. 25. A Németországból irányított osztrák nácik lázadást robbantanak ki Bécsben. Dollfuss kancellárt hivatali szobájában meggyilkolják. Kikiáltják a náci Rintelen-kormányt, de még aznap Schuschnigg ideiglenes kormánya váltja fel.

júl. 30. Schuschnigg vezetésével megalakul az új osztrák kormány.

aug. 2. Hindenburg meghal, és Hitlert Führerként német államfővé nevezik ki.

szept. 18. A Szovjetunió belép a Népszövetségbe.

szept. 27. Anglia, Franciaország és Olaszország közös nyilatkozatban garantálják Ausztria függetlenségét.

okt. 9. Marseille-ben meggyilkolják Sándor jugoszláv királyt és Barthou francia külügyminisztert.

dec. 29. Japán felmondja a flottaegyezményt.

1935. jan. 7. Rómában francia—olasz megállapodás jön létre.

jan. 13. Népszavazás a Saar-vidéken. A Népszövetség Tanácsa január 17-én határozatot hoz a Saar-vidék március 1-én történő német megszállásáról.

márc. 16. Németország felmondja a versailles-i békeszerződés katonai cikkelyeit és bevezeti az általános védkötelezettséget.

márc. 26. Simon angol külügyminiszter és Eden tárgyalása Hitlerrel.

márc. 28. Eden angol főpecsétőr tárgyalásokat folytat Moszkvában.

ápr. 16. A stresai konferencián Anglia, Franciaország és Olaszország egyezményt kötnek.

máj. 2. A Szovjetunió és Franciaország kölcsönös segélynyújtási egyezményt köt.

máj. 16. A Szovjetunió Csehszlovákiával is megköti a kölcsönös segélynyújtási szerződést.

jún. 18. Angol—német flottaegyezmény jön létre, amelynek értelmében Németország lényegesen megnövelte hadiflottáját.

júl. 25—aug. 25. A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa.

okt. 4. Olaszország hadüzenet nélkül megtámadja Abesszíniát.

okt. 7. A Népszövetség támadó félnek nyilvánítja Olaszországot, és az Egyességokmány 16. cikkelye értelmében gazdasági szankciókat léptet életbe Olaszország ellen.

dec. 9. Az abesszin-kérdésben létrejön a Hoare—Laval-féle megállapodás: Abesszíniát az angol és a francia kormány az olasz hódító igények nagy részének teljesítésére bírják.

1936. febr. 16. A spanyol választásokon nagy győzelmet aratnak a népfrontban tömörült baloldali erők.

márc. 7. A német haderők megszállják a demilitarizált rajnai övezetet.

márc. 19. A locarnói szerződést aláíró hatalmak tiltakoznak a rajnai zóna megszállása ellen.

márc. 23. Mussolini, Gömbös és Schuschnigg Rómában aláírják a háromhatalmi paktum kiegészítő jegyzőkönyveit.

máj. 3. A franciaországi választásokon a baloldali népfront döntő győzelmet arat, s az új kormány elnöke Léon Blum, a Szocialista Párt vezére lesz.

1936. júl. 17. Spanyolországban a jobboldali tábornokok egy csoportja, Franco vezetésével, ellenforradalmi lázadást robbant ki.

szept. 9. Londonban megalakul a spanyol polgárháború ügyeivel foglalkozó „benemavatkozási bizottság", amely a valóságban a fasiszta agresszió leplezését szolgálta.

okt. 10. Darányi Kálmán alakít kormányt.

okt. 25. Ciano olasz külügyminiszter Berlinben tárgyal. A „Berlin—Róma-tengely" megalakulása.

nov. 25. Németország és Japán megkötik az antikomintern paktumot.

1937. márc. 25. Olaszország barátsági szerződést köt Jugoszláviával.

júl. 8. Japán hadüzenet nélkül megtámadja Kínát.

aug. 21. A Szovjetunió és Kína megnemtámadási szerződést köt.

nov. 6. Olaszország csatlakozik az antikomintern paktumhoz, majd kilép a Népszövetségből.

nov. 20. Lord Halifax Berlinben Hitlerrel és Göringgel tárgyal.

1938. febr. 4. Hitlert a német haderő főparancsnokává, Ribbentropot külügyminiszterré nevezik ki. Számos tábornokot és diplomatát leváltanak.

febr. 12. Hitler és Schuschnigg tárgyalása Berchtesgadenben.

márc. 5. Darányi Kálmán miniszterelnök győri beszédében meghirdeti a fegyverkezési programot.

márc. 9. Schuschnigg a Németországhoz csatlakozás kérdésében március 15-re népszavazásra szólítja fel az osztrák népet.

márc. 13. A német csapatok megszállják Ausztriát.

márc. 17. Litvinov, a Szovjetunió külügyi népbiztosa javaslatot intéz a nyugati kormányokhoz a német agresszió által fenyegetett kisállamok védelmére teendő együttes intézkedések érdekében.

ápr. 28. Konrad Henlein az ún. „karlsbadi felhívásban" a Szudétavidék önkormányzatát követeli.

máj. 14. Imrédy Béla alakít kormányt.

máj. 30. Hitler titkos utasítása a Wehrmachthoz a Csehszlovákia elleni támadás előkészítésére.

aug. 3. Lord Runciman Prágában tárgyal Németország követeléseinek teljesítése érdekében.

szept. 15. Chamberlain látogatása Hitlernél Berchtesgadenben.

szept. 19. Daladier francia miniszterelnök és Bonnet külügyminiszter megegyeznek Chamberlainnel, hogy ha Csehszlovákia átadja a Szudéta-vidéket Hitlernek, ez esetben megmaradt területeit garantálnák.

szept. 29. Chamberlain, Daladier, Hitler és Mussolini megkötik a Csehszlovákia részleges feldarabolásáról szóló „müncheni egyezményt".

okt. 1. Német csapatok elfoglalják Csehszlovákia egy részét.

okt. 21. Hitler titkos utasítást intéz a Wehrmachthoz a Csehszlovákia maradék területeinek elfoglalásához szükséges előkészületekre.

okt. 24. Német—lengyel tárgyalások kezdődnek, melynek során a németek bejelentik igényüket Danzigra és a lengyel korridor használatára.

1938. nov. 2. Az első bécsi döntés Szlovákia és Kárpát-Ukrajna egyes területeit Magyarországnak ítéli.

dec. 6. Német—francia megnemtámadási nyilatkozat aláírása.

dec. 10. Gróf Csáky Istvánt nevezik ki külügyminiszternek. Bejelenti, hogy Magyarország csatlakozik az antikomintern paktumhoz.

1939. febr. 2. A Szovjetunió megszakítja Magyarországgal a közvetlen diplomáciai kapcsolatokat.

febr. 16. Gróf Teleki Pál vezetésével új kormány alakul.

febr. 23. Magyarország hivatalosan csatlakozik az antikomintern paktumhoz.

márc. 14. Szlovákia bejelenti elszakadását Csehszlovákiától.

márc. 15. Csehszlovákiát megszállják a német csapatok.

márc. 15. Magyar csapatok megszállják Kárpát-Ukrajnát.

márc. 17. A német kormány kihirdeti a cseh—morva protektorátus létrejöttét.

márc. 22. Németország elfoglalja a Memel-vidéket.

márc. 23. Moszkvában angol—szovjet tárgyalások kezdődnek.

márc. 23. Német—román gazdasági egyezmény során Románia Németország függvényévé vált.

márc. 26. Lengyelország visszautasítja a Danzig átadására vonatkozó német követelést.

márc. 31. Az angol kormány nyilatkozatban garantálja Lengyelország függetlenségét.

ápr. 4. Hitler parancsot intéz a Wehrmachthoz a Lengyelország elleni támadás előkészítésére.

ápr. 6. Anglia és Lengyelország kölcsönös segélynyújtási megállapodást köt.

ápr. 7. Olaszország megszállja Albániát.

ápr. 11. Magyarország kilép a Népszövetségből.

máj. 10. A TASZSZ jelentésében közli, hogy az angol kormány elutasította Anglia, Franciaország és a Szovjetunió szövetségére vonatkozó szovjet indítványt.

júl. 20. Londonban titkos angol—német tárgyalások kezdődnek: megnemtámadási és benemavatkozási egyezményről, a gyarmati kérdésről és nagyarányú angol kölcsönről Németország részére.

aug. 4. Angol—francia katonai bizottság utazik Moszkvába. A bizottságot kormányaik nem hatalmazták fel szerződések vagy gyakorlati jellegű megállapodások aláírására.

aug. 23. A Szovjetunió megnemtámadási egyezményt köt Németországgal.

szept. 1. A német haderő átlépi a lengyel határt, s ezzel megkezdődik a második világháború.

szept. 1. Anglia és Franciaország Lengyelország megtámadása miatt ultimátumot intéz Németországhoz.

szept. 3. Anglia és Franciaország hadat üzennek Németországnak.

szept. 17. A szovjet hadsereg felszabadítja Nyugat-Ukrajna és Belorusszia egyes területeit.

szept. 23. A Szovjetunió újból megnyitja a februárban bezárt budapesti követségét.

1939. szept. 27. A szeptember 9. óta folyó kínéletlen légibombázások után Varsó kapitulál a német hadsereg előtt.

okt. 6. Hitler a leigázott Varsóból békét ajánl Angliának és Franciaországnak.

nov. 30. Megkezdődik a Finnország által provokált szovjet—finn háború.

1940. márc. 12. A szovjet—finn háború a moszkvai békeszerződés aláírásával befejeződik.

ápr. 9. A német hadsereg megszállja Dániát és Norvégiát.

máj. 10. Chamberlain lemond, Anglia miniszterelnökévé Churchillt nevezik ki.

máj. 10. A németek megindítják a nyugati offenzívát.

máj. 16. A holland hadsereg leteszi a fegyvert a németek előtt.

máj. 28. A belga hadsereg kapitulál.

máj. 28—jún. 4. Az angol hadsereg dünkircheni visszavonulása.

jún. 10. Olaszország hadat üzen Angliának és Franciaországnak.

jún. 14. A német hadsereg elfoglalja Párizst.

jún. 16. Franciaország miniszterelnökévé Pétaint nevezik ki.

jún. 17. Franciaország fegyverszünetet kér Németországtól.

jún. 22. Compiègne-ben aláírják a német—francia fegyverszüneti egyezményt.

jún.—júl. A Balti-államok felvételüket kérik a szovjet államok szövetségébe.

aug. 13. Olasz csapatok benyomulnak Brit-Szomáliba.

aug. 30. A második bécsi döntéssel Magyarországnak ítélik Erdély egy részét.

szept. 27. Németország, Olaszország és Japán részvételével létrejön a Háromhatalmi Egyezmény.

okt. 13. Romániában német csapatokat helyeznek el.

okt. 28. Olaszország megtámadja Görögországot.

nov. 20. Magyarország csatlakozik a fasiszta Háromhatalmi Egyezményhez.

dec. 12. Jugoszláv—magyar örök barátsági szerződés megkötése.

dec. 18. Hitler parancsot ad a Wehrmachtnak (a már korábban kidolgozott „Barbarossa-terv" szerint) a Szovjetunió elleni támadás előkészítésére.

1941. jan. 3. Bulgária csatlakozik a Háromhatalmi Egyezményhez. A megegyezés értelmében Bulgáriát német csapatok szállják meg.

febr. 4. Bárdossy Lászlót kinevezik külügyminiszternek.

márc. 25. Jugoszlávia csatlakozik a Háromhatalmi Egyezményhez.

márc. 27. Belgrádban felkelés robban ki, s eltávolítják a németbarát Cvetković-kormányt.

márc. 30. Hitler parancsot ad a német haderőnek a Jugoszlávia elleni támadásra.

ápr. 3. Teleki Pál magyar miniszterelnök öngyilkosságot követ el.

ápr. 4. Bárdossy László alakít kormányt.

ápr. 4. A jugoszláv kormány barátsági és megnemtámadási egyezményt köt a Szovjetunióval.

1941. ápr. 6. A német haderők megtámadják Jugoszláviát és Görögországot.

ápr. 6. Anglia megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal.

ápr. 11. A magyar hadsereg beavatkozik a Jugoszlávia elleni fegyveres agresszióba.

ápr. 17. A jugoszláv hadsereg kapitulál a német csapatok előtt.

ápr. 27. A német hadsereg elfoglalja Athént.

máj. Kréta szigetét német ejtőernyős egységek szállják meg.

jún. 22. Németország hadüzenet nélkül megtámadja a Szovjetuniót.

jún. 22. Olaszország hadiállapotba lép a Szovjetunióval.

jún. 23. Magyarország megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval.

jún. 26. Finnország belép a háborúba.

jún. 27. Bárdossy miniszterelnök bejelenti a parlamentben Magyarország hadbalépését a Szovjetunió ellen.

jún. Németország megnemtámadási szerződést köt Törökországgal.

jún. Szovjetunió és Anglia 20 évre szóló kölcsönös segélynyújtási szerződést kötnek.

aug. 14. Roosevelt és Churchill aláírják az Atlanti Chartát.

okt. 6. A Kommunista Párt vezetésével háborúellenes tüntetés zajlik le a Batthyány-örökmécsesnél.

okt. A német hadsereg eléri Moszkva előterét.

nov. 1. A kommunisták, szociáldemokraták, parasztpárti és egyéb demokratikus irányzatok képviselői tüntetnek a Kerepesitemetőben Kossuth Lajos sírjánál a kormány németbarát politikája ellen.

nov. 25. Berlinben meghosszabbítják az antikomintern paktum időtartamát és újabb államokra terjesztik ki.

dec. 7. Magyarország hadiállapotba kerül Angliával.

dec. 7. Japán hadüzenet nélkül megtámadja Hawaiit, a Fülöp-szigeteket stb. Légibombázást indít Pearl Harbor és más amerikai kikötők ellen.

dec. 8. Anglia és az Egyesült Államok hadat üzennek Japánnak.

dec. 11. Németország hadat üzen az Egyesült Államoknak.

dec. 12. Magyarország hadat üzen az Egyesült Államoknak.

1942. jan. A magyar csendőr- és katonai alakulatok vérfürdőt rendeznek Bácskában a polgári lakosság között.

jan. Afrikában a német hadsereg visszavonulásra kényszeríti az angol csapatokat és elfoglalja Benghazit.

jan. Eden angol külügyminiszter Moszkvában tárgyal.

jan. Churchill angol miniszterelnök egyezményt köt az Egyesült Államokkal.

febr. 9. A képviselőházban benyújtják a kormányzóhelyettesi intézmény bevezetéséről szóló törvényjavaslatot.

febr. 19. Horthy Istvánt kormányzóhelyettessé választják.

febr. A Kommunista Párt kezdeményezésére és vezetésével megalakul a Történelmi Emlékbizottság.

márc. 9. Kállay Miklós alakít kormányt.

márc. 15. A budapesti Petőfi-szobornál németellenes tüntetés zajlik le

1942.	*ápr. 18.*	Franciaországban ismét Laval kerül kormányra.
	máj. 26.	Angliában aláírják a szovjet—angol „Szövetségi szerződést a Hitler-Németország és európai cinkosai elleni háború tartamára".
	máj. 30.	Észak-Afrikában Rommel vezetésével német offenzíva indul.
	jún. 6.	A körülzárt Szevasztopolban a szovjet hadsereg szívós védelmi harcokat folytat.
	jún. 11.	Az Egyesült Államok egyezményt köt a Szovjetunióval „Az agresszió elleni háborúban egymásnak nyújtandó segítség elveiről".
	júl.	A 2. magyar hadsereg átveszi a voronyezsi arcvonalszakaszt.
	aug.	Angol—szovjet szerződés aláírása Moszkvában.
	szept. 5.	Az első légitámadás Budapest ellen.
	szept.	Sztálingrád körzetében nagy csata kezdődik.
	okt.	Egyiptomban angol ellentámadás kezdődik.
	nov. 8.	Angol—amerikai csapatok partra szállnak francia Észak-Afrikában.
	nov. 19.	Sztálingrádnál megindul a szovjet hadsereg ellentámadása.
	nov. 27.	Toulonban az angolok elsüllyesztik a francia flottát, hogy megakadályozzák német kézre kerülését.
1943.	*jan. 12.*	A szovjet hadsereg támadást indít a voronyezsi arcvonalszakaszon a 2. magyar hadsereg ellen.
	jan. 14—26.	Churchill és Roosevelt tárgyalásai Casablancában.
	febr. 2.	A Sztálingrád körzetében bekerített 6. német hadsereg leteszi a fegyvert.
	febr. 5.	Ciano olasz külügyminisztert leváltják.
	febr. 18.	Goebbels meghirdeti a „totális háborút".
	máj. 12.	Churchill—Roosevelt-találkozó Washingtonban.
	júl. 10.	Angol—amerikai csapatok partra szállnak Szicíliában.
	júl. 24.	Ghyczy Jenőt magyar külügyminiszterré nevezik ki.
	júl. 25.	Mussolinit lemondatják és fogságba ejtik, utóda Badoglio marsall.
	aug. 22.	Roosevelt—Churchill—Eden tanácskozása Quebecben.
	aug.	Megalakul a Békepárt.
	szept. 3.	Badoglio olasz miniszterelnök fegyverszünetet kér a Szövetséges Hatalmaktól.
	szept.	A német csapatok megszállják Észak-Olaszországot és kiszabadítják Mussolinit.
	szept. 15.	Mussolini Észak-Olaszországban fasiszta ellenkormányt alakít.
	okt. 13.	A királyi olasz kormány hadat üzen Németországnak.
	okt. 19—30.	A Szovjetunió, Anglia és az Egyesült Államok képviselőinek részvételével értekezletet tartanak Moszkvában.
	dec. 1.	Közzéteszik Sztálin, Roosevelt és Churchill teheráni nyilatkozatát.
1944.	*febr. 12.*	Horthy levélben kéri Hitlertől a magyar csapatok hazarendelését.

1944. márc. 17. Horthy Hitler kérésére a németországi Klessheimbe utazik.
márc. 19. Magyarországot német csapatok szállják meg.
márc. 19. Hitler kinevezi Veesenmayert Magyarország teljhatalmú német megbízottjává.
márc. 22. Sztójay Dömét miniszterelnökké nevezik ki. Kállay Miklós volt miniszterelnök a semleges török követségre menekül.
máj. Megalakul a Magyar Front.
jún. 6. Angol—amerikai csapatok partra szállnak Franciaország normandiai partvidékén.
júl. 20. Németországban sikertelen merényletet hajtanak végre Hitler ellen.
aug. 23. Románia fegyverszünetet kér a Szovjetuniótól és hadat üzen Németországnak.
aug. 24. Horthy Veesenmayer útján német csapatok Magyarországra küldését kéri.
aug. 24. Lakatos Géza vezérezredes alakít kormányt.
aug. 24. Kormányrendelettel felfüggesztik Magyarországon a politikai pártok működését.
aug. 25. A Minisztertanács Dél-Erdély megtámadása mellett dönt.
aug. 25. A francia partizánok és a szövetséges csapatok felszabadítják Párizst.
szept. 3. A magyar csapatok a németek oldalán benyomulnak Dél-Erdélybe.
szept. 4. Finnország kapitulál.
szept. 8. A Minisztertanács a fegyverszünet ellen szavaz.
szept. 8. Bulgária hadat üzen Németországnak.
szept. 10. Horthy a magyar kormány néhány tagjával elhatározza, hogy fegyverszünetet kér.
szept. 11. A Minisztertanács újból elutasítja a fegyverszüneti kérelemre vonatkozó javaslatot.
szept. 26. A szovjet hadsereg bevonul Makó városába.
szept. 28. Faragho Gábor vezetésével magyar kormánydelegáció utazik Moszkvába a fegyverszünet előkészítésére.
szept. A Békepárt feloszlik, újjáalakul a Kommunista Párt.
okt. 11. Moszkvában aláírják a magyar fegyverszünetről szóló egyezményt.
okt. 15. Horthy rádiónyilatkozatban bejelenti a fegyverszünet megkötését.
okt. 16. Horthy visszavonja a fegyverszünetre vonatkozó nyilatkozatát, és Szálasit megbízza a kormányalakítással.
okt. 19. A szovjet hadsereg felszabadítja Debrecent.
okt. 29. A budapesti hadművelet megindulása.
nov. eleje Megalakul a Magyar Front vezérkara: a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága.
dec. 2. Szegeden megalakul a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front.
dec. 9. A nyilasok kivégzik a Magyar Front katonai vezérkarának elfogott tagjait: Kiss János altábornagyot, Nagy Jenő ezredest és Tarcsay Vilmos századost.
dec. 21. Debrecenben összeül az Ideiglenes Nemzetgyűlés.
dec. 22. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakítja az Ideiglenes Nemzeti Kormányt.

1944. dec. 24. A fasiszták Sopronkőhidán kivégzik Bajcsy-Zsilinszky Endrét, Pataki Istvánt, Pesti Barnabást és Kreutz Róbertet.

dec. 26. A szovjet hadsereg bekeríti a Budapest védelmére berendezkedett német haderőket.

dec. 28. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány hadat üzen Németországnak.

1945. jan. 17. A szovjet csapatok felszabadítják Varsót.

jan. 20. A Szövetséges Hatalmak és Magyarország közötti fegyverszüneti egyezmény aláírása Moszkvában.

febr. 7. Sztálin, Roosevelt és Churchill egyezményt írnak alá Jaltában Németország megszállására, ellenőrzésére és a jóvátételre vonatkozóan; megegyeznek az Egyesült Nemzetek Szervezetének létrehozásában.

febr. 13. A Budapesten körülzárt német haderők megsemmisítése befejeződik, Budapest felszabadul.

ápr. 4. A szovjet hadsereg hadijelentésben közli, hogy Magyarország teljes felszabadítása befejeződött.

ápr. 12. Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke meghalt, utóda Truman, korábbi alelnök.

ápr. 20. A szovjet hadsereg alakulatai elérik Berlint.

máj. 8. Németország feltétel nélkül kapitulál.

jún. 5. Németországban a Szövetséges Hatalmak képviselőinek (Eisenhower, Zsukov és Montgomery) részvételével Szövetséges Ellenőrző Tanács alakul.

aug. 2. Potsdamban találkozik Sztálin, Truman és Churchill. Megegyeznek Németország lefegyverzésében, a náci elemek eltávolításában, a háborús főbűnösök felelősségre vonásában, a háború előkészítésében fontos szerepet játszó nehézipari konszernek feloszlatásában, a demokratikus szabadságjogok helyreállításában stb.

aug. 8. A Szovjetunió hadat üzen Japánnak.

aug. 6—9. Hirosimára és Nagaszakira az amerikai légierők atombombát dobnak.

szept. 2. A japán kormány aláírja a feltétel nélküli megadásról szóló okmányt, s ezzel a második világháború véget ér.

MINISZTEREK NÉVSORA

1933—1944

MINISZTERELNÖK:

Gömbös Gyula — 1932. október 1—1936. október 6.
Darányi Kálmán — 1936. október 10—1938. május 13.
Imrédy Béla — 1938. május 14—1939. február 15.
Teleki Pál — 1939. február 16—1941. április 3.
Bárdossy László — 1941. április 4—1942. március 7.
Kállay Miklós — 1942. március 9—1944. március 22.
Sztójay Döme — 1944. március 22—1944. augusztus 27.
Lakatos Géza — 1944. augusztus 27—1944. október 15.

BELÜGYMINISZTER:

Keresztes-Fischer Ferenc — 1931. augusztus 24—1935. március 4.
Kozma Miklós — 1935. március 4—1937. február 3.
Darányi Kálmán — 1937. február 3—1937. április 10.[1]
Széll József — 1937. április 10—1938. május 13.
Keresztes-Fischer Ferenc — 1938. május 14—1944. március 22.
Jaross Andor — 1944. március 22—1944. augusztus 30.
Bonczos Miklós — 1944. augusztus 30—1944. október 15.

PÉNZÜGYMINISZTER:

Imrédy Béla — 1932. október 1—1935. január 6.
Fabinyi Tihamér — 1935. január 6—1938. március 9.
Reményi-Schneller Lajos — 1938. március 9—1944. október 15.

FÖLDMŰVELÉSÜGYI MINISZTER:

Kállay Miklós — 1932. október 1—1935. január 9.
Darányi Kálmán — 1935. január 9—1938. március 9.[2]
Marschall Ferenc — 1938. március 9—1938. május 13.
Sztranyavszky Sándor — 1938. május 14—1938. november 15.
Teleki Mihály — 1938. november 15—1940. december 30.
Bánffy Dániel — 1940. december 30—1944. március 22.
Jurcsek Béla — 1944. március 22—1944. október 15.

---

[1] Ideiglenesen.
[2] 1936. október 12-től 1938. március 9-ig ideiglenesen.

IPARÜGYI MINISZTER:[8]

Bornemisza Géza — 1935. augusztus 1—1938. november 15.
Kunder Antal — 1938. november 15—1939. július 25.[4]
Varga József — 1939. július 25—1943. március 29.
Bornemisza Géza — 1943. március 29—1944. március 22.
Szász Lajos — 1944. március 22—1944. augusztus 30.
Gyulay Tibor — 1944. augusztus 30—1944. október 15.

KERESKEDELEM- ÉS KÖZLEKEDÉSÜGYI MINISZTER

Bornemisza Géza — 1935. augusztus 1—1935. szeptember 2.[5]
Winchkler István — 1935. szeptember 2—1936. október 6.
Bornemisza Géza — 1936. október 12—1938. május 13.[6]
Imrédy Béla — 1938. május 14—1938. szeptember 22.[7]
Kunder Antal — 1938. szeptember 22—1939. október 27.
Varga József — 1939. október 27—1943. március 29.[8]
Zsindely Ferenc — 1943. március 29—1944. március 22.
Kunder Antal — 1944. március 22—1944. augusztus 30.
Markos Olivér — 1944. augusztus 30—1944. október 15.

VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER:

Hóman Bálint — 1932. október 1—1938. május 13.
Teleki Pál — 1938. május 14—1939. február 15.
Hóman Bálint — 1939. február 16—1942. július 3.
Szinyei Merse Jenő — 1942. július 3—1944. március 22.
Antal István — 1944. március 22—1944. augusztus 27.[9]
Rakovszky Iván — 1944. augusztus 30—1944. október 15.

IGAZSÁGÜGYMINISZTER:

Lázár Andor — 1932. október 1—1938. március 9.
Mikecz Ödön — 1938. március 9—1938. november 15.
Tasnádi Nagy András — 1938. november 15—1939. november 9.
Radocsay László — 1939. november 9—1944. március 22.
Antal István — 1944. március 22—1944. augusztus 27.
Vladár Gábor — 1944. augusztus 27—1944. október 15.

HONVÉDELMI MINISZTER:

Gömbös Gyula — 1932. október 1—1936. szeptember 2.[10]
Somkúthy József — 1936. szeptember 2.—1936. október 6.
Röder Vilmos — 1936. október 12—1938. május 13.
Rátz Jenő — 1938. május 14 —1938. november 15.
Bartha Károly — 1938. november 15—1942. szeptember 24.
Nagy Vilmos — 1942. szeptember 24—1943. június 12.
Csatay Lajos — 1943. június 12—1944. október 15.

[8] A Kereskedelemügyi Minisztérium 1935. augusztus 1-én Iparügyi Minisztérium, valamint Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium néven kettévált.
[4] Ideiglenesen.
[5] Ideiglenesen.
[6] Ideiglenesen.
[7] Ideiglenesen.
[8] Ideiglenesen.
[9] Ideiglenesen.
[10] Ideiglenesen.

A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE:

Somkúthy József altábornagy — 1933—1937.
Rátz Jenő altábornagy — 1937—1938 május.
Keresztes-Fischer Lajos altábornagy — 1938 május—1938 október.
Werth Henrik gyalogsági tábornok — 1938—1942.
Szombathelyi Ferenc vezérezredes — 1942—1944 március.
Vörös János vezérezredes — 1944 március—1944. október 15.

KERESKEDELEMÜGYI MINISZTER:

Fabinyi Tihamér — 1932. október 1—1935. március 4.
Bornemisza Géza — 1935. március 4.—1935. augusztus 1.

TÁRCANÉLKÜLI MINISZTEREK:

Jaross Andor (felvidéki ügyek minisztere) — 1938. november 15—1940. április 1.
Laky Dezső (közellátási miniszter) — 1940. december 17—1941. szeptember 16.
Győrffy-Bengyel Sándor (közellátásügyi miniszter) — 1941. szeptember 16—1942. június 13.
Reményi-Schneller Lajos (közellátásügyi miniszter) — 1942. június 20—1942. június 30.[11]
Lossonczy István (közellátásügyi miniszter) — 1942. június 30—1942. október 19.
Szász Lajos (közellátásügyi miniszter) — 1942. október 19—1944. március 22.
Jurcsek Béla (közellátásügyi miniszter) — 1944. március 22—1944. október 15.[12]
Lukács Béla (hadigondozási ügyek minisztere) — 1942. április 17—1944. március 22.
Antal István (nemzetvédelmi propaganda-miniszter) — 1942. április 17—1944. március 22.
Rátz Jenő (miniszterelnökhelyettes) — 1944. március 22—1944. augusztus 27.
Teleki Béla — 1944. szeptember 8—1944. október 15.

[11] Ideiglenesen.
[12] Ideiglenesen.

A KÜLÜGYMINISZTÉRIUM VEZETŐ TISZTVISELŐINEK, A MAGYAR DIPLOMÁCIAI TESTÜLET VEZETŐINEK ÉS A BUDAPESTRE AKKREDITÁLT KÜLFÖLDI KÖVETEK NÉVSORA

1933—1944

I. KÜLÜGYMINISZTÉRIUM

KÜLÜGYMINISZTER:

Kánya Kálmán — 1933. február 4—1938. november 28.
Imrédy Béla — 1938. november 28—1938. december 10.[1]
Csáky István — 1938. december 10—1941. január 26.
Teleki Pál — 1941. január 26—1941. február 4.[2]
Bárdossy László — 1941. február 4—1942. március 7.[3]
Kállay Miklós — 1942. március 9—1943. július 24.
Ghyczy Jenő — 1943. július 24—1944. március 22.
Sztójay Döme — 1944. március 22—1944. augusztus 30.
Hennyey Gusztáv — 1944. augusztus 30—1944. október 15.

A KÜLÜGYMINISZTER ÁLLANDÓ HELYETTESE:

Khuen-Héderváry Sándor — 1933.
Hory András — 1934—1936.
Apor Gábor — 1936—1938.
Vörnle János — 1938—1942.
Ghyczy Jenő — 1942—1943.
Szentmiklóssy Andor — 1943—1944.
Jungerth-Arnóthy Mihály — 1944.

POLITIKAI OSZTÁLY VEZETŐJE:

Apor Gábor — 1933.
Bakach-Bessenyey György — 1934—1938.
Ghyczy Jenő — 1939—1941.
Szentmiklóssy Andor — 1942—1943.
Szegedy-Maszák Aladár — 1943—1944.
Csopey Dénes — 1944.

---

[1] Ideiglenesen.
[2] Ideiglenesen.
[3] 1941. április 3-tól 1942. március 7-ig ideiglenesen.

KÜLÜGYMINISZTER KABINETIRODÁJÁNAK VEZETŐJE:

Máriássy Zoltán — 1933—1935.
Csáky István — 1936—1938.
Bartheldy Tibor — 1939—1942.
Fáy-Halász Gedeon — 1943.[4]
Draskovich Ödön — 1944.[5]

GAZDASÁGPOLITIKAI OSZTÁLY VEZETŐJE:

Nickl Alfréd — 1933—1944.

SAJTÓOSZTÁLY VEZETŐJE:

Marosy (Mengele) Ferenc — 1933—1937.
Szent-István Béla — 1938.
Ullein-Reviczky Antal — 1939—1943.[6]
Bede István — 1943—1944.
Zilahi-Sebess Jenő — 1944.

KULTÚROSZTÁLY VEZETŐJE:

Villani Lajos — 1933—1938.
Szent-Iványi Domokos — 1941—1942.
Zilahi-Sebess Jenő — 1943.
Radisics Elemér — 1944.

PROTOKOLLOSZTÁLY VEZETŐJE:

Jambrekovich László — 1933—1938.
Végh Miklós — 1939—1940.
Teleki Gyula — 1941—1944.

II. KÖVETSÉGEK[7]

ALBÁNIA:

Lásd: Olaszország.

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK:

Követ:

Pelényi János — 1934—1940.
Ghika György — 1940—1941.

Első beosztott tisztviselő:

Végh Miklós ideiglenes ügyvivő — 1933.
Balásy Antal — 1934—1938.
Rothkugel István — 1939—1941.

---

[4] Miniszteri segédtitkár.
[5] Miniszteri segédtitkár.
[6] 1939—1940-ben a Kultúrosztály vezetője is.
[7] Csak a követ, a követségi titkár, mint első beosztott tisztviselő és a katonai attasé nevét közöljük. Azoknál a követségeknél, ahol a követ helye betöltetlen volt, az első beosztott tisztviselő neve mellett feltüntettük ideiglenes ügyvivői beosztását is.

Katonai attasé:[8]

Stomm Marcell vkszt. alez. — 1933.
Álgya-Pap Zoltán vkszt. őrgy. — 1934—1937.
Utassy Loránd vkszt. őrgy. — 1938—1941.

ARGENTÍNA:

Követ:

Haydin Albert — 1934—1938.
Bobrik Arno — 1939—1942.

Első beosztott tisztviselő:

Wodianer Andor ideiglenes ügyvivő — 1933.
Semsey Andor — 1941—1943.[9]

AUSZTRIA:

Követ:

Nelky Jenő — 1933.
Apor Gábor — 1934—1935.
Rudnay Lajos — 1936—1937.

Első beosztott tisztviselő:

Hoffmann Sándor — 1933—1936.
Bobrik Arno — 1937—1938.[10]

Katonai attasé:

Hohenburger Antal vkszt. alez. — 1933—1935.
Veress Lajos vkszt. ezr. — 1936—1938.

BELGIUM:

Követ:

A követ helye betöltetlen.

Első beosztott tisztviselő:

Woraczyczky Olivér ideiglenes ügyvivő — 1933—1937.
Ambró Ferenc ideiglenes ügyvivő — 1938—1940.

BRAZÍLIA:[11]

Követ:

ifj. Horthy Miklós — 1939—1942.

Első beosztott tisztviselő:

Szentmiklóssy Andor — 1938.
Petravich Gyula — 1939—1940.
Hertelendy László — 1941—1942.

---

[8] A washingtoni követség katonai attaséja egyben a londoni követség attaséja is, londoni székhellyel.
[9] 1943-ban a követ helye betöltetlen, ideiglenes ügyvivő nem volt.
[10] 1938 elején a követ helye betöltetlen, ideiglenes ügyvivő Bobrik Arno.
[11] 1938-ig lásd Argentína.

BRIT BIRODALOM:

Követ:

Széchenyi László — 1933—1935.
Masirevich Szilárd — 1937—1938.
Barcza György — 1939—1941.[12]

Első beosztott tisztviselő:

Bárdossy László — 1933.
Pallavicini Alfonz — 1934—1935.
Királdy-Lukács György — 1936—1937.
Marosy Ferenc — 1938.
Balásy Antal — 1939—1940.

Katonai attasé:

Stomm Marcell vkszt. alez. — 1933.
Álgya-Pap Zoltán vkszt. őrgy. — 1934—1937.
Utassy Loránd vkszt. őrgy. — 1938—1940.

BULGÁRIA:

Követ:

Rudnay Lajos — 1933—1935.
Matuska Péter — 1936—1937.
Woraczicky Olivér — 1938.
Jungerth-Arnóthy Mihály — 1939—1944.

Első beosztott tisztviselő:

Regnier Viktor — 1933—1934.
Rothkugel István — 1935—1936.
Hoffmann Sándor — 1937—1938.
Királdy-Lukács György — 1939—1940.
Paikert Alajos — 1941.
Bethlen Gábor — 1942.
Homonnay László — 1943.
Mészáros György — 1943—1944.
Perlaky-Kassa Endre — 1944.

Katonai attasé:

Álgya-Papp Zoltán vkszt. őrgy. — 1933—1934.
Bakay Szilárd vkszt. ezr. — 1935—1938.
Aday János vkszt. alez. — 1938—1940.
Hatz Ottó vkszt. szds. — 1941—1944.

CHILE:

Lásd: Argentína.

CSEHSZLOVÁKIA:

Követ:

Masirevich Szilárd — 1933—1934.
Wettstein János — 1935—1938.

[12] 1941. április 6-án Anglia a diplomáciai kapcsolatokat megszakította Magyarországgal.

Első beosztott tisztviselő:

Ghyczy Jenő — 1933—1935.
Vörnle János — 1936—1938.

Katonai attasé:

Lakatos Géza vkszt. alez. — 1933—1934.
Ujszászy István vkszt. szds. — 1935—1937.
Solymossy László vkszt. alez. — 1938.

DÁNIA:

1938-ig lásd Hollandia.
1938-tól lásd Svédország.

EGYIPTOM:

Követ:

Rudnay Lajos — 1938.[13]

Első beosztott tisztviselő:

Förstner Pál ideiglenes ügyvivő — 1933—1937.[14]
Semsey Andor ideiglenes ügyvivő — 1939—1940.[15]
Bara László irodafőtiszt, ideiglenes hivatalvezető — 1940—1941.[16]

ÉSZTORSZÁG:

Lásd: Finnország.

FINNORSZÁG:

Követ:

Kiss Sándor — 1934—1937.[17]
Török Béla — 1938—1939.
Villani Lajos — 1939—1940.
Kuhl Lajos — 1940.
Szabó György — 1941—1944.
Marosy Ferenc — 1944.

Első beosztott tisztviselő:

Jungerth-Arnóthy Mihály ideiglenes ügyvivő — 1933.
Cindric Egon — 1934—1935.
Kail József — 1936.
Valter Emil — 1938.
Gombó István — 1939—1943.
Falta Ernő — 1943—1944.

[13] Egyben görögországi követ is. 1938-ig, valamint 1939-től a követ helye betöltetlen.
[14] Székhelye: Budapest.
[15] Székhelye: Kairó.
[16] 1941-től a magyar érdekvédelmet a svéd követség látta el.
[17] 1933-ban a követ helye betöltetlen. Ideiglenes ügyvivő: Jungerth-Arnóthy Mihály.

Katonai attasé:

Lengyel Béla vkszt. őrgy. — 1935—1938.
Deseő László vkszt. alez. — 1939—1940.
Homlok Sándor vkszt. ezr. — 1941.
Rakolczay László vkszt. őrgy. — 1942.
Kóbor Frigyes vkszt. szds. — 1943—1944.

FRANCIAORSZÁG:

Követ:

Villani Frigyes — 1933.
Khuen-Héderváry Sándor — 1934—1940.
Bakach-Bessenyey György — 1941—1943.[18]
Bobrik Arno — 1944.

Első beosztott tisztviselő:

Ambró Ferenc — 1933.
Binder-Krofta Károly — 1934—1940.
Hertelendy Andor — 1941—1943.
Valter Emil — 1944.

Katonai attasé:

Homlok Sándor vkszt. őrgy. — 1933.
Rakovszky György vkszt. őrgy. — 1934—1938.
Karátsony László vkszt. őrgy. — 1939—1942.[19]
Sipos Béla vkszt. szds. — 1943—1944.

GÖRÖGORSZÁG:

Követ:

Moldoványi Sándor — 1933.
Török Béla — 1934—1937.
Velics László — 1939—1943.

Első beosztott tisztviselő:

Kail József — 1933.
Bogdán Iván — 1934—1943.

HOLLANDIA:[20]

Követ:

Török Béla — 1933.
Magyary Antal — 1934—1938.
Szent-István Béla — 1939—1940.

HORVÁTORSZÁG:

Követ:

Marosy Ferenc — 1941—1943.
Van der Venne Arnold — 1944.

---

[18] 1941-től a vichyi kormány mellett.
[19] Egyben a spanyolországi katonai attasé is.
[20] 1937-ig egyben a svédországi és norvégiai követség is.

Első beosztott tisztviselő:

Bartók László — 1941—1943.
Veszprémy Bangha Béla — 1944.

Katonai attasé:

Keresztes-Karleusa Lajos vkszt. őrgy. 1941—1942.
Kollényi György vkszt. őrgy. — 1943—1944.

IRAK:

1939—1941-ig lásd Törökország.

IRÁN:

1941-ig lásd Törökország.

JAPÁN:

Követ:

Ghika György — 1939—1940.
Végh Miklós — 1941—1944.

Első beosztott tisztviselő:

Szentmiklóssy Andor — 1939—1940.

JUGOSZLÁVIA:

Követ:

Alth Valdemár — 1933—1938.
Bakach-Bessenyey György — 1939—1941.

Első beosztott tisztviselő:

Vörnle János — 1933—1935.
Ghyczy Jenő — 1936.
Bolla Lajos — 1937—1941.

Katonai attasé:

Bakay Szilárd vkszt. alez. — 1933.[21]
Vasváry József vkszt. őrgy. — 1936—1940.

KUBA:

Lásd Amerikai Egyesült Államok.

LENGYELORSZÁG:

Követ:

Matuska Péter — 1933—1935.
Hory András — 1936—1939.

Első beosztott tisztviselő:

Miske-Gerstenberger Jenő — 1933—1935.
Rényei Viktor — 1936—1937.
Kristóffy József — 1938—1939.

[21] A belgrádi katonai attasé egyben a görögországi katonai attasé is.

Katonai attasé:

Ujszászy István vkszt. szds. — 1933.
Lengyel Béla vkszt. őrgy. — 1934—1939.
Sárkány Jenő vkszt. őrgy. — 1939.

LETTORSZÁG:

Lásd Finnország.

LITVÁNIA:

Lásd Finnország.

LUXEMBURG:

Lásd Belgium.

NÉMETORSZÁG:

Követ:

Masirevich Szilárd — 1934—1935.
Sztójay Döme — 1936—1944.
Hoffmann Sándor — 1944.

Első beosztott tisztviselő:

Wettstein János ideiglenes ügyvivő — 1933.
Nemeshegyi Oszkár — 1934—1938.
Kuhl Lajos — 1939—1940.
Hoffmann Sándor — 1940—1944.
Lorx Tibor — 1944.

Katonai attasé:

Dálnoki Miklós Béla vkszt. alez. — 1933—1937.
Hardy Kálmán vkszt. alez. — 1938—1940.[22]
Homlok Sándor vkszt. ezr. — 1941—1944.[23]

NEMZETEK SZÖVETSÉGE:[24]

Követ:

Tahy László — 1934—1935.
Velics László — 1936—1939.

Első beosztott tisztviselő:

Baranyai Zoltán — 1933—1935.
Bartók László — 1936—1939.

OLASZORSZÁG:

Követ:

Hory András — 1933.
Villani Frigyes — 1934—1940.

---

[22] 1938—1940-ben egyben a svédországi katonai attasé is.
[23] 1942-től vezérőrnagy. 1941—1942-ben egyben a svédországi katonai attasé, valamint 1942-től a svájci katonai attasé is.
[24] 1939-ig egyben a svájci követség is.

Máriássy Zoltán — 1941—1943.
Szabó László vőrgy. — 1944.[25]

Első beosztott tisztviselő:

Királdy-Lukács György — 1933.
Végh Miklós — 1934—1937.
Nagy László — 1938—1940.
Pogránvi-Nagy Félix — 1941.
Papp Gábor — 1942—1944.

Katonai attasé:

Szabó László vkszt. őrgy. — 1933—1943.[26]
Rakolczai László vkszt. alez. — 1944.

PORTUGÁLIA:[27]

Követ:

Wodianer Andor — 1939—1943.
Hollán Sándor — 1944.

ROMÁNIA:

Követ:

Magyary Antal — 1933.
Bárdossy László — 1934—1940.
Nagy László — 1941—1943.
Hertelendy Andor — 1944.

Első beosztott tisztviselő:

Nagy László — 1934—1937.
Rényey Viktor — 1938—1940.
Vladár Ervin — 1941—1942.
Traub István — 1943—1944.

Katonai attasé:

Nagy Géza vkszt. alez. — 1933—1935.
Baitz Oszkár vkszt. alez. — 1936—1940.
Szántay Jenő vkszt. őrgy. — 1941.
Bartha Endre vkszt. őrgy. — 1942—1944.

SPANYOLORSZÁG:

Követ:

Andorka Rezső — 1939—1940.[28]
Ambró Ferenc — 1941—1943.

Első beosztott tisztviselő:

Csáky István ideiglenes ügyvivő — 1933—1935.
Wodianer Andor ideiglenes ügyvivő — 1936—1938.

---

[25] Miután Olaszország kiugrott a háborúból, az Észak-Olaszországban, Mussolini vezetésével alakult német bábkormány mellett.
[26] 1943-tól vezérőrnagy.
[27] 1933-tól 1938-ig lásd Spanyolország.
[28] 1939-ig a követ helye betoltetlen.

SVÁJC :[29]

Követ:

Wettstein János — 1939—1943.
Bothmer Károly — 1944.

Katonai attasé:

Sárkány Jenő vkszt. alez. — 1940.

SVÉDORSZÁG :[29]

Követ:

Matuska Péter — 1938—1943.
Ullein-Reviczky Antal — 1943—1944.

SZLOVÁKIA :

Követ:

Kuhl Lajos — 1941—1944.

Első beosztott tisztviselő:

Szabó György ideiglenes ügyvivő — 1939—1940.
Walter Emil — 1941—1942.
Blaskovich Miklós — 1943—1944.

Katonai attasé:

Lipcsey-Magyar Sándor vkszt. szds. — 1943—1944.

SZOVJETUNIÓ :[31]

Követ:

Jungerth-Arnóthy Mihály — 1936—1939.[32]
Kristóffy József — 1939—1941.

Első beosztott tisztviselő:

Mihálkovics János — 1938—1939 március, 1939 szeptember—1940.

Katonai attasé:

Deseő László vkszt. alez. — 1937—1939.

TÖRÖKORSZÁG :

Követ:

Tahy László — 1933.
Jungerth-Arnóthy Mihály — 1934—1935.
Máriássy Zoltán — 1936—1940.
Vörnle János — 1942—1944.[33]

---

[29] 1939-ig a Nemzetek Szövetségének követsége.
[30] 1938-ig a hollandiai követséghez tartozott.
[31] 1934-től 1935-ig lásd Törökország.
[32] A Szovjetunió, miután Magyarország csatlakozott az antikomintern paktumhoz, a közvetlen diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal megszakította, 1939. szeptember 24-én azonban újból megnyitotta a követséget.
[33] 1942-ben a követ helye betöltetlen.

Első beosztott tisztviselő:

Nagy László — 1933.
Rényey Viktor — 1934—1935.
Kuhl Lajos — 1936—1937.
Cindric Egon — 1938.
Traub István — 1939—1942.[34]
Thyerry Heribert — 1943—1944.

Katonai attasé:

Német Imre vkszt. alez. — 1933—1936.
Baitz Oszkár vkszt. alez. — 1938.
Aday János vkszt. alez. — 1939—1940.
Hatz Ottó vkszt. alez. — 1941.
Bartalis Kálmán vkszt. őrgy. — 1942—1944.

URUGUAY:

Lásd Argentína.

VATIKÁN:

Követ:

Barcza György — 1933—1938.
Apor Gábor — 1939—1944.

Első beosztott tisztviselő:

Thyerry Heribert — 1934—1939.
Parcher Félix — 1939—1943.
Luttor Ferenc — 1944.

III. BUDAPESTRE AKKREDITÁLT KÖVETEK:

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK:

Montgomery, Flurnoy John — 1933. augusztus 1—1941. május 20.
Pell, Herbert Claiborne — 1941. május 20—1941 december.

ARGENTÍNA:

Labougle, Eduardo — 1932. augusztus 20—1938.
Chiappe, Felipe ideiglenes ügyvivő — 1938—1939.
Llolbet, José Manuel — 1939. március 7—1942.
Vigues, Alberto I. ideiglenes ügyvivő — 1942—1943.[35]

AUSZTRIA:

Hennet, Leopold — 1932. szeptember 10—1937.
Baar-Baarenfels, Eduard — 1937. január 4—1938. március 13.

BELGIUM:

Schoutheete de Tervarent, Chevalier Guy de ideiglenes ügyvivő — 1935.
Lalaing — 1935. április 2—1941.

[34] 1941-ben ideiglenes ügyvivő.
[35] 1944-ben a képviseletet a budapesti svéd követség látta el.

BRAZÍLIA :[36]

Gracia, Sonza-Leao S. de — 1935. október 15—1939. május 2.
Fialho, Octavio — 1939. május 2—1942.[37]

BRIT BIRODALOM :

Ramsay, the Hon. Sir P. W. — 1933. december 9—1935. október 28.
Knox, Sir Geoffrey George — 1935. október 28—1936. május 16.
O'Malley, Owen St. Clair — 1936. május 16—1941. december 7.

BULGÁRIA :

Popov, Ivan ideiglenes ügyvivő — 1933. október 9—1935. április 28.
Sztoilov, Sztoil — 1935. április 28—1940. május 11.
Tosev Dimitru — 1940. május 11—1944. február 26.
Naumov, Dimitru — 1944. február 26—1944.

CHILE :

Ahumada, Don Ricardo ideiglenes ügyvivő — 1935—1936.
Oldini, Fernando Garcia — 1936—1941.
Serrano, Enrique ideiglenes ügyvivő — 1941—1943.

CSEHSZLOVÁKIA :

Kobr, Miloš — 1933. április 20—1939. március 15.

DÁNIA ÉS IZLAND :[38]

Kruse, J. C. W. — 1933. február 23—1940. február 28.
Wadsted, Otto — 1940. február 28—1941. október 20.
Bolt-Jörgensen, L. B. — 1941. október 20—1944.[39]

EGYIPTOM :

Kadry El, Ahmed — 1936. február 3—1940.
Hout, Mohamed Szoliman el ügyvivő — 1940.
Szafvat, Abdel Kerim ügyvivő — 1940. április 13—1942.

ÉSZTORSZÁG :

Mölder, Jaan ideiglenes ügyvivő — 1935.[40]
Joffert, Richard ideiglenes ügyvivő — 1936—1937. május 24.[41]
Leppik, Johan — 1937. május 24—1940.

FINNORSZÁG :

Talas, Onni — 1931. március 13—1940. július 8.
Wuorimaa, Aarne — 1940. július 8—1944.

---

[36] 1938-ig egyben a bécsi brazil követség is. Székhelye : Bécs.
[37] A követség székhelye : Budapest. 1943-ban a képviseletet a svájci követség látta el.
[38] A képviseletet a római dán követség látta el.
[39] A követség székhelye : Budapest.
[40] A képviseletet a berlini észt követség látta el.
[41] A követség székhelye : Budapest.

FRANCIAORSZÁG:

Maugras, Gaston — 1934. december 10—1939. január 28.
Guerlet, Pierre — 1939. január 28—1940.
Dampierre, Comte Robert de — 1940. szeptember 11—1942.[42]
Charmasse, Christian de — 1943.
Brévié, Jules — 1943. június 10—1944.

GÖRÖGORSZÁG:

Sicilianos, Demètre — 1933. január 2—1936. szeptember 28.
Pipinelis, Panayotis — 1936. szeptember 28—1940. február 12.
Skeferis, Pericles — 1940. február 12—1942.

HOLLANDIA:

Hoorn, L. G. van — 1933. február 17—1937. június 21.
Nepveu, R. C. T. Roosmale — 1937. június 21—1940.

HORVÁTORSZÁG:

Gaj, de Ivo — 1942. március 10—1944.
Rukarina, Alfred ideiglenes ügyvivő — 1944.

JAPÁN:

Matcumago, Vaszkicsi — 1933. március 25—1936. július 20.[43]
Tani, Maszajuki — 1936. július 20—1938.
Szuva, Cutomu ideiglenes ügyvivő — 1938.
Inoué, Kojivo — 1939. október 4—1941. február 6.[44]
Okubo, Tishitaka — 1941. február 6—1944.
Teraoka, Kohei — 1944.

JUGOSZLÁVIA:

Vukčević, Aleksandar — 1934. február 22—1938. október 20.
Rasić, Svetozar — 1938. október 10—1941. április 10.

LENGYELORSZÁG:

Lepkowski, Stanisław — 1931. június 21—1936. június 4.
Orloswki, Leon —1936. június 21—1940.

LETTORSZÁG:

Aboltins, Nicolas ideiglenes ügyvivő — 1935.[45]
Valters, Mikelis — 1936—1938. szeptember 24.
Ekis, Ludvigs — 1938. szeptember 24—1940.

LITVÁNIA:

Saulys, Jurgis — 1932. május 20—1940.[46]

---

[42] A vichyi kormány képviselete.
[43] A követség székhelye: Bécs.
[44] 1939-től a követség székhelye: Budapest.
[45] A követség székhelye: Varsó.
[46] A követség székhelye: Berlin.

MANDZSUKUO:

Lu I-ven — 1940. október 4—1944.[47]

MEXIKÓ:

Tellez, Manuel C. — 1934. november 7—1936.[48]
Vasconcelos, Eduardo — 1936.
Villatoro, Gustavo ideiglenes ügyvivő — 1937—1940.
Maples Arce, Manuel ideiglenes ügyvivő — 1940.

NÉMETORSZÁG:

Mackensen, Hans Georg von — 1933. december 7—1937. május 11.
Erdmannsdorff, Otto von — 1937. május 11—1941. július 31.
Jagow, Dietrich von — 1941. július 31—1944. március 18.
Veesenmayer, Edmond — 1944. március 18—1944.

NORVÉGIA:

Scheel, Arne — 1923. február 26—1940.[49]

OLASZORSZÁG:

Colonna, Don Ascanio dei principi — 1932. október 6—1936. december 21.
Vinci Gigliucci, Luigi Orazio — 1936. december 21—1940. március 16.
Talmao, Giuseppe — 1940. március 16—1942. január 8.
Anfuso, Filippo — 1942. január 8—1943.
Casertano, Raffaelo — 1943. december 9—1944.[50]

PARAGUAY:

Wiengreen, Gustavo A. — 1935. július 15—1942.[51]

PORTUGÁLIA:

Sampaio Carrido, Carlos de Almeida — 1939—1944.[52]

ROMÁNIA:

Grigorcea, Basile — 1928. november 7—1936. december 21.
Bossy, Raoul — 1936. december 21—1939. november 3.
Cruţescu, Georges — 1939. november 3—1941. június 28.
Filotti, Eugene — 1941. június 28—1944.

SPANYOLORSZÁG:

Arcos y Cuadra, Carlos ideiglenes ügyvivő — 1933—1937.
Muguiro y Muguiro, Miguel Angel de — 1938. május 19—1944.

SVÁJC:

Jaeger, Maximilien J. H. — 1925. május 12—1944.

---

[47] A követség székhelye: Berlin.
[48] A követség székhelye: Róma.
[49] A követség székhelye: Berlin.
[50] Az észak-olaszországi német bábkormány képviselete.
[51] 1938-ig a követség székhelye: Bécs.
[52] 1939-ig a követ és az ügyvivő helye betöltetlen volt.

SVÉDORSZÁG:

Torsten Undén — 1928. október 11—1942.[53]
Danielsson, Carl Joan — 1942. november 4—1944.

SZLOVÁKIA:

Spisiak, Jan — 1939. május 23—1944.

SZOVJETUNIÓ:

Bekzadian, Alexander — 1934. december 24—1939 február.

TÖRÖKORSZÁG:

Behiç, Erkin — 1928. december 10—1939. augusztus 30.
Ünaydin, Rusen Esref — 1939. augusztus 30—1943. október 21.
Kececi, Sevket Fuat — 1943. október 21—1944.

VATIKÁN:

Rotta, Angelo — 1930. május 13—1944.

[53] 1938-ig a követség székhelye: Bécs.

NÉVMUTATÓ[1]

Albrecht, Habsburg — királyi herceg, a magyar felsőház tagja. — 404, 410

Altenburg, Günther — német követségi tanácsos, a Külügyi Hivatal IV. b. osztályának (Ausztria—Csehszlovákia), majd az információs osztály vezetője; 1941-től 1943-ig athéni követ; 1943—1944-ben a Külügyi Hivatalban a Balkán-ügyek vezetője. — 168

Andorka Rezső — ezredes, 1936-tól 1939-ig a Honvédelmi Minisztérium attasé csoportjának, majd kémelhárítási osztályának vezetője; 1939-től 1940-ig madridi magyar követ. — 117, 195

Anfuso, Filippo — az olasz Külügyminisztérium kabinetfőnöke. — 196

Antonescu, Ion — 1933-ban román vezérkari főnök; 1937-ben hadügyminiszter; 1940. szeptember 4-től II. Károly király mellett Románia tényleges államfője; 1941 júniusától marsall, 1946. június 1-én a román népbíróság halálra ítélte. — 302, 325, 342, 347, 355, 369, 374, 375, 435, 454 459

Apponyi Albert, gróf — kormánytámogató legitimista politikus, a felsőház tagja. — 111

Aschmann, Gottfried — 1933-tól 1939-ig a német Külügyi Hivatal sajtóosztályának vezetője, a háború alatt Franciaországban és Belgiumban katonai hivatalnok. — 173

Attlee, Clement — az angol Munkáspárt egyik vezetője; 1942-től 1943-ig a dominiumok minisztere. — 408

Babós József — hadbíró ezredes. — 423

Badoglio, Pietro — olasz marsall; 1936-ban Etiópia alkirálya; 1943. július 27-től 1944. június 6-ig a királyi olasz kormány miniszterelnöke. — 397

Bajcsy-Zsilinszky Endre — a második világháború idején a Kisgazdapárt egyik vezetője, országgyűlési képviselő, 1944. március 19-én fegyveresen szembeszállt a lakására behatoló SS katonákkal. Börtönéből 1944. október 14-én kiszabadult, október 15-e után a Magyar Front katonai vezérkarának elnöke. A nyilasok újból letartóztatták, 1944 karácsonyán a haditörvényszék halálra ítélte, és Sopronkőhidán kivégezték. — 17, 392

Bakay Szilárd — altábornagy, a szombathelyi III. hadtest, majd a

[1] A névmutatóban közölt adatok általában csak arra az időszakra vonatkoznak, amelyre a közölt okmányokban hivatkozás történik.

budapesti hadtest parancsnoka, 1944 októberében a Gestapo letartóztatta. — 484

Baky László — nyugalmazott csendőrőrnagy, a Sztójay-kormány belügyi államtitkára, háborús és népellenes bűneiért a Népbíróság 1946-ban halálra ítélte és kivégezték. — 451

Balog Andor — miniszterelnökségi államtitkár. — 144

Barcza György — magyar diplomata, 1933-tól 1938-ig vatikáni, majd 1939-től 1941. április 6-ig londoni magyar nagykövet. — 100, 245, 247, 258, 260, 317

Bárczy István, bárczyházi — 1944-ig miniszterelnökségi államtitkár. — 258, 281, 290, 371, 443, 483

Bárdossy László — 1934-től 1941-ig bukaresti követ, 1941. február 4-től 1942. március 7-ig külügyminiszter, 1941. április 4-től 1942. március 7-ig miniszterelnök, népellenes és háborús bűnösként 1946. január 10-én kivégezték. — 177, 214—216, 289, 319, 325, 326, 333, 340, 341, 349, 350, 357, 366, 367, 369, 370—372, 377, 379, 382, 383, 386, 387, 392—394

Bartha Károly — 1938. november 15-től 1942. szeptember 24-ig honvédelmi miniszter. — 318, 334, 338, 346, 348, 350

Bartheldy Tibor — 1939-től 1942-ig a külügyminiszter kabinetjének vezetője. — 209, 279, 289

Bastianini, Giuseppe — olasz diplomata, 1936-tól 1943-ig külügyi államtitkár. — 60, 251

Báthory Géza — csendőralezredes, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 427

Beck, Józef — 1932-től 1939-ig lengyel külügyminiszter. — 80, 81, 104, 118, 122, 126, 127, 129, 163, 170, 172, 178, 181, 217

Beneš, Eduard — csehszlovák politikus, 1918-tól 1935-ig külügyminiszter, 1935-től 1938. október 5-ig köztársasági elnök. — 104, 109, 110—113, 132, 411

Bennett, J. C. S. — angol diplomata. — 421

Berger-Waldenegg, Egon — 1934-től 1936-ig osztrák külügyminiszter, 1938-ig római osztrák követ. — 60

Bethke, Martin — budapesti német hírlaptudósító. — 410

Bethlen Gábor, dr. gróf — római magyar követségi titkár. — 63

Bethlen István, gróf — 1921-től 1931-ig miniszterelnök, 1936-tól titkos tanácsos, a felsőház tagja. — 34, 111, 203, 204, 393, 447

Biastrocchi — olasz hadügyi államtitkár. — 53

Blomberg, Werner von — 1933. január 30-tól 1938. február 5-ig német hadügyminiszter. — 41, 47, 56, 70, 83, 84

Blum, Léon — a francia Szocialista Párt vezetője, 1936. június 4-től 1937. június 21-ig miniszterelnök, 1938. január 14-ig államelnök helyettes, majd rövid ideig (1938-ban) újra miniszterelnök. — 68

Bohle, Wilhelm — külügyi államtitkár, a náci párt külföldi német kisebbségekkel foglalkozó ügyosztályának vezetője. — 305

Bonczos Miklós — 1944. augusztus 30-tól 1944. október 15-ig belügyminiszter. — 478

Briand, Aristide — 1925. november 28-tól 1926. július 17-ig francia miniszterelnök, 1925-től 1932. január 12-ig külügyminiszter. — 114, 115

Bródy András — 1938. október 9-től 26-ig kárpátukrán miniszterelnök. — 105, 144, 145

Budur Károly — csendőrszázados, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 427

Butler, R. — 1938-tól 1941-ig Anglia helyettes külügyminisztere. — 120

Cantacuzino-Granicerul — nyugalmazott román tábornok, a Mindent

a Hazáért nevű fasiszta párt megalapítója. — 52
Chamberlain, Neville — 1937. május 28-tól 1940. május 10-ig angol miniszterelnök. — 14, 102, 116, 129, 130, 135, 137—139, 200, 204, 225, 245—247, 258, 259
Churchill, Winston Spencer — 1940. május 10-től 1945. július 27-ig angol miniszterelnök. — 247, 303, 396, 397, 410—412, 414
Chvalkovsky, František — 1938. október 4-től 1939. március 15-ig csehszlovák külügyminiszter. — 108, 155, 167, 169
Ciano, Galeazzo, gróf — 1936. június 9-től 1943. február 6-ig olasz külügyminiszter. — 41, 58, 60, 61, 63—70, 102, 107, 108, 135, 148, 149, 151—156, 165, 180, 195—197, 224, 228, 235—239, 250—252, 254, 255, 265, 266, 273, 280, 282, 284, 286, 287—289, 291—294, 297, 298, 301, 309
Cincar-Marković — 1939-től 1941. március 27-ig jugoszláv külügyminiszter. — 323, 335
Claussen, Fritz — a dán fasiszta párt vezére. — 406—408
Clodius, Carl — 1937-től 1943-ig a német Külügyi Hivatal gazdaságpolitikai ügyosztályának helyettes vezetője. — 264, 270—273
Codreanu, Cornelius Zelea — román fasiszta politikus, a Vasgárda megalapítója, 1938. november 30-án — miután előzetesen elítélték — menekülési kísérlet közben agyonlőtték. — 52, 287, 302
Colonna herceg — olasz diplomata, 1932. október 6-tól 1936. december 21-ig budapesti követ. — 49, 59
Cuza Alexandru — román jobboldali politikus. — 52
Cvetković, Dragiša — 1939-től 1941. március 27-ig jugoszláv miniszterelnök. — 314, 316, 323

Csáky István, gróf — 1938. december 10-től 1941. január 26-ig külügyminiszter. — 102, 104, 105, 107, 128, 130 133,—136, 141, 142, 148, 149, 165—167, 169, 170, 177, 178, 183, 184, 187, 198—203, 205, 207—214, 216—218, 224, 226, 228, 229, 234, 235, 237, 240, 242—245, 248—255, 258, 264—266, 270, 272, 274, 278, 282, 288, 289, 291—293, 297, 298, 300, 308, 422, 427, 462
Csáky József, dr. — csendőrszázados, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 427
Csatay Lajos — 1943. június 12-től 1944. október 15-ig honvédelmi miniszter. — 395

Daladier, Édouard — 1936—1937-ben francia nemzetvédelmi miniszter, majd helyettes miniszterelnök, 1938—1940-ben miniszterelnök, nemzetvédelmi miniszter és külügyminiszter. — 102, 134, 137—139
Darányi Kálmán — 1936. október 10-től 1938. május 13-ig miniszterelnök. — 59, 63, 69, 70, 72, 73, 76, 78, 79, 99, 106, 107, 112, 151, 152, 162, 176, 177, 193, 198
Deák László — ezredes, a bácskai vérengzés egyik szervezője. — 422, 426, 428
Déat, Marcel — francia fasiszta, Laval kormányában munkaügyi miniszter, 1944-ben Nyugat-Németországba szökött, és azóta álnéven ott él; 1945-ben távollétében halálra ítélték. — 408
Degrelle, Léon — a belga fasiszta rexista mozgalom megalapítója, a második világháború idején együtt működött a megszálló német hatóságokkal, Belgium felszabadulása után Spanyolországba, majd Argentínába szökött. — 405—408
Dirksen, Herbert von — német diplomata, 1928-tól 1933-ig moszkvai nagykövet, 1933-tól 1938 februárjáig tokiói nagykövet, 1938. március 31-től 1939. szeptember 3-ig londoni nagykövet. — 246

Dollfuss, Engelbert, dr. — 1932. május 20-tól 1934. július 25-ig osztrák kancellár. — 37, 38
Doriot, Jacque — a francia fasiszta mozgalom vezére. — 408
Dragalina — román tábornok, a turnu-severini román küldöttség katonai szakértője. — 290
Draganov, Parvan — 1938-tól 1942-ig berlini bolgár nagykövet. — 271
Duff Cooper, Alfred — 1935-től 1937-ig angol hadügyminiszter, 1937-től 1938-ig az admiralitás első lordja, 1940-től 1941-ig tájékoztatásügyi miniszter. — 58

Eden, Anthony — 1935-től 1945-ig három ízben Anglia külügyminisztere. — 14, 68, 85
Erdmannsdorff, Otto von — német diplomata, 1937. május 11-től 1941. július 31-ig budapesti német nagykövet. — 106, 163, 167, 168, 176, 177, 188—190, 203, 228, 253, 274—279, 298, 347, 367, 368, 377

Fagerholm, Karl August — a finn Szociáldemokrata Párt vezetője, 1948-tól 1950-ig miniszterelnök. — 409
Faragho Gábor — csendőrtábornok, az 1944. szeptember végén Moszkvába küldött fegyverszünetet kérő delegáció vezetője. — 437
Feketehalmi-Czeydner Ferenc — altábornagy, a bácskai vérengzés szervezője, 1943 végén a kormány tudtával Németországba utazott, de Szálasi hatalomrajutása után visszajött Budapestre és a nyilas hadügyminiszter helyettese lett, a felszabadulás után Jugoszláviában kivégezték. — 397, 422, 426
Felmy — német repülőtábornok. — 366
Fiala Ferenc — nyilas hírlapszerkesztő. — 183
Fiehler, Karl — München főpolgármestere. — 87, 88
Fierlinger, Zdeněk — csehszlovák diplomata, 1937. október 7-től 1939. március 16-ig moszkvai követ, 1945. április 7-től 1946. július 3-ig miniszterelnök, 1946 óta miniszterelnök helyettes. — 103, 124, 125
Fóthy Ferenc — csendőralezredes, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 423, 427
Franco, Francisco Bahamonde — 1936. október 1-től az ellenforradalmi Spanyolország államelnöke és miniszterelnöke. — 14, 40, 61, 63, 69—72, 92, 93, 175
François-Poncet, André — francia diplomata, 1931-től 1938-ig berlini nagykövet, 1938-tól 1940-ig római nagykövet. — 205
Frick, Wilhelm — 1933. január 30-tól 1943. augusztus 24-ig német belügyminiszter, a nürnbergi bíróság ítélete alapján 1946. október 16-án kivégezték. — 305, 333
Fritsch, Werner — 1935-től 1938. február 4-ig a német hadsereg főparancsnoka. — 84
Fromm, Friedrich — német vezérezredes. — 354
Fülöp, hesseni herceg — Viktor Emánuel olasz király unokaöccse, több alkalommal fontos diplomáciai tárgyalásokat közvetített Hitler és Mussolini között. — 82
Fütterer, Cuno Heribert — német repülőtábornok, budapesti légügyi attasé. — 349

Gaál Lajos — csendőralezredes, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 427
Gafencu, Grigore — román külügyminiszter. — 214, 216, 236, 239
Gamelin, Maurice Gustave — francia tábornok, 1931-től 1935-ig vezérkari főnök, 1935-től 1939-ig a hadsereg főfelügyelője és a Legfelsőbb Haditanács alelnöke, 1939-től 1940. május 19-ig az egyesült francia haderők főparancsnoka. — 131
Gazda Imre, dr. — hadbíró százados. — 423
Gayda, Virginio — olasz fasiszta

újságíró, a „Giornale d'Italia" igazgatója. — 67
Gerencsér Mihály — csendőrfőhadnagy, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 423, 427
Gheorghe — román ezredes, berlini katonai attasé. — 362
Ghika György — 1940-től 1941-ig washingtoni követ. — 382
Ghyczy Jenő — 1937-től 1938-ig berlini követségi tanácsos, a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, külügyminiszter helyettes, 1943. július 24-től 1944. március 22-ig külügyminiszter. — 279, 289
Goebbels, Joseph Paul — 1928-tól a német náci párt propagandavezetője, 1933 márciustól birodalmi propaganda miniszter, 1944 augusztustól a „totális háború teljhatalmú megbízottja", az összeomlás előtt öngyilkos lett. — 40, 44, 408
Goga, Octavian — 1937. december 28-tól 1938. február 10-ig román miniszterelnök. — 52
Gottwald, Klement — 1927-től a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, 1948-tól 1953-ig a Csehszlovák Köztársaság elnöke. — 103
Gömbös Gyula — 1932. szeptember 30-tól 1936. október 6-ig miniszterelnök és honvédelmi miniszter. — 33—37, 39, 43, 46, 47, 52—54, 57, 59, 466
Göring, Hermann — a német náci párt egyik vezetője, porosz miniszterelnök és birodalmi légügyi miniszter, 1945. október 15-én öngyilkos lett. — 47, 54, 56—59, 64, 67, 68, 72, 73, 75—77, 79, 82, 83, 87, 98, 102, 107, 128—131, 133, 150, 151, 242, 398
Grandi, Dino, gróf — az olasz fasiszta Nagytanács tagja, 1929-től 1932-ig külügyminiszter, londoni nagykövet, 1939-től 1943-ig igazságügyminiszter. — 69, 419
Grassy József — vezérőrnagy, a bácskai vérengzés egyik szervezője. — 422, 426
Gratz Gusztáv — egykori magyar pénzügyminiszter (1917), császári és királyi belső titkos tanácsos, külügyminiszter (1921), országgyűlési képviselő. — 104, 109, 111
Greiffenberg, Hans von — német tábornok, 1939-ben a német hadsereg főparancsnokság hadműveleti osztályának vezetője, 1944-ben a budapesti német követség katonai attaséja. — 24, 472—474, 476, 477
Guderian, Heinz — német vezérezredes, 1941-től 1943 márciusáig a páncélos haderők felügyelője, 1944-től 1945-ig a vezérkarban működött, mint a vezérkar főnöke. — 467, 470, 471, 475
György, VI. — 1936. december 10-től 1952. február 6-ig angol király. — 69

Habsburg Otto — a detronizált Habsburg-ház trónkövetelője. — 41, 73
Hácha, Emil — 1938. november 30-tól 1945 májusig Csehszlovákia államelnöke. — 167, 169
Hahn, báró — budapesti német hírlaptudósító. — 410
Halász Sándor — újságíró. — 409
Halder, Franz — német vezérezredes, 1938. szeptember 1-től 1942-ig vezérkari főnök. — 314, 328, 346, 354, 370
Halifax, lord — 1938. február 25-től 1940. december 23-ig angol külügyminiszter. — 14, 15, 41, 224
Hassell, Ulrich von — német diplomata, 1932-től 1938-ig római nagykövet, az 1944. július 20-i Hitler elleni merényletben való részvétele miatt kivégezték. — 60
Heinriks — finn altábornagy, vezérkari főnök. — 347
Héjjas Iván — az 1919-es ellenforradalom tiszti különítményeinek egyik szervezője, 1939-ben a

„rongyos gárda" egyik vezetője, miniszteri tanácsos. — 141, 184

Henderson, sir Nevile — 1937. április 30-tól 1939. szeptember 1-ig berlini angol nagykövet. — 42, 85, 124, 225, 241, 246

Henlein, Konrad — a csehszlovákiai Szudéta-vidéken alakult náci párt vezére, a Szudéta-vidék birodalmi biztosa, majd a „Sudetenland" német birodalmi kerület helytartója, Csehszlovákia felszabadulása után halálra ítélték, de börtönében 1945. április 30-án öngyilkos lett. — 99, 119, 120, 130

Hennyey Gusztáv — 1944. augusztus 30-tól 1944. október 15-ig magyar külügyminiszter. — 476

Himer, Kurt — német tábornok, a német vezérkar budapesti összekötőtisztje. — 348

Hitler, Adolf — 1933. január 30-tól 1945. április 30-ig német Führer és kancellár. — 9, 10, 12, 13, 15—18, 20—22, 24, 33—46, 51, 54, 56, 57, 67, 74, 76—79, 82, 84, 86, 87, 91, 97—108, 110, 120, 123, 129, 133, 137—139, 141, 161, 162, 166—170, 172, 176, 198, 202—209, 214, 221—227, 229, 231, 232, 234, 235, 238—240, 247—249, 258, 263, 265—267, 269, 271, 279, 280—283, 285—287, 300—304, 306, 307, 313—319, 324—328, 330—339, 345—348, 350, 352, 353, 355, 356, 366, 367, 371—375 379, 381, 391, 395 397, 398, 403, 407, 408, 417, 419, 431, 433, 434, 439, 441, 443, 447, 450—452, 454—465, 467, 477

Hlinka, Andrej — szlovák politikus, a „Szlovák Néppárt" alapítója és vezetője, 1938. augusztus 16-án bekövetkezett haláláig a szlovák autonóm állam gondolatának fő képviselője. — 99, 257

Hlopov — ezredes, a berlini szovjet katonai attasé helyettese. — 362

Hoare, sir Samuel — angol politikus, 1931-től 1935-ig India államtitkára, 1937-től 1939-ig angol belügyminiszter, lordpecsétőr. — 58

Hodža, Milan — 1935-től 1938. szeptember 22-ig csehszlovák miniszterelnök. — 65, 109, 110, 112, 113

Homlok Sándor — ezredes, berlini katonai attasé. — 140, 142, 183—185, 187, 354, 355, 361, 364, 455, 476

Horkay József — csendőralezredes, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 427

Horthy István — kormányzóhelyettes. — 392

Horthy Miklós — 1920. márciustól 1944. október 15-ig Magyarország kormányzója. — 12, 21, 22, 24, 33, 34, 36, 45, 55, 77, 92, 98, 101, 104, 106, 133, 134, 135, 139, 162, 163, 167, 168, 170, 172, 188, 214, 256, 257, 266, 279, 281—283, 298, 300, 302, 304, 308, 316—320, 324—326, 329—334, 336, 338, 346—350, 356, 366, 371-374, 386, 392, 393, 395, 396—398, 404, 410, 418, 428, 431, 432, 434—438, 440, 443, 445, 447, 448, 450, 454, 455, 457—464, 473, 477, 479, 481, 483, 485, 486

Horváth Loránd — 1929-től 1939-ig a Magyar Távirati Iroda Rt. cégvezető főtitkára. — 173

Hory András, dr. — varsói magyar nagykövet, titkos tanácsos. — 48, 80, 117, 118. 125—127, 132, 145—147, 165, 177, 179, 180—182, 193, 194, 197, 198, 217, 243, 289

Hudson, Robert — 1937-től 1940-ig angol külkereskedelemügyi miniszter, 1940-től 1945-ig földmővelésügyi és halászati miniszter. — 246, 247

Imrédy Béla — 1938. május 14-től 1939. február 15-ig magyar miniszterelnök, népellenes és háborús bűneiért 1946. február 28-án kivégezték. — 101, 104, 135, 139, 141—143, 162, 166, 176, 177, 187, 197, 203, 398, 402, 404—410, 434, 435, 451

Incze Péter — miniszteri titkár, Teleki Pál miniszterelnök személyi titkára, miniszteri tanácsos. — 279
Inönü, Ismet — 1930-tól 1937-ig török miniszterelnök, 1938. november 11-től 1950. május 22-ig török államelnök. — 411
Ironside, Edmund — angol tábornok, 1938-tól 1939-ig Gibraltár főparancsnoka, a tengerentúli fegyveres erők főfelügyelője, 1939-től 1940-ig az angol királyi vezérkar főnöke. — 229, 258, 259

Jaross Andor — a Csehszlovákiában működő irredenta magyar mozgalom egyik vezetője, 1938 novemberétől a felvidéki ügyek tárcanélküli minisztere. A Sztójay-kormányban belügyminiszter, népellenes bűneiért a háború után kivégezték. — 435
Jodl, Alfred — német tábornok, a Wehrmacht hadműveleti osztályának vezetője, a nürnbergi bíróság ítélete alapján 1946, október 16-án kivégezték. — 327. 345
Jungerth-Arnóthy Mihály — moszkvai, majd szófiai magyar követ. — 89, 92, 121, 123, 124, 125, 134, 172, 173, 209—211, 468

Kacskovics Balázs, dr. — csendőrszázados, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 427
Kállay Miklós — 1942. március 7-től 1944. március 19-ig miniszterelnök és külügyminiszter. — 393—400, 403, 404, 410, 413, 416, 421, 432—434, 445, 447, 450, 457
Kánya Kálmán — 1933. január 18-tól 1938. november 28-ig külügyminiszter. — 45, 49, 53, 55, 57, 60, 62, 63, 70, 72, 77—81, 84, 89, 92, 99, 101, 102, 104, 106, 108, 109, 115—121, 124—127, 130, 132, 134, 135, 143—145, 147—155, 162, 163, 165, 172, 173 177—183, 189, 190, 192, 193, 195, 203
Károly, II. — 1930. június 8-tól 1940. október 6-ig román király. — 256, 265, 286, 288, 298
Keitel, Wilhelm — 1938. február 5-től 1945. április 30-ig a Wehrmacht vezérkari főnöke, a nürnbergi bíróság ítélete alapján 1946. október 16-án kivégezték. — 83, 84, 98, 106, 231, 327, 338, 339, 346, 419, 452—457
Kellog, Frank Billings — 1925. január 10-től 1929. március 4-ig az Egyesült Államok külügyminisztere. — 114, 115
Képíró Sándor — csendőrszázados, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 427
Keresztes-Fischer Ferenc — 1931. augusztus 24-től 1935. március 4-ig és 1938. május 14-től 1944. március 22-ig belügyminiszter. — 234, 291, 292
Keresztes-Fischer Lajos — tüzérségi tábornok, titkos tanácsos, a kormányzói kabinetiroda főnöke. — 354, 356
Kesselring, Albert — német repülőtábornagy, 1947. májusában az angol hadbíróság a polgári lakosság körében végrehajtott tömeggyilkosság miatt halálra ítélte, de az ítéletet előbb életfogytiglani börtönre változtatták, majd 1952 októberében szabadlábra helyezték. — 366
Khuen-Héderváry Sándor — külügyminiszter helyettes, majd párizsi nagykövet. — 46, 199
Killinger, Manfred von — bukaresti német követ. — 356
Kiss János — 1944-ben mártírhalált halt honvéd altábornagy. — 423
Knatchbull-Hugessen — törökországi angol nagykövet. — 421
Kobr, Miloš — 1933. április 20-tól 1939. március 15-ig budapesti csehszlovák követ. — 115, 116
Kobylański, Tadeusz — 1935-től 1939-ig a lengyel külügyminisztérium politikai osztályának igazgató helyettese. — 80, 118, 193

Koch, Erich — ukrajnai német gauleiter. — 406
Kolozsváry-Borcsa Mihály — az Imrédy-kormány idején a sajtószolgálat vezetője, a Sajtókamara elnöke, a Sztójay-kormány alatt a sajtó, rádió, könyvkiadás és külföldre irányuló hírszolgálat kormánybiztosa. — 471
Kornhuber, Arthur — budapesti német hírlaptudósító. — 410
Kozma Miklós, vitéz leveldi — 1935. március 4-től 1937. február 3-ig belügyminiszter, majd a magyar rádió elnöke. — 104—106, 133 156, 165, 183
Krappe, Günther — német ezredes, budapesti német katonai attasé. — 314
Kristóffy József, dr. — magyar diplomata, varsói magyar követségi tanácsos, majd moszkvai követ. — 80, 319, 341, 348
Krna — a csehszlovák külügyminisztérium kabinetfőnöke. — 108
Krofta, Kamil — 1937. július 21-től 1938. október 4-ig csehszlovák külügyminiszter. — 109, 110, 112, 113, 143, 144
Krudy Ádám — repülőezredes, kassai repülőtérparancsnok. — 349, 371, 372
Kun Imre, dr. — csendőrszázados, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 427
Kuruszu — berlini japán nagykövet. — 309
Kvaternik, Slavko — 1941-től 1942-ig Horvátország hadügyminisztere. — 319

Lakatos Géza — vezérezredes, 1944. augusztus 27-től október 15-ig miniszterelnök. — 435, 436
László Dezső — vezérőrnagy, a magyar vkf. hadműveleti osztályának vezetője, 1944-ben vezérezredes, a vezérkari főnök helyettese, a nyilasok beépített ügynöke. — 328, 349
Lengyel Béla — 1934-től 1939-ig vezérkari alezredes, varsói magyar katonai attasé. — 146, 147
Lipski, Jozef — 1934. november 15-től 1939. szeptember 1-ig berlini lengyel nagykövet. — 130, 221, 241
Litvinov, Makszim Makszimovics — 1930. július 21-től 1939. május 4-ig a Szovjetunió külügyi népbiztosa. — 44, 89—91, 121, 122, 124, 125, 134, 201, 202, 209, 210
Löhr — német repülő vezérezredes. — 366
Lubienski, Michal Tomasz — 1935-től 1939-ig a lengyel Külügyminisztérium kabinetfőnöke. — 179, 194

Maček, Vladimir — a horvát Parasztpárt vezére, 1939-től 1941-ig miniszterelnök helyettes, majd a Simovič-kabinet tagja. — 336, 338
Mackensen, Georg von — német diplomata, budapesti német követ. — 50
Maniu, Julius — román politikus, 1930-tól 1940-ig négy ízben Románia miniszterelnöke. — 302
Manoilescu, Mihail — 1940-ben a második bécsi döntés idején román külügyminiszter. — 291—293, 298
Manstein, Erich von — náci tábornagy, 1935-től 1936-ig a Wehrmacht hadműveleti osztályának vezetője, 1938-ban főszállásmester, 1941 szeptemberétől a 11. hadsereg parancsnoka, 1942-től 1944-ig a keleti hadsereg csoport parancsnoka, 1950-ben angol katonai bíróság 18 évi börtönre ítélte, 1953 májusában szabadlábra helyezték. — 446
Marosy Ferenc — 1933-tól 1937-ig a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője, 1938-ban londoni követségi titkár, 1939-től 1940-ig prágai főkonzul, 1941-től 1943-ig zágrábi nagykövet. — 120, 200, 201
Marschall Ferenc, dr. — földművelésügyi államtitkár. — 79

Masirevich Szilárd — berlini, majd londoni nagykövet. — 47, 49
Matuska Péter — 1936-tól 1937-ig szófiai követ, 1938-tól 1943-ig stockholmi követ. — 382
Matzky, Gerhard — német tábornok, főszállásmester. — 354
Meissner, Otto — 1934-ig a német köztársasági Elnöki Hivatal vezetője, 1934-től a birodalmi kancellária vezetője. — 77, 79
Mellethin, Horst von — német vezérkari ezredes, a hadsereg főparancsnokság attasé csoportjának vezetője. — 354, 362
Melnyik — ukrán ellenforradalmi politikus. — 363
Menemencioglu, Numan — 1943 március 10-től 1944. április 15-ig török külügyminiszter. — 410, 412
Messersmith, George — amerikai diplomata, az Egyesült Államok bécsi követe. — 50
Meyer, Otto — a Német Távirati Iroda elnöke. — 173, 175
Miaja — spanyol köztársasági tábornok. — 93
Michaelis, Adolf — budapesti német hírlaptudósító. — 410
Mihálkovics János, dr. — miniszteri tanácsos, 1943-ban sztambuli főkonzul, 1944-ben különleges szolgálati beosztásban közvetlenül a külügyminiszter rendelkezésére volt beosztva. — 201, 202, 209, 416
Mihály, I. — 1940-től 1947. december 30-ig román király. — 468
Milch, Erhard — német repülőtábornagy, 1938-tól 1945-ig a német légierők főfelügyelője, a nürnbergi bíróság életfogytiglani börtönre ítélte, 1954 júniusában szabadlábra helyezték. — 366
Molotov, V. M. — 1930. december 19-től 1941. május 7-ig a Népbiztosok Tanácsának elnöke, 1939. május 4-től 1949. március 5-ig külügyminiszter. — 371
Mussert, Anton — holland fasiszta, 1942-től Hollandia birodalmi biztosa, 1945. március 22-én hazaárulóként kivégezték. — 406, 408
Mussolini, Benito — az olasz fasiszta párt vezére, 1922. február 25-től 1943. július 25-ig miniszterelnök, Badoglio tábornok kormánya letartóztatta, de a németek kiszabadították, Észak-Olaszországban fasiszta ellenkormányt hozott létre, amelynek 1943. szeptember 15-től 1945. április 28-ig miniszterelnöke volt, 1945. április 28-án kivégezték. — 12, 34, 36, 38—43, 48, 53, 57, 59, 61, 67—70, 80, 82, 90, 91, 97, 98, 102, 104, 107, 129, 134—136, 137—139, 141, 149, 161, 163, 164, 169, 172, 195, 196, 205—207, 209, 224, 227, 229, 234, 237—240, 248, 252—254, 265, 280, 287, 301, 302, 309, 313, 319, 331, 337, 397, 419

Náday István — altábornagy, a honvéd vezérkar főnökének helyettese, majd HM csoportfőnök. — 289, 423
Nagy György, dr. — stockholmi követségi titkár. — 382
Nagy László — bukaresti követ. — 356
Németh Ferenc — csendőralezredes. — 423
Németh József — honvédaltábornagy. — 423
Neurath, Konstantin von — 1933. január 30-tól 1938. február 5-ig német külügyminiszter, majd a német titkos tanács tagja. — 57, 58, 66, 67, 70, 84
Nickl Alfréd — rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, 1930-tól 1944-ig a külügyminisztérium gazdaságpolitikai ügyosztályának vezetője. — 279, 306

Orlowski, Leon — 1936-tól 1940-ig budapesti lengyel nagykövet. — 170, 180, 194, 243
Osima, Hirosi — japán tábornok 1934-től 1938-ig berlini katona

attasé, 1940-től 1945-ig berlini japán nagykövet. — 354—356

Pál — 1934-től 1941. március 27-ig jugoszláv régensherceg. — 58, 64, 65, 74, 316, 323, 335

Pacelli, Eugenio — 1930. február 9-től 1939. februárig bíboros államtitkár, majd 1939. március 2-től 1958-ig XII. Pius néven pápa. — 100

Papen, Franz von — német politikus, 1932-ben német kancellár, Hitler kabinetjében alkancellár, 1934-től 1938-ig bécsi, majd ankarai német nagykövet. — 43, 47, 50, 450

Pariani, Alberto — olasz altábornagy, 1939-ig vezérkari főnök. — 53

Pataky Tibor — a Miniszterelnökség kisebbségi osztályának vezetője, majd 1939-től 1944-ig miniszterelnökségi államtitkár. — 79, 289

Paulus, Friedrich von — német tábornagy, a Sztálingrádnál bekerített német hadsereg parancsnoka. — 317, 327, 399

Pavelić, Ante — a horvát szeparatista mozgalom vezére, 1941 áprilisától Horvátország elnöke. — 319, 338

Perčević, Ivan — jugoszláv usztasa ezredes. — 338

Péter, II — 1934. október 9-től 1941. áprilisig Jugoszlávia királya. — 323

Petravich Gyula, dr. — bratislavai konzul, majd Rio de Janeiro-i követségi tanácsos. — 145

Pirow, Oswald — Transvaal igazságügyi, majd védügyi minisztere. — 188

Poincaré, Raymond — 1913-tól 1920-ig francia köztársasági elnök — 109

Quisling, Vidkun — a norvég nácik vezetője, 1940. április 10-től 1945. május 9-ig Norvégia miniszterelnöke, 1945. október 24-én kivégezték. — 405, 406, 408

Rajniss Ferenc, dr. — nyilas újságíró, országgyűlési képviselő. — 401

Rakovszky Iván — 1944. augusztus 30-tól október 15-ig közoktatásügyi miniszter. — 478

Rátz Jenő — altábornagy, 1937-től 1938 májusig vezérkari főnök, 1938. május 14-től november 15-ig honvédelmi miniszter, a Sztójay-kormányban miniszterelnök helyettes, Szálasi hatalomrajutása után a felsőház elnöke, a népbíróság életfogytiglani kényszermunkára ítélte. — 451

Rauschning, Hermann — 1933-tól a danzigi szabad állam elnöke, 1936-ban emigrál Németországból. — 21, 27

Reményi-Schneller Lajos — 1938. március 9-től 1944. október 15-ig pénzügyminiszter, háborús és népellenes bűneiért 1946. augusztus 24-én kivégezték. — 479

Rheinbaben, Werner Freiherr von — német politikus, 1923-ban miniszterelnökségi államtitkár, a későbbi években emigrációban élt. — 414

Ribbentrop, Joachim von — 1938. február 5-től 1945. április 30-ig német külügyminiszter, a nürnbergi bíróság ítélete alapján 1946. október 16-án kivégezték. — 84, 99, 101, 107, 108, 117, 151, 152, 154—156, 164, 165, 168, 169, 188, 192, 193, 196, 218, 221, 226, 228, 229, 235, 237—239, 249, 250, 252—257, 264—266, 271—273, 275, 278, 279, 282, 285, 289, 291, 294, 297, 298, 302—304, 306, 309, 324, 325, 338, 366, 367, 419, 434, 458—460, 479

Riedl, Franz — budapesti német hírlaptudósító. — 410

Rintelen, Anton, dr. — 1932-től 1933-ig osztrák közoktatásügyi miniszter, az osztrák náci Parasztszövetség vezetője. — 38

Ritter, Karl — a német Külügyi Hivatal gazdaságpolitikai osztályának vezetője. — 367, 377

Roatta — olasz tábornok, az olasz vezérkar kémelhárító osztályának főnöke. — 62

Rónai András — miniszteri titkár, a Magyar Statisztikai Társaság tagja. — 279

Roosevelt, Franklin Delano — 1933. március 4-től 1945. április 12-ig az Egyesült Államok elnöke. — 126, 234, 414

Rosenberg, Alfred — a német náci párt egyik vezéralakja, 1921-től a „Völkischer Beobachter" főszerkesztője, 1933-tól a náci párt Külpolitikai Hivatalának vezetője, 1934-től a világnézeti nevelés birodalmi biztosa, 1941-től a keleti megszállt területek főkormányzója, a nürnbergi bíróság ítélete alapján 1946. október 16-án kivégezték. — 51, 53, 70, 76, 333, 346, 375, 376, 406

Rózsa Ferenc — az illegális magyar Kommunista Párt egyik, 1942-ben mártírhalált halt vezetője. — 392, 394

Rust, Bernhard — 1934. május 1-től 1945. április 30-ig német közoktatás- és nevelésügyi miniszter. 1945. május 8-án öngyilkos lett. — 333

Ruszkay Jenő — honvédaltábornagy, országos légvédelmi parancsnok, a pécsi 4. honvéd vegyesdandár parancsnoka. — 451

Rydz-Śmigly, Edward — lengyel vezérkari főnök, 1935-től 1939-ig államvezér. — 58

Scheubner-Richter — a német náci párt egyik vezetője, a húszas évek elején ő tartotta a kapcsolatokat Gömbös Gyulával. Az 1923-as müncheni puccs idején agyonlőtték. — 46

Schmidt, Guido — 1936. július 11-től 1938. február 15-ig osztrák külügyi államtitkár, 1938. február 15-től március 12-ig külügyminiszter. — 68, 72

Schmidt, Paul Otto — 1923-tól 1945-ig a német Külügyi Hivatal tolmácsa. — 282

Schönherz Zoltán — az illegális magyar Kommunista Párt egyik, 1942-ben mártírhalált halt vezetője. — 394

Schuschnigg, Kurt von — 1934. július 27-től 1938. március 11-ig osztrák kancellár és védelmi miniszter, február 15-ig külügyminiszter. — 40, 41, 43, 63, 67, 72, 73, 78, 82, 85

Seyss-Inquart, Arthur, dr. — az osztrák nácik vezére, 1938. március 12-től május 24-ig osztrák miniszterelnök, a nürnbergi bíróság ítélete alapján 1946. október 16-án kivégezték. — 42, 43, 85

Sforza, Carlo, gróf — olasz politikus, 1921—1922-ben olasz külügyminiszter, 1944-ben Badoglio kormányában tárcanélküli miniszter. — 415.

Sidor, Karol — szlovák miniszterelnökhelyettes, majd 1938-tól 1939-ig belügyminiszter. — 132

Siegler Géza — altábornagy, a debreceni 6. honvéd vegyesdandár parancsnoka. — 183—187

Sigemicu, Mamoru — japán politikus, 1943-tól 1945-ig külügyminiszter, ő írta alá a Japán kapitulációjáról szóló okiratot, a háború után a nemzetközi katonai bíróság Tokióban mint háborús bűnöst elítélte, 1950-ben szabadlábra helyezték, 1954 után újra külügyminiszter lett. — 172

Simović, Dušan — jugoszláv tábornok, 1941-től 1942-ig miniszterelnök. — 323

Skorzeny, Otto — német alezredes, 1944. október 16-án a budai várat megszálló német ejtőernyős csapatok parancsnoka. — 438

Sombor-Schweinitzer József — rendőrfőtanácsos, a politikai rendőrség főnöke. — 398, 404, 405, 410

Speidel, Hans — hitlerista tábornok, jelenleg a NATO szárazföldi haderőinek parancsnoka. — 8

Sperrle — német repülőtábornok, a 3 légiflotta parancsnoka. — 365

Stein, báró — a prágai német követség első titkára. — 55

Stefán Valér — a felvidéki magyar párt egyik vezetője. — 141, 142, 185
Stepan László — csendőrszázados, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 426, 427
Stumpf — német repülő-vezérezredes. — 365
Suvich, Fulvio — 1932. július 20-tól 1936. június 9-ig olasz külügyi államtitkár. — 59, 67

Szabó György — müncheni magyar főkonzul. — 84, 89, 136
Szabó László — vezérőrnagy, római katonai attasé, majd 1944-ben római követ. — 53, 195, 196, 237, 238, 342
Szálasi Ferenc — a fasiszta hungarista mozgalom vezetője, 1944. október 15-e után „nemzetvezető", háborús és népellenes bűnösként 1946. március 12-én kivégezték. — 24, 267, 397, 438, 439, 486
Szekfű Gyula — magyar történettudós. — 17, 392
Szent-István Béla — diplomata, 1938-ban a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője, 1939-től 1940-ig hágai követ. — 202
Szentmiklóssy Andor — magyar követségi tanácsos. — 383, 384
Szkoropadszkij, Pavel — ukrán ellenforradalmár, 1918-ban ukrán hetman, az Ukrán Szocialista Köztársaság létrejötte után emigrációban élt. — 363
Szombathelyi Ferenc — vezérezredes, 1942-től 1944. március 22-ig a honvédvezérkar főnöke, a felszabadulás után a délvidéki vérengzésben játszott szerepe miatt kiadták Jugoszláviának, ahol kivégezték. — 419, 443, 445, 452, 459
Sztálin, I. V. — 1941. május 7-től 1953. március 5-ig a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke, a Szovjetunió generalisszimusza. — 412
Sztojadinović, Milan — 1935-től 1939-ig jugoszláv miniszterelnök. — 42, 58, 64—66, 74, 75, 78, 79, 113
Sztójay Döme — 1936-tól 1944. februárig berlini követ, 1944. március 22-től augusztus 30-ig miniszterelnök, népellenes és háborús bűnösként 1946. augusztus 22-én kivégezték. — 55, 57, 82, 83, 98, 101, 102, 107, 116, 119, 128—131, 133, 134, 150, 151, 163, 164, 167, 168, 173, 176, 188, 192, 193, 211, 223, 225, 228, 234, 235, 240, 242, 243, 250, 264, 266, 267, 270, 272, 300, 307, 316, 325—327, 331, 333, 339, 349, 355, 356, 366, 367, 369, 372, 376—379, 381, 382, 434, 435, 458, 462, 463, 466, 484
Sztojka — Kárpát-Ukrajna görögkatolikus püspöke. — 183

Tardieu, André — 1926-tól 1928-ig francia közmunkaügyi miniszter, 1929-ben belügyminiszter, 1929-től 1932-ig miniszterelnök, majd 1934-ben tárcanélküli miniszter. — 61
Tatarescu, Gheorghe — 1934. január 3-tól 1937. december 28-ig és 1940. május 11-től július 4-ig román miniszterelnök. — 111
Teleki Béla, gróf — földbirtokos, az Erdélyi Párt elnöke, 1944. szeptember 8-án részt vett a Minisztertanács ülésén, mint a Lakatos-kormány meghívott tárcanélküli minisztere. — 473, 474, 476, 479
Teleki Pál, gróf — 1939. február 16-tól 1941. április 3-ig miniszterelnök. — 16, 17, 20, 106, 108, 111, 118, 166, 168, 183, 223, 225—227, 229, 244, 245, 248, 249, 258, 263, 265—269, 281, 287, 288, 290, 299, 307, 314—318, 321, 325, 329, 330, 332, 334
Thierry Heribert, báró — vatikáni magyar követségi tanácsos, majd 1944-ben ankarai követségi első titkár. — 100
Thomas — német tábornok, a Wehrmacht gazdasági főnöke. — 346

Thuránszky László — miniszterelnökségi államtitkár. — 443
Tiso, Josef, dr. — 1939. október 26-tól 1945. április 5-ig Szlovákia elnöke, háborús és népellenes bűnei miatt 1947. április 18-án kivégezték. — 98, 105, 132, 150, 169
Tito, Josip Broz — 1941-től a jugoszláv partizán-mozgalom vezetője, Jugoszlávia elnöke és miniszterelnöke. — 469
Titulescu, Nicolae — román politikus, 1932-től 1936-ig külügyminiszter, — 58, 302
Tomcsányi Vilmos Pál, dr. — nyugalmazott igazságügyminiszter, titkos tanácsos, a felsőház örökös tagja. — 184

Ujszászy István — prágai magyar katonai attasé, 1939-től 1942-ig a HM kémelhárítási osztályának vezetője. — 342, 348
Ujváry Dezső, dr. — isztambuli magyar főkonzul. — 421
Ullein-Reviczky Antal, dr. — 1939-től 1943-ig a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője, majd stockholmi nagykövet. — 43, 44, 279
Utassy Lóránd — vezérkari őrnagy, 1938-tól 1941-ig londoni magyar katonai attasé. — 260

Vansittart, Robert, sir — 1930-tól 1937-ig angol külügyi államtitkár, majd a brit külügyminiszter diplomáciai főtanácsadója. — 68
Veesenmayer, Edmund — 1944. március 18-tól Németország budapesti követe és teljhatalmú megbízottja, a nürnbergi bíróság 20 évi börtönre ítélte, de büntetését rövidesen 10 évre csökkentették, végül 3 év után kiszabadult, ma Nyugat-Németországban egyetemi tanár. — 398, 434, 464, 465, 473, 474, 476
Veres László — a Külügyminisztérium sajtóosztályának beosztottja. — 421
Veress Lajos, dálnoki — vezérezredes, a kolozsvári 9. hadtest parancsnoka. — 474
Villani Frigyes, báró — római nagykövet. — 60—63, 108, 148, 149, 151—154, 180, 181, 195, 197, 216, 235, 237, 248, 250—255
Vinci, G. L. — budapesti olasz követ. — 154, 191, 196
Visinszkij, Andrej — 1935-től 1939-ig a Szovjetunió legfőbb állami ügyésze, 1940-től 1946-ig a külügyminiszter első helyettese. — 319, 341
Vološin, Augustin — 1938. október 26-tól 1939. március 15-ig Kárpát-Ukrajna miniszterelnöke. — 169, 198, 212, 215, 218
Vörnle János — 1936-tól 1938-ig prágai magyar követségi tanácsos, 1938-tól 1942-ig a külügyminiszter állandó helyettese, 1942-től 1944-ig ankarai magyar követ. — 144, 167, 213, 253, 410, 412
Vörös János — vezérezredes, 1944. március 22-től 1944. október 15-ig a Honvéd Vezérkar főnöke. — 467, 469, 470, 474—476

Watson, Seton — angol történész. — 22
Weiss Manfréd — magyar nagyiparos, a csepeli iparművek alapítója. — 62
Weizsäcker, Ernst — német diplomata, 1938-tól 1943-ig külügyi államtitkár, 1943-tól 1945-ig vatikáni nagykövet, a nürnbergi bíróság 7 évi börtönre ítélte, 1950-ben szabadlábra helyezték, 1951. augusztus 4-én meghalt. — 101, 134, 136, 176, 271, 367, 369, 370
Werth Henrik — altábornagy, 1938-tól 1942-ig vezérkari főnök, titkos tanácsos, a felszabadulás után háborús bűnösként kivégezték. — 168, 186, 187, 314, 318, 347, 350, 354, 357, 361, 371
Wettstein János — prágai követ. — 53, 55, 102, 143, 145, 213
Wiedemann, F. — százados, Hitler szárnysegédje, 1935-től 1939-ig

San-Francisco-i német főkonzul. — 100, 120

Wilson, Horace — angol politikus, 1930-tól 1939-ig az angol kormány gazdasági főtanácsadója, 1939-től 1942-ig a Pénzügyminisztérium állandó titkára és a birodalmi polgári szolgálat vezetője. — 225, 246

Wodianer Andor — magyar diplomata, madridi, majd lisszaboni magyar követ. — 62, 92, 94, 413, 415

Woermann — német diplomata, 1938-tól 1943-ig a Külügyi Hivatal politikai osztályának vezetője és helyettes külügyi államtitkár. — 163, 173, 188, 228, 270, 368

Wohlthat, H. — a német „négyéves terv" hivatalába beosztott miniszteri osztályfőnök. — 225, 246

Živković, Petár — jugoszláv tábornok. — 335, 339

Zöldy Márton, dr. — csendőrszázados, a bácskai vérengzés egyik tettese. — 422, 426—428

Zsigmondy Endre, dr. — vezérkari kapitány, a rendőrfőkapitányság Külföldieket Ellenőrző Osztályának beosztottja. — 184

Zsindely Ferenc, dr. — miniszterelnökségi államtitkár. — 297

IDEGEN SZAVAK JEGYZÉKE

abkühlung = elhidegules
adjoint = helyettes
akcidentális = veletlen, esetleges
alarmíroz = nyugtalanít
alluzio = célzás
angazsál = szerződtet, lekotelez
arbitrage = dontóbíráskodás
aspiráció = szándék, torekves
a limine = már eleve, kezdettől fogva
audiencia = fogadás, kihallgatás
autarchia = onellátás
autentikus = megbízható, hiteles
autokratív = kényúri, zsarnoki
blokíroz = korulzár, bekerít
casus belli = ok vagy urügy a had uzenetre
crument = nyers, rideg
de facto = valóban, ténylegesen
deferál = engedelmeskedik, meg hátrál
de jure = jog szerint
démarche = figyelmeztető tiltakozás
dementál = cáfol
demobilizál = leszerelés, lefegyverzes
denunciáció = besugás, feljelentés
désintéressement = érdektelenség, be nem avatkozás
dezavuál = meghazudtol, megcáfol
diszkreditál = tekintélyt csorbít
diszkrimináció = hátrányos megkulonboztetés
diszpozíció = rendelkezés, intézkedes
doktrinér = élettol elvonatkoztatott, tudálékos
dramatikus = megrázó hirtelenseggel történő
échec = kudarc
elimínál = kikuszobol, eltávolít
eszkomptál = számol vele
etap = szakasz, út-, idószak
etnográfia = néprajz
exkluziv = kizárólagos, zártkorű
exponens = kirendelt, meghatalmazott személy
fait accompli = befejezett, megmásíthatatlan tény
Falange = Franco fasiszta pártja
gauleiter = helytartó
gesztió = vezetés, ugyvitel
gouvernementális = kormányzati, kormányhoz tartozó
grossraum = nagy tér
hipotetikus = állítólagos, feltételezett
imminens = kozvetlenul fenyegető, sürgós
improvizáció = rógtónzés
inaktivitás = tétlenség
indikál = javasol, szukségesnek tart
iniciatív = kezdeményező
inszisztál = ragaszkodik, megmarad
integrális = teljes, osszegezo
integritás = serthetetlenség, fedd hetetlenség
intenció = szándek, torekvés
intranzigens = hajthatatlan, meg nem alkuvó
involvál = magában foglal, maga után von
kolonizátor = gyarmatosító
koncedál = megenged, elismer
konflagráció = világégés, végromlás
konkludál = végső kovetkeztetés
konstatál = tényt megállapít
konsternáció = megdobbenés, zavar
konverzál = társalog, beszelget
liferál = szállít
limitál = elhatárol
mementó = emlékeztető
modus vivendi = áthidalo megoldás
negáció = tagadás
notifikál = hivatalosan értesít
obligó = kotelezettség
okkupál = megszáll, elfoglal
oktrojál = rákényszerít, ráeroszakol
omnipotencia = mindenhatóság
opportunus = alkalmas, celszerű

oppozíció = ellenállás, ellenzék
optál = két állampolgárság közul az egyiket választja
orient = kelet
passage = átkelés, átvonulás
peage = utvonal kozos használatának joga
penetráció = behatolás, benyomulás
perfektuál = végrehajt
placet = „tetszik", jóváhagyas a regi okiratokon, kervenyeken
prejudikál = elébe vág, elore ítél
premier = miniszterelnok, kormányfo
primer = elsódleges
prioritás = elsőbbségi jog
processzus = folyamat, az állapot folyamatos változása
proklamál = kihirdet, kozzé tesz
publikus = nyilvános
reaktivál = újra működésbe hoz, újra megindit
receptív = fogékony
regisztrál = bejegyez, nyilvántart
rekapitulál = osszefoglal, megismétel
reláció = kapcsolat, viszony
res indicata = dontés, lezárt ugy
restitucio = korábbi jogok visszaadása
revindikál = visszakovetel, visszaszerez
rezervál = tartózkodik, felretesz, lefoglal
rezervoár = gyűjtőhely
saldo = tartozik vagy kovetel maradvány a számla lezárásakor
sifrirozz = rejtjelez, titkos irassal ir
sondierung = tajekozódás
statim = surgos
statissime = nagyon surgós
status quo = adott helyzet
suite = magasrangu szemelyiség kísérete
szondíroz = puhatolózás, tájékozódás
szuggesztio = befolyásolás, sugalmazás
szupremácia = fennhatóság, felsőség
tolerál = elnez, megtur
tracée = alaprajz
ultima ratio = végső megoldás, fegyveres támadás
unfair = kifogasolható, tisztességtelen
va banque = mindent egy lapra tesz fel
vákuum = legures ter
vertikális = fuggoleges, merőleges
vitális = eletbevágo, létfontosságu

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

alez. = alezredes
áll. = állandó
altbgy. = altábornagy
á. t. = államtitkár
B. R. T. = bruttó regiszter tonna
cső. = csendőr
ddr. = dandár
É. = észak
e. e. = ejtőernyős
ÉK. = északkelet
ell. = ellátásával
ezds., ezr. = ezredes
fhdgy. = főhadnagy
gk. = gépkocsi
hdm. = hadművelet
hds. = hadsereg
HM = honvédelmi miniszter
ho. = hadosztály
jkv. = jegyzőkönyv
k. a., kat. att. = katonai attasé
KKI. = Kormányzói Kabinetiroda
Küm. = Külügyminisztérium
LHT. = Legfelsőbb Honvédelmi Tanács
mb., megb. = megbízott
M. E. (min. eln.) = miniszterelnök
megh. = meghatalmazott
min. = miniszter
M. K. = magyar külügyminiszter
m. kir. = magyar királyi
Nm = nagyméltóságod
NSDAP = Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Német Nemzetiszocialista Munkáspárt)
ny. = nyugalmazott
nyom. = nyomozó
O. K. H. = Oberkomando des Heeres (a német szárazföldi haderők parancsnoksága)
O. K. W. = Oberkomando der Wehrmacht (német hadsereg főparancsnokság)
OL. = Országos Levéltár
őrgy. = őrnagy
pc. hdt. = páncélos hadtest
PIA. = Párttörténeti Intézet Archívuma
pk. = parancsnok
polg. = polgári
pol. o. = politikai osztály
P. S. = postscriptum (utóirat)
pság. = parancsnokság
rép. = repülő
res. pol. = rezervált politikai
rk., rendk. = rendkívüli
RM. = Reichsmark (birodalmi márka)
S. A. = Sturmabteilungen der NSDAP (a náci párt rohamcsapata)
szds. = százados
tád. = támadás
tbk. = tábornok
tü. = tüzérség
úl. = úgy látszik
V. B. = Völkischer Beobachter
VDA. = Volksbund für das Deutschtum in Ausland (A külföldi német kisebbségek birodalmi szövetsége)
vk. = vezérkar
vkf. = vezérkari főnök
VKF. 5. = Vezérkari Főnökség 5. osztálya
vkszt. = vezérkari szolgálatot teljesítő

KÉPMELLÉKLETEK JEGYZÉKE

1. A német légierők vezérkarának 1938. május 2-án kelt tervezete, amelyben Magyarország helyét a Német Birodalom határain belül jelölték meg.
2. Gömbös Gyula miniszterelnök levele Khuen-Héderváry Sándornak, a külügyminiszter állandó helyettesének.
3. Teleki Pál miniszterelnök búcsúlevele Horthy Miklóshoz.
4. Teleki Pál miniszterelnök lemondó levele.
5. Sztójay Döme berlini követ levele Bárdossy László miniszterelnöknek és mb. külügyminiszternek.
6. Jegyzőkönyv a Minisztertanács 1944. szeptember 8-án tartott rendkívüli üléséről.

TARTALOM

ZSIGMOND LÁSZLÓ: A második világháború huszadik év fordulójára 5

I. fejezet

KEREKES LAJOS: Útban a háború felé 31

1. Gömbös Gyula miniszterelnök magánlevele Khuen-Héderváry Sándornak, a külügyminiszter állandó helyettesének (1933. február 1.)
(Utasítsák a berlini magyar követet, hogy Hitler kancelláři kinevezése alkalmából fejezze ki a magyar kormány szerencsekívánatait) 46
2. A Külügyminisztérium leirata Masirevich Szilárd berlini követnek (1934. március 20.)
(A követ biztosítsa a német kormányt, hogy a magyar kormány a római paktum megkötésekor messzemenően figyelembe vette Németország érdekeit) 47
3. Kánya Kálmán külügyminiszter napijelentése Colonna herceg budapesti olasz követtel folytatott beszélgetéséről (1934. március 26.)
(Németország esetleges csatlakozása a római paktumhoz) 49
4. Részletek Messersmithnek, az Egyesült Államok egykori berlini konzuljának a nürnbergi perben tett tanúvallomásából
(Németország délkelet-európai expanziós törekvései) 50
5. Alfred Rosenberg jelentése az NSDAP Külpolitikai Hivatalának 1933—1943-ig terjedő tevékenységéről
(Délkelet-Európára vonatkozó részletek) 51
6. Gömbös Gyula miniszterelnök átirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1935. október 5.)
(Utasítja a római katonai attasét, hogy az Abesszínia elleni olasz támadás megindítása után fejezze ki Mussolininak a magyar kormány szolidaritását) 53
7. Wettstein János prágai követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1935. október 7.)
(A német követség bizalmas tájékoztatása Gömbös Gyula berlini tárgyalásairól) 53
8. Sztójay Döme berlini követ levele Kánya Kálmán külügyminiszternek (1936. augusztus 1.)

(A Csehszlovákia ellen összpontosítandó magyar revíziós követelések; német—magyar külpolitikai együttműködés; Hitler felfogása a középeurópai kérdésekről) 55
9. Kánya Kálmán külügyminiszter napijelentése Göring porosz miniszterelnökkel folytatott beszélgetéséről (1936. október 11.)
(Németország ausztriai és csehszlovákiai törekvései; magyar—jugoszláv és magyar—olasz viszony) 57
10. Villani Frigyes római követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1936. október 27.)
(Ciano berlini tárgyalásai; a német—olasz megállapodásokat tartalmazó titkos jegyzőkönyv) 60
11. Wodianer Andor lisszaboni ügyvivő számjel-jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1937. január 8.)
(Weiss Manfréd Rt. spanyolországi fegyverszállítása) 62
12. Villani Frigyes római követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1937. február 13.)
(A spanyol ellenforradalmi csapatoknak nyújtott olasz és angol támogatás) 62
13. Kánya Kálmán feljegyzése Darányi Kálmán miniszterelnökkel, valamint Ciano olasz külügyminiszterrel 1937. május 20-án és 21-én lefolyt megbeszélésről (1937. május 21.)
(Jugoszláviával, Romániával, Csehszlovákiával és Ausztriával kapcsolatos olasz—magyar álláspont; a német—olasz és az olasz—angol—francia viszony alakulása; a spanyol polgárháború; olasz—magyar gazdasági kapcsolatok) 63
14. A spanyol ellenforradalmi Franco-kormány magyarországi elismeréséről szóló feljegyzés (1937. szeptember 14.) 71
15. Kánya Kálmán napijelentése Göring és Darányi Kálmán miniszterelnökökkel folytatott megbeszéléséről (1937. november 22.)
(Német—osztrák viszony; angol—francia álláspont az osztrák kérdésben; magyar—jugoszláv és magyar—román kapcsolatok; a magyarországi német kisebbségek helyzete) 72
16. Otto Meissner birodalmi Kancellári Hivatal főnökének feljegyzése Neurath német külügyminiszternek (1937. november 25.)
(Hitler, Neurath, Darányi és Kánya megbeszélései a magyar—cseh kapcsolatokról; a kisantant megbontását célzó magyar—német együttműködésről) 77
17. Kánya Kálmán külügyminiszter magánlevele Hory András varsói követnek (1938. március 2.)
(Csehszlovákia elleni lengyel—magyar együttműködés; Ausztria várható német megszállása; olasz—jugoszláv—magyar—lengyel ún, „horizontális tengely" megteremtésének lehetőségei) 80
18. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. március 12.)
(Ausztria német megszállásának körülményei; Csehszlovákia elleni német—magyar katonai előkészületek) 82
19. Szabó György müncheni főkonzul jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. március 18.)
(Ausztria német megszállásának előzményei, okai és következményei) 84
20. Jungerth-Arnóthy Mihály moszkvai követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. március 26.)
(A Szovjetunió álláspontja Ausztria német megszállása után kialakult

közép-európai helyzetről; Magyarország önállóságát veszélyeztető német hatalmi túlsúly; Magyarország külpolitikája) 89
21. Wodianer Andor burgosi ügyvivő jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. május 5.)
(Az ellenforradalmi Franco-kormány győzelme érdekében tett magyar lépések; katonai helyzet Spanyolországban) 92

II. fejezet

ÁDÁM MAGDA: A müncheni konferencia és az első bécsi döntés 95
22. Gratz Gusztáv levele Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. március 12.)
(Prágai kormánykörökkel folytatott megbeszélései) 109
23. A Szovjetunió külügyi népbiztosságának nyilatkozata a sajtó képviselőinek (1938. március 17.)
(Kollektív rendszabályok foganatosítása az agresszor megfékezésére) 114
24. Kánya Kálmán külügyminiszter napijelentése Kobr budapesti csehszlovák követtel folytatott megbeszéléséről (1938. március 31.)
(A csehszlovák kormány álláspontja a németellenes összefogásról) 115
25. Kánya Kálmán külügyminiszter levele Sztójay Döme berlini követnek (1938. április 5.)
(Magyarország és Németország Csehszlovákia elleni együttműködésének előkészítése) 116
26. Hory András varsói követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. május 10.)
(A lengyel kormány érdeklődése a Csehszlovákiával szemben támasztott magyar területi igényekről) 117
27. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. május 19.)
(A Csehszlovákiában élő nemzetiségek követeléseinek összehangolása a szudétanémet követelésekkel) 119
28. Kánya Kálmán külügyminiszter számjeltávirata Sztójay Döme berlini követnek (1938. május 21.)
(A Szudétanémet Párt és az Egyesült Magyar Párt együttműködése) 119
29. Marosy Ferenc követségi tanácsos, londoni ideiglenes ügyvivő levele Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. május 23.) ...
(Angol kormánykörök álláspontja a csehszlovák kérdésben) 120
30. Jungerth-Arnóthy Mihály moszkvai követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. május 30.)
(A Szovjetunió álláspontja a magyar, lengyel és német külpolitikáról a csehszlovák válsággal kapcsolatban) 121
31. Hitler utasítása a Wehrmachtnak a Csehszlovákia elleni előkészületre („Fall Grün") Részlet (1938. május 30.) 123
32. Jungerth-Arnóthy Mihály moszkvai követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. június 20.)
(A Szovjetunió álláspontja a csehszlovák kérdésről) 124
33. Kánya Kálmán külügyminiszter levele Hory András varsói követnek (1938. július 6.)
(A Szovjetunió várható magatartása Csehszlovákia ellen indított német támadás esetén) 125

34. Hory András varsói követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. szeptember 14.)
(A lengyel kormány álláspontja a Csehszlovákia elleni támadással kapcsolatban) 126
35. Kánya Kálmán külügyminiszter számjeltávirata Hory András varsói követnek (1938. szeptember 14.)
(Francia—angol beavatkozás lehetősége a Csehszlovákia ellen indított háború esetén) 127
36. Csáky Istvánnak, a külügyminiszteri kabinetiroda vezetőjének napijelentése Sztójay Döme berlini követtel folytatott telefonbeszélgetéséről (1938. szeptember 16.)
(Göring elégedetlen a magyar kormány Csehszlovákia elleni tevékenységével) 128
37. Sztójay Döme berlini követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. szeptember 17.)
(Göring erélyesebb magyar akciókat követel Csehszlovákia ellen) 130
38. A Szovjetunió Honvédelmi Népbiztosságának sürgönye a párizsi szovjet katonai légiattasénak (1938. szeptember 25.)
(A szovjet hadsereg összpontosítása a nyugati határon Csehszlovákia védelme érdekében) 131
39. Kánya Kálmán külügyminiszter számjeltávirata Hory András varsói követnek (1938. szeptember 27.)
(Tisóval folytatott tárgyalások Szlovákiának Magyarországhoz csatolásáról) 132
40. Csáky Istvánnak, a külügyminiszteri kabinetiroda vezetőjének napijelentése Sztójay Döme berlini követtel folytatott telefonbeszélgetéséről (1938. szeptember 28.)
(Göring igéretet tesz a magyar követelések támogatására a müncheni konferencián) 133
41. Jungerth-Arnóthy Mihály moszkvai követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. szeptember 28.)
(A Szovjetunió eleget kíván tenni Csehszlovákiával kötött szerződéséből fakadó kötelezettségeinek) 134
42. Csáky Istvánnak, a külügyminiszteri kabinetiroda vezetőjének számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. szeptember 29.)
(Mussolini igéretet tesz a magyar követelések támogatására a müncheni konferencián) 135
43. A müncheni egyezmény szövege (1938. szeptember 29.) 136
44. Horthy Miklós levele Hitlerhez (1938. október 1.)
(Köszönőlevél a müncheni konferencián Magyarországnak nyújtott támogatásért) 139
45. Részletek Kozma Miklós naplójából (1938. október 1—15.)
(A Kárpát-Ukrajna elleni akció megszervezése) 139
46. Kánya Kálmán külügyminiszter számjeltávirata Wettstein János prágai követnek (1938. október 3.)
(Jegyzék a magyar kormány követeléseiről) 143
47. Vörnle János prágai ideiglenes ügyvivő számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 6.)
(Bródy András pénzbeli támogatása) 144
48. Kánya Kálmán külügyminiszter számjeltávirata Wettstein János prágai követnek (1938. október 6.)

(Utasítás Bródynak, hogy szabotálja a csehszlovák kormánnyal való megegyezést; Kárpát-Ukrajna Magyarországhoz csatolása esetére a magyar kormány messzemenő politikai és gazdasági engedményeket fog adni) 145
49. Hory András varsói követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 7.)
(A lengyel kormány nagyarányú szabotázs-akció megindítását javasolja Kárpát-Ukrajnában) 145
50. Lengyel Béla varsói katonai attasé távirata a Honvéd Vezérkar főnökének (1938. október 10.)
(A lengyel hadsereg vezérkari főnöke lengyel feladatnak tekinti a Kárpát-Ukrajna északi területein végrehajtandó akciókat) 146
51. Kánya Kálmán külügyminiszter számjeltávirata Hory András varsói követnek (1938. október 12.)
(A magyar kormány akciói Kárpát-Ukrajnában) 147
52. Csáky Istvánnak, a külügyminiszteri kabinetiroda vezetőjének számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 14.)
(Mussolini kilátásba helyezi a magyar kormány területi követeléseinek támogatását) 148
53. Csáky Istvánnak, a külügyminiszteri kabinetiroda vezetőjének számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 14.)
(Az olasz kormány katonai támogatást ígér az esetleges Csehszlovákia elleni támadáshoz) 149
54. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 15.)
(Göringet tájékoztatta a magyar kormány Csehszlovákia-ellenes háborús elszántságáról) 150
55. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 22.)
(A berlini lengyel követ tárgyalása a német kormánnyal a közös lengyel—magyar határ szovjetellenes jellegéről; francia álláspont a négyes konferenciával szemben) 151
56. Kánya Kálmán külügyminiszter számjeltávirata Villani Frigyes római követnek (1938. október 22.)
(Kéri Cianót, segítse eloszlatni Munkács és Ungvár kérdésében a német kormánynál felmerült nézeteltéréseket) 151
57. Villani Frigyes római követ számjel-telefonsürgönye Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 23.)
(Ribbentrop a döntőbíráskodásról és a négyhatalmi konferencia összehívásáról) 152
58. Villani Frigyes római követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 28.)
(Az angol kormány véleménye a döntőbíráskodásról és a négyhatalmi konferenciáról) 153
59. Villani Frigyes római követ számjel-telefonsürgönye Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 29.)
(Ribbentrop a döntőbíráskodásról, valamint Kassa, Ungvár és Munkács Magyarországhoz csatolásáról) 154
60. Az első bécsi döntés szövege (1938. november 2.) 154
61. Részlet Kozma Miklósnak a Magyar Távirati Irodában elhangzott titkos beszédéből (1939. április 12.) 156

ÁDÁM MAGDA: Magyarország részvétele Csehszlovákia feldarabolásában 156
62. Jungerth-Arnóthy Mihály moszkvai követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 18.)
(Az antikomintern paktum szerepe Németország keleti törekvéseiben) 172
63. Sztójay Döme berlini követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. október 19.)
(Otto Meyer a magyar revíziós követelések teljesítésének feltételeiről) 173
64. Erdmannsdorff budapesti német követ levele Weizsäcker államtitkárnak (1938. november 7.)
(Darányi Hitlerhez küldött leveleiről) 176
65. Hory András varsói követ számjel-telefonsürgönye Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. november 19.)
(Kárpát-Ukrajna elleni magyar—lengyel együttműködés két lehetősége) 177
66. Hory András varsói követ számjel-telefonsürgönye Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. november 9.)
(A lengyel reguláris hadsereg igénybevétele Kárpát-Ukrajna ellen) .. 179
67. Villani Frigyes római követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. november 10.)
(Az olasz kormány tájékoztatása a Kárpát-Ukrajna elleni akcióról) 180
68. Kánya Kálmán külügyminiszter számjeltávirata Hory András varsói követnek (1938. november 10.)
(Kárpát-Ukrajna megszerzésének két lehetősége) 181
69. Hory András varsói követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. november 12.)
(A lengyel szabadcsapatok aknamunkája Kárpát-Ukrajnában) 182
70. Részletek Kozma Miklós naplójából (1938. november 17—24.)
(Előkészületek Kárpát-Ukrajna megszállására) 183
71. Napijelentés Sztójay Döme berlini követ telefonjelentéséről (1938. november 18.)
(A német kormány álláspontja Kárpát-Ukrajna megszállásáról) 188
72. A német kormány jegyzéke Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. november 21.)
(Tiltakozás Kárpát-Ukrajna megszállása ellen) 189
73. Az olasz kormány jegyzéke Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. november 21.)
(Tiltakozás Kárpát-Ukrajna megszállása ellen) 190
74. A magyar kormány memoranduma a német kormánynak (1938. november 22.)
(Magyar—német politikai és gazdasági együttműködés) 191
75. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. november 22.)
(Ribbentrop álláspontja Kárpát-Ukrajna kérdésében) 192
76. Hory András varsói követ számjeltávirata Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. november 25.)
(A lengyel—magyar együttműködés nehézségei Kárpát-Ukrajnában) . 193
77. Villani Frigyes római követ jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek (1938. november 26.)
(Az olasz kormánnyal a kárpátukrán kérdésben folytatott tárgyalások összegezése) 195

78. Hory András varsói követ számjeltávirata Imrédy Béla külügyminiszternek (1938. december 3.)
(A lengyel kormány a Kárpát-Ukrajna elleni határzárról) 197
79. Csáky István külügyminiszter számjel-levele a washingtoni, párizsi és londoni követségeknek (1938. december 27.)
(Magyarország csatlakozása a antikomintern paktumhoz és kilépése a Népszövetségből) 198
80. Khuen-Héderváry Sándor párizsi követ számjel-jelentése Csáky István külügyminiszternek (1939. január 3.)
(Az antikomintern paktumhoz való csatlakozás várható francia visszhangja) 199
81. Marosy Ferenc londoni ideiglenes ügyvivő számjeltávirata Csáky István külügyminiszternek (1939. január 3.)
(Az antikomintern paktumhoz való csatlakozás várható angol visszhangja) 200
82. Mihálkovics János moszkvai ideiglenes ügyvivő számjeltávirata Csáky István külügyminiszternek (1939. január 9.)
(Litvinov Magyarország csatlakozásáról az antikomintern paktumhoz) 201
83. Feljegyzés Hitler és Csáky megbeszéléseiről (1939. január 16.)
(Német—magyar viszony; Csehszlovákia elleni német—magyar együttműködés; Csehszlovákia teljes feldarabolása) 202
84. Jungerth-Arnóthy Mihály moszkvai követ telefonsürgönye Csáky István külügyminiszternek (1939. február 2.)
(A közvetlen diplomáciai kapcsolatok megszakítása Szovjetunió és Magyarország között) 209
85. Jungerth-Arnóthy Mihály moszkvai követ számjeltávirata Csáky István külügyminiszternek (1939. február 3.)
(Hivatalos szovjet közlemény a szovjet—magyar közvetlen diplomáciai kapcsolatok megszakításáról) 210
86. Csáky István külügyminiszter levele Sztójay Döme berlini követnek (1939. február 26.)
(Kárpát-Ukrajna Magyarországhoz csatolásának gazdasági szükségessége) 211
87. Wettstein János prágai követ számjeltávirata Csáky István külügyminiszternek (1939. március 6.)
(Magyar—csehszlovák tárgyalások Kárpát-Ukrajnáról) 213
88. Horthy Miklós levele Hitlerhez (1939. március 13.)
(Köszönőlevél Kárpát-Ukrajna megszerzéséhez nyújtott segítségért) ... 214
89. Bárdossy László bukaresti követ számjeltávirata Csáky István külügyminiszternek (1939. március 16.)
(A román hadsereg előkészületei Kárpát-Ukrajna románlakta területeinek elfoglalására) 214
90. Bárdossy László bukaresti követ számjeltávirata Csáky István külügyminiszternek (1939. március 17.)
(Lengyel—román együttműködés Kárpát-Ukrajnában) 216
91. Csáky István külügyminiszter számjeltávirata Villani Frigyes római követnek (1939. március 22.)
(Kárpát-Ukrajna és a román—magyar viszony) 216
92. Csáky István külügyminiszter számjeltávirata Hory András varsói követnek (1939. március 24.)
(A német—magyar viszony alakulása Kárpát-Ukrajnával és Szlovákiával kapcsolatban) 217

JUHÁSZ GYULA: A második világháború kirobbanása és Magyarország 219
93. Hitler titkos utasítása a Wehrmachtnak a Lengyelország elleni támadás előkészítéséről (1939. április 4.) 231
94. Sztójay Döme berlini követ levele Csáky István külügyminiszternek (1939. április 21.)
(A magyar kormány egyértelmű állásfoglalásának szükségessége a tengely politikája mellett) 234
95. Csáky István külügyminiszter levele Villani Frigyes római követnek (1939. április 27.)
(A magyar kormány álláspontja a lengyel—német konfliktus kérdésében) 235
96. Szabó László római katonai attasé „Emlékeztető"-je a Mussolinival folytatott megbeszéléséről (1939. május 1.)
(Lengyel—német konfliktus; Mussolini véleménye a magyar kormány álláspontjáról) 238
97. Sztójay Döme berlini követ jelentése Csáky István külügyminiszternek (1939. június 24.)
(Angol—lengyel viszony; a berlini angol követ véleménye a lengyel—magyar viszonyról) 240
98. Csáky István külügyminiszter számjeltávirata Hory András varsói követnek (1939. július 13.)
(A magyar kormány elszigetelt német—lengyel háború esetén mindkét féllel szemben semleges marad) 243
99. Teleki Pál miniszterelnök levele Hitlerhez (1939. július 24.)
(Háromhatalmi konferencia összehívására irányuló javaslat) 244
100. Teleki Pál miniszterelnök levele Hitlerhez (1939. július 24.)
(Magyarország nem indít hadműveleteket Lengyelország ellen) 245
101. Barcza György londoni követ jelentése Csáky István külügyminiszternek (1939. július 24.)
(Az angol külpolitika két párhuzamos irányzata; a Hudson—Wohlthat-féle titkos tárgyalások) 245
102. Csáky István külügyminiszter számjeltávirata Villani Frigyes római követnek (1939. július 27.)
(A magyar kormány által javasolt német—olasz—magyar tárgyalások célja) 248
103 A berlini magyar követség feljegyzése a német külügyminisztériumhoz (1939. augusztus 9.)
(Teleki Pál miniszterelnök július 24-i leveleinek visszavonása) 249
104. Csáky István külügyminiszter számjeltávirata Villani Frigyes római követnek (1939. augusztus 31.)
(A német külügyminisztérium szemrehányásai a magyar kormány ingadozó magatartása miatt) 250
105. Villani Frigyes római követ számjeltávirata Csáky István külügyminiszternek (1939. szeptember 2.)
(Ciano a német—lengyel konfliktusról és a magyar kormány álláspontjáról) 251
106. Villani Frigyes római követ számjeltávirata Csáky István külügyminiszternek (1939. szeptember 6.)

(Ciano javasolja, hogy a magyar kormány ne hozza összefüggésbe a német átvonulási kérelmet a Románia ellen indítandó közös támadással) 252
107. Csáky István külügyminiszter napijelentése Erdmannsdorff budapesti német követtel folytatott megbeszéléséről (1939. szeptember 9.)
(Ribbentrop nem javasolja román—magyar megnemtámadási egyezmény megkötését) 253
108. Csáky István külügyminiszter távirata Villani Frigyes római követnek (1939. szeptember 9.)
(Ribbentrop a német csapatok magyarországi átvonulását kéri) 253
109. Villani Frigyes római követ számjel-telefonsürgönye Csáky István külügyminiszternek (1939. szeptember 10.)
(Mussolini álláspontja a német csapatok Magyarországi átvonulásáról) 254
110. Jegyzőkönyv a Minisztertanács 1939. szeptember 10-én délelőtt 11 órakor tartott üléséről (1939. szeptember 10.)
(A Minisztertanács elutasítja a németek átvonulási kérelmét) 255
111. Barcza György londoni követ magánlevele Csáky István külügyminiszternek (1939. november 29.)
(Az angol és német hadsereg titkos tárgyalásai; „Fehér-rózsa mozgalom") 258

V. fejezet

JUHÁSZ GYULA: A második bécsi döntés 261
112. Teleki Pál miniszterelnök levele Hitlernek (1940. április 17.)
(Háromhatalmi értekezlet összehívása a balkáni problémák rendezésére) 269
113. Sztójay Döme berlini követ levele Csáky István külügyminiszternek (1940. június 21.)
(A Romániával szembeni revíziós követelések összeegyeztetése a német érdekekkel) 270
114. Csáky István külügyminiszter napijelentése Clodius német követtel folytatott tárgyalásáról (1940. június 28.)
(Katonai előkészületek Románia megtámadására; a német gabonaszükségletek fokozottabb mértékű kielégítése) 272
115. Csáky István külügyminiszter napijelentése Erdmannsdorff német követtel folytatott megbeszéléséről (1940. július 2.)
(A német kormány jegyzékben közli a magyar kormánnyal, hogy Románia megtámadása ellenkezik a német érdekekkel) 274
116. Csáky István külügyminiszter napijelentése Erdmannsdorff német követtel folytatott tárgyalásáról (1940. július 4.)
(A német kormány jegyzékben ígéri: ha a magyar kormány nem nyúl erőszakos eszközökhöz Romániával szemben, támogatni fogja Magyarország területi követeléseinek kielégítését) 278
117. Részlet a Minisztertanács 1940. július 9-i ülésének jegyzőkönyvéből (1940. július 9.)
(Teleki Pál miniszterelnök és Csáky István külügyminiszter müncheni tárgyalásainak előkészítése) 279
118. Csáky István külügyminiszter napijelentése Hitler kancellár, Ribbentrop külügyminiszter, Ciano külügyminiszter és Teleki Pál miniszterelnök közötti megbeszéléséről (1940. július 10.)
(A magyar kormány revíziós követelései; a német és az olasz kormány álláspontja ezzel kapcsolatban) 282

119. Részlet a Minisztertanács 1940. augusztus 28-i ülésének jegyzőkönyvéből (1940. augusztus 28.) ..
(Teleki Pál miniszterelnök és Csáky István külügyminiszter bécsi útjának előkészítése) 289
120. Jegyzőkönyv a Minisztertanács 1940. augusztus 29-én tartott üléséről (1940. augusztus 29.)
(A bécsi döntés feltételeinek elfogadása) 291
121. Jegyzőkönyv a második bécsi döntésről (1940. augusztus 30.) 292
122. A magyar és a német kormányok közötti kisebbségi megállapodás (1940. augusztus 30.)
(A magyarországi német kisebbség nemzetiszocialista szervezkedésének, Németországgal való szabad érintkezésének és az államapparátusban való arányos részvételének elismerése és biztosítása) 295
123. Részlet a Minisztertanács 1940. augusztus 31-i ülésének jegyzőkönyvéből (1940. augusztus 31.)
(Beszámoló a bécsi döntésről; a bécsi döntésből származó kötelezettségek elismerése) 297
124. Sztójay Döme berlini követ jelentése Csáky István külügyminiszternek (1940. szeptember 10.)
(Beszélgetés Hitlerrel; a német kormány politikai, gazdasági és katonai követeléseinek fokozottabb mértékű kielégítése) 300
125. Jegyzőkönyv Magyarországnak a Háromhatalmi Egyezményhez csatlakozásáról (1940. november 20.)
(A csatlakozás jegyzőkönyve; a Háromhatalmi Egyezmény szövege).. 308

VI. fejezet

KEREKES LAJOS: Magyarország részvétele a Jugoszlávia elleni agresszióban 311
126. Teleki Pál miniszterelnök tájékoztatója a londoni és washingtoni követek számára Magyarország eljövendő külpolitikájáról. Részlet (1941. március 3.) 321
127. Részlet a Minisztertanács 1941. március 28-i ülésének jegyzőkönyvéből (1941. március 28.)
(Jugoszláviai kormányfordulat; Bárdossy külügyminiszter müncheni tárgyalásai) 323
128. Horthy Miklós levele Hitlerhez (1941. március 28.)
(Magyarország hajlandó részt venni a Jugoszlávia elleni támadásban) 325
129. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Bárdossy László külügyminiszternek (1941. március 29.)
(Hitler szóbeli üzenete Horthy levelére; Magyarországhoz csatolandó újabb területekre vonatkozó ígéretei) 326
130. Részlet Paulus német tábornagynak a nürnbergi háborús bűnösök perében elhangzott vallomásából
(Paulus budapesti tárgyalásai a Jugoszlávia elleni támadásban való részvételről) 327
131. Teleki Pál miniszterelnök búcsúlevele Horthy Miklóshoz. Teleki Pál miniszterelnök lemondólevele (1941. április 3.) 329
132. Horthy Miklós levele Hitlerhez (1941. április 3.)
(Teleki öngyilkosságának megrendítő hatása ellenére a magyar kormány a március 28-i levélben foglaltak szerint fog cselekedni) 330

133. Horthy Miklós levele Mussolinihoz (1941. április 3.)
(Teleki Pál miniszterelnök öngyilkosságának előzményei és okai) .. 331
134. Sztójay Döme berlini követ jelentése Bárdossy László miniszterelnöknek (1941. április 6.)
(Hitler a német—magyar együttműködésről; Teleki öngyilkosságáról, a Jugoszlávia elleni támadásról) 333
135. Bárdossy László miniszterelnök és mb. külügyminiszter számjeltávirata a magyar követségnek (1941. április 10.)
(Irányelv a magyar kormány szerződésszegő magatartásának megindokolásához) 340
136. Részlet a Minisztertanács 1941. április 13-i ülésének jegyzőkönyvéből (1941. április 13.)
(A Szovjetunió kormányának felfogása a Jugoszlávia elleni magyar támadásról) 341
137. Ujszászy Istvánnak, a Honvéd Vezérkar 2. osztály vezetőjének levele Szabó László római katonai attaséhoz (1941. április 17.)
(Fiume és Susak esetleges Magyarországhoz csatolása) 342

VII. fejezet

KEREKES LAJOS: Magyarország hadbalépése a Szovjetunió ellen 343
138. Hitler titkos utasítása a Wehrmachtnak a Szovjetunió elleni támadás előkészítésére („Barbarossa-terv") (1940. december 18.) 352
139. Homlok Sándor berlini katonai attasé jelentése Werth Henrik vezérkari főnöknek (1941. június 13.)
(A német csapatok keleti irányú felvonulása; a Szovjetunió elleni háború előkészületeiről szerzett információk) 354
140. Feljegyzés a német—szovjet viszony alakulásáról (1941. június 14.)
(Németország teljesithetetlen követelései a Szovjetunióval szemben; diplomáciai úton nyert információk a háborús előkészületekről) 355
141. Werth Henrik vezérkari főnök emlékirata Bárdossy László miniszterelnöknek és mb. külügyminiszternek (1941. június 14.)
(Magyarországnak a Szovjetunió elleni háborúhoz való önkéntes csatlakozásáról; a háború lefolyásáról és végső kimeneteléről vallott felfogása) 357
142. Homlok Sándor berlini katonai attasé jelentése Werth Henrik vezérkari főnöknek (1941. június 20.)
(A német csapatok felvonulása Finnország és Norvégia területén; Magyarország katonai részvételének kérdése; a német haderők számszerü csoportosítása) 361
143. Sztójay Döme berlini követ számjel-telefonsürgönye Bárdossy László miniszterelnöknek és mb. külügyminiszternek (1941. június 22.)
(Ribbentrop német külügyminiszter tájékoztatója a Szovjetunió elleni háború megindításáról) 336
144. Sztójay Döme berlini követ számjel-telefonsürgönye Bárdossy László miniszterelnöknek és mb. külügyminiszternek (1941. június 26.)
(Weizsäcker külügyi államtitkárral folytatott beszélgetése Magyarország esetleges hadbalépéséről) 367
145. Bárdossy László miniszterelnök és mb. külügyminiszter számjel-telefonsürgönye Sztójay Döme berlini követnek (1941. június 27.)

(Tájékoztatja a követet: Magyarország 1941. június 27-én a Szovjetunió ellen hadbalépett) 369
146. Horthy Miklós a kassai provokációról
(Részletek Horthy: Ein Leben für Ungarn c. emlékiratából. A Szovjetunió álláspontja Magyarországgal szemben; a kassai provokáció háttere) 371
147. Sztójay Döme berlini követ jelentése Bárdossy László miniszterelnöknek és mb. külügyminiszternek (1941. június 28.)
(A Szovjetunió elleni háború első napjai; több ország csatlakozása a háborúhoz; német tervek a Szovjetunió jövőjéről) 372
148. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Bárdossy László miniszterelnöknek és mb. külügyminiszternek (1941. június 29.)
(Magyarország katonai beavatkozásával kapcsolatos német álláspont) 377
149. Sztójay Döme berlini követ számjeltávirata Bárdossy László miniszterelnöknek és mb. külügyminiszternek (1941. június 29.)
(A Szovjetunió felosztására vonatkozó információk) 379
150. Sztójay Döme berlini követ levele Bárdossy László miniszterelnöknek és mb. külügyminiszternek (1941. július 2.)
(Magyarország háborús szerepével kapcsolatos német felfogás) 379
151. Bárdossy László miniszterelnök és mb. külügyminiszter számjeltávirata Nagy György stockholmi követnek (1941. december 13.)
(Magyarország hadiállapotba kerül Angliával és az Egyesült Államokkal) 382
152. Bárdossy László miniszterelnök és mb. külügyminiszter rendeletére Szentmiklóssi Andor követségi tanácsos tájékoztató körirata valamennyi magyar követségnek és konzulátusnak (1941. december 18.)
(Jegyzékváltás Magyarország és az Egyesült Államok között; Bárdossy László miniszterelnök 1941. december 5-i és 16-i parlamenti beszédének kivonata a hadiállapot okairól) 383

VIII. fejezet

KEREKES LAJOS: Fordulat a második világháború menetében 389
153. Kállay Miklós miniszterelnök és külügyminiszter képviselőházi bemutatkozó beszéde (Részlet) (1942. március 19.) 400
154. Feljegyzés az Imrédy-féle Magyar Megújulás Pártja politikai tevékenységéről (1943 január.) 402
155. Sombor-Schweinitzer főkapitányhelyettes feljegyzése az Imrédy-csoport külpolitikai felfogásáról (1943. január 29.) 405
156. Vörnle János ankarai követ számjeltávirata Kállay Miklós miniszterelnöknek és külügyminiszternek (1943. február 10.)
(Churchill a háború utáni Európa rendezésére vonatkozó angol—amerikai elgondolásokról) 410
157. Wodianer Andor lisszaboni követ jelentése Kállay Miklós miniszterelnöknek és külügyminiszternek (1943. február 11.)
(Az angol titkos szolgálattól nyert értesülések Közép-Európa jövőjéről) 413
158. Részlet a Minisztertanács 1943. február 23-i ülésének jegyzőkönyvéből (1943. február 23.)
(A honvédelmi miniszter tájékoztatója a 2. magyar hadsereg emberállományának veszteségeiről) 415

159. Részlet a Minisztertanácse 1943. március 2-i ülésének jegyzőkönyvéből (1943. március 2.)
(A honvédelmi miniszter tájékoztatója a 2. magyar hadsereg anyagi veszteségeiről) 416
160. Mihálkovics János sztambuli főkonzul számjeltávirata Kállay Miklós miniszterelnöknek és külügyminiszternek (1943. március 13.)
(Az angol—szovjet kapcsolatokról) 416
161. Feljegyzés a német—magyar gazdasági kapcsolatokról 417
162. Részlet a Minisztertanács 1943. augusztus 24-i ülésének jegyzőkönyvéből (1943. augusztus 24.)
(Csatay Lajos honvédelmi miniszter tárgyalása Hitlerrel; a Balkán megszállásában való magyar részvétel kérdése) 419
163. A szövetséges államok és Magyarország között létrejött előzetes megállapodás szövege (1943. szeptember 9.) 421
164. „Emlékeztető" a bácskai vérengzés hadbírósági főtárgyalásáról (1943. december 16.) 422

IX. fejezet

JUHÁSZ GYULA: Magyarország német megszállása 429
165. Részlet a Minisztertanács 1944. január 25-i jegyzőkönyvéből (1944. január 25.)
(A március 15-i ünnepségek előkészítése és elvi szempontjai) 442
166. Horthy Miklós levele Hitlerhez (1944. február 12.)
(A keleti hadszíntéren levő magyar hadosztályok visszarendelése a magyar határra) 443
167. Részlet Kállay Miklós miniszterelnöknek a semleges országokban működő magyar követekhez írott leveléből (1944. március 1.)
(A Szovjetunió elleni háború továbbfolytatása; Magyarország politikai berendezkedéséről alkotott nyugati sajtóvélemények megváltoztatásának szükségessége) 445
168. A német Biztonságügyi Hivatal memorandum-tervezete Magyarország bekebelezésének lehetőségeiről (1944. március 11.)
(A katonai intervenció hátrányai; államcsínyre és új kormány alakítására vonatkozó javaslat) 447
169. Szombathelyi Ferenc vezérezredesnek, a Honvéd Vezérkar főnökének feljegyzése a német főhadiszálláson, Klessheimben történt tárgyalásról (1944. március 18.)
(Horthy tárgyalása Hitlerrel Magyarország német megszállásáról; a vezérkari főnök tárgyalásai Keitellel és Hitlerrel) 452
170. Részlet Joachim Ribbentropnak a nürnbergi per vizsgálóbírója előtt tett vallomásából
(Horthy klessheimi tárgyalásai; Horthy beleegyezése Magyarország német megszállásába) 460
171. Hitler kinevezi Edmund Veesenmayert Magyarország teljhatalmú német megbízottjává (1944. március 19.) 464
172. Sztójay Dömе miniszterelnök körtávirata a magyar követségeknek (1944. március 28.)
(A Sztójay-kormány bel- és külpolitikai céljai) 466
173. Jegyzőkönyv a Minisztertanács 1944. augusztus 25-én tartott rendkívüli üléséről (1944. augusztus 25.)

(Romániának a háborúból való kiugrása által előállott katonai és politikai helyzet; Dél-Erdély elleni közös német—magyar támadás) 467
174. Jegyzőkönyv a Minisztertanács 1944. szeptember 8-án tartott rendkívüli üléséről (1944. szeptember 8.)
(A Szovjetunió elleni háború továbbfolytatása; amennyiben a német hadsereg további segítséget nyújt, a magyar kormány nem kér fegyverszünetet a szövetségesektől) 473
175. Horthy Miklós 1944. október 15-i kiáltványa (1944. október 15.) ... 483
176. Horthy Miklós 1944. október 15-i hadparancsa (1944. október 15.) 485
177. Horthy Miklós 1944. október 16-i kiáltványa (1944. október 16.) ... 486
178. Horthy Miklós 1944. október 16-i nyilatkozata (1944. október 16.) 486
Szerzői megjegyzések 487
Mellékletek 489

Időrendi áttekintés 1933—1945 491
Miniszterek névsora 1933—1944 500
A Külügyminisztérium vezető tisztviselőinek, a magyar diplomáciai testület vezetőinek és a budapestre akkreditált külföldi követek névsora 1933—1944 503
Névmutató 518
Idegen szavak jegyzéke 532
Rövidítések jegyzéke 534
Képmellékletek jegyzéke 535

Szerkesztette: Teleki Éva
A borítót és kötéstervet készítette: Erdélyi János
Műszaki vezető: Szécsi Andor
Műszaki szerkesztő: Lengyel József
A szedést 1959. VI. 30.-án kezdték meg. Megjelent 1959. IX. 30.-án 10.000 példányban.
Tartalmaz 35,8 szerk. ívet. Terjedelem 41,4 (A/5) ív
17468/1 — Zrínyi Nyomda, Budapest